

શ્રી સયાજી સાહિત્યમાળા-પુસ્તક ૧૬૫ છં.

શ્રી ઋગ્વેદસંહિતા

શ્રી સાયજીભાઈજીભાઈજીનાનુસાર

આદ્યક ૧ છંદો વિભાગ ૨ ભે.

અનુવાદક

આતીશાસ રવિશંકર ધાડા, બી. એ. એન. એન. બી. વડોદરા,
કાશીનાથ બેનરજી મીતાના અનુવાદક
૨ જુનાગઢ, દાદા-નરિખાદ

પ્રકાશક

આતીશાસ વિદ્યુલભાઈ દેસાઈ
માસિક, હુદાબાઈજી રંગમ પ્રિં. પ્રેસ—વડોદરા.

પ્રિં સ ૧૪૩૨
વિ સ ૧૯૮૮

} દિ મત રૂ ૨-૦-૦ }

પ્રથમાવૃત્તિ
પ્રત ૫૦૦

વડોદરા-લુહાણમિત્ર સ્ટીમ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં હકુર અબાલાલ ચિત્રલખાણને
પ્રકાશક તરીકે વા. ૧૫.૬-૬૨ ના દેવળ લાખ્યું.

વિજ્ઞાપન.

આપણા દેશી ભાષાના સાહિત્યની અભિવૃદ્ધિ કરવાના મહદેશથી શ્રીમંત પતિતપાવન મહારાજ સાહેબ શ્રી સયાજીરાવ ગાયકવાડ, સેનાપ્તાસખેલ, સમગ્રેર બહાદુર, જી. સી. એસ. આઈ., જી. સી. આઈ. ઇ., એલએલ. ડી., એએશ્રીએ કૃપાવંત થઈ બે લાખ રૂપિયાની જે રકમ અનામત મુકેલી છે તેના વ્યાજમાંથી “ શ્રી સયાજી સાહિત્યમાળા ” રૂપે વિવિધ વિષયોને લગતાં પુસ્તકો તૈયાર કરાવવામાં આવે છે.

તદનુસાર આ “ જગવેદસંહિતા ” અષ્ટક ૧ હું; વિભાગ ૨ બે નામનું પુસ્તક રા. રા. મોતીલાલ રવિથંકર ઘોડા, વકીલ, બી. એ. એલએલ. બી. એમની પામે તૈયાર કરાવવામાં આવેલું છે, અને તે ઉક્ત માળાના એકગ્રો પંચાલ્યમા પુષ્પરૂપે, આથી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે.

ભાષાતર શાખા
પ્રાચ્ય વિદ્યામંદિર
વડોદરા.
તા. ૧૦-૧-૩૦

મં. ર. મજમુદાર
ભાષાતર મન્નીશ

ભા. ઠ. ભાટ
વિદ્યાધિકારી,
વડોદરા રાજ્ય

શ્રીયુત મોતીલાલ રવિશંકર ધોડાના અન્ય અનુવાદ તથા પ્રકાશનો.

પુસ્તકનું નામ.

- (૧-૩) શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા (શ્રીશંકરાન દીની સંપૂર્ણ ટીકા સમેત)
- * (૪-૧૯) શ્રી ઋગ્વેદસંહિતા ભાષાંતર (શ્રીસાયણભાષ્યાનુસાર)
- (૨૦-૨૨) શ્રી મંદુક'કરાચાર્યપ્રણીતા ઉપદેશસહસ્રી
- (૨૨-૨૩) શ્રી ભક્તિરસાયન (શ્રીમધુસૂદનસરસ્વતીકૃત)
- (૨૪) શ્રી ઘણસહજનામ.
- * (૨૫) શ્રી પ્રયોગનિપટ (સંવાદાત્મક ૭ ટીકાસાર સમેત)
- * (૨૬-૨૭) શ્રી શુકલપત્રવેદ સંહિતા (શ્રીમત્ ઉવટાચાર્ય તથા મણીધરના સંપૂર્ણ ભાષ્ય સમેત)
- * (૨૮-૨૯) અનુભૂતિપ્રકાશ (શ્રી વિદ્યારણ્યમુનિકૃત)
- (૩૦) શ્રી જૂનાગઢનિવાસી શ્રી નાયબવાન જીઈ સ્વામીશ્રી અનુભવાનંદકૃત શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા (શ્રીધરી-સુભોધિની ટીકા સમેત)
- * (૩૧) શ્રીનાયબવાન જીઈ સ્વામીશ્રી અનુભવાનંદકૃત શ્રી જ્ઞાનગીતા રહસ્યપુરાણાન્તર્ગત (પદ્યાત્મક)
- (૩૨) ગાંધી વાર્તા (વાર્તાકાર શ્રી સુરેશ્વરાચાર્ય પ્રણીત)
...પ્રત્યાદિ

* આ ચિન્નવાળાં પુસ્તકો હજી અપ્રસિદ્ધ છે.

નિવેદન.

આ અન્યથું પ્રગટ્યત કરવામાં અનિવાર્ય માર્ગોને લઈ વિશ્વંભ થયો છે તે માટે વાચકજનની ક્ષમા માગું છું. મારા જ્યેષ્ઠ પુત્ર સ્વ. સુરેન્દ્રલાલ ૧૯૮૬ ની સાલમાં આશરે આઠ માસની બીમારી બોગવી સં. ૧૯૮૬ ના આવજુ વડ ૧૪ સનિવાર તા. ૨૩-૮-૩૦ ના રોજ બીમારે (૨૪ પ્રવાના) મુકામે ઘનરી જતાં, આ વિગેરે સંધાગોને લીધે કાલક્રોધ યતાં વિવ્રતવાર પ્રસ્તાવના તથા શુદ્ધિપત્રક પશુ તેવાર ચાલુ થયું નથી.

ઉપરમા, મારે રાજગોપાલિનાસી પુ. શ્રીયુત શુભાખ્યાય જ્યેષ્ઠ કરલાયા એએએ 'જગન્નેદ તત્ત્વસાર' નામક અન્ય દિવિદિમાં પ્રગટ કરેલો છે, જેએ ધર્મપરાયણુ જીવનમુક્ત જીવન ગાળનારા તથા અમારા પરમપૂજ્ય પરીક્ષત્રી પુરોહિતમરાજ સુદેવજી બાલા તથા મારા સ્વ. પિતાશ્રીના પરમ સ્નેહી થાય તેમને. આ સ્થળે આબાર દર્શાવેલો એ મારી પવિત્ર ફોજ સમજું છું. તેઓએએ મને મારી વેદવેદાંત વિષયક પ્રવૃત્તિમાં અનેકસ સહાય તથા પ્રોત્સાહન કરેલાં.

આ ઉપરાંત, અમદાવાદનિવાસી માસ મિત્ર શ્રીયુત બ. સી.લાલ, મળીલાલ મહેતા, બી. એ. એલ. એલ. બી. તથા શ્રીયુત ગોરધનદાસ કેશ-વલાલ પારેખ, વલીલ (અમદાવાદ)ને પશુ તેમની પ્રસંગોપાત્ત સહાય-ભૂતિ તથા સહાય માટે લખાઈ માગું છું.

આખા જગન્નેદની વિસ્તરણ પ્રસ્તાવના પ્રવૃત્તિમાંથી આવળ ઉપર પ્રસિદ્ધ થશે.

સં. ૧૯૮૭ ના અધિક અષાઠ }
(પુરોહિતમ માસ) નરી ૧૩ }
સોમવાર. ૫૦ નડીયાદ }

ગોપાલિલાલ રવિશંકર. ધો. ૮૦.

પ્રથમ અષ્ટકનો સંક્ષિપ્ત પરિચય.

પ્રથમ અષ્ટકની અંદર દરેક અધ્યાયમાં કેટલાં સૂત્ર તથા જગ્યા છે તથા તેના હેતુ કયા છે તેનું જોડક આ ગ્રંથના ઉપરના ભાગમાં સમીક્ષા મળે છે.

‘શ્રદ્ધિ’ શબ્દ વેદમાં મંત્રદ્રષ્ટાના અર્થમાં વાપરેલો છે. સામાન્ય દ્રષ્ટા મંત્રદ્રષ્ટા અને મંત્રકર્તા, ‘યસ્યવાક્યં સ શ્રદ્ધિઃ’ એમ બ્યાખ્યા પ્રમાણે એક જ હોય.

પહેલા અષ્ટકમાં ૧-૧૦ સૂત્ર મળે ૧૦૨ જગ્યાનો મુલ્યાંકન છે. તેમનું સામાન્ય નામ ‘શતચિંત’ પ્રાપ્ત થયું છે.

‘યસ્ય વાક્યં સ શ્રદ્ધિઃ’ અને ‘યા તેનોક્ત્યતે સા હેવતા’ આ બ્યાખ્યા અનુસાર એનું વાક્ય હોય તે તેનો ‘શ્રદ્ધિ’ અને તે વાક્ય વડે જેની કક્ષિત મધ્ય તે તેનો ‘હેવતા’ કહેવાય છે.

આ ગ્રંથની અંદર જુદા જુદા સૂત્રોમાં રોમ તથા યજ્ઞક્રિયાવિષયક મહત્વના કસ્ટોષ ભેગામાં આવે છે (જુઓ ૫૦-૧૧-૧૨ તથા ૧૧૬-૧૫, ૧૧૬-૧૨;) સૂત્ર ૩૨ થી અત્યંત પ્રાચીન છે તથા વાચનીય છે તેમાં ઉદનાં ધર્મ પરાક્રમે પ્રાચસ એક જ કહેવાં છે. અધીરેનાં સૂત્ર ૧૧૨ તથા ૧૧૬ પણ વાચનીય છે આ સિવાય ૩૭, ૩૮, ૩૯ સૂત્રો (મરદેવોના) પણ મુંદર તથા ઉપમામયુર અને બીજા પ્રકારે વર્ણનવાળાં છે. આ ઉપરાંત અભિ, વિધિદેવ તથા મિત્રાવશનનાં સૂત્રો પણ ઉત્તમ છે.

આ ગ્રંથમાં વળી, ૧ શુન રોપકથા (૨૪-૩૦), ૨ ગોતમકથા (૮૫) ૩ ત્રિતકથા (૧૦૫), તથા ૪ બારીક બારીક કથનાં જરેલાં (૧૧૨ ૧૧૬, ૧૨૦) એમ કથાસૂતો છે.

अष्टक १-विभाग २ जो.

अध्याय सूक्त ऋचा तथा शब्दार्थकोशनी पृष्ठवार अनुक्रमणिका.

अध्याय	सूक्त	ऋचा	पृष्ठ	शब्दार्थकोश
१	६२	१	१	
११	११	२-३	२	
११	११	४-५	३	
११	११	६-७	४	
११	११	८-९	५	
११	११	१०-११	६	
११	११	१२-१३	७	८-१०
११	६२	१-२	११	
११	११	३-४	१२	
११	११	५-६	१३	
११	११	७-८	१४	
११	११	९	१५	१५-१७
११	६४	१	१७	
११	११	२-३	१८	
११	११	४-५	१९	
११	११	६-७	२०	
११	११	८-९	२१	
११	११	१०-११	२२	
११	११	१२-१३	२३	
११	११	१४	२४	

अध्याय	सूक्त	श्रुति	पृष्ठ	शब्दार्थकोश
१	६४	१५	२५	२५-२७
२	६५	१	२७-	
३	७७	२-३	२८	
४	७८	४	२९	
५	७९	५	३०	३०-३१
६	८०	१-२	३१	
७	८१	३-४	३२	
८	८२	५	३३	३४-३५
९	८३	१	३४	
१०	८४	२-३	३५	
११	८५	४	३६	
१२	८६	५	३८	३८-३९
१३	८७	१	३९	
१४	८८	२-३	४०-	
१५	८९	४-५	४१	४२-४३
१६	९०	१	४२	
१७	९१	२-३	४३	
१८	९२	४-५	४४	४५
१९	९३	१-२	४५	
२०	९४	३-४	४६	
२१	९५	५-६	४७	५०
२२	९६	१	५०	
२३	९७	२-३	५१	
२४	९८	४	५२	

अध्याय	सूक्त	ऋचा	पृष्ठ	शब्दार्थकोश
१	७१	१-६	१३	
१०	७२	७-८	१४	
११	७३	९-१०	१५	१६-१७
१२	७४	१	१६	
१३	७५	२-३	१७	
१४	७६	४-५	१८	
१५	७७	६	१९	
१६	७८	७-८	२०	
१७	७९	९	२१	
१८	८०	१०	२२	
१९	८१	१	२३	२४-२५
२०	८२	२-३	२४	
२१	८३	४-५	२५	
२२	८४	६-७	२६	
२३	८५	८-९	२७	
२४	८६	१०	२८	
२५	८७	१	२९	३०-३१
२६	८८	२-३	३०	
२७	८९	४-५	३१	
२८	९०	६-७	३२	
२९	९१	८-९	३३	३४-३५
३०	९२	१०	३४	
३१	९३	१-२	३५	
३२	९४	३-४	३६	
३३	९५	५-६	३७	
३४	९६	७-८	३८	
३५	९७	९	३९	
३६	९८	१०	४०	
३७	९९	१	४१	
३८	१००	२-३	४२	

अध्याय	सूक्त	ऋषि	पृष्ठ	शब्दार्थकोश
१	७६	४-१	७८	
३१	७७	१	७९	११
३३	११	२-१	८०	
३४	३१	४-१	८१	
३५	७८	१-२	८२	११
३६	११	३-१	८३	
३७	७९	१	८४	
३८	११	२-१	८५	
३९	३१	४-१	८६	
४०	११	५-१	८७	
४१	३१	१०-१२	८८	८९
४२	८०	१-२	९०	
४३	११	३-४	९१	
४४	११	५-७	९२	
४५	३१	८-९	९३	
४६	३१	१०-११	९४	
४७	३१	१२-१३	९५	
४८	३१	१४-१६	९६	९७
४९	८१	१-२	९८	
५०	११	३-४	९९	
५१	११	५-६	१००	
५२	३१	१७-८	१०१	
५३	३१	९	१०२	
५४	८२	१-२	१०३	११

अध्याय	सूक्त	ऋचा	शृष्ठ	शन्दार्यकोश
६	८२	३-५	१०४	
११	११	६	१०५	
११	८३	१	१०६	११
११	११	२-३	१०७	
११	११	४-५	१०८	
११	११	६	१०९	११
११	८४	१-२	११०	
११	११	३-५	१११	
११	११	६-८	११२	
११	११	९-१०	११३	
११	११	११-१२	११४	
११	११	१४-१६	११५	
११	११	१७	११६	
११	११	१८-१९	११७	
११	११	२०	११८	११८-११०
११	८५	१-२	१२०	
११	११	२-४	१२१	
११	११	५-६	१२२	
११	११	७-८	१२३	
११	११	९-१०	१२४	
११	११	११-१२	१२५	१२४-१२७
११	८६	१-३	१२८	
११	११	४-६	१२९	
११	११	७-९	१३०	

अध्याय	सूक्त	श्रुति	श्रुति	शान्दार्यकोश
६	८६	१०	१३१	१३१-१३२
११	८७	१	१३२	
११	११	१-३	१३३	
११	११	४-६	१३४	
११	११	६	१३५	१३६-१३७
११	८८	१	१३७	
११	११	२-३	१३८	
११	११	४-६	१३९	
११	११	६	१४०	१४१-१४२
११	८९	१	१४१	
११	११	२-३	१४२	
११	११	४-६	१४३	
११	११	६-८	१४४	
११	११	९-१०	१४५	१४६-१४७
११	९०	१-२	१४६	
११	११	३-६	१४७	
११	११	६-८	१४८	
११	११	९	१४९	१५०-१५१
११	९१	१	१५०	
११	११	२-३	१५१	
११	११	४-६	१५२	
११	११	६-८	१५३	
११	११	९-१०	१५४	
११	११	११-१२	१५५	
११	११	१३-१४	१५६	

अध्याय	सूक्त	ऋचा	पृष्ठ	शब्दार्थकोश
३	३६	२-३	२२४	
११	११	४-६	२२५	
११	११	७-८	२२६	
११	११	९-१०	२२७	
११	११	११-१२	२२८	
११	११	१३-१५	२२९	
११	११	१६-१७	२३०	
११	११	१८-१९	२३१	
११	११	२०	२३२	२३२-२३४
११	३७	१	२३४	
११	११	२-४	२३५	
११	११	५-७	२३६	
११	११	८-१०	२३७	
११	११	११-१३	२३८	
११	११	१४-१५	२३९	२४०-२४१
११	३८	१	२४१	
११	११	२-३	२४२	
११	११	४-६	२४३	
११	११	७-९	२४४	
११	११	१०-११	२४५	
११	११	१२-१५	२४६	२४७-२४८
११	३९	१-२	२४८	
११	११	३-४	२४९	
११	११	५-७	२५०	

अध्याय	सूक्त	ऋचा	पृष्ठ	शब्दार्थकोश
३	३९	८-२	२५१	
११	११	१०	२५२	२५२-२५३
११	४०	१	२५३	
११	११	२-३	२५४	
११	११	४-१	२५५	
११	११	७-८	२५६	२५७-२५८
११	४१	१-२	२५८	
११	११	३-५	२५९	
११	११	६-८	२६०	
११	११	९	२६१	२६१-२६२
११	४२	१-२	२६२	
११	११	३-५	२६३	
११	११	६-८	२६४	
११	११	९-१०	२६५	२६६
११	४३	१-२	२६७	
११	११	३-५	२६८	
११	११	६-८	२६९	
११	११	९	२७०	११
११	४४	१-२	२७१	
११	११	३-५	२७२	
११	११	६-७	२७३	
११	११	८-१०	२७४	
११	११	११-१२	२७५	
११	११	१३-१४	२७६	२७६-२७८

अध्याय	सूक्त	ऋचा	पृष्ठ	शब्दार्थकोश
३	४५	१-२	२७८	
११	११	३-५	२७९	
११	११	६-८	२८०	
११	११	९-१०	२८१	२८२
११	४६	१-१	२८३	
११	११	४-६	२८४	
११	११	७-९	२८५	
११	११	१०-१२	२८६	
११	११	१३-१५	२८७	२८८-२८९
४	४७	१	२९०	
११	११	२-३	२९१	
११	११	४-६	२९२	
११	११	७-८	२९३	
११	११	९-१०	२९४	२९५
११	४८	१-३	२९६	
११	११	३-५	२९७	
११	११	६-७	२९८	
११	११	८-९	२९९	
११	११	१०-१२	३००	
११	११	१३-१४	३०१	
११	११	१५-१६	३०२	३०३-३०४
११	४९	१-२	३०४	
११	११	३-४	३०५	३०६
११	५०	१	३०६	

अध्याय	सूक्त	ऋचा	पृष्ठ	शब्दार्थकोश
४	५०	२-४	३०७	
११	११	५-६	३०८	
११	११	७-८	३०९	
११	११	९-१०	३१०	
११	११	११-१२	३११	
११	११	१३	३१२	३१२-३१३
११	५१	१-२	३१४	
११	११	३	३१५	
११	११	४	३१६	
११	११	५-६	३१७	
११	११	७-८	३१८	
११	११	९-१०	३१९	
११	११	११-१२	३२०	
११	११	१३	३२१	
११	११	१४	३२२	
११	११	१५	३२३	३२३-३२५
११	५२	१-२	३२६	
११	११	३-४	३२७	
११	११	५	३२८	
११	११	६-७	३२९	
११	११	८-९	३३०	
११	११	१०-११	३३१	
११	११	१२-१३	३३२	
११	५३	१४-१५	३३३	३३४-३३६

अध्याय	सूक्त	ऋचा	प्रश्न	शब्दार्थकोश
४	१३	१-२	३३७	
११	११	३-४	३३८	
११	११	५-६	३३९	
११	११	७-८	३४०	
११	११	९-१०	३४१	
११	११	११	३४२	३४२-३४५
११	१४	१	३४३	
११	११	२-३	३४४	
११	११	४-५	३४५	
११	११	६-७	३४६	
११	११	८-९	३४७	
११	११	१०-११	३४८	
११	११	१०-११	३४९	३४०-३४२
११	१५	१-२	३५०	
११	११	३-४	३५१	
११	११	५-६	३५२	
११	११	७-८	३५३	३५४-३५८
११	११	९-१०	३५४	
११	१४	१	३५५	
११	११	२-३	३५६	
११	११	४-५	३५७	
११	११	६	३५८	३५९-३६३
११	१७	१	३५९	
११	११	२-३	३६०	
११	११	४-५	३६१	
११	११	६	३६२	३६३-३६७

अध्याय	सूक्त	ऋचा	पृष्ठ	शब्दार्थकोश
४	५८	१-२	३६८	
३१	३१	३-४	३६९	
३१	११	५-६	३७०	
३१	३१	७-८	३७१	
३१	३१	९	३७२	३७२-३७४
३१	५९	१	३७४	
३१	३१	२-३	३७५	
३१	११	४-५	३७६	
३१	११	६-७	३७७	३७८
३१	६०	१-२	३७९	
३१	३१	३-४	३८०	
३१	३१	५	३८१	३८१-३८२
३१	६१	१	३८२	
३१	११	२-३	३८३	
३१	३१	४-५	३८४	
३१	३१	६-७	३८५	
३१	११	८-९	३८६	
३१	३१	१०-११	३८७	
३१	३१	१०-१२	३८८	
३१	३१	१४-१५	३८९	
३१	१	१६	३९०	३९१-३९३

શ્રીગણેશાયનમઃ ।
શ્રી ઋગ્વેદસંહિતા.

અષ્ટક ૧ વિભાગ ૨ બે.

અધ્યાય ૫.

સૂક્ત ૬૨.

ઋધિ-નોધાગૌતમ, દેવતા-મન્દ્ર, છન્દ-ત્રિષ્ટુભ્ય.

ૐમ્મમન્મહેશ્વસ્માનાયંશુપમાંગુપંગિર્વિળસેઅંગિસ્સ્વત્ ।

સુવૃક્તિભિઃસ્તુવતઃઋમિયાયાર્ચામાર્કનરેવિશ્રુતાય ॥ ૧ ॥

૫૦- પ્ર । મન્મહે । શ્વસ્માનાયં । શુપૈમ્ । અંગુપૈમ્ । વિર્વિળસે* ।
અંગિસ્સ્વત્ । સુવૃક્તિભિઃ । સ્તુવતે । ઋમિયાયં । અર્ચામ્ ।
ૐર્કમ્ । નરે । વિશ્રુતાય ॥ ૧ ॥

અન-સામર્થ્યવાન, સ્તવન કરવા યોગ્ય આ મન્દ્ર આરે, અંગિરસની
માધક આલો આપણે કલ્યાણકારક સ્તોત્રો ગાઈએ; સુદર
સ્તોત્રો વડે ઋધિઓ આ દેવની સ્તુતિ કરે છે. યજ્ઞમાનોને
આ દેવ પૂજ્ય સ્વરૂપે છે. તેથી આલો આપણે સ્તોતાઓ તેના
સ્તોત્રો ગાઈએ. ૧

*मत्रोमहेमहिममौभरन्वमागूर्ण्यशवमानायसामं ।

येनानःपूर्वोपितरं पटुज्ञा अर्चन्तो अंगिरस्मोगा अविन्दन् ॥ २ ॥

प०— म । व । महे । महि । नम । म्र०वम् । आगूर्ण्यन् ।

शवमानाय । सामं । येन । न । पूर्वो । पितरं । पटुज्ञा ।

अर्चन्त । अंगिरस । गा । अविन्दन् ॥ २ ॥

अ०—(हे ऋत्विगे !) आ अतिप्रणव चन्द्रदेव अर्थे, रथान्तर—
आदि प्रौढ साभस्तोत्रं गान कर्ये (पञ्चिअसुर गाथोनु अप-
हरथु करी गथो त्वारे) तेना पतो भेजवनार आपथ्या पूर्वज-
अंगिरसोमे तेनी रपति करवाथी गाथोने प्राप्त करैथी २

इन्द्रस्यागिरसाचेष्टौ विदत्सुस्मातनयायषासिम् ।

बृहस्पतिभिर्नदद्रिर्विदद्वाः समुस्तिर्षाभिर्वागश्नुतनरः ॥ ३ ॥

प०— इन्द्रस्य । अगिरसाम । न । ईष्टौ । विदत् । सुँरमा । तन-
याय । षासिम् । बृहस्पति । मिनन् । अद्रिम् । विदत् ।

गा । सम् । सुँरिर्षाभि । वागश्नुत । नर ॥ ३ ॥

अ०—चन्द्र तथा अंगिरस ऋषिनी प्रेरणायी सूरमा नामनी देव-
शुनीमे तेना पुनने अन्न अर्पण कर्तुः ; (गाथोने पतो मन्थो
अटले) देवोने आधिपति चन्द्र, अत्ता (अशुक्) ३५ असुरने
भेदीने गाथो पाछे लाग्यो अटले आ गाथोनी समेत आ
देवो पथु क्षर्षानदथी छीकीपारी करवा लाग्या ३

* १ अमिस्थाशूर । अ० म० ५-३-२१ । २ गीतिषु
सामाख्येति जैमि० ब्रा० २-२ ।

(आ सजधर्मा नीयेनु साटपावनक आम्भान छे, पञ्चिअसुर

*સસુષ્ઠ્ઠાસસ્તુ ગામસપિષૈ. સ્વરેણાદિસ્વયોર્દેનર્ગવૈઃ ।

મરણ્યુભિઃ કલ્પિતમિન્દ્રશક્રવલરવૈર્ણદસ્યોદર્ગર્ગ્વૈઃ ॥ ૪ ॥

૫૦- સ । સુદે-ત્તુયા । સ । સ્તુભૌ । સુમ । વિપ્રૈ । સ્વરેણ ।

મૈદ્રિમ્ । સ્વૈર્ગ્વૈ । નર્દર્ગ્વૈ । મરણ્યુદેભિઃ । કલ્પિદર્ગમ્ ।

ઇન્દ્ર । શન । વૈરૈમ્ । ત્વૈર્ણ । દેર્ગ્ય । દર્શદર્ગ્વૈ ॥ ૪ ॥

જા-નવગ્વા તથા પ્રશગ્વા, આ બે પ્રકારના પોતાની કસ્યાણુગતિને ઇન્દ્રનાગ (મેધાનિધિથી માડીને અગ્નિરસાદિ) સપ્ત મેધવી પુરોને, ઉદાત્ત આદિ અન્ધ (ડાઠા અવશ્ય કંઠવા યોગ્ય) સ્વરોપેત, અથવા મન્દ તથા મધ્યમ આદિ સ્વરયુક્ત સ્તોત્રો વડે તે દેવ સુપ્રાધ્ય અથવા અતન કરવા યોગ્ય છે, હે શક્તિમાન ઇન્દ્ર !, તે વજ્રવડે આદરણીય-ઉદ્દત્ત કરવા યોગ્ય-મેધજનમય આ વધામુખે (મેધ) તારી ગર્જના વડે અવબીત કરી નાખ્યો, અથવા તે પર્વત, મેધ તથા વનસુર તારી ગર્જનાથી અવબીત થયા ૪

ગુણાનો અગિરોમિર્દસ્મવિવરૂપમામૂયેણગોમિરન્ધઃ ।

વિભૂમ્યાં અમથયદન્દ્રસાનુદિવોરજ્જહર્પરમસ્તમાયઃ ॥૫॥૧॥

૫૦- ગુણાન । અગિર ઇમિ । દસ્મ । વિ । વ । હૃપમૌ । મૂયેણ ।

આયોનું અપદરણ્ય કરી ગયો ત્યારે દેવશુનીને બોનાવીને તેના પુત્રને શોધ માટે મોકલવાન કહેતા, “ ગાયોનુ ક્ષીર આદિ અત અર્પણ્ય કરો તો મોખુ ” એમ કહેવાથી તે અત અર્પણ્ય કંઠવાનુ કહેતા તે સ્વાન ગાયોનો પતો લઇ આવેતો).

* દેવાર્ચવલેગા પર્યપશ્યન્ । પે૦ ઘા૦ ૬-૨૫. ।

ગોર્ધિ । અન્વ । વિ । મૂર્ધ્વા । અપ્રથય । રુદ્ર । સાર્ણ ।
દિવ । રમ । ઉપરેમ । અસ્તિભાય ॥ ૧ ॥ ૧ ॥

અ૦—હે સુદર અથવા શુદિસક દેવ !, અગિરસ ઋષિઓ વડે તારી રત્નિતિ થતા તે હિપા, મૂર્ધ તથા કિરિયો વડે અધકા નો વિનાશ કર્યો, વળા હે ધન્દ્ર !, આ વિષમ પ્રધિનીને તે સમાન કરી તેમજ અતગ્નિ લોકના મૂળને તે ફરીબૂત કર્યું ૫(૧)

ધતિ પ્રથમ વર્ગ સમાપ્ત

તદુપર્યક્તમમસ્યુર્મદસ્મસ્યચાર્ણતમમસ્તિર્દસં ।
હુપહ્નુરેપદુપરાઅપિન્વન્મર્વર્ણસોનુગ્નશ્વતસઃ ॥ ૬ ॥

પ૦—તત્ । હુમ્ । પર્યક્તૈર્મૈમ્ । અસ્ય । કર્મ । દુન્મર્મ્ય । ચા-
ર્ણતમમ । અસ્તિ । દસં । હુપહ્નુર । યત્ । હુપરા । અપિ-
ન્વત્ । મહુહર્ણમ । નુર્મ । ગર્ણ ॥ ૬ ॥

અ૦—આ સુદર દેવગ આ કર્મ, અતિ પૂજ્ય તથા સુદર હે, (તે એ ૬) તેણે પ્રધિની વિશે મધુર જળવાળી મુખ્ય આદ નદીઓનું સ્થાપન કર્યું ।

* દ્વિતાવિવંત્રસનજાસનીલેઅયાસ્યઃસ્તર્વામાનેભિરુરઃ ।

મુગોનમેનેપરમેલ્યોમજ્ઞધાગ્નદ્રોદંસાસુકસાઃ ॥ ૭ ॥

* ૧ ત દ્વાયાસ્યદ્વિતીયમુપાસ્માચકે પતમુપવાયાસ્યમન્યન્તે
આમ્યાપદયતત્તેનેતિ । (હન્દાગા)

૨ તેજોનુ કનુસોમૂળાનશ્ચયમસજ્જતે,યથમાસ્વાગ્નરિતી-
તિપૃથ્વદુપાસાપોપ્વયાસ્ય । (વાસમનેયક)

૧૦— દ્વિતીં । વિ । યત્ર । મૈનદનાં । સર્ગીઠિ । અગૌત્ય । સ્તન-
માનેમિ । અર્ક । યગં । ન । મેને । પરમં । વિદમોમન્ ।
ઘર્વાણત્ । રોદમી । સુદસાં ॥ ૭ ॥

અ૦—મુદરડે અસાધ્ય, સ્તોત્ર ગાનાગી સ્તુતિરડે સર્વદા સુમાધ્ય,
અથવા અગિસ નારિ વડે ગારેના સ્તોત્રોથી સર્વદા વિદ્યમાન-
હોના—એવા તે જન્દે, સાથે જોગાયેલા જન્ને ઘુનોઠ તથા
પૃથિવીને બિનબિન્ન રૂપે ગ્થાપન કર્યાં, વળી—અનનીય, પગ્મ
ઉત્કૃષ્ટ—આપણ વિરે રહેના સૂર્યની માફક સુદર પરાક્રમવાળો
આ દેવ તે જન્ને લોકનુ પોપણુ કરે છે, અથવા તે, ઘુ તથા
પૃથિવી નામની જે સુવર્તિઓનુ પોપણુ કરેછે ૭

સુનાદિવંપરિભૂમારિરૂપેપુનર્ભુવાપુત્રતોસ્રેમિરેવંઃ ।
કૃષ્ણેભિરક્તોપારુશંદ્ધિર્વપુર્ભિરાચરતોઅન્યાન્યાં ॥ ૮ ॥

૧૦— સુનાત્ । દિવમ્ । પરિ । મૂર્ધ । વિરૂપે । પુન દ્વિભુવાં ।
પુત્રતો । સ્વેમિં । રેવેં । કૃષ્ણેમિં । કૃત્તા । હ્રા ।
રુશંદ્ધિમિ । વર્ષ દમિ । આચરત્ । અન્યાદમન્યા ॥ ૮ ॥

અ૦—(શુકલ-કૃષ્ણવાને લઈ) નિભસ્વરૂપ, પુનપુન ઉત્પન્ન
હોનાર, જે તરૂં સુવર્તીઓ (ગત્રિ તથા હિપા) પોતાની
કૃષ્ણ વા દેહાધ્યમાન સ્વરૂપ ગતિ અનુસાર, ઘુનોઠ તથા જમિ
વિશે લાગ્યા કાગથી એકબીજા પરીવર્તન કરે છે. ૮

સનેમિસુર્યવંસંપસ્યમાનં મુનુર્દીગરુડવંસામુદમાં ।
આમાસુચિદ્ધિપેદ્ધમન્ત પર્ય કૃષ્ણામુદ્ધદોદિષીણુ ॥ ૯ ॥

૫૦—^{૩૩}વૈવિ । મુદ્ગમ્ । મૃદઅપસ્યમાનઃ । મુનુ । દાગાર્ । શર્ ૧ ।
મુદ્ગમો. । ઔમાસું । તિત । દધિંપ । પવમ્ । અન્તગિનિ ।
વયઃ । વૃણાસું । રશત્ । રોહિણાપુ ॥ ૯ ॥

અ૦—મદાન્ પગકમી, બલધુત્ર, (રડા યાગાદિ) કાર્વકુસન ઇન્દ્ર,
(યજ્ઞમાનોત્તુ) ધુસાયું સખાપાયું ધારણ કરે છે તે (ઈન્દ્ર)
અપરિપકવ (નરીન વેતરની) ગાયો વિષે પકવ દ્વધ ઉત્પન્ન
કરે છે, અને કાળી તથા લાલ ગાયો વિષે ધેણું દ્વધ ઉત્પન્ન
કરે છે ૯

સનાત્સર્ગીઽઅવર્તીરવાતાગ્રતારંસન્તૈઅમૃતા સર્હોમિઃ ।
પુરુસહસ્રાજનંયોનપત્નીર્દુવસ્યન્તિસ્વસારોઅર્હયાળમ્ ॥ ૧૦ ॥ ૨૦ ॥

૫૦— સનાત્ । સર્હર્ગીઽ । અર્વર્તી । અવાતાઃ । ગ્રતા । રસન્તે ।
અમૃતાં । સર્હમિ. । પુર । સર્સો । જનંપ. । ન । પત્નીઃ ।
દુવસ્યન્તિ । સર્માર. । અર્હયાળમ્ ॥ ૧૦ ॥ ૨ ॥

અ૦—લાયાકાળથી એકજ દેકાણે ગહેનાગ ગમનરહિત અંશુવિઓ,
આલસ્યરહિત મતી, પોતાના સામર્થ્ય વડે, ઇન્દ્રના અસંખ્યાત
વ્રતો-ક્રમેને પાળે છે. પાલપિત્રી એવી અંશુવિઓ દેવપત્નીની
પેઠે, નિર્લજ્જ યજ્ઞ સુદર ગતિરાળા ઇન્દ્રને બળે છે
(અર્થાત્ બળલી-બળન કરી ઇન્દ્રને પ્રમલ કરે છે) ૧૦, ૨)

સનાયુદોનમંમાનવ્યોઅર્વર્સૂયગોમૃતયોદસ્મદદુઃ ।
પતિનપત્નિર્નિગૃતોરુદાન્તસ્પૃશન્તિત્વાશ્વમાવન્મનીપાઃ ॥ ૧૧ ॥

૫૦— સૈનાદયુવં । નર્મતા । નઘ્યં । અર્વં । વસુદ્યવં । મૃતૈયઃ ।

દસ્મ । દુદ્ધ । પતિમ્ । ન । પન્ની । હમી । હમશન્મ ।
સ્પુશન્તિ । ત્વા । શવમાદ્વન્ । મનીષા ॥ ૧૧ ॥

અ-હં સુદ દેવ !, તું શબરપ મત્રોતે નમદારપૂર્વક સ્તુત્ય છે.
અગ્નિદેવતાદિ નિત્યકર્મ તથા ધનની કામનાવાળા બુદ્ધિમાન
ઉપાસકો, ત્વારી પાસે દોડી આવે છે હે બનન દેવ !, કામી
ઓ, કામુક પતિને આનિયન કરે તેમ આ સ્તુતિઓ તને
પ્રાપ્ત કરે છે ૧૧

સુનાદેવતુરાયોગર્ભસ્તોનક્ષીયન્તેનોર્પદસ્યન્તિદસ્મ ।
શુમાર્અન્નિદ્રતુર્માઈન્દ્રીયીરુઃશિક્ષાશ્ચાત્રસ્તપન્ શર્ચીભિઃ ॥ ૧૨ ॥

પ-સુનાત્ । દેવ । તર્વ । શર્ચ । ગર્ભસ્તૌ । ન । ક્ષીયન્ત । ન ।
ઉર્પ । દમ્યન્તિ । દસ્મ । છુદ્ધપાન્ । અન્નિ । તર્તુદમાન્ ।
ઇન્દ્ર । વાર્ । શિક્ષ । શર્ચીભ્ય । તર્વ । ન । શર્ચીભિ ૧૨ ॥

અ-હે રા ! ઇન્દ્ર ! પુરાતનકાળથી જ તારા દગ્તવિષે રહેલી
સપત્તિ, વિનાશ પામતી નથી કિવા, (સ્તોતાઓને ગર્ભથી
કરવા છતાં) ધત્તી નથી હે ઇન્દ્ર !, જ બુદ્ધિમાન અથવા
પરાક્રમી તેજસ્વી, તથા લોકગુણ-કર્મયુક્ત છે, હે કર્મધીર
દેવ !, તું તારા પરાક્રમ વડે અમને સપત્તિ અર્પણ કર્યું ૧૨

સુનાયતેગોત્રમન્દ્રનન્યમત્સદ્રહાહરિયોજનાય ।
સુનાયાયન શવસાનનોવાઃપ્રાતર્મુદ્ધિયાત્સુર્જગમ્યાત્ ॥ ૧૩ ॥ ૩

પ-સુનાદ્યુત । ગોત્રન । ઇન્દ્ર । નન્યમ્ । અતશત્ । વ્રહ્મ ।
હરિદ્યાર્જનાય । મુદ્ધનીયથે । ન । સુર્વમાન । નોવા ।
પ્રાત । મધ્યુ । ધિયાર્થસુ । જગમ્યાત્ ॥ ૧૩ ॥ ૩ ॥

અ૦—હે ઇન્દ્ર !, ગોતમનોધા આઘ ઝાપિ છે. હે બલવન્તા દેવ !, તેણે અમારા માટે, હરિઃશુર ધોડા બોડનાર તુ-મનેતા અર્થે નવીન સ્તોત્ર તૈયાર કર્યું છે. (એથી) બુદ્ધિસંપન્ન વા કર્મવીર ઇન્દ્ર, પ્રાતઃકાલે જલ્દી પધારો. ૧૨(૩)

મૂક્ત ૬૨.

- ૧ શયસાંનાય = શય = ચલતદિષાચરતે = સામર્થ્યવાન.
- ૨ ગિર્વેણસે = ગોર્ભિઃસ્તુતિલક્ષણૈર્વયોમિઃસમ્મત્તમીયાય = સ્તવન કરવા યોગ્ય.
- ૩ શૂપમ્ = સુલ્લલેતુમૂતમ્ = કલ્યાણકારક.
- ૪ આંગૂપમ્ = સ્તોત્ર.
- ૫ અર્ક = મંત્ર. (અર્કોમંત્રીમયતિયદનેનાર્ચન્તીતિ અર્ચયતે નેતસ્ત્યર્કઃ (નિ. ૬-૪)
- ૬ ખાલિય = અન્ન. (ચેદુપાનેધીયતેપીયતેદિતિયાસિઃ).

२३ स्तुभा = स्तोत्र वडे (स्तोमतिः स्तुतिकर्मा).

२४ सरमा = देवशुनी. (सरणात् सरमा । नि. ११-२४).

२५ स्यर्यः = सुष्टुप्राप्यः यद्यथा शब्दद्वयोः स्तुत्यः = सुभाध्यः
यथा स्तुत्य. (स्यु शब्दे).

२६ मयग्याः = नयन्वा नामना पुत्रो (नयनीतगतयः । नि.
११. १९ । मयभिर्गुणमनयेपांते)

२७ सरण्युधिः = सरणंशोभनांगतिमिच्छद्भिः = शोभन गतिने
इतिना२.

२८ फल्लिगम = प्रतिफलं प्रतिषिद्धं तदस्मिन्नस्तीति फलि-
स्यच्छमुदकं तद्वच्छत्वाधारत्वेनेति । यद्यथा प्रीत्यादि-
फलं तदस्मिन्नस्तिमवतीति फल्लिवृष्टिजलं तद्वच्छतीति फ-
ल्लिगः = लक्षभय.

२९ यलं = भेष (घृणोतिती यलः).

३० दरयः = अमायय = अयनीत श्यो (वृ विदारणे प्रयैषा)

३१ उपरं = उत्तमूलप्रदेशं = भूण प्रदेशने.

३२ प्रयक्षतमम् = अत्यन्त भूषण (यक्षपूसायां)

३३ उपहुरे = उपहृतस्ये गन्तव्ये पृथिव्याः समीपदेशे =
पृथिवी निधे. उपहृत्स्तिगच्छन्त्यस्मिन्नप्यदिति उपहुरो भू-
प्रदेश । हृष्वौटिल्ये).

३४ उपराः = उपताः स्थापिताः = स्थापन श्यो.

३५ अयास्य. = यासः प्रयत्नः तत्साध्योयास्यः नयास्यः =
युद्धाय प्रयत्नो वडे अयास्य. यद्यथापश्वृत्तिर्मुखः प्राणः -
सहितास्यान्मुष्मादयतेगच्छति निष्क्रामति तदुपासकोऽ-
गिराः = अयास्य नामनो अगिरा विपासक.

३६ सनजा = नित्यजाता = सर्वदा विद्यमान होना२. (जनो-
प्रादुर्भावे).

- ૨૭ ક્રિતા. = ક્રિયા = બિન્ન લિન્ન.
 ૨૮ મેને = મનનીય; ૫૫૫ યુવતી. (મેનામાદિતિત્રોણાં મેના માનયન્ત્યેનાદિતિ । નિ. ૩ ૨૧)
 ૨૯ વૈઃ = ગમન વડે. (ઈળ્ગતો).
 ૩૦ અવતા = રાત્રિ.
 ૩૧ ઘણસ્યમાનઃ = સ્વપ્નઃ શોભનકર્મસદિવાચરન્ = કાપકુશલ.
 ૩૨ આમાસુ = આર્માસુ = અપરિપક્વ.
 ૩૩ સનેમિ = પુરાણ.
 ૩૪ અઘનીઃ = અંશુવિઓ. (અવગ્નિકર્માણીતિ । નિ. ૩. ૧)
 ૩૫ સ્વસાર્ઃ = પોતાની મેળે સરતી.
 ૩૬ અહ્યાણમ્ = લગ્ન રહિત; પ્રગમ્.
 ૩૭ દુષ્મ્યગ્નિ = પરિચયો કરે છે. (દુષ્મ્યગ્નિઃ પરિચરણકર્મા).
 ૩૮ સનાયધઃ = સનાતનનિર્યકર્મમાત્મનઃ સ્વચ્છન્તઃ = નિત્ય કર્મેન્દ્રુ.
 ૩૯ મતયઃ = સ્તોતાઓ.
 ૪૦ સુતીધાવ = સુપ્તુનેત્રે = હાં નેતા અર્થે.
 ૪૧ શવસાન = બલવન્.

સૂક્ત ૬૩.

અપિ-નોધા ઓતમ; દેવતા-ઈન્દ્ર; છન્દ-ત્રિષ્ટુભ્

ત્વમહોન્દ્રયોદ્ધશુભ્રેવાંજજ્ઞાનઃપૃથિવીઅમેઘાઃ ।

યજ્ઞતેવિશ્વાગિરયંચિદ્ધ્રાંભિયાદ્દુક્ષાસઃકિરણાનૈર્મન્ ॥ ૧ ॥

પ૦-ત્વમ્ । મુહાન્ । ઇન્દ્ર । ય । હ । શુભ્રૈઃ । ઘાવાં । જ્ઞાનૈઃ ।
પૃથિવી । ઇતિ । અમે । ઘ્વાઃ । યત્ । હ । તે । વિશ્વા ।
ગિરયઃ । ચિત્ । અધૈશ્વ । ભિયા । દુક્ષાસઃ । કિરણાં । ન ।
એર્જન્ ॥ ૧ ॥

અ૦-હે ઇન્દ્ર, શુભ્રાવડે તું સર્વમેઘ છે. નિષે, અસુરોના બધા ઉત્પન્ન થતા, તું ઉપજતા વેંતજ તારા સામર્થ્ય વડે ધુસાક અને પૃથિવીને ધારણ કરે છે. (અર્થાત્ અસુરોના બધથી મુક્ત કરે છે.) નિષે, તારા બધથી સર્વ વસ્તુમાન, પર્વતો તથા મહાત્ આગ પદાર્થો પણ સ્પર્શના કિરણોની પેઠે કંપાયમાન થાય છે ૧

આયદ્ધરીન્દ્રવિર્મતાવેરાતેવર્જજરિતાવાહોર્ધાત્ ।

યેનાંવિહર્યતક્રતોઅમિત્રાનુપરંડૃણાસિંપુરુહૂતપૂર્વીઃ ॥ ૨ ॥

પ૦-આ । યત્ । હરી । ઇન્દ્ર । વિર્મતા । વે. આ । તે ।
ઝર્જમ્ । જરિતો । વાહોઃ । ઘાત્ । યેન । અવિહર્યન્ક્રતો ।
અમિત્રન્ । પુર્વઃ । ઇર્ણાનિ । પુરુહૂત । પૂર્વીઃ ॥ ૨ ॥

અ૦-હે ઇન્દ્ર, તું બ્યારે વિવિધ પરાક્રમવાળા અશ્વોને રથે બેડે

૩ ત્યારે ઉપાસક, (સ્તુતિ વડે) ત્વરા ગાઢ વિષે વળ ધારણ કરાવે છે તે વચ્ચના મોગે હે ઇષ્ટપદાતા, બહુરુણ દેવ', હુ શનુ તથા તેમના અનેક નગરો ઉપર હલ્લો કરે છે ૨

ત્વંમત્યદિન્દ્રધૃષ્ટુરેતાન્ત્વમૃષુસાનર્યસ્ત્વપાદ્ ।

ત્વધૃષ્ટૃપુજનૈપ્રસાણૌયુનેકુત્સાયગૃમતેસચાહન્ ॥ ૩ ॥

૫૦— ત્વમ્ । મ્ત્ર ય । ઇન્દ્ર । ધૃષ્ટુ । રેતાન્ । ત્વમ્ । ઋષુસા ।

નૃધ । ત્વમ્ । પૌંદ્ર । ત્વમ્ । ધૃષ્ટામ્ । યુજનૈ । પ્રસે ।

ઐાણૌ । યુને । કુત્સાય । ગૃમતે । સચા । અહન્ ॥૩॥

અ૦—હે ઇન્દ્ર', હુ સવેાદૃષ્ટ છે આ (શનુઓ)નો તિન્દ્રકર્તા છે ઋષુઓનો સ્વામી, તેઓ મધ્યે નિવાસ કરનાર, વા મદાન પ્રદા છે હુ શ્રેષ્ઠ મનુષ્યોનો દિતકર્તા છે હુ શનુઓનો પરાજન કરનાર છે. સમાગમિને નેજરી, તરણ કુલ્ય અર્થે તે શુભ્ણામુખે હવ્યો ૩

ત્વદ્વિન્દ્રોદીઃસર્તાવુજયદ્વિન્દ્રપર્યવુખ્નાઃ ।

યદ્વશરુપમણઃપરાર્થેવિદસ્યુર્યોનાવકુંસોઘ્યાપાદ્ ॥ ૪ ॥

૫૦— ત્વમ્ । દ્વ । ત્વન્ । ઇન્દ્ર । ઓદી । સર્તા । વુજમ્ । યત ।

વિન્દ્ર । વુપદર્મન્ । હૈન્ના । યત્ । હ । શુર । વુવદમન્ ।

રૈર્નાવિ । વિ । દસ્યુન્ । યોનો । ઐકૃત । વુર્વાર્પાદ્ ॥૪॥

અ૦—હે વૃષ્ણોદપાદક, વળધારી 'ઇન્દ્ર', ત્યારે વૃત્રાસુરને હણ્યો ત્યારે નિષે, તે (કુત્સની) સદાચ કરી તેને તે (પ્રસિદ્ધ) જ્ય વા યશસ પત્તિ અપાદન કરાવી હે શરા, ઉદાર-મનસ્ક ઇન્દ્ર' હુ (શનુઓનો) અનાયાસે પરાજય કરનારો છે નિષે, તે

ત્યારે સંગ્રામ માધ્યે, શત્રુઓને છેક પરાક્રમ-પૂર્વક (જન-
લિન્ન કરી નાખ્યા (ત્યારે કૃત્સને સર્વ વથ સિદ્ધ થયો). ૪

ત્વાંહત્યદિન્દ્રારિષણ્યન્દુસ્યચિન્મર્તાનામર્જુણો ।

વ્યસ્મદાસાપ્તાર્થતેવર્ધનેવવજ્રિન્નુયિહમિત્રાન્ ॥૫॥૪॥

૫૦— ત્વમ્ । હ । ત્યન્ । ઇન્દ્ર । અરિષેયન્ । દુર્ય્ય । ચિત્ત ।
મર્તાનામ્ । અર્જુણૌ । વિ । અસ્મત્ । આ । કાષ્ઠાઃ । અ-
ર્જુન । ૫ । વુનાદૈન્ । વજ્રિન્ । યુયિહિ । અમિત્રાન્ ॥
૫ ॥ ૪ ॥

ધૃતિ થાથા વર્ગ સમાપ્ત.

અ૦—હે ઇન્દ્ર !, તું કોઈ બલિષ્ઠ માનવીની પરવા સખતો નથી.
(તથાપિ) અમે રતોતાઓને શત્રુ સાથે અ-રાગ થાય ત્યારે
અમારા અભ્યર્થ, તું સર્વ દિશાઓને મોકળા કર્ય. હે વજ્રધારી
દેવ !, શત્રુઓને કદિન પર્વત જેવા વજ્રવડે ઠાર કર્યું ૫(૪)

ત્વાંહત્યદિન્દ્રાર્જસાતૌસ્વર્માર્જુનંઆજાઠવન્તે ।

તનસ્વધાવૃણ્યમાસમ્યક્કૃતિર્વાર્જિષ્વતસાર્યાભૂત્ ॥ ૬ ॥

૫૦— ત્વામ્ । હ । ત્યત્ । ઇન્દ્ર । અર્જેન્માતૌ । સ્વર્ દૈવ દુઃ । નરે ।
આજાઃ । ઠવન્તે । તૈવ । સ્વધાદવઃ । ડ્યમ્ । આ । મૈદ્યર્મ્યે ।
કૃતિઃ । વાર્ષેષુ । વૈતમાર્યા । ભૂત । ૬ ॥

અ૦—હે ઇન્દ્ર !, શુદ્ધ કરનારને લાભલાયક વા, ઉદ્ધ-નિમિત્તક
કિંવા, ઉત્તમ ધનલાભાર્થ શુદ્ધિવે, સદા મોદાઓ તદાગ્ર

આદિાન કરે છે (તેથી) હે બલવન્તા વા, અન્નાસ પન્ન દેવ ।
સપ્રાગ્ તથા યુદ્ધવિષે, અમને તદા સરક્ષણ નિરતઃ અગ્નિ-
મુખ હો ॥ ૬

ત્વંદિત્યદિન્દ્રસસ્યધ્યુપુરોગ્નિપુત્રકૃત્સાયદદઃ ।

વૃદ્ધિર્નયત્સુદામેદયામૃદોરાજન્વરિવઃપુસ્વેકઃ ॥ ૭ ॥

૧૦— ત્વમ્ । દુ । ત્યત્ । ઇન્દ્ર । સસ્ય । યુધ્યન્ । પુરઃ । વૃજિન્ ।
પુત્રકૃત્સાય । વૃદ્ધિઃ । વૃદ્ધિ । ન । યત્ । સુદદામે । વૃયા ।
વૈર્થે । અહો । રાજન્ । વૈર્થિ । પુસ્વે । કુરિતિર્થે ॥૭॥

અ૦—હે વળધારી ઇન્દ્ર !, કૃત્સા (અગ્નિ) અથે' યુદ્ધ કરતા,
તેજ તે સાત નગરા વિદાર્યા મુદાસ અથે', અહુ
(અમુર) ની જે અપત્તિ તેને તેજ દર્શ-પાત-ની પેઠે,
સદજ છેદી નાખી (તદનન્તર) હે સ્વામિન્ (ઇન્દ્ર) !,
તેજ દર્શિ-પૂરયિતા (મુદાગ) ને ધન અર્પણ કર્યું ७

ત્વત્યાનંદ્વદેવચિત્રામિપમાણોનર્પીપયઃપરિજ્મન ।

યયાશુરપત્યસ્મભ્યપસિત્મનર્મૂર્જનગિશ્વણસ્રગ્ધૈ ॥ ૮ ॥

૧૦— ત્વમ્ । ત્યામ્ । નુ । ઇન્દ્ર । દેવ । ચિત્રમ્ । ર્ષમ્ ।
આપં । ન । પીપૈયૈ । પરિજ્મન્ । યયા । શુરુ । પ્રતિ ।
અમ્મમ્યમ્ । યતિ । સ્મૈનમ્ । ઝર્મમ્ । ન । વિશ્વૈર્વ ।
સ્રગ્ધૈ ॥ ૮ ॥

અ૦—હે તેજસ્વી ઇન્દ્ર !, ચોભેર શુભિ વિષે વૃદ્ધિજળની પેઠે તુ
અમને ઉત્તમ અન્ન વડે સમૃદ્ધ કર્યું હે શરૂ !, તે અન્નની
યોગે ચોભેર વેહેનારા જળની પેઠે, તુ અમને જીવન અર્પણ
કરે છે ૮

અકારિત્ત્વં ગોત્રમેભિર્વૈદ્યાણ્યોક્તાનમમાહરિમ્ભ્યામ્ ।

સુપેશં મંવાજમાર્થરાનઃ પ્રાતર્મક્ષુધિયાવં સુર્જગમ્યાત્ ॥ ૧ ॥ ૫ ॥

૫૦—અકારિ । તે । હન્દ્ર । ગોત્રમેયિ । વહ્યાણિ । આડઠંકા ।

નર્મસા । હરિદ્ભ્યામ્ । સુપેશંમમ્ । વાજમ્ । આ । મ્ ।

નઃ । પ્રાતઃ । મશ્ચુ । ધિયાદૈવસુઃ । જગમ્યાત્ ॥૧॥૫॥

અ—હે ઇન્દ્ર !, ગોત્રમેએ સ્તોત્ર રચ્યું છે. દલિરન્ન વડે યુક્ત થઇ તેઓએ, અન્નયુક્ત-તું તેની અભિયુષ સ્તોત્રમાળા માધ. તું અમને બાતબાતના અન્ન અર્પણ કર્યું. બુદ્ધિમાન ઇન્દ્ર, (શેન) પ્રાતઃકારે (અમારા સંરક્ષણાર્થ, જન્મી પધારે ૬ (૫)

ઇતિ પાંચમો વર્ગ સમાપ્ત.

સૂક્ત ૬૩.

૧ જજ્ઞાનઃ = પ્રાદુર્ભૂતઃ સન્ = ઉપજ્ઞતા વેતજ (જનોમા-
દુર્ભાવે).

૨ અમે = મયે = અથ વિષે.

૩ અન્નવા = મદાન્ (આસમન્તાત્ મયન્તિ સદ્ભાવં પ્રાપ્નુવ-
ન્તિ इति).

૪ આવેઃ = આગમયતિ = ખોડે છે (યોગત્યાં).

૫ અરિતા = સ્તોત્રા; ઉપાસક.

૬ અવિદ્યયંતક્રતો = ઇષ્ટપ્રદતા. (દ્યવંતિમેષ્ણાદર્મ = તિ૦
૭. ૧૭.)

૭ રૂપ્ણાતિ = અમિગચ્છન્તિ = દૃષ્ટો કરે છે. (દય ગત્યાં).

૮ ધૃષ્ટ્યુઃ = ધર્ષિતા=તિરસ્કર્તા.

- ૧ પ્રમુક્તા = કથ્થુઓનો સ્વામી તેઓ મધ્યે નિવાસ કરનાર
વા મદાન પ્રદ (હરિવિસ્તીર્ણમાતિયથાપ્રતેનવશેન
માતિયતોતિથાપ્રમુ । ક્ષિતેશ્વર્યેવમંણિનિવાસગત્યો
પા)
- ૧૦ ગર્વ = મનુષ્યોનો દિવકર્તા
- ૧૧ પાદ = સત્ત્વનો પગમર કરનાર (સદ્ગમિમયે)
- ૧૨ વૃજને = દિસક સમગ્ર વિષે (વૃજદિનાયા)
- ૧૩ વૃક્ષે = સર્વર્થનોય યોયર્થોષ્ઠુ પ્રાપ્તવ્યે = શ્રેષ્ઠ
- ૧૪ માળૌ = મુદ્ધ વિશે
- ૧૫ રક્ષતા = મનુષ્યના = મદિસો = દયણી (જનતુમ-
દિમાયામ)
- ૧૬ પરાધે = પરાગમને = પરાશ્રુખ.
- ૧૭ વૃથાપાદ = અનાયાસે સત્ત્વનો અભિભવ કરનાર
- ૧૮ વ્યવૃત્ત = વ્યવસ્થિત = છેક ઊંચાંબિન્ન કર્યા કૃતી-
છેદને)
- ૧૯ અરિચ્ચયન્ = રેવુનમનિચ્ચન્ = પરાવા, વા રિષ્ટ = દિસાની
ધન્ડા કરતો નય
- ૨૦ અર્જનાતૌ = અર્જનાગતૃર્ણાસાતિભાવસ્મિન્ = ચોક્ષા-
ઓને યાજ્ઞાપક, વા ઉત્ક્રેષ્ટીરનાર (પ્રગતીસનુદાને)
- ૨૧ સ્વર્મીદ્વલે = શુષ્કશરણીય મોહ્યધન યસ્મિન્ = ઉત્તમ
ધન પ્રાપ્ત કરાવનાર
- ૨૨ સમય = સમગ્ર વિષે
- ૨૩ અતમાય્યા = યોદ્ધમિ પ્રાપ્તવ્યા = ચોક્ષાને પ્રાપ્ત કરવા
યોગ્ય (અતસાતત્વયમને)
- ૨૪ વદં = વિદ્યાર્થી (વૃદ્ધિદારણે)
- ૨૫ ધર્ક્ષ = અધુનકચિત્તન = વિચ્છેદી નાખી (વૃજીવર્જને)

૨૬ યગિયઃ = ધન.

૨૭ પૂરયે = દવિ વડે પૂર્ણ કરના.

૨૮ ક = સકાર્પીઃ = સંભાદન કર્મ.

૨૯ પીપયઃ = સમૃદ્ધ ક્ષે (સ્ફાગીઓડયાચીતૃતીયધ્યાપી-
હવાને).

૩૦ વિશ્વધ = વિશ્વત = યોગે.

૩૧ ક્ષરધ્યે = ક્ષરિતું = વેહેવા

૩૨ ત્વનમ્ = આત્માને = જીવન

સૂક્ત ૬૪.

અધિ-નોધા ગૌનમઃ દેવતા-મરતઃ; ૭-૬-૧-૧૪ જગની, ૧૫
ત્રિપુલ્.

વૃણેશર્ધીયુસુર્મલાયવેષમેનોર્ધઃસુવૃક્તિપર્મરામૃદ્ધ્યઃ ।

અપોનર્ધીરોપર્નસામુદ્ધસ્ત્યોગિરઃસર્મઞ્ચિદ્યેષ્વાશુર્વઃ ॥ ૧ ॥

૫૦- વૃણે । શર્ધીય । સુર્મલાય । વેષમે । નોર્ધઃ । સુવૃક્તિમ્ ।

પ્રા । મારા । મૃદ્ધ્યઃ । અપ- । ન । વીરઃ । મર્નતા । સુદ્ધ-

હસ્ત્યઃ । ગિરઃ । સમ્ । અન્ન- । વિદ્યેષુ । આદ્યુર્વઃ ॥૧॥

અ-હે નોધા, કામનાઓના વરસાવનાર, યજ્ઞાર્થ, (પ્રાપ્તિલાદિના)

કર્તા યેના મરદગણ્યાર્થ, સુંદર સ્તોત્ર કર્યું જુદિયુક્ત અને

પ્રદાનપિ થઈ કું (નોધા) મનવડે રીરીતે મરદગણ્યાર્થ

સ્તોત્રો કરે છુ. અને યજ્ઞોવિષે તેની પર્જ-પની પેઠે વૃષ્ટિ

કરે છુ. ૧

*तेजक्षिरेदिवऋष्यासंउक्षणौरुद्रस्यमर्याअसुराअरेपसः ।

प्राक्कासःशुचयःसूर्याइवसत्त्वानोनद्रप्सिनोद्योरवर्षसः ॥२॥

प०— ते । जज्ञिरे । दिवः । ऋष्यासः । उक्षणः । रुद्रस्य । मर्याः ।
असुराः । अरेपेतैः । प्राक्कासैः । शुचयः । सूर्या इव
सत्त्वान् । न । दृष्टितनः । द्योरवर्षसः ॥ २ ॥

अ०—ते जुह्व, तश्च, (सनुमोने) निरास-पराभव करना, पाप-
रहित, सर्वशोधक-पवित्र, धर्मनी पेटे तेजस्वी, (परमेश्वरना)
भूतमथुनी पेटे अत्यन्त जलपराङ्गी, (वृष्टिना) जलपिन्दु-
मुक्त, धार-स्वरूप इन्द्रधुमे, अन्तरिक्षमाथी प्रगट भया. २

युवानोरुद्राअजराअभोग्यनोववसुरधिं गावःपर्वताइव ।

दृष्ट्वाचिध्विश्वाशुर्वनानिपार्थिवाप्रच्यव्यन्तिदिव्यानिप्रज्यना ३

प०— युवान । रुद्राः । अजराः । अमोर्हहनेः । ववसुः ।
धैधिःऽगावः । पर्वतःऽइव । दृष्ट्वाचित् । विश्वा ।
सुर्वनानि । पार्थिवा । प्र । प्रच्यव्यन्ति । दिव्यानि ।
मन्मैना ॥ ३ ॥

अ०—तश्च, ज्वररहित, देवाने हवि अपर्ण न करनारने हथुनार,
अनिपार्थ अतिवाणा, पर्वत सरभा इव, केद्रधुनो, (स्तोता-
मोने) अनीष्ट प्राप्त कराववावाणा छे. पृथ्वी तथा पुषोऽविधे

* आतेपितमैरुतांसुम्नमेतु । ऋ० स० २-७-१६ ।

२ अथोयेमस्यसत्त्वानः । तै० सं० ४-५-१. । ३ सृष्टान-
यन्ति इति = मरुतः । तै० सं० २-४-१०. ।

વિષે હોનાર બિધસ્થાનીય અગ્નિ-વાદ્યર્થ દોહન કરે છે.
(તદનંતર) પૃથ્વીને જળવડે સિંચિત કરે છે. ૫ (૧)

પતિ, હો, વર્ષ, સમાપ્ત.

વિન્વન્તિ : અવઃ : મુહનઃ : સુડ્દાનવઃ : વર્ગઃ : ધૃતડ્યેત્ :

વિદ્યેષુ : ઈદમુનઃ : અત્યમ્ : ન : મિહે : વિ : નુયન્તિ :

૫૦- વિન્વન્તિ । અવઃ । મુહનઃ । સુડ્દાનવઃ । વર્ગઃ । ધૃતડ્યેત્ ।
વિદ્યેષુ । ઈદમુનઃ । અત્યમ્ । ન । મિહે । વિ । નુયન્તિ ।
વાગિર્મમ્ । ઈત્યમ્ । દુહન્તિ । સ્તનયન્તેમ્ । અંસિતમ્ ॥૧॥

અ-—દાનશ્ચ મરૂતો, દૂધના જોડું પુષ્ટિલાયક જળ સિંચે છે. ૫૦
વિષે કાવિજ્ઞે ધૃત સિંચે તેમ મરૂતો જળ-સિંચન કરે છે.
અગ્નિને જળે તેમ મરૂતો, વેપવંત મેધને જળ વરસાવવા
નીચે વાળે છે. (તદનંતર) મર્જના કરનાર અક્ષય મેધનું
દોહન કરે છે. ૧

મુહિપાસોમાયિર્નાશ્વર્માનવોગિરયોનસ્તતવસોરયુધ્યદઃ ।
મુગાંશ્વહસ્તિનઃસાઢઘ્રાવનાયદાર્ણીપુત્રવિપ્રીરયુગ્ધ્યમ્ ॥૭॥

૫૮- મુહિપૌર્ષઃ । માયિનઃ । નિષદમાનવઃ । ગિરયઃ । ન ।
સ્વેહતંવસઃ । રુધ્વદ્યેદઃ । મુગાઃશ્વહ । હસ્તિનઃ । ઘ્રાઘ્ર ।
વના । યત્ । આર્ણીપુ । તવિપીઃ । અયુગ્ધ્યમ્ ॥ ૭ ॥

અ-—અશ્વવર્જની (રથે બેડેલી) પેટીઓને જળમેર બેડે છે.
ત્યારે મહાન્, માવાલી-મઠાવંત, સુંદર અંતિવાળા, પરંતના
જેવા સામર્થ્યવાળા, સૌમ્યચિત્તાળા દે મરૂતો ! તમે મુઠાળા
ઃ પેટાથીઓની જે રથોને છેઃ ઉભેલી નાખો છે. ૭

સિંહાઈવનાનદતિપ્રચેતસઃપિશાઈવમુપિશૌનિચ્ચવેદસઃ ।

ક્ષપોજિન્વન્તઃપૃષ્ઠીમિર્કુષ્ટિમિઃસમિત્સવાયઃશ્વસાહિમન્યવઃ૮

૫૦— સિંહાઃઃઈવ । નાનદતિ । પ્રદ્રચેતસઃ । પિશૌઃઃડઈવ । મુડ-
પિશઃ । નિચ્ચવેદસઃ । કૃષ્ણઃ । જિન્વન્તઃ । પૃષ્ઠીમિઃ ।
ક્ષપિઃમિઃ । સમ । રત્ । સુદવાયઃ । શ્વસા । અહિઃ-
મન્યવઃ ॥ ૮ ॥

અ૦—અત્યંત જ્ઞાનવાન મહતો, સિંહની પેઠે ધીર અર્જુના કહે છે.
નેત્રો રૂપામઠ મુખના જેવા રંગ, સર્વથા, (સત્ત્વનો) નાશ
કરનાર, (સ્તોતાએને) પ્રસન્ન કરનાર, પોતાના બળ વડે
ધાતક ક્રોધવાળા થયા, કૃષ્ણ શુદ્ધિવાળા છે. પોતાની
(વાદનશૂન) ધોળાં ટપકાવાળા હરિભૂષો અથવા મેખમાલા
તથા બાસા વડે, ઉપદ્રવ પામેલ (વજ્રમાનો)નું એકી વખતે
(રક્ષણ કરવાને આવે છે.) ૮

રોદસીઆર્ષદતાગણશ્રિયોનૃપાંચઃશૂરાઃશ્વસાહિમન્યવઃ ।

આવન્ધુરેન્વમત્તિર્નર્દશતાવિદ્યુશ્વતસ્પૌમરુતોરથેષુવઃ ॥૯॥

૫૦— રોદસી । આ । વદત । ગણશ્રિયઃ । નૃહતાંષઃ । શૂરાઃ ।
શ્વસા । અહિઃમન્યવઃ । આ । વન્ધુરેષુ । ઔર્મતિઃ । ન ।
દર્શતા । વિદ્યુત । ન । તમ્યૌ । મરુતઃ । રથેષુ । વઃ ॥૯॥

અ૦—સપ્તમણ રથે અવરિષ્ઠ વજ્રમાનોનું (દિવિ અર્થે) એવન
કરનાર હે યરા દેવો !, તમારા બળવડે ધાતક ક્રોધવાળા સતા,
તમે ઘાવાપ્રિયીને એમેર જખવો છો. હે મહતો ! તમારું

તેજ, વન્ધુર-બોધવાળા રથાળો, નિર્ભળ તથા સુંદર વીજ-
ળાની જેમ આરદ થયું છે. ૯

વિશ્વવેદસોરુપિભિઃસમૌકસઃ।સમ્મિશ્રમઃસ્તવિષીભિર્વિરુશિનઃ।
અસ્તારુપુંદધિરેગર્ભસ્ત્યોરનન્તશુબ્ધા વૃષસ્વાદયોનરઃ ॥૧૦॥૭॥

૧૦— વિશ્વવેદમઃ । રુપિભિઃ । સમૌકસઃ । સમ્મિશ્રમઃ ।
તવિષીભિઃ । વિરુશિનઃ । અસ્તારઃ । રૂપમ્ । વૃધિરે ।
ગર્ભસ્ત્યોઃ । અનન્તશુબ્ધાઃ । વૃષસ્વાદયઃ । નરઃ ॥ ૧૦ ॥
॥ ૭ ॥

અ—સર્વજ્ઞ, ધનાધિપતિ, સામર્થ્યસંપન્ન, મદાન્, (શત્રુઓનું)
નિરસન કરનાર, અનવચ્છિન્ન બલવાળા, મન્દરૂપ આયુધવાળા
મધ્વા સોમપાન કરનાર ચરા મનુષ્યો, પૌતાના પાહુ વિશે
બાણ ધારણ કરે છે. ૧૦ (૭)

ઇતિ સાતમી વર્ગ સમાપ્ત.

*હિરણ્યયેમિઃપ્રવિભિઃપયોઽવ્યુઞ્જિત્વન્તઆપચ્યોન્યપર્વતાનં ।
મૃત્વાઅયાર્મસ્વસૃતૌધ્રુવચ્યુતૌદુધ્નકૃતૌમૃત્તોઞ્રાજદ્રવ્યઃ ॥૧૧॥

૧૦— હિરણ્યયેમિઃ । પ્રવિભિઃ । પયઃ । દૃષ્યઃ । ઉત્ । જિહ્વન્તે ।
આદપચ્યઃ । નં । પર્વતાન્ । મૃત્તાઃ । અયાર્મઃ । સ્વસૃતઃ ।
ધ્રુવદચ્યુતઃ । દુધ્નકૃતઃ । મૃત્તઃ । ઞ્રાજતઽક્રવ્યઃ ॥૧૧॥

* પૃથિવૈવૈષ્ણસોમદતોજાતાઃ । તેં સં ૦ ૨-૨-૧૧ ।

અ૦—૨ય યધ્વા છટા હાથીની પેઠે વૃષ્ટિબળને વધારનાર આ
સોનેરી મરતો, ચક્રોવડે મેધ વા પર્વતોને ઉખાડી ઉઘે
ઊરાડી નાખે છે. તેઓ (મરતો) ચમોદ, દેવયજન દેશ પ્રત્યે
અમાણ્ય કરનાર, (ચતુરો પ્રત્યે) પોતાની મેળેજ સરનાર—
અમાણ્ય કરનાર, (પર્વતાદિક) નિધધ પદાર્થોને હલાવનાર,
દુષ્ટોના પરાબલ કરનાર, યધ્વા દુર્ધરસ્વરૂપ તથા તેજસ્વી બાલા
ધારણ્ય કરનારા છે. ૧૧

ઘૃપુંપાવકંવુનિનુંવિર્ષર્પિણિરુદ્રસ્યસૂનુંદ્રવસાંગૃણીમસિ ।

રજસ્તુરંતવસંમારુતંગુણમંજોપિણંપર્પણસથતશ્રિયે ॥૧૨॥

૧૦— ઘૃપુંમ્ । પાવકમ્ । વુનિનમ્ । વિર્ષર્પિણિર્મ્ । રુદ્રસ્ય ।
સૂતમ્ । દ્રવમો । ગુણીમસિ । રજઃહતુરમ્ । તૈર્વતમ્ । માર્ત-
તમ્ । ગુણન્ । મંજોપિણમ્ । વૃર્પણમ્ । સુચ્ચત્ । શ્રિયે ॥૧૨॥

અ૦—ચતુરના બળનો વિનાશ કરનાર, સર્વશોધક—સર્વને પ્રવિત્ર કર-
નાર, વૃષ્ટિપ્રદ, સર્વદ્રષ્ટા એવા રુદ્રપુત્ર-મહદેવણુ સ્તોત્રવડે
અમે સત્વન કરીએ છીએ (હે ઋત્વિજ તથા યજમાનો) !,
ધૂળ ઉડાડનાર, પ્રજ્ઞ—પરાક્રમી, સોમપાન કરનાર, કામના-
ઓના વરસાવનાર મહદેવણુ ધનાર્થ સેવન-ઉપાસના
કરે. ૧૨

મનૂસમર્તઃશર્વમાજનાંઅતિંતસ્યૌવંઋતીમંરુતોયમાવંત ।

અર્વદ્ધિર્વાજંમરુતેપન્નાનૃભિરાપૃચ્છયંક્રતુમાર્તેતિપુપ્યંતિ ॥૧૩॥

૧૦— પ્ર । ઋ । સઃ । મર્તઃ । શર્વસા । જનાન્ । અતિં । તસ્યૌ ।
વઃ । ઋતી । મરુતઃ । યમ્ । આવંત । અર્વતુડમિઃ ।

વાજમ્ । મરતે । ઘનાં । નૃડમિં । આહૃચ્છયમ્ ॥ વતુમ્ ।
આ । ક્ષેતિ । પુષ્પાતિ ॥ ૧૩ ॥

અ૦—હે મરતો ! અનુમદ વડે તમે જેટું રક્ષણ કરો છો તે મનુષ્ય
અન્ય પુરોધાથી બળ વડે શ્રેષ્ઠ થાય છે તે અશ્વોવડે અન્ન,
તથા અનુમેરો વડે ધન સંપાદન કરે ॥ ચોમેર પૃથ્વી થાય
(પ્રસન્નનીય) તેવા અગ્નિષ્ટોમાદિ કર્મ કરે છે અને (પ્રભ
તથા મનુષ્યો વડે) સમૃદ્ધ થાય છે ૧૩

* ચર્કૃત્યમરતઃ પુસ્તદુપુરૈષુમન્તં શુભમ્ મુવર્તસુ ધત્તન ।
ધુન્નસ્પૃતમુકધ્યૌં વિશ્વદર્ષણિતો કપુપ્યેમૃતનંયશ્નતંદિમાઃ ॥ ૧૪ ॥

૧૦— ચૈકૃત્યમ્ । મરતઃ । પુસ્તદુપુ । દુસ્તરમ્ । ધુન્નમન્તમ્ ।
શુભમ્ । મુવર્તસુ । ધત્તન । ધુન્નદર્શનમ્ । ઉકધ્યમ્ ।
વિશ્વદર્ષણિમ્ । તોકમ્ । પુપ્યમ્ । તનંયમ્ । શ્નતમ્ । દિમાઃ ।
॥ ૧૪ ॥

અ૦—હે મરતો !, તમે (સ્વીરપ) ધનસંપન્ન થજાના-ઉપાસ
કરોને સર્વકર્મક્રિયા, સમાયજિતે અભ્યષ, તેજસ્વી, (યતુ)
સોષક-અદસ પન્ન, ધનસ્પૃષ્ઠા-ધન પ્રાપ્ત કરાવનાર, વા ધન-
પ્રીત, પ્રસન્નનીય અને સર્વથા શ્રેષ્ઠો પુત્ર મળે! અમારા
પુત્ર પૌત્રાદિક સૌ ૧૪ જીવો અને ઉત્તરને પામે ૧૪

* શતંસ્વાદેમન્તાનિધિયોયેતિવાચેતદાદ ॥ તે૦ ૧-૨-૮ ।

नृष्टिरंमृतोर्वीरवंन्तमृतीपाहूरिषिस्मासुधत्त ।

सहस्रिणंशतिनैशुशुवांसं प्रातर्मक्षुधियावसुर्जगम्यात् ॥ १५ ॥ ८ ॥

५०- सु । स्थिरम् । मरुतः । वीरवन्तम् । अहतिर्दसैहम् । रयिम् ।

अस्मासु । धत्त । सहस्रिणम् । शतिनम् । शूशुवांसम् ।

प्रातः । मक्षु । धियावसुः । जगम्यात् ॥ १५ ॥ ८ ॥

अ०—हे भइतो !, तमे अपने स्थिर रेहेनारी, पुत्र वा कीर्-
संपन्न, यतुनायक, सेंकडे हजरापट वधनार धन वडे युक्त
तथा समृद्ध पुत्रसंपत्ति, अपर्षु करो. शुद्धिमान भइइगण,
इरेरेण प्रातःकाले जल्दी पधारो. १५ (८)

शति आठमे। वर्ग समाप्त.

सूक्त ६४

१ शर्धाय = समृद्ध. (शृधुपसहने).

२ सुष्टुकिम् = सुष्टु आवर्जकं सुष्टु प्रवृत्तं वा = सुंदर.

३ आभुयः = यथासास्त्र अपोन्नेयाः देवाने अभिभुज करवाने
समर्थ = सिद्ध.

४ अरेपसः = सुंदर (अरुणगती बुद्धी).

५ अरेपसः = भापरहित.

६ सत्वानः = भूतगण. (वदुष्ट विचरणगत्यवसादनेषु).

७ घोरयपंसः = क्षयकर-२३३५.

८ प्रत्तिनः = जगन्नि-दुःखकर.

९ उक्षणः = सेकारः = तक्षण.

१० अमोघनः = हवि अपर्षु न करनारने दक्षनार (भोजन
यगति इति भोजः नमोजः अमोजः तेषां हस्तारः).

११ अग्निगावः = अधृतगमनाः = अनिवाहं गतिवाणा.

१२ मज्जना = शोधनेन बलेन = सामर्थ्यवत्.

१३ अज्जिभिः = आभरणेन वत्.

१४ ईशानकृतः = स्तोतारमीशान धनाधिपति कुर्वाणः =
धनाधिपति करनार.

१५ घुनयः = कपोवनार.

१६ रिशादस्तः = शत्रुभक्षक (रिशद्विंशत्यां रिशा शत्रवः
ताम् अदन्ति इति यद्वा शत्रूणां अस्तितारः).

१७ परिश्रवः = परितोगन्तारः = योगेन धूमनार.

१८ आभुषः = भूषिणे (आभुषन्ति इति आभुषः).

१९ उरस्तम् = मेघ. (उरस्तवन्त्यस्मादायः इति).

२० अत्यं = अत्यं.

२१ महिषास = भक्षान्.

२२ स्वतवसः = स्वसामर्थ्य-संपन्न.

२३ रघुस्वयदः = शीघ्रगतिवाणा. (रघुशीघ्रं स्वयदन्ते इति).

२४ पिशाः = श्वेतनिन्दुवाणा ३३. (पेश = ३५).

२५ क्षपः = शत्रून् नाश करनार.

२६ पृषतीभिः = ३३नाभनी दृष्टीभ्यो वत्. (पृषुसेषने)

२७ अहिमन्यवः = धातक डेविवाणा वा अ-हीन गानवाणाः
उत्तुष्ट शुद्धिवाणा.

२८ अमतिः = निर्भण. (अमगत्यादिषु).

२९ सम्मिश्रास्तः = संमिश्राः = संयुक्त.

३० विरटिशतः = भक्षान् (रषलप व्यक्तायां वाचि)

३१ वृषखादयः = ४-३३५ आधुधवाणा वृषा, सोमवान् करनार
खादभक्षणे. वृषा = सोमः).

- ३२ दुध्नकृतः = दुध्नदुष्टानां धारयितारं आत्मानः कुर्वाणाः
= दुष्टानां पराभव करनार; यथा दुध्नस्वरूप.
३३ अयास = अन्ता (अयपयगतौ).
३४ घृषुम् = शत्रुभक्षक.
३५ रजस्तुरम् = धूजनी त्वरिता = प्रेरक. (तुरत्वरणे).
३६ विश्वपेणिम् = सर्वदृष्टा.
३७ तवसम् = प्रवृद्ध.
३८ ऋतोपिणम् = ऋतोप = सोम तेषु सेवन करनार.
३९ चर्कृत्यं = कार्येषु पुनः पुनः पुरस्कृत्यं = सर्वकर्मकुशल.
४० धनस्पृतम् = धनप्रीत वा, धनरप्रष्टा.
४१ ऋतोवाहम् = गन्तृणां शत्रूणां मित्रवितारम् = शत्रूनां शत्रु.
४२ शूश्रुषांसम् = प्रवृद्ध.

सूक्त ६५.

ऋषिः—शक्तिपुत्र पराशर; देवताः—अग्नि; छन्दः—दिपदाविराज.

*पुष्यानतायुं गृह्णाचर्तन्तं नमो यजानं नमो बहन्तम् । (१)

सुजोषाधीराः पुदैरनुं मनुषं त्वासीदन्विभ्ये जन्नाः । (२) ॥१॥

*१ सनिलायत सोपः प्राधिशत्तदेवा. प्रैषमैच्छन्तं मत्स्यः
प्रषधीत् । तै० २-२-६. । २ अग्निर्देवेभ्यो निलायत ।
अश्वोरूपं कृत्वा सोऽश्वत्थे संवत्सरमतिष्ठदिति । तै० ब्रा०
१-१-३ ।

૫૦— પશ્વા । ન । તાપુમ્ । ગુહા । ચર્તનૈમ્ । નર્મઃ । યુનાનમ્ ।
 નર્મઃ । વહન્તમ્ । (૧) સુદનોર્ષાઃ । ધીરાઃ । પૃથૈઃ । અનુ ।
 ગમન્ । ઉર્ષ । ત્વા । સીદન્ । વિશ્વેઃ । યૌનૈર્વાઃ । (૨) ॥૧॥

અ૦—હે અગ્નિ (દેવ) । સર્વસમાન પ્રીતીવાળા પૂજ્ય દેવો,
 ૫૫ સદ ચોરની પેઠે ગુહ કેશણે પડી રહેલ, હવિરન્ન પ્રાપ્ત
 કરનાર, (દેવોને) હવિ પેઠાચાકનાર એવો ને તું તેનો, તારા
 પગલા વડે પનો મેળવી તારી પાસે આવ્યા. ૧

*ઋતસ્યદેવાઅનુવ્રતાગુર્ધૃષ્ટપરિષ્ઠિર્ધૌર્નમૂર્મ । (૩)

વર્ધન્તીમાર્ષઃપન્વાસુશિશ્વિમૃતસ્યયોનાગર્મેસુજાતમ્ (૪) ॥૨॥

૫૦— ઋતસ્ય । દેવા. । અનુ । વ્રતા । ગૌઃ । મુર્ધત્ । પરિષ્ઠિ ।
 ધૌઃ । નં । મૂર્મ । (૩) વર્ધન્તિ । ઈમ્ । આર્ષઃ । પન્વા ।
 સુદૃશિશ્વિમ્ । ઋતસ્ય । યોના । ગર્મે । મુદમાતમ્ (૪) ॥૧॥

અ૦—નારેલાની પૂઠે દેવો, તે ક્યા નાઠો, ક્યા સંતાપો, ઈસાદિ
 ૫૫૦ મેળવવા ગયા તેની ચોમેર શોધ કરી. પૃથિવી (દેવોના
 ધૂમવાથી) સ્વર્ગ જેવી બની સ્તોત્ર વડે વૃદ્ધિમત, મદ વા
 અન્નની યોનિ—કારણુભૂત જાસના ગર્ભ ત્રિષે, હમી રીતે પ્રગટેલ
 ક્યા અગ્નિનું, જળદેવતાએ રક્ષણુ કમું. ૨

*પૃથિર્નૃષ્વાશ્વિર્તિર્નપુશ્વોગિરિર્નમુજ્મસોદોનઅમ્મ્ય । (૫)

અત્યોનાઝ્મનસર્ગમૈતક્તઃસિન્ધુર્નસોદૃફદૈવરાતે (૬) ॥૩॥

* અગ્નિમાતસ્માદેનસા પ્રમુજ્મત્તિવતિ ॥ તે૦ સ૦

૧૦— પુષ્ટિઃ । ન । સ્પૃશઃ । ક્ષિતિઃ । ન । પૂર્વો । ગિરિઃ । ન ।
 મુંઝ્મ । ક્ષોદઃ । ન । ગ્રામ્ડમ્ । (૬) અત્યઃ । ન । અર્જન ।
 મર્ગદ્યૈત્કઃ । સિન્ધુ । ન । ક્ષોદઃ । નઃ । ડૃમ્ । વ્રાતે ॥
 (૬) ॥૧॥

અ—પુષ્ટિ જેવા રમણીય વધવા મન્નમ્ય સ્પર્શનીય વા સ્તુત્ય,
 પૃથ્વી જેવા વિશાલ, પર્વત જેવા સર્વના ભોજયિતા, જળ
 જેવા સુખકર, સંગ્રામ વિશે છોડેલ અશ્વ જેવા અપજા,
 (નીચાણ પ્રદેશ વિશે) વેહેતા જવપ્રવાહ જેવા સીધગામી-
 અનિવાર્ય અગ્નિને વારવા ડોણ સમર્થ છે । ૩

*જામિઃસિન્ધૂનાંમ્રાતેવુસ્વસ્ત્રામિભ્યામ્રાજાવનાંવ્યત્તિ । (૭)
 યદ્વાતજૃતોવનાવ્યસ્યાદુર્મિર્દદાતિરોમોપૃથિવ્યાઃ (૮) ॥૪॥

૧૦— જામિઃ । સિન્ધૂનામ્ । આતોદ્દવ । સ્વસ્ત્રામ્ । રૂપ્યોન્ । ર ।
 રાજા । વનાંનિ । અત્તિ । (૭) યન્ । વાતેદજૃતઃ । વર્ગ ।
 વિ । અત્યાત્ । અગ્નિઃ । હ । દદાતિ । રોમ । પૃથિવ્યાઃ
 (૮) ॥ ૪ ॥

*અસિંચ્યપ્સુહંસોનસીદન્કત્વાનેતિષ્ઠોવિશામ્પર્શત્ । (૯)

સોમોનરેધાપ્રહતમંજાતઃપશુર્નશિશ્વાવિશુદ્ધેરમાઃ (૧૦) ॥૫॥૧॥

૧૦— ધમિતિ । અપ્સુ । હમઃ । ન । સીદન્ । કત્વા । ચેતિષ્ઠ ।
વિશામ્ । હપઃપર્શત્ । (૯) સોમઃ । ન । શિશ્વાઃ । પ્રહતમં-
જાતઃ । પશુઃ । ન । શિશ્વૌ । વિદ્યુઃ । દૂઃરમાઃ । (૧૦)

॥ ૧ ॥ ૧ ॥

અ૦—તે જળ મધ્યે નેસી હંસની પેઠે કુસકુસ અવાજ કરે છે. તે
પોતાના પ્રહસપડે (આશ્વિઓનો) અત્યંત યેનયિના-પ્રહસ
કરનાર, પ્રાત કાળે (અગ્નિહોત્રાદિ વિશે) જાગ્રત થનાર, સોમની
પેઠે વિધાતા-અર્થા ૩૫ છે. પશુ જેવા સંકુચિત માત્ર વાણી,
જળમાધી પ્રાકુર્જીત ચતામેંત પુષ્ટ તથા દૂર પ્રહસ પાડનાર
છે; અથવા તે આબણી માત્ર જેવો પુષ્ટ છે. ૫ (૯)

ઇતિ નૃપમ્ના વર્ગ સમાપ્તઃ.

સૂક્ત ૬૫.

૧ તાયુ = ચોર

૨ ચતમ્તમ = ચતુષ્તમ = નાશી જનાર (ચતતિર્ગતિકર્મા
નિ. ૩-૨૦).

* ॥ અમેરાપ. । તૈ૦ આ૦ ૮ । સોમોષા ઓષધીનાં
રાજા । તૈ૦ આ૦ ૩-૧-૧૧. । ૧ અગ્નિરજ્ઞાદોષપતિ. ।
સ્વયંપાઠસૂત્ર. ।

- ३ यज्ञाः = यज्ञनीयाः = पूज्य
- ४ क्रतस्य = पद्यापन करनारनी.
- ५ गुः = अगमन् = गथा.
- ६ परिष्टिः = परितः अन्येषणम् = योमेर शोध
- ७ पद्या = स्तोत्र पडे (पनस्तुती).
- ८ सुशिश्चिम् = सुस्तुप्रवर्धितं = इदी रीते वृद्धिगत (दुसो-
श्चिगति वृद्धयो).
- ९ दण्डा = रभणीय; मन्तव्य, शब्दनीय वा स्तुत्य (रविर्गन्त्यर्थः .
- १० भुक्म = सर्वना भोजयिता
- ११ क्षोदः = छेद.
- १२ सर्गप्रतप्तः = सर्गेणविसर्जनेनप्रगमित. = मयण (सृज-
विसर्गेतश्चुगतौ).
- १३ इम्यान् = शत्रुमेने; यथा धनिमेने. (भिर्ययगित इति).
- १४ उषर्मुद = उषाकाले लग्नत यनार.
- १५ शिश्वा = शिशुनासहिता = गर्भस्थ पत्त (वाउडा)
समेत = ग्राभली ग्राथ.

સૂક્ત ૬૬.

ઋષિ:—ચક્રિયુત્ર પગશર; દેવતા:—અગ્નિ; છન્દ:—દ્વિપદા વિરાજ.

*રુયિર્નચિત્રાસૂનોનમુન્દગાયુર્નપ્રાણોનિત્યોનસૂનુઃ । (૧)

તમવાનભૂર્ણિર્વનાસિષક્ષિપયોનધેનુઃશુર્ધિર્વિમાર્વા (૨) ॥૧॥

૧૦— રુયિઃ । ન । ચિત્રા । સૂરઃ । ન । મુન્દટક । આયુઃ । ન ।
પ્રાણઃ । નિત્યઃ । ન । સૂનુઃ । (૧) તર્કવા । ન । શૂર્ધિઃ ।
વર્ના । સિમક્ષિ । વર્ધ- । ન । ધેનુ । શુર્ધિઃ । વિમાર્વા ।
(૨) ॥ ૧ ॥

અર્થ—ધન જેવો વિચિત્ર રૂપ, મૂર્ધ જેવો સંદબ્ધ, પ્રાણ જેવો અત્યંત
પ્રિય અથવા આયુષ્ય-વર્ધક, પુત્ર જેવો પ્રિયકારી, અતિમાન
અશ્વ જેવો ભર્તા—ધારણિના—પોષયિતા, દ્વિપદી ગાય જેવો પોષક,
પવિત્ર પ્રકાશમાન અગ્નિ, વનને સ્વાદા કરે છે; અથવા વનનું
સેવન કરે છે. ૧

દ્વાધારક્ષેમ્મોકોનરુષ્વોયયોનપવવોજેતુઞ્જનાંનામ્ (૩)

ઋપિર્નસ્તુર્મ્વાવિષ્ણુર્મજ્જસ્તોવાઞ્મીનપ્રીતોવયોદધાતિ (૪) ॥૨॥

૧૦— દ્વાધાર । ક્ષેમ્ । મોકઃ । ન । રુષ્વઃ । વયઃ । ન । પવ્વઃ ।
જેતા । જનાંનામ્ । (૩) ઋષિઃ । ન । સ્તુર્મ્વા । વિષ્ણુ ।
મજ્જસ્તઃ । વાઞ્મી । ન । પ્રીતઃ । વયઃ । દધાતિ (૪) ॥૨॥

અર્થ—મજ્જીય વા મન્તવ્ય—સર્વપ્રાપ્ય ઘરની પેડે તે (પ્રાપ્ત ધનનું)
રક્ષણ કરનાર છે પક્ષ વય જેવો ઉપબોધ, અમુએને

* પુત્રઃ પિત્રેલોકકુઞ્જાતયેદ । તે. વ્રા. ૧-૨-૧ ।

અભિમત કરનાર, અધિઓ જેવો સ્તુતિ કરનાર, મનુષ્યો મધ્યે પ્રશંસનીય, અથ જોવો દર્પ-યુક્ત જેવો અગ્નિ અમને અજ-મંપતિ અર્પણ કરે. ૨

દુરોક્ષોચિઃક્રતુર્નિત્યોજાયેવ્યોનાવરવિશ્વસ્મૈ । (૫)

ચિત્રોયદમ્રાદશ્ચેતોનવિસુરથોનરુક્મીત્વેપઃસમત્સુ (૬) ॥૩॥

પ૦— દુરોક્ષોચિઃ । ક્રતુર્ । ન । નિત્ય । જાયાદૈવ । યોનૈ ।
 ખરેમ । વિશ્વસ્મૈ । (૫) ચિત્રઃ । યત્ । અમ્રાદ્ । શ્વેત ।
 ન । વિસુ । રથ । ન । રુક્મી । ત્વેપ । સમત્સુ (૬) ॥૩॥

અ૦—દુઃપ્રાપ તેજવાળો, કર્મકર્તા જેવો ક્રતુ-ભગવંત અગ્નિ, ગૃહ પત્નીની પેઠે સર્વને શોભા દેનાર છે વિચિત્ર કાન્તિવાળો આ અગ્નિ જ્યારે સુવર્ણમય રથની આશરે પ્રકાશે છે ત્યારે તે શુભ વર્ણના આદિત્ય જેવો દીસે છે સમામ વિષે દેહીપ્રમાન-સોનેરી-રથની પેઠે, તેની કાન્તિ દીસે છે. ૩

*સેનેવસૃષ્ટાર્ષદધાત્વસ્તુર્નદિશુત્તેષપ્રતીકા । (૭)

યમોહજાતોયમોજનિત્વજારઃકુનીજાપતિર્જનીનામ ॥૮॥ (૪)

પ૦— સેનોદૈવ । મુષ્ટા । અર્ષઃ । દધાતિ । અત્તુ । ન । દિશુત ।
 ત્તેષપ્રતીકા । (૭) યમ । હ । જાત । યમ । જનિ

* મોમોદદદ્રન્ધર્વાય ગંધર્વોદદદ્રમયે । રયિ ચ
 પુત્રાંધાદાદગ્નિર્મંથમથોમિમામિતિ ॥ પ્ર૦ સ૦ ૮-૩-૨૮ ।

દત્તમ્ । જાર । કુનીર્નામ્ । પતિ । મર્નોનામ્ (૮)

॥ ૪ ॥

અ-પ્રયાણ કરનાર સેનાની પેઠે આ અગ્નિ (શત્રુને) ભય ઉત્પન્ન કરે છે મધ્યા, બપોલપણ છે ધનુર્ધારીના ચક્રચક્રિત મુખ વાળા બાણની પેઠે તે (રાક્ષસાદિમને) ભય ઉત્પન્ન કરે છે જન્મેષ તથા જન્મનારા ભૂતપ્રાણિઓ તે અગ્નિ જ છે તે કુમારિકાઓનો જાર અને વિવાહિત ઓઓનો પતિ છે ૪

તવશ્વરાયાવિયર્વસુત્યાસ્તુનગાવોનક્ષન્તદ્દમ્ । (૯)

સિન્ધુર્નક્ષોદ્રામનીર્ચીર્નિજોચર્વન્તુગાવઃસ્વર્દશીકિ ॥૧૦॥ (૧)

૧૦- તમ્ । વ્ । ચુરોર્ણા । ષ્યમ્ । વમન્ત્યા । અન્તમ્ । ન ।

ગાર્વ । નર્ષન્તે । દ્દમ્ । (૯) સિન્ધુર્ । ન । ક્ષોર્દ ।

મ । નીર્ચી । દેનોત્ । નૈવર્ત । ગાર્વ । સ્વર્ । દૈર્શીકિ ।

(૧૦ ॥ ૧ ॥

અ-માય મોઝ પ્રત્યે દોડે તેમ અમે તને પ્રદીપ્ત કરી પશુનાં હૃદયાદિ તથા પુરુષાશાદિની આકૃતિ સાથે તારી મમીપમા આવીએ હૃદયે જળપ્રવાહની પેઠે, તે અગ્નિ જ્વાલાઓને ધતહત પસારે છે આકાશરિમે સુન્દર પ્રકાશતા અગ્નિની જ્વાલાઓ એકત્રિત થાય છે ૫

મૂક્ત દ્વૈ

૧ તવશ્વ = મતિમાન અથ (તકતિગચ્છતિ इति)

૨ મૂર્ણિ = ભારી-ધારયિતા ચેપયિતા

૩ સ્તુભ્જા = સ્તોતા (સ્તોમતિ સ્તુતિવર્મા)

- ४ बुरोकशोचि = बुरणापतेजा = दुष्प्रापतेजःशोचि (उच
स्तवसाये)
- ५ स्वेषप्रतीका = दीप्तभुज
- ६ यम = अग्नि (यच्छति स्तोतृभ्य कामानि इति ।
यद्वा यमोदतां जात इन्द्रेण सहसगत यमाधिदेह
प्रातरेत्यपि निर्गमो भवति इति । नि. १०-११)
- ७ चराया = पशुभ्यानां हृद्यथी भाष्ये अपी आदृति (चरति
इति चरथ, पशु)
- ८ ह्य = नल विधे
- ९ नयन्ति = गमयन्ति (नयन्ति गतिर्यमां नि ३-२०)
- १० दशोक = दशनीय

सूक्त ६७.

अग्नि-शक्तिपुत्र पराशर देवताः-अग्नि, छन्दः-दिप्ताविराज

* वनेषु जायुर्गतेषु मित्रो हर्णाते शुष्टिरा नैवाजु र्यम् । (१)

क्षेमो न साधुः क्रतुर्न भद्रो भुवत्स्वार्थाहोता हव्यवाद् ॥ २ ॥ (१)

प० वनेषु । जायु । गतेषु । मित्र । वृणीत । शुष्टिर्मे । राजा-
इव । अजु र्यम् । (१) क्षेम । न । साधु । क्रतु ।
न । भद्र । सुर्वत । सुहृत्वाधी । होता । हव्यवाद् ॥
(२) ॥ १ ॥

* त्रयोषा अग्नयो हव्यवाहनी देवानां कष्यवाहन पितृ-
णां सहरक्षा अमराणाम् । ते० स० २-६-८ ।

અ૦—વન વિરે કિત્પન્ન થનાર, મત્યોનો મિત્ર એવો અગ્નિ, ગજા જેમ, જગત્સંવિત-સર્વકાર્યશક્તિ-પુત્ર (ચાકર)ને મેત્રે-આપ-તેમ જાણી કર્માનુષ્ઠાન કરનાર યજ્ઞમાનને આપ છે રક્ષક જેવો સાધયિતા (કર્મ સિદ્ધ કરનાર), કર્મકર્તા જેવો મેત્ર, વા કલ્યાણકારી, મેત્રાનુ આર્જુન કરનાર હવ્યવાદક અગ્નિ, કર્મ કરાવનાર ના શોભન-ધ્યાનક હોય ૧

હસ્તેદધાનોનુમ્ણામિદગ્ન્યર્ધેદેગાન્ધ્રાદુગુહાન્નિપોદન્ । (૩)

વિદન્તીમગ્નરોષિયધાદુદાપત્તુષ્ઠાન્મર્ત્ત્વાંઅર્ષસન્ ॥ (૪) ॥૨॥

પ૦—હસ્તે । દધાન । નુમ્ણા । વિદાનિ । અર્ષે । દેવાન્ । ધાત્ । ગુહો । નિદસીદન્ । (૩) વિદન્તિ । ઈન્ । અર્ષ । ના । ધિયમદધા । હુદા । યત્ । તુષ્ઠાને । મગ્નાન્ । અર્ષ સન્ । (૪) ॥ ૧ ॥

અ૦—હવિષ સર્વ સધતિ આકુષિમે ધારણ કરી આ અગ્નિદેવ, ગજા અથવા અશ્વત્થ વૃક્ષ (પીપ્પલો) અર્ધે ગ્રામ પ્રદેશ વિષે, નિમ્ન સતો, દેવાને ભય પમાડે છે જ્યારે કર્મ વા બુદ્ધિના અધિષ્ઠાતા દેવો, હૃદયપૂર્વક રચેના (અગ્નિસ્તુતિ-પરાયણ) સ્તોત્રો ગાય છે તે ક્ષણે જ તેઓ આ (અગ્નિ)ને પ્રાપ્ત કરે છે (૪) ૨

*અજોનક્ષાદ્વાગરપૃથિર્વાતસ્તમ્મદ્યાધંત્રેભિમૃત્યૈઃ । (૫)

પ્રિયાપદાનિપન્થોનિર્પાદિત્રિશ્વાયુરગ્રેગુહાશુદ્ધગાઃ ॥૬॥ (૩)

* દેવોયામાદિત્યચંદ્રચંદ્રમાસ્યહોરુપપરાજોતિપાતા વધિમયુસ્તત્તન્ધોધિરદંતનધૃત્યા । તે૦ જા૦ ૧-૨-૪ ।

૧૦— અનં । ૨ । કામ્ । દાખાર । પુષ્પીમ । તન્તર્મ્મ । ધામ્ ।
 પન્ત્રેમિ । સુ યે । (૧) પ્રિયા । પદાનિ । પશ્ચ । નિ ।
 પાહિ । વિવર્ધઅંશુ । અગ્ને । ગુહા । ગૃહમ્ । ગા
 (૬) ॥ ૩ ॥

અ०—સુયં અથવા અ જન્મા ધધરની પેઠે અગ્નિ, બ્રૂમિ તથા
 અન્તરિક્ષને ધારણ કરે છે મત્ય મત્રો વડે તે હુનોકને સ્થિર
 કરે છે અથવા સત્યમત્રો વડે (સ્તુતિ થતા) તે હુનોકને
 સ્થિર કરે છે હે અગ્ને ! મર્વબક્ષક એવો તુ પશ્યતા (તૃષ્ણ
 તથા જનસપન્ન) પ્રિય સ્થાનોનુ રક્ષણ મ્હું ગૃહમા ગૃહ
 (પેતુ આદિને ચરવાને અયોગ્ય) યાત વિશે તુ નિરાસ
 કર્યું ૩

યદિચ્છિકેતુગુહામર્વન્તપાયઃસસાદુધારામુનસ્ય । (૭)

વિયેચુતન્સ્યુતાસપન્તઆદિદમ્નિપ્રવવાચાસ્મૈ ॥૮॥ (૪)

૧૦— ય । ઈમ । ચ્છિકેત । ગુહો । મર્વન્તમ્ । આ । ય ।
 સસાદ । ધારમ્ । ક્રુતસ્ય । (૭) વિ । યે । ચુતન્તિ ।
 ક્રુતા । સપન્તે । આત । ઇત્ । વસન્તિ । પ્ર । વવાચ ।
 અસ્મૈ । (૮) ॥ ૪ ॥

અ०—ગુહામા હોનાર—ગૃહ રહેનાર (અગ્નિ)ને જે કોઈ જાણે, સત્ય
 વા યજ્ઞના ધારણિતા (અગ્નિ)ની જે કોઈ ઉપાસના કરે, સત્ય
 વા યજ્ઞસપન્ન યદિ જે કોઈ (આ દેવને ઉદ્દેશી) સ્તોત્રો રચે
 તે સર્વેયને તે, મ પત્તિનો માર્ગ જણાવે છે ૪

વિયોત્ત્વં રુત્સુરોર્ધન્યહિત્રોતમ્ જાત્રુતમ્ મૂષ્વન્તઃ । (૯)

ચિત્તિર્ગપાદર્પૈવિશ્વાયુઃ સર્વૈર્વર્ધારાઃ સમ્માયં ચક્રુઃ (૧૦) ॥ ૫ ॥ ૧૧ ॥

૧૦ વિ । ય । ચીલ્તદર્પુ । ગેર્ધત્ર । મુહિત્વા । ત્રુત । પ્રદમા ।

ત્રુત । મૈદૈર્મૂર્ષુ । અન્તરિતિ । (૯) ચિત્તિ^{૨૧} । અપામ્ ।

દર્પૈ । વિશ્વદર્માયુ । મર્વદર્શવ । વર્ધારાં સમ્માર્માય । ચક્રુ

(૧૦) ॥ ૧ ॥ ૧૧ ॥

અ. — જો અગ્નિ ઔપધિવતતાઓ મધ્યે મહાન લતાઓને છેક
૩ ધી નાખે છે, જે પુષ્પ-ફળાદિકને, તેમની ઉત્પાદક લતાઓ
મધ્યે છેક ૩ ધી નાખે છે, જે સર્વાન્ન-સર્વભક્ષક, જ્ઞાનવાન
(અગ્નિ) જળમધ્યે નિવાસ કરી રહેલો છે તેનું મૂલ્યૂનનની
યો મૂળન કરી-સ્તુતિ લેકે આવન કરી-સુદિમાન પ્રશ્નો
કર્મારભ કરે છે ૫

મૂક્ત ૬૭.

૧ જાયુ = જાયમાન = ઉત્પન્ન થનાર.

૨ શુષ્મિ = શુષ્માશુ અપ્નુતે કર્માણિ વ્યાપ્નોતિ इति =
યજમાન

૩ અજુર્યમ = જરાશક્તિ (જુષ્ વયો જાનો)

૪ નૃમ્ણા = હવિર્લક્ષણ થન

૫ તદાન્ન = નિર્મિત (તદ્મૂલનૂકરણે)

૬ અજ = અજતિગચ્છતિ इति સૂર્ય = સૂર્ય થવા
જ-મરહિત

૭ શા = ગચ્છ = નિવાસ કર્પ

- ૮ વિશ્વાયુઃ = વિશ્વં સર્વમાયુરણં यस્ય સઃ = સર્વભક્ષક.
 ૯ સપન્તઃ = સમયયન્તઃ સ્પૃશન્તો વા = સંપાદન કરનાર
 વા સંપન્ન.
 ૧૦ ઘૃતન્તિ = ગ્રધ્નન્તિ કુર્ષન્તિ = રથે છે. (ઘૃતી દિસા
 ગ્રન્થનયોઃ).
 ૧૧ ચિત્તિઃ = ચેતયિતા-ચાપયિતા.
 ૧૨ સંમાય = સંમાન-પૂજન; (માદમાને શબ્દે).
 ૧૩ પ્રસૂપુ = ઉત્પાદયિત્રીપુ માતૃશ્યાનીયા સ્ત્રીવધીપુ =
 ઉત્પાદક લતાઓ વિષે.

સૂક્ત ૬૮.

ઋષિઃ-શક્તિપુત્ર પરાશર; દેવતાઃ-અગ્નિ; છન્દઃ-દ્વિપદ્ય વિરાજ.

શ્રીગણુપસ્પાદિવંશુરણ્યુઃસ્થાતુશ્રયમ્વતુન્વૂર્ણોત । (૧)

પરિયદેપામેક્રોવિશ્વેષાંમુર્વદેવોદેવાનામહિત્વા ॥૨॥ (૧)

૧૦- શ્રીગણ્ । ઉપ્ । સ્પાત્ । દિવમ્ । શુરણ્યૈઃ । મ્થાતુઃ । વૈર-
 ધમ્ । વ્વતુન્ । વિ । ઊર્ણોત । (૧) પરિ । યત્ ।
 દેવામ્ । એકઃ । વિશ્વેષામ્ । મુર્વત્ । દેવઃ । દેવાનામ્ ।
 મહિત્વા. (૨) ॥ ૧ ॥

અર્થ-હવિ ધારણ-કરનાર અગ્નિ, (પર્વત-આદિ વડે) મિશ્રિત
 હવિરભાષણ બુદ્ધિએ પ્રાપ્ત થાવું છે. ॥સ્થાપર અગ્નિએ વસ્તુ
 તથા સર્વ જાતિઓને તે પોતાના પ્રકાર-વડે-એક-આગમાં
 કરે છે. ॥ સર્વ જાતિઓને પોતાના તેજ-વડે પ્રદીપિત કરે છે ॥

૧. મનાદિ-ગુણયુક્ત દેવો મધ્યે એક અગ્નિજ પ્રકાશમાન દેવ છે.
 ૨. કેમકે, આ (સ્થાવર-જંગમાત્મક જગત્)ના માહાત્મ્યને તે
 ગોમેર પ્રગટ કરે છે. ૧

આદિત્યે વિશ્વે કૃત્યુપન્તુશુષ્કાદૈવજીવો જનિષ્ઠાઃ । (૧)

યમન્ત વિશ્વેદૈવત્યવાપૃકૃતં સર્પન્તો અમૃતમેવૈઃ ॥૪॥ (૨)

- ૧૦- આત । રત । તે । વિશે । વતુમ્ । નુપન્તુ । શુષ્કાત ।
 યત । દેવ । જીવઃ । જનિષ્ઠાઃ । (૧) યમન્ત । વિશે ।
 દૈવજીવમ્ । મામ્ । ઋમમ્ । સર્પન્તઃ । અમૃતમ્ । દૈવૈઃ ।
 (૪) ॥ ૨ ॥

જ-હે તેજસ્વી દેવ !, તુકા અરણિમાંથી પ્રગલ્બિત થઇ તું પ્રગટ
 થાય છે તદનન્તર સર્વેય (યજમાનો) તારા આદે કર્મોપદાન
 કરે છે. અમર એવા તને સ્તોત્રો વડે પ્રાપ્ત કરી મર્ત્ય,
 નામક અનિત્ય દેવતાત્વને પામે છે. ૨

ઋતસ્ય પ્રેષાઋતસ્ય છોતિર્વિશ્વાયુર્વિશ્વે અપાંસિચકુઃ । (૫)

યસ્ટુભ્યંદાશાધો વોતેશિષ્ણાષ્ઠસ્મૈયિઋત્વાજયિદ્યસ્વ ॥૬॥ (૬)

- ૧૦- ઋતસ્ય । પ્રેષાઃ । ઋતસ્ય । છોતિઃ । વિશ્વજીવોઃ ।
 વિશે । અપાંસિ । ચકુઃ । (૫) યઃ । તુભ્યમ્ । દાશાતા
 યઃ । વા । તે । શિષ્ણાત । તસ્મૈ । ચિવિત્વાન્ । ગુદિમ્ ।
 દેવાન્ (૬) ॥ ૩ ॥

જ-દેવગણ-પ્રાપ્ત અગ્નિ-અર્ચે, એક સ્તુતિ વંચા સોમયામ
 (કરાય છે) તે સર્વજાણક છે. સર્વે અગ્નિ-અર્ચે (દર્શપૂર્ણ

મામ-આદિ) યજ્ઞયાગ કરે છે જે કાંઈ તુને હવે અર્પણ
કરે, જે કાંઈ ત્હારી ઉપામના કરવાને સમર્થ થાઉં એમ ધ્રુવ
કર તેને, તેણે કરેલ યજ્ઞયાગાદિકની કદર કરી ધન અર્પણ
કર્યું. ૩

● **હોતાનિષત્તોમનોરપત્યેસચિન્વાસાપતીરયીણામ્ । (૭)**
કૃચ્છન્તરેતોમિયસ્તનુપુસંજાનત્તૈર્દક્ષરમૂરાઃ ॥૮॥ (૪)

૧૦— હોતાં । નિષત્તઃ । મનોઃ । અર્પત્યે । સ । ચિત્ । હ ।
અસામ્ । પતિઃ । રયીણામ્ । (૭) કૃચ્છન્તે । રેતે ।
મિયઃ । તનૂપુ । સમ્ । જાનન્ । ત્વૈ । દક્ષૈ । અમૂરાઃ ॥
(૮) ॥ ૪ ॥

અ—(હે અગ્નિદેવ ।) તુ મનુની પ્રજા-પજામાનો-મધ્યે, હોત-
કર્મ કરનારો સ્થાપિત થયો છે તેજ તુ આ મર્વસ પતિનો
અધિપતિ છે તે (મનુની) પ્રજા પોતાના શરીરવિષે પર-
સ્પર વીર્ય એકત્રિત કરવાની ધ્રુવ કરી અને તેના યોગે
સમર્થ પુત્ર-સંપન્ન થઈ, અમૂલ સતા ચિરકાલ પર્વાત છવેછે.
અથવા બળસંપન્ન થઈ ત્હારા વડે સર્વજ્ઞાનને પામેછે (૮) ૪

પિતૃર્નપુત્રાઃકર્તુઃપુષન્ત્રોપન્યેર્ઞસ્યશાસંતુરાસઃ । (૯)
વિરાયઞ્ઞોર્જોદુરઃપુરુશુઃપિપેજનાકંસ્ત્રભિર્દર્મનાઃ (૧૦) ૫ ॥ ૧૦ ॥

૧૦— પિતૃઃ । ન । પુત્રાઃ । કર્તુમ્ । પુષન્ત્ર । ઔપન્ । યે । અસ્ય ।

* ૧ માનવ્યોદિગ્રજાદિતિદિગ્રાજ્ઞમ્ । તે૦ સં૦ ૬-૧ ૧૬ ।
૨ પ્રાજ્ઞોવેદક્ષોપાત ક્રતુઃ । તે૦ સં૦ ૨-૬-૨ ।

શાસંમ્ । તુરૌત્ । (૯) વિ । રાયં । ઔર્ણોત્ । દુઃ ।
 દુરુઃશ્ચ । વિવેશં । નાકંમ્ । સ્તૈદમિં । દમ્ના । (૧૦)
 ॥ ૬ ॥ ૧૨ ॥

જા૦—પિતાની આરા પુત્ર પાળે તેમ જે કાષ્ઠ (યજમાનો), આ
 અગ્નિની આરા તાનડતોળ સાંભળે છે તે તેવું પરિપાલન
 કરી કર્માનુષ્ઠાન કરે છે વિપુલ-અનસપન-અગ્નિ, યજ્ઞદાર-
 ભૂત સપતિ પ્રકાશિત-અર્પણ કરે છે ગૃહપતિ અગ્નિ,
 નક્ષત્રોના યોગે દત્તોકને શોભાતી રથે છે ૫(૧૨)

સૂક્ત ૬૮.

- ૧ ખુરણ્યુ = દ્વિવિધા ઋતાં ધારયિતા = હવિ ધારણ કરનાર
- ૨ સરથમ્ = જગમ
- ૩ અત્ન = રાત્રી.
- ૪ યૂર્ણોત્ = વિશેષેણ આચ્છાદયતિ = વિશેષ રીતે આ-
 આક્રિત કરે છે (ઋણંમ્ આચ્છાદયે).
- ૫ દર્ષે = સ્તોત્રો વડે (યન્તિ સ્તોતવ્યામિમુલ્યેન ગચ્છતિ
 इति एषानि स्तोत्राणि)
- ૬ મેષા = પ્રકર્ષેણ દ્રવ્યમાણા સ્તુત્ય = શ્રેષ્ઠ સ્તુતિ
- ૭ દાશામ્ = દદાતિ = અર્પણ કરે (દાશુદાને)
- ૮ શિક્ષાત્ = શાકોમૂળાસન્નિતિ દ્રવ્યક્રિતિ = સમર્થ અવાની
 ધન્ય કરે (શક્ષુ શક્ષી)

૯ અમૂરા = અમૂલ

૧૦ ધોષન્ = શૂળગતિ = સાંભળે છે

૧૧ દુરાસ = સ્વરમાણા સન્નત્ = તામિતોળ

૧૨ સ્તૃમિઃ = નક્ષત્રો વડે.

૧૩ દમૂતાઃ = દમ્ભે ચક્ષુઃગૃહે મનો'યદ્ય સ. = ગૃહપતિ.

૧૪ પુષ્ણ. = વહનઃ = ત્રિપુણ-ધન-સંપન્ન. (શુ = અન્ન).

૧૫ પિપેશ = અવયવોચકાર = મંયુક્ત કૃં છે. (પિપા અવયવે).

સૂક્ત ૬૧.

ઋષિઃ—શક્તિપુત્ર પરાશર; દેવતાઃ—અગ્નિ; છન્દઃ—દ્વિપદાવિરાજ.

શુક્રઃશુશુક્ષ્ણોઽરુપોનજારઃપ્રમાસંપ્રીચોદિવોનજ્યોતિઃ ।

પરિમજાતઃકૃત્વાંશુભૂયશુર્વોદેવાનાંપિતાપુત્રઃસન્ (૨) ॥૧॥

૫૦— શુક્રઃ । શુશુક્ષ્ણોઽરુપઃ । ન । નારઃ । પ્રેમા । સમ્પ્રીચો ।

દિવઃ । = । જ્યોતિઃ । પરિ' । (૧) પ્રદર્શાતઃ । કૃત્વાં ।

શુભૂય । શુર્વઃ । દેવાનાંમ્ । પિતા । પુત્રઃ । સન્ । (૨)

॥ ૧ ॥

અર્જ—ઉત્તમ વર્ણનો આ અગ્નિ, ઉપાના જરમિતા-પ્રકાશક સૂર્યની પેઠે (સર્વ પદાર્થોના) પ્રકાશક હોય છે. એકમેક સંલગ્ન ઘાવાપૃથિવીને, તે દ્યોતમાન સૂર્યની જ્યોતિની પેઠે (પોતાના તેજ વડે) ભરી દે છે. પ્રમટ ચતારવેંત છું ત્હારા પરાક્રમ વા પ્રકાશવડે એમરે વ્યાપ્ત થાય છે. ઋત્વિજેનો પુત્ર સતો, છું તેમનો પિતૃસ્થાનીય-પાલન કરનાર છે. મધ્વા, દેવોનો પુત્ર (દૂતશ્વ) સતો, છું તેમનો (હવિર્ધાન વડે) પિતા-પાલન કરનાર છે. (૨) ૧

ત્રેષાઅદૃષ્ણોઅગ્નિર્વિજ્ઞાનચૂષર્નગોનાસ્વાન્નાપિતુનામ્ । (૩)

જનનશેષઆહૂયઃમન્મથ્યેનિર્પત્તોરુષ્વોદુરોણે ॥૪॥ (૨)

૧૦—ત્રેષા । મદૃષ્ણ । અગ્નિ । વિજ્ઞાનન્ । ચૂષર્ । ન ।
ગોનામ્ । સ્વાન્ના । પિતુર્નામ । (૩) જનન । ન । શેષ ।
અદૃષ્ટ્યૈ । સન્ । મન્મથ્યૈ । નિર્પત્તઃ । રુષ્વઃ । દુરોણે ॥
(૪) ॥ ૨ ॥

અર્થ—અગ્નિ, વિજ્ઞાન વા અવકાશી, દૃષ્ટરહિત અને ક્ષતિવ્યાકૃતવ્યને
જાણનાર છે ગાયના અવની પેઠે, તે અન્નને સ્વાન્નિષ્ઠ કરનાર
છે યોગ્યમધ્યે સુખકર મિત્ર જેવો છે યજ્ઞો મધ્યે આહૂત
કરવા યોગ્ય મતો, યજ્ઞગૃહ વિષે તે સુંદર દીસે છે વા તેની
સ્તુતિ કરાય છે (૪)૨

*પુત્રોનજાતોરુષ્વોદુરોણેવાજીનપ્રીતોવિશ્નોવિતારીત્ । (૫)

વિશ્નોયદદ્ધેનૃભિઃસનીઝાઅગ્નિર્દેવત્વાવિશ્વાન્યશ્યાઃ ॥૬॥ (૩)

૧૦—પુત્ર. । ન । જાતઃ । રુષ્વ. । દુરોણે । વાજી । ન । પ્રીત. ।
વિશ્ન. । વિ । તારીત્ । (૫) વિશઃ । યત્ । અદ્ધૈ ।
નૃદર્મિઃ । સદર્મીઞઃ । અગ્નિ । દેવદૃષ્ટવા । વિશ્વાનિ ।
અશ્યાઃ ॥ (૬) ॥ ૩ ॥

અર્થ—ધરમા પુત્ર જન્મની પેઠે આનંદદાયક, અથ પેઠે હર્ષયુક્ત

* ત્વમગ્નેષ્વરુજાયાસેષેમિત્રોમહસિયરસમિદ્ ।

અર્થ સં ૩-૮-૧૧. ।

એવો અગ્નિ, શનુઓનું છેક ઉત્તરધન કરે છે. એકત્ર રહેનાર
દેવાને જ્યારે હું ક્ષતિને મહા આર્ધમાન કરે છું ત્યારે તે
અગ્નિ, સર્વ-દેવમ્વરૂપ થાય છે ૩

નકિંષ્ણતામૃતામિનન્તિનૃમ્યોયદેમ્યઃશ્રુષ્ટિચક્રર્થે । (૭)

તત્તુદેદસોયદદંત્તમમાનૈર્નૃભિર્યદ્યુક્તોચિવેરપાંસિ ॥૮॥ (૪)

૧૦— નકિં । તે । મૃતા । મિનન્તિ । નૃમ્યં । યત્ ।
પુમ્ય । શ્રૃષ્ટિમ । ચક્રર્થે (૭) ન્ત । તુ । તે । દમઃ ।
યત્ । અહંન્ । સમાનૈ । નૃકર્મિ । યત્ । યુક્તઃ । વિવ ।
રપાંસિ ॥ (૮) ॥ ૪ ॥

જ૦— (હે અગ્ને !) રાક્ષસાદિ કોષ, ત્હારા આ યજમાનાદિ કર્મને
ઉપદ્રવ કરતા નથી કેમકે તું આ યજમાનેતા યજમાનોને
(યજાનયજ) સુખ સંપાદન કરે છે. (હે અગ્ને !) જ્યારે તું
બરોબરીમા મરતોથી મુક્ત થઈ રાક્ષસાદિક ઉપદ્રવ કરનારને
પમાયન કરાવે છે, તે તો ત્હારા જ પરાક્રમ છે ૪

હુપોનજારોવિભાવાસઃસજ્ઞાતરૂપશ્ચિકેતદસ્મૈ । (૯)

ત્મનાવદંતોદુરોવ્યૃણ્વનવન્તવિગ્નેસ્વર્દર્શકે (૧૦) ॥૫॥ ૧૩ ॥

૧૦— હુપઃ । ન । જારઃ । વિભાવાં । હૈલૈઃ । સંજ્ઞાતરૂપઃ ।
ચિકેત । અસ્મૈ । (૯) ત્મનાં । વદન્તઃ । દુરઃ । વિ ।
વ્યૃણ્વન્ । નવન્ત । વિગ્ને । સ્વર્ । દર્શકે ॥ (૧૦)
॥ ૫ ॥ ૧૩ ॥

અ૦—ઉચ્ચના પ્રકાસક આદિત્યના જેવો તેજસ્વી, મપત્તિનો આધાર
 બૂત, પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપ એવો અગ્નિ, આ (યજમાન)ને અનુગ્રહ
 કરે. આના સ્વતઃ-હવિ-વહી જનાર કિરણો (યજ્ઞગૃહના)
 દ્વારા પ્રત્યે વ્યાપ્ત થઈ તે મર્વે, સુદૃઢ આકાશ વિષે પ્રમાણ
 કરે છે ૫

છતિ તેરમી વર્ગ સમાપ્ત

સૂક્ત ૬૯.

- ૧ શુશુશ્વાન્ શીશવિતા = સર્વપ્રમાણક
- ૨ વમા - પૂરવિતા
- ૩ સમીષી = સગતે, = (અશ્વગત્યા)
- ૪ સ્વાઘા = સ્વાદયિતા રસયિતા = ખાદ વા ગ્રોહવાદક
- ૫ આહૂયં = આહ્વાતઘ્ય = આહ્વાન કરવા મેળવ
- ૬ શીષ = સુખકર
- ૭ પિતૃનામ = અન્નોનો
- ૮ વિથે = ગમયસિ = પનાયન કરાવે છે (શીગમ્યાદિપુ)
- ૯ રપાસિ = ચાપકાનિ ગાક્ષસાદીતિ = રાક્ષસાદિ ઉપદ્રવ
 કરનાર
- ૧૦ શુષ્ટિ = યજ્ઞશરૂપ સુખ
- ૧૧ ઝસ = નિષાસયિતા = મપત્તિનો આધારબૂત (ધન
 તિષાસે)

सूक्त ७०.

ऋषि.—शक्तिपुत्र पराशरः देवता.—अग्निः छन्द.—द्विपदा विराट्.

वनेमपूर्वाग्नयोमनीषाअग्निःसुशोकोविश्वान्यस्याः । (१)

आर्दव्यानिव्रताविंशित्वानामानुपस्यजनस्यजन्म ॥ (२) ॥ १ ॥

प०—युनेधं । वैर्वा । अर्थः । मनीषा । अग्निः । सुदेशोकं ।

विश्वानि । अस्याः । (१) आ । दैव्यानि । व्रता ।

चिक्त्वा । आ । मानुषम्य । जनस्य । जन्म ॥ (२)

॥ १ ॥

अ०—अग्नेने विपुत्र न पत्ति प्राप्त हो । बुद्धि वडे प्राप्त धनने
योअ अधवा बुद्धिने स्वाभी सुंदर कतिवागे अवे अग्नि,
देवी कमेने तथा मानवी मुष्टिने योमेने नक्षतो, अर्वा कमे
विने व्यापी गे छे (२) १

गर्भोयोअपांगर्भोवनानांगर्भस्यस्यातागर्भश्चरथाम् । (३)

अद्वौचिदस्माअन्तर्दूरोणेविशानिर्विश्वोअमृतं स्वार्था (४) ॥ २ ॥

प०—गर्भः । यः । अपाम् । गर्भः । वनानाम् । गर्भः । च ।

स्याताम् । गर्भः । चरथाम् । (३) अद्वौ । चित् ।

अस्मि । अन्तः । दूरोणे । विशाम् । न । विश्वे । अमृतः ।

सुहृद्भाषीः (४) ॥ २ ॥

अ०—गे (अपानपात्र सहायी) नगना गर्भे विने, (दा-
न वाग्नि उपे) ने अरण्याना गर्भे विने, ने धावर तथा
(नदर स्वरे) नगभ पदार्थना गर्भे विने रहेतो छे

તેવા આ અગ્નિને મૃદ તથા પર્વત વિશે પણ (હવિ
અર્પણ કરે છે). તે અંભરદેવ, પ્રજાના રાજાની પેઠે રૂડા
કર્મ કરનાર-વા અનુગ્રહ કરનાર હો. (૪) ૨

×સહિષ્ણપાર્વોઽગ્રોરયોનાંદાશઘોઅસ્માઅરંસુક્તૈઃ । (૫)

પૃતાર્ચિક્તિભૂમાનિપાંદિદેવાનાંજન્મર્તેશ્વચિશ્વાન્ ॥ (૬) ૩ ॥

૫૦- સ. । હિ । કૃપાદૃષાન્ । અગ્નિઃ । રયોનામ્ । દાશત્ । યઃ ।

ઋત્સૃ । અરંમ્ । સુહુકૃતૈઃ । (૫)- પૃતા । ચિકિત્સુઃ ।

મૃષં । નિ । પાહિ । દેવાનામ્ । જન્મં । મર્તેશ્વ । યુ । વિ-

શ્વાન્ (૬) ॥ ૩ ॥

અ-નિષ્કે, તે અગ્નિ રાત્રિનો સ્વામી (પ્રકાશવિતા) અથવા
રાક્ષસોનો નાશ કર્તા છે. જે વળખાન, સુંદર સ્ત્રોત્રો વડે તેને
તૃપ્ત કરે છે તેને તે સંપત્તિ અર્પણ કરે છે. હે સર્વદ
અગ્ને !, તું દેવાની ઉપત્તિ તથા મર્ત્યોની બાંધનાર છે.
તું પ્રાણિમાતૃત્વં હે પ્રાણન કર્તા. (૬) ૩

વર્ધાન્યંપૂર્વીઃક્ષપોવિરૂપાસ્યાતુશ્ચરયંમૃતપ્રવૈતમ્ । (૭)

અરાપ્રિહોતુસ્વૈનિષેનઃકૃષ્ણન્વિશ્વાન્યપાંમિમૃત્યા (૮) ॥ ૪ ॥

૫૦- વૈર્ધાન્ । યમ્ । પૂર્વીઃ । ક્ષપઃ । વિરૂપાઃ । સ્યાતુઃ ।

યુ । રયંમ્ । ઋત્નૈર્મૃતપ્રવૈતમ્ । (૭) અરાંપિ । હોતો ।

સ્વૈઃ । નિહંતૈઃ । કૃષ્ણન્ । વિશ્વોનિ । અપોસિ । મૃત્યા ॥

(૮) ॥ ૪ ॥

× ૧ આગ્રેયો યે રાત્રિઃ । તે. યા. ૧-૧-૪. । ૨ અગ્નિ
રયોતિરયોતિરગ્નિઃસ્વાહા । તે. યા. ૨-૧-૧. ।

અ૦—ઉદક, સત્ય વા ધન વડે વેદિત—વીંટળાયેલ એવા જેને,
(શુક્ર વ તથા કૃષ્ણતાએ કરીને) ત્રિવિધરૂપની અનેક ઉપા,
રાત્રીઓ, સ્થાવર, તથા (મનુષ્યાદિક) જંગમ સૃષ્ટિ વૃદ્ધિ-
ગત કરે છે તે અગ્નિ, મર્વ કર્મોને મદદ કરતો, દેવયજન
વિષે સ્થાપિત થઈ હોતાસ્વરૂપે અસિદ્ધ થયો છે અથવા,
(ઋત્વિજો હોતાસ્વરૂપે તેની આરાધના કરે છે.) (૮)૪

ગોપુમશસ્તિવનેપુષિપેખરન્તુવિષ્વેશ્વલિસ્વર્ણઃ । (૯)

વિશ્વાનરઃપુરુનાસંપર્યન્પિતુર્નજિન્નર્વિનેદોખરન્ત (૧૦) ॥૫॥

૫૦— ગોપુ । પ્રદર્શસ્તિમ્ । વનેપુ । શિપે । ખરન્ત । વિષ્વે । શ્વલિમ્ ।
સ્વર્ણઃ । નુ । (૯) વિ । સ્વા । નર્ગઃ । પુરુદપ્રા । સપર્યન્ ।
પિતુઃ । ન । જિને । વિ । વેદઃ । ખાન્તુ (૧૦) ॥ ૫ ॥

અ૦—હે અમને !, પ્રાપ્ત થવા યોગ્ય એની અમારી ગાયો મધ્યે તુ
ભવ્યપણુ ઉત્પન્ન થ્યું અમને મર્વ મનુષ્યો, રદી (ધનરૂપી)
બેટ અર્પણ કર્યો મનુષ્યો તને અનેક ઠેકાણે ત્રિવિધ રીતે
પૂજે છે. અને રૂદ્ર પિતા પાસેથી પુત્રો ધન હરી ભે તેમ
ત્સારી પાસેથી ધન ગ્રહણ કરે છે (૧૦)૫

સાધુર્નગૃધુરસ્તૈવશુરોયાતૈવભ્રીમસ્ત્વેષઃસમત્સુ (૧૧) ॥૬॥૧૪॥

૫૦— સાધુ । ન । ગૃધ્નુઃ । અસ્તાંડિવ । શુર । યોતાંદિવ ।
ભ્રીમઃ । શ્વેષઃ । સમત્સુ (૧૧) ॥ ૬ ॥ ૧૪ ॥

અ૦—આ અગ્નિ, સાધક જેવો ગૃહણ કરનાર, બાણ ફેકનાર જેવો
શુર, દિશક પ્રાણિ જેવો ભયંકર, સંગ્રામ વિષે તેજસ્વી છે ।

મૂક્ત ૭૦

- ૧ અર્યઃ = સ્વામી
 ૨ સુશોક = ગોભન-દીપ્તિનાગો (શુષ્કદોષો)
 ૩ પૂર્વી = પ્રમૂતા = પુષ્કળ (અન્નમપતિ)
 ૪ સ્થાતામ = સ્થાવર
 ૫ ધર્માન્ = ધર્મયન્ત્રિ = વૃદ્ધિગત કરે છે
 ૬ જ્ઞાતપ્રધોતમ = સત્ય, યમ વા ઉચ્ચવડે પ્રકૃત-પૂર્વક વેચિત
 (ઇચ્છાસંવરણે)
 ૭ સ્વ = સુષ્ટુ અરણીયે વૈષયજ્ઞને = મુદ્દર યમ વિધે
 ૮ જિવે = જીર્ણાત્ વૃદ્ધાત્ = વૃદ્ધ
 ૯ સાધુ = સાધક
 ૧૦ વૃદ્ધુ = ગૃહીતા (ગૃધ્રુ અધિકાક્ષાયા)
 ૧૧ યાતા = યાતયિતા = હિમક

મૂક્ત ૭૧.

ઋષિ - શક્તિપુત્ર પરાશર દેવતા - આગ્નિ ૭૧-૬ - ત્રિપુલ્

અપ્રજિન્વન્નુશ્ચીતીરુશન્તપતિનનિત્યજનન્યઃસર્નીલાઃ ।

સ્વસારિઃશ્યાવીમરુપીમજુષ્ણિત્રમુચ્ચન્તીમુપસન્નગાર્ધ ॥૧॥

૧૦- ઉર્ષ । પ્ર । જિન્વન્ । ઉશ્ચીતી । ઉશન્તમ્ । પતિમ્ । ન ।

નિત્યમ્ । જનન્ય । સર્નીલા । સ્વસારિ । શ્યાવીમ્ ।

મરુપીમ્ । અજુષ્ણન્ । ત્રિત્રમ્ । ઉચ્ચન્તીમ્ । ઉપસન્નમ્ । ન ।

ગાર્ધ ॥ ૨ ॥

અ૦—એમ નિવાસ કરનાર શ્રીઓ પોતાના અ સાધારણ પતિની
જેમ સેવા કરે, કિરણો કૃષ્ણવર્ણની પ્રકાશમાન અથવા શુભ-
સ્વરૂપ હોવાની જેમ સેવા કરે તેમ (એક હસ્તવિગે હોનાર)
અગ્નિઓ, (અગ્નિ મધન વડે) પ્રજનીય અગ્નિની
સેવા કરે છે ૧

વીણ્ણવિદ્વદ્ગાપિતરોનુકયૈરદ્રિઃસૂત્રગિરમોરવૈણ ।

ચક્રદિવોવૃહતોગાતમસ્મેઅહઃસ્વર્વિવિદુઃકૃતમુક્તાઃ ॥૨॥

૧૦— વીણ્ણ । વિદ્વદ્ગા । પિતરૌ । ન । ઉકયે । અદ્રિમ્ ।
રુજન્ । અગિરમ । રવૈણ । ચક્રુ । દિવ । વૃહત્ ।
ગાતમ્ । અસ્મે । અહઃ । સ્વર્ । વિવિદુઃ । કૃતમ્ ।
મુક્તા ॥ ૨ ॥

અ૦—અમારા વડિલ અગિરમ નાસ્ત્રિઓએ, સ્તોત્રના યોગે, બક્ષણ
કરનાર (પશ્ચિ નામક અસુર) ને (શ્રુતિના) શ્વનિ વડે
સેવો અને અમારા માટે વિશાળ સ્વર્ગનો માર્ગ મોકલો કર્યો
તેઓને સુખકર (અસુરરહિત) દિવસ સુધી તથા ગાયો
પ્રાપ્ત થયા ૨

દર્ધદ્રુતઘનયંચસ્યર્ધાતિમાદિદ્યૌંદિષિષ્વોર્ચિર્મૃત્રાઃ ।

અતૃપ્યન્તીરપસૌયન્ત્યન્છોદવાઞ્જન્મપ્રયંસાવર્ધયન્તીઃ ॥૩॥

૧૦— દર્ધન્ । રુજન્ । ઘનયન્ । અસ્ય । ધૌતિમ્ । આત્ । ઇત્ ।
અર્થ । દિષિષ્વં । વિઽર્થૈર્મૃત્રા । અતૃપ્યન્તી । અપસૌ ।
યન્તિ । અન્છં । દેવાન્ । જન્મ । પ્રયંસા । વર્ધયન્તી ॥૩॥

અં—અગ્નિરમ મહર્ષિઓએ, આ મગીય અગ્નિની (ગાદીપત્યાદિ-
ગરુષે) સ્થાપના કરી (અગ્નિહોત્રાદિ) ધર્મધન સંપાદન
કર્તુ તદનન્તરજ દ્રવ્યસંપન્ન, અગ્નિની સ્થાપના (અગ્ન્યાધાન)
રસાર, સેવાતપર વિધવાન્તરની તૃષ્ણાથી રહિત, કર્મ-
કુસન યજમાનો, મનુષ્યો સહ દેવાને હરિન્ન વડે તૃપ્ત કરતા,
આ અગ્નિની મેવા કરે છે ૩

*મર્યાદદ્વાંવિમૃતોમાતૃરિશ્વાંગૃહેષ્ટેશ્વેતોજેન્યોભૂત ।

આદ્વિગ્નેનસદ્દીયમેસચાસન્નાદુર્યૈભૂર્નવાણોવિગાય ॥૪॥

૫૦— મર્ધીન । યત્ । ઈમ્ । વિદ્યૈત । માતૃરિશ્વા । ગૃહેષ્ટગૃહે ।
શ્વેત । જેન્ય । ભૂત । આત્ । ઈમ્ । રાજૈ । ન । મર્દીયસે ।
મર્ચા । સન્ । આ । દુર્યમ્ । ભૂર્નવાણ । વિગાય ॥ ૪ ॥

અં—પ્રાણાદિ પાંચ સ્વરૂપે વિહરતો બ્રહ્મ વાયુ મન્યન કરતા
વેતજ, તેજસ્વી અગ્નિ સર્વ યજશ્રદ્ધ રિપે પ્રગ્ન થાય છે
અથવા, (શક્તિસે ઉપર) જમ મેગવનારો થાય છે તદનન્તર,
કાષ્ઠ મિત્ર રાગ્ન બીજા પ્રમણ રાગ્નને દૂત મોકલે તેમ બૃહ
સપિની પેઠે, યજમાને આ અગ્નિને દૂતકમ સુપ્રદ કર્યું ૪

* ૧ આત્વદિવામાતૃરિશ્વાજમાગમદ્વિદ્યપરિશ્વે-
નોક્ષત્રે । ઋં ૦ મં ૧-૬-૨૮ । ૨ તેજિમેશ્વરુદ્ધકૃત્વાસુરા
અગ્નિમયન । તેં ૦ સં ૬-૨-૨ । ૩ તેદેવા પ્રતિબુધ્યાગ્નિ-
પુરસ્તાત્માત્ સધનેષ્યૌહસ્તેગ્નિઐષપુરસ્તાત્માત્ સધનેસુર-
ક્ષાસ્વવાગ્ન । વેં ૦ ધાં ૬ ૪ ।

*મહેયત્પિતૃર્દસંદિવેકરયંત્સત્પુન્યશ્રિકિત્વાન્ ।

મુજદન્તાઘ્રપતાદિદ્યુમ્સ્મૈસ્વાયંદિવોદૃઢિનરિત્વિર્વિષાત્ ॥૬॥ ૧૫

૧૦— મહે । યત્ । પિત્રે । દૃમ્ । રમ્ । દિવે । કઃ । અર્વ ।
સ્મરત્ । પુન્યેન્ । ચિત્તિત્વાન્ । મુનત્ । અમ્તાં । ઘ્રપતા ।
દિદ્યુમ્ । અસ્મૈ । સ્વાયંમ્ । દેવઃ । દુઢિનરિં । મિવિષમ્ ।
ઘાત્ ॥ ૬ ॥ ૧૫ ॥

અ—ત્રે, પાનન કરનાર, પ્રધાયમાન દેવગણને માટે ધનમાને આ
અ-હવિ તૈયાર કરતા વેતલ (દે અગ્ને) ।, અર્વા કરનારા
(ગણમાદિ)ઓ, તને ઓળખીને પલાપન કરી કાપ છે
ધનુર્ધારી અગ્નિ, પ્રથમઃ ધનુષ્ય વડે આ (રાક્ષસ)ના પ્રત્યે
તેજસ્વી બાણ છોડે છે આ દેવગણમાન અગ્નિ, દુક્ષિતા
(દેવે પછી યનાર ઉ॥) વિષે પોતાનું તેજ અધાપિન
કરે છે. ૫ (૧૫)

સ્વઆયસ્તુશ્વંદમઆવિભાતિનમોઽશ્વાશાદુગ્ધતોઅનુઘ્ન ।

વર્ષોઅગ્નેવયોઅસ્યદ્વિવર્ષાશસંઘ્રાયામસ્થયંજુનાસિ ॥૬॥

૧૦— સ્વં । આ । યઃ । સુમ્યમ્ । દર્ષે । આ । વિદપાતિં । નમઃ ।
શ્વા । ડાશાત્ । ડુગ્ધતઃ । અર્હં । ઘ્નુ । વર્ષોં દિતિં । અગ્ને
। વયં । અમ્ય । દ્વિદેવેર્ષીઃ । યાસંત । રાયા । મદયમ્ ।
। યમ્ । જુનાસિ ॥ ૬ ॥

* ડવગ્તવાવાદિત્યમગ્નિરનુમમારોઢતિતસ્માદ્દુમપવા-
મેદિવાદદમે । તે૦ બ્રા૦ ૨-૧-૨ ।

અ૦—હે અગ્ને !, જે ઠાઠ તને પોતાના ગૃહ વિશે યથાચાએ
 એમર પ્રજ્વલિત કરે છે કેવા ઇચ્છાતા એવા તને જે
 ઠાઠ દરેરાજ હવિરન્ન અર્પણ કરે છે તેને, ઉભયપોકમા
 શ્રેષ્ઠ એવો તુ અન્નસંપત્તિ અવસ્થા વધાર્ય. જે પોદ્ધાને તું
 ગણુ વિશે પ્રેરે છે તેને તું ધનસંપન્ન કરે છે. ૬

અગ્નિવિશ્વાઅભિપૃષ્ઠસચન્તેસમુદ્રંનસ્રવતઃસપ્તયદ્ધીઃ ।

નજામિભિર્વિચિકિતેવયોનોવિદાદેવેપુમર્મતિચિકિત્વાન્ ॥૭॥

૧૦— અગ્નિમ્ । વિશ્વાઃ । અભિ । પૃષ્ઠઃ । સચન્તે । સમુદ્રમ્ । ન ।
 સ્રવતઃ । સપ્ત । યદ્ધોઃ । ન । જામિદર્મિઃ । વિ । ચિકિતે ।
 વયં । ન । વિદાઃ । દેવેષુ । પ્રર્મતિમ્ । ચિકિત્વાન્ ॥૭॥

અ૦—માત મહા નદીઓ જેમ સમુદ્રને મળે તેમ સર્વ અન્નસંપત્તિ
 અગ્નિને જમ મળે છે. અમારા બંધુઓને અન્નની મૂળજ
 માહિતી નથી. (અર્થાત્ તેમને આપવા જેટલું અન્ન અમારી
 પાસે નથી) માટે ધનપતિઓ મધ્યે કયું શ્રેષ્ઠ ધન છે તેનો
 તું જાણનાર છે તો તે અમને પ્રાપ્ત કરાવ્યુ. અથવા, તું
 અમારા માટે દેવાની ઉત્તમ સ્થિતિ કર્યુ ૭

આયદિપેનુપર્તિવેજાનદશુચિરેતોનિષિક્તઘૌરમીકે ।

અગ્નિઃશર્ધપનવયયુવાનસ્વાધ્યજનયત્સૂદયંચ ॥૮॥

૧૦— આ । યત્ । રૂપે । નૃદગર્તિમ્ । તેનં । આન્દ । શુચિં ।
 રતઃ । નિદક્ષિત્તમ્ । ઘૌઃ । ઘૌરમીકે । અગ્નિઃ । શર્ધમ્ ।
 અનવયમ્ । યુવાન્મ્ । સુદઆધ્યમ્ । જનયત્ । સૂદૈર્વત્ ।
 ચ ॥ ૮ ॥

અ૦—અગ્નિનું જે શુદ્ધ તેજસ્વી તેજ, અન્નાર્થે કાલ્પિત્વજેના પાલક-
-પગ્ગમાન વિષે (જહરસ્વરૂપે) વ્યાપ્ત થાય છે તે વડે પરિ-
પકવ થયેલ વીર્ય, અભિપ્રાપ્ત ગર્ભસ્થાન વિષે અત્યંત સિં-
ચાનાં અગ્નિ, બલવાન, દોષરહિત, તરૂણ અને પરાક્રમી વા
બુદ્ધિમાન પુત્ર ઉત્પન્ન કરે તથા તેને યાગાદિ કર્મ વિષે
પ્રેરે. અથવા, મનુષ્યોત્તું રક્ષક, દેદીપ્યમાન એવું જે (ભૌમા-
ગ્નિનું) તેજ, તે વૃષ્ટિજળને વ્યાપ્ત થઈ અન્નોત્પત્તિ કરી,
ચોખ્ખ સમયે શ્રેષ્ઠ પુત્ર ઉત્પન્ન કરે અને તેને યજ્ઞાદિ કર્મ
વિષે પ્રેરે. ૮

*મનોનયોર્ધ્વનઃસુઘપ્ત્યેકઃમન્નામૂરોવસ્વર્શ્ચે ।

રાજાનામિત્રાવર્ણામુપાણિગોપુંપ્રિયમમૃતંરક્ષમાણા ॥૯॥

૧૦— મનઃ । ન । યઃ । અર્ધ્વનઃ । સુઘઃ । એતિ । એકઃ । મુર્ઘા ।
સૂઃ । વસ્વઃ । રક્ષે । રાજાના । મિત્રાવર્ણા । સુરણી ।
ગોપું । પ્રિયમ્ । અમૃતમ્ । રક્ષમાણા ॥ ૯ ॥

અ૦—મનની પેઠે જે સુર્ધ એકલો એકલમ દિવ્ય માર્ગે પ્રયાણ કરે
છે તે મર્વ સંપત્તિનો મામરો ગ્રામી છે. સુદસ્ત, પ્રકાશમાન
મિત્રાવર્ણ, માર્ગે વિષે પ્રિય મધુર પયનું રક્ષણ કરે છે.
(અર્થાત્ સુર્યાદિ દેવો તે વૃંજ છે.) ૯

માનોઅમૃસુલ્યાપિત્ર્યાણિપ્રમર્ષિષ્ઠાઅભિવિદુઃકુવિઃસન ।

નમ્નોનરૂપંજરિમાર્મિનાતિપુરાતસ્યાઅપિશસ્તેરર્ધાદિ॥૧૦॥૧૬॥

* સુર્યપક્ષાકી ચરતીત્યાહ અસૌવાશાદિત્યપક્ષાકી
ચરતિ । પે૦ આ૦ ૧-૧-૨. ।

૫૦- મા । નુઃ । અગ્ને । સહ્યા । પિત્ર્યાણિ । પ્ર । મર્ષિષ્ણા ।
 । અધિ । વિદુઃ । કૃષિઃ । સન્ । નૈર્મ્યમ્ । ન । રૂપમ્ ।
 જરિમા । મિનાતિ । પુરા । તસ્યા । અર્ચિર્દર્શસ્તિઃ ।
 ભર્ષિઃ । ઇતિ ॥ ૧૦ ॥ ૧૬ ॥

અર્થ-હે અગ્ને ! તું વડિયોના વખતથી ચાલતા આવતા આપણા
 । એકને નંદ મ કરીશ સર્વજ્ઞ એવો 'તું' આપણા એકને
 । ભણે છે, અંતરિક્ષને સૂર્ય સ્થિતિ આગળાદિત કરે તેમ
 વૃદ્ધપણ્ય અને ઉપશ્વ કરે છે 'માટે' તે હિસક વૃદ્ધપણ્ય અને
 પ્રાપ્ત થાય તે પૂર્વે અને, ભગ્વત-અમર કર્મ. ૧૦ (૧૬)

ઇતિ સોળમે વર્ગ સમાપ્ત

સૂક્ત ૭૧.

૧ દયાધીમ = શ્યામ તથાની (શુભતી)

૨ સ્વહારઃ = અશુભિઓ (અસુકેવળે શુભતી)

૩ ઉચ્છન્તી = તમોઘર્જયન્તી = અધક્ષરનો નાશ કરનાર.

૪ ડક્ષા = ગાય

૫ વિમૃશા. = અભિલેખાદિક કર્મ પરત્વે તત્પર (હજાર્હરણે).

૬ રચેત = ચેતવણી.

૭ જેન્યઃ = પ્રાદુર્ભૂત

૮ વિષાય = પ્રાપ્તિયામામ્ = સુખદુઃખ (લીંગત્યાદિયુ).

૯ વૃશન્યઃ = સ્પર્શન-ક્રમ

૧૦ દિશુત્ = વળ, દેહીપ્રમાણ બાણ.

૧૧ દ્વિવર્હઃ = મધ્યમ તથા ઉત્તમ ઉભયસ્થાને વૃદ્ધિગત ને

१२ पृष्ट = अन्न (पृथी सपक्व)

१३ अभीषे = अभ्यक्ते अभिगते = समीपभा आवेन (अङ्च्)

१४ सुदयत् = प्रेरे।

१५ सूरः = सूर्य

१६ सत्रा = सहेष युगपत् = ओझी वपत्।

१७ अमिशस्ते = हिसाहेता = नाश करनेर (शम
हिसायां)

सूक्त ७२.

ऋषिः—शक्तिपुत्र पराशर देवता—अग्नि छन्द—त्रिष्टुप्

*निकाव्याविधसुःशश्वतस्सुहस्तेदधानोनर्यापुरुणि ।

अग्निर्हवद्रयिपतीरयीणांसुत्राचक्राणोअमृतानिर्विश्व । ॥१॥

प०— नि । कैष्या । वेवत् । शश्वत । कृ । हस्ते । दधान ।

नर्या । पुरुणि । अग्नि । मुवत् । रयिदपति । रयीणाम् ।

सुत्रा । चक्राण । अमृतानि । विश्व । ॥ १ ॥

अ०—अनुध्येति हितकर्ता अथवा अनुध्याविधे उत्तम अनेक धनोने
हस्तविधे धारण करतो अग्नि, नित्य विधाता उपासकना अन्न
स्तोत्रोने नियमपूर्वक स्वात्माभिमुख करे छे—प्राप्त करे छे ते
(स्तोताग्निने) अग्नि-हिरण्य-संपत्ति मपादन करनेर,
संपत्तिने आभी होय छे ।

* अमृत वै हिरण्यम् । ते० ब्रा० १-१-७ ।

* अस्मेवत्सपरिपन्तंनविन्दन्निच्छन्तोविश्वे अमृताः ।

अमयुर्वः पटुर्व्योधिपुंघास्तस्युः पुदेपरुमेचाव्रमेः ॥२॥

प०— अस्मे । वत्सम् । परि । सन्तम् । न विन्दन् । इच्छन्ते ।
विश्वे । अमृताः । अमृताः । अमृताः । अमृताः । पटुर्व्यः ।
विपुम्घा । तुष्टु । पुदे । पुदे । चारु । अमे ॥ २ ॥

अ०—अग्निनी भुञ्जते करनार सर्व देवा अने अमृता-गानवान्
भरतोने, आपसा आनके जेवा अत्यंत प्रिय वा पुत्र स्वर्गप,
जोमेर (अमृत्य तथा वेद्य-आदि विने) निधीन जेवा
अग्निना पतो पाप्मो नदी (दविना अभावे) कतेयमुक्त,
पमे स्थानार, (ते अग्निना शपन, आसन तथा स्थानादिक)
कमेनि धारण करनार (देवा), अग्निना मुहुर अथ स्थानने
पाप्मा (अर्थात् महा प्रयासे तेने जेथे) २

* तिस्रोयदमेवस्त्वामिच्छुर्विष्णुतेनशुचयःसपुषान् ।

नामानिचिद्विरेयुक्षियान्यसुंदयन्ततुन्वः सुजाताः ॥३॥

प०— तिस्रि । यत् । अग्ने । शरद । स्वाम् । इत् । शुचिम् ।
पुतनं । शुचयः । सपुषान् । नामानि । चित् । द्विरे ।
युक्षियानि । असुंदयन्त । तुन्वः । सुजाता ३ ॥

* अमेवसन्वदहवान्यग्ने पुत्र पित्रेलोककृजातवेदः ।
ते० अ० १-२-२ ।

* ईदद्वान्याहव्येताद्व्यमतिद्व्यमितमसमित
असमरा । ते० स० ४-५-२ ।

અ०—હું અગ્ને ! ત્યારે શુદ્ધ વા તેજસ્વી મરતોએ, શુદ્ધ વા તેજસ્વી એવા ત્વરીજ ત્રણ વર્ષ પર્વત મૃત-આન્વ્યપૂર્વક પૂજા કરી, ત્યારેજ તેઓ યગ્યોમ્ય નામપદને પણ ધારનારા થયા. (પૂર્વ સ્વરૂપનો પરિચય કરી) અમરપણાને પામી તે મરતોએ, પોતાના કરીશને સ્વર્ગે પહોંચાડ્યા—અમર થયા ૩

● આરોદસીવૃહતોવેવિદાનાઃપ્રરુદ્રિયાજાગ્રિરેયજ્ઞિયાસઃ ।

વિદન્મર્તોનેમર્ધિતાચિકિત્વાનુગ્રિપદેપરમેતસ્યિવાસંમ ॥૪॥

૫૦— આ । રોદસી । વૃહતો । વેવિદાનાઃ । પ્ર । રુદ્રિયા । જાગ્રે । યજ્ઞિયાસઃ । વિદત્ । મર્તઃ । નેમર્ધિતા । ચિકિત્વાન્ । અન્નમ્ । પદે । પરમે । તસ્યિવાસંમ ॥ ૪ ॥

અ०—વિશાળ ઘાવાધિવી મધ્યે પરસ્પર વાતો કરનાર વા શોધ કરનાર પૂજનીય મરતોએ, તે અગ્નિને યોગ્ય એવાં સ્તોત્રો કર્યાં. ઇન્દ્ર સહિત મરતોએ, (અશ્વઘાદિ) ઐઠ સ્થાને હોવાનું નાણી તેને પ્રાપ્ત કર્યો. ૪

● સંજાનાનાગપસીદન્નમિતુપત્નીવિન્તોનમસ્વૈનમસ્યન્ ।

રિરિક્ત્રામંસ્તન્ત્રઃકૃષ્ણતસ્વાઃસત્ત્વાસત્ત્વ્યુર્નિમિષિરસંમાણાઃ॥૫॥૧।

* ૧ તદગ્નિર્ગ્યંકામયત તેનાપાકામત્ તદેવાવિજિત્યાવરુદ્ધમન્માનામન્વાયન તદસ્યસદ્દસાદિતસન્તસોરોદી-યરોદી સત્ત્વસ્યરુદ્ધત્વમ્ । તે० સં० ૧-૨-૧. ૨ યત્સર્વે-વામર્ધમિન્નઃ પ્રતિતસ્માદિન્દ્રોદેવતાનાંભૂયિષ્ઠમાક્તમઃ । તે० સં० ૬-૪-૮ ।

• દેવાદેયજ્ઞમૃતન્વત । પે० બ્રા० ૬. ૪. ।

૧૦— સુમદગ્નાના । ઉપ । સુદન્ । અમિદ્યુ । ૧-નીવન્ત ।
 નમમ્યમ્ । નમમ્યમિતિ નમમ્યન્ । દિરિર્વેવામ્ । તુન્વે ।
 કુઠ્ઠવત્ । મ્વા । સર્વા । સરુર્ણુ । નિદમિર્ણિ । રક્ષમાણા
 ॥ ૧ ॥ ૧ ॥

અ—તને શ્રી રાતે બાણના દેવો, ત્હારી મમીપમાં આત્રી પોતાની
 પતિઓ સદિન તને પુટબૃહર પૂજન કરે છે તુ-વડે-રક્ષિત
 ત્હારા મિત્રદેવો, તુ-સખાના દર્શન નિમિત્તે, (અનશન-ઉપ
 વાસાદિ વડે) પોતાના શરીરાને શીયાવતા યજમાન કરે છે
 ૪ (૧૭)

ગતિ સતરશ્ચ વર્ગ સમાપ્ત

*ત્રિઃસુતપદ્મગુણાનિત્વેદત્પદાનિદ્વિહિતાયુક્તિયાસઃ ।
 તેર્મીરક્ષન્તેઅમૃતંસુજોષાંપશૂર્ચસ્થાતૃશ્ચરયંચપાદિ ॥૬॥

૧૦— ત્રિ । સુત । યત્ । ગુણાનિ । ત્વ । ઇત્ । પદા । અવિદ્વન્ ।
 નિદ્વિહિતા । યુક્તિયાં । તેર્મિ । રક્ષન્તે । અમૃતમ્ ।
 સુદમોષાં । પશૂન્ । ૨ । સ્થાતૃન્ । ચરયં । ૩ ।
 પાદિ ॥ ૬ ॥

અ—પરાર્દ-ભાવિક યજમાનોએ, ત્હારા જે એકવીશ ગુણ સ્થાન
 તેને શોધી કાઢ્યાં તે સ્થાનો-યજો ત્હારા વિરે સ્થાપેતા છે

— * એકવીશ પદ — ઓપાસન લેખ તથોપદેશદેવ આદિ માત્ર
 પાકયરા, અન્ન-આધેય, દર્શ-પૂર્ણમાસ-આદિ માત્ર દ્વિવિગ, તથા
 અગ્નિદેવ તથા અત્મજિદેવ-આદિ-સાત સોમયજ્ઞ

તેઓ વડે તુ-અમરદેવનુ રક્ષણ-પૂજન કરે છે તેમના ઉપર પ્રસન્ન થઇ તુ પશુ, (ત્રીહિ-આદિ) સ્થાવર તથા અન્ય પ્રાણિમાત્રનુ રક્ષણ કર્યું તું પ્રજા-યજમાનોના જીવન અર્થે, મોદોદિત અન્ન ઉત્પન્ન કર્યું ૬

વિદ્વાંઅગ્રેવ્યુનાંનિક્ષિતોનાંવ્યાનુપરુગ્નુરુધોજીવસેધા ।

અન્તવિદ્વાંઅધ્વેનોદેવયાનાનતન્દ્રોદુતોઅમવોદ્ધવિર્વાદ્ ॥૭॥

૧૦- વિદ્વાન્ । અગ્ને । વ્યુનાંનિ । ક્ષિતીનામ્ । વિ । આનુપકૃ । ગુર્ભવ । જીમન્ । ધ્વા । અન્તદ્વદ્વાન્ । અધ્વેન । દેવદયાનાન્ । અતન્દ્ર । દુત । અમવ । હ્રવિ દવાદ્ ॥૭॥

અ-તુ સર્વે જ્ઞાતવ્ય પદાર્થોને જાણનાર છે ઘાવાપૃથિવી મધ્યે દેવમાર્ગોને જાણનાર નિરવસ એવો તુ હવિ વહેનાર દુત છે તુ બધાને ક્ષુધા મટાડનાર નિત્યોદિત અન્નવડે યુક્ત કર્યું ૭

*સ્વાધ્યોદિવશાસસયદ્દીરાયોદુરોવ્યંતજ્ઞાઅજાનન્ ।

વિદદ્ગર્ભ્યંસરમાદદ્દુર્મૂર્ચયેનાનુક્રમાનુપોમોજંતેવિટ્ ॥૮॥

૧૦- સુદઅર્ચ્ય । દિવ । આ । સુસ । ચદ્દી- । રાય । દુર્ । વિ । ક્ષતદદ્દા- । અજાનન્ । વિદત્ । ગર્ભ્યમ્ । સરમા । દદ્દમ્ । ઈર્મમ્ । ચેન । હુ । કમ્ । માર્તુપી । મોજંતે । વિટ્ ॥ ૮ ॥

* યજ્ઞથી પ્રસન્ન થઇ ઇન્દ્રે સરમા નામની કુતરીને ગાયોના શોષ મારે મોકળી તેણે શોષ કરી ઇન્દ્રને અમર આપી અન્ન ઇન્દ્રે અગ્નિ-સ ઋષિઓને તે ગાયો પ્રાપ્ત કરાવી

અ૦—શોભન—કર્મસપત્ર સાત મહાનદીઓ ધુલોકમાથી આવી
 (જૂમિ વિષે વેહે છે તે હે અગ્ને ! ત્હાર જ કાર્ય છે) યત-
 ત્શલ અગિરસ ઋષિઓએ, (બલ્લાસુરે હરણ કરેલી) ગાયોના
 માર્ગને શોધી કાઢ્યો અને જેનું માનવ પ્રજા પાન કરે છે
 તેના ધાટા દૂધને અરમા પામી (તે પણ ત્હાર જ કાર્ય છે) ૮

* આયેવિશ્વાસ્વપ્ત્યાનિતસ્યુઃકૃષ્ણાનાસોઽમૃતસ્વાયંગાતુમ્ ।
 મહામૃદ્ધિર્ધિઃપૃથિવીતસ્યેમાતાપુત્રૈરદિતિર્ધાર્યસેવેઃ ॥૯॥

૫૦— આ । યે । વિશ્વ* । સુદ્રમ્પત્યાનિ । તસ્યુ । કૃષ્ણાનાસ ।
 અમૃતસ્વાયં । ગાતુમ્ । મહા । મૃદ્ધિર્ધિઃ । પૃથિવી ।
 વિ । તસ્યે । માતા । પુત્રૈ । અદિતિ । ધાર્યસે । વૈરિતિવ
 (<) ॥ ૯ ॥

અ૦—અમરપણુ પામવા માર્ગ—ઉપાય કરનારા જે આદિત્યોએ
 (ચતુર્વિશત્રાત્ર-પદ્મવિશત્રાત્ર-આદિ) રૂઝા કર્મો કરેતા તે મહા-
 ગુભાવ પુત્રો વડે યુક્ત થઈ અદિતિ-અહીન માતા પૃથિવી,
 પોતાના મહિમાવડે સર્વ જગતનું ધારણ-સંરક્ષણ કરતી છે
 શોભી રહે છે (હે અગ્ને !) તુ (આદિત્યોએ કરેલા માર્ગ
 મધ્યે) હવે જાણણુ કરે છે (એથી આ સર્વ ઉત્પન્ન
 થયું છે) ૯

* ૧ ગાદિત્યાઅકામયન્તસુવર્ગલોકમિયામેતીતિતપ-
 તશ્પટ્વિશત્રાત્રમપર્યન્ તમાહરન્તતેનાયજન્મ । સૈ૦ ૧૦
 ૭-૪-૬ ।

અધિશ્રિપ્તિનિર્દ્યુશ્ચાર્મસ્મિન્દિવોયદસીઅમૃતાઅકૃષ્ણન ।
અર્ધસરન્તિસિન્ધવોનમૃષ્ટાઃપ્રતીર્ચીરગ્નેર્અર્ષીરજાનન । ૧૦ । ૧૮ ।

૫૦— અધિ । શ્રિયમે । નિ । દ્યુઃ । ચાર્મ । અસ્મિન્ । દિવઃ ।
યત્ । અસી । અમૃતાઃ । અકૃષ્ણન । અર્ધ । સરન્તિ ।
સિન્ધવઃ । ન । મૃષ્ટાઃ । પ્ર । પ્રતીર્ચી । અગ્ને । અર્ષી ।
અજાનન્ (૧૦) ॥ ૧૮ ॥

અ૦—(મજામાનો) આ અગ્નિ વિષે પરિસ્પર્શ તથા પગિચન-
આદિ૩૫) યગસ પતિ ગ્રાપિન કરી આત્મભાગ૩૫ નરા
ચક્ષુઓ મ પાદન કરે છે ત્યારે દેવો, (યગનો મમય થયો
એમ જાણી) હુયોકમાધી (આગમન કરે છે) તે પછી
વેગવાળી નદીઓની પેઠે અગ્નિમાધી ઉત્પન્ન થયેલી પ્રકાશમાન
વા નિર્ભંગ જ્વાળાઓ ચોમેર છેક પ્રસારે છે (આવેલા દેવો
અમારા હોમ માટે આ જ્વાળાઓ ઉત્પન્ન થઈ એમ
છેક જાણે છે)

ઈતિ અઢારમો વર્ગ સમાપ્ત.

સૂક્ત ૭૨.

- ૧ કાઘ્યા = કાઘ્યાનિ = મ ૩૩૫ સ્તોત્રો
- ૨ સપર્યાન્ = પૂજાંકૃત્યું = પૂજન કરે છે સપર પૂજાર્યા)
- ૩ અમિદ્ધ = મુદ્ધાભર

૪ રિરિકપ્રાંસ = રિકતીકુર્વન્ત = અનશન આદિ દીક્ષા-
નિયમવડે ગ્રોધણ કરનાર (રિચિર્ વિરેષને)

૫ ક્ષિતોનામ્ = યજમાનોના

૬ ક્ષુરધ = તુધાને મટાડનાર અન્ન (શુર ક્ષમિતિ इति)
તુધાને હણનાર

૭ કુર્વમ્ = અન્ન (ઉર્વી દિસાર્ય)

૮ વે = અમશ્વય = ભક્ષણ કરે છે (યોજાવને)

સૂક્ત ૭૩.

અર્ધિ-અક્ષિતપુત્ર પરાશર, દેવતા-અગ્નિ ૭૦૬-ત્રિષ્ટુભ્

રયિર્નયઃપિતૃવિષ્ણુર્વયોઘ્રાઃસુમર્ણીતિથિસ્તિષ્ઠુપોનશામ્ભુઃ ।

સ્યોન્નશોરતિથિર્નમીણાનોહોર્વેવસર્ગવિધતોવિતારીત્ ॥૧॥

૧૦- રયિ । ન । ય । વિનુદવિત્ । વ્ય હવા । સુદપ્રર્ણીતિ ।

સ્તિષ્ઠુર્વ । ન । શામ્ભુ । સ્યોન્નૈદશી । અતિથિ । ન ।

પ્રીણાન । હોર્વાદશ્વ । મર્ગ । વિરત્ । વિ । તારીત્ ॥૧॥

અન્-૧ડીનોપાગિર્ત વિત્તની પેઠે જે અન્નપ્રદ ધર્મશાસ્ત્રાભિત
પુરુષના ઉપદેશની પેરે સુખે સન્માર્ગે લાવનાર સુખાસન
ઉપર બેસાડેલ (અર્થાત્ અપ પાવાદિવડે મનુષ્ય) અતિ-
થિની પેઠે (હવિ વડે) તૃપ્ત હોનાર જે તે (અગ્નિ)
હોનારી પેઠે ઉપાસક (યજમાન)ના મૃદને છેક સમુદ કરે
કે વા તેને મૃદ અર્પણ કરે છે ૧

દેવોનયઃપૃથિવામુપવંન્માક્રન્નાંત્રિપાનિંદ્રુમનાંત્રિરિષ્વા ।
પુરુષમગ્નિઃપ્રમદિતૈમત્યગ્રાન્મેવગ્રેયોદિષિપાપ્યોંમુત્ ॥૨॥

૧૦- દેવ । ન । યઃ । પૃથિવા । મુપવંન્મા । ક્રન્નાં । ત્રિદા । નિ ।
દ્રુમનાંત્રિ । રિષ્વા । પુરુષમગ્નિઃ । પ્રમદિતૈ । ન । મત્યઃ ।
ગ્રાન્માદૈવ । ગ્રેયઃ । ટ્રિવિપીઠ્યં । મુત્ ॥ ૨ ॥

અ- ઘોતમાન, સર્વગ્રેયઃ સૂર્યની પેઠે જે વધાવદથી છે, જે
(અગ્નિ) પોતાના પગદમ હે સર્વ મમામ વિશે છે મહત્ત્વ
હો છે, અને (ઉપાસીએ) અગ્નિ કરેલ, (પૃથિવી આદિના)
સ્વરૂપની પેઠે અગ્નિમિત્ર નિત્ય-સ્વરૂપ, આત્માની પેઠે મુખ્યસ્વરૂપ-
આનુન્દ સ્વરૂપ-એવો અગ્નિ, સર્વ વજ્રમાનને પારશ્વ-ઉપામના-
કરવા સેવ્ય હોય છે. ૨

દેવોનયઃપૃથિવીશ્વિશ્વધાયાઉપસેતિહિતમિન્દ્રોનરાગ્નાં ।
પુરુષમગ્નિઃપ્રમદિતૈમત્યગ્રાન્મેવગ્રેયોદિષિપાપ્યોંમુત્ ॥૩॥

૧૦- દેવ । ન । યઃ । પૃથિવીશ્વ । શ્વિશ્વધાયા । ઉપસેતિ ।
હિતમિન્દ્રોઃ । ન । ગાના । પુરુષમદે । ગ્રાન્મેવદે । ન ।
ગ્નાં । મત્યઃ । ગ્રેયઃ । ટ્રિવિપીઠ્યં । મુત્ ॥ ૩ ॥

અ- ઘોતમાન સૂર્યની પેઠે જે સકલ જગતનુ પોષણ કરનાર
(અગ્નિ), મિત્રમિત્રસ્વરૂપ રાગની પેઠે પૃથિવી (વજ્રશૂદાદિ)

* ૧ વજ્રહોવાનમ્વ્યાપાતિ । તે૦ આ૦ અષ્ટમપ્રપાઠક.

૨ ગ્રીરહાવાપયદેવાનાંયોગિમુદ્રામયતે । તે૦ સં૦

વિષે નિવાસ કરે છે જેની આગળ બેસનાર પ્રશ્નો (ઉપા-
સકો) પિતૃગણ વિષે ગદેનર પુત્રોની પેરે (સુરક્ષિત હોય છે)
તે પતિસેવિત શુદ્ધ પતિવ્રતા આનાગ્નેવો (કમ યોગ્ય) કે ૩

તન્ત્યાનરોદમધાનિત્યમિદ્ધમન્નેસવન્તસિતિપુંધ્રુવાસુ ।

અર્ધિંદુમ્નનિદંદુમૂર્ધ્યસ્મિન્ન્યવાંવિશ્વાયુર્ધ્નુર્ણોરયાણામ ॥ ૪ ॥

૫૦— તમ્ । ત્વા । નરં । ર્ધે । આ । નિન્ધમ્ । ઇદમ્ । અર્ધે ।
મન્ન્ત । સિતિપું । ધ્રુવાસું । અર્ધિં । દુમ્નમ્ । નિ । દ્વુ ।
મૂર્ધિ । અસ્મિન્ । મૂર્ધ્ય । વિશ્વઃ આયુ । ધ્નુર્ણ । રયી-
ણામ્ ॥ ૪ ॥

અ૦—૬ અગ્ને ૧, તે દુને નિશ્ચય જૂમિ વિષે (નિષ્પદ્ય ગામે
મધ્યે) પોતાની વચસામામા નિત્ય પ્રદીપ્ત કરી ઉપાસકો
અગ્નિમુખે ત્દાશ મેવન કરે છે આ (અગ્નિ) ના વિષે
તેઓએ (હવે ૩૫) વિપુલ અન્ન સ્થાપિત કર્યું છે તે
સર્વવેશવમપન્ન અગ્નિ, સપતિનેા ધારણ કરતા હો ૪

વિપૃક્ષોઅગ્નમધવાનોઅશ્યુર્વિસૂરયોદદંતોવિશ્વપાયુ ।

મુનેમવાજંસમિષ્યેપુર્યોમાગદેવેપુશ્રવસેદધાનાઃ ॥ ૫ ॥ ૧૯ ॥

૫૦— વિ । પૃક્ષઃ । અગ્ને । મધવાન । અશ્યુ । વિ । સૂર્ય ।
દદંત । વિશ્વમ્ । આયુ । મુનેમ્ । વાનમ્ । મમદ્યેપું ।
અય । માગમ્ । દેવપું । અવસ । દધાના ॥ ૫ ॥ ૧૯ ॥

અ૦—૬ અગ્ને ૧, ઉપાસકોને ચોમેઝ અન્ન પ્રાપ્તિ હાલ વિદ્વાન
સ્તોતા તથા ફરિતોન કરનાશઓને મર્વ આયુષ્ય પ્રાપ્ત દા

મંત્રાઓ વિષે અમને યજુનું અન્ન પ્રાપ્ત હો. ૫૬ મેલે તે અર્થે અમે દેવા વિષે દવિર્ભાગ દેનારા (યજ્ઞો). ૫

હતિ ઓગળીશ્રીઓ તમને નમાવ્યા

ઋતમ્યદિધેનવૌવાવજ્ઞાનાઃસ્મદૃઙ્નીઃપીપયન્ત્યુદ્યમંક્તાઃ ।
પરાવતં મુદ્મતિમિસમાણાવિસિન્ધવઃસમયાસંસુરદ્રિમ્ ॥૬॥

૫૦— ઋતમ્યં । દિ । ધુનં । વાવજ્ઞાનાં । સ્મદૃઙ્નીઃ ।
પીપયન્તઃ । યુદ્યમંક્તાઃ । પરાવતં । મુદ્મતિમ્ । મિસમાણાઃ ।
વિ । મિન્ધવઃ । સમયાઃ । સુસુર । અદ્રિમ્ ॥ ૬ ॥

અ૦—(અગ્નિની) પુનઃ પુનઃ કામના કરનાર નિત્ય કરેલ અવ
(આચાર) યાગી યાગો, તમ વિષે પ્રાપ્ત થયેલા અગ્નિને જ
દૂધપાન કરાવે છે અગ્નિના અનુમદની પ્રાર્થના કરનાર તેજસ્વી
નદીઓ, (અન્નોત્પત્તિ અર્થે) દૂર પ્રદેશથી તમની પવનની
અભીપ્રાય વેદેલા આગી. ૬

•ત્યેઅંગમુદ્મતિમિસમાણાદિવિશ્રવૌદધિર્યુજિયાસઃ ।

નક્તાચ્ચક્રુરુપમાવિરુપેકૃષ્ણંચવર્ણમરુણચપંથુઃ ॥૭॥

૫૦— ત્યે । અંગે । મુદ્મતિમ્ । મિસમાણાઃ । દિવિ । અર્ધઃ ।
દૃષ્ટિરે । યુજિયાસઃ । નક્તાઃ । ચ । ચક્રુ । રુપમાઃ । વિરુપે
इति विद्वद्ध्ये । કૃષ્ણમ્ । ચ । વર્ણમ્ । અરુણમ્ । ચ । સમ્ ।
યુગિતિંથુઃ ॥ ૭ ॥

અ૦—હે અગ્ને !, તારા અતુમલની પ્રાર્થના કરનાર મર્વ પૂજ્ય
 દેવોએ તેજસ્વી એવો તુ તેના વિષે દવિરન્ન સ્થાપન મ્યુ
 (તદનન્તર) ખિન્ન વર્ણની રાત્રિ તથા પ્રકાશ ઉત્પન્ન કર્યા
 (અર્થાત્) તેના (અગ્નિવિષે દૃષ્યવર્ણ અને શ્વેતવર્ણ
 રૂડી રીતે સ્થાપિત કર્યા) ૭

યાદ્યાયેમતાન્તસ્મૃપૃદોઅગ્નતેસ્યામમુચવાનોવુચર્ચ ।

દ્યાયેવૃવિસ્ત્વમુપનમિસદ્યાપમિવાદ્રોટ્સોઅન્તર્ગિષ્મ ॥૮॥

૫૦— યાન્ । રાય । મર્તાન્ । હૃસંદ । અગ્ને । ત । સ્યામ્ ।
 મુચદ્વાન । વુચર્ચ । વૃ । દ્યાયાદૃષ્ । વિશ્વમ્ । મુધનમ્ ।
 મિર્મિલિ । અપૈ પ્રિડવાન્ । રોદમી રિતિ । અન્તર્ગિષ્મ ॥૮॥

અ૦—હે અગ્ને !, જે મર્ત્યોને તુ ધનાર્થ (અગ્નિદોષાદિક કર્મ
 પરત્વે) પ્રેરે તે તથા અગ્ને ધનસંપન્ન થઇએ, દ્યાવાપૃથિવી
 અને અન્તરિક્ષને (તારા તેજ વા દૃષ્ટિજળ વડે) એમર
 આપત કરનાર તુ, (જગીની) જાપાની પેઠે મર્વ નગતતુ
 સંરક્ષણ કરે ૭

*અર્વદુભિરગ્નર્વર્વિતોનૃભિર્નુનૃરૈર્વીરાન્વનુયામાત્વોતાઃ ।

ઈશ્નાનાસંપિતૃવિત્તસ્યરાયાવિસૂરયંઅતર્હિમાનોઅશ્યુઃ ॥૯॥

૫૦— અર્વૈતુદમિ । અગ્ન । અર્વિત । નૃદમિ । નુન્ । વીરૈ ।
 વીરાન્ । વનુયૈમ । ત્વ હર્કતા । ઈશ્નાનાસં । પિતૃદવિત્તસ્ય ।
 રાય । વિ । સૂરયં । અતર્હિમા । ન । અશ્યુ ॥૯॥

* અતત્વાદેમગ્તાનિધિવીથેતિવાચૈતદાદ । એ૦ સ૦

અ૦—૧ અમ્ને !, ૧ વડે અમારૂં રક્ષણ થતા અમે (અમારા)
અમ્ને વડે (શત્રુઓના) અમ્નેને, યોદ્ધાઓ વડે યોદ્ધાઓને
તથા પુત્રા વડે શત્રુ પુત્રોને દણીએ. અમારા વિનાન પુત્રા,
વસિષ્ઠિનિત મર્ષાનના આત્મા દોષ મે કરે! વડે તેના ઉપ-
ભોગ કરે. ૯

પુતાતે'અમ્નદુચ્યા'નિયે'ગોજુષ્ઠા'નિસન્તુપનંસહુદેચ' ।

ગુકેમ'રાયઃ'સુધુરાયમ્તે'ષિશ્રમે'દિવમ્તત્તદ્વાનાઃ ॥૧૦॥૭૦॥

૧૦— પુતા । તે । અનુ । દુર્ધર્માનિ । વર્તે । ગુષ્ઠા'નિ । સન્તુ ।
મનંસ । હૃદ । ચ । ગુકેમ' । રાય । સુધુરા' । યમ્ । તુ ।
અર્ધિ । શ્રમે' । તત્તદ્વા'નમ્ । દર્વાના ॥ ૧૦ ॥ ૭૦ ॥

અ૦—૨ે ગાનવાન અમ્ને ! આ ન્યાયો ત્લાગ મન તથા અત
કરણને પ્રિય ને। એવનિય દિવિ અર્પણ કરનાર અમે, કહી શીતે
નિર્વાદ કરનાર વા કહી ગ્રીને દરિયને દણનાર એવી સપતિને
ધારણ કરવાને શક્તિમાન થઈએ ૧૦

કૃતિ વીગમો વર્ગ સમાપ્ત

સૂક્ત ૭૩.

૧ સ્વોત્તરી = સુઅમ્નેઆચતનેશયાન = સુઆમન ઉપર
ભેસાડેલ.

૨ અમ્નિ = ૩૫ (અમ્નિયાદિષુ)

૩ દિધિયાચ્ચ = ધારણીય

૪ ઠપક્ષતિ = નિવાસ કરે છે

૫ વિશ્વધાયા = સર્વ જગતને ધન'

૬ ધરણઃ = ધારયિતા = ધારણ કરનાર.

૭ યાવજ્ઞાના = પુનઃ. પુનઃ કામયમાના = વારંવાર કામના કરનાર.

૮ મમદુહનો = નિત્ય ભરેલ અન્નાણી

૯ સમયા = સમીપમા.

૧૦ સુપૂદઃ = ઘેરે છે. (પૂદ્ધેરણે)

૧૧ આપમિધાન = આપૂરિતવાન = એમને આપી કરનાર.
(પ્રાપૂરણે)

૧૨ મિસ્રિણિ = એવે છે (વચસમવાયે)

૧૩ યતુયામ = હન્યામ = હણીએ.

૧૪ ઉચયાનિ = એનાં (વચપરિભાષણે)

૧૫ વંધઃ = એધારી.

સૂક્ત ૭૪.

જ્ઞપિઃ-રુદ્રગણ પુનઃ જાતમઃ દેવતા-અગ્નિ, ઇન્દ્ર-ગાયત્રી.

તુવપ્રયન્તોઽધ્વરમંત્રંવોચેમાગ્રયે ।

અરેઽસ્મેચંશૃણુતે ॥ ૧ ॥

૧૦- તુવપ્રયન્તોઽધ્વરમંત્રંવોચેમાગ્રયે ।

અરે । અસ્મેં ઇતિ । ચ । શૃણુતે ॥ ૧ ॥

અ-—યજ્ઞની સર્વસિદ્ધતા કરી આપણે, દુરથી (સ્તુતિએને)
સામગ્રીનાર અગ્નિના અર્થે સ્તોત્ર આપ્યો ૧

યઃ ક્ષીદિતીષુ પૂર્વઃ સંજઞ્ઞાનામુદ્ગૃષ્ઠિષુ ।

અસંસારશૂણ્યે ગયમ્ ॥ ૨ ॥

૧૦— ય । ક્ષીદિતીષુ । પૂર્વ । સંજઞ્ઞાનામુદ્ગૃષ્ઠિષુ ।
નિવૃત્ત । દુઃખે । મૈત્ર્ય ॥ ૨ ॥

અ—જે પુરાતન અભિ, વધ કલ્યાણ યત્નથી બુદ્ધ મધ્યે એના
યાય છે ત્યારે હવે દેવતાના મનનુ ગમ્ય કરે છે (તેના અર્થે
સ્તોત્ર આપ્યો) ૨

વ્રતનુવન્તુ જન્તુ રુદ્રપ્રિયૈરુદ્રહા પ્રાપ્તિ ।

ધનં જયોરણે ગણે ॥ ૩ ॥

૧૦— વ્રત । નુવન્તુ । જન્તુ । રુદ્ર । પ્રિય । રુદ્રહા । મનનિ ।
ધનમ્ । જય । રણે । ગણે ॥ ૩ ॥

અ—દે મેઘા (નિવૃત્તિ)', હવે તમે સ્તોત્ર પ્રોત્તો કરાવો વધ
કલ્યાણ ધન છતના અભિ પ્રગમ્ય થયો છે ૩

યમ્યદ્દુતો મસિ સ્તપ્યે પિંહૃદ્યાનિ વ્રાતયે ।

દુષ્મન્કૃણોર્ણ્ય પુરમ્ ॥ ૪ ॥

૧૦— યમ્ય । દુત । મસિ । સ્તપ્યે । પિંહૃદ્યાનિ । વ્રાતયે ।
દુષ્મન્ । કૃણોર્ણ્ય । પુરમ્ ॥ ૪ ॥

અ—જેની ચતુષ્પાદાને વિષે તૂ હૃત રૂપે હોય છે, જેનાં હવે તૂ
(દેવતા) લક્ષણાર્થે લઇ જાય છે, જેનો ચતુ તૂ સુશોભિત
પ્રે છે (ઉત્તર નયના સાથે અનવ્ય કરવો)—૪

નમિત્સુદૃવ્યમેગિરઃસુદેવસંહસોયહો ।

જનાઆહુઃસુવર્ધિર્ષમ્ ॥ ૬ ॥૪૭॥

૫૦— તમ । ઇત્ । સુદૃહ યમ । અગિર । સુદેવમ્ । સહસ્ર ।

યહો ઇતિ । જના । આહુ । સુદર્ધિર્ષમ્ ॥ ૬ ॥૪૭॥

અ૦—તે (યજમાન) નેજ, હે અગિરસ ! હે યજ્ઞપુત્ર અગ્ને !, યેજ્ઞા
શુદ્ધ્ય, સુદેવ અને સુપત મ્હે છે ૫

ધૃતિ એકવીશમા ગર્ સમાપ્ત.

આચ્ચવહામિતાંદૃહદેવાંઉપપ્રસંસ્તયે ।

હૃવ્યાસુંશ્વન્દ્રવીતયે ॥ ૬ ॥

૫૦— આ । ચ્ચ । વહાસિ । તાન્ । દૃહ । દેવાન્ । ઉપ્ । પ્રદર્શસ્તયે ।

હૃગ્મા । સુંશ્વન્દ્ર । વીતયે ॥ ૬ ॥

અ૦—દૃહ આદિ આપનાર હે અગ્ને !, સ્તુતિ અર્થે તથા હર્ષ
બક્ષણ કરવા તૂ દેવાને અહી સમીપમા આપ્ય ૬

નયોરુપ્વિદિરશ્વયઃશૃણ્વેરથસ્યુચન ।

યદંમેયામિદુત્યમ્ ॥ ૭ ॥

૫૦— નૈ । યો । રુપ્વિદિ । અશ્વ ય । શૃણ્વે । રથમ્ય । કન્ ।

ચન । યત્ । અમ્ । યામિ । દુત્યમ્ ॥ ૭ ॥

અ૦—હે અગ્ને !, તું જ્યારે દૂતપણ કરવા તત્પર થાય છે ત્યારે
તારા વેગવાજા રથના ચોડાનો અનાજ કાને મળવાનો
નથી ૭

ત્વોતોત્રાજ્યઋયોમિર્પૂર્વસ્માદપરઃ ।

મદામ્બોઅગ્નેઅસ્યાન્ ॥ ૮ ॥

પ૦— ત્વાદૃત્ત । વામી । ઋઋય । અમિ । પૂર્વસ્માન્ । મદામ્ ।

મ । દામ્યાન્ । અગ્ને । અસ્યાન્ ॥ ૮ ॥

અ૦—હે કોઈ, આ પૂર્વના અધિભરને લઈ નિષ્કૃષ્ટ હોય તે, ૨
અગ્ને ! તને (દેવે) હવે અર્પણ કરતા તુ વડે તેનું
સરક્ષણ થતા અન્નમપ્ન, વન્નમરદિત (નિર્ભય) મતો,
અંશય-સપ્ન થઈ પ્રતિષ્ઠિત-સર્વોત્કૃષ્ટ-થાય છે ૮

વ્રતશુદ્ધમર્શુર્વાયૈજુહદંમેવિવાસસિ ।

દેવેભ્યોદિત્રાશુર્પે ॥ ૯ ॥ ૨૦ ॥

પ૦— વ્રત । શુદ્ધમ । મર્શુર્વાયૈ । જુહત્ । અગ્ને । વિવાસસિ ।

દેવેભ્યૈ । દેવ । દાશુર્પે ॥ ૯ ॥ ૨૨ ॥

અ૦—હે પ્રકાશમાન અગ્ને !, તુ વળી દેવાને હવિરન્ન અર્પણ
કરનારને અત્યન્ત તેજસ્વી ૩૩ વીર્યશાલી એનું પ્રૌઢ ધન
પ્રાપ્ત કરાવે છે ૯

ઋતિ ભાવીગમિા વર્ગ સમાપ્ત.

મુક્ત ૭૪.

૧ મારે = દૃ૨

૨ ગય = ધન

૩ દ્વિતીયુ = વધ કરનાર (વિજિહસ્નેહને = લલ્લકર્મણિ)

૪ વેપિ = ગમયસિ = લઈ આવે છે.

૫. ઘોતયે = અશ્વભુક્ત

૬. ઠપદિદ. = શ્રવણાદિ.

૭. યોઃ = ગચ્છતઃ = પ્રયાણ કરનાર (વા પ્રાપ્ત્યે).

૮. અદૂય. = લગ્ન રહિત (હોલજાયાં)

૯. વિધાસસિ = વમયિતુમિચ્છતિ = પ્રાપ્ત કરાવે છે.
(વાગસ્યા)

સૂક્ત ૭૫.

અધિ-રૂઢગણ પ્રત ગોતમ, દેવતા-અગ્નિ. છન્દ-માધત્રી.

જુષસ્વસુમધેસ્નમુવર્ચોદેવર્ષરસ્તમમ્ ।

હુષ્યાજુહાનિઆસનિ ॥ ૧ ॥

પ૦— જુષસ્ત્વૈ । સુમધેઽનમમ્ । વર્ચઃ । દેવર્ષરેઽનમમ્ । હુષ્યા ।

જુહાનિ । આસનિ ॥ ૧ ॥

અ૦—હે અગ્ને !, (સ્તોત્રવક્ત્ર) હવિરન્ન ત્વાસ મુખ વિધે ધાત્રી,
ત્વા દેવોને, અત્યંત પ્રિય અગ્ને, અત્યંત કીર્તિ કર સ્તોત્રને
સ્મીકાર ૧

અર્થાતેઅગિરસ્તપાગ્રેવેષસ્તમપ્રિયમ્ ।

યોષેમુવર્ણસાનસિ ॥ ૨ ॥

પ૦— અર્થ । તે । અંગિરઃ સ્તમ । અગ્ને । વેષઃ સ્તમ । પ્રિયમ્ ।

યોષેર્મ । વર્ણ । સાનૈસિ ॥ ૨ ॥

અ૦—હે એક અગિરા !, હે અત્યન્ન બુદ્ધિમાન અગ્ને !, અગ્ને હવે
તુને પ્રિય એવું નોત બોલીએ. ૨

કસ્તેજાપિર્મનાંનામગ્નેકોદ્દાશ્વધ્વરઃ ।

કોદ્દકસ્મિન્નમિશ્રિતઃ ॥ ૩ ॥

પ૦—કઃ । તે । જૌમિઃ । મનાંનામ્ । અગ્નેઃ । કઃ । દાઙુદ્દશ્વધ્વરઃ ।

ક । હ । કસ્મિન્ । અસિ । શ્રિત. ॥ ૩ ॥

અ૦—હે અગ્ને !, આ મનુષ્યો અગ્ને તારો બાધવ કાણુ છે ૧.
તુને દવિલાંજ દેનાર કાણુ છે ૨. તુ કાણુ છે ? તુ ક્યા
આશ્રય કરી રહેયો છે ? (તે જાણવાને કાષ્ઠ સમર્થ નથી). ૩

ત્વંજામિર્મનાંનામર્મેમિત્રોર્અસિમિયઃ ।

સત્વાસલિંદ્યૈર્દ્યઃ ॥ ૪ ॥

પ૦—ત્વમ્ । જામિઃ । મનાંનામ્ । અર્મે । મિત્ર. । અસિ । પ્રિય. ।

સત્વા । સલિંદ્યઃ । દ્યૈર્દ્યઃ. ॥ ૪ ॥

અ૦—હે અગ્ને !, તુ મનુષ્યોનો બાધવ છે તુ મિત્ર છે તું પ્રિય
છે તું સ્તુત્ય છે. ક્ષત્રિજોને તું મખાલી પેઠે અત્યંત
પ્રિય છે. ૪

યજાનોમિત્રાવર્ણાયજાદિવાંક્ષુતંબુદ્ધત્ ।

અગ્નેયસિસ્વદર્મમ્ ॥ ૫ ॥

પ૦—યજં । નઃ । મિત્રાવર્ણા । યજં । દેવાન્ । ક્ષુતમ્ । બુદ્ધત્ ।

અગ્ને । યસિં । સ્વમ્ । દર્મમ્ ॥ ૫ ॥ ૨૨ ॥

અ૦—હે અગ્ને !, તુ અમારા અર્થે મિત્રાવશ્યેનુ યજ્ઞન-હવિ
વડે પૂજન-કર્મ દેવાનુ યજ્ઞન કર્યં યથાર્થ રૂલને આપનાર
યરાનુ પૂજન કર્યં ત્હારી પોતાની પ્રૌઢ યસશ્ચાનાનુ પૂજન
કર્મ (તેના પ્રત્યે પ્રયાશુ કર્યં) ૫

અતિ ત્રેવીશમે વર્ગ સમાપ્ત

મૂક્ત ૭૫.

૧ દેવસરસ્તમમ = દેરાનાપ્રોળયિતૃતમમ્ = દેવાને અત્ય ત
પ્રિય (સ્પૃણોતિ = પ્રોળયતિ)

૨ સ નસિ = સમજાનોય = પ્રિય (યજ્ઞસમક્તો)

૩ જામિ = બન્ધુ

૪ દાદ્યશ્વર = દાશુર્દસોશ્વરાયશ્ચોચેનય = હવિર્ભાગ દેનાર
(દાશુદાને)

મૂક્ત ૭૬.

અધિ:-રહમશ્ચ પુત્ર ગીતમ દેવતા-અગ્નિ ૭૬-ત્રિપુલ

કાતૃરપેતિર્મનસોચરાયશુવંદગ્નેશ્વર્તપ્રાકાર્મનીષા ।

કાવાયક્ષેઃપરિદક્ષંતઆપુર્કેનવાતેમનસાદાશેમ ॥૧॥

૧૦— કા । તે । ર્પદ્વિતિ । મનસ । ચરાય । શુવંત । અગ્ન ।

શમ્દર્પમા । કા । મનીષા । કા । વા । યક્ષે । પરિ ।

દક્ષમ્ । તે । આપ । કેન । વા । ત । મનમા । ૫ ગ્રામા । ૧

અ૦—હે અગ્ને !, કયો ઉપાસના રહે તારા મન આમારા પ્રત્યે
રહે ! કયો સ્તુતિ તુને અત્યન્ત સુખદાયક હોય ? તારા
યજ્ઞો .રી કેણુ વૃદ્ધિ વા બનને પામ્યો ? કેવા મન વડે અમે
તુને હવિ અર્પણુ કરીએ ? (અર્થાત્ તુ અગ્નિ-સ્વરૂપ
રહે)

एवमद्ब्रह्मोत्तानिषीदार्दव्यःसुपुंरुषताम्रवानः ।

अवतात्वारोदसोविश्वमिन्नेयजामहेसौमनमायदृवान् ॥२॥

૫૦—આ । બ્રહ્મ । અગ્ને । બ્રહ્મ । હોતા । નિ । મીઠું । અર્દવ્ય ।
સુ । પુરું દૃષ્ટતા । મય । ન. । અવતામ્ । ત્વા રોદમીશિતિ ।
વિશ્વમિન્ને । યજ્ઞ । મુદ્ધ । સૌમનમાય' । દૃવાન્ ॥ ૨ ॥

અ૦—હે અગ્ને !, તુ આબ્ધુ આ યજ્ઞ વિષે દેવોના હોતા સ્થાને
એમ અહિસ્ય એવો તુ અમારો રૂડો પુરોમન્તા (અગ્રગામી)
હો મર્વવ્યાપક ઘાવાપ્રિયી તારા રમણ કરે એક પ્રમાદ
મેગવવા તુ દેવોનું યજ્ઞન કર્મ ૨

प्रसुविश्वान्नसप्तोषक्ष्यग्नेमवायुजानामग्निशस्तिपावा ।

अथार्वहसोमपतिहरिभ्याમાतिध्यमस्मैचक्रमासुदान्नै ॥३॥

૫૦— પ્ર । સુ । વિશ્વાન્ । સપ્તઃ । ઘર્ષિ । અગ્ને । મર્વ । યજ્ઞા
મોમ્ । અગ્નિશસ્તિઘૌર્વા । અર્થ । આ । વ્રહ્મ । સોમદપતિમ્ ॥
હરિદમ્યામ્ । આતિથ્યમ્ । અસ્મૈ । ચક્રમ્ । સુદાન્નૈ ॥ ૩ ॥

અ૦—હે અગ્ને !, તુ સર્વ રાક્ષસોને એક બાળી ખાક કરૂં તુ યજ્ઞને
વિખંડનો હો તે પછી સોમપતિ-ઈન્દ્રને-તેના હરિદવણુ

અમ્વો વડે લામ આપ્યુ. આ રૂડાં કળા દેનારના અર્થે અમે
આતિથ્ય તૈયાર કર્યું છે. ૩

પ્રજાવતાવર્ચમાવર્હિરાસાચંહુવેનિર્વસત્સીદ્દૈઃ ।

વેપિદોઽમુતપોઽયજગ્રચોધિર્મયન્તર્જનિતર્વસૂનામ્ ॥૪॥

૧૦— પ્રજાદર્શના । વર્ચમા । વર્હિઃ । આર્ષો । આ । ચ । હુવે ।
નિ । ચ । સત્સિ । રૂઢ । ટૈવે । વર્ષિ । હોઝમ્ । હુત ।
પોઝમ્ । યજગ્ર । ચોધિઃ । પ્રદ્યન્ત । જનિત । તર્વનામ ॥૪॥

અ૦—અગ્નિ, મુખરૂપ જ્વાળાઓ વડે (હવિ પ્લોચાગારો છે)
મતનિદાયક સ્તોત્ર વડે હું તેનું આર્ષીત કરું છું. આ યજ
વિષે, તું અન્ન દેવો સહ બેસ છે યજનીય અગ્ને !, હોતા
અને પોતાઓ કવેશી મેવાને સ્વીકાર છે ધર્મોત્પાદક મનશ્ચર
અગ્ને !, તું અમને જાગૃત-જાનસંપન્ન-કર્ષ. ૪

યથાવિમ્સ્યમનુપોહૃતિર્મિદિવોઽયંજઃકૃવિર્મિઃકૃગિઃસન્ ।

પૃથાહોતઃસત્યતરત્સમગ્રાઘેમુન્દ્રયાંબુદાંવજસ્વ ॥૫॥૧૪॥

૧૦— યથા । વિર્મિસ્ય । મનુપ. । હૃવિ દર્મિઃ । દેવાન્ । ડયંજ. ।
કૃવિર્મિઃ । કૃવિ । સન્ । ૫૧ । હોત્વિર્મિઃ । સ યજ્ઞતર. ત્વમ્ ।
અગ્ર । મર્મોઃ । મુન્દ્રયાં । નુહં । યજસ્વ ॥૫॥૧૪॥

અ૦—મર્વશ એવા તે, હુદ્ધિમાન ઋત્વિજો સહ હુદ્ધિમાન મનુના
યજ વિષે હવિ વડે દેવાન યજ્ઞ કર્યું તેમ છે હોમ-નિષ્પાદક
અત્યન્ત ગ્રતસાધો અગ્ને !, આ યજ વિષે તું આર્ષીદક
(સુચારૂ) જ્વાળા વડે દેવાનું યજ્ઞ કર્યું. ૫

ઇતિ ચાવીશથો વર્ગ સમાપ્ત

સૂક્ત ૭૬.

- ૧ પુરણતા = પુરતોગન્તા = અગ્રગામી
 ૨ વિશ્વમિન્ધે = સર્વદયાપ્તુશક્તો = સર્વવ્યાપક
 ૩ અમિશસ્તિવાચા = દિશ્વાયા પાતા = વિધિદત્તા
 ૪ જ્ઞાન્તા = જ્ઞાન્યસ્થાનોયયા કલાલય = મધ્ય સ્વરૂપ ભવાગા વડે
 ૫ મન્દ્રયા = દર્પવિશ્વા = આર્ષાદક

સૂક્ત ૭૭.

ઋષિ - રહમણ પુત્ર ગોતમ દેવતા - અગ્નિ, છન્દ - ત્રિષ્ટુપ્

કુયાદાશેમામયેકાસ્મેદૃવજુષ્ટોન્યતેભામિનેગીઃ ।
 યોમયેષ્વમૃતંઋતાગ્રાહોતાયજિષ્વઙ્કૃણોતિંદૃવાન્ ॥ ૧ ॥

૫૦- કુયા । દાશમ । અમયે । ૪ । અસ્મે । દૃવઙ્કૃણ ।
 હવ્યન્ । મામિને । ગા । ૨ । વર્ષુ । અમૃતં । ઋત-
 વાં । હોતા । યજિષ્ઠ । ઇત । કૃણોતિં । દૃવન્ ॥ ૧ ॥

અર્થ- હમે અગ્નિને કયા પ્રકારે દવિ અર્પણ કરીએ ? (અર્થાત્ તેને
 યોગ્ય યજ્ઞ કરવાને અમે અશક્ત છઈએ) આ તેજસ્વી
 (અગ્નિના અર્થે, કયુ દેવગ્રિય તોત્ર અમે જોવાયે ? અમર,
 મત્વસુ પન્ન વા યજ્ઞસ પન્ન હોતા અને અત્યન્ત યજ્ઞાઈ (યજ્ઞા)
 એવો જો (અગ્નિ), મર્થો મધ્યે (વર્તેતો સતો) દેવાને નિશ્ચે
 દવિર્ધુકત કરે છે (તેને કયા પ્રકારે દવિ અર્પણ કરીએ) ? ૧

યોઅઃચરેષુસંતમકૃતાવ્રાહોત્તાતમુનમોઘિરાઋણુધ્વમ્ ।

અગ્નિર્ગદ્વેર્તીઘદેવાન્ત્સચાવોષાંતિમનંસાયજાતિ ॥૨॥

૫૦— યઃ । અઘ્ચરેષુ । સમન્તેભ્યઃ । ઋણુધ્વઃ । હોતા । તમ્ ।

ઋમ્હૃતિ । નમઃઘ્મિ । આ । ઋણુન્ધ્વમ્ । અગ્નિઃ । યત્ ।

વે । મર્તીય । દેવાન્ । સઃ । ચુ । વોષાંતિ । મનંસા ।

યજાતિ ॥ ૧ ॥

અ૦—જે યજોમધ્યે અત્યંત સુખકારક, અત્યંત (યથાર્થદર્શી), અને દેવેશુ આર્દ્રાત કરનારો હોય ॥ તે (અગ્નિ) તેજ, (હે ઋત્વિજાદિ મિત્રો !), સ્તોત્રો વડે યજાતિસુખ કરે. ત્યારે અગ્નિ, યજમાનોના અર્ધે દેવો પ્રપાથ્ય કરે છે ત્યારે તે દેવાને ઓળખી, હવે વડે તેમનું પૂજન કરે છે. ૨

સદિકૃતુઃસમર્યઃસસાધુર્મિત્રોનમુદદ્ધૃતસ્પર્યાઃ ।

તમેર્ષેષુમપ્રમંદેષ્યન્તીર્વિશ્વર્પદ્યુવતેતુસ્પમારીઃ ॥૩॥

૫૦— સઃ । હિ । કૃતુઃ । મઃ । મેર્ષઃ । સઃ । સસાધુઃ । મિત્રઃ ।

ન । મુત્ । અદ્ધૃતસ્પ । રૂપીઃ । તમ્ । મેર્ષેષુ । પ્રપ્રમમ્ ।

દેવદ્યન્તીઃ । વિશઃ । ર્પઃ । વ્યુવતે । દુસ્પમ્ । ઔરીઃ ॥૩॥

અ૦—તેજ કર્મકર્તા, (યજામી) તેજ આરપિતા-વિશ્વનો ઉપ-સહાર કરનાર, તેજ સાધપિતા-ઉપાધપિતા-તથા મિત્રની પોઠે અપ્રાપ્ત મનનો પ્રાપ્તિતા હોય છે યજોમધ્યે દેવોની પ્રમ્થા કરનાર યજમાનો, તે સંદર અગ્નિની સમીપમાં જઈ તેનું મેવન કરી, (દેવોમધ્યે) ‘ આ અગ્નિ ’ છે એમ તેની શ્રુતિ કરે છે. ૩

મનોનૃણાનૃતમોરિશાદાંઅગ્નિર્ગિરોવંસાવેતુઘીતિમ્ ।

તનાંચયેમધવાંનઃશવિષ્ઠાવાજમસૂતાડપયન્તમન્મ ॥૪॥

૫૦— સ । ન । નૃણામ્ । નૃદત્તમઃ । રિશાંદ' । અગ્નિ । ગિરં ।
અધવા । વેતુ । ઘીતિમ્ । તનાં । ચ । યે । મધદવાંન ।
શવિષ્ઠા । વાજમસૂતા । ડપયન્ત । મન્મ' ॥ ૪ ॥

અ૦—યજનેતાઓ મધ્યે શ્રેષ્ઠ નેતા, સન્નિવસક, યજ્ઞ દિસા ધર-
નારનું નિરમન કરનાર એવા તે અગ્નિ અમારી સ્તુતિઓ
તથા હવિરન્નસપન્ન કર્મની કામના કરે જેઓ રિપુત ધન
વડે ધનમ પન્ન, અત્તન્ન બનવાન મતા હવિ અર્પણ કર્યા
પ્રેરણના હોય તે પણ (અગ્નિના) સ્તોત્રની ધન્યતા ૪૭ છે ૪

ષ્વાગ્નિર્ગોતમેભિર્ઋતાવાવિપ્રેભિરમ્નોઽજ્ઞાતયેદાઃ ।

સર્પુષ્ણુમ્નર્પીપૃષ્ઠમવાજસર્પુષ્ટિયાંતિજોષમાવિક્રિત્વાન્ ॥૫॥૨૫

૫૦— એવ । અગ્નિ । ગોતમેભિ । ઋતદર્શા' । વિપ્રોમ । અ-
સ્તોષ્ટ' । જ્ઞાતયેદાં' । સ । સ્પૃષ્ણુ । યુમ્નમ્ । વીપૃષત્ ।
સ । વાજમ્ । સ । પૃષ્ઠિમ્ । યાતિ । જોષમ્ । આ ।
ચિક્રિવાન્ ॥ ૫ ॥ ૨૫ ॥

અ૦—આ ૪૩૩ે યજ્ઞસપન્ન તથા ગાન વા ધનમ પ ન અગ્નિની
બુદ્ધિમાન ગોત્રોએ સ્તુતિ કરી તે (ગોત્રો) ના મધ્યે,
તેણે પ્રકાશમાન સોમનું પાન ઝર્યું વા કરાવ્યું તેણે હવિ-
રનું બક્ષણ કર્યું આપણી એવાની યોગેર પિછાન કરી, તે
પુષ્ટિને પામે યજ્ઞ (આપણા ધનને) પુષ્ટિ આપે ૫

ઇતિ યજ્ઞીશ્વરો વર્ગ સમાપ્ત

સૂક્ત ૭૭.

૧ મામિને = તેજની

૨ મયે = મારવિતા વિશ્વનો ઉપમહાર કરનાર

૩ આરી = ગજછન્ત્ય = સેવન કરનાર.

૪ રિશાદા = શત્રુના મત્તા = સન્મુક્ષક

સૂક્ત ૭૮.

અપિ.—૨૪મણ પુત્ર ગોતમ દેવતા:—અગ્નિ છન્દ માપતી.

અર્થિત્વાગોતમાગિરાજાતરેદોવિર્વર્ષણે ।

દુમ્નૈરભિમણોનુમઃ ॥ ૧ ॥

પ૦— અપિ । ત્વા । ગોતમા । ગિરા । જાતરેદ । વિર્વર્ષ
 ણે । દુમ્નૈઃ । અભિ । પ્ર । નોનુમૈ ॥ ૧ ॥

અ૦—હે ગર્વન મર્વન્ત્યા—માક્ષીરવરૂપ—(અગ્ને)!, આ ગોતમ અપિએ,
 સ્તો । ને ત્હારી અભિસ્તુતિ મેલી તેમ અમે ગુણ—પ્રકાશક
 મત્રાવડે, ત્હારી પુન પુન અભિસ્તુતિ કરીએ છીએ ।

તમુત્ત્રાગોતમોગિરાસપદ્ધામોદુવસ્યતિ ।

દુમ્નૈરભિમણોનુમઃ ॥ ૨ ॥

પ૦— તમ્ । ઉમ્ । ર્થિત્ । ત્વા । ગોતમ । ગિરા । રાય
 દ્ધામ । દુવસ્યન્તિ । દુમ્નૈ । અભિ । પ્ર । નોનુમ ॥ ૨ ॥

અ૦—ધનકામનાવાન ગોત્રમે યુતિ વડે તેની પરિચયા કરેલી તેનીજ, અમે (યુષ્) પ્રદાસક મત્રોવડે, પુનઃ પુનઃ અભિસ્તુતિ કરીએ છીએ. ૨

તમૃત્વાવાજસાતંપમંગિરસ્વદંવામહે ।

દ્યુમ્નૈરભિપ્રણોનુમઃ ॥ ૩ ॥

૫૦— તમ્ । ઉમ્ । ઇતિ । ત્વા । વાજસાતંપમ્ । અગિરસ્વત્ । હવામહે । દ્યુમે. । અમિ । પ્ર । નોનુમઃ ॥ ૩ ॥

અ૦—તે દાનદાર વૃનેજ, અગિરાની પેઠે અમે આર્પણ કરીએ છીએ. (યુષ્) પ્રદાસક મત્રો વડે, અમે ત્વરી પુનઃ પુનઃ અભિસ્તુતિ કરીએ છીએ. ૩

તમૃત્વાદ્વહન્તંમયોદમ્યૈસ્વધૂનુપે ।

દ્યુમ્નૈરભિપ્રણોનુમઃ ॥ ૪ ॥

૫૦— તમ્ । ઉમ્ । ઇતિ । ત્વા । વૃહન્હન્તંમમ્ । યઃ । દમ્યૈન્ । અવદધૂનુપે । દ્યુમ્નૈઃ । અમિ । પ્ર । નોનુમઃ ॥ ૪ ॥

અ૦—જે રાક્ષસાદિકને તેમના આત્મભાષી છેક વિશ્વંમ કરે છે તે વૃ યજુએનો છેક હજુનાર તેનીજ અમે પ્રદાસક મત્રો વડે, પુનઃ પુનઃ અભિસ્તુતિ કરીએ છીએ. ૪

અર્વોચામરહંગણાઅગ્રયેમધુંમદ્રવંઃ ।

દ્યુમ્નૈરભિપ્રણોનુમઃ ॥ ૫ ॥ ૨૬ ॥

૫૦— અર્વોચામ । રહંગણાઃ । અગ્રયૈ । મધુંદ્રવત્ । વધઃ । દ્યુમ્નૈઃ । અમિ । પ્ર । નોનુમઃ ॥ ૫ ॥ ૨૬ ॥

અ૦—અમે ૨૬ પુન ગોતમોએ, અગ્નિને ઉદ્ધરી મનુર સ્તોત્ર ગાયુ
તે પ્રકાશ મનોરડે, અમે તેની પુ। પુન અભિસ્તુતિ કરીએ
છીએ ૫

હતિ હવીગમો વગ્ન સમાપ્ત

સૂક્ત ૭૧.

મહયિ—૨૬ ગણપુન ગોતમ ડેવતા—મગ્નિ છન્દ ૧-૩ ત્રિષુભ,
૪-૬ ઉષ્ણિદ ૭-૧૨ ગારાહ

તિરંપકૈશોરજસોવિસારેદિર્ધુનિર્વાતૈવ પ્રજીમાન ।

શુચિંધ્રાજાઉપસોનવૈદામશંસ્વતીરપસ્યુવોનમૃત્યાઃ ॥ ૧ ॥

૫૦— હિરંજકશ । રજસ । વિદ્યૌરે । અર્હિ । બુર્નિ ।
વાતં ડ્દવ । પ્રજીમાને । શુન્દિધ્રાજા । ઉપસં । નૈવૈદા ।
યશંસ્વતી । અર્પેસ્યુઃ । ન । મૃત્યા ॥ ૧ ॥

અ૦—સુદર વા મોનેરી કેશધી નવાગારાગો ધસી આની (મેધોનો)
દણનાર, તથા કમ્પાવનાગ વામુની પેડે શીખ મતિવાગો
(વૈદ્યતાગ્નિ), (મેધમગ્નિ) નળ મદાર નિસરતી વખતે
શુદ્ધ તેજવાગો હોય છે (જળને બહાર નિસરવાનુ માત્ર
તે અગ્નિનેજ સિદ્ધ છે) અન્નસપન્ન, કર્મેન્ધુ, મૃત્યુ
પ્રગતિવાગા ઉપાસકોની પેડે ઉપાને તેણુ માત્ર સિદ્ધ
નથી ૧

ધુમનાર મરુદગણ, મેઘના ગર્ભ વિષે ત્વચા-વૃષ્ટિમુદકને-
આગ્રહાદન કરનાર પ્રદેશનો (પોતાના આયુષો વડે) મંપક કરે
છે. (ઉદ્ઘાટન કરે છે). ૪

અગ્નેવાજસ્યગોમંતૃર્દશાનઃસદસોયદો ।

અસ્મેર્વેદિજાતવેદોમહિશ્રવઃ ॥ ૪ ॥

૫૦— અગ્ને । વાજસ્ય । ગોદર્પતઃ । દર્શાનઃ । સહમ । યદો-
ઈતિ । અસ્મે ઇતિ । વેદિ । જાતવેદઃ મહિ । શ્રવઃ ॥ ૪ ॥

અ—હે બલધુષ અગ્ને !, જોમ પન્ન અન્નનો તું અધિપતિ છે.
હે જાનવાન અગ્ને !, તું અમને વિધુષ અન્ન અર્પણ કર્યું ૪

સંધ્વાનોવમુંપ્સવિરુગિર્ગલ્લેન્યોગિરા ।

રેવદ્વસ્મર્મ્યધુર્નળીકદોદિદિ ॥ ૫ ॥

૫૦— મઃ । ઇધાન । વમુંઃ । કવિ । અગ્નિઃ । રૂઢેન્યઃ । ગિરા ।
રેવત । અસ્મર્મ્યમ્ । વુડ્વસ્મનીક । દીદિદિ ॥ ૫ ॥

અ—તે અગ્નિ દેદીપ્યમાન, ધ્યાનમંપન્ન, સર્વથા તથા સ્તોત્રવડે
મુક્તિ કરવાયોગ્ય છે. હે બલધુષ અગ્ને !, અમે ધનસ પન્ન
મધ્યમે તે પ્રકારે તું પ્રત્યક્ષિત દેા ૫

દ્યપોરાંજહ્યુતત્મનાગ્નેવસ્તોરુતોપસઃ ।

મતિંગ્મજમ્મરક્ષસોદદૃપતિ ॥ ૬ ॥ ૨૭ ॥

૫ — દ્યપઃ । રાજન્ । હુત । ત્મના । અગ્ને । વસ્તોઃ । હુત ।
રુપઃ । સઃ । તિંગ્મજમ્મ । રક્ષસઃ । દદૃહ । પ્રતિ

અ૮—હે પ્રજાશ્રમાન અમ્ને !, (ત્વારા પુરોવડે) તેમજ ત' પોતે
દિવસરાત્ર ગદાકાન્દિનો નાશ કર્યું. હે નીચળમુખ અમ્ને !,
તે ત' પ્રત્યેક રાક્ષસને જામી ખૂન કર્યું. ૬

હતિ સતાવીશમે વર્ગ સમાપ્ત.

અર્વાનોમમ્કુનિભિર્ગાયિત્રસ્યમર્મર્મણિ ।

વિશ્વાસુશ્ચૌપુર્વન્ય ॥ ૭ ॥

૫૦—અર્વ । નુઃ । અમ્ને । કુન્દિર્મિઃ । ગાયત્રમ્ । મૈદર્મર્મણિ ।
વિશ્વાસુ । શ્ચીપુ । વન્તુ ॥ ૭ ॥

અ૯—અર્વ કર્મો વિશે ગુણ્ય એવા હે અમ્ને !, ગાયત્રીના વા
ગાયત્રી જન્મના મૂળ સંપાદન કરવામા તુ, ત્વાર્ગ પાત્રનવડે
અમારું રક્ષાનું કર્યું. ૭

આનોમગ્નેર્યિર્મર્મસત્રાસાદૃવરેણ્યમ્ ।

વિશ્વાસુપૂત્સુદુર્દરમ્ ॥ ૮ ॥

૫૦—આ । નુ । અમ્ને । ર્દરમ્ । મર । સત્રૌદરમ્ । વરે-
ણ્યમ્ । વિશ્વાસુ । પૂત્સુ । દુર્દરમ્ ॥ ૮ ॥

અ૧૦—હે અમ્ને !, તું અમને નિમિષને એકદમ નાશ કરનાર,
એક તમા અર્વ સંગ્રામો વિશે (શત્રુ વડે) ઉદ્વેગન કરવાને
અશક્ય એવું ધન અર્પણ કર્યું. ૮

આનોમગ્નેર્યિર્મર્મસત્રાસાદૃવરેણ્યમ્ ।

પ્રાદીર્કર્મેદિજીવસે ॥ ૯ ॥

प०— आ । न । अग्ने । सुद्वेत्तुना । रयिम् । विश्वार्धुदशोपमम् ।
मोर्ध्विम् । धेहि । जीवसे ॥ ९ ॥

अ०—हे अग्ने !, तू अपने उन्नयार्थ, सुदृष्टमानस पन्न, सुप्रसर,
जन्मभार पोषण करना धन अर्पण कर्तुं. ९

प्रपुतास्तिग्मशोचिपेवाचो गोतमाग्रये ।
भरस्वमुम्नयुगिरः ॥ १० ॥

प०— प्र । पुता । तिग्मदशोचिपे । वाच । गोत । अग्रये ।
भरस्व । मुम्नयु । गिरः ॥ १० ॥

अ०—हे गोतम !, धननी उन्नय करना अथवा तू, तीक्ष्ण
त्वागावागा अग्निनी इध गुण गानार स्तुति प्रदर्शपत्रे
संपादन कर्तुं १०

यो नो अमेभिदामत्यन्तिदूरे पद्मीष्टस ।
अस्माकमिदृषे भव ॥ ११ ॥

प०— य । न । अग्ने । अमिदशोसंति । अन्ति । दूरे । पद्मीष्ट ।
स । अस्माकम् । इत् । वृषे । भव ॥ ११ ॥

अ०—हे अग्ने !, ये जो अपने समीपवर्ती के दूर पास के तेने
नाश हो तू केवल अगारो उत्कर्ष करना हो ११

सहस्राक्षो विचर्षगि रश्वोरक्षो सिसेधति ।
होता गृणीत उवश्यः ॥ १२ ॥ २८ ॥

प०— सहस्रद्व्यस । विद्वर्षणे । अश्व । रक्षोसि । मेधति ।
होता । गृणते । उवश्यः ॥ १२ ॥ २८ ॥

અ૦—અમંજ્યાન વૈવાગાવાગે અને મુર્વદ્યઃ અગ્નિ, રાક્ષસોનો નાશ કરે છે. સન્ધો વડે સ્તુતિ કરતાં તે અગ્નિ, દેવાનું આર્દ્રન કરશે (તેમની) સ્તુતિ કરે છે. ૧૨

ધ્રુવિ અઠાવીશમે વર્ગ સમાપ્ત.

સૂક્ત ૭૯.

- ૧ ધ્રજીમાન = શીઘ્રગતિયુક્ત.
- ૨ વિનાદે = વિસરણે = મેધમાંથી નિર્જન કરતાં.
- ૩ નયેદાઃ = ન વિદ્યમિતિ = નથી.
- ૪ અપસ્યુષઃ = અપઃ કર્મ આત્મનદૃષ્ટસ્યઃ = કર્મેન્ધુ.
- ૫ રજિષ્ટૈ = ઋજુતમેઃ = અત્યંત મરણ.
- ૬ ઉપરસ્ય = મેધના.
- ૭ ક્ષપઃ = ક્ષપય = નાશ કર્ષ.
- ૮ વસ્તોઃ = દરેક.
- ૯ પ્રમર્મણિ = પ્રમરણે = સંપાદન કરવામાં.
- ૧૦ પૂરહુ = સંભાગે વિશે.
- ૧૧ સત્રામદમ = સુગપત્ = એકમ.
- ૧૨ માર્દીકં = મૃદીકંસુખંતદેતુમૂતં = સુખકર.
- ૧૩ સુમ્નયુઃ = સુમ્નંધનમાત્મનદૃષ્ટસ્યઃ = ધર્મેન્ધુ.
- ૧૪ અન્તિ = અન્તિકે = સમીપમાં.
- ૧૫ અમિદાસતિ = ઉપશ્રવયતિ = ત્રાસ દે (દસુરપક્ષયે).
- ૧૬ સેધતિ = પ્રતિપેધતિ = યત ખેદાર હોંડી કાઢે છે.

સૂક્ત ૮૦.

મંડપિ - રહમણ પુત્ર ગોતમ દેવતા - ઇન્દ્ર ૭૮૬ - ૫ કિા

इत्याहिसोमइन्मर्देव्रज्जाचकारुवर्धनम् ।

शशिष्ठवज्जिनोर्जसापृथिव्यानिःशंशाभद्विमर्चन्ननुस्वराज्यम् ॥ १ ॥

૫૦- इत्या । हि । सोम । इत् । मर्दे । व्रजा । चकार । वर्ध
नम् । शशिष्ठ । वज्जिन् । ओर्जसा । पृथिव्या । नि ।
शशा । अरिम् । अर्धन् । अनु । स्वराज्यम् ॥ १ ॥

અ-હે અત્યત બનશાની વજ્રધારી ઇન્દ્ર, આ પ્રગરેજ વૂ
મંદરે સોમસનુ પાન કરે છે એને સ્તોતા ત્હારે વૃદ્ધિકર
સ્તોત્ર મ પાલન કરે છે (એથી) વૂ ત્હારા મામધ્ય વડે વૃત્તને
છેક પૃથિવીની બધાર હાકી મધ્ય અને ત્હાર આધિપત્ય
પ્રગટ થયે ૧

सत्त्वामददृषामदुःसोमं श्येनाभृतःसुतः ।

येनावृत्रनिरुध्भ्योजघर्धप्रज्जिनोर्जसार्चन्ननुस्वराज्यम् ॥ २ ॥

૫૦- સ । ત્વા । અમદત્ । વૃષાં । મર્દ । સોમ । શ્યેનદ્વર્જ
મૃત । સુત । યેન । વૃત્રમ્ । નિ । અતદ્ધૈષ । સ્વરજ્ય ।
વજ્જિન્ । ઓર્જસા । પૃથિવ્યા । નિ । શશા । અરિમ્ ।
અર્ધન્ । અનુ । સ્વરાજ્યમ્ ॥ ૨ ॥ -

અ-અત્યત બનશાની, મદકર, શ્યેન પક્ષીએ (શ્યેનપક્ષી સ્વરૂપે
ગાયત્રીએ સ્વર્ગમાથી) આણે ન તૈયાર ગોમરસનુ પાન કરી

તૂ પ્રસન્ન થયો અને તેના યેગે હે વન્ધારી ઇન્દ્ર !, તે ત્હારા સામર્થ્ય વડે વૃત્તને અતરિક્ષનોકમાયી લાખી ઢાલી ઠાર કર્યો અને ત્હારે આધિપત્ય પ્રગટ કર્યું ૨

મેઘપીદિધૃષ્ણહિનતેરજ્જોનિયસતે ।

ઇન્દ્રનૃમ્ણહિતશવોદનોઘૃત્રજયાઅપોર્ષન્નનુસ્તરાજ્યમ્ ॥૩॥

૫૦— મે । ડૃહિ । અમિ । ડૃહિ । ધૃષ્ણહિ । ન । તે । વજ્ર ।
નિ । યસતે । ઇન્દ્રે । નૃમ્ણમ્ । રિ । તે । શવ । હન ।
ઘૃત્રમ્ । જયા । અપ । ઇર્ષન્ અનુ । સ્વહરાજ્યમ્ ॥૩॥

અ૦—હે ઇન્દ્ર !, તૂ પ્રકર્ષપણે પ્રવાણુ કય (શત્રુઓની) અભિમુખ થા અને તેનો પરાભવ કર્યું ત્હારા વળતે ક્રોધયે નિનારનાર નથી કેમકે ત્હારે બલ, શત્રુઓને નમાવનારે કે માટે તૂ વૃત્તને હણ્ય અને ઉદક પ્રાપ્ત કરી ત્હારે આધિપત્ય પ્રગટ કર્યું ૩

નિરિન્દ્રભૂમ્યાઅધિગૃત્રજંવન્થનિર્દિવઃ ।

સુજામરતંત્રીરવંજીરથંન્યાદૃમાઅપોર્ષન્નનુસ્તરાજ્યમ્ ॥૪॥

૫૦— નિ । ડૃહિ । સૂમ્યા । અનિ । ઘૃત્રમ્ । નૃમ્ણમ્ । નિ ।
દિવ । સુજા । મર-તંત્રી । અર્ચ । જીવંદર્થયા । દૃમા ।
અપ । ઇર્ષન્ । અનુ । સ્વહરાજ્યમ્ ॥ ૪ ॥

અ૦—હે ઇન્દ્ર !, તૂ શ્રદ્ધિની ઉપર તથા મુનેશ્વરમાયી વૃત્તને હણી, મરતો વડે સયુક્ત અને પ્રાણિઓને વૃમ કરનાર ઉદક નીચે વહેવડાવ્યું અને ત્હારે આધિપત્ય પ્રગટ કર્યું ૪

इन्द्रोवृत्रस्यदोधतःसानुर्वर्जेणहीलितः ।

अभिक्रम्यार्जिन्नतेपःसर्मायचोदयन्नर्चन्ननुस्वराज्यम् ॥५॥२९॥

૧૦— इन्द्रः । वृत्रस्य । दोधतः । सानुम् । वर्जेण । हीलितः ।
अभिक्रम्यम् । अर्च । जिन्नते । अर्चः । सर्माय ।
चोदयन् । अर्चन् । अनु । स्वराज्यम् ॥ ५ ॥ २९ ॥

અ—દોધાવિટ ઇન્દ્રે, વૃત્રાભિમુખ પ્રયાણ કરી, ચરચર કપનાર (વૃત્ર) ના હનુ ઉપર વજ્રપ્રહાર કરી ઉઠક વેદેશ્વરી, પોતાનુ આધિપત્ય પ્રગટ કર્યું. ૫

ઇતિ આગણુગ્રીશમે વર્ષ સમાપ્ત.

अग्निसानुर्निजिघ्रन्तेवर्जेणजुतपर्वणा ।

मन्द्रानइन्द्रोअन्धसःसखिभ्योग्रातुपिच्छत्यर्चन्ननुस्वराज्यम् ।६।

૧૦— અગ્નિ । સાનુર્નિ । જિઘ્રન્તે । વર્જેણ । જુતપર્વણા ।
મન્દ્રાન. । ઇન્દ્રઃ । અન્ધસઃ । સલિંધ્યઃ । ગ્રાતુમ્ ।
ઇચ્છતિ । અર્ચન્ । અનુ । સ્વરાજ્યમ્ ॥ ૬ ॥

અ—ઇન્દ્ર, મેં કરી ધારવાળા વજ્રરહે (દનના) હનુ ઉપર પ્રહાર કરી સોમરમનુ પાન કરી આનન્દિત થઇ, સ્તોતાઓના અર્થે અન્નમાર્ગની ઇચ્છા કરે છે અને પોતાનુ આધિપત્ય પ્રગટ કરે છે. ૬

इन्द्रतुभ्यमिदंદिवोनુत्तરન્नि वीर्यम् ।

यद्धत्यમાપિતૈમૃગતમૃત્વમાપ્યાંધોર્ચન્નનુસ્વરાજ્યम् ॥७॥

૫૦— રન્દ્રં । તુમ્યમ્ । રત્ । અદ્વિષ્વઃ । ઇનુર્તમ્ । વન્નિન્ ।
 વીર્યમ્ । યત્ । હ । ત્યમ્ । માયિનમ્ । મુશમ્ । તમ્ ।
 હ્રમ્ । રિતિં । ત્વમ્ । માયયાં । અવધીઃ । અર્ષન્ ।
 અતું । સ્વદરાન્યમ્ ॥ ૭ ॥

અ.—હે મેધચાહનયુક્ત-વ-સ્તંપ-ન-ઇન્દ્ર !, ત્હારાં સામર્થ્ય
 (શત્રુઓ વડે) અ-જેધ્ય છે, કેમકે તેજ તે માયાવી મુશ
 (મુશ-સ્વરૂપ-૫૨) નો ત્હારો માયારૂં વધ કર્યો અને ત્હારું
 આધિપત્ય પ્રગટ કર્યું. ૭

વિતેવજ્ઞાસો અસ્થિરન્નવતિન્નાવ્યાઽન્નુ ।
 મહત્તંદ્રવીર્યંબ્રાહ્મોસ્તેષલહિતમર્ચન્નનુસ્વરાજ્યમ્ ॥૮॥

૫૦— વિ । તે । વજ્ઞાસઃ । અસ્થિરન્ । નવતિમ્ । નાવ્યાઃ ।
 અતું । મહત્ । તે । રન્દ્ર । વીર્યમ્ । બ્રાહ્મોઃ । તે ।
 લહમ્ । હિતમ્ । અર્ષન્ । અતું । સ્વદરાન્યમ્ ॥૮॥

અ.—હે ઇન્દ્ર !, ત્હારાં (તેં છોડેલાં) વજ્જો, નાવ આસે તેની
 નવાઈ નદીઓ પ્રત્યે જઈ પડ્યાં. હે ઇન્દ્ર !, ત્હારું સામર્થ્ય
 મહોટું છે. ત્હારા બાહુ વિશે મહોટું સામર્થ્ય છે. તે ત્હારું
 આધિપત્ય પ્રગટ કરે છે. ૮

* સહસ્રૈમારુમર્ચતપરિષ્થોમનવિશ્રતિઃ ।

શ્રુતેનમન્વનોનવુરિન્દ્રાયવ્રત્નોઘ્નતમર્ચન્નનુસ્વરાજ્યમ્ ॥૯॥

* વીર જણા=સોળ કલિજ્જો, યજમાન, યજમાન-પત્ની,
 સદમ્ય નથા શમિતા.

૫૦— મહત્ત્વમ્ । માત્રમ્ । અર્ચન । ધર્મ । સ્તોત્રમ્ । વિ-
ગ્રહિતિ । ગ્રામ । પુનર્ । અર્ચ । અનોત્રુઃ । ઇન્દ્રાય ।
વ્રહ્મ । સુન્દર્યતમ । અર્ચન । અર્ચ । સ્વદગ્ન્યમ્ ॥૨॥

અ૦—જેનેા દાનરોએ એકત્ર મળી મદિમા ગાયેલો, જેની વીણ
જાણીએ એમર પ્રાર્થના કરેલી, જેની મેંદો (ખાપિએ)એ
વારંવાર સ્તુતિ કરેલા તે ઇન્દ્રાય, હવિરન્ન ઉચે ધર્મ છે,
તે (અર્ચ ઉપર) પોતાનું આધિપત્ય પ્રગટ કરે છે. ૬

ઇન્દ્રોવૃત્રસ્ય તવિર્પોનિરંજન્તસરહંસાસઠઃ ।

મહત્ત્વદસ્ય પૌર્ણેવૃત્રગ્રન્થો અંસજદર્ચન્નનું સ્વરાજ્યમ્ ॥૨૦॥૩૦॥

૫૦— ઇન્દ્રઃ । યુગ્મસ્ય । તવિર્પોમ્ । નિ । અર્ચન । સહમા ।
સઠઃ । મહત્ । તત્ । અસ્ય । પૌર્ણમ્ । યુગ્મમ્ ।
ગ્રન્થાન્ । અમૃત્ । અર્ચન । અર્ચ । સ્વદગ્ન્યમ્
॥ ૨૦ ॥ ૩૦ ॥

અ૦—ઇન્દ્રે, યુગ્મના સામર્થ્યનો નાશ કર્યો અને પોતાના આયુધવડે
તેના આયુધનો નાશ કર્યો. ઇન્દ્રે યુગ્મનો વધ કરી લોકને
મોકળાં કર્યા તે તેનું મેંદું પરાક્રમ છે, તે (અર્ચ ઉપર)
પોતાનું આધિપત્ય પ્રગટ કરે છે. ૧૦

હતિ ત્રીશમે વર્ગ સમાપ્ત.

દુમેચિત્તર્વમ્ન્યવેતેશ્ચિયસામહી ।

યદિન્દ્રવજ્રિન્નોજસાવૃત્રમ્ સુસ્ત્વો અર્ચધોર્ચન્નનું સ્વરાજ્યમ્ ॥૨૧॥

૫૦— દુમે । હિતિ । ચિત્ । તર્વ । મુન્યવે । વેતેતે । હિતિ ।

મિયસાં । મુહી રિતિ । યત્ । ઇન્દ્ર । વૃજિન્ । ઓ-
જેમા । વૃત્રમ્ । મુદ્દતાન્ । અર્ષેષીઃ । અર્ષિન્ । અનુ ।
સ્વદગાન્ધ્યમ્ ॥ ૧૧ ॥

અ૦—હે વન્ધારી ઇન્દ્ર !, ત્યાગે તેં મારો સહિત ત્હારા બાગરો,
ધૃતનો વધ કર્યો ત્યાગે ત્હારા કોપના ભયથી આ મદાન
ધાવાપ્રિયથી કંપવા આગ્યા. (એ રીતે) તું ત્હારું આધિપત્ય
પ્રગટ કરે છે. ૧૧

નયેપ્સાનતંન્યતેન્દ્ર્યુત્રોવિધીભયત્ ।
અર્ચ્યેન્વર્ષઃપ્રાણમઃસુદૃઢમૃદિરાયતાર્ચનુસ્વરાજ્યમ્ ॥ ૧૨ ॥

૧૦— ન । નયેપ્સા । ન । તન્યતો । ઇન્દ્રમ્ । વૃત્ર । વિ । સ્ત્રીમુ-
યત્ । અમિ । એનમ્ । વર્જ. । આયુષઃ । સુદૃઢમૃદિ ।
આયત્ । અર્ષિન્ । અનુ । સ્વદગાન્ધ્યમ્ ॥ ૧૨ ॥

અ૦—ધૃત, પોતાના કંપન વા ગર્જના વડે ઇન્દ્રને પ્લીવડાવી શક્યો.
નદિ. (હિમદ્ર) હમરો ધારાવાળું પોતાની વજ્ર વૃત્રાભિમુખ
પડ્યું. (આ રીતે) ઇન્દ્ર, પોતાનું આધિપત્ય પ્રગટ કરે છે. ૧૨

યદ્વૃત્રંતર્વચાન્નિવર્જેણમપયોધયઃ ।
અર્હિમિન્દ્રજિર્ધાસતોદિવિતેવદ્વશ્વોર્ચનુસ્વરાજ્યમ્ ॥ ૧૩ ॥

૧૦— યત્ । વૃત્રમ્ । તર્વ । ચ । અરાનિમ્ । વર્જેણ । મમદપયો-
ધયઃ । અર્હિમ્ । ઇન્દ્ર । જિર્ધાસતઃ । દિવિ । તે । વદ્વશ્વ ।
શ્વઃ । અર્ષિન્ । અનુ । સ્વદગાન્ધ્યમ્ ॥ ૧૩ ॥

અ૦—હે ઇન્દ્ર !, ત્યારે ત્હારા વજ્રનો વડ તથા તેના વજ્ર સાથે
હી રીતે બેટો થયો ત્યારે વૃત્રને હથેલીની પ્રજ્ઞા કરતાં ત્હારા

સામર્થ્ય વડે સુનોકે અનુચિત (વ્યાપ્ત) થયો આ રીતે વૃ
ત્હાર આધિપત્ય પ્રગટ કરે છે ૧૩

અભિષ્ટનેતેં અદ્રિવોયત્સ્થાનગચરેજતે ।

૮ ણાચિત્તવંમન્યવદ્દન્દ્રવેવિજ્યતેંમિયાર્ચન્નનુરસરાજ્યમ્ ॥૧૪॥

૫૦—અભિષ્ટસ્તને । તે । અદ્રિદેવ । યત્ । સ્યા । જગત્ । ચ ।
રેજતે । ત્વષ્ટાં । ચિત્ । તવ । મન્યથે । દ્દન્દ્ર । વેવિજ્યતેં ।
મિયા । અર્ચન્ । અનુ । સ્વદાન્યમ્ ॥ ૧૪ ॥

અ—હે વજ્રધારી ઇન્દ્ર !, ત્હારી અર્જના થતા જે કાલ સ્થાવર
જામ તે કેપાયમાન થાય છે ત્હારા કેપથી સ્વષ્ટા સુદાત,
બીતિ વડે કેપવા લાગે છે આ રીતે, વૃ ત્હાર આધિપત્ય
પ્રગટ કરે છે ૧૪

નુહિનુયાદધીમસીન્દ્રજોઘીર્યપુરઃ ।

તસ્મિન્નુમ્ણમુતકર્તૃદેવાઓજાસિસદંધુરર્ચન્નનુસ્વરાજ્યમ્ ॥૧૫॥

૫૦—નુહિ । નુ । યાત્ । અષિદ્દમસિ । દ્દન્દ્રમ્ । ક । ઘીર્ય ।
પુર । તસ્મિન્ । નુમ્ણમ્ । ઉત । ક્રતુમ્ । દુવા । ઓજાસિ ।
સમ્ । દુધુ । અર્ચન્ । અનુ । સ્વદાન્યમ્ ॥ ૧૫ ॥

અ—નિશ્ચે, સર્વવ્યાપક ઇન્દ્રનુ અમને આરોગર રાગ નથી તેના
કરતા અધિક સામર્થ્યવાળો કેણુ હોય ? દેવો સુદાત તેના
વિશે ધન પરક્રમ તથા બળ સ્થાપિત કરે છે આ રીતે,
ઇન્દ્ર પોતાનુ આધિપત્ય પ્રગટ કરે છે, ૧૫

યામયર્વામનુષિતાદૃધ્યહૃધિયમત્તત ।

તરિમન્દ્રહાણિપૂર્વધેન્દ્રલુક્ષાસમંમુતાર્ચન્નનુસ્વરાજ્યમ્ ॥૧૬॥૧૧

૫૦— યામ્ । અર્ચર્ષા । મનુઃ । પિતા । દુષ્યહ્ । ધિયમ્ ।
 ઐત્નત । તસ્મિન્ । મહાણિ । પૂર્વદર્ષા । રુદ્રે । ઉક્ષા ।
 સમ્ । અમ્મત । અર્ચન્ । મનુ । સ્વદામ્યમ્ ॥૧૬॥૩૧॥

અ—જેને ઉદ્દેશીને અર્ચર્ષા, પિતા મનુ અને દુષ્યહ્ (ઋષિ)
 એ યજ્ઞકર્મ કરેલું તે ઇન્દ્રને, પૂર્વપ્રભાણેજ હવિરજ તથા
 રતોત્રે પ્રાપ્ત થાય છે. આ રીતે, ઇન્દ્ર પોતાનું આધિપત્ય
 પ્રગટ કરે છે ૧૬

ઇતિ એકત્રીશમે વર્ગ સમાપ્ત

સૂક્ત ૮૦.

૧ નિઃ શશાઃ = નિઃ શોષેણ અશાઃ = ઉપેક્ષ્ય મ કરીશ એમ
 કહી બહાર હાંકી કાઢ્ય. (શાસ્ત્રમનુશિષ્ટી).

૨ અઋચઃ = અન્તરિક્ષમાધી

૩ જીવણમ્યાઃ = જીવાઃ પ્રાણિનઃ ચમ્યાતુપ્તયામિતાઃ =
 પ્રાણિઓને તૃપ્ત કરનાર.

૪ હીલિતઃ = કુલ્લઃ = કોધાવિષ્ટ (હેઠ્ઠાનાદરેકુલ્લયતિ
 કર્મંસુ).

૫ લોધતઃ = ભૂજ કમ્પાયમાનસ્ય = અત્યંત કંપાયમાન. (ધૂજ
 કંપને).

૬ સર્માય = સ્તરણાય = વેહેવાવવા (સૂગતી).

૭ ગાર્તુ = માર્ગ.

૮ અનુત્તં = શત્રુમિરતિરસ્કૃતં = શત્રુવડે અનુલ્ય.

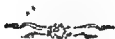
૯ તમ્યતા = ગર્જનશબ્દેજ = ધોર ગર્જના વડે.

૧૦ અદ્રિષઃ = વળધારી.

૧૧ વેયિજ્યતે = અત્યંત કપે છે. (ઓવિજીમયચલનયોઃ).

૧૨ અત્નત = અતમ્બત = કપાં.

अध्याय ६.

सूक्त ८१.

ऋषि - रघुषु पुत्र गोतम, देवता - इन्द्र, छन्द - पङ्क्ति

अँमइन्द्रोमदायराष्ट्रेशसेवृष्वहानृभिः ।

तमिन्मुहस्तत्राजिपुतेमर्भेहवामहेसवानेपुमनोर्विपत् ॥१॥

१०- इन्द्र । मर्दाय । वृष्वे । शंस । वृन्हा । नृभिः । तम् ।

इत् । मुहस्तत् । अजिपु । पुत । ईम् । अर्भे । हवामहे ।

स । वानेषु । म । न । अविपत् ॥ १ ॥

अ०-वृत्रहन्ता इन्द्रने हर्ष तथा असंप्राप्त्यर्थ, वसनेताभ्यो-ऋ
त्विज्यो-(स्तुतिभ्यो वडे) प्रवृद्ध करे छे अभ्ये तेनेन, गेहोदा
तथा अन्तर सत्राभ विषे आर्क्षान करिअ, ऊह्ये ते सत्राभ
विषे अभा ३ र्दी रीते यशस्व्य करे १

असिद्विर्वीरिसेन्योमिभूरिपरादृदिः ।

असिद्वभ्रस्यंचिध्वुधोयजमानायशिशसिसुन्वतेभूरितेवसु ॥२॥

१०- अमि । हि । वीर । सेन्य । अमि । भूरि । परादृदि ।

अमि । द्भ्रस्य । चित् । ध्व । यजमानाय । शिशसि ।

सुन्वते । भूरि । ते । वसु ॥ २ ॥

અ૦—હે વીર !, નિશ્ચયે તું એકલો સેનાસમાન છે. તું (સત્રુઓની) સંપત્તિનો છેક નાશ કરનાર છે. અસ્થ સ્તોત્રાને પશુ તું વધારનાર છે. સોમરસ કાઢનાર યજ્ઞમાનને તું (અપેક્ષિત) મંપત્તિ અર્પણ કરનાર છે. (કેમકે) તું અશ્વપ સંપત્તિનો સ્વામી છે. ૨

*યદુરીરંત્રાજયોઘ્ણવૈધીયત્વેનાં ।

યુક્ષ્વામંદ્રચ્યુતાહરીકંઠનઃકંવમૌદયોસ્માઈન્દ્રવસૌદયઃ ॥૩॥

૧૦—યત્ । ઉત્તરેરંતે । આનયં । ઘુષ્ણવૈ । ધ્રીયતે । ધના । યુક્ષ્વ । મદ્રદ્રચ્યુતા । હરી । કંઠ । કમ્ । હનઃ । કમ્ । વસૌ । દયઃ । અન્માન્ । ઇન્દ્ર । વસૌ । દય ॥ ૩ ॥

સ૦—જ્યારે યુદ્ધપ્રસંગ પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે બળીયાને ધન પ્રાપ્ત થાય છે. તું (સત્રુનો) મદ ઉનારનાર અશ્વો બેસ્યું. તું કાઠ (રાગ)ને કાઢે છે. કાઠને સંપત્તિ અર્પણ કરે છે હે ધન્દ !, તું અમને સંપત્તિ અર્પણ કર્યું. ૩

ક્ત્વામહૌઅનુષ્વધમીમઆવોઢેશ્વરઃ ।

ધ્રિયક્ષ્વરૂપાંકયોર્નિમિત્રીહરિવાન્દ્યેહસ્તયોર્વજ્રમાયસમ્ ॥૪॥

૧૦—ક્ત્વા । મહાન્ । અનુદમ્વધમ । મીમઃ । આ । વ્યુષ્વે । શર્વઃ । ધ્રિયેન્ ક્ષ્વઃ । ઉપાકૈયોઃ । નિ । શિત્રી । હરિદવાન્ । દ્યે । હસ્તયોઃ । વજ્રમ્ । આયસમ્ ॥ ૪ ॥

* રહગણ પુત્ર ગોતમ કુરુસંજય રાગઓનો પુરોહિત હતો તેણે તેમના જય માટે ધન્દને આ સ્તુતિ કરેલી.

અ૦—પરાક્રમ તા છુદ્ધિ વડે સર્વાધિક, બધ કરે ઇન્દ્રે મોખપાન કરી, પોતાનું બધ શક્તિયત કર્યું સુદર, જનમ પન્ન, અથ મ પન્ન ઇન્દ્ર, પોતાના સમીપરતિ બાહુઓ વિશે સપદ્ય, પોતાની વજ્ર ધારણ કરે છે ૪

આર્પમોપાર્થિવં રજૌરધ્વપેરોચ્ચનાદિવિ ।

નત્વાર્વોદ્દુકશ્ચ નનજ્ઞાતાનર્જનિપ્યતેતિવિશ્વવશ્ચિય ॥૫॥૧॥

૧૦— આ । પમૌ । પાર્થિવમ્ । રજ । રુદ્રુપે । રોચ્ચના । દિવિ । ન । ત્વાહ્વાન્ । ઇન્દ્ર । ક । જન । ન । જ્ઞાત । ન । જનિ-
પ્યતે । અતિ । વિશ્વમ્ । વશ્ચિય ॥ ૫ ॥૧॥

અ૦—ઇન્દ્ર (પોતાના તેજ વડે) પાર્થિવ તથા અન્તરિક્ષ લોકને મોખેર વ્યાપ્ત કરે છે તેણે બુદ્ધોક વિશે તેજસ્વી નક્ષત્રો સ્થાપિત કરેલા છે (એથી) હે ઇન્દ્ર !, તારા જેવા કોઈ અન્ધો નથી અને કોઈ જન્મનાર નથી તુ રિશ્મતો છેક નિર્વાહક છે ૫

ધૃતિ પ્રથમ વર્ગ સમાપ્ત

યોઽયૌર્મર્ત્તમોર્જનપરાદદાંતિદાશુર્વે ।

ઈન્દ્રોઽસ્મભ્યંશિક્ષતુર્વિમંજાભૂરિતેવસુભક્ષીયત્ત્વરાયસ ॥૬॥

૧૦— ય । ઐર્ય । મર્ત્તમોર્જનમ્ । પરાદદાંતિ । દાશુર્વે, ઇન્દ્ર !
અસ્મભ્યમ્ । શિક્ષતુ । વિ । મજ । મૂરિ । તે । વસુ ।
મક્ષીય । ત્વ । રાયસ ॥ ૬ ॥

અ૦—જે પાલનાર (ઇન્દ્ર), હવિર્ધાતા કૃપામકને મર્ત્ય-ઓગ્ય-

ધન અર્પણ કરે છે ને, અમને તે અર્પણ કરે। ત્હારી રિપુન સપત્તિ છે તેમાથી અમને ભાગ અર્પણ કર્યું। અને ત્હારી મપત્તિનો ભાગ પ્રાપ્ત હો। ૬

મદેમદેહિનોદ્રદિયુયાગવામૃજુનતુઃ ।

મર્ગમાયપુરુશ્વતોભયાહસ્ત્યાવસુંશિશીહિરાયઆમંર ॥૭॥

૧૦— મદેમદ્ । હિ । નુ । દ્રદિ । યુયા । ગવામ્ । ઋજુદકર્તુ ।
મ્ । મર્ગમાય । પુરુ । શ્વતો । હસ્ત્યાહસ્ત્યા । વસું । શિશીહિ ।
રાય । આ । મર ॥ ૭ ॥

અ૦—તે સગ્ગભર્ગી ઇન્દ્ર, (સોમપાન કરી) પ્રમન્ન થતા અમને નિમ્ને ગાયોનો યથ અર્પણ કરે છે (હે ઇન્દ્ર)!, ત્હારા બન્ને હાથવિષે મેકડો ધન સંગૃહીત કર્યું અમને સુક્ષમભુક્તિ સપન્ન કર્યું અમને ધન અર્પણ કર્યું ૭

માદયસ્વમુતેસત્ત્રાશર્વસેશૂરારાધસે ।

વિદ્યાહિત્વાપુરુશ્વમુષ્ણકામાન્તસમૃજ્યદેધાનોવિતામય ॥૮॥

૧૦— માદયસ્વ । મુતે । સત્રા । શર્વસ । શૂર । રાધસે । વિદ્ય ।
હિ । ત્વા । પુરુશ્વમ્ । ઉષ્ । કામાન્ । સમૃજ્યદે । મય ।
નુ । અવિતા । મવ ॥ ૮ ॥

અ૦—હે યજ્ઞ (ઇન્દ્ર !), મોમરસ કાઢી તૈયાર થતા (તેનું પાન કરી) તુમ થઇ, તું મિત્રરૂપે અમારા માટે પરાક્રમ કરતા તથા સપત્તિ અર્પણ કરના તત્પર હો તૂ મહેટો ધનવાન છે એમ અમે નિમ્ને બાણીએ છામ્યો અમે તું વડે અમારા અને ત્યોને એકત્ર થીએ છામ્યો હવે તૂ અમારો ગ્રસ્ત હો ૮

एतेतंइन्द्रजन्तवोविश्वंपुप्यन्तिवार्यम् ।

अन्तर्हिर्योजनानामर्योपेतोअदाशुषातेपांनोवेदुआभर ॥९॥२॥

૧૦— એતે । તે । ઇન્દ્ર । જન્તવ । વિશ્વમ્ । પુપ્યન્તિ । વાર્યમ્ ।

અન્નઃ । હિ । ર્યે । જનાનામ્ । અર્ય । વદ । અદાશુ-

પામ્ । ન । વદ । આ । મુ ॥ ૯ ॥ ૧ ॥

અ—હે ઇન્દ્ર !, આ ત્વારા સર્વ ઉપામકો એક હવિરન્નને પ્રાપ્ત

કરે છે નિશ્ચયે, હવિ ન દેવારા બોધના ધનને તું જાણે છે

તૂ તેમજુ ધન હજુ કરી અમને અર્પણ કર્યું છે

ઇતિ ધીબે વર્ષ સમાપ્ત

સૂક્ત ૮૧.

૧ સૈમ્ય = સૈનાદે = મેના સમાન

૨ પરાદદિ = પરાદાતા શત્રૂના પરામુખે યદા ભવતિ
તથા આદાતાનિ = શત્રુની સપતિને છેક નાશ કરનાર

૩ શિક્ષતિ = અર્પણ કરે છે શિક્ષતિદાનકર્તા)

૪ હવાકયો = સમીપનર્તી

૫ અર્ય = સ્વામી

૬ ગૃમાય = ગૃહણ કર્યું (પ્રહરણાદાને)

૭ શિશીદિ = તીક્ષ્ણીકુરુ = તીક્ષ્ણ-બુદ્ધિ-સંપન્ન કર્યું
(શોભનકર્મણે)

૮ વાર્ય = સર્વે ભજનોર્થ = શ્રેષ્ઠ

૯ રય = વર્યસિ - ભુવે ॥ = જાણે છે (રુધાપ્રકરણે)

સૂક્ત ૮૨.

મંદિતઃ—રહમણ પુત્ર ગોતમ; દેવતા—ઇન્દ્ર. છન્દઃ—૧-૫ પંકિત,
૧ જગતી.

ઉપોપુર્ણુહીગિરોમર્ચન્માતયાડવ ।

યુદાનઃસુવૃતાવતઃકરઆર્યયામ્સુધોજાન્વિન્દ્રતેહરી ॥૧॥

૫૦— ઉપોહરિનિં । સુ । ગુણુહિ । ગિઃ । મર્ચન્ । મા । અતયાઃ—
હરિવ । યુદા । નઃ । સુવૃતાવતઃ । કરઃ । આત । અર્યયાંસે ।
હત્ । ગોર્મ । નુ । ઇન્દ્ર । તે । હરીઃનિં ॥ ૧ ॥

અ૦—હે ધનવન્ના !, તું સમીપમા આવી અમારી પ્રાર્થના રૂડી રીતે
માંલગ્યુ. પૂર્વે જેવા (કૃપામંપન્ન) હતો તેથી ઉપડા મ
થઈશ. તું જ્યારે અમને પ્રિય અને સત્ય બાપજી કરનારી
વાણી વડે યુક્ત કરે છે એટલે અમે તારી અવસ્થ પ્રાર્થના
કરીએ છીએ. હે ઇન્દ્ર !, તારા અગ્નિ જલદી જોડ્યુ. ૧

અન્તર્મીમદન્તત્રિપ્રિયાઅધુપત ।

અસ્તોપતુસ્વર્માનવોવિપ્રાનર્વિષ્ઠયામૃતીયોજાન્વિન્દ્રતેહરી ॥૨॥

૫૦— અન્તર્ન્ । અર્મીમદન્ત । હિ । અર્વ । પ્રિયાઃ । અધુપત્ । અ-
સ્તોપત । સ્વર્માનવઃ । વિપ્રાઃ । નર્વિષ્ઠયા । મૃતી । યોર્મ ।
નુ । ઇન્દ્ર । તે । હરીઃનિં ॥ ૨ ॥

અ૦—હે ઇન્દ્ર !, (અજમાનો તેં અર્પણ કરેલ અન્ન) ભક્ષણ
કરે છે અને વૃષ્ટ થઈ, પોતાના શરીરને આમ તેમ હલાવે
છે. (તે પછી) સ્વતઃ પ્રકાશમાન મેઘાવી પુરનો, અત્યન્ત

નર્મીન સ્તોત્ર વડે સ્તુતિ કરવા વાખ્યા છે હે ઇન્દ્ર !, ત્હારા
અગ્નિ જગદી જોડે ૨

સુસન્દર્શતાયમર્વવન્દિષામહિ ।

મનુનપૂર્ણવંધુસ્તુતોયાહિર્જાગ્રુયોજાન્વિન્દ્રતેહરી ॥ ૬ ॥

૧૦— સુસન્દર્શમ । જગા । વુચમ્ । મર્વવન્ । વન્દિષામહિ । પ્ર ।
નુનમ્ । પૂર્ણવંધુર । સ્તુત । યાહિ । વર્જાન્ । અર્જ ।
યાજ । જુ । ઇન્દ્ર । તે । હરીરૂતિ ॥ ૨ ॥

અ૦—હે ધનનતા । મર્વના ઉપર અવુચક દષ્ટિ કરનાર એવા તૂને,
અને વદન કરીએ છઠએ અભોએ સ્તુતિ કરેલ એવા તૂ,
ધનપૂર્ણ રથ સહિત ત્હારી મામના કરનારા પ્રત્યે અસ્થ
પ્રમાણ્ય કર્મ હે ઇન્દ્ર !, ત્હારા અગ્નિ જગદી જોડે ૩

સપ્તાતૃપ્ણરહમર્ષિતિષ્ઠાતિગોષિદમ્ ।

યઃપાર્ષ્વદારિયોજનપૂર્ણર્ષિન્દ્રચિરૈતતિયોજાન્વિન્દ્રતેહરી ॥ ૪ ॥

૧૦— સ । ઘ । તમ્ । વૃષ્ણમ્ । રર્ષમ્ । મર્ષિ । તિષ્ઠાતિ । ગોઠ-
ત્રિદમ્ । ય । પાર્શ્વમ્ । હારિયોજનમ્ । પૂર્ણમ્ । ઇન્દ્ર ।
ચિરૈતિ । યોન । જુ । ઇન્દ્ર । તે । હરીરૂતિ ॥ ૪ ॥

અ૦—તેજ ઇન્દ્ર, કામનાને (અભીષ્ઠપદાર્થને) પરસાવનાર, ગાયોને
મેળવનાર છે જે હારિયોજન નામના ધનાભિશ્રિત મોમપૂર્ણ
પાત્રને જાણનાર છે તે રથ ઉપર તૂ આસહ હો હે ઇન્દ્ર !,
ત્હારા અગ્નિ જગદી જોડે ૪

યુક્તસ્તૈઅસ્તુદક્ષિણત્વત્સુવ્યાશંતક્રતો ।

તૈનંજાયામુપ્રિપામંદાનોયાહ્નન્ધમોયોજાન્વિન્દ્રતેહરી ॥ ૫ ॥

૧૦- યુક્તઃ । તે । અસ્તુ । દર્શિઃ । ઉત્ । મયઃ । ગન્તવ્યો
ઈતિ રાન્દવ્યતો । તેનં । જાયામ્ । ઉપં । પ્રિયામ્ । મન્દાનઃ ।
યાદિ । અન્વયઃ । ગોત્રં । તુ । ઇ-ટ્ટ । તે । હરીઈતિ ॥૬॥

અ-—હે એકો પગકમચાળા હન્ડ', ત્હારે રથે જમણો જાણ
કામે! અથ નેડેય હેલ તે ન્ય વડે મોમપાન કરી તમ થઇ,
તૂ ત્હારો પ્રિય ભાષાં પામે જા હે હન્ડ', ત્હારા અંગે
જાણી જોડા. ૫

* યુનર્જિમેતે પ્રદક્ષિણાક્રેશિનાહરીઉપમયાદિદષ્ટિપેગમસ્તયોઃ ।
ત્વવાંમુતાસોરભમાઅંમન્દિપુપૂષ્ણાન્નંચિન્તસમુપત્ત્યામદ'દિરે

૧૦- યુનર્જિમ । તે । પ્રદક્ષિણા । ક્રેશિના । હરીઉપમયાદિદષ્ટિપેગમસ્તયોઃ ।
યાદિ । દષ્ટિપે । ગમસ્તયોઃ । ઉત્ । ત્વા । મુતાસં । રભમ' ।
અમન્દિપુ । પૂષ્ણૈદવાન્ । ચિન્તિન્ । સમ । ઉમ્કર્તિ । ૧૦-૧૧ ।
અમદઃ ॥ ૬ ॥૩॥

અ-—હું' સ્તોત્ર માઇ ત્હારા દેશપુત્ર અન્વેષને (રથે) જોડુ છું.
તે વડે તૂં ત્હારે થેર જા હાથમા (સમાપ) થઈ લીડથ
અને જાણી મઠ કરનાર (યજ્ઞવિષ્ણે) કાઢેય સોમરમે તને
અત્યન્ત ઉત્સાહિત કર્યો છે (એથી) હે વજ્રધારી હન્ડ',
તું પુષ્ટ થઇ ત્હારી ભાષાંમદ તૃપ્ત હો. ૬.

ઇતિ ત્રીજો વર્ગ સમાપ્ત.

સૂક્ત ૮૨.

૧ અસયાઃ = પૂર્વે યથાધિધઃ તદ્વિપરીત. = પૂર્વે હતો તેથી ઉપરો.

૨ અક્ષન્ = ધ્રુવયન્તઃ = ભક્ષણ કરે છે. (અદ્)

૩ ઘયાન્ = અનુકામયમાનાન્ = કામના કરનારા પ્રાણે

■ વૃષણધાન્ = પુષ્ટિયુક્ત.

સૂક્ત ૮૩.

નડપિઃ-રક્ષણ પુત્ર મિત્રમ. દેવતા-ધન્, ઇન્દ્ર-જગતી

* અશ્વાવતિમયમોગોર્ષગચ્છતિસુપ્રાવીરિન્દ્રપત્યસ્ત્રોતિભિઃ ।

તમિત્વૃણશ્ચિવસુંનામર્ષોવસાસિન્ધુમાપોયથામિત્રોવિચૈતસઃ ॥૧॥

૧૦— અર્ષદર્શતિ । પ્રપવઃ । ગોર્ષ । ગચ્છતિ । સુપ્રાવીરિન્દ્રપત્યસ્ત્રોતિભિઃ । મર્ષો । તર્ષ । હૃતિર્મિઃ । તમ્ । ઇત્ । વૃણસિ । વસુંના । મૈર્ષો-યથા । સિન્ધુમ્ । આપઃ । યથા । અમિત્રઃ । વિદર્ષેતસઃ ॥૧॥

અ૦—હે ધન્, જે મર્ષ તારા સરક્ષણવડે સુરક્ષિત હોય તે અશ્વ-સંપન્ન (ગૃહવિશે રહેનાર) યર્ષ, (સર્વે ઉપાસકોમાં) પ્રથમ ગ્રાસપન્ન થાય છે. વિશિષ્ટગાન આપનારાં ઉદક, ચોમેર સમુદ્રને ભરી દે તે પ્રભાણે તેનેજ, તું અતિ વિપુલ ધન વડે ભરી દે છે. ૧

* આપોનદેવીરુપયન્તિહોત્રિયમિતિહોતૃધમસેતમવ-નીયમાનાસ્વન્વાહ । યે૦ બ્રા૦ ૧-૨૦. ।

આપોનદેવોરૂપયન્તિહોત્રિયમવઃપશ્યન્તિવિતંતંયથારજઃ ।
પ્રાચેદેવાસઃપ્રણયન્નિદેવયુગ્મંબ્રહ્મપ્રિયંજોપયન્તેવરાઈવ ॥૨॥

૫૦— આઃ । ન । દેવીઃ । ઉપ । યન્તિ । હોત્રિયમ્ । અવઃ ।
પશ્યન્તિ । વિતંતમ્ । યથા । રજઃ । પ્રાચેઃ । દેવાસઃ । પ્ર ।
નયન્તિ । દેવદ્યુમ્ । બ્રહ્મપ્રિયમ્ । જોપયન્તે । વરાઃદૈવૃ ॥૨

અ૦—પ્રકાશમાન જગ જમ ચમસ પ્રત્યે વેહે તેમ (ઉપર રહેલા)
દેવો, વિસ્તીર્ણુ સૂર્યજ્યોતિની પેઠે હોતાએ સિદ્ધ કરેલ ચમસ
પાત્ર પ્રત્યે દષ્ટિપાત કરેછે. (દેવભક્તો) પ્રાચીન, દેવાની
ધમ્મા કરનાર, સોમપૂજુ ચમગને (ઉત્તરવેદિની અભિમુખ)
બાહ જાય છે. અનેક વરો એક કન્યાની ધમ્મા કરે તેમ
દેવો, તે સોમપૂજુ ચમસનું ધમ્મા, સ્તુતિપ્રિય ધન્ધુ સેવન
કરે છે. ૨

*અધિદ્યૌરદધાતવ્યંચર્ચોયતસ્તુચામિથુનાયાસંપર્યતઃ ।
અસંયત્તોવ્રતેતેક્ષેતિપુપ્યતિમદ્રાશક્તિર્યજમાનાયસુન્વતે ॥૩॥

૫૦— અધિં । દ્યૌઃ । અદવા । રુરધ્યમ્ । વર્ચઃ । યતસ્તુવા ।
મિથુન । યા । સંપર્યતઃ । અસંયત્તઃ । વ્રતે । તે । ક્ષેતિ ।
પુપ્યતિં । મદ્રા । શક્તિઃ । યજમાનાય । સુન્વતે ॥ ૩ ॥

અ૦ ધૃતધો અરેલી સુચા (પણી) આગળ ધરી બે વાર હવિર્ધાન
કરી ત્હારી પૂજા કરે છે ત્યારે તુ રૂડા આશીર્વાદ દે છે

• અધિદ્યૌરદધાતવ્યંચર્ચોયતસ્તુચામિથુનાયાસંપર્યતઃ-
દિરધિનિધોયતઠધ્યવચ્ચરિતિયદાદ્યશ્ચિયંયૈકમોવધ્યવધો
યજ્ઞમેષેતેનસમર્ધયતિ । યે૦ મા૦ ૧-૨૧. ।

તે (દવિધાન-યુક્ત) યજ્ઞમાન, ઉપદ્રવરુદિત થઇ ત્હારી ભક્તિ વિશે નિમગ્ન રહે છે અને ઉત્કર્ષને પામે છે. સોમરસ કાદનારા યજ્ઞમાનને ઉત્કૃષ્ટ સામર્થ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. ૩

આદંગિરાઃપ્રથમંદધિરેવયંદુદ્ધાર્યયઃશમ્યાયેસુકૃત્યયાં ।

સર્વપણેઃસર્વવિન્દન્તુપોર્જનમશ્વાવન્તંગોર્પન્તમાપ્શુનરઃ ॥૪॥

૧૦— આત્ । અંગિરાઃ । પ્રથમમ્ । દુધિરે । વયઃ । દુદ્ધઅમ્લયમ્ । શમ્યાં । યે । સુકૃત્યયાં । સર્વમ્ । પણેઃ । સમ્ । અવિન્દન્તુ । પોર્જનૈમ્ । અશ્વદન્નમ્ । ગોદર્પન્નમ્ । આ । પશુમ્ । નરઃ ॥ ૪ ॥

અ—(પશુ રાક્ષસોએ ગાયોતું અપહરણ કરેલું ત્યાં) જેણે (ઇન્દ્રાય) પ્રથમ હવિરજ સંપાદન કર્યું અને તે પછી અગ્નિ પ્રજ્વલિત કરી, શોભનસાધનસંપન્ન યાગકર્મ વડે તેતું પૂજન કર્યું તે વગનેતા અગિરસોને, પશુ અસુરની અમસંપન્ન, ગોસંપન્ન તથા (અન્ય) પશુમપન્ન મર્વ સંપત્તિ સંપ્રાપ્ત થઈ. ૪

યજ્ઞૈરર્થર્વાપ્રથમઃપૃથસ્તેતેતતઃસૂર્યોઽતૃપાત્રેનઆર્જનિ ।

આગાઆજદુશનાક્રાવ્યઃસર્વાયમસ્યજાતમ્પૃતૈયજામહે ॥૫॥

૧૦— યજ્ઞૈઃ । અર્થર્વા । પ્રથમઃ । પૃથઃ । તેતે । તતઃ । સૂર્યઃ । વ્રતદ્રવાઃ । વેનૈઃ । આ । અર્જનિ । આ । યાઃ । આજત્ । દુશના । ક્રાવ્યઃ । સર્વા । યપસ્ય । જાતમ્ । અમૃતમ્ । યજામહે ॥ ૫ ॥

અ—પ્રથમ અથર્વાએ, યજ્ઞોના યોગવડે (ગોપ્રાપ્તિને) માર્ગ તૈયાર કર્યો. તે પછી કર્બોના પાલયિતા સૂર્યસ્વરૂપ રહેા ઇન્દ્ર

પ્રગટ થયો (એટલે અથવાને) ગાયો મળી આવી કવિ
(ઋષિ) નો પુત્ર ભૃગુ (પણ અસુરોનું) નિયમન કર-
વામાં (ધન્વનો) મહાત્મક થયો તે અમર દેવનું અમે
(કવિ વડે) પૂજન કરીએ છીએ. ૫

बहिर्वायत्स्वपत्यायवृज्यतेर्कोवाश्लोकं प्राधोपतेद्विवि ।

प्रात्रायत्रवर्दतिकारुह्यस्तस्येदिन्द्रोअभिपित्वेषुरण्यति॥६४

૫૦— બહિઃ । વા । ગત્ । સુઅપત્યાય । વૃજ્યતે । અર્કઃ । વા ।
શ્લોકમ્ । પ્રાધોપતે । દ્વિવિ । પ્રાત્રા । યત્ર । વર્દતિ ।
કૌરુઃ । હૃદય્ય । તત્ત્ય । ઇત । ઇન્દ્ર । અભિપિત્વેષુ ।
રુણ્યતિ ॥ ૬ ॥ ૪ ॥

અ—સત્કર્મર્થે ત્યારે હર્ષ તોડાય છે અથવા, ત્યારે હોતા યદ
વિષે સ્તોત્રોચ્ચાર કરે છે, કિંવા ત્યારે પ્રાત્રા (પાપાણ્ય) સ્તોત્રો-
ચ્ચાર કરનાર સ્તોતાની પેડે જ્વનિ કરે છે, આ સર્વ સામગ્રી
ત્યારે સિદ્ધ હોય છે ત્યારે ધન્વ રમણ કરે છે અથવા, હર્ષ-
મર્જના કરે છે. ૬

ધૃતિ ચોથો વર્ગ સમાપ્ત

સૂક્ત ૮૩.

૧ સુપ્રાત્રી. = રૂડી રીતે રક્ષિત.

૨ મયોયજ્ઞા = મહુતરેણમચિનૃતમેન = અતિ વિપુલ

૩ મૌજનં = ધન.

૪ યેનઃ = કાગ્નતઃ = રૂડો

૫ કારુઃ = સ્તોતા.

૬ સ્વપન્ન્યાય = સત્કર્મર્થ.

૭ અભિપિત્વેષુ = અભિપ્રાત્તિષુ = સિદ્ધ હોય ત્યારે.

સૂક્ત ૮૪.

ઋષિ—રુદ્રમણિ પુત્ર ગોત્રમ, દેવતા—ઇન્દ્ર છન્દ—૧-૧ અનુષ્ટુપ,
 ૭ & ઉચિષ્ઠુઃ, ૧૦-૧૨ પકિત, ૧૩-૧૫ ગાયત્રી, ૬-૧૮
 ત્રિષ્ટુપ, ૧૯ બૃહતી, ૨૦ મતો બૃહતી

અસાવિસોમંદિન્દ્રતેશવિંષ્ટધૃણવાગંદિ ।

આત્તાપૃષ્ઠાફિત્વન્દિયરજઃસૂર્યોનરુદિપમિં ॥ ૧ ॥

૧૦— અસાંવિ । ગોમં । ઇન્દ્ર । તે । શવિંષ્ટ । ધૃણોદિતિં । આ ।
 ગૃહિ । આ । ત્વા । પૃણક્તુ । ઇન્દિયમ્ । રજં । સૂર્યં ।
 ન । રુદિપદિમિં ॥ ૧ ॥

જાન—હે ઇન્દ્ર, તારા આટે સોમરસ કાઢેલો છે હે અત્યંત
 બુદ્ધિશાલી અને શત્રુને ખીલવડાવનાર મેં તુ આમ્ જોમ સૂર્ય
 પોતાના કિરણોવડે અન્તરિક્ષને વ્યાપ્ત કરે તેમ (સોમપાન
 વડે ઉત્પન્ન) આમધ્વ તુને વ્યાપ્ત હો ૧

ઇન્દ્રમિદ્ધરીવિહૃતોપ્રતિધૃષ્ટશવસમ્ ।

ઋષીણાચસ્તુતીરુપંયજ્ઞચમાનુંપાણામ્ ॥ ૨ ॥

૧૦— ઇન્દ્રમ્ । હૃત । હરીઃકિતિં । વહત । અપ્રતિધૃષ્ટશવસમ્ ।
 ઋષીણામ્ । ચ । સ્તુતી । રુપં । યજ્ઞમ્ । ચ । માનુંપા-
 નામ્ ॥ ૨ ॥

જાન—ઋષિઓના સ્તોત્ર તથા મનુષ્યોના યજ્ઞોની સમીપમાં અજિત
 શક્તિવાળા ઇન્દ્રને, હરિદ્ધર્ષીના અથો લાઇ નાચ છે ૨

આતિષ્ઠવ્રત્ત્રયયુક્તાતેવ્રહ્મણાદરીં ।

અર્વાચીનંસુતેમસોગ્રાવાકૃણોત્તુવગ્નુનાં ॥ ૩ ॥

૧૦— આ । તિષ્ઠ । વ્રત્ત્રયયુક્ત । તે । વ્રહ્મણા ।
હરીતિ । અર્વાચીનમ્ । સુ । તે । મન । ગ્રાવા । કૃણોતુ ।
વગ્નુનાં ॥ ૩ ॥

અ—હે વ્રત્ત્ર-તા (ઇન્દ્ર), તું રચાઈ હો (અમારા) ઓત્રના
ધોગે તારા અગ્નિની જોડ જોડી છે સોમ કૃતવાનો પાપાણુ
' . તેના મધુર નાદ વડે, તારા મન અમારા પ્રત્યે રહી રીતે
' . અભિમુખ કરે. ૩

इमपिन्द्रसुतपिब्रज्येष्ठममर्त्यमदम् ।

शुक्रस्यत्वाभ्यक्षरन्धारાक्रुतस्यसार्દને ॥ ૪ ॥

૧૦— ઇમમ્ । ઇન્દ્ર । સુતમ્ । પિન્ । જ્યેષ્ઠમ્ । અમર્ત્યમ્ । મદમ્ ।
શુક્રમ્ય । ત્વા । અપિ । અક્ષરન્ । ધારાં । ક્રુતત્વ્ય ।
સર્દને ॥ ૪ ॥

અ—હે ઇન્દ્ર !, આ અત્યુત્તમ, અ-મારક તથા મદ ઉત્પન્ન કર-
નાર સોમરસ તું પી ચક્રગૃહ વિષે હોનાર દેદીપ્યમાન મોમ-
રસની ધારા તારી અભિમુખ વેહે છે. ૪

इन्द्राय नूनमर्चैतोकयानिचव्रीतन ।

सुताअमत्सुरिन्द्रब्रोज्येष्ठैनमस्यतासर्हः ॥ ૫ ॥ ૫ ॥

૧૦— ઇન્દ્રાય । નૂનમ । અર્ચૈત । ઉકયાનિ । ચ । વ્રીતન । સુતાઃ ।
અમત્સુઃ । ઇન્દ્રવ । જ્યેષ્ઠમ । નમસ્યતુ । સર્હઃ ॥ ૫ ॥ ૫ ॥

અ૦ — (હે ઋત્વિજે !) ઇન્દ્રનું જલ્દી પૂજન કરો. સ્તોત્રો બોલો.
ગાળી કાઢેલ સોમરસ, તેને મત કરો. તે સર્વોત્કૃષ્ટ બળવાન
ઇન્દ્રને નમસ્કાર કરો. ૫

ઋતિ પાંચમે વર્ગ સંભાષ્ય.

નક્ષિત્વદ્વધોતરોહરીયદિન્દ્રયસ્ત્તે ।

નક્ષિધ્વાનુમ્જ્મનાનકિઃસ્વર્શ્વઆનશે ॥ ૬ ॥

પ૦—નકિઃ । ત્વત્ । રૂંધિર્નકઃ । હરી રૂંધિ । યત્ । ઇન્દ્ર । યજ્ઞસ્તે ।
નકિઃ । ત્વા । અનુ । મુજ્મના । નકિઃ । સુદામધ્વ । અ-
નશે ॥ ૬ ॥

અ૦—જ્યારે તું અશ્વોને જોડનાર હોય છે એટલે ત્હારી અપેક્ષાએ
અઢીપાતો રમી કાઢ્યે નથી ત્હારા સામર્થ્યની બરોબરી કર-
નાર કાઢ નથી. ત્હારા જેવા અશ્વો કાઢ્યેના નથી. ૬

યજ્ઞફદ્વિદ્યંતેવસુમર્તીયદ્વાશુપે ।

ઈશાનોઅર્પતિષ્કુતિન્દ્રોઅંગ ॥ ૭ ॥

પ૦— યઃ । એકઃ । ઇત્ । વિદ્યેદ્યંતે । વસુ । મર્તીય । દ્વાશુપે ।
ઈશાન. । અર્પતિષ્કુતઃ । ઇન્દ્રઃ । અંગ ॥ ૭ ॥

અ૦—હવે અર્પણ કરનારા મનુષ્યને જે એકલોજ સપતિ વિશેષ
દે છે તે ઇન્દ્રજ, સામું જોડનાર યજુઓથી રહિત થઈ,
(સર્વ જાતનો) જલ્દી સ્વાગી થાય છે. ૭

કુદામર્તેમરાધર્મંપદાક્ષુર્મમિવસ્ફુરત્ ।

કુદાનંઃશુભવદિરિન્દ્રોઅંગ ॥ ૮ ॥

૫૮— કદા । મર્તમ્ । અરૌષસમ । પદા । શુર્વમંદ્રવ । ફુરત્ ।

કદા । ન । શુશ્રવન્ । ગિરઃ । ઇન્દ્રઃ । ઊર્ગે ॥ ૮ ॥

અ૦—યત ન કરનાને સર્પના ગૂંચળાની પેઠે ઇન્દ્ર, પગવડે ક્યારે
કચડી ખાશે? તે અમારી સ્તુતિ ક્યારે જલ્દી સાંભળશે? ૮

યશ્ચિદિત્વાંબુદ્ધ્યઆમુતાવૌઆવિવાંસતિ ।

હ્રમંતત્પંત્યતેશ્વહન્દ્રૌઅગ ॥ ૯ ॥

૫૯— ય । ચિત્ । હિ । ત્વા । બુદ્ધ્યમ્ । આ । સુતદ્યન્ ।

‘, ‘આદિવિવાંસતિ । હ્રમ્ । તત્ । પંત્યંતે । શર્વ । ઇન્દ્રઃ ।

‘ ‘અગ ॥ ૯ ॥

અ૦—અનેક મનુષ્યો મધ્યે, જે સોમ નેવાર કરી ત્હારી પરિચર્યા
કરે છે તેને, ઇન્દ્ર ઉગ્રગણ જલ્દી પ્રાપ્ત કરાવે છે ૯

સ્વાદોરિત્યાવિપૂવત્તોમધ્વઃપિવન્તિગૌર્ધઃ ।

યાદ્દ્રેણસયાવંરિર્દ્રેણામદન્તિશોભમેવસ્વીરનુંસ્થરાગ્યમ્ ॥ ૧૦ ॥ ૬ ॥

૫૦— સ્વાદોઃ । દ્રૃશ્યા । વિપુર્ણવત્ । મધ્વઃ । પિવન્તિ । ગૌર્ધઃ ।

‘યાઃ । દ્દ્રેણ । સુદૃઘૌર્ધઃ । વૃદ્ધાં । મદન્તિ । શોભર્ષે ।

વૈર્ધૌ । અત્રુ । સ્વદરાગ્યમ્ ॥ ૧૦ ॥ ૬ ॥

અ૦—ગૌરવર્ણની ગાયો, સ્વાદિષ્ઠ, સર્વવ્યાપી અને મધુર સોમરસનું
પાન કરે છે. તેઓ કામાભિવર્ષક ઇન્દ્રની સાથે શોભાર્થ
પ્રયાણ કરે છે અને ગત થાય છે. ઇન્દ્રની આજ્ઞાનુસાર તેઓ,
(દ્રઘ અર્પણ કરતા), કન્યાણુકરક હોય છે. ૧૦

હતિ છઠો વર્ગ સમાપ્ત.

તાર્ઞસ્યપૃથનાયુત્રઃસોમંશ્રીળન્તિપૃથંયઃ ।

પ્રિયાદન્દ્રેસ્યધેનવોવર્જાદિન્વન્તિસાર્યકુસ્સ્વીરનુંસ્વરાજ્યમ્ ॥૧૧॥

૧૦- તા । અસ્ય । પૃથોનૈદ્યુત્રં । સોમંમ્ । શ્રીળન્તિ । પૃથંયઃ ।
પ્રિયા । ઇન્દ્રેસ્ય । ધેનવં । વર્જમ્ । હિન્વન્તિ । સાર્યકમ્ ।
વસ્તીં । અનું । સ્વદરાજ્યમ્ ॥ ૧૧ ॥

અ-આવી તે સ્પર્શની કામનાવાળા, નિ-નિગળા રમની ગાયો,
(પોતાના દૂધવડે) સોમને મિશ્રિત કરે છે ઇન્દ્રની પ્રિય ગાયો,
(ઇન્દ્રને મદ ઉત્પન્ન કરાવી), પ્રાણુધાતક વગેરે કવાની પ્રિયતા
કરે છે ઇન્દ્રની આશાનુસાર, તેઓ કલ્યાણકારક હોય છે

તાર્ઞસ્યનર્મસાસદ્ઃસપ્ર્યન્તિમર્દૈતસઃ ।

વ્રતાન્યસ્યસશિરેપૂરુણિપૂર્વદિત્તયેવસ્વીરનુંસ્વરાજ્યમ્ ॥૧૨॥

૧૦- તા । અય્ય । નર્મસા । સદ્ઃ । મપ્ર્યન્તિ । મર્દૈતસઃ ।
વ્રતાનિં । અસ્ય । મશિરે । પૂરુણિ । પૂર્વદિત્તયે । વસ્તીં ।
અનું । સ્વદરાજ્યમ્ ॥ ૧૨ ॥

અ-૧૧૪ રામવાળા તે ગાયો, આ (ઇન્દ્ર)ના બળને, (પોતાના
દૂધ વડે) અન્ન વડે પોષે છે અના અનેક પરાક્રમેને તે
ગાયો બાણ છે અને (શત્રુઓને) યુદ્ધપૂર્વે ચેતાવે છે ઇન્દ્રની
આશાનુસાર, તેઓ કલ્યાણકારક હોય છે ૧૨

ઋદ્ધોદધીચોઽસ્થર્મિષ્ઠિત્રાણ્યપ્રતિપ્તુતઃ । જયાર્નનપ્રતીર્નવં ॥૧૩॥

* આયવણુ દધીયન્તા જીવતાં તેના દર્શનવડે અસુરો પરાબલ
પામેતા તે મરણ પામતા, અસુરોવડે પૃથિવી પૃથ્વી થઈ તેથી તેના
શિરના અસ્થિવડે ઇન્દ્રે અસુરોનો વધ કર્યો

૧૦- દન્ત્રઃ । દશીચ । અસ્યદર્શિ । વૃષાણિ । અપ્રતિદ્શ્કુતઃ ।
જવાનં । નગરીઃ । નર્વ ॥ ૧૩ ॥

અ-—જેના સામું ન જોવાય તેવા ઇન્દ્ર, દધ્યક્ષ (ઋષિ)ના હાડકા
વડે, (પ્રત્યેક દશ દિશાવિશે) એકાશી અમુરોને હણ્યા. ૧૩

દુન્નમ્ભંસ્પયન્નિહ્નઃપર્વતેષ્વપંશ્રિતમ્ ।
તદ્વિદન્છર્ચુણાદર્શિ ॥ ૧૪ ॥

૧૦- દુન્નમ્ । અર્ધસ્ય । યત્ । શિરઃ । પર્વતેષુ । અપંશ્રિતમ્ ।
તત્ । વિદત્ । ચર્ચુણાદર્શિ ॥ ૧૪ ॥

અ-—પર્વત મધ્યે જ્યાં પડેલ જે (દધીય ઋષિના) અપ્સરસ્ત-
ત્ની ઇન્દ્ર-શોધ-કરતા હતા તે, શર્ચુણાવત નામના અમુરો-
વડે મધ્યે હોવાતુ ઇન્દ્રને જણાવુ ૧૪

*અગ્રાહ્નગોરમન્વતનામત્વર્ષુર્ણન્યમ્ ।
દુત્યાચ્ચન્દ્રમસોગૃહે ॥ ૧૫ ॥ ૭ ॥

૧૦- અગ્રં । અહં । ગો । અમન્વત । નામં । ત્વર્ષુઃ । અર્ણવન્યમ્ ।
દુત્યા । ચન્દ્રમસ । ગૃહે ॥ ૧૫ ॥ ૭ ॥

અ-—આ જ પ્રયાણ કરનાર અદ્ભુતા મહાળ વિશે, સૂર્યનું ગુપ્ત
કિરણ, આ પ્રકારે ધ્યાનમાં આવ્યું. ૧૫

કોઅગ્રયુક્તેચ્ચુરિગાઠતસ્યશિર્માવતોભોમિનોદુર્લભાથૂન ।

આસન્નિષ્ઠન્દૃત્ત્વસોપયોભૂન્યર્ણપાંથુત્યામુણવત્સર્જીવાત્ ॥ ૧૬ ॥

* બાર આદિત્ય વિશે ઇન્દ્રની પરિચયના કરેલી છે. તેથી
અહોગતનો પ્રકાશક ઇન્દ્રજ છે એમ તેની સ્તુતિ કરેલી છે.

૫૦— ક । અય । યુન્કતે । ઘુરિ । ગા । ઋગ્વત્ય । શિર્મીદ્યત ।
 મામિન । દુ દ્ધુણીયુત્ । આતિન્દૃષ્ટુન્ । દુર્મસુદમસ ।
 મયઃદૃષ્ટુન્ । ય । એપામ્ । મૃત્યોમ્ । ઋગ્વત્ । સ । જી-
 વાત્ ॥ ૧૬ ॥

અર્થ—આ મરા મધ્યે પ્રયાણ મરનાર (ધન્વ)ની રથની ઘોસરીયે
 મહાપશુક્રમી, તેજસ્વી, દુર્ધર્મી, મુખવિષે બાણ ધાણ મરનાર,
 (શત્રુના) હૃદયવિષે પાદલેપ કરનાર, અને ક-વાણકારક અશ્વોને
 કોણે જોડી રાકે ? જે કોઈ તેમને રથે જોડે છે તે ચિરાય
 થાન છે અથવા, (૨) યજ્ઞની નિર્વાહ કરવામા હવે કયો
 પ્રજાપતિ વેદવાણીને પ્રયોગ કરશે ? આ વેદવાણી કર્મ-
 સંપન્ન, ઉજ્જવળ, અવિનાશી, મુખવિષે ઉચ્ચારાતી, હૃદય-
 વિષે પ્રકાશમાન તથા કલ્યાણમરક હોય છે જે આ વે-
 વાણીને પોષે છે તેજ સદા ઇવનવાનો છે ૧૬

કર્ષપતેતુજયતેકોર્વિભાયકોર્મસતેસન્તુમિન્દુરોઅન્તિ ।
 કસ્તોકાયુફર્ભાયોતરાયેર્ધિવ્રવત્તન્વેર્ફોજનાય ॥૧૭॥

૫૦— ક । ર્ષપતે । તુજયતે । ક । વિભાય । ક । મસતે । સન્તમ્ ।
 મિન્દ્રમ્ । ક । અન્તિ । ક । તોકાય । ક । ર્ધ્યાય । હુત ।
 રાયે । અર્ધિ । વ્રવત્ । તન્વે । ક । મનાય ॥ ૧૭ ॥

અર્થ—(અનુગ્રહ કરનાર દન્દ્ર પમારતા ચતુર્થી બચ પાતી), કોણ
 પનાયન કરે ? કોનો પરાલવ થાય ? કોણ બંદીયે ? ધન્વ,
 આપણી મમીપમા છે એમ કોણ જાણે છે ? (માત્ર અમેજ
 જાણીએ હકએ) (પુરવિને મહાપ્રાર્થ ધન્વ આવતા) અમાગ

પુત્ર, મન્, મંપત્તિ, શરીર તથા પરિજનનું તું રક્ષણ કર્યું
એવાં અધિવચન કોણુ ઇન્ધ્રારે ? (અર્થાત્, ઇન્ધ્ર પોતે સ્તુતિથી
પ્રસન્ન થઈ આપોઆપ રક્ષણ કરે છે). ૧૭

*ક્રોઅગ્નિર્મદ્વિહવિપાંયુતેનસુચાયજાતાઋતુર્મિથ્રુવેભિઃ ।

કસ્મૈદેવાઆવદાન્નાશુદોમકોમસતેવીતિહોત્રઃસુદેવઃ ॥૧૮॥

૧૦— કઃ । અગ્નિમ્ । હૃદિ । હવિષાં । યુતેન । સુચા । યમાતૈ ।
ઋતુદમિઃ । મિથ્રુવેભિઃ । કસ્મૈ । દેવાઃ । આ । વહાન્ । આશુ ।
હોમ । કઃ । મમતે । વીતિર્દૈર્ગેત્ર । સુદેવઃ ॥ ૧૮ ॥

સા—હવિ અને ધૃતવડે, કોણુ અગ્નિની સ્તુતિ કરે ? વમન્તાન્
કાગે નિત્ય સુઆવડે કોણુ યજ્ઞ કરી શકે ? યજ્ઞ, નિશ્ચળ
પ્રયાજ, (ઋતુ) દેવના મહા ધૃતવડે અગ્નિદેવનું પૂજન કોણુ
કરી શકે ? દેવો કોને પ્રશસ્ત્ય ધન જલ્દી અર્પણુ કરે છે ?
(અર્થાત્, એકલો ઇન્ધ્રજ ધનદાતા છે, અન્ય દેવો નહિ
એમ ઇન્ધ્રની સ્તુતિ કરે છે). કલ્યાણકર્તા દેવોના કયો
યજ્ઞકર્તા, ઇન્ધ્રને ૩૬૦ રીતે ઓળખે છે ? (તાત્પર્યઃ—અદુરવિધ
સ્તુતિ તથા ઉપાસના વડે, ઇન્ધ્ર પ્રત્યક્ષ થાય છે, અન્ય
પ્રકારે નહિ). ૧૮

સ્વમંગપ્રશંસિપોદેવઃશંચિષ્ટમર્ત્યમ્ ।

નત્વદ્વન્યોમયજ્ઞસ્તિમર્દિતેન્દ્રવ્રીંપિતેવર્ચઃ ॥૧૯॥

૧૦— ત્વમ્ । અંગ । પ્ર । શંસિષઃ । દેવઃ । શંચિષ્ટ । મર્ત્યમ્ ।
ન । ત્વન્ । અન્યઃ । મત્સ્યન્ । અસ્તિ । મર્દિના । ઇન્દ્ર ।
વ્રીંમિ । તે । વર્ચઃ ॥ ૧૯ ॥

* પ્રજનશોષેપ્રયાજાઃ । તે૦ સં૦ ૧. ૬. ૧૧. ।

અ૦—હે અત્યંત બળવાન ધન^૧, તુ તેજસ્વી છે. ત્હારી શ્રુતિ
કરનાર મર્ત્ય પુરુષની તુ પ્રગણ કર્યું હે ધનવર્તા^૨, ત્હારા
બિના બીજો મુખ અર્પણ કરનાર નથી (એથી), હુ ત્હારી
શ્રુતિ કર છું. ૧૯

માતેરાષોમિમાતેઋનયોવસોસ્માન્મદાચનાદમન્ ।

વિશ્વાંચનડપમિમોદિમાનુપુસર્મનિર્ચર્ણિશ્યઆ ॥૨૦॥૮॥

પ૦—મા । તુ । રાષો^૩મિ । મા । તે । ઋનય^૪ । વસો^૫મિ । અ-
સ્માન્ । મદા^૬ । ચના । દમન્ । વિશ્વા^૭ । ચ । નુ । ઉપર્ણ^૮મિ-
મીહિ । માનુપ^૯ । વસૂર્નિ । ચર્ણ^{૧૦}નિશ્ય । આ ॥૨૦॥૮॥

અ૦—હે સપતિમાન દેવ^૧, ત્હારા જૂતપ્રાણિઓ, તથા ત્હારા પ્રવાણ
કરનાર વા કેપાવનાર મરતો, અમને મ ઉપદ્રવ કરેા હે
લોખલિતકર્તા^૨, અમે—મત્રદ્રષ્ટાઓને, મર્ત્યસપતિ એમેથી
ત્હારી અર્પણ કરું. ૨૦

વિતિ આઠમેા વર્ગ સમાપ્ત.

સૂક્ત ૮૪.

૧ અસાવિ = અભિષૂતા મૂત = કાદેનો

૨ યાગુના = યજ્ઞનીયેનાભિપચશબ્દન = મધુ^૩ નામ ૨૩
(યજ્ઞ)

૩ નમસ્યત = નમસ્કાર કરે

૪ રથિતર = ચઢીયાતો રથી

૫ નિદયતે = વિશેષ રીતે અર્પણ કરે છે (દયદાને).

૬ અમતિશ્ચુત = પરૈરમતિશ્ચકિરત = શત્રુઓ જેની
સાથું ઉચ્ચાર કરી ન શકે તેઓ (કુશબ્દે)

૭ અરાધનમ્ = હચિર્લેશ્ણેન સાધનેન રહિતમ્ = અવ-
શ્યમ = યત ન કરનાર.

૮ શ્રુત્વામ્ = અદિચ્છવ્રકમ્ = અર્પણું શ્રુત્યું.

૯ અદ્વ = ક્ષિપ્ત = બેટી.

૧૦ પન્થને = પાતયતિ પ્રાપયતિ = પ્રાપ્ત કરાવે છે.

૧૧ વિપુલતઃ = મર્થ યજ્ઞો મધ્યે વ્યાપ્ત. (ચિષ ટવામ્નો).

૧૨ મયાવનીઃ = મહ ચાત્વયઃ ગચ્છન્તયઃ = માથે પ્રયાણ કર-
નાર. (યાપ્રાપ્તે).

૧૩ જાંભસે = શોભાર્થ.

૧૪ વસ્ત્રીઃ = વયઃ પ્રજ્ઞાનેન નિવાનકારિણ્યઃ = કંપાણકારક.

૧૫ પૃથક્કયુષઃ = સ્પર્શનકામ.

૧૬ પૂર્વચિત્તયે = પૂર્વમેવ પ્રજ્ઞાપનાય = પેહેવેથી ચેતાવનાર.

૧૭ અપીચ્યં = અન્તર્હિન.

૧૮ શિમીવત્. = ચોર્યકર્મોપેતાન = મહાપગકમી.

૧૯ દુર્દણાયૂન્ = પરેર્દુ.સદેનક્રોધેન યુક્તાન્ = દુર્ધર્મ. (હજી-
યતિ કુદ્યતિકર્મા).

૨૦ આસન્નિપન્ = આસનિઆસ્યે મુલ્હેવાનાદ્વાસ્તાન્ =
મુખ વિષે બાધુ ધારણ કરનાર

૨૧ હૃત્સ્વસઃ = હૃન્સુઅસ્યન્તિ સ્વકીયં પાદં ક્ષિપન્તીતિ =
શત્રુના હૃદય વિષે પાદક્ષેપ કરનાર.

૨૨ ક્ષણધત્ = સમર્ધયતિ = સમૃદ્ધ કરે છે (ક્રધુ ધૃજી).

૨૩ મયોભૂન્ = સુરસ્ય માયયિતૂન્ = કંથ્યાણકારક.

૨૪ મૃત્યાં = મગ્નક્રિયાં રથવાહનક્રિયાં = રથ બેડવાનું
કાર્ય. (મૃન્ મરણે).

૨૫ રૂપતે = નિર્ગચ્છાત = પલાયન કરે.

૨૬ લીતિદોષઃ = પ્રાસયક્ષ્ = હવિસપન્ન.

૨૭ ઘનો = નિવાસવિત્ = સંપન્ન; સંપત્તિમાન.

૨૮ ઉપમિમોહિ = અભારી સમીપમાં આસ્થ.

૨૯ દધન્ = વિનાશયન્તુ = ઉપદ્રવ કરે.

૩૦ રાધાંસિ = રાઘ્નોત્યેમિરિતિ રાધાંસિ = ભૂતપ્રાણિભ્યે.

સૂક્ત ૮૫.

ઋષિ:-રુદ્રાણામ પુત્ર ગોત્રમ. દેવતા:-અગ્નિ; છન્દ:-માયત્રી.

મયેશુંમન્તેજનયોનસસપ્રોયામંદુદ્રસ્યંમૂનર્વઃસુદંસસઃ ।

રોદંસાદિમુલ્તંશ્ચક્રિરેવૃથેમદંન્તિગીરાવિદથેષુધૃષ્યયઃ ॥૧॥

૧૦- પ્ર । યે । શુંમન્તે । જનયઃ । ન । સંસપઃ । યૌમન્ । દુદ્ર-
સ્યં । મૂનર્વઃ । સુદંસમ્ । રોદંસી । દિ । મુલ્તઃ । ચક્રિરે ।
વૃથે । મદંન્તિ । ગીરાઃ । વિદથેષુ । ધૃષ્યયઃ ॥ ૧ ॥

અ-—શીઘ્રગામી, શોભન પ્રસન્નભવાળા એવા રુદ્રપુત્ર મરૂતો, પ્રયાણ
પ્રસંગે સ્ત્રીઓની પેઠે, (પોતાના અંગને) સુશોભિત કરે છે.
કેમકે, તેઓએજ ઘાંવાપૃથિવીને વૃદ્ધિગત કરેલી તે પરાક્રમી
અને બળવાન મરૂતો, મયપિથે (સોમપાન વડે) હર્ષિત
થાય છે. ૧

ઋતઃસિત્તિસોમહિમાનંપાશ્વતદિવિહ્દામ્સોઋષિંચક્રિરેસદઃ ।

અર્ચન્તોઋક્ષનયન્તદન્દિયમધિશ્રિયોદધિરેષુશ્નિમાતરઃ ॥૨॥

૧૦- ત । સિત્તિતાનં । મહિમાનંમ્ । આગ્રત । દિવિ । હ્દાસઃ ।

* રચ્યવેષુશ્નિ. । તે૦ ઘા૦ ૧-૪-૧. ।

अविं । चक्रिरे । सद्दः । अर्चन्तः । अर्कम् । जनयन्तः ।

इन्द्रियम् । अविं । त्रियः । दक्षिरे । पृथिव्यामर्तः ॥ २ ॥

अ०—ते भर्तो, (देवो वडे) अलिङ्गित सना श्रद्धपदने प्राप्त यथा.
ते इन्द्रपुत्रोऽपि, प्रकाशमान नभविषे सर्वोत्कृष्ट स्थान रम्भुं.
विविध वधुनी भूमिना पुत्र भर्तोऽपि, धन्वनी उपासना करी.
(प्रहरो भगवो ऋद्धि योरयस्व अर्थः—प्रहार करो, हव्यो,
पराक्रम करो धन्यादि वाक्यो वडे) धन्वने अग उत्पन्न करता,
अधिक ऐश्वर्यने धारण कर्तुं. २

गोपातरोयच्छुभयन्ते अंजिभिस्तनूषु गुभ्रादधिरे विरुक्मतः ।

वार्यन्ते विश्वमभिमातिनमपवर्त्मान्ये पामनुरीयतेष्टुतम् ॥ ३ ॥

प०—गोदपातरः । यत् । शुभयन्ते । अंजिभिः । तनूषु । गुभ्राः ।
दक्षिरे । विरुक्मतः । वार्यन्ते । विश्वम् । अभिर्दमातिर्नम् ।
अपं । वर्त्मानि । एवाम् । अर्तुं । रीर्यते । धूतम् ॥ ३ ॥

अ०—गोशपी भूमिना पुत्रो (भर्तो), इषाभिव्यञ्जक आभरव्यो वडे
(पोताना अगोने) शशुभारे छे त्वारे ते तेजस्वी भर्तो,
पोताना शरीरविषे विशेष अगता असंकारो धारण करे छे.
तेऽपि सर्व शत्रुओतो नारा करे छे तेमना भाग्यने अनुसरने
उदक जले छे. ३

वियेभ्राजन्ते सुमंस्वास्तकृष्टिभिः प्रच्यवयन्तो अच्युता चिदोर्जसा ।

मनोजुवो यन्मरुतो रथेष्वावृषवानासः पृषनोरयुं गध्वम् ॥ ४ ॥

प०—वि । ये । भ्राजन्ते । सुमंस्वास्तः । कृष्टिभिः । प्रच्यव-
यन्तः । अच्युता । चित् । ओर्जसा । मनःशैर्ज्वः । यत् ।

મરતઃ । રથેષુ । આ । વૃષદ્વૈતાતઃ । શૃપંતીઃ । અયુઃશ્વમ્

॥ ૪ ॥

અ૦—> પૂજનીય મરુતો, પોતાના લાગાવડે પ્રકાશે છે તે પોતાના
બળવડે, અડગ પદાર્થોને પણ છેડે ડગાવે છે. હે મરુતો !, તમે
મન જેવા વેગવાળા, વૃષ્ણુદ્ધ વસ્તુવાને સમર્થ એવા સમૂહ
વડે યુક્ત થઈ, ત્યારે રથવિશે શ્વેત દપકાવાળા દરિણીઓ
નેડો છો (ત્યારે તમે પર્વતાદિકને ડગાવો છો). ૪

પ્રયદ્રયેષુ પૃપંતીરયુઃશ્વવાજે અંદ્રિમરુતોરંદ્રયન્તઃ ।

હુતારુપસ્યવિધ્યન્તિધારાશ્વર્મેયોદમિર્થ્યુન્દન્તિભૂમં ॥ ૫ ॥

પ૦— પ્ર । યન્ । રથેષુ । શૃપંતી । અયુઃશ્વમ્ । વાજે । અંદ્રિમ્ ।

મરુતઃ । રંદ્રયન્તઃ । હુત । અરુપસ્યં । વિ । સ્થિન્તિ । ધારાઃ ।

શ્વર્મેદદ્ર । રૈદ્રેદ્રિઃ । વિ । હુન્દન્તિ । ભૂમં ॥ ૫ ॥

અ૦—હે મરુતો !, અન્નનિમિત્તે તમે ત્યારે તમારા રથે શ્વેત
દપકાવાળા દરિણી નેડો મેધને ગ્રેરો છો ત્યારે, પ્રકાશમાન
સૂર્ય વા વૈષ્ણુતામિર્માથી વૃષ્ણુદ્ધની ધારાઓ છુટે છે. તે
અરુપ આમડાની પેઠે, સર્વ ભૂમિને છેડે ભીજવી નાખે છે. ૫

આર્વોવદન્તુસર્પયોરુષ્પદોરુષ્પત્વાનઃ પ્રમિગાત્રાહુભિઃ ।

સાદતાવર્હિરુરુઃ સર્દસ્કૃતં માદયશ્વમરુતોમશ્વો અન્ધંસઃ । ૬ ॥ ૬ ॥

પ૦— આ । વઃ । વદન્તુ । સર્પયઃ । રુષ્પદઃ । રુષ્પત્વાનઃ ।

પ્ર । મિગાત્ર । આહુભિઃ । સીદત । આ । વર્હિઃ । રુરુ ।

વઃ । સર્દઃ । કૃતમ્ । માદયશ્વમ્ । મરુતઃ । મશ્વઃ । અન્ધ-

ન્ધસઃ ॥ ૬ ॥ ૬ ॥

અ૦—હે મરૂતો!, અપજ, શીઘ્રગામી અશ્વો તમને (અમારા યજ્ઞ પ્રત્યે) લઇ આવો. વેગે ઉડતા જનાર તમે, આહુએ વડે (ધન લઇ), પ્રદર્શપણે પ્રયાણ કરે તમારા માટે (વેદિરૂપ) વિશાળ સ્થાન તૈયાર કર્યું છે. તે દર્શામન ઉપર બેસો. અને મધુર સોમરસનું પાન કરી આનંદિત હો. ૬

કૃતિ નવમો વર્ગ સમાપ્ત.

તૈર્વર્ધન્તસ્વતંવસોમહિત્વનાનાકંતસ્પુરુરુચંક્રિરેમદંઃ ।

વિષ્ણુર્યદ્વાવધૃષ્ણમદૃચ્યુતંવયોનસીદન્નર્ધિવૃર્હિપિંપ્રિયે ॥૭॥

૫૦— તં । અર્વર્ધન્ત । સ્વતંવસઃ । મહિદ્વજના । આ । નાકમ્ । તસ્પુ । રુરુ । ચંક્રિરે । સદંઃ । વિષ્ણુ । યત્ । હ । આ-ધન્ । વૃષ્ણમ્ । મદૃદચ્યુતમ્ । વૈર્ય । ન । સીદન્ । અર્ધિ । વૃર્હિપિં । પ્રિયે ॥ ૭ ॥

અ૦—આત્મ મળવાળા એવા તેઓ વૃદ્ધિને પામ્યા. મહત્વ વડે સ્વર્ગ ઉપર ચડ્યા (પોતાના નિવાસાર્થ) નમ-સ્વરૂપ વિશાળ સ્થાન તૈયાર કર્યું. યદ્યર્થ કામાભિવર્ધક, (અભીષ્ટ પદાર્થને વરમાવનાર), હર્ષ રેડનાર યજ્ઞનું વિધણું પોતેજ રક્ષણ કરે છે તે મરૂતો, પત્રીની પેઠે (શીઘ્ર, ગામી), અમાગ પ્રિય યજ્ઞ વિગે બેસો. ૭

શૂરાંઙ્વેદ્યુર્યધયોનઃજર્મયઃશ્રવસ્પત્રોનપૂતંનાસુયેતિરે ।

મયઃતૈવિશ્વાશુવંનામસ્તદ્મ્યોરાજાંનઙ્વત્તેપસંન્દશોનરંઃ ॥૮॥

૫૦— શૂરાં ડઙ્વ । ઇત્ । યુર્યધયઃ । ન । જર્મયઃ । શ્રવસ્પત્રઃ । ન । પૂતંનાસુ । યેતિરે । સ્યન્તે । વિશ્વાં । શુવંના । મસ્ત-ડમ્યઃ । રાજાંનઃ ડઙ્વ । તેપડન્દશ નરંઃ ॥ ૮ ॥

અ૦—અરા પેઠે મુદ્ધ કરવા જનાર પુરુષોની માફક સ્ત્રીવ્રગતિવાળા મરતો, અનેમ્મુ પુરુષોની પેઠે સંગ્રામવિષે મુદ્ધ કરે છે મર્વ બ્રૂત પદાર્થો મરતોથી બહીષે છે (વૃષ્ટિ આદિના) નેતા મરતો, રાજાની પેઠે ઉગ્ર વેજવાળા છે. ૮

ત્વપ્રાયઃવજ્રંસુકૃતંહિરણ્યયંસહસ્રંભૃષ્ટિસ્વપાઞ્વર્તયત્ ।

યુત્તરન્દ્રોનર્પણાંમિકર્તવેહૈન્વૃત્રંનિરપામૈંજદર્ણવમ્ ॥૯॥

૫૦— ત્વષ્ટા । યત્ । વજ્રમ્ । સુદૃઢતમ્ । હિરણ્યયમ્ । સૃષ્ટિલદૃષ્ટિમ્ । સુદૃઢઅર્પાઃ । અર્વર્તયત્ । ઘટે । રન્દ્ર । નૈરિ । અર્પાસિ । કર્તાવ । અર્હન્ । વૃત્રમ્ । નિ । અગમ્ । ઔર્વેનૈત્ । અર્ણવમ્ ॥ ૯ ॥

અ૦—હમ્મ દુરાગ ત્વષ્ટા (વિશ્વનિર્માતા) એ રક્ત ધોલ, સુનર્ણ-અથ અને સહસ્રધારાનુ જે વજ્ર તૈયાર કર્યું તેને, ધન્દ્રે સંગ્રામવિષે પરાક્રમ કરવા ધારણ કરી, વૃષ્ટિમુદ્ધકને આરણ્ય કરનાર ઉદ્ધયુક્ત મેધને પદ્ય કરી, ઉદ્ધકને નિશ્ચે નીચે વેહેવડાવ્યા ૯

ઋર્વેનુંદ્રેવતંતઓર્જસાદાદદ્દાણંવિંધિવિભિટુર્વિપર્વતમ્ ।

ધર્મન્તોવ્રાણંમુસ્તઃસુદાનંત્રોમદેસોમંસ્યરણ્યાનિચક્રિરે ॥૧૦॥

૫૦— ઋર્વમ્ । નુંદ્ર । ઔર્વમ્ । તે । ઓર્જસા । દદ્દદ્દાણમ્ । ચિત્ । વિમિટુ । વિ । પર્વતમ્ । ધર્મન્ત । વૈંણ । મુસ્તઃ । સુદાનંત્ર । મદે । સોમંસ્ય । રણ્યાનિ । ચક્રિરે ॥ ૧૦ ॥

૯ ઓર્જસ-રુપિએ વૃણત્ ચતા મરત પામે-ઉદ્ધકની વાચના કરી તેઓએ રૂપ ઓડી રહિના આશ્રમમા લાગ્યા અને તેમાંથી જળપાન કરાવેછું.

અ૦—તે મરતોએ, ચોતાના જગવડે રૂપને ઉખાડી આણ્યો. (માર્ગમાં) મોટા ગતિનિરોધક પવતોને છેક ફેડી નાંખ્યા. વાણુ નામના તંતુવાદ્ય ધમનાર-વગાડનાર-દાનશૂર મરતો, સોમપાન વડે હરિંત થઇ, રમણીય મુપેતિ અર્પણ કરે છે. ૧૦

જિહ્વાનુંતુદ્રેવતંતયાંદિશાસિંચન્નુત્સંગોતપાયતુષ્ણજે ।

આગંચ્છન્તીશ્વંસાન્નિવ્રમાનવુઃકામંવિપ્રસ્યતર્પન્તધાર્મભિઃ ॥૧૧॥

૫૦— જિહ્વૈમ્ । નુનુદ્રે । અન્નમ્ । તયાં । દિશા । અસિંચન્ ।
 ઉત્તમ્ । ગોતપાય । તુષ્ણજે । આ । ચન્નુન્તિ । ઈમ્ ।
 અર્ધસા । નિવ્રમાનંવઃ । કામમ્ । વિપ્રસ્ય । તર્પન્ત । ધા-
 મંદભિઃ ॥ ૧૧ ॥

અ૦—(જ્યાં ગૌતમઋષિનો નિવાસ હતો) તે દિશાએ તે રૂપને વાંકો વાળ્યો અને તેમાંથી તૃપાત્ ગૌતમાર્થ, જળપ્રવાહ સિંચ્યો. તે વિચિત્ર ક્રાંતિવાળા મરતો, આ પ્રકારની સદાચ્છ શ્રદ્ધ, તેની સમીપમાં જાય છે અને પ્રાણુધારક ઉઠેલ વડે, તે મેધાવી ગૌતમના મનોરથ પૂર્ણ કરે છે. ૧૧

યાવુઃશર્મશશમાનાયસન્તિત્રિધાતૂનિદાશુપેયચ્છતાધિ ।

અસ્મભ્યતાનિમસ્તોવિર્યન્તર્યિનોધત્તવૃષણઃસુધીરમ્ ॥૧૨॥૧૦॥

૫૦— યા । વુઃ । શર્મ । શશર્માનાય । સન્તિ । ત્રિધૈધાતૂનિ । દા-
 શુપે । ચ્છતા । અધિ । અસ્મભ્યમ્ । તાનિ । મસ્તઃ ।
 વિ । ચન્ત । ર્યિમ્ । નઃ । ધત્ત । વૃષણઃ । સુધીરમ્ ॥

અ૦—હે મરૂતો !, તમારા જે (પૃથિવી-આદિ) વધુ ધ્યાન વિશે
હોનારા સુખો, વા શુદ્ધો હોય છે અને જે ત ત્હારા ઉપામકને
અર્પણ કરે છે તે સવ અમને છેક અર્પણ કરેા હે કામા
ભિરરંક મ તો !, તમે અમને સુનીર-સ પન્ત મ પતિ અર્પણ
કરો ૧૨

હતિ દશમો વર્ગ સમાપ્ત

સૂક્ત ૮૬.

- ૧ શુભન્તે = શુશોભિત કરે છે (શુભ દોષો)
- ૨ જનય = જાણા = સ્ત્રીઓ.
- ૩ યામન્ = યામનિ ગમને નિમિત્તમૂતે સતિ = પ્રયાણ
પ્રમતે
- ૪ ઘૃષ્ણય = ઘર્ષણશીલ = બચાવ (ઘૃષ્ણસઘવ).
- ૫ સપ્તય = સર્પણશીલ = શીઘ્રગામી
- ૬ હક્ષિતાસ = અભિપિક્તા
- ૭ પૃશ્નિમાતર = નાનારૂપાવામૂમે પુષા = વિવિધ વર્ણની
ભૂમિના પુત્રો (પ્રાપ્નુતેસર્વાણિ રૂપાણિ इति પૃશ્નિ
મૂમિ
- ૮ અભિમાતિનમ = યત્રુને
- ૯ રીયતે = સ્રવતિ = ગમે છે (રીદ્ધસ્રવણે)
- ૧૦ પૃત = ક્ષરણશીલમુદક = ઉત્
- ૧૧ ઘૃપઘ્રાતામ = પૃષ્ણુદક્ષેચનસમર્થ = પૃષ્ણુદક્ષ ૧૨સા-
વવાને સમર્થ
- ૧૨ મનાઙ્ગવ = મનના જેવા નેગવાળા (જુગતો)
- ૧૩ રહ્યન્ત = વર્ષાર્થ મેરવન્ત = વરસાદના અર્થે પ્રેરતા
(રહિગતો)

૧૪ ડદમિઃ = ઉદક વડે.

૧૫ વિચ્યન્તિ = વિમુચ્ચન્તિ = છુટે છે.

૧૬ રઘુસ્યથઃ = હઘુશીઘ્ર સ્યન્દમાનાઃ = સીઘ્રગામી. (સ્યન્દુપસ્યથળે).

૧૭ અન્ધસઃ = સોમરૂપી અન્નના.

૧૮ વયઃ = પૃથ્વી.

૧૯ જગમયઃ = સીઘ્રગામી.

૨૦ મયન્તે = વિચ્યન્તિ = ખીચે છે.

૨૧ ત્યેષસન્દશઃ = ઉગ્ર તેજઃવાળા. (તિષ્પદોક્તો).

૨૨ નરિ = સંભ્રામવિષે.

૨૩ સદ્દક્ષમૃષ્ટિમ્ = મેંકડે ધારાવાળું.

૨૪ અળેષ = અળેસાડદેવેનયુક્ત મેઘં = મેઘ.

૨૫ નિરૌઘ્નત્ = નિઃ શોષેનાધોમુલ્લમ્ભપાતયત્ = છેક નીચે વરસાવ્યા. (ડઘ્નઝાઝેયે).

૨૬ સ્વપાઃ = શોભનકર્મા = રૂડા કુશળ.

૨૭ નુનુવે = પ્રેરિતયન્તે = પ્રેર્ષા. (નુનુપ્રેરણે).

૨૮ અથતમ્ = અથસ્તાત્ નતો મથતીતિ અથતઃ કૃપઃ=૬૫.

૨૯ દદદાણમ્ = પ્રવૃદ્ધ; અતિનિરોધક. (દદદુદ્ધો).

૩૦ ઘાળં = વીણા.

૩૧ જિદ્ધં = વક્ર.

૩૨ ડર્ત્સં = ઝળખવાહ.

૩૩ તૃણજે = તૃપિતાય = તૃપાતને અર્થે.

૩૪ શશમાનાય = સ્તુતિઓ વડે મેલ કરનારને. (શશપ્લુત-ગતો).

૩૫ ત્રિધાતૂનિ = પૃથિવી આદિ ત્રણ સ્થાન વિષે અવસ્થિત.

સૂક્ત ૮૬.

ઋષિ—રુદ્રમણુ પુત્ર ગોત્રમ, દેવતા—મરુતઃ, છન્દ—ગાયત્રી.

મરુતોયસ્યહિસ્યેપાયાદિવોવિંમહસઃ ।

સસુંગોપાતંબ્રોજનઃ ॥ ૧ ॥

પ૦— મરુત । યસ્ય । હિ । સ્યે । પાયા । દિવઃ । વિંમહસ ।
ત । સુગોપાતંબ્રઃ, । જનઃ ॥ ૧ ॥

અ૦—હે અત્યન્ત તેજસ્વી મરુતો !, અન્તરિક્ષવેદમધી આવી,
જેને ઘેર તમે સોમપાન કરો છો તે જથ્થા, રહી રીતે સુરક્ષિત
હોય છે ૧

યજ્ઞૈર્વાયજ્ઞવાદ્મોવિપ્રસ્યવામતીનામ્ ।

મરુતઃશૂણ્ણતાહર્વમ્ ॥ ૨ ॥

પ૦— યજ્ઞૈઃ । વા । યજ્ઞદ્વાહમ્ । વિપ્રસ્ય । વા । મતીનામ્ ।
મરુતઃ । શૂણ્ણતા । હર્વમ્ ॥ ૨ ॥

અ૦—હે હવિર્વાદઃ મરુતો !, (હવિર્દાતા યજ્ઞમાનોના) હવિ વડે
અથવા, (યાગરક્તિ) મેધાની યજ્ઞમાનના સ્તોત્રે વડે કરેલ
રહુતિ તમે સાંભળો ૨

હવિર્વાયસ્યવાગ્નિનોનુવિપ્રમર્તસત ।

સગન્તાગોર્મતિવ્રજે ॥ ૩ ॥

પ૦— હવિ । વા । યસ્ય । વાગ્નિનઃ । અનુ । વિપ્રમ્ । મર્તસત ।
સઃ । ગન્તા । ગોર્મતિ વ્રજે ॥ ૩ ॥

અ૦—વળી, જે (યજમાન)ના હવિસ્સ પન્ન ઋત્વિજો, બુદ્ધિશાલી
મરૂદગણને (હવિ અર્પણ કરી), તીક્ષ્ણીકૃત-પ્રોત્સાહિત-કરે છે
તે, ગોમ પન્ન ગોદને પ્રાપ્ત કરનારો થાય છે ૩

અસ્યવીરસ્યંવૃહિર્નિસુતઃસોમોદિવિંષ્ટિષુ ।

ઉક્ષ્યંમદંશસ્યતે ॥ ૪ ॥

૫૦— અસ્ય । વીરસ્યં । વૃહિર્નિ । સુત । સોમં । દિવિંષ્ટિષુ ।
ઉક્ષ્યમ્ । મદં । શ્વ । શમ્યતે ॥ ૪ ॥

અ૦—યજ્ઞનીય દિવ્યો વિષે, યજ્ઞમધ્યે પરાક્રમી મરૂદગણાર્થ, સોમ
રસ પીત્યો છે અને (મરૂદગણ સળધી) સ્તોત્ર તેમના
હર્ષાર્થે ગવાય છે ૪

અસ્યશ્રોપૃન્ત્વાશ્વોવિશ્વાયર્ચર્પણીરભિ ।

મૂર્ચિત્સુપ્તારિપઃ ॥ ૬ ॥ ૧૧ ॥

૫૦— અસ્ય । શ્રોપૃન્ત્વ । આ । મૂર્ચં । વિશ્વાં । ય । ચર્પણી ।
અભિ । મૂર્ચમ્ । ચિત્ । સુપ્તર્પિ । ર્ષ ॥ ૬ ॥ ૧૧ ॥

અ૦—જે મરૂદગણ, મર્ચ શત્રુઓનો પરાભવ કરનાર છે આ યજ્ઞ-
માનની સ્તુતિ અભિમુખે સાબળો સ્તુતિના પ્રેરણિતાઓ
(સ્તોતાઓ)ને, અન્નનો પ્રવાહ પ્રાપ્ત હો ૫

ઇતિ અગ્નીધ્યાર્ચના વર્ગ સમાપ્ત

પૂર્વોભિર્હિદદાગ્નિમગ્નરદ્ધિર્મસ્તોત્રયમ્ ।

અર્વોભિથર્પણીનામ્ ॥ ૬ ॥

૧૦— પૂર્વેમિ । હિ । દટાશિવ । શાત્ત્વમિ । મૃત્તઃ । વૃષમ્ ।
અર્વઃદમિ । ચર્ણનીનામ્ ॥ ૬ ॥

અ૦—હે મરૂતો !, પુષ્કળ વર્ષો યથા અર્વશ એવા તમારા સંરક્ષણ
વડે યુક્ત સતા અમે, તમને (હવિ) અર્પણ કરતા રહીએ
છીએ. ૬

સુભગ્નઃ સર્મયજ્યવોમરૂંતોઽસ્તુમર્ત્યૈઃ ।

યસ્યમયાંસિર્પર્ષય ॥ ૭ ॥

૧૦— સુદૃષી । સઃ । પ્રદ્યુજ્યેવ । મરૂંત । અસ્તુ । મર્ત્યૈઃ ।
યસ્યં । મયાંસિર્પર્ષય ॥ ૭ ॥

અ૦—હે પરમપૂજ્ય મરૂંતો !, જેનાં હવિ તમે પેટમાં સિંચો
છો. સ્વીકારો-છો તે મર્ત્ય (યજમાન, સુધનસ પત્ર હો) ૭

શશમાનસ્યેવાનરુઃસ્તેદંમ્યસત્યશવસઃ ।

વિદાકામંસ્પ્રવેનંતઃ ॥ ૮ ॥

૧૦— શશમાનસ્ય । વા । નરુઃ । સ્તેદંમ્ય । સત્યશવસઃ । વિદ ।
કામંસ્વ । વેનંતઃ ॥ ૮ ॥

અ૦—હે અવિતથબળવાળા શરા મરૂંતો !, તમારી સ્તુતિ કરનાર,
શ્રમિત આત્રવાળા અને કામના કરનાર (સ્તોતા) ના મનોરથ,
તમે પૂર્ણ કરો ૮

યુયતર્ત્તંત્યશસઽઆવિર્કર્ત્તમહિત્વના ।

વિધ્યંતાવિદ્યુતારસઃ ॥ ૯ ॥

૧૦— યુયમ્ । તત્ । મત્યશવસઃ । આવિર્ । કર્ત્ત । મહિત્વના ।
વિધ્યંત । વિદ્યુતારસઃ ॥ ૯ ॥

અ૦—હે અવિતથ (મત્ય) બળવાળા પરાક્રમી મરતો !, તમે તમારું તે માહાત્મ્ય પ્રગટ કરો. તમારા વિદ્યોતમાન માહાત્મ્ય વડે, રાક્ષસોનો નાશ કરો. ૯

ગૂંદતાગૂંદંતમોવિયાંતવિશ્વમન્ત્રિર્ણમ્ ।

જ્યોતિર્કર્તુર્નિદુર્મસિ ॥ ૧૦ ॥ ૧૨ ॥

૧૦— ગૂંદંત । ગૂંદંમ્ । તપઃ । વિ । યાત્ । વિશ્વમ્ । અન્ત્રિર્ણમ્ ।
જ્યોતિઃ । કર્તુર્ । યત્ । નિર્મસિ ॥ ૧૦ ॥ ૧૨ ॥

અ૦—ગુહાવિષે રહેલ અધકારનો વિનાશ કરો તમે સર્વ રાક્ષસાદિક શત્રુને, અમારા પાસેથી નિર્ગમિત કરો જે પ્રકાશની અમે ઇચ્છા કરીએ છીએ તેને પ્રગટ કરો. અથવા, (૨) હૃદયગુહા વિષે રહેલ અજ્ઞાનનો વિનાશ કરો કામકોષાદિકને દૂર કરો જે પરત્વની ઇચ્છા કરીએ છીએ તે જ્ઞાન, અમને મિલ્લ કરો. ૧૦

ઇતિ બ્રાહ્મણ વર્ગ સમાપ્ત.

મૂક્ત ૮૬.

૧ સુગોપાનમ્. = અતિશયેન સુગોપાઃ = અત્યંત સુરક્ષિત.

૨ અગ્નિવેદમ્ = તોષણીકુર્ચન્તિ = પ્રેત્સાહિત કરે છે.
(તથાત્નુ કરણે)

૩ દિવિષ્ટિપુ = વર્ણનીય દિવસો વિષે (દૈનિક વર્ણનાં ગમનાં દિવ્યોત્તમાનસ્ય સૂર્યસ્ય દૃષ્ટો ચેપુ દિવસે પુતે).

૪ બ્રાપન્તુ = શુભવન્તુ = સાબળો

- ५ सूर = स्तुते. प्रेरयितार यजमानम् = स्तुतिना प्रेरयिता
यजमानने. (धूम्ररणे)
६ धिन = पथ.
७ पूर्वाभिः = बह्वभिः = अहुवडे
८ चर्पणीना = सर्वस्य हृष्टानां सर्वज्ञानां = सर्वज्ञाना.
९ प्रयज्यवः = प्रकर्वेण यष्टव्या = परम्पूज्य.
१० प्रधांसि = अन्न.
११ पर्यय = सिञ्चय = सिञ्चो छे (पृषु सेवने)
१२ स्वेदस्य = सिधमानगात्रस्य = अभितना.
१३ घेनस्य = कामयमानस्य = अभिना करीरना (घेनेति
कार्तिकमा)
१४ विध्यत = ताडयत = नाथ करे (व्यधनाडने).
१५ अत्रिणं = अक्षरं = अक्षय करीरने.
१६ उद्मसि = कामयामहे = अभिना करीरने छत्रे (वश
काप्ती).

सूक्त ८७.

अभिः-रुमथ पुत्र गोतम, देवता-भरत, उ०६:-१४मती

प्रत्वंक्षसः प्रत्वंसो विरूष्णिनो नानता अविथुरा कृज्जीपिणः ।

जुष्टमासो नृत्तमासो अंजिभिर्व्यानजे के चिदुस्त्रा ईव स्तुभिः ॥ १ ॥

१०- प्रहृत्वंक्षस । प्रहृत्वंसः । विरूष्णिनः । अनानता । अवि-

थुराः । कृज्जीपिण । जुष्टमास । नृहृत्तमास । अंजिभिः ।

वि । अंजिभिः । के । चित् । उस्त्रा ईव । स्तुभिः ॥ १ ॥

અ૦—શત્રુઓનો છેક નાશ કરનાર, અત્યંત જગવાન, વિવિધ પ્રકારની જલધોપણા વડે યુક્ત, યજ્ઞ શ્રેષ્ઠ, કોઈને નહિ નમનાર (શર્વોત્કૃષ્ટ), અ-વિયુક્ત (મધીભૂત), મોખપાન કરનાર, યજ્ઞ રમેના પ્રાજ્ઞિના, (યજમાનો વડે) અત્યંત મેવિન, (મેધાદિકના) અત્યંત નેતા એવા મરૂતો, કેટલાયક સૂર્ય-કિરણોની પેઠે, પોતાના સગીરનું આચ્છાદન કરનાર આભરણો મહિત (નભવિષે) પ્રગટ થાય છે. ૧

હ્રપદ્વરેપુયદચિંધ્વંયુગિવચંડવમરુતઃકેનંચિત્પયા ।

શ્વોતન્તિકોશાઉર્પણોર્યેવાઘૃતમુંસતામર્ધુવર્ણમર્ષતે ॥૨॥

૫૦— હ્રપદ્વરેપુ । યત્ । અર્ચિષ્ઠેમ્ । યુગિમ્ । વચંદૃશ્વ । મરુત । કેનં । ચિત્ । પયા । શ્વોતન્તિ । કોશાઃ । ઉર્પ । વ । ર્યેપુ । આ । ઘૃતમ્ । હસન્ત । મર્ધુવર્ણમ્ । મર્ષતે ॥ ૨ ॥

અ૦—હે મરૂતો !, ત્યારે તમે ગન્તવ્ય નભઃપ્રદેશ વિષે પક્ષીની પેઠે, કોઈ પણ આકાશમાર્ગે શીઘ્ર પ્રયાણ કરતા ગતિમન મેધને એકત્ર કરો છો ત્યારે મેથો, તમારા રથ ઉપર વૃષ્ટિ કરો છો. (તેથી હે મરૂતો !), હવિષડે તમારું પૂજન કરનાર—હું—ઉપાસકને અર્થે, મધુના જેવું સ્વચ્છ વૃષ્ટિબુદ્ધ એભેર વરમાવો. ૨

પ્રેપામર્મેષુવિધુરેવરજતેભૂમિર્માર્મેપુયદ્ધ્યુજતેશુમે ।

તેક્રીઙ્ગોઘુર્નયોઞ્રાજંત્યયઃસ્વયમંહિત્વર્પનયન્તધૃતયઃ ॥૩॥

૫૦— પ્ર । પામ્ । અર્મેષુ । વિધુગદ્દૃશ્વ । રેજંતે । ભૂમિર્માર્મે । પુર્વમેષુ । યત્ । હ । યુર્મર્મે । શુમે । તે । ક્રીઙ્ગૈઃ । ધુર્નય । ઞ્રાજંતે । ક્રુણ્વન્ત । સ્વયમ્ । મહિદ્વમ્ । નયન્ત । ધૃનયઃ ॥ ૩ ॥

અ૦—નિષ્ચે, જ્યારે આ મરૂતો, રૂઠા વૃષ્ટ્યુદકાર્ય મેધોને સમજ કરે છે ત્યારે તે મેધો ઉત્ક્રિષ્ઠ થઈ નિયમિત થતાં, પૃથિવી છેક કપે છે ચપ્પા, જ્યારે મરૂતો પોતાના રથ જોડે છે ત્યારે (પર્વતાદિકને) ઊરાડી મૂકે તેવી રીતે તે રથો દોડતા, ધિરહિણી સ્ત્રીની પેઠે, પૃથિવી થરથર કપે છે તે મરૂતો, ખેલાડુ, ચમળ, તેજસ્વી બાણા ધારણ કરનાર તથા (પર્વતાદિકને) હુથાવતા સતા, પોતાને મહિમા પોતેજ પ્રગટ કરે છે ૩

સહિસ્વસૃતૃપદશ્ચોયુવાંગ્ણાશ્યાઈશ્ચાનસ્તર્વિપીભિરાટૃનઃ ।

અસિસૃત્યઋણયાવાનેદ્યોમ્યાધિયઃપ્રાવિતાથાહૃર્વાગ્ણઃ ॥૪॥

૧૦— સ । હિ । સ્વદસૃત । ટૃપતદમશ્ચ । યુવા । ગ્ણ । ઐયા । ઈશ્ચાન । તર્વિપીમિ । આદૃત । અસિ । સૃત્ય । ઋ-
જૈદયાવા । ઐનેય । અત્યા । ધિય । પ્રદઅવિતા । અર્થ ।
વૃવા । ગ્ણ ॥ ૪ ॥

અ૦—નિષ્ચે, તે મરૂદગણ, (આ મર્વ જગતનો) અધિપતિ છે સ્વન ગતિમાન, સ્વેત દયકાવાગી દરિણીરૂપી અશ્વોવાયો, નિત્યતરણ, બાસચન્દ્ર, સત્યઆદિ, (સ્તોતાઓનો) ઋણ દત્તા અનિષ્ઠ તથા જળ વરસાવનાર એવો મરૂદગણ, હવે અમારા કર્મોનો મરક્ષક હો ૪

પિતૃઃપ્રત્નસ્યજન્મનાવદાગમિસોર્મસ્યજિહ્વામજિગાતિચર્સસા ।

યદામિન્દ્રશમ્પૃગ્ણાગ્ણાગ્નિવાદિજ્ઞામાનિયુક્ષિયાનિદધિરે ॥૫॥

૧૦— પિતૃ । પ્રત્નસ્ય । જન્મના । વદાગમિ । સોર્મસ્ય । જિહ્વા ।
મ । જિગાતિ । ચર્સસા । યત્ । ઈમ્ । ઇન્દ્રમ્ । શૈમિ ।

ઐકવાણઃ । આશન । આત્ । ઇત્ । નામોનિ । યુક્તિયાનિ ।
દધિરે ॥ ૧ ॥

અ૦—અમે પુરાતન પિતાના વચ્ચે, એમ કહીએ છઈએ કે સોમ-
રસની પ્રકાશમાન આહુતિ સહિત સ્તુતિરૂપી વાણી, (મરદગણને)
અર્કપણે પ્રાપ્ત થાય છે. કેમકે તે મરતો, (વૃત્રવધાદિક)
કર્મવિષે (પ્રહરવગવોજાદિ ચીરચર્ય અર્થ—હે ભગવન્ !,
તેમના ઉપર પ્રહાર કરો, તેમને હણો, પરાક્રમ કરો એવી) સ્તુતિ
કરતા સતા, ઇન્દ્રને પ્રાપ્ત થયા તે પછી તેઓ, યજ્ઞાર્થે પદને
ધારણ કરનારા થયા. ૫

શ્રિયસેકંમાનુમિઃસંમિમિસેરેતેરુશ્મિશ્ચિસ્તઋક્ષમિઃસુત્વાદયઃ ।
તેવાર્શીમન્તદુષ્મિણોઅર્ષીરવોવિદ્રેપ્રિયસ્યમાર્હતસ્યધામ્નઃ ૬।૧૨

૫૦— શ્રિયસે । કમ । માનુદમિઃ । સમ્ । મિમિસિરે । તે । રુશ્મિ-
દમિઃ । તે । ઋક્ષવંદમિઃ । સુત્વૈર્વાદયઃ । ત । વાર્શીદમન્તઃ ।
દુષ્મિણઃ । અર્ષીરવઃ । વિદ્રે । પ્રિયસ્ય । માર્હતસ્ય । ધામ્નઃ
॥ ૬ ॥ ૧૨ ॥

અ૦—તે મરતો, વૃષ્ટ્યુદકનુ (પ્રાણિમાત્ર) સેવન કરી શકે તે અર્થે,
તેજસ્વી સૂર્યરશ્મિઓ સહ રૂઢી રીતે લેદકસિયન કરવાની
ઇચ્છા કરે છે તેઓ સ્તુતિસપ્ન ઋત્વિજો સહ રૂઢી હવિ
ભક્ષણ કરનારા હોય છે. રૂઢી સ્તુતિવડે અપન્ન, મતિમાન,
નિર્ભય એવા તે, મરતોના યેજ્ઞ પદને પામ્યા.

ધતિ તેરમે વર્ગ સમાપ્ત.

સૂક્ત ૮૭.

૧ પ્રત્યક્ષત = પ્રકર્ષેણ તનુકર્તારઃ = છેક નારા કરનાર
(સ્વધૃતનુકરણે)

૨ પ્રત્યક્ષતઃ = અત્યન્ત બળવાન (તથા = ચલં)

૩ ધિરગ્નિશન = વિવિધ પ્રકારની જ્યોત્સ્ના વડે યુક્ત; અથવા,
શ્રેષ્ઠ (રચયકાયાંયાચિ)

૪ અગ્નિધુરા. = અ વિધુક્ત, સધીભૂત (ક્યથમયસંચલનયો)

૫ ઋજીવિણ. = સોમપાન કરનાર, અથવા રસોના પ્રાપ્તિતા.

૬ નૃતમાસ = અત્યન્ત નેતા

૭ સુમિ = સ્પર્શરીતુ આચ્છાદેન કરનાર (સૃજ આચ્છાદને)

૮ દયાનગ્ને = વ્યક્ત દેખાય છે , અઠ્ઠજુ વ્યક્તો).

૯ અગ્નિમિ = શ્પાલિવ્ય જક આભરણો વડે

૧૦ ઉપહરેપુ = ઉપહર્તવ્યેષુ ગન્તવ્યેષુ નમસઃ પ્રદેશોપુ =
ગન્તવ્ય નભ પ્રદેશ વિષે (હકોદિત્યે)

૧૧ યથિર્મ = ગતિમાર્ગ મેધનો (યાપ્રાપણે).

૧૨ અવિધ્વમ્ = ઉપચિત કુદય = એકર કરે છે

૧૩ ઘોતન્તિ = બળમોક્ષ = વૃદ્ધિ કરે છે (ક્યુતિર્ ક્ષરણે).

૧૪ શુભે = શોભનાય = ૩૩૧ ૪૫૪૬૪૫.

૧૫ અરમેપુ = ઉત્સેપક. (અજસેપણયો)

૧૬ યામેપુ = નિયમન.

૧૭ ક્રોઠ્ય = વિહાશીલ, બેધક.

૧૮ ધુનય = યચ્ચા.

૧૯ ધુનય. = ધુન્વન્ત = ધુણાવતા સતા.

૨૦ રેજતે = રેષે છે (રેજૃષ્ણયને)

૨૧ અયા = અસ્યમર્કસ્યજગતઃ = આ સર્વ જગત

૨૨ ક્રુણયાદાઃ = સ્તોતૃણામૃણસ્યાપગમયિતા = સ્તોતાઓના
મથુદતાં. (યાત્રાપર્ણે).

૨૩ અનેષઃ = અનિધ.

૨૪ શમિ = વૃત્તવધાદિ કર્મ વિશે.

૨૫ ક્રુકવાણઃ = સ્તુતિ કરતા સતા. (ક્રુકસ્તુતો).

૨૬ ક્રુકવ્યભિઃ = સ્તુતિસંપન્ન મહત્વિજો મહ.

૨૭ વાણીમન્તઃ = સ્તુતિસંપન્ન. (વાણીવાક).

૨૮ સુચાવયઃ = રૂઠાં દવિને લક્ષણ કરનાર. (સાધુમંત્રણે).

૨૯ વિદ્રે = પ્રાપ્ત કરે છે. (વિદૂલલાભે)

સૂક્ત ૮૮.

અધિપઃ-૨૬મથુ પુત્ર ગોતમઃ દેવતા-વિશ્વદેવ, છંદઃ-૧-૬
પ્રસ્તાર પકિત, ૫ વિરાડરૂપ, અવસિષ્ઠ-ત્રિષ્ટુભ્.

* આવિશુન્મન્દ્રિર્મરુતઃ સ્વર્કૈરથેમિર્યાતિઋષિમદ્વિરશ્વર્પર્ણેઃ ।

આવર્ષિષ્ઠ્યાનડૃપાવ્યોનર્પસતામુમાયાઃ ॥ ૧ ॥

૧૦- આ । વિશુન્મન્તૃદમિઃ । મરુતઃ । સુદર્કૈઃ । રથેમિ. । યાતુ ।

* મધ્યમ સ્થાન વિશેના દેવમણેને મરુત કહે છે.

સર્વાસ્ત્રીમધ્યમસ્યાનાંપુમાન્ધ્યાયુષ્ સર્વગઃ । ગણાઘ સર્વે
મરુત इति શુદ્ધાનુશાસનમ્ ।

મારીય કરમપથી સમ્પન્ન-મથુદત્ત મક્ર ગ્રેમણપ્રચાર મરુતો પ્રગટ
થયલા. (પૌરાણિકો).

ઋષિદ્વિપત્તદમિં । અથૈર્દૃષ્યૈર્જે । આ । વર્ષિષ્ઠા । નૃ । રૂપા ।
વયં । ન । પુત્તત્ત । સુદમાયા ॥ ૧ ॥

અ૦—હે મરુતો !, તમારા અત્યંત તેજસ્વી, રૂડી ગતિવાળા, યજ્ઞ
રૂડી સ્તુતિઓ વડે સંપન્ન, યજ્ઞ રૂડા તેજસ પન્ન, જાના
અથવા સૂચના (ખાણ) વડે યુક્ત, અથરૂપી પાખવાળા
રથોવડે, અમારા યજ્ઞ પ્રત્યે પધારો યજ્ઞ (૨) વિદ્યુત્સ પન્ન,
રૂડી ગતિવાળા, અમનસ્વભાવ નીરવડે યુક્ત, અન્તરિક્ષ વિશે
વ્યાપ્ત એવા મેધરૂપી રથોસહ, (વર્ષણાર્થ) પધારા હે રૂડા
ભુદ્ધિમાન, વા રૂડા પરાક્રમી મરુતો !, તમે કિંકુષ્ટ અન્નસપતિ
મહા પક્ષીની પેઠે, અમારા પ્રત્યે ઉડી આવો ૧

તૈરુષોર્ભર્વરમાપિશર્મૈઃ । શુભેકંયાન્તિરણતૂર્ભિરશ્વૈઃ ।

શ્વમોનચિત્રઃસ્વર્ધિર્તાવાન્પુવ્યારથસ્યજઘનન્તુભૂર્મ ॥ ૨ ॥

પ૦—તે । અરુણેમિં । ઝરંમ । આ । વિશર્મૈ । શુભે । કર્મૈ ।
યાન્તિ । રપર્તૈદમિં । અથૈર્જે । રુક્ષ । ન । ચિત્ર । સ્વૈ-
ર્ધિતિદશાન્ । પુ યા । રથંસ્ય । જઘનન્તુ । ભૂર્મ ॥ ૨ ॥

અ૦—તેઓ, અરુણ તથા પિંગલ વર્ણના રથવાહક આવોવડે, દેવાની
પ્રતિજ્ઞા તથા સ્તુતિ કરનાર (યજ્ઞમાન) પ્રત્યે, તેમ જ બધા કરવા
અથવા, વર્ષણાર્થ પ્રમાણ કરે છે એ અકલ્પિત સુવર્ણની પેઠે
અત્યંત સુદર, શક્તિમય પન્ન એવા તે મરુતો, રથના ચાકવડે
બંધિને છેક ફેડી નાંખે છે ૨

શ્રિયેકત્રો અર્ધિતનુપુષાશીર્મેધાપન્નાનકૃણવન્તુર્ધ્વા ।

યુષ્મન્પુરુષમંરુતઃસુનાતાસ્તુચિદ્યુમ્નાસૌધનયન્તેઅદ્રિમ્ ॥ ૩ ॥

૫૦— શ્રિયે । કમ । વ । અવિં । તનુપું । વાશીં । મેષા । વના ।
 ન । દ્રુણવન્તે । ઊર્જાં । યુષ્મન્મયમ્ । કમ્ । મહત્ । સુદ-
 જાતા । તુવિદ્યુન્માસં । ઘનયન્તે । અદ્રિમ્ ॥ ૩ ॥

અ૦—હે મરૂતો ! તમારી આધ ઉપર કુહાડી (વાસનો) શોભી
 ન્હી છે તેઓ દૃસોની પેઠે ઉન્નત થયો કરાવે છે હે સુજન્મા
 મરૂતો !, યુષ્મન્મયમ્ અપત્તિવાળા યજ્ઞમાનો, તમારા અર્થે પાપાણ્ય
 વડે મોભરમ કરે છે ૩

અહાનિગૃધ્રાઃપર્યાવ્રાગુર્નિમાધિર્યવાર્કુર્યાંચંદ્રેર્વામ્ ।
 વ્રજ્જકૃષ્ણન્તોગોત્તમાસોઅર્કેરુર્વનુનુદ્રવત્સધિપિર્યૈ ॥ ૪ ॥

૫૦— અહાનિ । ગૃધ્ર' । પરિ' । આ । રુ । આ । અગુ । રુમામ્ ।
 ધિર્યમ્ । વાર્કુર્યામ્ । વ્ર । દ્રવમ્ । વ્રજ્જ । કૃષ્ણવન્ત' । ગ'ત-
 મામ્ । અર્કે' । ઊર્જમ્ । નુનુદ્ર । ઉત્પ્રેરધિમ્ । વિર્યૈ ॥ ૪ ॥

અ૦—(કૌષ્ઠ સપિ -હે કે)—હે ગોતમે ! તરસ્યા એવા તમને,
 ગોલન-ઉદક-મપન્ન દિવસો, ચોમેર પ્રાપ્ત થયા અને તેથી
 તમે, ઉદકવડે રસાય તેવા (બ્યોતિષ્ઠ્યાદિક) તેજસ્વી કર્મ
 કથા (મરૂતો અર્થે) સ્તોત્રો સદ્ હવિ જ પાદન કરી ગોતમ
 સપિએએ, ઉદકપાનાર્થે કૃપને હવે આણેનો ૪

પ્રતચ્યન્નયોર્જનમચેનિસુસ્વર્હયન્મરુતોગોત્તમોવ ।
 પશ્યનન્દિરંપચક્રાનયોદૃષ્ટાન્વિધાવંતોવરાહન્ ॥ ૫ ॥

૫૦— પ્રતત્ । ત્યન્ । ન । યોર્જનૈર્મૈ' । અંચેતિ' । સૈન્વ । હ । યત્ ।
 મહન્ । ગોતમ । વ્ર । પશ્યન્ । હિરંપચક્રન્ । અયં દ-
 દ્ધાન્ । વિદ્વાર્થેવ । વૈરાહન્ ॥ ૫ ॥

અ૦—હે મરતો !, સુનર્ણમય ચક્રવાળા રથવિષે આશ્ન, અથવા રૂડા
કર્મ કરનાર, લોખંડી ચક્રધારાવાળા, અથવા લોખંડી દાદ-
વાળા, વિવિધ રીતે ધતહિત દોડનાર, ઉત્કૃષ્ટ સન્નુઓના હથ્થ-
નાર, અથવા ઉત્કૃષ્ટ વૃષ્ટમુદકના આહર્તા, અથવા ઉત્કૃષ્ટ
દેવોનું આશ્વિન કરનાર, અથવા ઉત્કૃષ્ટ હવિનું બક્ષણ કરનાર
એવા તમને જોઈ, ગૌતમ-સપિએ જે ગાયેછું તે સુપ્રસિદ્ધ
સ્તોત્ર, અન્ય ઉત્કૃષ્ટ સ્તોત્રના જેવું છે એમ હરકાઈ જાણે છે મ

* છુપાસ્યાર્વોમસ્તોનુભર્ત્રીપ્રતિચાયતોનવાળી ।

અસ્તોમયુવૃષામ્નાયનુંસ્તુધાગર્ભસ્ત્યોઃ ॥૬॥૧૪॥

૧૦— છુપા । સ્થા । ય । મસ્તુ । અનુ૦મૃર્ત્રી । પ્રતિ । સ્તો૦મૃતિ ।
વાગર્ભ । મૈ । વાળી । સ્તો૦મયત્ । વૃષા । આસુમ્ । અનુ ।
સ્તુધામ્ । ગૌતમ્યો ॥ ૬ ॥ ૧૪ ॥

અ૦—હે મરતો !, તમારા મથુને ચોમ્ય એવા સ્તોત્રવડે અમે,
તમે પ્રત્યેકની સ્તુતિ કરીએ છઈએ હવે અમારા હરતોવિષે,
તમે જ્યારે (બહુવિધ) અન્ન સ્થાપિત કરો છો ત્યારે સત્વિને
પણ, આ (સત્યાએ) વડે તમારી સહજ સ્તુતિ કરે ॥ ૬

પ્રતિ શ્રોત્રમે વર્ગ સમાપ્ત.

मूक्त ८८.

१ मरुतः - मित्रंनिमित्तमन्तरिक्षं प्राप्यरुजन्ति यथा
अमितमृशं शब्दकारिणः अथवा स्वैर्निमित्तमेवप्राप्य
विद्युतात्मनारोचमानाः अथवा महत्येन्तरिक्षेद्रयन्तीति=
निमित्तं अन्तरिक्षेने प्राप्तं यच्च गर्जना करे ते; अथवा, (२)
अत्यंत गर्जना करनार; अथवा, (३) स्वनिर्मित भेदने प्राप्त
यच्च विद्युत्स्वरूपे प्रकाशमान; अथवा, (४) मद्दान अन्तरिक्ष विषे
स्वे ते. (मित्ररात्रिणोयामित्ररोचिनो यामहद्रुवन्तीति
नि ११-१३).

२ षष्पिष्ठया = अथ वडे.

३ अश्वपणैः = अश्वानां पतनं पपामस्मितादशैः यथा अश्व-
व्याप्तयणैः पतनं गमयेयान्तिः = अश्वरूपी पापवजा. अथवा,
अन्तरिक्ष विषे व्याप्त (अश्वव्याप्तौ).

४ घटं = देवानां करोतारं = देवेनी धृष्टा करनार. (त्रिय-
मैदेवाभनेन इतिवरः).

५ कं = शब्दयितारम् = स्तुति गानार. (कैमेशब्दे).

६ रघन्मि. = गन्ता प्रेरयिता वडे. (त्वरत्स्वरणे.).

७ ह्यधितिगान् = व०-स०-५५-१.

८ वार्क्यामि = वारिवडे निष्पाव.

९ उत्सधिम् = ३५ (उत्तमोजलप्रवाहोस्मिन्धीयते इति).

१० सस्र = ६५५५. (स्पृशब्दे).

११ योजनं = युज्यतेनेन वेधता इति = युक्त; स्तोत्र

१२ अचेति = सर्वविधि छे. (चित्तिसंज्ञाने .

१३ धराहून् = वरस्य उत्कृष्टस्य शत्रोर्हतृन् यद्वा उत्कृष्टानां
देवानामाह्वानृन् वरस्यहविषो मक्षयितृषा = अथ

સત્ત્વનો હલુના, અથવા શ્રેષ્ઠ દેવોના આર્જુન કરનાર અથવા
શ્રેષ્ઠ હવિરન્નના લક્ષણ કરનાર (અથાપ્યેતેમાધ્યમિકા
દેવગણાધરાહવતુચ્યન્તે પશ્યહિરણ્યચક્રાનિતિ નિ
૯-૪ । હરતેર્વાહ્યતેર્વાજુહોતે)

૧૫ અનુભર્જી = અનુહરન્તી = તમને યોગ્ય (દૃઢ્ હરણે)

૧૬ ન = હવે

૧૭ પ્રતિષ્ઠોમસિ = પ્રત્યેકની સ્તુતિ કરે છે (સ્તોમસિ સ્તુ
તિકર્મા)

૧૮ ગમશ્વર્યા = બાહુ વિશે

સૂક્ત ૮૯.

મહિ-૨૬મણ પુત્ર ગોતમ, દેવતા-વિશ્વેદેવ છન્દઃ-૧-૫-૭
જગતી ૬ વિરાગ્ગાથા, ૮-૧૦ ત્રિષ્ટુપ્

આનોમુદ્રાઃકર્તવ્યોયતુશિશ્વતાંદંગામોઅપરીતાસચ્ચિદ્દેઃ ।

દેવાનોયથાસદ્મિદ્વૃષેઅમુક્ષપ્રાયુરોરક્ષિઃ । ગોદિવેદિવે ॥૧॥

૫૦-આ । નુ । મુદ્રા । કર્તવ્ય । યન્તુ । શિશ્વતાં । અદંઘાસ ।

ઓર્વિરિડ્ઘતાસ । ઉતર્ડર્ધિઃ । દુગા । નુ । યથા । વર્ડમ્ ।

ઇત્ । વૃષે । અમુન્ । અપ્રિડ્ઘામુષ । રક્ષિગાઃ । દિવિડ્ઘ-
દિવે ॥ ૧ ॥

અ૦—૧ પ્રમારે (ઉપાસન્તો) કદાપિ પરિત્યાગ ન કરનાર, પ્રતિ
દિવસ રક્ષણ કરનાર એવા વિશ્વેદેવ અમને મહેવ પ્રાપ્ત થાય
તે પ્રમારે તમને, કત્યાણુમરક અથવા એના મર્યા યોગ્ય, નિરૂપ-
દન, (સત્ત્વોષઠે) અપ્રતિરૂદ, સત્ત્વધાત્મ એવા (અગ્નિધોતા-
દિઃ) મહાયજ્ઞો યોગેર પ્રાપ્ત દે । ૧

देवानां भद्रा सुमतिर्ऋजुयता देवानां रातिरभिन्नो निर्वर्तताम् ।

देवानां संख्यमुपसेदिमा वयं देवान् आयुः प्रतिरन्तु जीवसे ॥२॥

प०— देवानां । भद्रा । सुधमति- । ऋजुयताम् । देवानां ।
राति । अभि । न । नि । वर्तताम् । देवानां । मन्त्रम् ।
उप । सेदिम । वयम् । देवाः । नः । आयुः । प्र । तिरन्तु ।
जीवसे ॥ २ ॥

अ०—आजं पयुक्त उपामकनी धृञ्छा करना देवानी कल्याणकारक
हूपा, अभने (सिद्ध हो) देवानी मैत्री अभने आपन हो
उपनार्थ, देवा अभार आयुष्य वधारे २

* तान् पूर्व्यानि विदो हूमे वयमगं मित्रमदिति वक्षं प्रसिधम् ।

अयं पणं वरं णं सोमं प्रभिनो मरस्वर्तानः सुभगामयस्करत् ॥३॥

प०— तान् । पूर्व्यानि । विदो । हूमे । वयम् । भर्तम् । मित्रम् ।
अदितिम् । वक्षम् । आर्क्षवम् । अयं णं । वरं णम् ।
सोमम् । अभिनो । मरस्वति । न । सुभगा । मय ।
करत् ॥ ३ ॥

अ०—अमे वेदात्मिका नित्य वाणीवडे लग, मित्र, अदिति,
सर्व जगतने निर्माणु करवाने समर्थ जेवा प्रजापति, यथा
'दिरुण्यगर्ष' देव भर्द्दमण्ड, अयं भा, वरं, सोम अने

* १ 'मैत्रं वा अदः । तै० ब्रा० १ ७ ९ । २ प्राणो-
वेदक्ष तै० स० २ ६ २ । ३ असौ वा आदित्योर्यम् ।
तै० स० २ ४ ४ । वारुणीरात्रि- । तै० ब्रा० १ ७ ९ ।

અર્ચીદેવને આર્ધ્યાન કરીએ છઠ્ઠાએ સુદર-ધન-મય ॥
સરસ્વતી અમાર કલ્યાણ કરે ૩

તન્નોશતોમયોમૃવાતુમેષજંતન્માતાપૃથિવીતરિપિતાયૌઃ ।

તદ્ગ્રાવાણઃસોમસુવોમયોમૃવસ્તદંશ્વિનાશૃણુતંધિષ્ણ્યાયુવમ્ ॥૪॥

૧૦- તત્ । ન । વાત । મય હમુ । વૈતુ । મેષમમ્ । તત્ । માતા ।
પૃથિવી । તત્ । પિતા । યૌ । તત્ । ગ્રાવાણ । સોમહસુવ ।
મયહમુ । તત્ । અશ્વિના । શૃણુતમ્ । ધિષ્ણ્યા । યુવમ્ ॥૪॥

અ૦-વાયુ, તે કલ્યાણકારક ઔષધ અમને પ્રાપ્ત કરે માતા પૃથિવી,
પિતા ઇ તથા સોમરમ ગાગનાર કલ્યાણકારક પાષાણો તે
ઔષધ પ્રાપ્ત કરે હે શુદ્ધિદાણી અર્ચીદેવ !, જેની અમે,
પ્રાર્થના કરીએ છઠ્ઠાએ તે ઔષધ અમને કયા પ્રકારે અનુકૂળ
થાય તે તમે જાણો છો ૪

તર્મીજ્ઞાનંજગંતસ્તુપુસ્પર્તિધિયંત્રિન્વમર્વસેદ્ધવહેચુવમ્ ।

પૂપાનોપથાવેદંમામર્મધૃધેરસિતાણાચુરદંઘઃસ્વસ્તયૈ ॥૫॥૧૫॥

૧૦- તમ્ । ઈજ્ઞાનમ્ । જગંત । તુસ્પુર્પ । પર્તિમ્ । ત્રિપર્વેદંત્રિન્વમ્ ।
અર્વસે । હમુહે । વ્યમ્ । પૂપા । ન । યથા । વર્દમાર્મ ।
અર્વત । વૃધે । રસિતા । પાર્યુ । અર્વઘઃ । સ્વસ્તયૈ ॥૫॥૧૫॥

અ૦-તથાવર જન્મના અધિપતિ, કર્મોવડે પ્રમજ યનાર ઇન્દ્રાણુ,
અમે રક્ષણાર્થ આર્ધ્યાન કરીએ છઠ્ઠાએ જે પ્રકારે મ પત્તિ
વધી અમાર રક્ષણ થાય તેજ પ્રકારે અદિત્ય પૂપા, કલ્યા-
ણાર્થ અમાર સરક્ષણદા હો ૫

ઈતિ છઠ્ઠા વર્ગ સમાપ્ત

स्वस्तिनइन्द्रोवृद्धश्रवाःस्वस्तिनःपूषाविश्ववेदाः ।

स्वस्तिनस्ताक्ष्योअरिष्टनेमिःस्वस्तिनोवृहस्पतिर्देधातु ॥६॥

५०— स्वस्ति । नः । इन्द्रः । वृद्धश्रवाः । स्वस्ति । नः । पूषा । विश्ववेदाः । स्वस्ति । नः । ताक्ष्यः । अरिष्टनेमिः । स्वस्ति । नः । वृहस्पतिः । देधातु ॥ ६ ॥

अ०—मर्वप्रसिद्ध, वा विपुत्र-हवि-स्व पन्त छन्द, अभाश् कस्याशु करो. मर्वरा, वा मर्वसंपत्तिमान पूषा, अभाश् कस्याशु करो. अहिंसित आधुधवाजो, यद्वा अहिंसित रथवाटवाजो ताक्ष्य, (ग३३) अभाश् कस्याशु करो. वृहस्पति, अभाश् कस्याशु करो. ६

पृषदश्वामरुतःपृथिमातरःशुभ्रयावानोविदथेपुजमयः ।

अग्निजिह्वामनवःसूरचक्षसोविश्वेनोदेवाअवसागमन्निह ॥७॥

५०— पृषत्तदभ्याः । मरुतः । पृथिमातरः । शुभ्रमेदयावानः । विदथेषु । नैमय । अग्निजिह्वा । मनवः । सूरचक्षसः । विश्वे । न । देवाः । अवसा । आ । गमन् । इह ॥ ७ ॥

अ०—स्वेत टपडीवाणी हरिष्ठीरपी अग्नेवाणा, नानावर्णनी गायत्री मातावाणा, सुंदर गतिवाणा, यजो विषे प्रयाशु करनारा, अग्निजिह्व, विचारशील, सूर्यप्रकाशना जेवा तेजस्वी भइतो, आगे पोताना रक्षसहित अभासी पासो पधारो. ७

भद्रं कर्णेभिः शृणुयामदेवाभद्रं पर्येमाक्षभिर्यजत्राः ।

स्थिरैरङ्गैस्तुष्टुवांसस्तनूभिर्व्यसेमदेवहितयदायुः ॥८॥

૧૦— અદિતિઃ । ઘૌઃ । અદિતિઃ । અન્તર્ધિશ્વમ્ । અદિતિઃ ।
મૃતા । સઃ । પિતા । સઃ । પુત્રઃ । વિશ્વે । દેવાઃ । અદિતિઃ ।
૧૧— પૈર્ઘ્નિઃ । જનાઃ । અદિતિઃ । જાતમ્ । અદિતિઃ । જનિદત્ત્વમ્
॥ ૧૦ ॥ ૧૬ ॥

અ.—અદિતિ તેજ ઘૃષોઃ, અદિતિ તેજ અન્તર્ધિશ્વ, તેજ માતા,
તેજ પિતા, તેજ પુત્ર (છે) મર્વેય દેવ, તે અદિતિ જ (છે).
પંચમન પથુ તેજ (છે). પ્રજેત્પતિ તથા ઉત્પત્તિનું અધિ-
કરણ પથુ તેજ છે. ૧૦

ઇતિ સોમમા વર્ગ મમાપ્ત

સૂક્ત ૮૯.

- ૧ અપરીતાસઃ = શત્રુભિરપરિગતાઃ અપ્રતિરુદ્ધાઃ = શત્રુ
વડે અપ્રતિરુદ્ધ.
- ૨ અમાયુષઃ = અપગચ્છન્તઃ સ્વકીયં રક્ષિતઋષમપરિસ્થ-
જન્તઃ = રક્ષણ કરવા યોગ્યનો પરિચાલ ન કરનાર. (દુર્ગતો).
- ૩ સદમિત્ = સદૈવ.
- ૪ નિયિદા = વેદાત્મિકા-નિત્ય-વાણીવડે.
- ૫ મર્ગ = મજ્જનીયં દ્વાદશાનામાદિત્યાનામશ્વત્તમમ્ =
એવ્ય ભગદેવ.
- ૬ મિત્રં = પ્રમીતે સ્વાયક અહરભિમાનિનં દેવં = ઉપદેવથી
પરિચાલ કરનાર, અથવા દિવસનો અભિમાની દેવ મિત્ર.
- ૭ અદિતિ = અર્ધાંત્રીયા વા અદીના દેવમાતા.
- ૮ અશ્વિધમ્ = શોષણરહિત; સર્વદા એકગરૂપે હોનાર મરૂગણ.
(સ્વિધુ શોષણે).

९ अर्यमणम् = अरोन्मन्वेदादीनसुरान्यच्छ्रुतिनियच्छ्रुति
इति = मन्वेदादिक असुरोनुं नियमन करनारम्भम्.

१० वरुणम् = वृणोतिपापकृतः स्वकीयैः पाशैरावृणोती-
तिराज्यभिमानोदेवः = रात्रिने। अलिभानी देव.

११ सोमम् = पृथिवी विने क्षतास्वर्षे अने सुतोऽविने यन्द्देवता
स्वर्षे होनाः.

१२ अश्विनः = अश्ववन्तः; अथवा, अर्वाध्यापक देव. (अश्विनौ
यद्व्याप्नुवाते मर्च रसेनान्योऽयोतिषान्योश्चरश्विना-
वित्योर्णवाभस्तस्कावश्विनौ चाद्यापयित्वावित्येकेऽहो-
रात्रावित्येके सूर्यावग्रमत्तावित्येके राजानौ पुण्य-
कृतावित्येतिहासिकाः । (नि० १२. १ ।)

१३ घातु = मापयतु = प्राप्त करे. (या गतिगन्धनयोः).

१४ धिष्ण्या = बुद्धिशासी.

१५ धिर्यजिन्धं = धीमि. कर्मभिः प्रीणयितव्यं = कर्म-
प्रसन्न. (जिधि प्रीणनार्थः)

१६ वेदसाम् = धनने।

१७ वृधे = वर्धनार्थ.

१८ पायुः = भक्षयिष्यार. (या रक्षणे).

१९ पूषा = पोषक देव.

२० तार्यः = तृक्ष्युः मरु.

२१ बृहस्पतिः = बृहत् देवोने। पात्रयिता.

२२ शुभयावानः = सुंदर गतिवागा. (याप्रापणे).

२३ जग्मयः = गन्तारः = प्रयाय करनार.

२४ मनघः = विचारशील.

२५ यज्ञत्राः = यज्ञार्थ.

२६ अन्ति = अन्तिके = समीपमां.

२७ जरसं = ७२। = वृद्धावस्था.

२८ गन्तोः = क्लृप्तस्य आयुषो गमनात् पूर्वं = निर्माल्य क्षेत्रे
आयुष्य पीति न्यथ तेनी पूर्वे.

२९ रिरिपत = द्विसिष्ट = विनाश क्षेत्रे. (इपरिष्ठ द्विसायां).

३० पञ्चमनाः = पांच लोकः. (गन्धर्वाः पितरो देवा असुरा
रक्षांसोऽस्येके चत्वारो वर्णाभिषादः पञ्चम इरण्यमन्य
वदति नि० ३ ८).

सूक्त ९०.

ऋषिः—रङ्गभ्यु पुत्र गोतमः; देवताः—विश्वेदेवः छन्दः—१-८ गायत्री.
६ अनुष्टुप्, देवता—विश्वेदेव.

ऋजुनीतीनोर्वर्णो मित्रो न पतु विद्वान् ।

अर्यमा देवैः स नो पाः ॥ १ ॥

१०—ऋजुनीती । न । वर्णः । मित्रः । न पतु । विद्वान् । अ-
र्यमा । देवैः । स नो पाः ॥ १ ॥

अ०—(नेतृत्वं उत्तम स्थानता न्यस्तुनाम्) विद्वान् मित्रं पश्य
तथा पतर देवो महवर्णमान अर्यमा, अमने अरण्य भागे
(छिष्ट स्थाने) एव न्यस्तुनाम् १

ते हि वस्वो वसन्तानास्ते अभ्रं मूरामहोभिः ।

घ्नानारं सन्ते विश्वाहा ॥ २ ॥

૫૦— તે । હિ । વૈવિ । વર્ણવૌના । તે । અપ્રદર્શૌ । મહં દમિ ।
મૃતા । રક્ષન્તે । વિદ્યાર્હા ॥ ૨ ॥

અ—તેજ સપતિવડે (જગતનુ) આચ્છાદન કરનાર, જાનવાન
દેવો, પોતાના તેજવડે, સદૈવ જગતિર્વિહ નિભાવે છે ૨

તેઽસ્મભ્યંશર્મયસશ્ચમૃતામર્ત્યેભ્યઃ ।
વાર્ધમાનાઅપદ્ધિર્પઃ ॥ ૩ ॥

૫૦— તે । અસ્મભ્યંમ્ । શર્મ । યસૈન્ । અમૃતા । મર્ત્યેભ્યઃ ।
વાર્ધમાના । અપ । દ્ધિર્પઃ ॥ ૩ ॥

અ—અમર એવા તે (વિશ્વેદેવ), પાપરૂપી શત્રુનો વિનાશ કરી,
મર્ત્ય એવા અમરો, (અમૃતસ્વરૂપ) સુખ અર્પણ કરે ૩

વિનંપયઃસુવિતાયષ્ટિયન્તિવન્દ્રોમુરતઃ ।
પૂષામગોવન્દ્યાસઃ ॥ ૪ ॥

૫૦— વિ । ન । પય । સુવિતાર્યઃ । ત્રિયન્તુ । વન્દ્ર । મુરતઃ ।
પૂષા । મગઃ । વન્દ્યાસઃ । ૪ ॥

અ—વન્દ્ય હન્દ્રે મરેત, પૂષા, અને ભગ, અમારા કન્યાધાર્ય-
સ્વર્ગોદિઃ ફલાર્થ—અમારા માર્ગને સુગમ કરે (અર્થાત્
અશોભન માર્ગથી પૃથક્ કરે) ૪

* હૃતનોધિયોમોર્ઘ્યાઃપૂષન્વિષ્ણવેર્વવાઃ ।
ક્તીનઃસ્વસ્તિમનઃ ॥ ૫ ॥ ૧૭ ॥

* યસ્માત્પશુવ મપ્રેષન્નશેરન્સપતેનવશેનવજેત । તેઽ
દ્યાઃ ૨ ૭-૧૯ ।

૧૦— હૃત । નૃ । ધિયં । ગોદ્ભંગા । પૂર્વન્ । વિષ્ણોઽર્થિ । એવં-
દ્યૌર્ધાવઃ । કર્તૈ । નૃ । સ્વસ્તિદ્વમત્ ॥ ૬ ॥ ૧૭ ॥

અ૦—હે પૂર્વા !, હે વિષ્ણુ !, હે અશ્વગામી મરુતો !, તમે
અમારા કર્મો ગોસપન કરો. અને વળી, અમને અવિનાશી
કરો. ૫

ધતિ સતરમે વર્ગ સમાપ્ત
મધુવાતાઋતાપ્તેમધુક્ષરન્તિસિન્ધવઃ ।
માર્ધ્વીનૈઃસન્ત્વોર્પધીઃ ॥ ૬ ॥

૧૦— મધુ । વાતાઃ । ઋતૈર્ધ્યતે । મધુ । ક્ષરન્તિ । સિન્ધવઃ । માર્ધ્વી ।
નૃ । મન્તુ । ઓર્પધી ॥ ૬ ॥

અ૦—પરો-ધુ યજમાનાર્થે વાત, મધુર કર્મધ્ય વસ્ત્રાવે છે નદી
અથવા સમુદ્રો, મધુરસપૂર્ણ વેહે છે (તેજ રીતે) અમારા
અર્થે, ઓર્પધિ મધુર હો. ૬

મધુનક્તમુતોપસોમધુમૃત્પાર્થિરંજઃ ।
મધુઘૌરંસ્તુનઃપિતા ॥ ૭ ॥

૧૦— મધુ । નક્તમ્ । હૃત । હૃવત્ । મધુદ્વમત્ । પાર્થિવમ્ । રંજં ।
મધુ । ઘૌરં । અસ્તુ । નૃઃ । પિતા ॥ ૭ ॥

અ૦—અમને સારિ મધુરધ્ય દેનારી હો. વળી, હિમાચલ પણ અમને
મધુરધ્ય દેનાર હો. પૃથ્વીનોક, અમને મધુરધ્ય દેનાર હો.
પિતા ધૂ, અમને મધુરધ્ય દેનાર હો. ૭

મધુમાન્નોવનસ્પતિર્મધુર્માઽસ્તુસૂર્યઃ ।
માઘરીર્ગર્વોમવન્તુનઃ ॥ ૮ ॥

१०— मधुहपान् । नः । वनस्पतिः । मधुहपान् । अतु । सूर्यः ।
माध्वीः । गार्धः । भवन्तु । न ॥ ८ ॥

अ०—अमने वनो पावयिता (धूपादिभानी) देव, मधुर हो।
सूर्य, मधुर हो। अमने गाधो, मधुर हो ।

शंनोमित्रःशंवरुणःशंनोभवत्वर्यमा ।

शंनइन्द्रोवृहस्पतिःशंनोविष्णुंरुरुक्रमः ॥९॥१८॥

१०— शम् । नः । मित्रः । शम् । वरुणः । शम् । न । भवतु ।
अर्यमा । शम् । न । इन्द्रः । वृहस्पतिः । शम् । नः ।
विष्णुः । उरुरुक्रमः ॥ ९ ॥ १८ ॥

अ०—मित्र, अमने सुभकर हो। अथवा, अमारा उपद्रवने शात
करनार हो। वरुण, सुभकर हो। अर्यमा, (सूर्य) सुभकर हो।
महान् देवोपा पावयिता इन्द्र, अमने सुभकर हो। वामा
उभया वारनार विष्णु, अमने सुभकर हो ।

इति अकारमे। पश्च॑ समाप्त

सूक्त ९०.

- १ ऋजुनीतो = ऋजुनीत्या ऋजुनयनेन = मरण मार्गे.
- २ वसमाना = वासवा आच्छादयितारः = अ० जालन
करनार (वसमाच्छादने).
- ३ वसवः = वसुनोधनस्य = सपत्तिनो.
- ४ भद्रमूला. = अग्रमूर्तिना समूहा = ज्ञानवान्. (प्रकृ-
ष्टाम् = प्रम् सुहृद्ग्रीहसमुच्छ्राययो.).

- ૫ વિશ્વાદા = જ્ઞાપવાદાનિ = સંદેહ.
 ૬ યંસન = ચક્ષુઃ = અર્પણ ક્ષેત્ર.
 ૭ સુવિભાવ = સુદ્યુષાસદ્યાવ જ્ઞાનાદિફલાય = સંપત્તિ-
 રસ-પ્રાપ્તિયથે.
 ૮ વિચિયન્તુ = વિચિયન્તુ = મુચ્યમાણ (વિચરવતે).
 ૯ વાપાતઃ = વંદનીય.
 ૧૦ વચયાવઃ = વચેર્ગમ્યમિદમ્બ્રૂયાતિ નચ્છતીત્યેવમાયા
 મદદ્વજઃ = અધ્યાત્મી ભક્તો (દણુ ગતો).
 ૧૧ પ્રજ્ઞાપતે = જ્ઞેયમ્.
 ૧૨ રજઃ = ભોક્ત. (રજમયદિમજ્જના इति रजः).

સૂક્ત ૧૧.

ઋષિઃ-૨૮મણુ પુત્ર ગોત્રમ્. દેવતાઃ-સોમઃ ૭-૮-૧-૪ ત્રિપુલ,
 ૫-૧૬ આયત્રી. ૧૭ ઉશ્વિદ, ૧૮-૨૩ ત્રિપુલ.

ત્વંસંપ્રમચિકિત્તોમન્નાપાત્વંગિષ્ટમનુનેપિવન્યામ્ ।
 સત્ત્વર્ણાનીપિતરોનડન્દોદેવેપુરત્નમમનન્તુષીરાઃ ॥૧॥

૧૦- દશ્મ્ । મોમ્ । પ્ર । ચિન્તિત્ । મૈત્રીણા । સ્વમ્ । રનિષ્ઠમ્ ।
 ઋનુ । નેપિ । વન્યામ્ । તર્વે । પ્રદેનીતી । પિતરઃ । નઃ ।
 દેન્દોદિતિ । દેવેર્ણુ । રત્નમ્ । અમનન્તુ । ધીરાઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ-૧ સોમ ।, અમારી શુદ્ધિરહે અમે તૂને છેક જ્ઞાપીએ છઈએ
 (એથી), તું અમને અત્યંત સગ્ગમાર્ગે સમ જ્ઞાવ છે. (સર્વ
 જગતને અમૃતરહે) બીજાનાર દે સોમ ।, તારીજ રૂપ

વડે, અમારા કર્મસંપન્ન વા જુદિમાન પિતૃઓને, દેવો પાસેથી
રૂડી પાનપ્રાપ્તિ થઈ ૧

ત્વંસોમકૃતુંભિઃસુકૃતુંમૂસ્ત્વંદક્ષે.સુદક્ષોઽશ્વિર્વેદાઃ ।

ત્વટ્પાંષ્ટૃત્વેભિર્મહિતાગુમ્નેભિર્ગુમ્ન્યંમવોનૃચતાઃ ॥૨॥

પ૦— ત્વમ્ । સોમ્ । કૃતુંદમિ । સુદક્ષતું । મૂ । ત્વમ્ । દક્ષે ।
સુદક્ષ । અશ્વિર્વેદા । ત્વમ્ । ટ્પાં । વૃષ્ટૃત્વેભિ । મહિ-
ત-ગા । ગુમ્નેભિ । ગુમ્ની । અમ્વ । નૃવૃચતાં ॥૨॥

અ૦—હે સોમ ૧, તૂ, તારા (અભિષેકાદિક) કર્મો વા જ્ઞાનવડે,
જોબનકર્મ વા જ્ઞાનવાળો છે સર્વસંપત્તિમાન એવો તૂ, પોતાના
બળવડે જોબનબળવાળો છે. તૂ, કામાભિવર્ષક (ઇષ્ટ પદાર-
થોના વરસાવવા) તથા માહાત્મ્યને લઈ કામાભિવર્ષક છે
મરુતેતા (યજમાનો) ઓને ઇષ્ટૈશ્વ દર્શવિતો સતો, તૂ
(તેઓએ અર્પણ કરેલા) હવિરજ વડે પુષ્કળ અન્ન-સંપન્ન
થાય છે ૨

ઋરાજોનુત્તેવૈરણસ્યત્રતાનિંબૃહધ્માધીરન્ત્વંસોમધામ ।

શુચિષ્ટૃમંસિપ્રિયોનમિત્રોદુક્ષાચ્યૌર્અર્યમેવાંસિસોમ ॥ ૩ ॥

પ૦— રાજ । નુ । તુ । વૈરણસ્ય । ત્રતાનિં । બૃહત્ । ગુમીરમ્ ।
તવ । સોમ્ । ધામં । શુચિ । ત્વમ્ । અમિ । પ્રિય । ન ।
મિત્ર । દુક્ષાચ્યૌ । અર્યપાદૈશ્વ । અસિ । સોમ ॥ ૩ ॥

* ૧ સોમોઽસ્માર્કંબ્રાહ્મણાનારાજા । તે૦ સ૦ ૧-૮-૧૦૪

૨ યજ્ઞોસિધૃતઘ્નત । તે૦ સ૦ ૧-૨-૧૦ ।

અ૦—હે સોમ !, (અગ્નિષ્ટોમાદિક) કર્મો, અને (ધામાર્થ આણેલ વસ્ત્રવડે) હાંકેલ એવો તું, (આલણેલા) રાગનેજ આધીન છે. (એથી), તારું વેજ મહાન ગંભીર છે. અથવા, (૨) રાગ વરુણની પેઠે, તારાં કર્મો લોહહિતકારક હોય છે. હે સોમ !, તું પ્રિય મિત્રદેવની પેઠે, સર્વશોધક છે. હે સોમ !, તું અર્થમા પ્રમાણે સર્વવર્ધક છે. ૩

યાતેધામાનિદિવિપાપૃથિવ્યાંપાર્ષતેષ્વોર્ષધીષ્ણુષ્ણુ ।

તેભિર્નોવિશ્વૈઃસુદનામહેઽન્નરાજન્ત્સોમપ્રતિહૃત્વાયૃમાય ॥૪॥

૫૦— યા । તે । ધામાનિ । દિવિ । યા । પૃથિવ્યામ્ । યા । પર્ષ-
તેષુ । ઓર્ષધીષુ । અપ્દષ્ટુ । તેભિઃ । નુઃ । વિશ્વૈઃ । સુદનાઃ ।
અહેઽન્ । રાજન્ । સોમ । પ્રતિ । હૃત્વા । ગૃમાય ॥૪॥

અ૦—હે ગજ સોમ !, તારાં જે ઘુએકવિષે તેજે હોય, જે પૃથિવી વિષે હોય, જે પર્વતો વિષે હોય, જે ઓર્ષધિ તથા ઉદકવિષે હોય તે સર્વ વડે શુક્ત એવો તું, અમારા પ્રત્યે પ્રસન્ન તથા કોધરહિત થઇ, અમારા હવ્ય ગૃહધુ કર્યું. ૪

ત્વંસોમાસિસત્પતિસ્ત્વંરાજોતદૃઘહા ।

ત્વંમદ્રોઽસિકર્તુઃ ॥ ૫ ॥ ૧૯ ॥

૫૦— ત્વમ્ । સોમ । અસિ । સત્પતિઃ । ત્વમ્ । રાજા । ઉત ।
વુદ્ધહા । ત્વમ્ । મદ્રઃ । અસિ । કર્તુઃ ॥ ૫ ॥ ૧૯ ॥

*૧ સોમરાજાનોબ્રાહ્મણાઃ । તે૦ ઘા૦ ૧-૭-૬. ।

૨ સ્વાનગ્રાજેત્યાદેતેશામમુર્ધિમહોકેસોમમરક્ષન । તે૦

સં૦ ૬-૧-૧૦. ।

અ૦—હે સોમ !, તું સત્કર્મ વિને પ્રવર્તનાર (બ્રાહ્મણો)ને અધિ-
પતિ છે. અથવા, (૨) સ્વાનાદિક સન્તો જેના પાત્ર છે
એવો તું છે. વિરાજમાન એવો તું સત્કર્તા છે. તૂ રમ
(અગ્નિદેવતાદિક) યાગરૂપ છે. ૫

ધૃતિ ઝોગણીસમો વર્ષ સમાપ્ત.

ત્વંસોમનોવશોઽજીવાતુંનર્મરામદે ।

મિયસ્તોઽગ્રોવનસ્પતિઃ ॥ ૬ ॥

પ૦—ત્વમ્ । ય । સોમ । નઃ । વર્ષાઃ । ઝીવાતુંમ્ । ન । મૈરામદે ।
મિયદસ્તોઽગ્રઃ । વનસ્પતિઃ ॥ ૬ ॥

અ૦—હે સોમ !, અમારા જીવનોવશની શું કામના કરે, (અર્થાત્,
અમે જીવીએ એમ તું ધમ્મ કરે), તે અમે મરનાર નહિ.
શુભિપ્રિય એવો તું, વનસ્પતિના અધિપતિ છે. ૬

ત્વંસોમમુદેમગૃત્વંયૂનઋતાયુતે ।

દર્શદધાસિઝીવસે ॥ ૭ ॥

પ૦—ત્વમ્ । સોમ । મુદે । મૈર્ગમ્ । ત્વમ્ । યૂર્વે । ઋતદ્યુતે ।
દર્શમ્ । દધાસિ । ઝીવસે ॥ ૭ ॥

અ૦—હે સોમ !, તું, ૧૬ અને તરણ યજ્ઞેચ્છુ (પુરુષ)ને જીવનાર્થ,
ઉપબોગ-સમર્થ થન અર્પણ કરે છે. ■

ત્વંનઃસોમવિશ્વતોરક્ષારાજન્નાયુતઃ ।

નરિપ્યેત્વાવંતઃસર્તા ॥ ૮ ॥

પ૦—ત્વમ્ । ન । સોમ । વિશ્વતં । રક્ષં । ગઞ્તુઃ । અર્વેદ્યુતઃ ।
ન । રિપ્યેત્ । ત્વાદવંતઃ । સર્તા ॥ ૮ ॥

મયસ્ફાનોંઅમીવૃદ્ધાંમુક્તિપુંદ્રિવર્ધનઃ !

મુમિત્રઃસોમનોભવ ॥ ૧૦ ॥

પ૦— મયદર્શન । અમ વૃદ્ધા । મુદ્ધવિત્ । પુન્દ્રિવર્ધન મુમિત્ર ।
સોમ । ન । ભવ ॥ ૧૦ ॥

અ૦—હે સોમ !, તુ, અમારો ધનવર્ધક, રોગનાશક, ધનદાયક અને
મ પતિનો વધારનાર સન્મિત્ર હો ૧૦

સોમંરારન્ધિનોંહૃદિગાર્વોનયર્વસેષ્ઠા ।

મર્યેદૃશ્વસ્વ઒ક્યે ॥ ૧૧ ॥

પ૦— સોમં । રૈન્ધિ । ન । હૃદિ । ગાર્વ । ન । ચર્વસેષુ । આ ।
મર્યે દૃશ્વ । સ્વે । ઓક્યે ॥ ૧૧ ॥

અ૦—હે સોમ !, જેમ ગાયો રૂઝા ધામ વિષે રમણ કરે એવવા,
જેમ અનુધ્ય, પોતાના ધરવિષે (પુત્રાદિ સહ) રમણ કરે તેમ
તુ, અમારા હૃદયવિષે રમણ કર ૧૧

ય સોમસહ્યેતર્વંરારણદિશ્મર્ત્યં ।

તદર્શં સચતેકવિ ॥ ૧૨ ॥

પ૦— ય ન સોમ । મહ્યે । તર્વં । રારણત્ । દેવ । મર્ત્યં । તમ્ ।
દર્શં । સચતે । કવિ ॥ ૧૨ ॥

અ૦—હે તેજસ્વી સોમ !, જે મર્ત્ય (વજમાન), તારી મૈત્રી વિષે
રમણ કરનાર હોય તેનું, સર્વેશ, સર્વકાર્યસમથ એવો તું
સેવન કરે છે (અર્થાત્, તેના ઉપર તુ અનુગ્રહ કરેછે) ૧૨

વૃહાપાળોઅમિદ્યસ્તેઃસોમનિપાચંદસઃ ।

સર્વાસુશેવણધિનઃ ॥ ૧૫ ॥ ૧૧ ॥

૧૦— વૃહા^{૨૧}પ્ય । નુઃ । અમિદ્યસ્તેઃ । સોમં । નિ । પાદિ । અંદસઃ ।

સર્વા । સુદૈશેવઃ^{૨૨} । ણધિ । નુઃ ॥ ૧૫ ॥ ૧૧ ॥

અ૦—હે સોમ !, તું અમારું અગ્નિચાપથી રથથી ધ્યું. પાપથી
છેક પાતન ધ્યું. (એ રીતે અમારા પાપનો પરિહાર કરી),
તું, અમારો સુખકારક સખા હો. ૧૫

ઇતિ એકવીશમે વર્ગ સમાપ્ત.

આપ્યાયસ્વસમેતૃતેવિશ્વતઃસોમવૃષ્ણમ્ ।

મવાવાજસ્યસંગયે ॥ ૧૬ ॥

૧૦— આ । પ્યાયસ્વ । સમ્ । વૃત્તુ । તે । વિશ્વતઃ । સોમ ।

વૃષ્ણૈયમ્ । મર્વ । વાજસ્ય । સમેદગયે ॥ ૧૬ ॥

અ૦—હે સોમ !, તું વૃદ્ધિગત હો. તુને ચોગેર સામર્થ્ય પ્રાપ્ત હો.
તું અન્નની મંગાથે હો. (તું અન્નપ્રદ હો.) ૧૬

આપ્યાયસ્વમદિન્તમસોમવિશ્વૈભિરંશુભિઃ ।

મવાનઃસુશ્રવંસ્તમસર્વાનુષે ॥ ૧૭ ॥

૧૦— આ । પ્યાયસ્વ । મન્દિન્દત્તમ્ । સોમં । વિશ્વૈભિઃ । અશુ-

દર્ભિઃ । મર્વ । નુઃ । સુશ્રવં.દનમઃ । સર્વા । નુષે ॥ ૧૭ ॥

અ૦—હે અત્યંત મદ્યવાન સોમ !, તું સર્વ સોમવસ્ત્રી વડે, ચોગેર
વૃદ્ધિગત હો. અત્યંત અંપતિમાન એવો તું, ઉત્કર્ષાર્થે અમારો
મિત્ર હો. ૧૭

સંતેપયોંસિસમૃયન્તુવાજ્ઞાઃસંટપ્પ્યાન્યભિમાતિપાહઃ ।

આપ્યાર્યમાનોઅમૃતાયસોમદિવિશ્રવાંસ્યુત્તમાર્નિધિષ્વ ॥૧૮॥

૫૦— સમ । તે । પયોંસિ । સમ । ઉમ્મદ્ધતિ । યન્તુ । વાજ્ઞા । સમ ।
વૃષ્ણાનિ । અભિમાતિદૈતેહં । આદપ્યાર્યમાન । અમૃતાય ।
સોમ । દિવિ । શ્રવાંસિ । ઉત્તદ્ધતમાર્નિ । ધિર્ધ્વ ॥ ૧૮ ॥

અ૦—હે સોમ !, યજુનાયક એવા તને, દૂધ તથા હવિરન્ન રૂડીરીતે
પ્રાપ્ત હો. તને આમર્થ્ય રૂડીરીતે પ્રાપ્ત દો. તૂ એનેર બનવાન
સતો, અમને અમર કરવા સ્વર્ગવિષે ઉત્કૃષ્ટ અન્ન વા, હવિ
• રન્ન ધારણ કર્યું ૧૮

*યાતેધામાર્નિહુવિપાપર્મન્તિતાતેવિશ્વાપરિભૂરસ્તુયજ્ઞમ્ ।

ગયસ્ફાનઃપ્રતરેળઃસુવોરોવીરહાપર્ચરાસોમદુર્યાન્ ॥ ૧૯ ॥

૫૦— યા । તે । ધામાર્નિ । હુવિર્ષા । પર્મન્તિ । તા । તે । વિશ્વા ।
પરિભૂ । અસ્તુ । યજ્ઞમ્ । ગયસ્ફાનઃ । પ્રૃદૈતરેળ ।
સુવોરો । અવીરદ્દહા । પ્ર । ચર । સોમ । દુર્યાન્ ॥ ૧૯ ॥

અ૦—હે મોમ, (ઘુનોઠકવિષે અવસ્થિત) તારા તેજેનુ હવિ વડે
પૂજન કરે છે તે સર્વેય તેજ, યજ્ઞની એનેર કરી વગે. અથવા,
યજ્ઞમાર્નિ તે સર્વેય તેજને ગૃહણ કરનાર હો થય અથવા
ધનની વૃદ્ધિ કરનાર, (દુરિતથી) પ્રકર્ષપણે તારણહાર, શોભન
વીર પ્રરેષો વડે સપન્ન, યુગેને ન હણનાર એવો તૂ અમારે
ઘેર જા ૧૯

સોમોઽધેનુંમોમો અર્વન્તમાશુંસોમોઽવોરંકર્મણ્યદદાતિ ।

સાદન્યૈવિદ્ય્યસમેયંપિતૃશ્રવણંયોદદાશદસ્મ ॥૨૦॥૨૨॥

૫૦— સોમઃ । ધેનુંમ્ । મોમઃ । અર્વન્તમ્ । આશુમ્ । મોમઃ ।
 વોરમ્ । કર્મણ્યમ્ । દદાતિ । સાદન્યમ્ । વિદ્ય્યમ્ । સુમે-
 યમ્ । પિતૃદૈશ્રવણમ્ । યઃ । દ્વાશત । અસ્મે ॥૨૦॥૨૨॥

અં—જે આ સોમને (હવિ) અર્પણ કરે છે તેને, તે દૃઢજી ગાય
 દે છે, અપક્વ અગ્નિ દેહે, વ્યવહારિક, યૃહકાર્યકૃશક, યજ્ઞપરા-
 મણ્ય, સભ્ય (સકલશાઆલિષ), તથા પિતાની કૃતિ વધાર-
 નાર પુત્ર દે છે. ૨૦

ધૃતિ આવીશમે વર્ગ સમાપ્ત.

અપાંક્ત્યુત્સુપૃતનાસુપર્મિસ્તૃર્પામ્પ્સાંવૃજનસ્યગોપામ્ ।

ભરેપૃજાંસુક્ષિતિસુશ્રવસંજયન્તસ્વાપનુમદેમસોમ ॥૨૧॥

૫૦— ગોપાંક્તમ્ । યુત્સુ । પૃતનાસુ । પર્મિમ્ । સ્તૃર્પામ્ ।
 પ્સાંવૃજનામ્ । સુમેનસ્ય । ગોપામ્ । મરેપૃજાનામ્ । સુદક્ષિતિમ્ ।
 સુદશ્રવસમ્ । જયન્તમ્ । ત્વામ્ । અનું । મદેમ્ । સોમ ૨૧॥

અં—હે સોમ !, યુદ્ધવિષે અજેય, સેનાવિષે જયના પૂરવિતા
 (પૂર્ણ કરનાર), સ્વર્ગ દેનાર, ઉદ્ધાના દેનાર, અથવા સર્વના
 અનુબ્રહ કરનાર, બળના રક્ષણ કરનાર, યજ્ઞો વિષે પ્રગટ
 હોનાર, રૂડા નિવાસસ્થાનવાળા, રૂડા યજ્ઞસ્ત્રી અને વિજયી
 એવા તને જોઈ, અમે હર્ષયુક્ત થઈએ ૨૧

સ્વમિમાઓપધીઃસોમુચિન્ત્રાસ્વમ્પોઅંનનયસ્ત્વંગાઃ ।
ત્વમાતૃતન્વ્યોર્વેન્તરિક્ષત્વજ્યોતિષાવિતર્થોસ્વર્થ ॥૨૨॥

૧૦— ત્વમ્ । દુમા । ઓપધી । સુમ્ । વિષ્ણુ । ત્વમ્ । અવ ।
અન્નનય । ત્વમ્ । ગા । ત્વમ્ । આ । તતન્વ્ય । બ્રહ્મ । અ-
ન્તરિક્ષમ્ । ત્વમ્ । જ્યોતિષા । વિ । તર્થ । દૈર્ઘ્ય ॥૧૧॥

અ૦—હે સોમ !, તે આ સર્વ વનસ્પતી ઉત્પન્ન કરી છે તે ઉદક
અને ગાયાદિક મર્વ પશુ ઉત્પન્ન કર્યા છે તે વિદ્યાગ
અતરિક્ષને એમર વિસ્તારેડુ છે, તારા પ્રકાશવડે, તે અધ
કારનો વિનાશ કરેયો છે ૨૨

દ્રેવેનન્નોપનસાદેવસોમરાયોભ્રાગસંહસાવન્નુભિયુધ્ય ।
માત્વાતૃનદીશિવેલીર્યસ્યોભયેભ્ય પ્રચિકિત્સાગચિટ્થૌ ॥૨૩॥૨૩॥

૧૦— દ્રેવેન । નુ । મનસા । દ્રેવ । સોમ્ । રાય । મૌર્ગમ્ । સહ
સાદવન્ । અમિ । યુધ્ય । મા । ત્વા । આ । તૈનેત્ । રેશિવે ।
લીર્યસ્ય । નુપયેભ્ય । પ્ર । ચિકિત્સિ । ગોદંઠૌ ॥૨૩॥૨૩॥

અ૦—હે તેજસ્વી બલાદય સોમ !, તૂ તારી તેજસ્વી બુદ્ધિવડે
મુદ્ધ કરી, સ પત્તિને અમારો ભાગ મેળવી દે અથવા, અમારી
સ પત્તિના અપહરણ કરનારનો છેક નાશ કર્યે ડાઘએ તારો
પરાભવ મ કરો ઉભયપક્ષના યોદ્ધાઓના સામર્થ્યનો તૂ
અધિપતિ છે સત્રાત્રવિને, તૂ અમારા ઉપદ્રવ પરિહર્ય ૨૪

ઇતિ ત્રેવીશમો વર્ગ સમાપ્ત

સૂક્ત ૧૧.

- ૧ મનીષા = મનીષયા = અમારી શુદ્ધિવડે.
- ૨ રજિષ્ઠમ્ = ઋજુતમમ્ = અત્યંત સરળ.
- ૩ હન્દો = હન્દનશીલ = (મર્વ જગતને અમૃતવડે) લીજ-વનાર. (હન્દક્ષેદને).
- ૪ પ્રણીતો = પ્રણીત્યા = ઉત્કૃષ્ટ નયન (કૃપા વડે).
- ૫ નૃષક્ષા. = નૃણાં યજ્ઞસ્યનેતૃણાં યજ્ઞમાનાનાં અભિમત-ફલસ્યદર્શયિતા = યજ્ઞમાનેને ઇષ્ટ ફલ દર્શાવનાર.
- ૬ ધૃવત્વમિ. = ધૃવત્વૈઃ = કામાભિવર્ધયુ વડે.
- ૭ વરુણસ્ય = યાગાર્થમાહુતઃ ક્રીતો વરુણાશ્રુતસ્ય = યાગાર્થં ખરીદિલ અને વસ્ત્રવડે ઢાકેધને.
- ૮ વક્ષાઘ્યઃ = સર્વવર્ધક. (વક્ષઘૃદ્ધો).
- ૯ મહેલ્લન = કોધરહિત થઇ.
- ૧૦ ગૃમાય = ગૃહયુ કર. (પ્રહરુપાવાને).
- ૧૧ સીવાતુમ્ = શ્રવનીપદ.
- ૧૨ ઘશઃ = કામના કર. (ઘશકાન્તો).
- ૧૩ મરામહે = મિયામહે = ખરીએ.
- ૧૪ મગં = ધન.
- ૧૫ મહે = મહત્તે = જૂદ.
- ૧૬ અઘાયતઃ = દુઃખ દેનારથી.
- ૧૭ સુમૃલીકઃ = રૂડું સુખ સંપાદન કરનાર. (મૃદસુખને).
- ૧૮ ગયસ્ફાનઃ = ગયધનતસ્યવર્ધયિતા = ધનવર્ધક. (સ્ફાપીઘૃદ્ધો).
- ૧૯ અમીઘદા = અમીવાનાં રોગાણાંહરતા = રોગનાશક
- ૨૦ રરગ્નિઃ = રમસ્થ = રમયુ કર. (રમુ કીડાયાં)

- २१ उरुव्य = उरुव्य ३२
 २२ सुशेष = शोभनेन सुखेन युक्त = ३५। सुभवे युक्त
 सुभवे ३५
 २३ वृषय = वृषय नीर्य = भाग्य
 २४ संगमे = संगमेने = भाग्य
 २५ अभिमातिसह = अभिमातीना शत्रूणा वृष्टु = शत्रु
 नाशना (पदअभिमये)
 २६ धिक्व = धारण ३२
 २७ प्रतरण = प्रतरण तारण ३२
 २८ दुर्यान् = प्राचीनयज्ञादिलक्षणात्मदीयान्गुहान = ५३
 २९ सद्य = सदनगृहसद्य = ३५। ३५-३५।
 ३० पितृभयणम् = पिताभ्यतेमययते येनपुत्रेणतावदम्
 = पितानी कीर्ति पधारना
 ३१ अयाहुम् = शत्रुमिरनभिभवनीय = अये (वहअ
 भिमये)
 ३२ पविम = परयितारम् = पूरयिता
 ३३ स्वर्गम् = स्वर्गस्यसन्नितारदातारम् = स्वर्ग देना
 (पणुदाने)
 ३४ अप्ताम् = अपादातारयभाअप्ताअप्तातुक्तमक्षकरहित
 = ३५। देना यथा सर्वना अनुमाह (अप+सन्,
 यथाप्ताभक्षणे)
 ३५ वृजनस्य = ५५। (वृजयते अनेनेतिवृजनधल)
 ३६ मरेपुजाम् = म्रियन्ते पणुहर्षीपीतिभरायागा तेषु
 प्रादुर्भवन्तम् = यतो विषे ३५। देना (जनोप्रादुर्भावे)
 ३७ यवर्ध = विवृर्तविम्लिष्टविनष्टकृतधानसि = विनाश
 ३७। ३७

- ૩૮ પાગમ = મળારંબ્રવદ્વર્તિશ્ચુ = અપદગ્ધુ કન્નાઃ મનુને.
 ૩૯ ગણિયો = મંત્રામ વિષે. (ગણાંશાનાતાં દૃષ્ટ્ય વગળાનિ-
 ગમનાનિયેષુદિતિ).
 ૪૦ ચિદિન્દ્રિય = અમારે ઉપદ્રવ પદિદ્ય. (ચિત્તજ્ઞાને).
 ૪૧ જ્ઞાતનમ્ = ક્રેચેન જ્ઞાતનમાજાર્પીન્ = પરાંમવ મ કરે.

સૂક્ત ૧૨.

મહિપિ:-દગ્ધા પુત્ર ગોતમઃ દેવતા:-૧-૧૫ ઉ ॥, ૧૬-૧૮ અશ્વિની;
 છન્દ:-૧-૮ જગતી, ૫-૧૨ ત્રિષ્ટુબ, ૧૩-૧૮ ઉષ્ણિદ.

* પૃતાસ્તાપ્તપમઃકેતુમકૃપતૈર્અધેરંમોમાનુવૈંજતે ।

નિષ્કૃણાના આયુધાનાવધૂળગ્નઃપતિગામરંચૈર્ચન્તિગ્નાતરં ॥ ૧ ॥

૫૦— પૃતઃ । હૃમંતિ । ત્યોઃ । હૃમં । કૃતૈમ્ । અજત । વૈં ।
 અર્ચે । રંચં । માનુમ્ । અંજતે । નિ કૃણાના । આયુ-
 ધાનિદૃશ્વ । વધૂળગ્નઃ । પતિ । ગારં । અર્ચીભીઃ । ચુન્તિ ।
 માતરં ॥ ૧ ॥

અન્—તે આ ઉપા, એ પ્રકાશ પાડે છે. અન્તગ્નિના અર્ધા પૂર્ણ
 ભાગમાં (પ્રાચીન દિવ્યાગ વિષે), તે પ્રકાશ પ્રગટ કરે છે.
 પ્રગમ્ યોદ્ધાઓ પોતાનાં આયુધોને મન્જ કરે તેમ આગ
 અભાવવાળી, નવા પ્રકાશ કરનાર સૂર્યપ્રકાશની નિમ્ ।
 કન્નાઃ, ત્રા જગતજનુની ઉપા, સ્વેશ્વ પ્રવાણ કરે છે

* પૃતાસ્તાપ્તપમઃકેતુમકૃપતૈર્અધેરંમોમાનુવૈંજતે । ક્ર. ૦ મં. ૭-૮-૩. ।

વદંપત્તન્નરુણાધાનગોઘ્રયાંસ્ત્રાયુજોઋપોર્ગાંઋયુક્ત ।

અર્ધેન્નુપાસોઽયુનાનિપૂર્વ્યાઋશન્તમાનુમર્પીરશિથયુ ॥૨॥

૫૦— ઉત । અપ્તન્ । ઋણા । માનવે । વૃયા । સુદઃપ્રાયુજ ।
 ઋર્ષી । ગા । ઋયુક્ત । ઋન્ । હુપર્ષ । યુનાનિ ।
 પૂર્વયા । શન્તમ્ । માનુમ્ । ઋર્ષી । અશિથૈયુ ॥૨॥

અ—ઉરાની ચોમેર પ્રકાશનારી પ્રભા, મહત્ ઉગી છે સદૃશ
 જોડાઈ જનાર શુભવર્ણના રશ્મિઓને, અથવા, (પોતાની
 વાહનઅવરૂપ) ગાયોને, તેણે (રથે) ચોડી છે ઉપાએ, દરેકજ
 પ્રમાણે સર્વ પ્રાણિઓને પ્રગટ કર્યાં (તે પછી) તે પ્રકાશમાન
 ઉપા, શુભવર્ણના સૂર્યની માથે લગી ગઈ. ૨

અર્ચન્તિનારીરુપસોઽનવિષ્ટિર્ષિઃસમાનેનુયોજન્નેનાર્પણાવતઃ ।

ઇપવર્હન્તાઃસુકૃતેસુદાનવેત્રિભેદહયજમાનાયસુન્વતે ॥૩॥

૫૦— અર્ચન્તિ । નારી । અર્પણ । ન । વિષ્ટિર્ષિઃ । સમાનેન ।
 યોજનન । આ । ઇપવર્હન્તાઃ । ઇર્ષમ્ । વર્હન્તી । સુકૃતે ।
 સુદાનવ । વિશ્વા । ઇત્ । અર્હ । યજમાનાય । સુન્વતે ॥૩॥

અ—ચોદાઓ પોતાના આયુષો વડે સર્વ દેશને વ્યાપ્ત કરે તેમ,
 નેતારૂપી કૃષા, પોતાના તેજવડે દૂર પ્રદેશ (પશ્ચિમ ભાગ)
 પહોંત (નહ પ્રદેશને) એકદમ સુરોશિત કરે છે સત્કર્મથીય,
 ચોમેરસંયુક્ત તથા દાનશર ચળમાનાર્યાં, તે દરેકજ અનવહન
 કરતી આવે છે ૩

અધિપેશોસિવપતેનૃતૃરિવાપોર્ણેતૃવક્ષંતૃત્તેવૃર્જેહમ ।

ઽયોતિર્વિશ્વસ્મેધુર્વનાયકૃષ્ણર્તાગાત્રોનગ્રજંઘ્યુર્ણાઆર્તૃત્તમઃ ॥૪॥

૧૦— અધિ । પેશોર્ધિ । વપતે । નૃતૃર્દૈવ । અર્પ । ઝુણતે । વક્ષં ।
તૃત્ત્વાદૈવ । વર્જેમૈ । યોતિઃ । વિશ્વસ્મે । મુર્ધનાય । કૃ-
ષ્ણર્તા । ગાત્રઃ । ન । ગ્રજમ્ । વિ । ઝુપઃ । આર્તૃત્ત્વાઃ ।
તમઃ ॥ ૪ ॥

અ૦—નાપિત (વાગ્દંત્રી પેડે ઉપા, અંધકારને છેક છેડી નાંખે છે.
અથવા, નદીની પેડે ઉપા, બાતબાનના રૂપ ધારણ કરે છે.
ગાયના અવની પેડે, તે પોતાના વક્ષસ્થાને ઉધાકું કરે
છે. મર્વ જગતને પ્રકાશ દેનારી ઉપા, ગાય પોતાના
ગોઠ (વાગ) પ્રત્યે જઈ દોડી નાખે તેમ, અંધકારને ફોડી
બહાર નીકળે છે ૪

મત્યુર્ચીરુશંદસ્યાઅદર્શિવિતિષ્ટંવાર્તંતકૃષ્ણમર્ધ્વમ્ ।

સ્વહંનપંશોવિદધેપ્સુઅશ્ચિત્રંદિવોદુહિતામાનુમંથ્રેત્ ॥૫॥૨૪॥.

૧૦— પ્રતિ । અર્ચિઃ । રુશંત્ । અસ્યાઃ । અદર્શિ । વિ । તિષ્ઠતે ।
વાર્તંતઃ । કૃષ્ણમ્ । ઈર્ધ્વમ્ । સ્વર્ધ્વમ્ । ન । પેશ । વિદધેવુ ।
અજ્ઞન્ । ચિત્રમ્ । દિવઃ । દુહિતા । માનુમ્ । અથ્રેત ૫ ॥ ૨૪

અ૦—તેનું દેહીપ્રમાણ તેજ, પ્રત્યેકને (પ્રથમ પૂર્વદિશા વિષે) દીસે
છે. તે સર્વ દિશાવિષે, વિવિધરીતિ પ્રમરે છે. અને અત્યંત
કૃષ્ણ અંધકારને દૂર હટાવે છે. યજ્ઞવિષે, સ્વર્ધ્વ નામના (શક્તિ
યુક્ત) સ્તંભને (અર્ધવર્ણી આભ્યવર્ણ) સુરોપલિત કરે તેમ

ધુકન્યા, પોતાના રૂપને શોભાવે છે (તે પછી) તે રમણીય સ્વર્ગના તેજ સાથે બળી જાય છે. ૫

ક્રતિ ચોવીગત્રો વર્ગ સમાપ્ત.

અતરિષ્મતંમમરપારમસ્યોપાવૃન્છન્તીવ્યુનાકૃણોતિ ।

શ્રિયેછન્દોનસ્પંથતેવિખાલીસુપ્રતીકામૌમનસાર્વાર્જાગઃ ॥૬॥

૫૦— અતરિષ્મ । તર્મમ । પારમ્ । અસ્ય । ઉપા । વૃન્છન્તી ।

વ્યુના । કૃણોતિ । શ્રિય । ઈન્દ । ન । મ્મયતે । વિદમાતી ।

સુદૃષ્ટીના । મૌમનસાર્વાર્જાગઃ । ઐઞીગરિનિ ॥ ૬ ॥

અર્થ—અમે (રાત્રિના) અન્ધકારને તરી ગયા અધકારનો નાશ કરનારો ઉપા, સર્વ જૂતપ્રાણિઓને પ્રગટ કરવા લાગી છેક પ્રકાશ કરનારો ઉપા, વશ કરનાર પુરુષની પેઠે સપ થઈ લમે છે તે સુસ્વરૂપ હતા, સર્વ પ્રાણિઓને પ્રમુખ કરવા અધકારને ગળી ગયું ૬

માસ્વંતીનુંત્રોસુનૂતાનાંદિવસ્તવેદુહિતાગોતમેભિઃ ।

પ્રજાવંતોનૂસ્તાંઅશ્વબુચાનુપોગાંઞ્રાંઉપમાસિવાજાંન ॥૭॥

૫૦— માસ્વંતી । નૂત્રી । સુનૂતાનામ્ । દિવ । સ્તવે । દુહિત ।

ગોતમેભિઃ । પ્રજાદેવ । નૂસ્તાં । અશ્વદેવેભ્યઃ । ઉપે ।

ગોદર્શનાન્ । ઈંદ । મ મિ । વાજાન્ ॥ ૭ ॥

અર્થ—તેજસ્વી, પ્રિય તથા સત્યવાણીની મપાલક એવી ઉત્તમ્યા ઉપાની, ગોત્રો વડે સ્તુતિ કરાય છે હે ઉપે !, વ પુત્રપૌત્રાદિયુક્ત, (દામરપ) મનુષ્યયુક્ત, અશ્વયુક્ત, વા અશ્વ મુલક, ગોપ્રમુખ સપતિ અપર્ણ કર ૭

સપ્તમંડયાંશુશર્મસુત્રાસંદાસપ્રવર્ગરુચિમશ્વવુધ્યમ ।

સુદંસંસાથર્વસાથાવિધામિરાજપ્રમૂતામૃભગેવૃદ્ધન્તમ ॥૮॥

૫૦- ઉપે : । તમ્ । અશ્યામ્ । યશર્મમ્ । સુદંસમ્ । દાસદર્વર્ગમ્ ।

રુચિમ્ । અશ્વદુલ્યમ્ । સુદંસંસા । ધર્વમા । યા । વિદ-

ધાવિં । યાજદપમૂતા । સુદમ્ । વૃદ્ધન્તમ્ ॥ ૮ ॥

અ-હે ઉપે !, મર્વપ્રશસ્ત્ય, ૩૬૧ વીરપુત્રપુત્રા, ૩૬૨ દામગણ્યપુત્રા, અશ્વદુલ્ય એવી તે મંપત્તિ, મને પ્રાપ્ત હો. હે ૩૬૩ મંપત્તિ વાળી ઉપે !, સુદંર ઠર્મપુત્રા અશ્વદુલ્ય સ્તોત્રવડે (પ્રમુખ યજ્ઞ), અન્ન અર્પણ કરતી તું, જે પ્રૌઢ સ્વપત્તિને વિશેષે પ્રગટ કરે છે (તે મંપત્તિ, મને પ્રાપ્ત હો.) ૮

વિશ્વાનિદેવીભુવનામિચક્ષ્યાપ્રતીચીચક્ષુર્હિરિયાવિમાતિ ।

વિશ્વજીવચરસેવોધયન્તીવિશ્વસ્યવાર્ચમાવદન્મનાયો ॥૯॥

૫૦- વિશ્વાનિ । દેવી । ભુવના । અમિદક્ષ્ય । પ્રતીચી । ચક્ષુઃ ।

હિરિયૌ । વિ । માતિ । વિશ્વમ્ । જીવમ્ । ચૈર્ધે । જોધ-

યન્તી । વિશ્વમ્ય । વાર્ચમ્ । અવિદુત્ । મનાયો ॥ ૯ ॥

અ-દેવીધ્યમાન ઉપા, સર્વ પ્રાણિમાત્રને એએ પ્રકાશિત કરી પશ્ચિમાભિયુખી થતી, પેતાના પ્રકાશક તેજવડે પ્રિયાગ સ્વરૂપે પ્રકાશે છે. તે સર્વ પ્રાણિમાત્રને પેતપેતાના કાર્યવિષે પ્રવર્તાવણ (ઉદ્યમાથી) જગાડી, જોડી શકે તેવાં મહા પ્રાણિમાત્રની વાણીને (સ્તુતિને પ્રાપ્ત યજ્ઞ છે. (એથીજ તે, ' સુનૃતાવતી ' સંચાને પ્રાપ્ત યજ્ઞ છે.) ૯

પુનઃપુનર્જાયમાનાપુરાણીસંગ્રાનંર્ણમિશુંમંમાના ।

સ્વઘ્રીર્વકૃત્તુર્વિજંઆપિન્નાનામર્તેસ્યદેવોઞ્જરસ્યન્ત્યાયુઃ ॥ ૧૦ ॥ ૨૫ ॥

૧૦- પુનઃ દટ્ટન । જાયમાના । પુરુણી । સમાનમ્ । વર્ણમ્ ।

અપિ । શુભંમાના । રૈવેન્નોદૈવ । કૈન્તુ । વિનં । આદમિ-
નૌના । મર્તેસ્ય । દેવી । જાયન્તી । આયુઃ ॥ ૧૦ ॥ ૨૫ ॥

અ૦—પ્રતિદિનમ (સૂર્યોદયની પૂર્વે) પ્રગટ થનાર, પુરાતન-
નિત્યચરણ, એકજ સ્વરૂપે શોભનાર, ડેરીપ્રમાન ઉપા,
છેલ્લ કરનાર વ્યાધરો જેમ પલિએને (પાપ છેદી) મારે,
તેમ પ્રાણિમાત્રના આયુષ્યને ઘટાડતી ગાય છે ૧૦

કલિ પચીશનો વગર સમાપ્ત

ઘૃણુર્વૃત્તીદિવોઞ્મન્તાંઅબોધ્યપૃસ્વસારસનુતયુયોતિ ।

મુમિનતીમનુવ્યાયુગાનિયોપાઞ્જારસ્યચક્ષ્માવિમાતિ ॥ ૧૧ ॥

૧૦- વિદૈર્ઞ્વૃત્તી । દિવ । મન્તાં । અબોધિ । અપ । રૈવેત્તામ્ ।

મુનુત । મુયોતિ । મુદમિનતી । મનુવ્યા । યુગાનિ । યોપા ।

જારૈસ્ય । ચક્ષ્મા । વિ । માતિ ॥ ૧૧ ॥

અ૦—વૃત્તોક્તિના છેક અતપ્રદેશને અધારરહિત કરતી ઉપા, (સર્વ
પ્રાણિઓને) પ્રગટ જણાઈ (તે પછી) તે, રાત્રિને યુક્ત
પ્રદેશ વિશે દઢાવી જાડી પાડે છે મનુષ્યોના (કૃતત્રેતાદિક)
યુગોના (પોતાની આવજ વડે) છેક નાથ કરનારી સૂર્યની
પ્રિયા ઉપા, પોતાના પ્રકાશરૂડે છેક પ્રકાશે છે. ૧૧

*પશૂન્નચિત્રાસુખગાંપ્રયાનાસિન્ધુનૃસોદંર્વિયાન્યશ્વૈત ।

અમિનત્તાદૈવ્યાનિત્રતાનિસૂર્યસ્યચેતિરિમર્ષિર્દગ્નાના ॥ ૧૨ ॥

પ૦— પશૂન્ । ન । ચિત્રા । સુખગાં । પ્રયાના । સિન્ધુ^{૩૩} । ન ।
સોદં^{૩૩} । ડર્વિયા^{૩૩} । વિ । અશ્વૈત । અમિનત્તા । દૈવ્યાનિ ।
ત્રતાનિ । સૂર્યસ્ય । ચેતિ । રિમર્ષિર્મિ^{૩૩} । દગ્નાના ॥ ૧૨ ॥

અ૦—પશુઓને જેમ (ભગવાદ અરણ્યવિષે) મેલકળા પસરાવે
તેમ સુદર વૈભવવાળી, પૂજનીય, શ્રેષ્ઠ ઉપા, પોતાના
તેજને કેનાવતી, પ્રવાહી જળતી પેઠે, સર્વ જગતને
વ્યાપી રહી છે દેવમબધી (દર્શપૂર્ણમાસાદિક) કર્મોને
ભગ ન કરનારી ઉપા, સર્વાના કિરણોની સાથે પ્રગટ થતી
દેખાય છે ૧૨

ઉપસ્તન્નિચિત્રમાર્ભરાસ્મર્ધ્યવાજિનીવતિ ।

યેનંતોકંચતનયંચધાર્મહે ॥ ૧૩ ॥

પ૦— ઉપે । તત્ । ચિત્રમ્ । આ । મર । અસ્મર્ધ્યમ્ । વાજિનીઃ-
વતિ । યેનં । તોકમ્ । ચ । તનયમ્ । ચ । ધાર્મહે ॥ ૧૩ ॥

અ૦—હે હવિરત્રસમૃદ્ધ ઉપે ।, તુ અમને સુદર સપતિ અર્પણ
કર જે વડે, અમે પુત્ર તથા પૌત્રને ધારણ કરીએ ૧૩

ઉપોંઅયેહગૌમૃત્યશ્વાવતિવિમાવરિ ।

રેવદ્સ્મેન્યુચ્છસૃતાવતિ ॥ ૧૪ ॥

૫૦— ઉપં । અથ । રૂઢ । ગોદમત્તિ । અશ્વદશતિ । વિમાદશરિ ।
રેવન્ । અમ્મદ્દિનિ । વિ । ઉચ્ચૃત્ । સૂનૃતાદરતિ ॥ ૧૪ ॥

અ૦—હે યોસ પન્ન, અશ્વસ પન્ન, વિશિષ્ટ-પ્રમાણમ પન્ન વાએવતે
કહે ।, તૂ અમે ધનસ પન્ન થઈએ તે પ્રમરે, આજ અહીં
પ્રમથિત છે ૧૪

યુદ્ધસાધિયાજિનીવૃત્ત્યશ્વૌઅગારુણાઉપ :

અધાનોવિશ્વાસૌર્મગાન્યાવહ ॥ ૧૫ ॥ ૨૬ ॥

૫૦— યુદ્ધ । નિ । શાજિનાદરતિ । અશ્વન્ । અથ । અરુગાન્ ।
ઉપ । અર્ધા । ન । વિશ્વા । સૌર્મગાનિ । આ । વહ ૧૫ । ૨૬ ॥

અ૦—હે હવિરન્ન-સ પન્નઉપે ! તૂ આજ (તહારા) અરુણવર્ણના
અશ્વો તિએ લોડ્ય અને પછી અમારા અર્ધ, સર્વ સૌ
ભાગ્ય આપ્ય ૧૫

અતિ ઇવીશમેા વર્ગ સમાપ્ત

૧૫ અધિનાતુર્તિરુસ્પદાગોમંદસ્ત્રાહિરંયવત્ ।

અર્વાગ્રથસર્મનસાનિર્વચ્છનમ્ ॥ ૧૬ ॥

૫૦— અધિના । તુર્તિ । અમ્મત્ । આ । ગોદમત્ । દસ્ત્રા । હિ-
રંયદશત । અ ક્વિ । ર્ધમ । મદર્ધનમા । નિ । ચુચ્ચૃત્તમ્ ૧૬

અ૦—હે અશ્વસ પન્ન, વા રાત્રુના ક્ષય કરનાર (અધિન્)
વ્યાપક દેવો ! તમે એક ચિત્ત થઈ, અમાર ધર યોમેર
ઝોસ પન્ન તથા ધનસ પન્ન થાય તેરીતે, તમારો રથ અમારા
ધર પ્રત્યે વાગે ૧૬

यावित्याश्लोकमादिवोज्योतिर्जनायचक्रयुः ।

आनुर्जनैवहतमभिनायुवम् ॥ १७ ॥

प०— यौ । इत्या । श्लोकम् । आ । दिवः । ज्योतिः । जनाय ।
चक्रयुः । आ । नः । जनैम् । वहतम् । अभिना । युवम्
॥ १७ ॥

अ०—हे अश्विन देवा ।, जे तमे, सोऽक्षे लुब्धोऽभ्यांथी आ रीते
प्रशंसनीय तेन भोपादन कर्तुं ते तमे अमारा माटे जलप्रद
अन्न आशा आपो । १७

•एहदेवाम्योमुवादुस्त्राहिरण्यवर्तनी ।

उपवुधोवहन्तुसोमपीतये ॥ १८ ॥ २७ ॥

प०—आ । इह । देवा । मयःऽभुवा । दस्त्रा । हिरण्यवर्तनी इति
हिरण्यवर्तनी । उपवुधः । वहन्तु । सोमपीतये ॥ १८ ॥ २७ ॥

अ०—प्रातःकाले जगृत होतार (अश्वे), सुजप्रद सन्तना क्षय
करतार, मेनेरी रथभा ओढेला अश्विन देवाने, सोमपानार्थ
अर्द्धो लब्ध आपो । १८. ' +

प्रति सुतापीशमेः वर्गं समाप्त.

મૂક્ત ૧૨.

- ૧ ત્યાઃ = તાઃ = તે.
 ૨ કેતુમ = પ્રજ્ઞાપકં પ્રકાશં = પ્રગટ કરનાર પ્રકાશ.
 ૩ નિષ્કુર્વાણાઃ = સંસ્કુર્વાણાઃ = પ્રકાશ કરતી.
 ૪ અરુષીઃ = આરોચમાનાઃ = પ્રકાશમાન.
 ૫ અશિશ્વયુઃ = અસેશ્વન્ત = તેની સાથે એકીભૂત થાય છે.
 ૬ મારોઃ = મેડયઃ = નયન કરનાર.
 ૭ ધિષ્ટિભિઃ = નિવેશકૈઃ સ્વકીયૈસ્તેજોભિઃ = નિવેશક
 ૮ તેજવરે.
 ૮ પેશાંસિ = જગદ્દેવાશ્લિષ્ટાનિ કૃષ્ણચર્નાનિ તમાંસિ =
 અન્ધકાર.
 ૯ નૃતુઃ = નૃસ્તુર્ધતિકેશો નરિકો કરોતીતિ = નાપિત; યજ્ઞા
 નાયનારી ઓ.
 ૧૦ અપોર્જૂતે = તમસા અનાચ્છાદિતં કરોતિ = પોતે પ્રગટ
 થાય છે.
 ૧૧ ષર્જંદ = અવ; આચિળ. (ચૃક્તંભક્તી).
 ૧૨ અશ્વમ = મહાન્.
 ૧૩ સ્વશ્વમ = સ્વર નામના સ્વશ્વમુક્ત યુગ; સ્તેભ.
 ૧૪ ઉચ્છન્તી = નૈશંતમો યજ્ઞેયન્તી = શત્રિના અન્ધકારને
 ખસેડતી.
 ૧૫ અજોમઃ = મૃણી ભય છે. (મૃજિગરણે).
 ૧૬ હન્દઃ = ઉપચ્છન્દયિતા = ક્રમચુગાર પુરપ.
 ૧૭ હુમતીકા = વિશિષ્ટ પ્રકારવડે શોભમાન.
 ૧૮ નેત્રી = પ્રણેત્રીકારચિત્રી = સંપાદક.
 ૧૯ અશ્વમુષ્યાન્ = અશ્વામુષ્યાવિધમાનત્વેતથોદ્ધવ્યા-
 યેપુષાએપુતાન્ = અશ્વમુક્ત; વા અશ્વમૂલક.

- २० उपभोति = प्रयच्छ = अर्पयु ३२
 २१ उर्विया = विशाव
 २२ चरसे = चरणाय = पोतपोताना कार्यविधे प्रवर्ताववा.
 २३ मनायोः = मनसा युक्तस्य = वाग्व्यवहार समर्थ. (मन
 आत्मनश्छति मनस्पति).
 २४ कृत्नुः = कर्तनशीला = छेदन करनेवा. (कृतीछेदने).
 २५ इयन्मी = व्याध श्री (शुनाशुनाहतवान् श्वहा).
 २६ विजः = चलतः पक्षिणः = उडता पक्षिणान्. (विज
 चलने).
 २७ आमिनामा = हिंसन्ती = भारती.
 २८ व्यूर्ध्वती = विधृतान् कुर्वती = अधकार रहित करती.
 (ऊर्ध्व आच्छादने).
 २९ स्वसारम् = स्वयं सरी जती निता.
 ३० सनुतः = भुक्त प्रदेश विधे
 ३१ क्षारस्य = रात्रेर्जरयितुः सूर्यस्य = अर्पनी
 ३२ क्षीदः = छेद
 ३३ सिन्धुः = स्थानशील. (इयम्दुप्रसवणे).
 ३४ उच्छ = नैशतमोनिवारय = प्रकाशित हो (उच्छी
 विधासे).
 ३५ घर्तिः = घर्तनहेतुभूतगृह = धर.
 ३६ हिरण्यघर्तनी = सोनेरी रथवाणा. (घर्तनि = रथ)

सूक्त ९३.

ऋषि - रुद्रगण पुत्र गोतम, देवता - अग्नि तथा सोम छन्दः -
 १-३ अनुष्टुप्, ४-७ त्रिष्टुप्, ८ जगती किंवा त्रिष्टुप्,
 ९-११ गायत्री १२ त्रिष्टुप्

अग्नीषोमाविमंसुमैशृणुतवृषणाहवम् ।

प्रतिसूक्तानिहर्यतुं भवतु दाशुपेमयः ॥ १ ॥

प० - अग्नीषोमौ । इमसु । म । शृणुतम् । वृषणा । हवम् ।
 प्रति । सुक्तानि । हर्यतुम् । भवतुम् । दाशुपे । मय ॥ १

अ० - अभिषोमना वरसावनार हे अग्नि तथा सोम (देव) !,
 तमे भारी आ हाक लक्षपूर्वक साधयो अमे रयेन प्रत्येक
 स्तोत्रनी तमे अभिषोमना करे (तदनन्तर, हवि देनार (यज्ञ-
 भालने) शुभ देनार हो १

अग्नीषोमायो अग्न्यामिदवचः सपर्यति ।

तस्मै वचसु वीर्यं गवापोपस्वश्रुयम् ॥ २ ॥

प० - अग्नीषोमा । य । अग्न । वाम् । इदम् । वच । सपर्यति ।
 तस्मै । वचसु । सुवीर्यम् । गवाम् । पोपम् । सुद्वयम् ॥ २ ॥

अ० हे अग्ने ! 'तथा सोम', जे (विपासक) तमने आ
 कर्म विषे स्तोत्रसेवा करे छे तेने, गौलन-सामर्थ्य-सपन्न,
 गौलन-अन्न-सपन्न पशु सपत्ति अपर्ण करे ३

અગ્રીપોમાપચાદંતિયોત્રાંદાશાંદ્રવિષ્કૃતિમ્ ।

સમનવાંસુગીર્યવિશ્વમાયુર્યશ્રવત્ ॥ ૩ ॥

૫૦— અગ્રીપોમા । ય. । આદૃતિમ્ । ય. । વામ્ । દાશાંત્ । હ્રવિઃ
દૃઢતિમ્ । સઃ । દૃઢનર્ણા । સુદર્શાયમ્ । વિશ્વમ્ । માયુઃ ।
વિ । અશ્રવત્ ॥ ૩ ॥

અ. —હે અગ્રે ! તથા મેઝામ', જે (ઉપાસક) તમને આત્માદૃતિ
અર્પણ કરે, જે તમને (ચર-પુરોગણાદિક) આદૃતિ અર્પણ
કરે તેને, પુત્રપૌત્રાદિ-યુગ્મ, મુદ્ગ-માથથ-યુક્ત પૂણ્ય આ-
પુણ્ય પ્રાપ્ત હે. ૩

* અગ્રીપોમાચેતિત ચીર્યેત્રાંયદમુળીતમ્સંપુર્ણિગાઃ ।

અત્રિતરતંબૃસંયસ્યશેષોવિન્દતંત્ર્યોતિરેકંબુધર્પઃ ॥ ૪ ॥

૫૦— અગ્રીપોમા । ચેતિ । તત્ । વાર્ધમ્ । વામ્ । યત્ । અંતુ-
ળીતમ્ । અવર્તમ્ । પુર્ણિમ્ । ગા । અર્વ । અત્રિતરતમ્ ।
બૃમંયસ્ય । શેષઃ । અવિન્દતમ્ । મ્યોતિઃ । એકમ્ । બુદ્ધ-
દર્પ ॥ ૪ ॥

અ. —હે અગ્રે ! તથા સેઝામ', તમે જે પશુ (અસુર) પાસેથી
ગેરેખી અન્ન હરી લીધું, બૃસસ્ય (તથાસુર) ના અપત્ય
(પુત્ર) નો વધ કર્યો (અને તે પછી) અનેક પ્રાણિઓના
દિતાર્ય, નભવિને પ્રયાણ કરનાર પ્રકાશમાન સૂર્યને પ્રાપ્ત કર્યો
તે તમારે (અર્વ) પરાક્રમ અમને વિદિત છે. ૪

• ૧ તસ્માજ્જગમ્યમાનાદગ્રીપોમીનિરકામતાંમાનાપા-
નોવાપનંતદજહિતામ । તે. સ. ૧-૫-૨ ।

*युवमतानिदिविरोचनान्यग्निश्चसोममकनूअवत्तम् ।

युवंसिन्धूर्भिशस्तेखद्यादग्नीषोमावमुचवंगृभीतान् ॥५॥

१०— युवम् । एतानि । दिवि । रोचनानि । अग्नि । च । सोम ।
मकनूइति सङ्कत् । अवत्तम् । युवम् । सिन्धूर् । अग्नि-
होस्तोः । अवद्यात् । अग्नीषोमौ । अमुचवत्तम् । गृभी-
तान् ॥ ५ ॥

अ०—हे सोम !, तू तथा अग्निसे ओकर सामर्थ्यवाला मता,
धुसोड विषे आ देदीपमान नक्षत्रोन्माध्या तमे पापशुभित
नदीओने, हे अग्निसेम(देव) !, ते ओमेर प्रगटेय पापधी
मुक्त करी ५

*आन्यद्विवोमांतरिष्वाजभारार्थनावन्यपरिश्येनोअद्रेः ।

अग्नीषोमाब्रह्मणावाटधानोरुश्रायचक्रधुरुल्लोकम् ॥६॥२८॥

* इन्द्रोष्ट्रमहन्तोऽपोऽयग्निवत्तासांयन्मेधयन्ति-
यस्तदेवमासीत्तदपोदकामत् । तै० सं० ६-१-१ ।

आध्यामिञ् — वृत्रने ह्युता अत्तहत्याना अपधी वृक्षो, ओ
नथा नन विषे छन्द्रे, ते पापनु भार्जन करी नाप्नु. ते नननी
शुद्धि, अग्नि तथा सोमदेवे करी अथवा, वृत्रासुरनो वध यता, ते
नदीओ विषे पडता सर्व नदीओ दुष्ट यष्ट ते होधमाधी, आ न-ने
देवे ननने मुक्त करी

* १ मित्रअमानरविमित्रमशस्तर्वाभिभरद्गणपेमातरिभ्या।
अ० सं १-४-२६. ।

* २ रासाभौधापलोदेवतानांयदग्नीषोमावस्तदादेवताह-
व्येतेदेवतानाविधृत्याइति । तै० सं० २-६-१. ।

પ૦— આ । અન્યમ્ । દિવઃ । માતૃરિશ્વા । જમાર । અર્મધ્નાત્ ।
અન્દમ્ । પરિ । ર્યેનૈઃ । અદ્રેઃ । અગ્રીપોમા । મર્લ્લના ।
વુવુવાના । રુમ્ । યજ્ઞાર્થ । રુમ્ । રુમ્ । રુમ્ । રુમ્ । રુમ્ ।
॥ ૬ ॥ ૨૮ ॥

અ૦—હે અગ્નિસોમ !, માતૃરિશ્વા (વાયુ) એ, તમે મધ્યેથી એક
(અગ્નિ)ને, (ભૂગુના અર્થે) ઘુપેકમાંથી આવશે. બીજા
(મોમ)ને, મ્યેનપત્ની (સ્વરૂપી ગાયત્રી)એ, એરૂપવર્તના ઉપર
આવેલા સ્વર્ગલોકમાંથી મથી કાઢેશે. મંત્રસ્તોત્રના યોગે વા
દવીરન્નના યોગે વૃદ્ધિગત હોવારા એવા તમે વજાર્થ, વિચાર
સ્થાન નિર્માણ કર્યાં. ૬

હતિ અઘાવીશમી વર્ગ સમાપ્ત.

અગ્રીપોમાહુવિષ્યઃપ્રસ્થિતસ્યત્રીતંદર્પ્યતંતૃપણાજુપેયામ્ ।

સુગર્મીણાસ્વર્વસાહિમૂતમર્થાધત્તંયજમાનાયશંયોઃ ॥૭॥

પ૦— અગ્રીપોમા । હુવિષ્યઃ । પ્રસ્થિતસ્ય । શૌત્મ્ । હર્પ્યત્મ્ ।
વુપણા । જુપેયામ્ । સુદર્મીણા । સુદર્મીણા । હિ । મુત્મ્ ।
અર્થ । વત્તમ્ । યજમાનાય । શમ્ । યોઃ ॥ ૭ ॥

અ૦—હે અગ્નિસોમ ! (હોમાર્થ આદિનીવ અગ્નિની સમીપમા
પ્રાપ્ત (આ) હવિરત્ત લક્ષણ કરો—(અને તે પછી) અમારા
ઉપર પ્રમન્ન હો. હે યજમાના વરસાવનાર, તમે અમારી
પરિચર્યાનું સેવન કરો. (અને તે પછી) તમે નિશ્ચયે, અમને
આં સુખ તથા સંરક્ષણ દેનાર હો. અને તે પછી (હવિ
અર્પણ કરનાર) યજમાનને, રેણુકાંદિ તથા જાવ નિરાકરણ
કરો. ૭

यो अग्नीषोमां हविषां सपयद्विबुद्धी चामनसा यो घृतेन ।

तस्य प्रतरं सतपातमहंसो विशेजनाय महिर्भयच्छतम् ॥ ८ ॥

प०— य । अग्नीषोमां । हविषां । सपयत् । देवद्वौर्वा । मनसा ।

य । घृतेन । तस्य । प्रतम् । रक्षतम् । पातम् । महंस ।

विशे । जनाय । महि । भयम् । यच्छतम् ॥ ८ ॥

अ०—हे अग्निषोम !, ते (यजमान) तमने देवतापरायण-ब्रह्म
युक्त-अतः कस्य वदे युक्तसतो हविर्पूर्वकं सजे, तेनाऽर्भं तु
रक्षत्यु कशे तेने पापघ्नी भव्यावे पाप्मो भव्ये प्रवेश करनार-
यजमानने विपुलं सुखं ज्ञो ८

अग्नीषोमासर्वेदमासहृती वनतगिरः ।

सदेव नार्यभूवधुः ॥ ९ ॥

प०— अग्नीषोमा । सदेव । सहृती इति । सदेहृती । वनतम् ।

गिरः । सम । देवदत्ता । नभूवधुः ॥ ९ ॥

अ०—हे अग्निषोम !, हविर्भूषी धनवदे अनेन युक्त तथा
आमन्त्रित सता तमे, आभारी आश्रयण्येषु इरीरिते सेवन
कशे भव देवा विने, तमे प्रयस्त ज्ञो ९

अग्नीषोमा अनेन वायोर्वा घृतेन दाशति ।

तस्मै दीदयत बृहत् ॥ १० ॥

प०— अग्नीषोमौ । अनेन । वाम् । य । वाम् । घृतेन । दाशति ।

तस्मै । दीदयतम् । बृहत् ॥ १० ॥

અ૦—હે અગ્નિસોમ !, તમારા જે ઠાઠ (યજ્ઞમાન), તમને
પૂતપૂર્વક હવિ અર્પણ કરે તેને, તમે ત્રિપુલ વૈભવ દો. ૧૦

અગ્નીપોમાવિપાર્નિનોયુવંદૃવ્યાર્જુનોપતમ્ ।

આયાત્તમુર્પનઃસર્વા ॥ ૧૧ ॥

૧૦— અગ્નીપોમૌ । હિપાર્નિ । નઃ । યુવમ્ । દૃવ્યા । જુનોપતમ્ ।
આ । યાતમ્ । ડૌ । નઃ । સર્વા ॥ ૧૧ ॥

અ૦—હે અગ્નિસોમ !, તમે અમારા આ હવિતુ ચેરન કરો.
(તદ્ય), તમે અમારા પાસે એકા આવો. ૧૧

અગ્નીપોમામિવૃતમર્વતોનુઆપ્યાંયન્તામુસ્ત્રિપાંદવ્યસૂદઃ ।

અસ્મેવલોનિમુપ્રવંત્સુધત્તંકૃણતનોમધ્ચરંશ્રુષ્ટિમન્તમ્ ॥ ૧૨ ॥ ૧૨ ॥

૧૦— અગ્નીપોમા । વિવૃતમ્ । મર્વત । નુઃ । આ । વ્યાયન્તમ્ ।
ઉસ્ત્રિપાઃ । હૃવ્યસૂદઃ । અસ્મેદતિ । વલો ને । મર્વંત્કૃણ ।
ધત્ત । કૃણમ્ । નઃ । અધ્ચરમ્ । શ્રુષ્ટિમંતમ્ ॥ ૧૨ ॥ ૧૨ ॥

અ૦—હે અગ્નિસોમ !, તમે અમારા અંગેનું પરિપાલન કરો.
અમારી (ક્ષીયદિ) હવિ નિર્માણ કરનારી આપો, પુષ્ટ દો.
તમને હવિ દેનાર જે અમે તેમને, તમે સાચર્ય દો અને
અમારા યજ્ઞને ધનયુક્ત કરો. ૧૨

ધતિ ઓગણત્રીશમે વર્ષ સમાપ્ત.

સૂક્ત ૯૩.

- ૧ દ્યૈતમ્ = કામના કરે.
- ૨ ચેતિ = જ્ઞાતમમૂત્ = વિદિત છે. (ચિત્તિસંજ્ઞાને).
- ૩ અમુષ્ણીતમ્ = અપાઘાદ્યમ્ = હરી શીધુ. (મુપસ્નેયે).
- ૪ વૃસયસ્ય = વૃસયતિર્મર્વયેષ્યતીતિવૃસયોસુરઃ સ્વપ્તા-
તસ્ય = ગર્વને વીંટી લે તે બૃસયસ્વપ્તાસુરઃ તેના. (ચત્તિ-
ચેષ્ટનાર્થઃ)
- ૫ અવસમ્ = ગોશ્પી અન.
- ૬ સક્રતૂ = સમાનકર્માણો = એકત્ર સામર્થ્યવાળા.
- ૭ અભિશસ્તેઃ = અભિશસ્યમાનાત્ અભિતઃ પ્રકટિતાત્
= ચોમેર પ્રગટેલ.
- ૮ શેષઃ = અપત્ય.
- ૯ અવધાત્ = પાપથી
- ૧૦ દ્યેન. = શૈલનીયગતિમાન્પક્ષી = પક્ષી-સ્વરૂપી ગાયત્રી.
- ૧૧ ઘીર્તં = બક્ષણ કરે. (ઘીસ્નાદને).
- ૧૨ યોઃ = પુષ્યક્ષતૈર્બ્યાનાંભયામાંવાવતંપુષ્યક્ષરણં = બપ
નિરાકરણ.
- ૧૩ સ્યવસા = શોભનરક્ષણી = રક્ત મરક્તણ દેનાર.
- ૧૪ દેવદ્રોષા = દેવાનશ્વતા = દેવતા-પરાયણ; મદ્માયુક્ત.
(અમ્બુ).
- ૧૫ પિપૃતં = પાલન કરે (પૃષ્ઠા પાલને).
- ૧૬ દ્યૈવસુદઃ = દ્યૈવિષામુત્પાદયિષ્ય = હવિ નિર્માણ કરનાર
(પૂષ્કરણે).

સૂક્ત ૧૪.

અધિયોઃ—અગિરમ કુત્સ દેવતાઃ—અગ્નિ (૮ મી સ્ત્રીના પહેલા
ત્રણ ચરણ દેવતાવિષયક, ૧૬ મીનો ઉત્તરાર્ધ મિત્ર,
૧૩જી, અદિતિ, સિધુ, પૃથિવી અને ઘુનોક વિગતી છન્દ -
૧- ૪ ઋગ્વી, ૧૫—૧૮ ત્રિષ્ટુજી

इमस्तोममर्हतेजातवेदसेरयमिउसमहेमामनीपया ।

भद्रादिनुःमर्पतिरस्यससद्यग्नेसरयेमारिषामावुपंतवं ॥१॥

૧૦— इमम् । स्तोमम् । अर्हते । जातवेदसे । रयम । इव । सम् ।
महेम । मनीपया । भद्रा । हि । न । प्रदपति । अस्य ।
समर्हति । अग्ने । सख्ये । मा । रिषाम । वुपम् । तवं ।
॥ १ ॥

અ૦—(સુધાર જેમ) રથને તૈયાર કરે તેમ, પૂજ્ય અને શાનવાન
વા, સ પતિમાન અગ્નિના અર્થે, અમે તીક્ષ્ણ-બુદ્ધિપૂર્વક આ
ઓત રૂઢીરીતે રચીએ છીએ આ (અગ્નિ)ના રૂઢા સેવન થકે,
અમારી શ્રેષ્ઠ બુદ્ધિ નિશ્ચે, સમર્થ થાય છે તે અગ્ને !,
ત્હાર સખાપણ હોય તો અમે નારા પામનાર નહીં ૧

यस्मैत्वमापजसेससांवत्पनुर्वासेतिदधतेसुवीर्यम् ।

सतूतावुनैनमश्रोत्यहतिरग्नेसख्येमारिषामानुयतवं ॥२॥

૧૦— यस्मै । त्वम् । आपजसे । स । साधति । अनुर्वा ।
सेति । दधते । सुवीर्यम् । स । तूताव । न । एनुम् ।

અન્નોત્તિ । અર્હેતિઃ । અગ્ને । મૃચ્યે । મા ।
વૃષમ્ । તર્વ ॥ ૨ ॥

અ०—હે અગ્ને !, તું જેના અર્થે યજ્ઞ મંપાદિત કરે છે તે (યજ્ઞમાન), પોતાની અભિલાષા સિદ્ધ કરે છે. તે શત્રુરક્તિ મતો નિવાર કરે છે. તે ડડા પુનરોદ્ભવકે મુક્ત સપત્તિને ધારણ કરે છે. તે ઉત્કૃષ્ટને પામે છે. તેને દારિદ્ર્ય પ્રાપ્ત થતું નથી. હે અગ્ને !, તારાં મખાપણું હોય તો અમે નાશ પામનાર નહીં. ૨

શુકેમંત્વાસુમિથૈસાવયાધિયસ્ત્વેદેવાહુવિરંદુન્ત્યાહુનમ્ ।
ત્વપાદિત્વપાંઆવંહતાન્સુ'શ્વસ્વપ્રેસુર્યેમારિપાસાંવૃષંતર્વ ॥ ૩ ॥

૧૦— શુકેમં । ત્વા । સુમદર્શનમ્ । સાવર્ય । વિયં । 'ત્વે' રૂપિ ।
દેવાઃ । હુવિઃ । અદન્તિ । આહુનંતમ્ । ત્વમ્ । આદિ-
ત્યાન્ । આ । અહ । તાન્ । હિ । હૃશ્મસિં । ઓ ।
સુર્યે । મા । રિપમ્ । વૃષમ્ । તર્વ ॥ ૩ ॥

અ०—હે અગ્ને !, અમે તને પ્રજ્વલિત કરવાને ચક્રિતમાન યજ્ઞમે. તું, અમારાં (દર્શપૂર્ણ માસાદિક) કર્મો સિદ્ધ કર. તું વિષે હોમેન સન્નિધિ દેવા બક્ષણ કરે છે. તું, આદિત્યોને-સર્વદેવોને-આણ્યુ. અમે દમણાજ તેમની કામના દરીએ ઊભે દે અગ્ને !, તારાં મખાપણું હોય તો અમે નાશ પામનાર નહીં. ૩

૫૦— મામ । દુષ્પમ્ । કૃગ્વામ । હૃવીર્ષિ । ને । ચિતયન્તઃ ।
 પર્વણાદર્શણા । વયમ્ । જીવાતથે । પ્રદત્તરમ્ । માણ્ય ।
 વિયઃ । અગ્ને । સુસ્યે । મા । રિપામ્ । વયમ્ । તવ ॥૪॥

અ૦—હે અગ્ને !, અમે (ત્વારા યાગાર્થે), સમિધ સંપાદન કરીએ,
 અને તને દર પર્વે (દર્શપૌષ્ટિમાએ) ચેતાવી, હવિ અર્પણ
 કરીએ. અમે લાંબુ શરીરે તે માટે તું, અમારાં કર્મોને ઉત્તમ
 રીતે પૂર્ણ કર. હે અગ્ને !, ત્વારં સંપાપણ હોય તો અમે
 નાશ પામનાર નહીં. ૪

વિશાંગોપાઅસ્પચરન્તિજન્તવોઽધિપચુગદ્વતચતુર્વદ્વકુર્ભિઃ ।
 ચિત્રઃપ્રક્રેગુપસોમહાંઅસ્યમેસુલ્પેમારિપામાણ્યંતર્વ ॥૫॥૩૦॥
 ૫૦— વિશામ્ । ગોપાઃ । અસ્ય । ચરન્તિ । જન્તૃત્વઃ । દ્વિદપ્ત ।
 - ચ । યત । ઉગ । ચતુર્વદપ્ત । અન્તૃદર્ષિઃ । ચિત્ર । પ્રદ-
 - ક્રેતઃ । ઉપસઃ । મહાન્ । અસિ । અગ્ને । સુસ્યે । મા ।
 - રિપામ્ । વયમ્ । તવ ॥ ૫ ॥ ૩૦ ॥

અ૦—આ (અગ્નિ)નાં કિંગ્ણો સર્વ પ્રાણિઓનાં રક્ષક સતાં, ઉચે
 ઉડે છે. (તે પગી) જે કાષ્ઠ (અનુષ્પાદિક) દ્વિપાદ તથા
 (ગાપાદિક) ચતુષ્પાદ પ્રાણી હોય છે તે, આનાં કિરણો વડે
 ચોમેર વ્યપ્ત થાય છે. તું, વિચિત્ર દીપ્તિવાળો પ્રદર્શિતા
 (માર્ગદર્શક) છે. ઉપાશી પણ તું અધિક ગ્રણીવાળો છે. હે
 અગ્ને !, ત્વારં સંપાપણ હોય તો અમે નાશ પામનાર નહીં. ૫

ઇતિ ત્રીશત્રો વર્ગ સમાપ્ત.

*ત્વમેધ્વયુરુત્તોતોસિપૂર્વ્યઃપ્રજાસ્તાપોતાજનુષાપુરોહિતઃ ।

વિશ્વોવિદ્વાંઆર્ત્વિજ્યાધીરપુણ્યસ્યગ્નેસુલ્યેમારિપામાવ્યતવં ॥૬॥

૫૦— ત્વમ્ । અધ્વયુર્ । રુત્ । હોતાં । અસિ । પૂર્વ્યઃ । પ્રજા-
સ્તા । પોતાં । જનુષાં । પુર હિત । વિદ્વાં । વિદ્વાન્ ।
આર્ત્વિજ્યા । ધીર । પુણ્યસિ । અગ્ને । સુલ્યે । મા ।
રિપામ્ । વ્યમ્ । તવં ॥ ૬ ॥

અ—તૂ અધ્વયુર્-આગનેતા-હે વળી, તુ યુગ્મ (દેવોનુ આર્ધાન કરનાર) હોતા છે તૂ પ્રજાસ્તા (સર્વશિક્ષક), પોતા (યજ્ઞનો પાવન કરનાર), અને જન્મથી (સ્વભાવથી) આગળ ઉપર પ્રાપ્ત થનાર સ્વર્ગદિ પરત્વે કલ્યાણપ્રદાયક, યજ્ઞ, પૂર્વ દિશા વિશે સ્થાપેયો, અથવા પુરોહિત રૂપ છે (અધ્વયુર્ આદિ) ઋત્નિજ્યા સર્વેથ કમેનિ જાણતો સતો તુ, હે શુદ્ધિવતા, તેમને સાગોપાગ મપૂર્ણ કરે છે હે અગ્ને !, તાર સખાપણુ હોય તો અમે નાશ પામનાર નહીં ।

યોવિશ્વતઃસુપ્રતીકઃસદ્દદસિદુરેચિત્સન્તઃકિદિશતિરોચસે ।

રાજ્યાશ્ચિદન્ધોઅતિદેવપદ્યસ્યગ્નેસુલ્યેમારિપામાવ્યતવં ॥૭॥

૫૦— ય । વિશ્વતઃ । સુપ્રતીકઃ । સદ્દદ્ । અસિ । દુરે । ચિત્ ।
સન્ । તઽતિદદૈવ । અતિ । રોચસે । રાજ્યાં । ચિત્ ।
અન્વં । અતિ । દેવ । પદ્યમિ । અગ્ને । સુલ્યે । મા ।
રિપામ્ । વ્યમ્ । તવં ॥ ૭ ॥

* વૃદ્ધસ્પતિર્દેવાનામદ્યામદમનુષ્યાણામ્ । તેઽ માઁ

અ૦—જે ૩૬૧ અંગવાગો મતો યોગેર સરખો મુંદર દેખાય છે તે નં, ૬૨ હોય તથાપિ મળીએ હોય તેમ અત્યંત ચળકે છે. હે દેદીપ્યમાન અગ્ને !, રાત્રિના ગાઠ અધઝાગને પણ તું ઉત્તરીને પ્રકાશે છે. હે અગ્ને !, ત્હાર સખાપણું હોય તો અમે નાશ પામનાર નહીં. ૭

पूर्वोदेवाभवतुसुन्वतो रथोस्माकं शंसो अभ्यस्तु दृढ्यः ।

तद्वाजा नीतो तत्पुण्यतावचोग्रैः सख्यैः पारिषामावृतं ॥ ८ ॥

૧૦— પૂર્વે : । દેવાં . । મગતુ . । સુન્વત . । રથ . । અસ્માકંમ્ . । શંસં . । અમિ . । અસ્તુ . । દુ દૃઢ્યં . । તત્ . । આ . । જાનીતુ . । તુ . । પુણ્યત . । વચં . । અગ્ને . । સસ્યે . । મા . । રિષામ . । વયમ્ . । તર્વ ॥ ૮ ॥

અ૦—હે દેવા !, યોગરસ કાદનાર (યજ્ઞમાન) નો રથ, (અતુપાસકોના રથથી) આગળ હો. અમાર અભિલાષથી પણ, દુષ્ટ બુદ્ધિવાળા અમારા ચતુઓનો બાધ કરો. મારી તે પ્રાર્થનાને ધ્યાનમાં લ્યો અને તેને પોષો. હે અગ્ને !, ત્હાર સખાપણું હોય તો અમે નાશ પામનાર નહીં. ૮

वृधेर्दुःशंसां अपदद्वयो जहि दूरे वाये अन्तिवाके चितृञ्जिणः ।

अया यज्ञाय गृणते सुगृह्यग्ने सख्यैः पारिषामावृतं तव ॥ ९ ॥

૧૦— વૃધૈ . । દુ દશસાં . । અપં . । દુ.દૃઢ્યૈ . । જહિ . । દૂરે . । વા . । અન્તિ . । વા . । કે . । ચિત્ . । અંજિણ . । અપં . । યજ્ઞાય . । ગૃણતે . । સુદૃઢ્યમ્ . । વૃધિ . । અગ્ને . । સસ્યે . । માં . । રિષામ . । વયમ્ . । તર્વ ॥ ૯ ॥

અ. — વૃં, દુષ્ટ પાપશુદિવાળાઓનો ધાતક સંસેવડે વધ કરે. ફરે
અથવા, નજીક જે કાઈ રાક્ષસાદિક દેવ તે પાપીઓનો વધ
કરે તે પછી ત્હારી સ્થિતિ કરનાર વ્યપતિને રૂડો માર્ગ
મપાદન કરે હે આગને !, ત્હારું મખાપણું હોય તો અમે
નાશ પામનાર નહીં. ૯

*યદયુક્થાઅરુપારોહિતાસ્યેવાતજૃતાઘૃમસ્પેવતેરવઃ ।

આદિન્વસિવુનિનોધુમકેતુનાર્ગ્નેસુર્યેમારિપામાવ્યંતર્વ ॥૧૦॥૩૧

૧૦ — યત્ । અયુક્થા । અરુપા । રોહિતા । સ્યે । વાતઃકૃતૈર્જૃતાઘૃમસ્પેવદેવ । તે । રવઃ । આત્ । સુવસિ । વનિન । ધુવ-
કેતુના । અર્ગ્ને । સુર્યે । મા । રિપામ । વ્યમ । તર્વ ॥
૧૦ ॥ ૩૧ ॥

અ. — હે આગને !, વૃં બ્યારે ત્હારા રથે, તેજસ્વી, ક્ષોદિતવર્ણના,
વાયુવેગી અશ્વોને બેડે છે ત્યારે મસ્ત ખૂંટની પેઠે, ત્હારી
ગર્જના (ધામડે). તે પછી વૃં, વનનાં વૃક્ષોને ધૂમધ્વજ કિરણો
વડે વ્યાપ્ત કરે છે. હે આગને !, ત્હારું મખાપણું હોય તો
અમે નાશ પામનાર નહીં. ૧૦

ઠતિ એકત્રીશમે વર્ગ સમાપ્ત.

અર્ધસ્વનાદુતવિંધ્યુઃપતુત્રિણોદ્રેપ્સાયતયવસાદોગ્યસિંયરન ।

સુગંતર્તેતાવકેમ્પોરથેમ્પોર્ગ્નેમર્યેમારિપામાવ્યંતર્વ ॥૧૧॥

૧૧ — અર્ધ । સ્વનાત્ । દુત । વિંધ્યુઃ । પતુત્રિણઃ । દ્રેપ્સો । યર ।

તે । યયેસેદમર્દ । વિ । અસ્તિવરન્ । મુદ્ગમ્ । તત્ । તે ।
તૈવિકેધ્યઃ । રથેપ્ય । ઓન । મુસ્યે । મા । રિપામ્ ।
ત્વમ્ । તર્વ ॥ ૧૧ ॥

અ०—તે પછી ત્હારી ગર્જનાથી પત્તિઓ પળ, ભયને પ્રાપ્ત કરે
છે. ત્યારે ત્હારા તપુષ્મા, તુષોનું બક્ષણ કરના વિવિધ રીતે
પ્રમરે છે ત્યારે, ત્હારા રથો માટે માર્ગ મુગમ થાય છે. દે અગ્ને !,
ત્હારું સખાપણું હોય તો અમે નામ પામનાર નહીં. ૧૧

અયમિત્રસ્યવર્ણસ્યધાર્ણસેવપાતામરતાંહેલ્લોઅધ્યુતઃ ।
મુક્તામુત્તામૂલ્લેપામનઃપુનરન્નેમસ્યેમારિપામાત્રયંતર્વ ॥૧૨॥

૧૦- અયમ્ । મિત્રમ્ । વર્ણસ્ય । ધાર્ણસે । અવદ્યૈતામ્ ।
મુક્તામ્ । હેલ્લઃ । અધ્યુત । મુલ્લ । પુ । ત્તઃ । મુત્ત ।
પ્પામ્ । મનઃ । પુનઃ । ઓર્જે । મુસ્યે । મા । રિપામ્ ।
ત્વમ્ । તર્વ ॥ ૧૨ ॥

અ०—આ (અગ્નિનો સ્તોત્ર), મિત્ર અને વરણના સંરક્ષણને
પ્રાપ્ત હો. અંતરિક્ષ વિષે હોનાર મરુતોનો કોષ, અદ્યુત
હોય છે. (મિત્રાવરણ. આ સ્તોતાનું તે કોષયથી રક્ષણ કરે.)
(દે અગ્ને !), અમને રૂં સખ હો. એમનું (આ મરુતોનું)
મન, પુનરપિ પ્રસન્ન હો. ત્હારું સખાપણું હોય તો અમે નામ
પામનાર નહીં. ૧૨

દેવોદેવાનામસિમિત્રોઅધ્યુતોવસુર્ધુનામસિચાર્ણચ્ચરે ।
શર્મન્ત્યામતર્વમપ્યસ્તમેગ્નેમસ્યેમારિપામાત્રયંતર્વ ॥૧૩॥

૧૦— દેવ । દેવાનાંમ્ । અસિ । મિત્ર । અદ્યુત । વસુ । વસુ-
નામ્ । અસિ । ચારુ । અધ્વરે । શૈર્વન । સ્યામ્ । તવ ।
સપ્રથં દામ^{૨૧} । અગ્ને । સુરયે । મા । રિપમ । વયમ ।
તવ ॥ ૧૩ ॥

અ૦—હું અગ્ને !, દેહીખ્યાન એવો તુ, દેવાનો પ્રીત તપ્પા કે
યસ વિષે, તુ રહે (ગાને) છે તુ અપતિનો બચાવ કે
ત્હારી એમર અત્યંત વિસ્તીર્ણ યજ્ઞાના વિષે, અમે નિનામ
ઠરીએ ત્હારે સખાપણુ હોય તો અમે નાશ પામનાર નહીં ૧૩

*તત્તૈમ્દ્રયસ્સમિદ્ધઃસ્વેદમેસોમાહુતોજરસેમૃલ્લપત્તમઃ ।

દર્ધામિરત્નંદ્રવિણ્ચદ્રાશ્રુપેર્નેસુર્યેમારિપામારુયતર્વ ॥ ૧૪ ॥

૧૦— તત્ । તે । મુદ્દમ્ । યત્ । સમૃદ્ધૈદ્ધ । સ્વે । વર્ષે । મોર્મ-
આહુત । જૈસે । મુલ્લયનદત્તવ । દર્ધાપિ । રત્નમ્ । દ્રવિ-
ણમ્ । ત્ત । દ્રાશુર્પે । અર્ને । સુરુપે । મા । રિપામ્ । વયમ ।
તવ ॥ ૧૪ ॥

અ૦—હું અગ્ને !, પોતાના ધ્યાન વિષે (હિતર વેદિ વિરે) રૂઢી ગીતે
અન્વતિન કમી એમરસની આહુતિ દધ, (સત્વિગ્ને) જે
ત્હારી ગુતિ કરે છે તે (નિષ્વે), કસ્યાણુદાયક હોય છે
અત્યંત સુખ આપનાર થઈ તુ, દ્રવિ દેનારને રૂઢ કમદન
તથા ધન અપણુ કરે છે ત્હારે સખાપણુ હોય તો અમે નાશ
પામનાર નહીં ૧૪

યસ્મૈત્વસુદ્રવિણોદ્રદાશોનાગાસ્તર્પદિતેમર્વતાતા ।

યંમુદ્રેણશર્વસાચોદયાસિમ્પ્રજાવતાસર્ધમાતેસ્પામ ॥ ૧૫ ॥

* તસ્યેષસ્વોલોકોયદુસરવેદીનામિ । યે૦ પ્રા૦ ૧-૨૮. ।

૧૦—યમં । ત્વમ્ । મુદ્દટ્ટવિણઃ । દદાશઃ । અનર્તો.દન્વમ્ ।
અરિતે । મૈર્વદનાતા । યમ્ । મુદ્રેણ । ચર્ચમા । નાદવાસિ ।
પ્રભાદર્શતા । રાષવા । તે । સ્ત્યામ્ ॥ ૧૬ ॥

અ—હે રૂડી સ પતિવાળા, અખંડનીય (અગ્ને !), મર્વદર્શન-
પરા યજ્ઞા, મર્વ વગેરે વિશે, જેને તું, અપાપત્વ-પાપરહિત-
પૂર્વક કમયોચના અર્પણ કરે છે (તે યજ્ઞમાન મુદ્દટ્ટવિણ
યાવ છે). જેને તું, કસ્યાણુદારક જળવડે રૂડીરીતે યુક્ત કરે
છે, (તે પછી મુદ્દટ્ટવિણ યાવ છે). અમે પુરપૌત્રાદિક વડે યુક્ત
એવી તે અર્પણ કરેલ મંપતિ વડે યુક્ત થઈએ. ૧૫

અત્ત્વર્વમેસૌભગ્નસ્વર્વચિદ્રાનસ્મારમાયુઃપતિરેદદેવ ।
તત્ત્વોમિથોરુણોમામહન્તામદિતિઃસિન્ધુઃપૃથિવીજુતર્થોઃ૧૬।૧૨॥

૧૦—ત । ત્વમ્ । અગ્નિ । સૌમગ્નદ વર્ચ્વ । ચિદ્રાન । અસ્માર્વમ્ ।
આયુઃ । મ । તિર્વ । રૂદ । દેવ । તત્ । નુઃ । મિર્વ ।
વર્દેણ । મમહન્તામ્ । અદિતિઃ । સિન્ધુઃ । પૃથિવી । જુત ।
-ર્થોઃ ॥ ૧૬ ॥ ૧૨ ॥

અ—હે ધનાદિ-શુભ-યુક્ત અગ્ને !, અમાર કસ્યાણુને જાણનાર
તે તું, આ કમ વિશે અમાર આયુષ્ય છેક વધાર્યું મિત્ર,
વરુણ, અદિતિ, સિન્ધુ (જળદેવતા) પૃથિવી, અને દૂત્રેવતા
તે આયુષ્યનું રક્ષણ કરે ૧૬

ઇતિ અગ્નીશમેઽર્ચના સમાપ્ત

ઇતિ પ્રથમ અષ્ટકમધ્યે છઠ્ઠા અધ્યાય સમાપ્ત.

સૂક્ત ૧૪.

- ૧ સંસદિ = સંમજનું. - ૨
 ૨ અનર્વા = શત્રુભિરમત્યુતઃસન્ = શત્રુઓ જેની સામે ઉલ્લેખ
 ન કરી શકે તેવા = શત્રુ રહિત.
 ૩ ત્તાષ = વધંતે = ઉલ્લેખને પામે છે. (વૃષ્ટ્યર્થઃ).
 ૪ ઐહતિઃ = અતિદારિદ્ર.
 ૫ સીલાતર્થે = સીધનીવધાય = લાંબુ જીવવા.
 ૬ અન્તવઃ = જ્ઞાતાઃ ન્દમયઃ = ઉપજેલ કિરણો.
 ૭ અવતુભિઃ = અઙ્ગકૈઃ રદિમભિઃ = પ્રગટ કરનાર કિરણો.
 ૮ અનુષા = જન્મના સ્વામાચ્યેન = જન્મસ્વભાવથી.
 ૯ પોતા = યજ્ઞસ્યવાધવિતાશોધયિતાવા = યજ્ઞને
 કરનાર.
 ૧૦ તલિત્ = અન્તિક = સમીપમાં.
 ૧૧ સુમતીકઃ = શોભનાંગઃ = રૂપ અંગવાળો.
 ૧૨ શંસઃ = શંસનીય અમિશાળકૃષ્ણે વાપ = અભિલાષરૂપી વાપ.
 ૧૩ વૃદ્ધઃ = વૃધિયઃ = કુટુંબુદીવાળા.
 ૧૪ અમિણઃ = અત્તારઃ = રક્ષસાદિકે ભક્ષણ કરનાર. (ખદ્).
 ૧૫ વાતજૂતા = વાણના જેવા વેગવાળા. (જૂતજ્વલેગઃ)
 ૧૬ દ્વપ્તાઃ = વૃથાલૈકદેશાઃ = તથા.
 ૧૭ અવસાદઃ = તથા ભક્ષણ કરનાર. (અવસાનાં અત્તાર).
 ૧૮ તાવકેમ્યઃ = ત્યદોયેમ્યઃ = ત્યાર.
 ૧૯ ધાયસે = ધારણાય અવસ્થાનાવ = સંરક્ષણ અર્થે.
 ૨૦ અવયાતામ્ = અવસ્તાદ્ગુહ્યતામ્ = સ્વર્ગની નીચે અંત-
 રિક્ષ વિષે હોનારનો.
 ૨૧ સપ્રધસ્તમે = યોગેર અત્યંત વિસ્તીર્ણ.

- ૨૨ શર્મેન = શર્મેણિ = યગસાના વિષે.
 ૨૩ જરસે = સ્તૂયસે = સ્તુતિ કરાય છે (જરતિ. સ્તુતિકર્મા).
 ૨૪ સર્વતાતા = સર્વેતત્તિષુ = સર્વ કેમપરપરા વિષે; યજ્ઞા,
 સર્વ યજ્ઞો વિષે.
 ૨૫ અનાગાસ્ત્યં = અપાપત્વ.
 ૨૬ તિર = વૃદ્ધિ મળ કર. (તિરતિર્વર્ધનાર્થઃ)
 ૨૭ મિત્ર. = પ્રમીતેચ્છાતા = મિત્રદેવ.
 ૨૮ વરુણ. = અવશિષ્ટાનાં નિવારયિતા = વરુણદેવ.

અધ્યાય ૭.

યસ્યનિઃશ્વસિતંગેદાયોવેદેભ્યોચિલંજગત્ ।
 નિર્મમેતમહવન્દેવિધાતીર્થમહેશ્વરમ્ ॥ ૧ ॥

અ૦—વેદો જેના પ્રાણ છે, જેણે વેદોમાથી અખિત જગત નિર્માણ
 કર્યું તે (માતા ગુરુ) વિધાતીર્થ મહેશ્વરને, હું વદન
 કરું છું. ૧

સૂક્ત ૧૫.

ઋષિઃ—આગ્નિરસ કુત્સ, દેવતાઃ—અગ્નિ, (અથવા ઉષા સંબંધી
 અગ્નિ), છન્દઃ—ત્રિષ્ટુપ્

* ઽમદેવિરૂપેચરતઃસ્વર્થેઅન્યાન્યાવૃત્તસમુપધાપયેતે ।

હરિરન્યસ્યાભવંતિસ્વધાવાંઞુક્રોઅન્યસ્યાદદશોસુધર્માઃ ॥૧॥

૧૦— ધ્વેઈતિ । વિરૂપેઈતિ વિદ્વરૂપે । ચરતઃ । સ્વર્થેઈતિ સુદર્થે ।

અન્યાદઅન્યા । વૃત્તમ્ । ઉપ । ધારયેતેઈતિ । હરિઃ ।

અન્યત્યામ્ । ભવંતિ । સ્વધાદશાન્ । શુક્ર । અન્યત્યામ્ ।

દદશ । સુધર્માઃ ॥ ૧ ॥

અ૦—સુદર ગમનાગમન, વા સુદર પ્રયોજનવાળી, બિન્નબિન્ન રૂપ-
વાળી અહોરાત્ર (દિવા અને રાત્રિ) બન્ને, પુનપુન પર્વા-
વર્તન-અમણ-કરે છે. તેઓ, એકબીજાના બાળકને ધવડાવે
છે. (તેથી) રસને હરણ કરનાર આદિત્ય, અન્ય-પોતાની
જનની (રાત્રિ)થી બિન્ન-જનની (દિવસ) વિષે, હવિસ પાન
થાય છે. નિર્ભળ દામિવાળો અગ્નિ, અન્ય જનની (રાત્રિ)
વિષે રૂડો શામે છે ૧

દશેમંત્વર્ણુજૈનયન્ત્રગર્ભમતંદ્રાસોયુવતયોવિમૃન્મસુ ।

તિગ્માનીકુંસ્વયશ્સજનૈણુવિરોધમાનુંપરિર્પીનયન્તિ ॥૨॥

૧૦— દર્શ । ઇમમ્ । ત્વર્ણુઃ । જનયન્ત્ । પર્ણમ્ । અતંદ્રાસઃ ।

યુવતયઃ । વિદ્વર્ણુમ્ । તિગ્મદર્ભનીકમ્ । સ્વદયશસમ્ ।

મર્ણેણુ । વિરોધમાન્મ્ । પરિર્પી । સ્પીમ્ । નયન્તિ ॥ ૨ ॥

* ૧ તયોરેતૌવત્સોઽગ્નિઞ્ચાદિત્યધર પ્રેધંતસ્યેતઆ-
દિત્યઃઅદ્વોગિસ્તાપ્તોરુણઃ । તે૦ આ૦ પ્રથમપાઠકે

૨ તસ્માજગ્રયેસાયંદ્યતેસૂર્યાયમાતરિતિ । તે૦ જા૦

૨-૧-૨ ।

અ૦—આત્મચરિત્ર, નિત્યતરુણ-અન્નરામર-એવી દસ દિશાઓ,
યજ્ઞ અગ્નિઓ, દેદીપ્યમાન મધ્યમ વાયુમાયી (મેધમધ્યે)
મર્લસ્વરૂપે હોનાર વૈદ્યુતાગ્નિને, અથવા અરણિમાયી અગ્નિને
ઉત્પન્ન કરે છે સર્વજૂતપ્રાણિ વિષે જાડરાગ્નિ સ્વરૂપે હોનાર,
તીક્ષ્ણ તેજવાળા, અત્યંત યશસ્વી, મર્લ સ્થળે પ્રિયેષે
દેદીપ્યમાન એવા આ અગ્નિને, મર્લ મનુષ્યો ચોમેર લઇ
જાય છે ૨

ત્રીણિજાનાપરિભૂષન્ત્યસ્યસમુદ્રર્ષકદિવ્યેર્કમપ્સુ ।

પૂર્વામનુમદિશંપાર્થિવાનામૃતૃન્મશાસદ્વિદંધાવનુષ્ઠુ ॥૩॥

૫૦— ત્રીણિ । જાની । પરિ । મૂષન્તિ । અપ્સુ । સમુદ્રે । ર્ષકમ્ ।
દિવિ । ર્ષકમ્ । અપદ્મુ । પૂર્વામ્ । અનુ । પ્ર । વિશમ્ ।
પાર્થિવાનામ્ । કૃતૂન્ । પ્રદશાસત્ । વિ । દુષૌ । અનુષ્ઠુ ૩

અ૦—આ (અગ્નિ)ના ત્રણ જન્મો, ચોમેર શોભે છે એક (વડવા-
નગ-સ્વરૂપે) સમુદ્ર વિષે, એક (આદિત્ય-સ્વરૂપે) દુષોક વિષે,
એક (વિદ્યુતાગ્નિ-સ્વરૂપે) અન્તરિક્ષ વિષે તે (આદિત્ય
સ્વરૂપે હોનાર અગ્નિ), સત્ત્વોને નિયમન કરતો સર્વ પ્રા
ણિઓની પૂર્વ દિશાને તથા તે પછી અનુક્રમે બીજી દિશા
ઓને રૂડીરીતે સંપાલન કરે છે ૩

*કૃદ્મર્મોનિપ્યમાચિનેત્ત્વસોમાતૃર્જનયતસ્પ્રધાધિ ।

વૃહ્નાગર્મોઅપસામુપસ્થાન્મહાન્કુવિર્નિશ્વરતિસ્પ્રધાગાન્ । ૪॥

* ૧ ગર્મોયોઅપાગર્મોયનાનાગર્મોયસ્થતાગર્મોયરધામ્
પ્ર૦ સં૦ ૧-૫-૧૪ ।

૨ અગ્નોપ્રાસ્તાહુતિ સમ્યગાદિત્યમુપતિષ્ઠતેઆદિત્યા-
ધાયતેવૃષ્ટિૃષ્ટેરજ્જતત પ્રજા । સ્મૃતિ ।

૧૦— ક । ડ્રમ્ । વ । નિષ્ઠમૈ । આ । ચિકેત । વત્સ । માતૃ ।
 જનયત । સ્વષામિ । વહીનામ્ । ગમિ । અરસામ્ । ઉપદ-
 મ્પાત । મહાન્ । કવિ । નિ । ચરતિ । સ્વષ દ્વાન્ ॥૪॥

અ૦—(હે સત્વિજો તથા યજ્ઞમાનો) । આ (જળાદિ વિષે) ગૂઢ
 રહેલ (અગ્નિને), તમે મધ્યે કાણ જાણે ॥ ૧ (મેધસ્થ જળનો
 વિષુતાગ્નિ-સ્વરૂપે) પુત્ર એવો તે, હવિસ્-ન વડે પોતાની
 માતાને—(માતૃસ્થાનીય વૃદ્ધિગ-ને)—ઉત્પન્ન કરે છે (મેધસ્થ)
 જળનો (વેષુતાગ્નિસ્વરૂપે) ગર્ભસ્વરૂપ અગ્નિ, સમુદ્રપ્રાધી
 (ઔષ્ધમાગ્નિ-સ્વરૂપે આદિત્ય સતો) નિર્ગમન કરે છે તે
 પ્રૌઠ તેજવાળો, અત્યંત વિદ્વાન, તથા હવિસ્સપન્ન છે ૪

★ આ વિષ્ટયૌર્વર્તે ચારુરાસુજિજ્ઞાનાં મુર્ધ્વઃ સ્વયં શાલ્પસ્યે ।
 હમેત્વદુર્વિભ્યતુર્જાયમાનાત્પતીર્ચીર્મિદ્યપતિર્નોપયેતે ॥૫॥૧॥

૧૦— ઔર્વાવિદ્યત્યં । વર્ધતે । ચારુ । આસુ । જિજ્ઞાનામ્ । કુર્વ્ય ।
 સ્વદ્યશા । હ્રવદ્સ્યે । હ્રમેદ્યતિર્ । ત્વદુર્ । વિમ્યુતુ । જાય-
 માનાત્ । પ્રતીર્ચીર્મિદ્યતિર્ । પ્રતિર્ । નોપયેતેદ્યતિર્ ॥૫॥૧॥

અ૦—આ (મેધસ્થ જળ) વિષે (વેષુતાગ્નિસ્વરૂપે) હોનાર અગ્નિ,
 રહેલો દીપ્તો પ્રગટ થઈ વૃદ્ધિ પામે છે તિરછા મેધના ખોળા
 વિષે, સ્વયં-યજ્ઞસ્વી એવો તે હવે પ્રગ્લવિત થાય છે વજ્રય
 (ઘાતાપ્તિયવી), તે દેહીપ્તમાન મધ્યમ વાસુધી (ત્વષ્ઠાધી)—
 ઉત્પન્ન થતા અગ્નિ થકી લાપનીત થાય છે (તે પછી) તે

* અપ્રેરુર્ધ્વજ્વલનધાયોસ્તિર્વ્યક્તપવનઅણુમનસોરાયંક-
 મૈતાન્યદૃષ્ટકારિતાનિ । વૈશિષ્ઠિકા ।

મદનથીજ (પરાજય કરે તેમ) અગ્નિ પ્રત્યે પ્રયાણ કરી, તેનું
મેધન કરે છે. ૫

ઇતિ પ્રથમ વર્ગ અમાપ્ત.

હુમેમ્દેજોપયેતેનમેનેગાગ્રોનગ્રાથાઠપંનમ્ધુરંવૈઃ ।

સદક્ષાણાંદક્ષંપતિર્વભૂત્રાગ્નિયંદંક્ષિણતોહવિર્ધિઃ ॥૬॥

૫૦- હુમે ઇતિ । મ્દે ઇતિ । જોપયેને ઇતિ । ન । મેને ઇતિ ।
ગાંઃ । ન । વાઘ્રો । ડૌ । તુસ્યુઃ । 'દૈવ' । મ । દક્ષા-
ણામ્ દક્ષદગતિ । વમુવ । ઐજિતિ । યમ્ । દક્ષિણનઃ ।
હુરિ.દધિઃ ॥ ૬ ॥

અ-—સુદર સ્ત્રીઓની પેરે, ઉભય (અદોરાવ, અથવા દાનાપૃથિવી,
અથવા અરણીના કાંઠો), આ (અગ્નિ) ન સેવન કરે છે.
દભારવ કરતી ગાયોની પેરે, તે ઉનડખર આ અગ્નિને બેઠે છે.
(એથી) જે (અગ્નિ)ને, (આર્ધનીય અગ્નિની દક્ષિણ બાજુએ
ઉભી ઋત્વિજને) હવિવડે ગૂંધ કરે છે તે, સવ મગનો
અધિપતિ થયો. ૬

ઉર્ધ્વમીતિસવિતેર્વાહુહુમેસિર્ચોયતતેર્ધામકુંજન્ ।

હુત્તુક્રમરકમનતેસિપસ્માન્નવામાતૃમ્યેવસંનાજહાતિ ॥૭॥

૫૦- ઉત્ । યર્ધમીતિ । સવિતૃદૈવ । વાહુઈતિ । હુમેઈતિ । મિર્ચૌ ।
યતત । મીષઃ । કુર્જૈન્ । હત । ગુક્રમ્ । ઐર્ત્તમ્ । અંજતે ।
મિર્ભર્માત । નર્વા । માતૃદ્યુઃ । વર્મન । જૈહોતિ ॥ ૭ ॥

અ-—અર્ધરેરક, આદિસ, જેમ પોતાના આડુડપી ફિરણોને ઉચા
ફેલાવે છે તેમ (આ ઓષસાગ્નિ), પોતાના તેજને છેક ઉચે

“ ફેલાવે છે તે પછી (આ) ભવંકર અગ્નિ, ઘુ તથા પૃથિવી ઉભય લોકને પોતાના તેજવડે શોભાવતો પ્રવૃત્ત થાય છે. (તે પછી) તે, મર્વ પદાર્થોમાંથી દેદીપ્યમાન રસને (કિરણો વડે) ઉચે ગૃહણ કરે છે. (અને) પોતાની માતાઓ (વૃષ્ટિ-જળ) માથી (મર્વ જગતને) આગ્રહાદન કરનારાં નવીન તેજ ઉચે ફેલાવે છે. ૭

ત્વેપંરૂપકૃણુતુત્તરંયત્સંપૃજ્જ્વાનઃસર્દન્તેગોભિરગ્નિઃ ।

કવિર્ધુધનંપરિર્મૃજ્યતેધીઃસાદેવતાતાસમિતિર્વભૂવ ॥૮॥

૫૦— ત્વેપમ્ । રૂપમ્ । કૃણુત । ઉત્તરંયત્સં । યત્ । સમૃદ્ધપૂજ્જ્વાનઃ ।
સર્દન । ગોભિં । અતદ્દમિ । કવિઃ । બુધ્નર્મૈ । પરિ । મર્મ-
જ્યતે । ધીઃ । સા । દેવહતાતા । સર્મદેહિતિઃ । વૃભુવ ॥૮॥

અ૦—ત્યારે અંતરિક્ષે વિષે, પ્રમાણ કરનારા (મિધસ્થ) જળો સાથે તે (વૈદ્યુતસ્વરૂપે) મલખ થઈ, દેદીપ્યમાન, અધિક પ્રકાશને સંપાદન કરે છે ત્યારે વિદ્વાન, સર્વધારક એવો તે, અંતરિક્ષને (પોતાના તેજવડે) ચોમેર આગ્રહાદિત કરે છે જનવંચમાન અગ્નિની તે જવાગા ફેલાતા, તેજનો મોટો આધ થાયછે. ૮

હુરુતેજ્ય પૃથિતિવુધ્નંવિરોચમાનંમહિપસ્યધાર્મ ।

વિશ્વૈભિરગ્નેસ્વર્યશોભિરિદ્ધોદંબેભિઃપાયુર્મિપાહ્લસ્માન્ ॥૯॥

૫૦— હુરુ । તે । જૈઃ । પરિ । પૃથિ । બુધ્નમ્ । વિદગોચમાનમ્ ।
મૈહિપસ્ય । ધાર્મ । વિશ્વૈમિ । અગ્ને । સ્વર્યશઃદમિઃ । ઇદ્ધઃ ।
અર્દભેભિઃ । પાયુર્દૈર્મિઃ । પાહ્લિ । અસ્માન્ ॥ ૯ ॥

અ૦—હે અગ્ને !, શ્રેષ્ઠ એવો તું તેનું સક્ષસાદિકતું પરાભવ કરનાર, અત્યંત દેદીપ્યમાન, વિસ્તીર્ણ તેજ, છેક અંતરિક્ષને

વ્યાપ્ત કરે છે. પ્રબલિત એવા તૂ, અપ્રતિહત તથા પાતન કરવાને મમર્થ એવાં પોતાના તેજવડે, અમારું રક્ષણ કર. ૯

ઘન્વન્ત્સ્તોતં કૃણુતેગાતુર્મુર્મિશુકૈર્મિર્મિરભિર્નક્ષતિશામ ।

વિશ્વાસનોનિજુઠરેપુઘત્તેન્તર્નવામૃચરતિપ્રમૂપું ॥૧૦॥

૧૦— ઘૈન્વન્ । સ્તોતં । કૃણુતે । ગાતુર્મૈ । કુર્મિમ્ । શુકૈ । કુર્મિદમિઃ । અમિ । નૈક્ષતિ । શામ । વિશ્વાં । સંનાનિ । જુઠરેપું । ઘુત્તે । અન્ન । નવામૃ । ચરતિ । પ્રદર્શૈપું ॥૧૦॥

અ૦—તે, અંતરિક્ષ વિષે ચચગ જળમયુક્તો પ્રવાહ ઉત્પન્ન કરે છે. તે, નિર્મળ જળમયુક્ત વડે ભૂમિને ચોમેર વ્યાપ્ત કરે છે. તે, જલર મધ્યે મર્વ અન્નને અવગ્રાપે છે (તદય) વૃષ્ટિ યથા પતી નવીન ઉત્પન્ન ઔપધિઓ મધ્યે, (પાકાર્ય લૌભાગિ સ્વરૂપે) તે અદર રહે છે. ૧૦

પુવાનોઅપ્રેસમિધાંટયાનોરેવત્પાંવકૃથર્વસુચિમાહિ ।

તન્નોમિત્રોવરુણોમામહન્તામદિતિઃસિન્ધુઃપૃથિવીજુતઘૌઃ ૧૧॥૨

૧૦— દુવ । નુ । અગ્ન । સમૃદ્ધિર્વા । વૃધાન । રેવત્ । પાવકૃ । શ્રર્વસે । વિ । માહિ । તત્ । નુઃ । મિત્ર । વરુણ । મમહન્તામ્ । અદિતિ । સિન્ધુઃ । પૃથિવી । જુતઘૌ ॥૧૧॥૨॥

અ૦—હે શાધક અગ્ને !, સમિધ-આદિ-દ્રવ્યવડે એ રીતે વૃદ્ધિગત સતો તૂં, વિશેષે પ્રકાશમાન હો. અને તૂ, અમને ધનસપન્ન સંપત્તિ અર્પણ કર. મિત્ર, વરુણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી અને ઘુલોક, અમારી તે સંપત્તિનું રક્ષણ કરો ૧૧

ધતિ ધીજે વર્ગ સમાપ્ત.

સૂક્ત ૧૬.

- ૧ સ્વર્થે = સ્વરણે શોભનગમનાગમને યજ્ઞા શોભનપ્રયો
જનોપેતે = સુદર ગમનાગમન વા સુદર પ્રયોજનવાળા
- ૨ ધાપયેતે = રસપાન કરાવે છે ધવડાવે છે (ધેટ્ટપાને)
- ૩ હરિ = રમહરણુશીલ
- ૪ વિભૃગમ - સર્વેપુમૂતેષુ વિહૃતજાટરરૂપેણવિમજ્જયતે
માનમ્ = મર્વભૂતપ્રાણિ વિષે ભક્તગમિન-સ્વરૂપે હોનાર (હજ્
દરણે)
- ૫ તિસ્માનીકમ = તીક્ષ્ણુમુખ તીક્ષ્ણ તેજવાળા
- ૬ જામા = જનનાનિ = જન્મ
- ૭ નિણયમ્ = નિર્ણીત મન્તક્રિત = મૂ
- ૮ આગિદ્ય = આવિર્ભૂત - પ્રકાશમાન
- ૯ પતીષ્ઠી - પ્રત્યજ્ઞન્તૌ પ્રતિગચ્છન્તૌ = પ્રત્યે પ્રયાત્ય કરી
- ૧૦ તિદ્યમ્ = સદ્યજ્ઞીલ મગિમગ્નજ્ઞી = પરાભવ કરે તેના
- ૧૧ મેને = સી
- ૧૨ અજન્તિ = આપ્નોકુર્વન્તિ = વૃષ્ટ ૨ છે
- ૧૩ ધામા = હભારવ કરનાર (ધામ્નશબ્દે)
- ૧૪ પૈ = સ્વકીયૈશ્વરિર્ષ્ણ = અત્યંત આદરપૂર્વક
- ૧૫ ઉદ્યમયીતિ = ઉદ્ભવયતિ = ઉચે ફેલાવે છે (યમઉપરમે)
- ૧૬ મિચ્ઠી = ઘાવાપૃથિવી (વિચિરક્ષરણે)
- ૧૭ અત્ક = સારભૂત રસને (અતસાતર્યગમને)
- ૧૮ તિમસ્માત્ = સર્વસ્માત્મૂતમાત્માત્ = સર્વ પદાર્થમાથી
- ૧૯ મદાતિ = વદ્યમયતિ = ઉચે ફેલાવે છે
- ૨૦ ઉદજતે = ઉર્ધ્વમાદત્તે = ઉચે લઇ લખ
- ૨૧ ઋજન્ = પ્રમાધવન્ = સ્વતેજવડે ગોલાવતલ
- ૨૨ ઉત્તર = અધિક ઉત્કૃષ્ટ

- ૨૩ ઘુષ્તમ = સર્વ ઉચ્છ્રુત મૂળભૂત અન્તરિક્ષ.
 ૨૪ સ્મિતિ = સંહતિ: = ઓધ.
 ૨૫ ઋય: = અમિમાયુર્ક = પરાભવ કરનાર. (જિહ્વિમમિધયે).
 ૨૬ મદિપસ્ય = શ્રેષ્ઠને.
 ૨૭ પાયુધિ: = પાવનશક્ત.
 ૨૮ ધન્યન્ = નમ્ર મધ્યે.
 ૨૯ ગાત્રુમ = ગમનશીલ (ગાદગતો).
 ૩૦ સનાનિ = અમ
 ૩૧ પ્રસુપ્ત = સર્વેષામસ્નાનાં પ્રસવિત્રીચ્છોધધીપુ = મર્વ અન્નને
 ઉપભવનાર ઓધધિ મધ્યે.
 ૩૨ અમિતક્ષતિ = ચોમેર વ્યાપ કરે છે.

સૂક્ત ૧૬.

ઋધિઃ-આગિરસ કુસ, દેવતા.-દ્રવિશેષા અગ્નિ, અથવા, અગ્નિ;
 છન્દઃ-ત્રિષ્ટુભ્.

*સપ્રત્નધાસદ્સાજાયમાનઃસુઘઃકૌવ્યાન્નિવલ્લેપત્તપિશ્વા ।

આર્પશ્ચમિત્રાંધિપણાચસાધન્દેવાઅગ્નિધારયન્દ્રવિણોદામ્ ॥૧॥

૧૦- સઃ । પ્રત્નદેવો । સદ્દેવો । આર્યમાનઃ । સુઘઃ । કૌવ્યાન્નિ ।

દૈદ્ । અવલ્લ । વિશ્વા । આર્પઃ । ચ । મિત્રમ્ । ધિપણો ।

ચ । સાધન્ । દેવાઃ । અગ્નિમ્ । ધારયન્ । દ્રવિણદદામ્ ॥૧॥

* સપ્રત્નયેત્યાગ્નિમારુતમિતિ । સપ્રત્નધાસદ્સાજાય-
 માનઃતિજાતયેદસ્યસમાનોદકમ્ । યે૦ ધા૦ ૬-૧૫ ।

અ૦—મયતાં ઉત્પન્ન થનાર એવા તે અગ્નિ, જન્મતાં વેંતજ ખરેખર પ્રૌઢની પેઠે, સર્વ પ્રગલ્ભ કર્મો ધારણ કરવા લાગ્યો. આપોદેવી અને ધિયણા-આપ્યમિકા વાણી—, (આ વૈદ્યતા-ગિની) માથે સખાપણું કરે છે. દ્રવ્યના દેનાર અગ્નિને ઋત્વિજો, (ગાહપત્યાદિત્વરૂપે) ધારણ કરે છે. યજ્ઞ દેવો, આ અગ્નિને હવિઃપી ધનનો દેનાર કરી, (દૂત કર્મ વિષે) ધારણ કરે છે. ૧

સર્પૂર્વ્યાન્નિવિદાંકુવ્યતાયોરિમાઃપ્રજાઅંજનયન્મનૂનામ્ ।
વિવસ્વંતાચક્ષસાચામપથ્રંદેવાઅગ્નિધારયન્દ્રવિણોદામ્ ॥૨॥

૧૦— સઃ । પૂર્વ્યા । નિવિદાં । કુવ્યતાં । ઐાયોઃ । રૂમાઃ ।
પ્રજાઃ । અંજનયત્ । મનૂનામ્ । વિવસ્વંતા । ચક્ષર્મા । ધામ્ ।
અપઃ । ચ । દેવાઃ । અગ્નિમ્ । ધારયન્ । દ્રવિણ-દદામ્ ॥૨॥

અ૦—(“અગ્નિદેવેદ” ઇત્યાદિક) મનુના નિવિસ્તોત્રવડે ગુણ્યસ્તુતિ થતાં તે (અગ્નિ)એ, આ માનવી પ્રગળે ઉત્પન્ન કરી. તે પોતાના વ્યાપક તેજવડે, હવેાક તથા અંતરિક્ષને (વ્યાપ્ત કરે છે) ઋત્વિજો, આ દ્રવ્ય દેનાર અગ્નિને ધારણ કરેછે. ૨

*તર્પીઞ્જનમયમંયજ્ઞસાધંવિજ્ઞારીરાહુતમૃજસાનમ્ ।

કુર્જાપુત્રંમંતંસમ્પદાનુંદેવાઅગ્નિધારયન્દ્રવિણોદામ્ ॥ ૩ ॥

૧૦— તમ્ । કૃંજત । પ્રથમમ્ । યજ્ઞદમાર્થમ્ । વિર્જીઃ । ઈર્જીઃ ।

* ૧ અન્નવડે જહરાગ્નિ શુદ્ધિગત થાય છે તેથી અગ્નિને અન્નપુત્ર કહે છે

૧ સ્વદેહધાપયમાણોમૂળધાપ્રજાવિમતિતસ્માદેયમરતઃ ॥
સ્તુતિ ॥

આદૃતમ્ । ઋજ્ઞમાનમ્ । ઋનઃ । પુત્રમ્ । મુરતૈર્મૃ ।
સુપ્રદંતાનુમ્ । દેવાઃ । અગ્નિમ્ । ધારયન્ । દ્રવિણઃદદામ્ ॥ ૩

અ૦—હે મનુષ્યો !, અગ્નિસ્વામી પ્રત્યે જનારા એવા તમે, તેની
શ્રુતિ કરો તે, મર્વ દેવો મધ્યે મુખ્ય, યજ્ઞ-સંપાદન-કરનાર,
હવિનૃપ્ત, સ્તોત્રપ્રસાધ્ય, અન્નાપુત્ર, હવિને ધારણ કરનાર,
યજ્ઞ પ્રાણી-સ્વરૂપે સર્વ પ્રજાનું યોગણ કરનાર, અવિચિન્ન
ધન દેનાર છે. ઋત્વિજો, આ દ્રવ્ય દેનાર અગ્નિને ધારણ
કરે છે ૭

સમાતૃરિશ્વાપુરુષારંપુષ્ટિર્વિદદ્ધાતુંતનયાયસ્યવિત્ ।
વિશંગોપાઞ્જનિતારોદસ્યોદેવાઅગ્નિધારયન્દ્રવિણોદામ્ ॥ ૪ ॥

પ૦— સઃ । માતૃરિશ્વા । પુરુષારંપુષ્ટિઃ । વિદત્ । મુરતૈર્મૃ । તન-
યાયૅ સ્તુ હવિત્ । વિશામ્ । યોપાઃ । જનિતા । રોદસ્યો ।
દેવાઃ । અગ્નિમ્ । ધારયન્ । દ્રવિણઃદદામ્ ॥ ૪ ॥

અ૦—અનેક મનુષ્યો વડે સંપત્તિની કામના કરાતો, સ્વર્ગ-પ્રાપ્ત-
કરાવનાર, મર્વ પ્રાણીઓનો રક્ષણદાર, ઘાવાપૃથિવીનો ઉત્પા-
દક એવો તે અગ્નિ, અમારા પુત્રને અનુદાન માર્ગ પ્રાપ્ત
કરાવે. ઋત્વિજો, દ્રવ્ય દેનાર અગ્નિને ધારણ કરે છે ૪

નક્તોપાસાવર્ણપ્રામેમ્યાનેઘ્રાપયેતેશિશુમેકંસમીચી ।
ઘ્રાઘ્રાક્ષામાર્લ્લમોઅન્તર્વિધાતિદેવાઅગ્નિધારયન્દ્રવિણોદામ્ ॥ ૫ ॥

પ૦— નક્તોપર્વા । વર્ણમ્ । પ્રામેમ્યાનેઘ્રાપયેતેશિશુમેકંસમીચી
ઈતિ । શિશુમ્ । એકમ્ । સમીચીઈતિનમ્હૈચી । ઘ્રાઘ્રાક્ષામા ।

હુમ । અન્તઃ । વિ । માતિ । દેવાં । અગ્નિમ્ । ઘ્રાયન્ ।
દ્રવિણઃદદામ્ ॥ ૬ ॥ ૩ ॥

અ-—રાત્રિ તથા ઉષા, પોતપોતાના રૂપને પરસ્પર પુનઃપુનઃ બદલા
એકત્ર થઈ, એક બાળકને (ઉષાના પુત્ર અગ્નિને હવિરસનુ)
પાન કરાવે છે. તેજસ્વી એવો તે અગ્નિ, ઘાતાપૃથિવી મધ્યે
અત્યંત પ્રકાશી છે. ઋત્વિજો, તે દ્રવ્ય દેનાર અગ્નિને ધારણ
કરે છે. ૫

ધૃતિ ત્રીજો વર્ગ સમાપ્ત

રાયોઽધ્નઃસંગમનોવામ્નાંયજ્ઞસ્પૃકેતુર્પન્મસાર્ધનોવેઃ ।
અમૃતત્વંરક્ષમાણાસણંદેવાઅગ્નિર્ઘાંરયન્દ્રવિણોદામ્ ॥ ૬ ॥

૧૦- રાયઃ । ધ્નઃ । સમ્સંગમનઃ । વસૂનામ્ । યજ્ઞસ્ય । કેતુઃ ।
પન્મૃદ્ધૈર્નાર્ધન । વેરિત્તિવઃ । અમૃતત્વમ્ । રક્ષમાણાસ ।
ણમ્ । દેવાઃ । અગ્નિમ્ । ઘ્રાયન્ । દ્રવિણઃદદામ્ ॥ ૬ ॥

અ-—જો અગ્નિ, સંપત્તિનું મૂળ, સંપત્તિનો સંગમ કરાવનાર,
(અર્થાત્ સ્તોત્રોત્થાને પ્રાપ્ત કરાવનાર), યજ્ઞનો ઘાપિતા
(પવન), આત્મેન્દ્રુ (ઉપાસક)ને હૃદય વસ્તુનો સિદ્ધ કરાવનાર
છે. અમરપણાનું પાવન કરનાર દેવો, આ ધન દેનાર અગ્નિને
ધારણ કરે છે. ૬

નૂવંપુરાચસર્દનંરયીળાંજાતસ્પૃજાર્યમાનસ્યચક્ષામ્ ।
સુતર્થગોપાંમવંતશ્ચથૂરેર્દેવાઅગ્નિર્ઘાંરયન્દ્રવિણોદામ્ ॥ ૭ ॥

૧૦- નૂ । વ । પુરા । ચ । સર્દનમ્ । રયીળામ્ । જાતસ્પૃ । ચ ।
સુ । તર્થગો । પાંમવંતશ્ચ । થૂરેર્દેવા । અગ્નિર્ઘાં । રયન્દ્ર । વિણોદામ્ ॥ ૭ ॥

નાયપાનમ્ । નુ । સૌમ્ । સુત । નુ । મોગમ્ । મર્વત ।

નુ । મૂર્ । દેશ । અગ્નિમ્ । ધારયન્ । દ્રવિણ દદામ્ ॥૭૧॥

અ-—હાન તથા પૂર્વે મવ મપત્તિના આવામગ્યાનરૂપ, ઉત્પન્ન તથા ઉત્પન્ન થનાર મદાર્થના આધારરૂપ, મર્વત્રવિદ્યમાન- નિત્ય- (આશયાદિના) તથા હવે પડી હોનાર અમગ્યાન પનાર્યોના રક્ષણદાર એવા દન્ય દેનાર અગ્નિને, ઋત્વિજ્ઞે, અથવા દેવો ધારણ કરે છે. ૭

દ્રવિણોદાદ્રવિણસસ્તુરસ્યંદ્રવિણોદાઃસનરસ્યપ્રયસત ।

દ્રવિણોદાદ્રોર્વનોમિર્પનોદ્રવિણોદારાસતેદ્રોર્વપાર્થુઃ ॥ ૮ ॥

૧૦- દ્રવિણ દદા । દ્રવિણમ । તુરંસ્યં । દ્રવિણ દદા । સૌર્વત્પ ।

પ્ર । યૈત્ । દ્રવણ દદા । ધીરદર્શનામ્ । ર્પમ્ । નુ । દ્રવિણ-

દદા । રૈર્મતે । દીર્ગમ્ । આયુઃ ॥ ૮ ॥

અ-—દ્રવિણોદા (ધનપ્રદ) અગ્નિ, અમને જ ગમ મપત્તિ, વા મગ અર્પણ કરેા દ્રવિણોદા, અમને સ્થાવર સપત્તિ અર્પણ કરેા તે દ્રવિણોદા અમને પુત્રાદિ-સપન્ન અન અપર્થુ કરેા દ્રવિણોદા, અમને દીર્ઘ આયુષ્ય અર્પણ કરેા ૮

પ્રવાનોઅમેસમિધાવૃધાનોરેવસ્પાવકુશ્રવંસેવિમાહિ ।

તક્ષોમિત્રોવરુણોમામહન્તામદિતિઃસિન્ધુઃપૃથિવીજુતઘૌઃ ॥૯॥૪॥

૧૦- પ્રવ । નુ । અગ્ને । સમદર્શા । વૃધાન । રેવત્ । પાવકુ ।

શ્રવંસે । વિ । માહિ । ત્ત । નુ । મિત્ર । વરુણ । મમહ-

ન્તામ । અદિતિ । સિન્ધુઃ । પૃથિવી । જુત । ઘૌ ॥૯॥૪

અ૦—હે સોધક અગ્ને !, સમિધ્-આદિ-દ્રવ્યવડે એ રીતે વૃદ્ધિગત સેતો વૃં, વિશેષે પ્રકાશમાન હો અને વૃં, અમને ધનસંપન્ન સંપત્તિ અર્પણ કર. મિત્ર, વરુણ, અદિતિ, સમુદ્ર, અને પૃથિવી, અમારી તે સંપત્તિનું રક્ષણ કરો ૯

ઇતિ ચોથો વર્ગ સમાપ્ત.

સૂક્ત ૧૬.

- ૧ પ્રત્નથા = પ્રત્નૈષ્ઠચિરન્તનૈષ્ઠ = પ્રૌઠ્ઠી પેડે.
- ૨ કાઠ્યાનિ = ક્રાંતદર્શિનઃ પ્રગલ્ભસ્યકર્માણિ = પ્રગલ્ભ કર્મો.
- ૩ વદ્ = ખરેખર.
- ૪ કાઠ્યતા = સ્તુતિ કુર્વતા = સ્તુતિ કરતા (કુશલ્લે)
- ૫ આયો = મનોઃ = માનવી (જાળગતો)
- ૬ ચક્ષસા = તેજવડે.
- ૭ વિશઃ = મનુષ્યો.
- ૮ આરોઃ = અગ્નિસ્વામિનંગચ્છન્તયઃ = અગ્નિસ્વામી પ્રત્યે જનાર, (ઋગ્મતો).
- ૯ ઋઙ્મજસાનમ્ = સ્તોત્રૈઃ પ્રસાધ્યમાનં = સ્તોત્રપ્રમાધ્ય (ઋઙ્મજતિઃ પ્રસાધનકર્મા)
- ૧૦ સૃષ્ઠદાનુમ્ = સર્પણગ્રીહ દાનયુક્ત = અવિચ્છિન્ન દાન દેનાર. (સૃષ્ઠગતો)
- ૧૧ મરતમ્ = મર્તારમ્ = હવિર્ભર્તા, વા, ગ્રાણ્યસ્વરૂપે સર્વ પ્રાણ પોષણ કરનાર (મૃજુમરણે)
- ૧૨ ગાતુમ્ = અનુજ્ઞાનમાર્ગે.
- ૧૩ પુરુષારપુષ્ટિઃ = પુરુષિર્વંહુમિર્વારાયગ્નીયાપુષ્ટિર્યસ્ય = અનેક મનુષ્યો વડે સંપત્તિની કામના કરાતો.

- १४ आमेभ्याने = परस्परं पुन पुनः द्विसन्त्यौ = परस्परं पुनः पुनः अद्वित्यौ (मोक्षद्विषायां).
- १५ समीची = संगते समिष्टे = अत्र यत्.
- १६ मग्मसाधन = मननीयस्याभिलषितस्य साधयिता = ४४ वस्तुनो सिद्ध करानार.
- १७ वे = आत्मानमभिगच्छतः पुरुषस्य = आत्मेभ्यु = उपासक. (वीगत्यादिषु).
- १८ तु = ६४.
- १९ धमाम् = निवासवितारम् = आधारस्थान. (क्षिनिवासे).
- २० तुरस्य = त्वरमाणस्य चलतः = ७ गमनो. (त्वरत्वरणे)
- २१ सनरस्य = समनीयस्य समजनीयस्य स्थावररूपस्य धमस्य = स्थावर स पतिनो (वणसमकतौ)
- २२ प्रयंसत् = प्रयच्छतु = अर्पण करो. (यमउपरमे)
- २३ रासते = प्रयच्छतु = अर्पण करो. (रादाने).

सूक्त ९७.

अग्निः-आगिरस इति, देवता-शुवि अग्नि, अथवा अग्नि,
छन्दः-जायत्री.

अर्पन्तः शोशुचदधमयैशुशुभारयिम् ।

अर्पन्तः शोशुचदधम ॥ १ ॥

१०- अर्प । न । शोशुचते । अर्पम् । अग्ने । शोशुचि । वा ।
रयिम् । अर्प । न । शोशुचत । अर्पम् ॥ १ ॥

અ૦—હે આગ્ને !, અમાર પાપ અમારા પાસેથી ખસી અમારા
ચતુરને મોક ઉત્પન્ન કરે! યજ્ઞ, અમાર પાપ વિનાશ પામે
અખને, તુ મ પત્તિ ગોમેર પ્રકાશિત કરે અમાર પાપ, નિમ્ને
વિનાશ પામે ૧

સુક્ષ્ત્રિયામૃગાતુયાર્વસૂયાર્ચયજામહે ।

અર્પનઃશોશુંચદઘમ્ ॥ ૨ ॥

૧૦— સુક્ષ્મત્રિયા । સુગૃહાતુદયા । યસુદૈવા । ચ । યજ્ઞામહે । અર્પ ।
ન । શોશુંચત્ । અઘમ્ ॥ ૨ ॥

અ૦—૨૩ ક્ષેત્રની, (અથવા ૨૩ પ્રદેશના હવિષહે) ૨૩ માગની,
તથા ધનની ધન્યતાને લઈ, (અમે અગ્નિન) પૂજન કરીએ
છીએ અમાર પાપ વિનાશ પામે

મયદ્રન્દિષ્ટપ્રપામાસ્માકાસશ્ચસુર્યઃ ।

અર્પનઃશોશુંચદઘમ્ ॥ ૩ ॥

૧૦— પ્ર । યત્ । દ્રન્દિષ્ટ । પ્રપમ્ । પ્ર । અસ્માકાસ । ચ ।
સુર્યઃ । અર્પ । ન । શોશુંચત્ । અઘમ્ ॥ ૩ ॥

અ૦—જેમ આ (સ્તોતાઓ) મધ્યે (આ કૃત્સે), અત્યંત ઉત્કૃષ્ટ,
હે તેમ, અમારા સ્તોતાઓ અત્યંત ઉત્કૃષ્ટ હોય છે અમાર
પાપ વિનાશ પામે ૩

મયત્તેઅગ્રેઘૃયોજાર્યેમહિપર્તેવઘમ્ ।

અર્પનઃશોશુંચદઘમ્ ॥ ૪ ॥

૧૦— પ્ર । યત્ । તે । અગ્ને । સુર્ય । જાર્યેમહિ । પ્ર । તે ।
વઘમ્ । અર્પ । ન । શોશુંચત્ । અઘમ્ ॥ ૪ ॥

અ०—હે અગ્ને !, ત્હારા સ્તોતાઓ (સ્તુતિ કરનારાઓ), પુત્રપૌત્રાદિ
 રૂપે વિસ્તારને પામે છે તેથી ત્હારા સ્તોતા એવા અગ્ને પુત્ર-
 પૌત્રાદિ-સંપન્ન થઈએ. અમારું પાપ વિનાશ પામે. ૪

પ્રયદુગ્રેઃસહસ્વતોવિશ્વતોયન્તિભાનર્વઃ ।

અર્પનઃશોશુચદુગ્રમ્ ॥ ૫ ॥

પ૦—પ્ર । યત્ । અગ્નેઃ । સહસ્વતઃ । વિશ્વતઃ । યન્તિ । ભાનર્વઃ ।
 અર્પ । નઃ । શોશુચત્ । અગ્રમ્ ॥ ૫ ॥

અ०—તે અર્થે, બહુસંપન્ન અગ્નિની પ્રભા એમર ઉપર ઉડે છે
 તેથી તે અગ્નિના (તેજવડે), અમારું પાપ વિનાશ પામે. ૫

ત્વંદિવિશ્વતોમુસ્તવિશ્વતઃપરિભ્રસિં ।

અર્પનઃશોશુચદુગ્રમ્ ॥ ૬ ॥

પ૦—સ્તમ્ । હિ । વિશ્વતઃમુસ્ત્વ । વિશ્વતઃ । પરિભ્રમ્ । અસિં ।
 અર્પ । નઃ । શોશુચત્ । અગ્રમ્ ॥ ૬ ॥

અ०—હે સર્વતોમુખ (અગ્ને !), તુ મર્વ (ઉપડવ)થી અમારો
 રક્ષણદાર હો. અમારું પાપ વિનાશ પામે. ૬

દ્વિપોનોવિશ્વતોમુસ્તાતિનાવેર્વપારય ।

અર્પનઃશોશુચદુગ્રમ્ ॥ ૭ ॥

પ૦—દ્વિર્પ । નઃ । વિશ્વતઃમુસ્ત્વ । અસિં । નાવાર્દ્ધવ । પારય ।
 અર્પ । નઃ । શોશુચત્ । અગ્રમ્ ॥ ૭ ॥

અ०—હે સર્વતોમુખ (અગ્ને !), નોવની પેડે તું, અમને અમારા
 શત્રુઓની પાર ઉનાર. અમારું પાપ વિનાશ પામે. ૭

સનઃસિન્ધુમિવનાવયાતિર્વર્પાઃસ્વસ્તયૈ ।

અર્પનઃશોશુચદ્વયમ્ ॥ ૮ ॥ ૫ ॥

૫૦— સ । નુઃ । સિન્ધુમદ્દશ્વ । નાવયા । અતિ । વર્પ । સ્વસ્તયૈ ।

અર્પ । નુ । શોશુચત્ । અવમ્ ॥ ૮ ॥ ૫ ॥

અ૦—તે તું, નાવવડે નદીની પાર જવાય તેમ ક્ષેમાર્થ, શત્રુની પાર લઈ જઈ અમારું પાપન કર. અમારું પાપ દિનાઈ પામે. ૮

ઇતિ પાંચમે લગ્ને અમાપ્ત

સૂક્ત ૯૭.

૧ શોશુચત્ = શોચયતુ શોકમસ્તસન વિનશ્યતુ = શોક ઉત્પન્ન કરે, વિનાશ પામે. (શુચશોકે).

૨ શુશુન્ધિ = પ્રશાસિત કર. (શુભદીપ્તૌ).

૩ સુક્ષેત્રિયા = શુક્ષ્ણ ક્ષેત્ર મળવાની ઇચ્છાને લઈ.

૪ સુગાતુષા = શુભ માર્ગ મળવાની ઇચ્છાને લઈ

૫ વસુયા = ધન મળવાની ઇચ્છાને લઈ.

૬ મન્દિષ્ઠ = પ્રકર્ષણસ્તોતૃતમ્ = અત્યંત પ્રમુદ્ધ બોલતા (મન્દસિ સ્તુતિ કર્મા)

૭ સૂરયઃ = સ્તોતાઓ.

૮ અસ્માકાસઃ = આસ્માકીનાઃ = અમારા

૯ પરિમૂ = પરિચીતા, રક્ષણુકા

૧૦ વર્ષ = પાપન કર. (વૃષાલને).

સૂક્ત ૧૮.

અધિઃ-આગિઃમુત્તમ, દેવતા-વૈશ્વાનરઅગ્નિ, ઇન્દ્રઃ-ત્રિષ્ટુભ

*વૈશ્વાનરસ્યમુદ્ધતૌસ્વામિરાજાહિકુંભુવંનાનામભિશ્રીઃ ।

इतो ज्ञातो विश्वं मिद विचष्टे वैश्वानरो यंत ते मूर्ध्ने ॥ १ ॥

૫૦- વૈશ્વાનરસ્ય । મુદ્ધતૌ । સ્વામ । રાજા । હિ । કુંભ । મુ-
નાનામ । અભિશ્રી । ઇત । જ્ઞાત । વિશ્વમ્ । મિદમ્ । વિ ।
ચષ્ટે । વૈશ્વાનર । યન્તૈતે । સૂર્યણ ॥ ૧ ॥

અર્થ-અમે, વૈશ્વાનર અગ્નિના રૂઝા અનુગ્રહના આશ્રિત થઈએ
તે નિશ્ચયે, મર્વ ભૂતપ્રાણિઓનો અભિમુખે મેવન કરવાયોગ
અધિપતિ છે તે આ (અરણિ)માધી જન્મના વેત જ આ
સવ જગતનુ વિશેષ અવનોકન કરે છે તે, (હુ ય પામનાર)
મુખ માથે ભગી અય છે ૧

पृष्टो द्विविपृष्टो अग्निः पृथिव्या पृष्टो विश्वा ओषधी रविवेश ।

वैश्वानरः महसा पृष्टो अग्निः सनादिवासरिषः पातु नक्तम् ॥ २ ॥

૫૦- પૃષ્ટ । દ્વિવિ । પૃષ્ટ । અગ્નિ । પૃથિવ્યામ્ । પૃષ્ટ । વિશ્વા ।
ઓષધી । આ । વિવશ । વૈશ્વાનર । મહસા । પૃષ્ટ । અગ્નિ ।
મ । ન । દિવા । સ । રિષ । પાતુ । નક્તમ્ ॥ ૨ ॥

અર્થ-આ વૈશ્વાનર અગ્નિ, છનોકરિયે (આલિપ-સ્વરૂપે) વ્યાપ્ત
વા રથાપિત છે તે, ભૂમિ રિયે (જાહ પત્યાનિ-સ્વરૂપે) વ્યાપ્ત

* ઉચન્તઘાવાદિત્યમગ્નિરનુમમારોદતિ । તેઽ ધ્રાઽ

છે. તે, મર્ષ ઓપધિઓ વિષે વ્યાપ્ત છે. તે, (પાર્થિવાગ્નિ-
સ્વરૂપે પાશર્થ, મર્ષ ઓપધિઓની અંદર) પ્રવેશ કરે છે.
તે અવવ્યાપ્ત અગ્નિ, દિવમ તથા રાત્રિએ રાત્રુ તથા રાત્ર-
ઓથી અમાર્ષ પાવન કરે. ૨

વૈશ્વાનરતવતસ્મત્યમસ્ત્વસ્માન્નાયોમયવાનઃસચન્તામ્ ।

તન્નોમિત્રોવર્ણોમામહન્તામદિતિઃસિન્ધુઃપૃથિવીહુતગૌઃ ॥૩॥૬

૫૬— વૈશ્વાનર । તવ । તત્ । મત્ત્વમ્ । અન્નુ । અસ્માન્ । રાયઃ ।
મુષદગૌઃ । સચન્તામ્ । તત્ । ન્ । મિત્રઃ । વર્ણઃ । મમ-
હન્તામ્ । અદિતિઃ । સિન્ધુઃ । પૃથિવી । હુત । ગૌઃ ૧૬ ॥

અર્—હે વૈશ્વાનર !, અમે ત્વાર જે કર્મ કરીએ તે નત્યસિદ્ધ
હો. અમને, ધનવંત તથા ધનવત્ અત્યંત પ્રિય પુત્રો પ્રાપ્ત
હો. મિત્ર, વરુણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી, અને હુસોડ-
અમારી તે (પ્રાર્થનાને) સિદ્ધ કરે. ૩

ઇતિ છંદો વર્ગ સમાપ્ત.

સૂક્ત ૧૮,

૧ વૈશ્વાનરસ્ય = વિશ્વેશ્વાનરાણાંલોકાન્તરનેતૃત્વેન સ્વા-
મિત્વેનવા સંબંધિનઃ = મર્ષ મનુષ્યોને લોકાંતર લા-
ગનાર, વા અભિપ્રતિને.

૨ ધમ્ = દિ = નિષ્યે.

૩ ચતતે = સંચતતે સંગચ્છતે = લગી નામ છે.

૪ પૃષ્ઠઃ = સંસ્પૃષ્ઠઃ ચક્ષા નિષિકોનિહિતઃ = સંસ્પૃષ્ઠ, અ-
થવા, સ્થાપિત. (સ્પૃશસંસ્પર્શને).

सूक्त ९९.

ऋषिः—भगीधिपुत्र इत्यपः देवता—अग्नयेऽग्नि, इन्द्रा अग्निः
छन्दः—त्रिष्टुप्.

ज्ञानयेदसेमृन्वाप्तसोमंपरानीयुनोनिर्दहातिषेदः ।

स्मर्तुःपुष्टिदुर्गाणिविश्वान्नारेत्रमिन्धुर्दुस्तितात्यग्निः ॥१॥७॥

प०— ज्ञातयेदसे । मृन्वाप्त । सोमम् । अरातिद्वयः । नि ।
द्विहानि । षेदः । सः । नु । पुष्टि । अति । दुर्गाणि ।
विश्वान् । नावाहव । सिन्धुम् । दुर्दुता । अति । द्विर्गो-
॥ १ ॥ ७ ॥

अ०—ज्ञातयेद अग्नि अर्थे, आपद्ये सोमरम कटीये. ते, अ० गी
शुभ्रवत् इत्यान्ना धनने आगे. नाव वडे नदी तनय तेभ न
अभने, अरं दुर्गाणि दुःखो तथा आपनी पार उनारो ।

धति सातमे वर्गं समाप्त.

सूक्त ९९.

१ अरातिवतः = अरातिशयमिवमाचरतः = शुभ्रवत् इत्यान्ना.

२ ज्ञातयेदसे = अग्नयेऽग्निना अर्थे. (ज्ञातानियेदज्ञा-
तानियेनंविदुर्जातेज्ञातेविषतइतिवाज्ञातविस्त वाज्ञान-
धनोज्ञातविद्योवाज्ञातप्रज्ञानोयस्तज्ञातःपशूनविन्दनेति
तज्ञातयेदसोज्ञातयेदस्यम् । नि. ७-१९ ।).

સૂક્ત ૧૦૦.

ઋષિઃ—વૃષાજિર મહારાજના પાત્ર પુત્ર સમ્ય, અબ્જીય, મહદેવ,
અપમાન અને મુશાધા. દેવતાઃ ઇન્દ્ર, ઇન્દ્ર-ત્રિપુલ

અયોઽપાવૃષ્ણ્યેભિઃ સમૌકામદોદિવઃ પૃથિવ્યાથસમ્રાટ્ ।
સતીનસંત્યાદ્યયો મરેપુમરુત્વાન્નોભવત્વિન્દ્રંજીતી ॥૧॥

૧૦— સઃ । ય । વૃષા । વૃષ્ણ્યેભિઃ । સમૃદ્ધૌકાઃ । મુહઃ । દિવ ।
પૃથિવ્યા । ચ । સમ્રાટ્ । સતીનસંત્યા । હૈયં । મરેપુ ।
મરુત્વાન્ । નુ । મવતુ । ઇન્દ્રં । જીતી ॥ ૧ ॥

અ.—જે કામનાનો વરસાવનાર છે, જે સામર્થ્યવડે મધુકા છે,
જે છલોક અને જૂમિનો સમ્રાટ છે, જે ઉદક પ્રાપ્ત કરાવ-
નાર છે, જે સમાધો વિષે આજ્ઞાન કરવા યોગ્ય છે, એવો તે
મધુકા ઇન્દ્ર, અમારો રક્ષણકાર હો । ૧

અસ્યાનાસિઃ સૂર્યસ્યેવ્યામો મરેપરેદ્વદ્વહાશુષ્મોઽસ્તિ ।
વૃષંતમુઃ સલિંધિઃ સ્વેધિરેવૈર્મરુત્વાન્નોભવત્વિન્દ્રંજીતી ॥૨॥

૧૦— અસ્યં । અનાસિ । સૂર્યસ્યદ્વહા । ચૌર્મ । મરેદ્વદ્વે । વૃષદ્વહા ।
શુષ્મં । અસ્તિ । વૃષંતમમ । સલિંધિઃ । યૈર્વૈર્મરુ-
ત્વાન્ । નુ । મવતુ । ઇન્દ્રં । જીતી ॥ ૨ ॥

અ.—જેની ગતિ સૂર્યની પેઠે (ખીલજોને) અલબ્ધ છે, જે
પ્રત્યેક સમાધિવિષે યજુઓનો હણનાર છે, જે (સર્વ અમુ-
રેતુ) ચોપણ કરનાર છે, જે પોતાના વેગવાળા મિત્રોના

યોગે કામનાનો અત્યંત વરસાવનાર છે, એવો તે મરણુકત
ધન્દ્ર, અમારો રક્ષણદાર હો. ૨

દિવોનયસ્ય રેતસોદુષાનાઃ પન્યામોયન્તિ શવસાપરીતાઃ ।
તુરદ્દેવાઃ સામહિઃ પૌંસ્પ્યેભિર્મૃત્વાન્નોમવત્તિન્દ્રઋતી ॥૩॥

૫૦— દિવઃ । ન । યત્યં । રેતસઃ । દુષાનાઃ । પેન્વાસઃ । વન્તિ ।
શવમા । અપરિદેતાઃ । તુરતદ્દેવાઃ । સામહિઃ । પૌંસ્પ્યેભિઃ ।
મૃત્વાન્ । નુઃ । મવતુ । ઇન્દ્રઃ । ઋતી ॥ ૩ ॥

અ—સૂર્યની પેઠે, જેનાં બળસંપન્ન, દુષ્પ્રાપ્ય કિરણો જળ
વરસાવતાં નિર્ગમન કરે છે તે સનુઓનો તરનાર, બળ વડે
(ધતુનો) અભિલવ કરનાર મરણુકત ધન્દ્ર, અમારો રક્ષણ-
દાર હો. ૩

સો અંગિરોભિરંગિરસ્તમોમૃદૃપાવૃષભિઃ સલિંભિઃ સત્રાસન્ ।
ઋમિર્મિર્ઋમીઘાતુભિર્જ્યેષ્ઠોમૃત્વાન્નોમવત્તિન્દ્રઋતી ॥૪॥

૫૦— સઃ । અંગિરઃદેવિ । અંગિરઃદત્તમઃ । મૃત્ । વૃષા । વૃષદેવિઃ ।
સલિંદેવિઃ । સત્રાં । સન્ । ઋમિદેવિઃ । ઋમી । ઘાતૈર્દેવિઃ ।
જ્યેષ્ઠઃ । મૃત્વાન્ । નુઃ । મવતુ । ઇન્દ્રઃ । ઋતી ॥ ૪ ॥

અ—ગન્તાઓ મધ્યે શ્રેષ્ઠ, વરસાવનારા મધ્યે શ્રેષ્ઠ, મિત્રો મધ્યે
શ્રેષ્ઠ, પૂજ્યો મધ્યે શ્રેષ્ઠ, સ્તુત્ય મધ્યે શ્રેષ્ઠ એવો તે મરણુકત
ધન્દ્ર, અમારો સંરક્ષણદાર હો. ૪

સસનુભિર્નેરુદ્રેભિર્ઋમ્વાનૃપાર્યસામહૌઅમિત્રાન્ ।
સનીલેભિઃ શવસ્યાન્નિનૂર્વન્મૃત્વાન્નોમવત્તિન્દ્રઋતી ॥૫॥૮॥

૧૦- સઃ । મુદ્ધમિ । ન । રુદ્ધમિ । મૈષ્વ । નૈષ્વ । મુ-
દ્ધાન્ । અમિષાન્ । સદ્મલેમિ । શ્રૈષ્વ્યાનિ । તૈષ્વ । મુ-
દ્ધાન્ । ન । મુદ્ધુ । ઇન્દ્ર । કુતી ॥ ૬ ॥ ૮ ॥

અ-પુન જોના ગદ્યુત (મનો) વડે મુદ્ધ મદાન એવો તે, સત્રામ
વિશે શત્રુઓનો પગિભર કરનાર છે એમ રહેનાર મહતોની
સદાચરણે, ઉદકને (એવમાંથી) ન્દાગ મદી મશ્વુકત ઇન્દ્ર,
અમારા રક્ષણદાતા ॥ ૫

ધતિ આહમે વથં સમાપ્ત.

સર્વન્પુષીઃસમર્દનસ્યકુતાંસ્માકૈભિર્નૃમિઃસૂર્યમનત્ ।
અસ્મિન્નહન્તસત્પતિઃપુરુહૂતોમૃત્વાંભોમવત્તિન્દ્રકુતી ॥૬॥

૧૦- સ । મૈષ્વુદ્ધમી । મુદ્ધર્દનસ્યૈ । કુતાં । અસ્માકૈમિ ।
નૃદ્ધમિ । સૈષ્વ । મુદ્ધુ । અસ્મિન્ । મૈષ્વ । સત્પતિઃ ।
પુરુહૂત । મુદ્ધાન્ । ન । મુદ્ધુ । ઇન્દ્ર । કુતી ॥૬॥

અ-તે કોપનો નિર્માતા વધ, અભિમાન કરનાર શત્રુનો વધ
કરનાર, સત્રામનો ન્દાગ, મત્પુકતો પાનશુદ્ધાર, બહુમુત
ઇન્દ્ર, અમારા મનુષ્યોને સુખપ્રાપ્તિ પ્રાપ્ત કરાવેા મશ્વુકત
ઇન્દ્ર, અમારા રક્ષણદાતા છે ॥ ૬

તમૂતર્પોરણયઽઽઽસાતોવશેપસ્યસિતયઃસ્થનુરામ્ ।
સવિશ્વસ્યકર્ણસ્યેશ્વૈકાંપૃત્વાંભોમવત્તિન્દ્રકુતી ॥૭॥

૧૦- તમ્ । કુતયઃ । ણ્યન્ । શ્વ દશેતો । તમ્ । શેવસ્યૈ ।
સિતયઃ । મૈષ્વૈ । રૈષ્વ । સ । વિશ્વ- । કર્ણસ્ય । કુતી ।
૬૦ । મૃત્વાં । ન । મૃત્ । ઇન્દ્ર । કુતી ॥ ૭ ॥

જા૦—તે (ધન્વ)ને વેગવાળા મરતો, સંગ્રામ વિષે પ્રસન્ન કરે છે. યજ્ઞ, (“મહરોમગધોજહિ ધીરયસ્થ”) એવી ગર્જના કરે છે. મનુષ્યો, તેને મંપતિનો સંરક્ષક કહે છે. તે એકલો જ, સુવં ૪૪ કર્મનો આધી છે. મરુક્ષતા ધન્વ, અમારો રક્ષણદાર હો. ૭

તમપ્સન્તુશર્વસદત્મયેપુનરોનરપ્રવંસેતંધનાંય ।

સાઅન્યેચિત્તમંસિજ્યોતિર્વિદન્મૃસ્ત્વાંજોમવૃત્તિન્દ્રઋતી ॥૮॥

૧૦— તમ્ । અપ્સન્તુ । શર્વસઃ । હૃતપ્રવેપું । નરમ્ । અવંસે । તમ્ । ધનોંય । સઃ । અન્યે । ચિત્ । તમસિ । જ્યોતિઃ । વિદ્રુત્ । મૃસ્ત્મગોન્ । નઃ । મવૃતુ । ઇન્દ્રઃ । ઋતી ॥૮॥

જા૦—અગ્રપ્રસંગી પુદા વિષે સ્તોતાઓ, જ્યનેતા એવા તે (ધન્વ)ને, અનાથ વા ગ્રહણાર્થે તથા ધનાર્થે પ્રાપ્ત થાયછે. (તથા) તે નિષિઃ, ચિત્તવ્યામોદક સંગ્રામ વિષે પથ (વિજયરૂપી) પ્રકાશ પ્રાપ્ત કરાવે છે. મરુક્ષતા (મરતો સદિન) ધન્વ, અમારો રક્ષણદાર હો. ૮

સસુવ્યેનંયમતિગ્રાર્ધતશિત્સર્દક્ષિણેસંઘૃમીતાકૃતાનિ ।

સઋીરિણાંચિત્સનિંતાધનાંનિમૃસ્ત્વાંજોમવૃત્તિન્દ્રઋતી ॥૯॥

૧૦— સઃ । સુવ્યેનં । યમતિ । ધૌર્ધનઃ । ચિત્ । સઃ । દક્ષિણે । સમૃદ્ધૌમીતા । કૃતાનિ । સઃ । ઋીરિણાં । ચિત્ । સનિંતા । ધનાંનિ । મૃસ્ત્વાન્ । નઃ । મવૃતુ । ઇન્દ્રઃ । ઋતી । ૯ ॥

જા૦—તે (ધન્વ), ગ્રંથા દાયે મોટા (‘ચતુરે ’)ને પથ નિયમિત કરે છે. તે જમણા દાયે, (યજ્ઞમાનોંએ) સંપાદન કરેલાં દવિ કડીરીતે શુદ્ધ કરે છે. સ્તોતાવડે (સ્તુતિ યતાં), તે (સ્તો-

તાએને) ધન દેનારો થાય છે. મરણુકત ઇન્દ્ર, અમારો
રક્ષણકાર હે. ૯

સપ્રાપ્તેભિઃસનિતાસરયેભિર્વિદેવિશ્વાભિઃકૃષ્ટિભિર્વૈઘ ।
સપૌત્યેભિરભિભૂરશસ્તીર્મસ્ત્વાન્નોભવત્વિન્દ્રઋતી ॥૧૦॥૧॥

૧૦— સઃ । પ્રાપ્તેભિઃ । સનિતા । સઃ । સરયેભિઃ । વિદે । વિશ્વામિ ।
કૃષ્ટિભિઃ । નુ । ઇઘ । સઃ । પૌત્યેભિઃ । અભિઘ્નુ ।
શસ્તીઃ । મસ્ત્વાન્ । નઃ । ભવતુ । ઇન્દ્રઃ । ઋતી ॥૧૦॥૧

અ—તે, મરણુકતની સહાયવડે રક્ષણ થાય છે. તે, આજે સર્વ
મનુષ્યોને રક્ષણે જઈ ઓળખાય છે. તે પોતાના મામળા
વડે કુદ યજુનો પરાભવ કરે છે. મરણુકત ઇન્દ્ર, અમારો
મરણુકાર હે. ૧૦

ધતિ નવમે વર્ગ સમાપ્ત.

સજામિભિર્યસ્મજાતિમીઢેજામિભિર્વાપુરુદ્ધૃતૈર્વૈઃ ।
અપાંતોક્સ્યતનંયસ્યજેપેમસ્ત્વાન્નોભવત્વિન્દ્રઋતી ॥૧૧॥

૧૦— સઃ । જામિદિભિઃ । યત્ । સમ્પૂર્ણજાતિ । મીઢે । અજામિદિભિઃ ।
વા । પુરુદ્ધૃત । ઈર્વૈ । અપામિ । તોક્સ્ય । તનંયાય ।
જેપે । મસ્ત્વાન્ । નઃ । ભવતુ । ઇન્દ્રઃ । ઋતી ॥ ૧૧ ॥

અ—તે બહુશુભ (ઇન્દ્ર), સત્તામ વિષે જ્યારે બાધવયુકત વા
બાધવ રહિત વેગવાગા મગ્ધો સહ બેઠો કરે છે ત્યારે તે, તેને
શરણે આવેલા (કલમવિધ) ઉપાસકોના પુત્ર તથા પૌત્રને જ્ય
પ્રાપ્ત કરાવે છે. મરણુકત ઇન્દ્ર, અમારો રક્ષણકાર હે. ૧૧

* સવંજ્રમૃદસ્યુહાધીમહ્યઃ સહસંચેતાઃ શતનોયુઋધ્વાં ।

ચૂઘ્રીષોનશર્વસાપાર્શ્વજન્યોમૃત્વાંઓભવત્વિન્દ્રઋતી ॥૧૨॥

૫૦— સઃ । વજ્રદમ્યત । દસ્યુદહા । મીમઃ । હ્યઃ । મહસંચેતાઃ ।

શૈતેદનોય । ઋધ્વાં । ચૂઘ્રાપઃ । ન । શર્વસા । પાર્શ્વજન્ય ।

મૃત્વાન્ । નઃ । ભવતુ । હન્દ્રં । ઋતી ॥ ૧૨ ॥

અ—તે (ધન્દ્ર), વજ્ર ધારણ કરનાર, અસુરોનો હથુનાર, બપ કર ઉઘ્ર તેજવાળો, બહુવિધસાનવાળો (સર્વસા), બહુ-સ્તુતિસ પાત્ર, વા બહુસ પાત્ર, મહાન, વા વિશાળ તેજવાળો, સોમની પેઠે પોતાના બળવડે પવનનોનો રક્ષણદાર છે મરણકા ધન્દ્ર-અમારો રક્ષણદાર હો. ૧૨

તસ્યવજ્રઃક્રન્દતિસ્મત્સ્વર્પાદિવોનત્વેપોરુવયઃશિર્મીવાન્ ।

તંસંચન્તેમનયસ્તંઘનાનિમૃત્વાંઓભવત્વિન્દ્રઋતી ॥૧૩॥

૫૦— તસ્ય । વજ્ર । ક્રન્દતિ । સ્મૃત્ । સ્વર્પાઃ । દિવ । ન ।

ત્વેષઃ । સ્વર્ધ । શિર્મીર્વાન્ । તમ્ । સંચન્તે । મનયઃ । તમ્ ।

ઘનાનિ । મૃત્વાન્ । નઃ । ભવતુ । હન્દ્રં । ઋતી ॥ ૧૩ ॥

અ—તેનું વજ્ર, (શત્રુને) અત્યંત રહાવે તેવું છે. (જે) રહા ઉદકનો દેનાર, સૂય જેવો દેહીપ્રમાન, ગર્જના કરનાર, (લોકાનુગ્રાહક) કર્મસ પાત્ર છે તેને, કદ્દિસિદ્ધિ સેવા-તત્પર હોય છે. મરણ-કા ધન્દ્ર, અમારો રક્ષણદાર હો. ૧૩

યસ્યાજંસંશર્વસામાનમુવયંપરિભુજદ્રોદસીવિશ્વતઃસીમ્ ।

સપારિપત્કતુર્ભિર્મન્દમાનોમૃત્વાંઓભવત્વિન્દ્રઋતી ॥૧૪॥

* પચજનાઃ = ગન્ધર્વ, અપ્સરા, દેવો, અસુર અને રાક્ષસો.

૫૦— યસ્યં । ંનંસમ્ । શર્વસા । માર્નમ્ । ડૃવૈયમ્ । પરિદ્યુન્ત ।
 રોદંસી ઇતિ । વિશ્વતં । સીમ્ । સ । પારિપૈતે । કર્તુદમિ ।
 મન્દમાન । મસ્ત્વાન્ । નઃ । મવતુ । ઇન્દ્રઃ । ડુતી ॥ ૧૪ ॥

-જા—જેનું પ્રસસનીય, સર્વપરિ-ઝેલક, વા સર્વોપમાયક ના,
 ઘાવાપ્રથિવીનું સતત ચોમેર પાનન કરે છે તે (ઇન્દ્ર),
 અમારા યોગેલે મનુષ્ય થઇ અમને પાપથી પાર ઉઠાવે ।
 મરણકેત ઇન્દ્ર, અમારા રક્ષણકર હો । ૧૪

નયસ્યંદેવાદેવતાનમર્તાઆર્પશ્ચનશર્વસોઅન્તંપ્રાણુઃ ।
 સમરિક્વાત્વર્તસાક્ષ્મોદિવશ્ચમરુત્વાંઓમવત્તિન્દ્રડુતી ॥૧૫॥૧૦

૫૦— ન । યસ્યં । દેવા । દેવર્તા । ન । મર્તાં । આર્પ । ચુન ।
 શર્વનં । અન્તમ્ । આપ્ત । સં । દૃદૈરિક્વા । ત્વર્તસા ।
 દ્યૌઃ । દિવ । ચ । મરુત્વાન્ । ન । મવતુ । ઇન્દ્ર । ડુતી
 ॥ ૧૫ ॥ ૧૦ ॥

જા—જેના સામર્થ્યને પાર, દેવ, દેવના મનુષ્યો તથા ઉચ્ચ
 પણ લાગ્યો નથી તેનું તીક્ષ્ણ બળ, પૃથિવી અને યવગના
 નાથી ચઢીયાતુ છે મરણકેત ઇન્દ્ર અમારા રક્ષણકર
 હો । ૧૫

ઇતિ દશમો વર્ગ સમાપ્ત

રોદિચ્છયાવાસુમદંશુલેલ્લમીર્ઘસારાયક્રજાશ્વસ્ય ।
 દૃપગરન્તવિભ્રતીધૂર્ધુર્યમન્દ્રાચિકેતનાદુપીપુવિધુ ॥૧૬॥

૧૦- રોહિત્ । ર્યાર્વા । સુપૅતૅઽર્શુઃ । જુલૅભીઃ । ઘૃતૅૌ । રાયે ।
 ઋજઽર્શ્વસ્ય । વૃષ્ણઽર્શ્વર્ત્તમે । નિર્મ્રતી । ધૃદ્ધુ । રપમ્ ।
 મન્દ્રૌ । કિક્ત । નહુપીર્ધુ । વિશ્વુ ॥ ૧૬ ॥

અ૦—પાપ તથા સ્વામવર્ણની, ભરેલ અંગની, સામર્થ્યસંપન્ન, વા
 અમ્બબૃષણયુક્ત, ઘૃતોદક વિશે વસનાર, ઋજર્શ્વ (શબ્દ)ને
 મંપત્તિ દેના બળવાન ધન્વ વડે યુક્ત એવા રથને ધોસર
 ધારણ કરનાર, આર્ષાદકારક, (એવી અમ્બવપકિત), માનવ
 લોકમાં આવતી જણાય છે. ૧૬

પ્રતરયત્તંદન્ત્રવૃણત્ત્રવથંવાર્ષાગિરાઅભિમૃષન્તિરાયઃ ।
 ઋજાશ્વઃપ્રિષ્ઠિમિરમ્મુરીષઃસહદૈવોભયમાનઃસુરાધાઃ ॥૧૭॥

૧૦- પ્રતત્ । ત્યત્ । તે । દન્ત્ર । વૃણૅ । ઉર્મ્યમ્ । વાર્ષાગિરા ।
 અમિ । ગુણન્તિ । તૈર્થૅ । ઋજઽર્શ્વઃ । પ્રૌષ્ઠિમિ । અ-
 મ્મુરીષૅ । સહદૈવ । મયમાન । સુદાર્ધા ॥ ૧૭ ॥

અ૦—હે શમનાના વરસાવનાર ધન્વ !, વૃષાગિરાના પુત્ર ઋજર્શ્વ,
 અમ્બરીષ, મહદેવ, ભયમાન, અને સુરાધસ, પામે
 ઉનેવા અન્ય ઋષિઓ મદ, તુને ઉદેશી ત્વાર આ પ્રિય
 સ્તોત્ર ગાય છે. ૧૭

દસ્યુઙ્ઘિઙ્ઘમ્યૅશ્વપુરુદ્ધુતર્ણૈર્હૃત્વાપૃથિવ્યાંશ્વર્વાનિવર્હત્ ।
 સન્તલ્લેત્રંસત્વિમિઃશિવત્ત્યેમિઃસન્તસૃયંસન્નદપઃસુવઞઃ ॥૧૮॥

૧૦- દસ્યુન્ । શિશ્યુન્ । શ્વૅ । પુરુદ્ધુત્ । ઈર્ણૅ । હૃત્વા । પૃથિવ્યામ્ ।
 ર્ણૅર્વા । નિ । ર્ણૅર્હૃત્ । સન્ત । સૌર્યમ્ । સત્વિદધિઃ । શિ-
 વત્યેમિઃ । સન્ત । અન્ । સુદવજ્ર ॥ ૧૮ ॥

અ૦—નહુસ્તુત ઇન્દ્ર વેગવાળા મરતોની સહાયવડે, ભૂમિ નિષે
હોનાર શત્રુ અને વધ કરનાર રાક્ષસાદિને હણી ધાત
વડે હાર કર્યા એવેતવર્ણના (અન્ય જે તેજસ્વી અગ
વાળા) સખાઓ (મરતો)ની સહાયવડે (શત્રુની) ભૂમિને
પ્રાપ્ત કરી (વૃત્રવડે તિરોડિત એવા) અર્ધને (વૃત્રનો વધ
કરી) પ્રાપ્ત કર્યો તથા ૩૪ વજ્ર ધારણ કરનાર (હન્દ્રે),
(વૃત્રાસુરે ઝધેલા) જગને પ્રાપ્ત કર્યા ૮

વિશ્વાહેન્દ્રોઽધિવૃક્તાનોઽસ્ત્વર્પરિહતાઃસનુયામવાગમ્ ।

તન્નોમિત્રોવર્ણોમમહન્તામદિતિ સિન્ધુઃપૃથિવીજીતગ્રૌઃ૧૯૧૨

૫૦— વિશ્વોહાં । હન્દ્રે । અધિવૃક્તા । ન । અસ્તુ । અર્પરિહૃતૌ ।
સનુયામ । વાગમ્ । તત્ । ન । મિત્ર । વર્ણ । મમહન્તામ્ ।
અદિતિ । સિન્ધુઃ । પૃથિવી । જીત । ગ્રૌ ॥ ૧૯ ॥ ૧૧ ॥

અ૦—ઇન્દ્ર સદાસર્વદા અમારી બાળુએ મોનનાર (અમારો વધીત)
હો સત્રરહિત થઇ, અમે હવે મ પાલન શ્રીએ મિત્ર, વર્ણ,
અદિતિ સમુદ્ર પૃથિવી અને હુલોહ, અમારી તે
(પ્રાર્થનાને) પોતો ૧૮

હતિ અગીયારમા વર્ગ સમાપ્ત

શ્લોક ૧૦૦.

૧ ધૃષ્ટ્યેમિ = સામર્થ્યવડે

૨ મમોક્ષા = સમ્યક્સમયેત સગત = સયુક્ત

૩ સતીનસત્ત્વા = સતીનડકતસ્યસાદિતા નમવિતા =
હૃદયને પ્રાપ્ત કરાવનાર

૪ ઋતી = ઋતયેરક્ષણાય = રક્ષણહાર

- ५ दृश्यः = आदृत्यः = आर्जुन करना योज्य.
 ६ यामः = अग्नि.
 ७ मरेमरे = प्रत्येक मंत्राभ विरे.
 ८ शुष्मः = गोमूत्र.
 ९ पवैः = अनिपागा. (इण्गती).
 १० रेतसः = वृष्टिगण.
 ११ पश्यामः = शिरो.
 १२ अपरीताः = परैरनभिगताः = दुष्प्राप्य.
 १३ तरक्षेयाः = शत्रून् अलिभय करनेहार.
 १४ सासद्भिः = शत्रून् अलिभय करनेहार.
 १५ अंगिभिः = अंगन्तिगच्छन्तीत्यंगिरसो गन्तारः सैव्यः =
 मन्ताभो मध्ये.
 १६ अग्रमी = अर्थनीय, पूज्य (अग्रस्तुती).
 १७ गान्धुभिः = गान्ध्वेभिः = श्रुत्य मध्ये.
 १८ अग्र्या = भक्षण.
 १९ नृपद्ये = नृभिः सोढव्ये संग्रामे = मन्त्राभ विरे (पदमर्षणे).
 २० सप्तहान = अभिभव करनेहार (पदमर्षणे).
 २१ अवस्थानि = उच्छे.
 २२ तूर्धन् = प्रच्यावयन् उद्धार करनेहार.
 २३ मन्थुमी = धूपनिर्भाता; यथा अभिमान करनेहार शत्रून् उद्ध
 करनेहार. (मीयर्हिस्तायां)
 २४ समदनस्य = मन्त्राभो. (सहमाचन्त्यस्मिन्निति सम-
 दन. संग्रामः).
 २५ शूरसाती = शूरैः सम्मजनीये संग्रामे = मन्त्राभ विरे.
 २६ क्षेमस्य = रक्षणीयस्य सयैधनस्य = मर्त्य स पत्तिने.
 २७ ग्राम् = प्रातारम् = मरक्षक (त्रैलोक्यपालने).

- ૨૮ કરુણસ્ય = કર્મણ = કર્મણી (કુકુઞ્ઞકરણે)
 ૨૯ નગ. = નૈતાર. = સ્તોતાએ
 ૩૦ નરમ = નયનેતાને
 ૩૧ ઉસ્સવેષુ = સગ્રામ વિષે
 ૩૨ અપ્સન્તઃ = પ્રાપ્ત કરે છે (આપ્તઘ્યાતો)
 ૩૩ વાધત = વિસતોમદત યજ્ઞન = મેળા યજ્ઞને
 ૩૪ કીરિણા = કીર્તયિષ્યાસ્તોત્રા =
 ૩૫ સગૃધીતા = સગૃહીતા = રૂડી રીતે ગૃહ્યુ કરે છે (ગૃહ-
 ઉપાદાને)
 ૩૬ મામેભિ. = મરત્સધ સહ
 ૩૭ છુદ્ધિભિઃ = મનુષ્યો વડે
 ૩૮ અશસ્તો = અશક્તમીયાન્ શત્રુન્ = દુષ્ટ યજ્ઞને
 ૩૯ નામિમિ = વન્ધુમિ = ૫ પુ સાથે
 ૪૦ સમસાતિ = સંગચ્છતે = બેઠે છે (અગ્રગતો)
 ૪૧ અપા = દગ્ધપાપ્નુવતામ્ = ધનપ્રાપ્ત
 ૪૨ જૈર્ષે = નયપ્રાપ્ત્યર્થ.
 ૪૩ શતનીય = ગદુરુત, વા, ગદુસપન, (ભીમ્વપણે)
 ૪૪ ઋધ્વા = મહાન, વા, વિશાળ તેજવાળો
 ૪૫ ચમ્નીવ = ચમ્પાં ચમસેરસાત્મનાશ્ચસ્થિત = સોમ
 (ચમ્પાં રૂપતિગચ્છતિ રૂપમ્નોગ રૂપમતી)
 ૪૬ રમત્ = અત્યત
 ૪૭ ર્વર્ષા = રૂડાં ઉદગ્નો દેનાર (સુષ્ટુર્મતિગચ્છતીતિરુર્વ-
 તત્ સનોતીતિરુર્વર્ષા)
 ૪૮ રવય = રાજદસ્યગર્જનઘસ્યકર્તા = મર્જના કરનાર
 ૪૯ શિમીવાન = કર્મસંપન્ન (શિમીકર્મ)
 ૫૦ અજસમ્ = અજસરતમ્ = મનત

- ૬૧ ઠવયં = પ્રસથ.
 ૬૨ પારિણત્ = પાર ઉતારે. (પારતોઽકર્મસમાપ્તૌ).
 ૬૩ પ્રરિક્ષા = પ્રકર્ષેણ રેવકઃ = ઉકે ચતીવાતું દેવ છે.
 (રિચિર્ વિરેચને).
 ૬૪ ધમઃ = પૃથિવીનું.
 ૬૫ ગ્વધ્રમા = તનૂકર્ષા = તીક્ષ્ણ. (સ્વસૂતનૂકરણે).
 ૬૬ ઝપાયા = રવામવર્ધુની.
 ૬૭ સુમર્દ્યુઃ = ભરેલ અગ્નિ.
 ૬૮ લલામોઃ = પુંસ્ત્રવતો ઋશ્વભૂષણયુક્તા યા = સામર્થ્ય
 સંપન્ન; વા અશ્વભૂષણયુક્ત.
 ૬૯ યુષ્મા = યુતોઃ વિશે વસના. (ક્ષિતિયાસે .
 ૭૦ નાહુધીયુ = માનવી.
 ૭૧ ધૃપવ્યગ્તમ્ = વૃષ્ણાસેત્કેન્દ્રેણ યુક્તમ્ = અગ્નિવાન ઉદ્ભવે યુક્ત.
 ૭૨ મગ્મા = આદિદેવ.
 ૭૩ ઠવયં = સ્તોત્ર.
 ૭૪ રાધઃ = સંરાધકં = પ્રિય.
 ૭૫ પ્રદિમિઃ = પાર્વસ્થ (અન્ય ઋષિઓ યુક્ત).
 ૭૬ શિમ્બૂત્ = શમવિતૃત્ = વધ કરનાર શક્તિસાદિકને.
 (શમરવશમે).
 ૭૭ ચર્પા = દ્વિસકેનચક્ષેણ = ધાતકે વજ્ર વડે (શૃદ્ધિસાયાં).
 ૭૮ ચ્વિત્સ્યેમિઃ = શ્વેતવર્ણના; અથવા અવંદેશવડે તેજસ્વી
 અંગવાળા. (ચ્વિત્સ્ય શુક્લવર્ણમદંતીતિ ચ્વિત્સ્યા)
 ૭૯ ઘર્હોત્ = અવધોત્ = કર કર્યાં. (નિવર્દેયતિયધર્મા).
 ૮૦ વિશ્વાહા = સદાસર્વદા.
 ૮૧ અપરિહતાઃ = અકુટિલગતયઃ = અનુદિત. (હકોટિસ્યે).
 ૮૨ પૌસ્યેમિઃ = બળ વડે.

सूक्त १०१.

म॒पिः—आगिरस कुल, देवता—४६; ७८—१—८ अगती, ६—११
त्रिष्टुप्.

मम॒न्दिने॑पितुमर्द॑त्तावचो॒यःकृ॒ष्णग॑र्भा॒निरहं॑ब्रुजि॒श्वना॑ ।
अ॒वस्य॑वोवृ॒षणं॑वज्र॒दक्षिणं॑म॒रुत्वं॑न्तं॒सुखा॑य॒हवामहे॑ ॥१॥

प०— म । म॒न्दिने॑ । पि॒तु॒म॒र्द॒त्ता॒व॒चो॒यः । कृ॒ष्ण॒ग॒र्भा॒ना॒निर॒हं॑ । ब्रु॒जि॒श्व॒ना॑ । अ॒व॒स्य॒वो॒वृ॒ष॒णं॑ । व॒ज्र॒द॒क्षि॒णं॑ । म॒रु॒त्वं॑ । न्तं॒ । सु॒खा॒य॒ । ह॒वामहे॑ ॥ १ ॥

ख०—(हे ऋत्विजे) । स्तुत्य धन्यार्थ, हविष्पूर्वक स्तोत्र प्रार्थनापद्ये
हव्याने। ७ (धन्वे), ऋत्विज्येन राजनी सहाय्य पडे,
कृष्णामुदे तथा वेनी श्रीयानो वध कर्षो, रक्षणेभ्यु मध,
आमनाना वरसावनार, अथवा हायर्मा पण धारथ करार,
अरुदगल मुक्त धन्वे, अथे सभापला अथे आशिन
क्षीये क्षीये. १

योर्व॑संजा॒त्प्रा॒णेन॑म॒न्युना॑यः॒शम्बरं॑योअ॒हन्पि॑म॒म॒व्रत॑म् ।
इन्द्रो॒यःशु॒ष्णम॑शु॒ष्यया॑वृ॒णम॑रु॒त्वं॑न्तं॒सुखा॑ये॒हवामहे॑ ॥२॥

प०— यः । वि॒वर्ष॑सं । ज॒हृ॒पा॒णेन॑ । म॒न्युना॑ । यः । श॒म्ब॒रं॑ । यो॒ । अ॒ह॒न्पि॑ । म॒म॒व॒व्र॒त॑म् ।
यः । अ॒ह॒न् । पि॒म॒म् । अ॒व॒त॑म् । इन्द्रः । यः । शु॒ष्णम् ।
अ॒शु॒ष्य॑म् । नि । अ॒वृ॒णेत् । म॒रु॒त्वं॑न्तम् । सु॒खा॒ये॒ । ह॒वा॒-
महे॑ ॥ २ ॥

અ૮—જેણે અત્યંત ક્રોધયુક્ત થઇ, બુઝવડિત કરી વૃત્તને હણ્યો,
જેણે શાખરામુરને હણ્યો, જેણે યાગાદિ કર્મના વિરોધ
કરનાર પિત્રને હણ્યો, જેણે યોગકરિત સર્વશોષક શુશ્રૂ-
મુરને અમૂળગો દાર કર્યો, તે મરદમણ્યુક્ત ઇન્દ્રને, અમે
મખાપણા અર્થે આજ્ઞાન કરીએ છીએ. ૨

यस्यद्यावापृथिवीपौंस्यैमहचस्यव्रतेवरुणोयस्यसूर्यः ।

यस्येन्द्रस्यसिन्धुवःसद्यतिव्रतंमरुत्वन्तंस्रुषार्यंहवामहे ॥ ૩ ॥

૧૦. यस्य । द्यावापृथिवीडति । पौंस्यम् । महत् । यस्य । व्रते ।
वरुण । यस्य । सूर्य । यस्य । इन्द्रस्य । सिन्धुव ।
सद्यति । व्रतम् । मरुत्वंनम् । स्रुषार्य । हवामहे ॥ ૩ ॥

અ૦—જેના વિષુધ બળને અનુમરી દ્યાવાપૃથિવી વર્તે છે, જેના
નિપમાનસાર વરુણ તથા સૂર્ય વર્તે છે, નદીઓ જેની
આરાધનું સેવન કરે છે તે મરદમણ્યુક્ત ઇન્દ્રને, અમે મખાપણા
અર્થે આજ્ઞાન કરીએ છીએ. ૩

योअश्वानांयोगवांगोपतिर्वशीयआरितःकर्मणिर्मणिस्त्विष्टरः ।

वीळोछिदिन्द्रोयोअमृन्वतोवृषोમरुत्वन्तंस्रुषार्यंहवामहे ॥ ૪ ॥

૧૦— ય । અશ્વાનામ । ય । ગર્વામ । ગોડપતિ । વશી । યઃ ।
ઔરિતઃ । કર્મણિકર્મણિ । સ્વિષ્ટરઃ । વીલોઃ । હિન્દ્ર ।
ઇન્દ્રઃ । યઃ । અમૃન્વતઃ । વૃષ । મરુત્વન્તમ્ । સ્રુષાર્ય ।
હવમહે ॥ ૪ ॥

અ૦—જે અશ્વોતો અધિપતિ છે, જે ગાયોનો અધિપતિ છે, જે
અપરાધીન-સ્વતંત્ર છે, જે સર્વ કર્મો વિષે સ્વિષ્ટ છે, જે

(સ્તુતિઓ વડે) પ્રાપ્ત થાય છે, જે યજ્ઞ કરનારના ૬૬ શત્રુનો
 ૧ પશુ હણનાર છે તે મરદમણુસ પત્ર ધન્દને, અમે સખાપણા
 અર્થે આર્ધાન કરીએ છીએ ૪

યોવિશ્વસ્યજગતઃપ્રાણતસ્પતિર્યોઽહ્વાણેપ્રથમોગાઅવિન્દત ।

इन्द्रोयोदस्यूरधराँअवातिरन्मरुत्वंन्तंस्रुष्यायंहवामहे ॥५॥

૫૦- ય । વિશ્વસ્ય । જગતઃ । પ્રાણત । પતિ । ય । યુઞ્જર્ણે ।
 પ્રથમ । ગા । અવિન્દત્ । ઇન્દ્ર । ય । દસ્યૂન્ ।
 અધર્ગાન્ । અવદેમતિરત્ । મરુત્વન્તમ્ । સ્રુષ્યાય । હવા-
 ૪ મહે ॥ ૫ ॥

અ-જે સર્વ જગત પ્રાણિમાત્રનો સ્વામી છે, જેણે બ્રહ્મણ
 ૧ નાતિના અગિરઅગ્નિને, અન્ન દેવાથી પૂર્વે (પશુઓ ઉપર
 કરેલી) ગાયો પ્રાપ્ત કરાવી, જેણે અમુરોને રસાતલ મરસા
 હણ્યા તે મરદમણુસ પત્ર ધન્દને, અમે સખાપણા અર્થે આ-
 ર્ધાન કરીએ છીએ ૫

वःशूरैर्भिर्हव्योयश्चभारुमिर्योधावद्भिर्हूयतेयश्चजिग्युभिः ।

इन्द्रंपविष्वाभुवंनाभिसंद्ध्युर्मरुत्वंन्तंस्रुष्यायंहवामहे ॥६॥१२॥

૫૦- વ । શૂરૈર્મિ । હૈવ્ય । ય । યુ । મીરુદમિ । ય ।
 ધાવંતુદમિ । હૂયતે । ય । યુ । જિગ્યુદમિ । ઇન્દ્રમ્ ।
 યમ્ । વિશ્વા । મુવંના । અભિ । સમદદ્યુ । મરુત્વન્તમ્ ।
 સ્રુષ્યાય । હવામહે ॥ ૬ ॥ ૧૨ ॥

અ-યર તમા કાયર પુરો જેણે આર્ધાન કરે છે, ૫નાપન કર
 નારા જેણે આર્ધાન કરે છે, અને વિજયી પુરો જેણે આર્ધાન

કરે છે, સર્વભૂત પ્રાણિઓ જેનું અભિમંધાન કરે છે, તે મરુદગણ્યુકત ઇન્દ્રને, અગ્રે સખાપણા અર્થે આર્પણ કરીએ છીએ. ૬

ઇતિ આરભો વર્ગ સમાપ્ત.

*રુદ્રાણામેનિ પ્રદિશાં વિચક્ષણો રુદ્રેભિયો પાતનુતે પૃથુઞ્ચયઃ ।

ઇન્દ્રમનોપા અર્ચ્યર્ચતિ શ્રુતં મરુત્વન્તં મરુદયર્પદવામહે ॥૭॥

૫૦—રુદ્રાણામ્ । ઇતિ । પ્રદેદિશાં । વિચક્ષણઃ । રુદ્રેભિઃ । યોર્ધૌ ।
તનુતે । પૃથુ । ઞૈયઃ । ઇન્દ્રમ્ । મનોપા । અર્ચિ । અર્ચતિ ।
શ્રુ-મ્ । મરુત્વન્તમ્ । સુહ્યાન્ । હવામહ ॥ ૭ ॥

અ—સૂર્ય-સ્વરૂપે પ્રકાશમાન ઇન્દ્ર, પ્રાણ્ય-સ્વરૂપે (અધ્યાત્મપૂર્વક) મનુષ્યોને પ્રાણો અર્પણ કરતો, અતરિક્ષ વિષે પ્રયાણ કરે છે. (અધિભૌતિક-સ્વરૂપે દોનાર) મરુતોના યોગે માધ્યમિકા વાણી, વિસ્તીર્ણ વગને વિસ્તારે છે (જે સૂર્ય-સ્વરૂપે) પ્રસિદ્ધ ઇન્દ્રની, માનવી વાણી સ્વતિ કરે છે તે મરુદગણ્યુકત ઇન્દ્રને, અગ્રે સખાપણા અર્થે આર્પણ કરીએ છીએ. ૭

યદ્વાં મરુત્વઃ પરમેસઘરથેયદ્વાં મેવૃજનૈર્માદયાસે ।

અતઃપાશઞ્ચરન્નો અઙ્ગોત્વાયાહૃવિથંકૃમાસત્પરાષઃ ॥૮॥

૫૦— યત્ । વા । મરુત્વઃ । પરમે । મૈવૈદસ્યૈ । યત્ । વા ।
અન્દ્રમન્ । વૃજનૈર્ । માદયાસે । અનઃ । આ । યાહિ ।

* યોસૌતથન્નુદેતિ સર્વેષાં ભૂતાનાં પાળનાદાયોદેતિ ।

તે ૦ આ ૦ પ્રથમ પ્રપાઢર્થઃ ।

અચ્ચરમ્ । નં । અચ્છં । ત્વાંદયા । હ્રિઃ । ચક્રમ્ ।
સત્યદ્વાપ્તઃ ॥ ૮ ॥

અ०—હે મરુદ્યુક્ત ધન્વ !, તું ઉત્કૃષ્ટ શુદ્ધ વિષે, યજ્ઞ આર્વાચીન નિષ્કૃષ્ટ શુદ્ધવિષે (સોમરસ વડે) તૃપ્ત થઈ રહેતો હોય, ત્યાંથી અમારા યજ્ઞ સન્મુખ પ્રવાણ કર હે સત્યધન !, તારી કામનાને લઈ, અમે હવે તૈયાર થઈએ છીએ ॥

સ્વાયેન્દ્રસોમંમુપુમાસુદક્ષત્વાયાહૃવિશ્વકૃમાવહવાહઃ ।
અધાનિયુત્વઃસમણોમરુદ્ભિરસ્મિન્યત્રેવર્હિર્ષિમાદયસ્વ ॥ ૯ ॥

૧૦—ત્વ ડયા । ઇન્દ્ર । સોમંમ્ । મુપુમ્ । સુદક્ષ । ત્વાદયા ।
હૃવિ । ચક્રમ્ । મહાદર્વાહે । અર્ધ । નિયુત્વ । સમણઃ ।
મરુદભિઃ । અસ્મિન્ । યત્રે । વર્હિર્ષિ । માદયસ્વ ॥ ૯ ॥

અ०—હે રાજા બળવાળા ધન્વ !, તારી કામનાને લઈ, અમે સોમ પીએ છીએ હે રોત્રપ્રાપ્ત !, તારી કામનાને લઈ, અમે હવે તૈયાર થઈએ છીએ હે અમર્યુક્ત ધન્વ !, હવે તું મરુદ્યુક્તસંહિત આ યજ્ઞવિષે, દર્શાવન ઉપર બેસી તૃપ્ત હો ॥

માદયસ્વહરિર્ભિર્યેતંન્દ્રવિપ્યસ્વશિપ્રેવિસૃગસ્વધેનૈ ।
આત્વાસુશિપ્રદરંયોવહન્તુશન્દ્રવ્યાનિપ્રતિનોજુપસ્વ ॥ ૧૦ ॥

૧૦—મુ દયસ્વ । હરિર્દમિ । યે । ને । ઇન્દ્ર । વિ । સ્યસ્વ ।
શિપ્રદર્તિ । વિ । સુમત્ય । ધૈનૈર્દર્તિ । આ । ત્વા । સુદ-
શિપ્ર । હરંવ । વહન્તુ । હશન્ । હવ્યાનિ । પ્રતિ । નઃ ।

અ०—હે ઇન્દ્ર !, તું તારા અશ્વોસહ તૃપ્ત હો જે તારા (બકતો)
દોષ તેના અર્થે, તું (સોમપાન કરવા) હન (હોહ) ઉધાડ,
અને ઇતિ બહાર ઝડ હે રૂઝ હનુચાળા ઇન્દ્ર !, અશ્વો તને
(અમારા વડા પ્રત્યે) હર્ષ આવે. અમારી કામના કરતો,
તું અમારા પ્રત્યેક દિવસે સ્વીકાર. ૧૦

મુદ્સ્નોઽસ્નોઽસ્ત્ય વૃજેન્સા ગોપાવ્યમિન્દ્રેણ સનુયામવાર્જમ્ ।

તદ્ગોમિત્રો વર્ણગોમાપદન્ત્તામદિતિઃ સિન્ધુઃ પૃથિવીઽવતર્ધો ૧૧ ॥ ૧૩

૧૦— મુદ્સ્નોઽસ્નોઽસ્ત્ય । વૃજેન્સા । ગોપોઃ । વ્યમ્ । મિન્દ્રેણ ।
મનુયામ્ । વાર્જમ્ । તત્ । ન । મિત્રઃ । વર્ણઃ । મમહ-
ન્તામ્ । અદિતિઃ । સિન્ધુઃ । પૃથિવીઃ । અવતર્ધોઃ ॥

૧૧ ॥ ૧૩ ॥

અ०—મરતો મહ જેની સ્તુતિ કરાવ છે તે સનુયા નામ કરનાર
ઇન્દ્ર વડે રક્ષણ થવાને મોગ્ય એવા અમે, તે ઇન્દ્ર વડે
અનસ પતિ પામીએ મિત્ર, વરુણ, અદિતિ, સમુદ્ર,
પૃથિવી અને ધુસોઃક, અમારી તે (પ્રાર્થના)ને પોષે. ૧૧

ઇતિ તેરમા વર્ગ સમાપ્ત

સૂક્ત ૧૦૧.

૧ મન્દિને = સ્તુત્ય

૨ પિતૃમત્ = હવિસ્પાન.

૩ વ્યસમ્ = વિગતમુજમ્ = શુભરહિત

૪ સહવાણેન = પ્રદુઃ (દુષ્ટવૃક્ષો)

૫ મ્યમૃણઃ = મ્યવજૈયત્ = ઠાર કર્યો. (વૃક્ષોવર્જને).

- ६ अशुचं = शोषकरहित.
 ७ आरितः = स्तुतिभिः प्रसृतः = स्तुतिप्राप्त.
 ८ अधरान् = निष्कृष्टान् = स्नातस सरसा.
 ९ अघातिरत् = ६९५ (तिरतिर्वधकर्मा).
 १० हव्यः = आर्क्षित करवा योय.
 ११ जिग्युभिः = प्राप्तप्रयैः = विजयीवडे.
 १२ प्रदिशा = प्रदेशनेन प्रदानेन = अर्पण करी (दिश
अतिसर्जने).
 १३ योषा = माध्यमिका वाणी.
 १४ जयः = वेग. (जिजिभमिमये).
 १५ सधस्ये = सहस्थाने = गृह विरे.
 १६ अयमे = अर्वाचीने = निक्षु.
 १७ वृजने = वृज्यतेरिक्तीक्रियतेऽस्मिन्धनमित्तिवृजन=गृह
 १८ तयाया = तयस्क्रामनया = तदारी अभनवावे.
 १९ ब्रह्मवाहः = ब्रह्मणामंत्ररूपेणस्त्रीत्रेणोद्धमानप्राप्यमाण. =
तोत्रप्राप्त.
 २० विषयस्य = विषयकुर = ईवा.
 २१ धेने = पानसाधनभूते जिह्वे = शर्द्धा.
 २२ वृजनस्य = शत्रूणांक्षेप्तुः = शत्रुतो नाश करनार. (वृजी-
धर्जने).
 २३ गोपाः = गोपनीयाः = रक्षणीय.

सूक्त १०२.

अधिः-आगिरस कुत्स; देवताः-अग्नि. छन्दः-१-१० जगती.
११ त्रिष्टुप्.

इमांतेयियंमर्भरमहोमर्हामस्यस्तोत्रेविषणायर्त्तआनजे ।

तर्गुस्मरेचममयेचसामहिमिन्द्रैवासःशर्वसामदुवतु ॥१॥

१०- इमाम् । ते । यियम् । मर् । मरे । महः । मर्हीम् । अस्य ।
स्तोत्रे । विषणां । यन् । ते । आनजे । तम् । उतहमुवे ।
वृ । मर्हस्य । वृ । समहिम् । इन्द्रम् । देवासं । शर्वसा ।
अमदुन् । अतु ॥ १ ॥

अ०-मदान अवे। तं तेना अये, अमे आ अत्यव उत्पृष्ट स्तोत्र
प्रक्षयपक्षे मपादन करीये छीये. कारखु के त्दारी खुदि, आ
(स्तोताना) स्तोत्र पत्ने ओटेची छे. शत्रुना पराभव कर-
नार ते छन्दने, अतिवजे अभिवृद्धि तथा धन अथवा, वृष्टि-
जगती उत्पत्तिना अर्थे, श्रुति-अणवडे अणुकमे ६४
पमाडे छे १

अस्यप्रथोन्नयःसप्तविभ्रतिद्यावाक्षामांपृथिवीदंशंतवपुः ।

अस्मैसूर्याचन्द्रमसामिचक्षेअदेकमिन्द्रचरवोवितर्तुरम् ॥२॥

१०- अस्य । अतः । नयः । सप्त । विभ्रति । द्यावाक्षामां ।
पृथिवी । दंशन् । वपुः । अस्मै । सूर्याचन्द्रमसां ।
मिचक्षे । अदे । कम् । इन्द्र । चरत । विहर्तुर्तुम् ॥२॥

अ०-आ (छन्द)नी शक्तिने, सान नदीओ धारखु करे छे द्यावा-

પૃથિવી અને અંતરિક્ષ, (આ સૂર્ય-સ્વરૂપે હોનાર ઇન્દ્રના)
પ્રકાશાત્મક સ્વરૂપને ધારણ કરે છે. હે ઇન્દ્ર !, (દ્રષ્ટવ્ય
પદાર્થો) અમને પ્રગટ દીસે અને શ્રદ્ધા બેસે તે માટે સૂર્ય
તથા ચંદ્રમા, પરસ્પર ભેટો થયા વિના સંચાર કરે છે.
(અર્થાત્ તું, તે સ્વરૂપે આવળા કરે છે). ૨

તેસ્યાર્યમધવન્માર્વસાંતયેજૈત્રેયંતેઅનુપદામસંગમે ।

આજાનંદન્દુમનસાપુરુષત્સ્વાયદ્ધ્યૌપયવચ્છર્મયચ્છનઃ ॥૩॥

૫૦— તમ્ । સ્મ । ર્યમ્ । મધવન્ । પ્ર । અવ । મુતય ।
જૈત્રમ્ । યમ્ । તે । અનુપદામ । સમદગમ્ । આજાં ।
નુઃ । હન્દુ । મનસા । પુરુષન્તુત । સ્વાયર્તદ્ધ્યૌઃ । મધ-
વન્ । ચર્મ । ચચ્છ । નુઃ ॥ ૩ ॥

અ૦—હે ધનવંતા, હે અમારા મનઃપૂર્વક બહુસ્થિત (ઇન્દ્ર) !,
સંભ્રામવિષે (શત્રુ સાથે) ભેટો થતાં, ત્હારા જે વિજયી
રથની અમે અનુક્રમે સ્તુતિ કરીએ છીએ તેજ રથને, તું
અમને ધનપ્રાપ્તિ આપ તે અર્થે પ્રવર્તાવ. હે ધનવંતા !,
ત્હારી કામના કરનાર એવા અમને તું શુભ દે. ૩

વૃયંજયેમત્વયાંયુજાવૃતંમસ્માકપંશમુદેવામરેમરે ।

અસ્મભ્યમિન્દ્રવરિવિઃસુગંઠંધિપશ્વત્રૂણાંમધવન્દૃષ્યાહજ ॥૪॥

૫૦— વૃયમ્ । જયેમ્ । ત્વયાં । યુજા । વૃતમ્ । અસ્માકમ્ । અંશમ્ ।
હત્ । અવ । મરેદમરે । અસ્મભ્યમ્ । હન્દુ । વરિવિઃ ।
મુદગમ્ । કૃષિ । પ્ર । શત્રૂણામ્ । મધવન્ । વૃણ્યાં । હજ

અ૦—હે ઇન્દ્ર !, અમે ત્હારી સહાયવડે આવરણ કરનાર યજુનો
પરાભવ કરીએ છીએ. પ્રત્યેક સગ્રામ વિષે, અમારા ભાગનું
છેક રક્ષણ કર. તું અમને ધનપ્રાપ્તિ સુખમ કર. હે ધન-
વંતા !, યજુના બળનો નાશ કર. ૪

નાનાહિત્વાહર્વામાનાજનાંદુમેષનાનાંપર્તુર્વસાવિપ્રન્યવઃ ।
અસ્માર્કસ્મારયમાતિષ્ણસાતયેજૈવ્રંદંદિન્દ્રનિમૃતંમનુસ્તર્વ ॥૫॥૧૪॥

૧૦— નાનાં । હિ । ત્વા । હર્વામાનાઃ । જનાં । દુમે । ધર્વાનામ્ ।
ધર્તઃ । અર્ધસા । વિપ્રન્યવઃ । અસ્માર્કમ્ । સ્મ । રપમ્ ।
આ । તિષ્ઠ । સાતયે । જૈર્વમ્ । હિ । ઇન્દ્ર । નિમૃતંદૈ ।
મનઃ । તર્વ ॥ ૫ ॥ ૧૪ ॥

અ૦—હે ધનધર્તા !, આ સ્તોતાબળે, રક્ષણાર્થે ત્હાર આર્જન કરે
છે. માત્ર અમને ધનપ્રાપ્તિ થાય તે અર્થે, તું રથારૂઢ હો
હે ઇન્દ્ર !, ત્હાર અબ્યાકુળ મન જયશાલી હો. ૫

ઇતિ ચોથો વર્ગ સમાપ્ત.

ગોજિતાંચોદ્દામિતકતુઃસિમઃકર્મેન્કર્મચ્છતર્પતિઃસ્વજંકુરઃ ।
અરુણ્યેન્દ્રઃપ્રતિમાન્મોજસાયાજનાવિદ્યન્તેસિપાસર્વઃ ॥૬॥

૧૦— ગોદનિતાં । આદૃશિતિં । અર્મિતર્કતુઃ । સિપઃ । કર્મેન્કર્મ-
કર્મવ । પ્રતિમ્ડર્કતિઃ । સ્વજમ્દર્કૈઃ । અર્કલૈર્વેઃ । ઇન્દ્રઃ ।
પ્રતિદમાન્મ્ । મોર્જસા । અપ । જગઃ । વિ । કુપુન્તે ।
સિર્મૈર્સર્વઃ ॥ ૬ ॥

અ૦—ત્હારા હસ્તે ગોધન છતનારા છે. અ-પરિચિન્ન રાત્રવાળો,

શ્રેષ્ઠ, અથવા શત્રુ-ધક, (રતોતાના) પ્રત્યેક કાંઈ વિશે મે કડો
રીતે રક્ષણુદાર, સમાગનિયુષ્ઠ, સ્વતંત્ર એવો ઇન્દ્ર, સામર્થ્ય
પડે ઉપમેય રૂપ છે. એથી ધનેશ્ચુ લોકો, તેને વિવિધ રીતે
આર્જન કરે છે. ।

उत्तेशतानामपवन्नुच्चभूर्यसत्सहस्रादिरिचिरेकृष्टिपुश्रवः ।

अमात्रंत्वाधिपणांतिस्त्वિपेमहत्त્वाવृत्राणिजिघ्रसेपुरन्दर ॥७॥

૧૦—ઉત્ । તે । શતાત્ । મુષ્ઠવન્ । ઉત્ । ચુ । મૂર્યસઃ । સત્ ।
સુસ્રાત્ । રિરિચે । કૃષ્ટિર્ષુ । શ્રવઃ । અમાત્રમ્ । ત્વા ।
ધિપણાં । તિસ્ત્વિપે । મહી । અધ । વૃત્રાણિ । જિગ્રમે ।
પુરમહન્ત્ર ॥ ૭ ॥

અ૦—હે ધનવંતા', મનુષ્યો મધ્યે તે દીધેય અન્ન-સપત્તિ, સે કડો
ગણી તેથી પણ અધિક સહસ્રગણી યામ છે. શ્રેષ્ઠ રત્નિ,
અગણિત ગુણવાળો એવો તું તેના ગુણોને પ્રગટ કરે છે તે
પછી હે (શત્રુના) નગર ભેદનાર !, તું શત્રુને હાર કરે છે ૭

त्रिविष्टिधातुमतिमानमोर्जसस्तिस्रोभूर्मीर्षपतेग्रीणिरोचता ।

अतीदंविश्वंभुवनंववसिथाशत्रुरिन्द्रजनुपांसिनादसि ॥८॥

૧૦—ત્રિવિષ્ટિર્ધાતું । પ્રતિદ્ધમાનમ્ । ઓર્જમ । તિસ્ર । મૂર્મી ।
નૃષપતે । ગ્રીણિં । રોચના । અતિં । ઇદમ્ । વિશ્વમ્ । મુવ-
નમ્ । વસિથા । અશત્રુઃ । ઇન્દ્ર । જનુપાં । મનાત્ ।
અસિ ॥ ૮ ॥

અ૦—હે માનનીએના પાલણુદાર !, તું (મર્વ પ્રાણિઓના) માનર્થનો
ત્રિપટ રક્ષણુ એવો ઉપમેય રૂપ છે ૮ તથા લોક, તથા

(આદિત્ય, વૈશ્વતાગ્નિ તથા આર્વિનીય અગ્નિરૂપી) જ્યોતિઃ,
તથા અભિજિત પ્રાણિમાત્રનો છેક નિર્વાહક છે. હે ઇન્દ્ર !, તું
લાંબા અગ્નિથી જન્મથી માંડી શત્રુરહિત છે. ૮

ત્વાંદેવેપુમંથર્મદેવામહેત્વંબૂયપૂતંનામૃસાસહિઃ ।

સેવન્નઃક્રારુમુંપમ્ન્યુમુદ્ધિદિમિન્દ્રઃકૃણોતુમસયેરથપુરઃ ॥૧૦॥

૧૦-ત્વામ્ । દેવેપું । પ્રથમમ્ । હવામહે । ત્વમ્ । બૂય્ય । પૂતં-
નામૃ । સમહિઃ । ઃઃ । ઇમમ્ । નુઃ । ક્રાસ્મ્ । ઉપદમૈન્ધુમ્ ।
। ઉત્તદમિન્દ્રમ્ । ઇન્દ્રઃ । કૃણોતુ । પ્રદમ્સે । રથમ્ । પુર ॥૧૦॥

અ૦-અમે, દેવા મધ્યે એક એવા વૃત્તે આશ્રિત કરીએ છીએ.
સંગ્રામે વિષે, તું શત્રુનો પરાજય કરનાર છે. તે ઇન્દ્ર, અમને
સ્તુતિનિપુણ, સર્વથા, (શત્રુનો) બેદનાર એવા પુત્ર સપાદન
કરે. તે યુદ્ધવિષે, અમારો રથ મોખરે કરે. અથવા, તે ઇન્દ્ર,
પુદ્ધ કરનાર, ક્રોધસપન્ન (વૃક્ષોને) બેદનાર એવા અમારા
રથને મોખરે કરે. ૯

ત્વંમિગેયનધનારોશિયાર્થેપ્રાજામંઘવન્મહત્સુચ ।

ત્વામુગ્રમવંસેસંશિશ્વીમૃસ્પથાનંદ્રહર્વનેષુચોદય ॥૧૦॥

૧૦- ત્વમ્ । મિગેય । ન । ધનાં । રોશિય । અર્થેપું । પ્રાજા ।
મંઘાદવન્ । મહત્સુચ । ચ । ત્વામ્ । ઉગ્રમ્ । અવંસે । સમ્ ।
શિશ્વીમસિ । અર્થ । નુઃ । ઇન્દ્ર । હર્વનેષુ । ચોદય ॥૧૦॥

અ૦-તું શત્રુને છુતે છે. તેમનાં (શત્રુનાં) ધન તું રૂપી રાખતો
નથી. (સ્તોત્રાઓને દે છે). હે ધનવંતા !, નાના તથા મોટા
સંગ્રામે વિષે અમે, અધિક બળવાળો એવા તું તેને રક્ષણથી,

(સ્તોત્ર-૧૩) ઉત્તેજિત કરીએ છીએ. તે પછી હે ઇન્દ્ર !,
(યુદ્ધાર્થ) તને હાક મારીએ ત્યારે તું અમને પ્રેરિત કર ૧૦

વિન્વાહેન્દ્રોઽધિવૃક્તોનોઽસ્ત્વર્પરિહતાઃસનુયામવાર્ગમ્ ।

તન્નોમિત્રોવર્કળોમામહન્તામદિતિઃસિન્ધુઃપૃથિવીઽતયૌઃ ૧૧॥૧૬

૧૦— વિન્વાહાં । ઇન્દ્ર । અધિવૃક્તા । નં. । અસ્તુ । અર્પરિહૃ-
તાઃ । સનુયામ । વાર્ગમ્ । તત્ । નઃ । મિત્રઃ । વર્કળ । મમહ-
ન્તામ્ । અદિતિઃ । સિન્ધુઃ । પૃથિવી । ઽત । યૌઃ ॥૧૧॥૧૬

અ—ઇન્દ્ર, સદાસર્વદા અમારી બાલુએ બોલનાર હો. ચતુરદિત
યર્ધ, અમે હવે સપાન કરીએ મિત્ર, વર્કળ, અદિતિ,
સિન્ધુ, પૃથિવી અને ધુલોહ, અમારી તે (પ્રાર્થનાને)
પોષે ૧૧

ઇતિ આર્યો વર્ગ સમાપ્ત.

મૂક્ત ૧૦૨.

૧ વર્સવે = અભિશુદ્ધ્યર્થ.

૨ પ્રસવે = ધન વા વૃષ્ટિજળની ઉત્પત્તિ અર્થે

૩ સસદ્દિમ = સત્રુનો પરાજય કરનાર.

૪ અમિચક્ષે = દ્રષ્ટવ્ય પદાર્થોના પ્રકાશનાર્થ.

૫ જેષ્ઠ = વિજયી

૬ ત્વાચદુર્યઃ = તારી કામના કરનારને.

૭ વૃતમ = આચરણ કરનાર ચતુરને

૮ ઘરિષ = ધન

૯ વિપન્યષઃ = સ્તોતાઓ.

૧૦ નિમૃતં = અવ્યાકુળ.

- ११ अमितकतुः = अपरिमितान्न गानवागो, अथवा, शत्रून् ५३
 १२ खजकर. = खजतिमध्यातिपुरुषा नितिसखः समामः
 तस्यकर्ता = मंत्राभनिपुण. (खजमंथे).
 १३ अकरपः = स्वतंत्र
 १४ सिषासवः = धनेभ्यु लोकोः (धनसमको).
 १५ अमात्रप = अगणित.
 १६ त्रिविष्टिधातु = त्रिगुणिता रज्जु. = त्रिपट २००.
 १७ कारुम = श्रुतिनो कर्ता; यथा मुदकर्ता.
 १८ उपमायुम = सर्वश, अथवा कोषाविष्ट
 १९ प्रसवे = युद्धोरपत्नी = युद्ध प्रसजे.
 २० अभेंपु = अक्ष.

सूक्त १०३.

अग्नि - आगिरसकुत्स, देवता - छन्द, छन्द - त्रिष्टुप्.

* तत्तद्विन्द्रियं परमं पराचैरधारयन्त कुवयः पुरेदम् ।

सुमेदमन्यद्विष्यन्मदस्यसर्मापृच्यते समन्नेव कुतुः ॥ १ ॥

प०— तत् । त । इन्द्रियम् । परमम् । पराचैः । अधारयन्त ।
 कुवयः । पुरा । इदम् । सुमा । इदम् । अन्यत् । दिवि ।
 अन्यत् । अस्य । सम् । इमिति । पृच्यते । समनादिव ।
 कुतुः ॥ १ ॥

* १ तस्माद्विन्द्रियं परमं पराचैरधारयन्त कुवयः । तै० ब्रा० २-१-२ ।

२ तस्माद्विष्यन्मदस्यसर्मापृच्यते समन्नेव कुतुः । तै० ब्रा० २-१-२ ।

અ૦—પુરાતન કાળથી સ્તોતાઓ, ત્હારા તે મામથ્યને પરાશ્રુખ
અથવા, યુદ્ધાભિમુખ ધારણ કરે છે. આ (ઇન્દ્ર) નું આ એક
(અગ્નિ નામનું) જ્વોતિ (ભૂમિ વિષે, બીજું (સૂર્ય નામનું)
ધુલોક વિષે, એમ યુદ્ધ મધ્યે જ્વળની પેઠે, પરસ્પર ભેટે છે. ૧

સધોરયત્પૃથિવીપ્રપયન્ચવર્જેણહૃત્વાનિરપઃસંસર્જ ।

અહૃન્નહિમર્ષિનદ્રૌહિણંવ્યહૃન્વ્યસંમધવાશર્ચીમિઃ ॥ ૨ ॥

૧૦— સઃ । ધારયત્ । પૃથિવીમ્ । પ્રપયન્ત । ચ । વર્જેણ । હૃત્વા ।
નિઃ । અપઃ । સમર્જ । મદન્ । અર્હિમ્ । અર્ષિનત્ । રૌહિ-
ણમ્ । વિ । અરન્ । ડિદર્શતમ । મુવદર્શ । શર્ચીમિ ॥૨॥

અ૦—તેણે (અસુરો વડે પીડાતી) ભૂમિને ધારણ-પીડારહિત-કરી,
(તે પછી) વિસ્તીર્ણ કરી, અને વગ્ન વડે (વૃત્તાકારને) હણી,
ઉદકને (મેધની પ્દાર) વેહેવડાવ્યાં. તેણે અહિ-મેધ-ને
હણ્યો, રૌહિણ્યાસુરને ભેલો. તે ધનવતાએ, પોતાના સામથ્ય
વડે, ભુગરહિત કરી વૃત્તાસુરને હણ્યો. ૨

સજ્ઞાતૃમર્માશ્વદધાન્ઓજઃપુરાવિમિન્દન્નચરણ્વિદાસીઃ ।

વિદ્રાન્વજિન્દસ્યવેહેતિમસ્યાર્યસર્હૌર્થયાશુમ્નમિન્દ્ર ॥ ૩ ॥

૧૦— સઃ । જ્ઞાતૃમર્મર્મા । અશ્વદધાન્ । ઓજઃ । પુરઃ । વિદ્રમિ-
ન્દન્ । અચરત્ । વિ । દાસીઃ । વિદ્રાન્ । વજિન્ । દમ્યન્ ।
હેતિમ્ । અસ્ય । આર્યમ્ । સર્હઃ । વર્થય । શુમ્નમ્ । ઇન્દ્ર ॥૩॥

અ૦—વળધારી, અથવા પ્રગ્નને પાશવ્યધાર, પોતાના બળ ઉપર શ્વ
રાખનાર એવા તે (ઇન્દ્ર), યજ્ઞના નગરને બેઠો વિવિધરીતે
પ્રયાણ કરે છે. હે વળધારી ઇન્દ્ર !, સ્થિતિઓની કદર કરો તું,

આ (મોના)ના શત્રુ પ્રત્યે વજ્ર (ફેંક). અને વિદ્વાન સ્તો-
તાઓના બગ તથા યજ્ઞને વધાર. ૩

તદ્વચુપેમાનુપેમાયુગાનિંક્રોતિર્ન્યમવચ્ચાનામવિષ્વત્ ।

ઉપપ્રયન્દસ્યુદ્ધત્યાંયવચ્ચોપદ્મનુઃશ્રવસેનામદૃષે ॥૪॥

૫૦— તત્ । ઉચ્ચુપે । માનુષા । રૂપા । યુગાનિં । ક્રોતિર્ન્યમ્ । મુવ-
દ્ધા । નામં । વિષ્વત્ । ઉપપ્રયન્ । દસ્યુદ્ધત્યાંય । વચ્ચી ।
યત્ । હ । સૂતુઃ । શ્રવસે । નામં । દૃષે ॥ ૪ ॥

અ૦—ને ખનવંત (ધન્દ્ર), સ્તુત્ય, શત્રુને નમાવનાર એવું તે સુપ્ર-
મિદ્ સામર્થ્ય ધારણ કરી, સ્તુતિ કરનાર યજ્ઞમાનના અર્થે,
(સત્ય-ત્રેતાદિક) માનવી યુગ્મેને (સૂચ્યવર્ણને મ પાદન કરે
છે). તેજ શત્રુનામક બાળને, વન્દસ પત્ર, શત્રુનો પ્રેરણિતા
એવો ધન્દ્ર, નિચ્ચે વિજયમશના અર્થે ધારણ કરે છે ૪

તદ્વસ્યેદંપદ્યતાભૂરિવૃષ્ઠંશ્રદિન્દ્રસ્પદત્તનર્વાર્યાય ।

સગાંવિન્દુત્સોઅવિન્દુદશ્વાન્તસઓર્ષધીઃસોઅપઃસવનાનિ

॥૫॥૧૬॥

૫૦— તત્ । અસ્ય । દુદમ્ । પદ્યત્ । ભૂરિ । વૃષ્ઠમ્ । શ્રત્ । ઇન્દ્ર-
સ્ય । પદ્તન । વીર્યાય । સઃ । ગા । અવિન્દુત્ । સઃ ।
અવિન્દુત્ । અર્ધાન્ । સઃ । ઓર્ષધીઃ । સઃ । અપઃ । સઃ ।
વનાનિ ॥ ૫ ॥ ૧૬ ॥

અ૦—(હે અતિવજ્ર નથા યજ્ઞમાનો) !, આ ઇન્દ્રના 'તે આ
વિસ્તાર' મોટા બાળને 'લુપ્તો, અને તેના ઉપર શદ્ધા રાખો.

તેણે (ચારાચલી) ગાયો મેળવી, તેણે અન્વે મેળવ્યા, તેણે
સર્વ ભૂમિ મેળવી, (વૃત્ર રૂધેલાં) ઉઠક મેળવ્યાં, તથા મૃદ
સંપત્તિ મેળવી. ૫

ઈતિ સોળમો વર્ગ સમાપ્ત.

મૂરિકર્મણેવૃષભાયવૃષ્ણેસત્યશુભ્રાયસુનવામસોમમ્ ।

યઆદત્યાપરિપન્થીવશૂરોયજ્વનોવિમજન્નેતિવેદઃ ॥૬॥

૫૦— મૂરિકર્મણે । વૃષભાય । વૃષ્ણે । સત્યશુભ્રાય । સુનવામ્ ।
સોમમ્ । યઃ । આદદત્ય । પરિપન્થીદૈવ । શૂરઃ । અર્થ-
જ્વનઃ । વિદમજન્ । એતિ । વેદઃ ॥ ૬ ॥

અ—અનેક પરાક્રમેવાળા, (સર્વ દેવો મધ્યે) ગ્રેષ્ઠ, સામર્થ્યશાળી,
સત્યબળવાળા ઇન્દ્રદૈવ, ચાલો આપણે સોમરસ કાઢીએ. ને
શૂરો (ઇન્દ્ર), (ધન મેળવવાને) આતુર અર્ધ, ધાડપાકુની
પેઠે અલકાતનું ધન પડાવી ચાલ્યો બાપ છે. ૬

તદિન્દ્રમેવત્રીયૈચકર્યયત્સસન્તંવજ્રેનાવૌધયોદિમ્ ।

અનુસ્થાપત્નીર્ત્વિપિતંવયશ્ચવિશ્વેદેવાસૌઅમદ્અનુત્વા ॥૭॥

૫૦— તત્ । ઇન્દ્ર । ઇદૈવ । ત્રીયમ્ । ચકર્ય । યત્ । સસન્તમ્ ।
વજ્રેણ । અઘૌષયઃ । અદિમ્ । અનુ । ત્વા । પત્નીઃ । દુષિ-
તમ્ । ધૈર્યઃ । ચ । વિધેઃ । દેવાસૈઃ । અમદન્ । અનુ । ત્વા ॥૭॥

અ—હે ઇન્દ્ર !, સતેજ (મદોન્મત) વૃત્રને વશ્યરૂપે તે ને જગાડ્યો.
તે તાર પરાક્રમ, સુપ્રસિદ્ધ નેધુ મધુ. (તેવા રત્નને) વધ
(કરવાથી) વૃત્રે હર્ષ પામેલો નોંધ, તારી પાછળ દેવપત્નીઓ,
, વેગવાળા મરતો, તથા સર્વ દેવો હર્ષને પામ્યા. ૭

શુષ્ણંપિપ્તુકુર્યંવૃત્રમિન્દ્રયદાવંધીર્વિપુરઃશંવરસ્ય ।

તન્નોમિત્રોવરુણોમામહન્તામદિતિઃસિન્ધુઃપૃથિવીહૃતગ્નોઃ॥૮॥૧૭

૧૦— શુષ્ણમ્ । પિપ્તુમ્ । કુર્યંવમ્ । વૃત્રમ્ । ઇન્દ્ર । યદા । અવંધીઃ ।

વિ । પુરઃ । શંવરસ્ય । તત્ । નુઃ । મિત્રઃ । વરુણઃ । મમ-

હન્તામ્ । અદિતિઃ । સિન્ધુઃ । પૃથિવી । હૃત । યૌ ॥૮॥૧૭

અ૦—હે ઇન્દ્ર !, તેં જ્યારે શુષ્ણ, પિપ્તુ, કુર્યં અને વૃત્રને
હણ્યા, ત્યારે શંવરનાં નગરો ફોડ્યા. મિત્ર, વરુણ, અદિતિ,
સમુદ્ર, પૃથિવી અને હૃતોઃ, અમારી તે (પ્રાર્થના)ને પોષે.
૮ (૧૭)

ધતિ સત્તરમે વર્ગ સમાપ્ત

સૂક્ત ૧૦૩.

૧ જાતુર્મર્મા = જાતુ = અશ્વિનિ, વજ્રધારી, અથવા, જન્મેય
પ્રજ્ઞનો પાશલુહાર (જનીયાદુર્મર્ષિ, મર્મ = આયુધ).

૨ દેતિમ્ = આયુધ.

૩ સહ = બળ.

૪ ઋષુપે = ઠક્કવતે સ્તુવતે યજમાનાય = સ્તુતિ કરનાર
યજમાનાર્થ.

૫ કીર્તેન્યં = કીર્તેનીયં = સ્તુત્ય

૬ નામ = નામક = નમાવનાર.

૭ સુનુઃ = શત્રુનો પ્રેરણિતા.

૮ વમાનિ = વતનીયાનિ સંમજનીયાનિ ધનાનિ = ધન
સંપત્તિ.

૯ વેદઃ = ધન.

૧૦ પરિવન્ધો = ધાડપાડુ ચોર.

૧૧ પ્રેષ = પ્રખ્યાત = સુપ્રસિદ્ધ જોવા.

૧૨ સસન્તમ્ = સ્વપન્તમ્ મદોન્મત્તમ્ = સ્નેહ = મદોન્મત્ત
(ઘસસ્વપ્ને).

૧૩ ઘયઃ = ગમનશીલ મરૂતો

સૂક્ત ૧૦૪.

ઋષિઃ—આગિરસ કુત્મ, દેવતા—ઇન્દ્ર; છન્દઃ—ત્રિષ્ટુબ્ધ

યોનિઃપૃન્દ્રનિપદેઽકારિતપાનિર્ધોદસ્વાનોનાર્ધી ।

વિમુચ્ચાવયોઽસાયાશ્વાન્દોપાવસ્તોર્વર્ધીયસઃપ્રપિત્વે ॥૧॥

૧૦— યોનિઃ । તે । પૃન્દ્ર । નિપદેઽ । અકારિ । તમ્ । આ । નિ ।

મીટ્ર । પૃષ્ઠાનઃ । ન । અર્ધી । વિમુચ્ચ । વર્ધઃ । અવર્ધીયઃ ।

અર્ધાન્ । દોષી । વર્તીઃ । વર્ધીયસઃ । પ્રપિત્વે ॥ ૧ ॥

અર્ધ—હે ઇન્દ્ર !, તારી બેઠક માટે આ (વેદિનામનુ) સ્થાન
તેમજ ઠહું છે. ત્યાં તું, હથુહથના અશ્વની પેઠે જાણી
આવી બેસ. આગસમય પ્રાપ્ત થયો છે તેથી, તને દિવસ
રાત અત્યંત આદરપૂર્વક વહી જનાર અશ્વોને, દોરડું છોડી
ગોડગા છેડ. ૧

ઓત્યેનરુન્દ્રમુતયેર્ગુર્નચિત્તાન્ત્સઘોઅર્ધનોજગમ્યાત્ ।

દેવાસોમૃત્યુંદાસસ્યશ્રમ્નન્તેનુઆર્ધસન્નુચિતાયવર્ણમ્ ॥૨॥

૧૦— ઓ રૂતિ । ત્યે । નરઃ । રુન્દ્રમ્ । મુતયે । ગુઃ । નુ । ચિત્ ।

તાન્ । સ્થઃ । અર્ધનઃ । જગમ્યાત્ । દેવાસંઃ । મન્યુમ્ ।
 દાસંત્ય । શ્યન્નુન્ । તે । નઃ । મા । વસન્ । સુવિતાયે ।
 વંશીમ્ ॥ ૨ ॥

અ०—જે યજ્ઞમાનો, રક્ષણાર્થે ધન્વની સમીપમાં જાય છે તેને તે,
 તત્કાલેજ અનુષ્ઠાન માર્ગને પ્રાપ્ત કરીને મર્વ દેવો, અન્ન-
 રના ક્રોધનો નાશ કરે. તે (દેવો), અમાગ યજ્ઞાર્થે, અનિષ્ટ
 નિવારક (ધન્વ)ને આપી લાવે. ૨

અવૃત્મનાંભરતેકેતવેવેદાઅવૃત્મનાંભરતેફનમુદન્ ।

ક્ષીરેણસ્નાતુંઃકુયંવસ્યયોપેદ્દતેતેસ્પાતાંપવૃષેશિફાંયાઃ ॥૩॥

૧૦— અવં । ત્મનાં । મરતે । કેતંદેવેદૌ । અવં । ત્મૈનાં । મરતે ।
 ફેનમ્ । ઉદન્ । ક્ષીરેણં । સ્નાતું । કુયંવસ્ય । યોપેદ્દતિં ।
 દ્દતે દતિં । તે દતિં । સ્પાતામ્ । પ્રૈવેગે । શિફાંયાઃ ॥૩॥

અ०—(પારકાં) ધનને જાણનાર (કુયવ) પોતેજ, (પારકા ધનનું)
 હરણ કરે છે. ઉદક વિગે રહી, પોતેજ શીજવાળા ઉદકનું
 હરણ કરે છે. કુયવામુરની બન્ને ઋષિઓ, તે ઉદકવડે સ્નાન
 કરે છે. તે ઋષિઓ, શિક્ષા નહીના અગાધ પ્રદેશ વિગે નષ્ટ
 હો. (અર્થાત્ હે ધન્વ !, તે કુયવ તથા તેની ઋષિઓ વધ કરે). ૩

યુયોપનાભિરુપરસ્યાયોઃપૂર્વાભિસ્તિરતેરાષ્ટિશરંઃ ।

અઞ્જસીકુલિશીવીરપત્નીપયોહિન્વાનાત્તદભિર્ભરન્તે ॥૪॥

૧૦— યુયોષે । નાભિં । ઉપરસ્યૈ । ઔયોઃ । પ્ર । પૂર્વૈમિઃ । તિ-
 રતે । રાષ્ટિં । શરંઃ । અઞ્જમી । કુલિશી । વીરદવત્ત્ની
 પયઃ । હિન્વાનાઃ । ત્તદભિઃ । ભરન્તે ॥ ૪ ॥

અ૦—ઉદક મધ્યે લાપી રહેનાર, તથા (ઘીમળોને ઉપદ્રવ કરવા) ઇતઊત કરનાર કુવચાસુરજીં નિવાસસ્થાન ગૂઢ હવું. પોતે હરણુ કરેલ જળવડે તે (અસુર), વૃદ્ધિને પામે છે. તે શ્વેત મુરોહિત છે. અન્ન-જસી, કુલિશી અને વીરપત્નીના મની નદીઓ, પોતાના જળવડે પ્રસન્ન કરતી, ઉદકવડે તેને ધારણુ કરે છે. ૪

પ્રતિયત્સ્યાનીધાર્દશ્ચિદસ્યોરોકોનાચ્છાસદનંજાનુતીગાત્ ।
અર્ધસ્માનોમયવશ્વર્કુતાદિન્માનોમુધેવંનિષ્પર્ણપરાદાઃ ॥૫॥૧૮॥

પ૦— પ્રતિ । યત્ । સ્યા । નીર્ધા । અર્ધશ્ચિ । દાયોઃ । ઓર્ક ।
ન । અચ્છ । સદનમ્ । જાનુતી । ગૌત્ । અર્ધ । સ્મ । નુ ।
મુધેવન્ । વર્કુતૌત્ । હત્ । મા । નુઃ । મુરૌદ્દશ્વ । નિષ્પર્ણી ।
પરા । દાઃ ॥ ૫ ॥ ૧૮ ॥

અ૦—પોતાના વત્સને ઓળખતી ગાય, જેમ પોતાને વાડે સીધી ચાલી જાય તેમ આ માર્ગ, કુવચાસુરના ધરની સન્મુખ મીધો જતો દેખામ છે. હવે હે ધનવંતા !, તેણે કરેલા (ઉપદ્રવો)થી, અવરય (અમારું રક્ષણુ કરે). જેમ કાઠ યથે-ષ્ટ્યારી લપટપુરય, ધનનો (અસ્થાને) પરિત્યાગ કરે તેમ, તું અમને કરીશ નહીં ૫

ઇતિ અઢારમેા વર્ગ સમાપ્ત

સત્ત્વનંદ્રમૂર્ચસોઅપ્સ્વનાગ્રાસ્ત્વમાર્મજજીવજ્ઞસે ।
માન્તરાંમુજમારોરિપોનઃશ્વદિતંતેમહંતઈન્દ્રિયાય ॥૬॥

૧૦— સઃ । ત્વમ્ । નઃ । ઇન્દ્ર । સૂર્ય । સઃ । અપ્સરુ । અનાગાઃ-
દત્તે । આ । મન । મીર્દૈશંસે । મા । અન્તર્ગમ્ । મુર્તમ્ ।
આ । રિરિપિઃ । નઃ । શક્તિમ્ । તે । મહતે । ઇન્દ્રિયાર્ય ॥૬

અ—હે ઇન્દ્ર !, તે તું અમને સૂર્યસ્રોત, જળદેવતાસ્રોત તથા
પ્રાણિઓને ધૃત એવું પાપરહિતપણું, શરીરીતે પ્રાપ્ત કરાવ્યું,
તું, અમારી ગર્ભસ્વરૂપે અંદર રહેલી પ્રજાને છેક વધ મ
કરીશ, ત્હારા મહાન સામર્થ્ય ઉપર અમને શ્રદ્ધા છે. ૬

અધામન્યેશ્વરેન્મસ્માઅધાયિવૃષાંચોદસ્વમહતેષનાંય ।
માનોમકૃતેષુરુદ્ધતુયોનાવિન્દુધુધ્યંદમ્યોવ્યમાસુતિદાઃ ॥૭॥

૧૦— અર્ષ । મન્યે । શ્રત । તે । અન્મે । અધાયિ । વૃષાં । ચોદ-
સ્વ । મહતે । ષનાંય । મા । નઃ । મૈકૃતે । પુરુદ્ધતુ ।
યોનો । ઇન્દ્ર । દુષ્યંતદમ્યઃ । વૈદ્યઃ । આદૈમૃતિમ્ । દાઃ ॥૭॥

અ—હે ઇન્દ્ર !, હવે હું તને મનપૂર્વક ગાણું છું. ત્હારા આ
સામર્થ્ય ઉપર અમને શ્રદ્ધા છે. અમનાનો વરસાવનાર એવો
તું, અમને શ્રેષ્ઠ સંપત્તિ પ્રત્યે પ્રેરિત કર. હે બહુરુણ ઇન્દ્ર !,
તું અમને ધનશાળ્ય શ્રદ્ધાવિષે મ સ્થાપિત કર. તું, બૃહ્યા
(સ્તોતાઓ)ને અન્ન તથા દ્ધીસાદિક દે. ■

માનોવર્ધારિન્દ્રમાપરાંદ્રામાનઃપ્રિયામોર્જનાનિપ્રમોષીઃ ।
આણ્ડામાનોમધવચ્છક્રુર્નિર્જેન્માનઃપાત્રમેત્સહજાનુપાણિ ॥૮॥

૧૦— મા । ન । વર્ધીઃ । ઇન્દ્ર । મા । મૈર્જી । દ્રાઃ । મ । નઃ ।
પ્રિયા । મોર્જનોનિ । પ્ર । મોષીઃ । આણ્ડા । મા । નઃ ।

મયદ્વન્ । શક્ । નિ । મેત્ । મા । નુ । પૈત્રો । મેત્ ।
મહદ્જાતુર્પૌણિ ॥ ૮ ॥

અ૦—હે ઇન્દ્ર !, તુ અમારો રાધ મ પ્ત્રીય તુ, અમારો પરિત્યાગ
મ કરીશ તુ, અમારી પ્રિય હૃદયભોજ્ય મ પતિતુ હરથ મ
પ્રીય હે ધનવતા સન મર્ચસકતા (ઇન્દ્ર) !, તુ, અમારા
ગર્ભસ્વરૂપે રહેલા સિશુઓનો નાશ મ કર અમારા હોડિ તેવડા
તથા ધુટણીયાભર રીખે તેના સિશુઓનો નાશ મ કર (૨)
અથવા, અમારા સ્ત્રિયાન્નિ યજ્ઞ પાત્રોને મ ફોડીશ ૮

અર્વાઙિહિસોમકામંત્વાહુર્યમુતસ્તસ્યપિત્રામદાય ।

કુરુવ્યચાજઠરઆર્ઘ્યસ્વપિતૃર્વનઃશૃણુહિહૂયમાન ॥૧॥૧૯॥

૧૦— અર્વાઙ્ । આ । હૃદિ । સોમદકામમ્ । ૮ । આહુ । અ-
યમ્ । મુત । તત્પ્ર્ય । પિત્ર । મદાય । ઉર્લેદ્યવચા । જઠરે ।
આ । વૃપસ્વ । પિતાર્દ્યવ । નુ । શૃણુહિ । હૂયમાન ॥૧॥૧૯

અ૦—તુ, અમારી પામે આવ. તુને સોમકામી કહે છે આ મોમ
તેપાર કયો છે તુ, હર્થ્યર્થ તેનું પાત્ર કર પેહોળો યજ્ઞ, ત્વારા
(પેટમાં સોમરસ યોમેર રેડ તુને હાંકી મારના, પિતાની પેઠે
અમારી સ્તુતિ ધાંતળ ૮

ધૃતિ ઓગણીશમિ વર્ષ સમાપ્ત.

સુક ૧૦૪.

૧ નિસદે = નિસદનાયોપવેશનાય = ખેડક માટે

૨ દવાન = દેવાગામ્વકુર્ષન્ = હણહણનો (સ્વનગામ્વે)

૩ વયઃ = દોરડું. (બીનતો)

- ४ अवसायः = विमुच्य = ओ३।
 ५ वहीयसः = वहीदु = अन्त आदरपूर्वक वही जनाः.
 (वहप्रापणे).
 ६ प्रयित्वे = यागकाले प्राप्ते = यत्समय प्राप्ते यतां.
 ७ दोषा = शत्रि.
 ८ वस्तोः = द्विष.
 ९ वृम्नन् = भक्षयन्तु = नाश करे. (वसुमदने).
 १० वर्णम् = अनिष्ट-निवारक. (वृद्धवरणे).
 ११ सुविताय = सुष्ठु प्राप्तव्याय यज्ञाय = यज्ञार्थ.
 १२ केतवेदाः = केतुज्ञाने वेदः परेषां धने येन सः = पद-
 धने ज्ञानार्थ.
 १३ तमना = आत्मना = पोतेज.
 १४ उदन् = उदके = उ३३ विधे.
 १५ प्रवणे = निम्ने अगाधप्रदेशे = अगाध प्रदेश विधे.
 १६ उपरस्य = उदकस्य मध्ये सुप्तस्य = उ३३ मध्ये क्षी
 रहेनारना.
 १७ आयोः = धृतगत करनारना.
 १८ युयोप = गूढमासीत = गू६ उ३. (युषविमोहने).
 १९ द्विजानाः = धीनयस्यः = प्रसन्न करी.
 २० नीषा = नयनहेतुमूलासापदबी = भार्ग. (नीष् प्रापणे).
 २१ गात् = गता प्राप्ता = प्राप्ति याय.
 २२ चकृतात् = कृतात् = करेव.
 २३ मघा = धन.
 २४ निष्वापी = निर्गतपलोविनिर्गतशेषो यद्येष्टवारी
 दासीपतिः = यद्येष्टवारी व५२ पुर५ (निर्गतो स्वः श-
 पोयस्यसः).

- २५ जीवशंसे = जीवैः शंसनीये = प्राणिभ्यो वडे कामना करवा
 योग्य, ४५८
 २६ भुजम् = पालयित्रीं प्रजां = प्रभने
 २७ आसुति = क्षीरादिक.
 २८ घय = मन्त्र
 २९ अकृते = अनिष्पादिते धनशून्ये = धनशून्य
 ३० परादाः = परिष्ठाग कर.
 ३१ मोजनानि = उपभोग्य धन
 ३२ आपढा = गर्भ-स्वर्ग्ये रक्षेय सिशुभ्यो
 ३३ पात्रा = धनसमर्थ = ङीउ तेवडा
 ३४ सहजानुषाणि = धुटसु भरे रीणे तेवडा (जानुभ्या
 यानि भूमिं समन्ति गच्छन्ति).
 ३५ उदव्यचाः = पोडोणे (उदव्यचो व्यापनं यस्य स)

सूक्त १०५.

, ऋषि-त्रित आश्विन, अथवा इत्त, देवता:-विश्वेदेव, छन्द-८
 पयमभ्या मृदती, १८ त्रिष्टुप्, अवशिष्ट पंक्ति.

* चन्द्रमाअप्स्व१न्तरासु१प१र्णो१धा१स्तेदिवि ।

नवो१हिरण्यनेमयः१पदवि१न्दन्तिविद्युतो१वित्तमे१अस्परौ१दसौ ॥१॥

१) १ त्रित कूपेवहितः । अ० सं० १-७-२३. ।

२ काटेनिबाहुँअविरहवत्तयइति । अ० सं० १-७-२४ ।

३ तत्तव्यताजायतसद्वितीयमभ्यपातयत्ततोद्वितोजा-

૫૦— ચન્દ્રમાં । અપદ્મ । અન્ત । આ । સુદર્ણ । ઘાવતે । દિવિ ।
 ન । વ । હિરણ્યદનેમય । પદમ્ । વિન્દન્તિ । વિદ્યુત્ ।
 વિત્તમ્ । મે । અપ્ય । ગોદસીર્ણિ ॥ ૧ ॥

અ૦—ઉદકમડાની અદર રહી ગતિવાગે, યજ્ઞા મુખમના નામના
 સૂર્યરશ્મિ વડે યુક્ત એવો ચન્દ્રમા, ઘુઓક વિગે એકજ પ્રકારે
 દોડે છે હે (ચન્દ્રમાના) કસ્યાણુ સોનેરી કિનારે, યજ્ઞા કસ્યા-
 ણુકારક અને મુંદર કિનારે, પ્રકાશમાન રશ્મિઓ, તમારા
 અમ્ર ભાગને પ્રાપ્ત થતાં નથી (અર્થાત્ મારી છદ્ધિએ કૂવા
 વડે આટલ હોવાથી, તે અમ્રભાગને પામતા નથી તેથી, મને
 ડનાની બહાર કાઢો) હે ઘાવાપૃથિવી, મહાર આ (સ્તોત્ર)
 લક્ષ્મી થ્યો અથવા, (હુ કૂવામાં પડેનો છુ તે) તમે મારે
 આ હુ ખ જાણો

અર્થમિદ્વાર્થઅર્થિન્રાજાપાયુવત્તેપતિમ્ ।

તુજાત્તેષ્ટ્યુપયઃપરિટાપ્યમૈદુહેવિત્તમેશ્રુસ્પરોદસી ॥૨॥

પતસત્વતીયમમ્યપાતયત્તતસ્વિતોજાયતવદશ્વયોજાયન્તત-
 દાપ્યાનામાપ્યત્યમિતિ । તે૦ સા૦ ૩-૨-૮ ।

ટીપ્પ:—એકત, દ્વિત અને ત્રિત નામના ત્રણ સપિ તૃયાણર
 થતા, ત્રિતે એક કુવામાંથી પોતે પાણી પીને બીજાને પાન કરાવ્યુ
 તે બન્નેએ, જળપાન કરી તે ત્રિતયુ પન હરણુ કરી લઈ, તેને
 કુવામાં નાખ્યો, અને તે કુવા ઉપર રચત્રુ પૈકુ ઢાક્યુ તે વખતે
 ત્રિતે, દેવોની આ સ્મૃતિ થડે પ્રાર્થના કરી.

૧૦— અર્થમ્ । સ્ત્ર । પૈ । કુમ્ । ઇતિ । અર્થિનઃ । આ । જ્ઞાયા ।
 યુવતે । પતિમ્ । તુંગાતે, ઇતિ । વૃષ્ણમ્ । પર્યં । પુરિદ્વયર્થ ।
 રસમ્ । દુદ્ધે । વિત્તમ્ । મે । અસ્ય । રોદસી ઇતિ ॥ ૨ ॥

અ—ધનની અપેક્ષાવાળા પુરુષો, નિશ્ચયે ધનને પ્રાપ્ત કરે કે કે
 બાઈ, પોતાના પતિને પ્રાપ્ત કરે છે (મારી બી મારા
 વિરહથી મરી જશે) તે આપુરુષ, (પરસ્પર પ્રેમી બનીને)
 વીર્યશી ઉલ્કને પ્રેરે છે. (તે પછી) તે વીર્યને ગર્ભસ્થાને
 ધારણ કરી, પુત્રોત્પાદન કરે છે. (અને તે પુત્રોત્પાદન થશે
 નહીં) હે ધાનાપૃથિવી !, તમે મહાર આ કુળ જાણો ૨

*મોપુર્વેવાઅદઃસ્વપાદિદિવસ્પરિ ।

માસોમ્યસ્યગ્રંથુલઃશૃનેભ્રમુકદાચનવિત્તમેઅસ્પરોદસી ॥૩॥

૧૦— મો^૧ ઇતિ । સુ । દેવા । અદ । સ્વ । એવં । પાદિ । દિવ ।
 પરિ । મા । મોમ્યસ્ય । ગ્રમ્દમુલં । શૃને । ભ્રમુ । કદા ।
 ચન । વિત્તમ્ । મે । અસ્ય । રોદસી ઇતિ ॥ ૩ ॥

અ—હે દેવો !, સ્વર્ગ વિષે હોવાર, અને દુર્યોક્તના ઉપર હોવાર
 અમારા પિતૃઓ-આદિને, નિશ્ચયે બ્રહ્મ મ કરે અને, સોમપાન
 કરવાને યોગ્ય પિતૃગણને સુખ આપનાર (પુત્ર)થી સન્ન
 મ હોઈએ. હે ધાવાપૃથિવી !, તમે આ માદ (સ્તોત્ર)
 લક્ષ્મી સ્થો. ૩

* નાપુત્રસ્વલોકોસ્તિ । પે० મા० ૭-૧૩. ।

*युद्धं पृच्छाम्यवममवतो विवर्चान् ।

वृत्तं नृपुण्यं गतं कस्तद्विभर्ति नृत्तं नो वित्तं मे अस्य रोदसी ॥४॥

१०— युद्धम् । पृच्छामि । अवमम् । स । तत् । दत्त । वि ।
वोचति । क्व । नृत्तम् । पुण्यम् । गतम् । व । तत् ।
विभर्ति । नृत्तं । वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ॥४॥

अ०—पू०, देवाना-आदिभूत-(अग्नि)ने ५ पू० ७७ ते, देवदूत
अवे। ते, भने विवेक करी देहे ते पूर्व (स्तोताओं अर्थ),
अथ स करे तु ते क्या गधु ? भीष्मो कयो नवनर (देव), ते
अथ सने धारण करे ? हे धावापृथिवी !, तमे भा३ आ
(स्तोत्र) लक्ष्मभा ४

अमीपेदेवास्थनं त्रिष्वारोचने दिवः ।

नृद्वृत्तं नृत्तं नृत्तं कस्तद्विभर्ति नृत्तं नो वित्तं मे अस्य रोदसी ॥५॥२०॥

१०— अमी इति । ये । देवा । स्थनं । त्रिषु । आ । रोचने ।
दिवः । कत् । वृ । नृत्तम् । कत् । अनृतम् । क्व । प्रतना ।
वृ । आद्वृत्ति । वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ॥५॥२०॥

अ०—हे देवा !, अर्धप्रकाश प्रसे स्थान विने के तमे रहे छे ते
तमारं । (स्तोताविषयक) सत्य क्या छे ? (शत्रुविषयक) अस
त्य क्या छे ? तमने अर्धछ करे पुरातन आहुति क्या छे ?
हे धावापृथिवी !, तमे भा३ आ (स्तोत्र) लक्ष्मभा ५
धति वीशमे। वर्ग समाप्त.

* १ अग्निमुद्धप्रथमोदेवतानाम् । ये० मा० १-४. ।

२ अग्निवैर्देवानामवम । तै० मा० १-१ ।

કદ્વન્કનસ્યઘર્ણસિકદ્વર્ણસ્યચંચળમ્ ।

કદ્યર્ચ્યોમ્નોમહસ્પથાતિક્રમેમદુદ્યૌવિત્તર્મેઅસ્યરોદસી ॥૬॥

પ૦— વત । વઃ । કનસ્ય । ઘર્ણસિ । વત । વર્ણસ્ય । ચંચળમ્ ।
વત । અર્ચ્યોમ્ । મહઃ । સ્પથા । ભર્તિ । ક્રામેમ્ । દુદ્યૌ
વિત્તમ્ । મે । અસ્ય । રોદસો ઈતિ ॥ ૬ ॥

અ૦—(હે દેવો) ' , તમારું (ઇષ્ટલક્ષપ્રાપ્તિ રૂપી) અત્યંતુ ધારણ
ક્યાં ગયું ? વફ્ફુની અનુગ્રહ દ્રષ્ટિ ક્યાં ગયું ? (અરિ-
ઓના નિયંત્રા એવા) મહાન અર્ચમાનો (ઇષ્ટસ્થાન પમા-
ડનાર) માગું ક્યાં ગયો ? અમે દુષ્ટ બુદ્ધિવાળા શત્રુનું
ઉલ્લંઘન કરીએ. હે ધાવાપૃથિવી !, તમે આ મારું (સ્તોત્ર)
લક્ષમાં લ્યો. ૬

અહંસોઅસ્મિયપુરામુતૈવદામિકાનિચિત્ ।

તંમાવ્યન્ત્યાધ્યોક્ષ્વકોનતુળ્લજૈમુગવિત્તર્મેઅસ્યરોદસી ॥૭॥

પ૦— અહમ્ । સઃ । અસ્મિ । યઃ । પુરા । મુતૈ । વદામિ । કાનિ ।
ચિત્ । તમ્ । મા । ઐન્તિ । આડ્યૌ । વૃક્ । ન ।
તુળ્લજૈમ્ । મુગમ્ । વિત્તમ્ । મે । અસ્ય । રોદસી ઈતિ ॥૭॥

અ૦—(હે દેવો) !, ન્યારે પૂર્વે સોમરક્ષ કાઢી કેટલાંક સ્તોત્રો
ગાયેલાં તેજ હું 'છઉં', (તો મારો પરિત્યાગ કેમ કરે છે) ?
ઉદક પ્રત્યે જનાર તૃપાત્ અગ્ને જેમ સની વર લક્ષણ કરી
જાય તેમ, (પુત્રાદિની અપ્રાપ્તિને લઈ) માનસિક વ્યથા, મને
લક્ષણ કરે છે. હે ધાવાપૃથિવી !, તમે આ મારું (સ્તોત્ર)
લક્ષમાં લ્યો. ૭

સંમાતપન્ત્યભિતં. સપત્નીર્વિવર્ણવઃ ।

મૂપોનશિશ્વાચ્યંદન્તિમાધ્યં. સ્તોતારંતેશતક્રતોવિત્તમેઽસ્યરોદસી

॥ ૮

પ૦—સમ્ । મા । તપન્તિ । અભિતં । સપત્ની દૃઢવ । વર્ણવઃ ।
મૂપં । ન । શિશ્વાં । વિ । અદન્તિ । મા । આદ્યં ।
સ્તોતારમ્ । તે । જતન્તો इति शतकृतो । वित्तम् । म् ।
अस्य । रोदसी इति ॥ ૮ ॥

અ૦—(હે ઇન્દ્ર), શોઙ્ગોની પેઠે, પર્યુચ્ચાનીય-પાસળારૂપ-દૂવાની
લીતા અને ચેત્તેર સતાપે છે. હે સે કડો પરાક્રમવાળા, વા
બહુવિધ પ્રભાવાળા (ઇન્દ્ર) !, ઉદર, જેમ અન્નરસ વડે
લીપાએલ સૂત્રાને, યજ્ઞ પોતાની ઘીથી લીપાએલ પુછડીને
ચાટે, તેમ તારો-સ્તોતા-કુ તેને, આધિઓ આપી જાય છે
હે યાજ્ઞાધિવી !, આ મારું (સ્તોત્ર) લક્ષમા દ્યોઃ ૮

અમીયેસસ્રરુદમયસ્તત્રમિનામિરાતતા ।

જિતસ્તદ્વેદાપ્ત્યઃસમામિસ્વાયરેભતિવિત્તમેઽસ્યરોદસી ॥૯॥

પ૦—અમી इति । ये । स्र । रुदमयं । तत्र । मे । नाभिं । आ-
दतता । जितं । तत् । वेद । आप्त्य । स । समिद्वैवायं ।
रेभति । वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ ૯ ॥

અ૦—જે આ સાત (સૂર્યના) કિરણો છે તે વિષે, (સાત પ્રાણ-
સ્વરૂપે) મારી નાભિ બાધેલી છે જિત આપ્ત્ય ઋષિ, તે
(પૂર્વોક્ત વ્રતાત) જળે છે તે ક્રવામાથી બહાર નીકળવા

તે કિરણોની શ્રુતિ કરે છે. હે ધાવાપૃથિવી !, તમે આ
માર (સ્તોત્ર) વક્ષમા લ્યો. ૯

*અમીયેપંચોક્ષણોમધ્યેતસ્પુર્મહોદિવઃ ।

દેવત્રાનુપ્રવાચ્યસધ્રોચીનાનિવાંટતુર્વિત્તમેઅસ્પરોદસી ॥૧૦॥૨૧

૧૦— અમીં इति । ये । पंच । ईत्तमं । मध्ये । तस्युः । मह ।
दिवः । देवतत्रा । तु । प्रऽवाच्यम् । मध्रीचीर्नीः । नि ।
वृत्तुः । वित्तम् । मे । अस्य । रोदसी इति ॥ १० ॥ २१ ॥

અં—આ જે પાંચ ક્રમનાના વસ્તુવનાર (દેવો), વિસ્તીર્ણ દુક્ષોક
મધ્યે રહેવા છે તેઓ, દેવો મધ્યે છેક પ્રસસનીય એવા મારા
સ્તોત્ર પ્રત્યે, એકદમ આગમન કરે છે. (અને તે પછી તમ
થઈ), નિવૃત્ત થાય છે. હે ધાવાપૃથિવી !, તમે આ માર
(સ્તોત્ર) વક્ષમા લ્યો. ૧૦

ઇતિ એકવીશમે વર્ગ સમાપ્ત.

સુપર્ણાપુત્રાસતેમધ્યઅરોધનેદિવઃ ।

તેસેંધન્તિપથોટ્કંતરંતંયહૃતીરુપોવિત્તમેઅસ્પરોદસી ॥૧૧॥

૧૦— સુદર્ણાઃ । પુત્રે । આસતે । મધ્યે । ઈં દરોધને । દિવઃ । તે ।
સેધેન્તિ । પથ । વૃંત્તમ્ । તંત્રમ્ । યંત્રીર્નીઃ । અવઃ । વિત્તમ્ ।
મે । અસ્ય । રોદસીં इति ॥ ११ ॥

અં—આ સુર્યના કિરણો, સર્વવ્યાપક સુર્યોક મધ્યે રહેવા છે તે,
(ત્રિતણુ વક્ષણ કરવા) અગાધ જળને તરવાર પરને
માર્ગમાથી નિવૃત્ત કરે છે હે ધાવાપૃથિવી !, તમે આ
માર (સ્તોત્ર) વક્ષમા લ્યો. ૧૧

નવ્યતદુવધ્યંદિતંદેવાંસ.મુપવાચનમ્ ।

ઋતમર્પન્તિસિન્ધવ મત્યતાંતાનસૂર્યોવિત્તમેઅસ્યરોદસી ॥૧૨॥

૧૦— નવ્યમ્ । તત્ । હ્યર્ધ્યમ્ । હિન્મ્ । દેવાંસ । મુદપ્રવાચનમ્ ।

ઋતમ્ । ઐર્પન્તિ । સિન્ધવ । મત્યમ્ । તતાન્ । સૂર્ય ।

વિત્તમ્ । મે । અસ્ય । રોદસી इति ॥ ૧૨ ॥

અ—હે દેવા !, નદીઓ (મર્વદા અવિચ્છિન્ન) ઉદક વેહેવાવા
છે, અને સૂર્ય પોતાના મર્વદા વિદ્યમાન તેજને વિસ્તારે છે
તે નનતર પ્રશમનીય અને રૂઢ વર્ણનીય સામર્થ્ય, તમે વિશે
રહેલુ છે તે ઘાનાપૃથિવી !, તમે આ માર (સ્તોત્ર)
લક્ષમા સ્યો ૧૨

અગ્નેતવ્રત્યદુવધ્યંદેવપ્તસ્ત્યાપ્યમ્ ।

સન્નઃસુતોમનુષ્વટાદેવાન્વક્ષિવિદુષ્પરોવિત્તમેઅસ્યરોદસી ॥૧૩॥

૧૦— અગ્ને । તત્ । ત્યત્ । હ્યર્ધ્યમ્ । દેવપ્ત । અસ્તિ । આપ્યમ્ ।

સ । ન્ન । સુત । મનુષ્વત્ । આ । દેવાન્ । વક્ષિ । વિદુઃ-

દર્શ । વિત્તમ્ । મ્ । અસ્ય । રોદસી इति ॥ ૧૩ ॥

અ—હે અગ્ને !, દેવા મધે ત્હાડ તે પ્રશમનીય આધવપણુ,
શ્રુતિ પ્રગિદ્ધ છે (તેથી) અસત વિદ્વાન એવા તુ, મનુષ્ય
યજની પેઠે અમાગ યજાને બેગી દેવાનુ શાસ્ત્રમર્યાદા-
પૂર્વક યજન એ હે ઘાનાપૃથિવી !, તમે આ માર (સ્તોત્ર)
લક્ષમા સ્યો ૧૩

સુતોહોતામનુષ્વટાદેવાંઅન્ઠાવિદુષ્પરઃ ।

અગ્નિર્હવ્યાસૃષ્ઠતિદેવોદેવેપુમેધિરોવિત્તમેઅસ્યરોદસી ॥૧૪॥

૧૦— મૈત્તઃ । હોતાં । મનુષ્યત્ । આ । દેવન્ । અચ્ચં । વિ-
ક્તોઃ । અગ્નિઃ । હવ્યા । મૈમુદ્ગ્નિ । દેવઃ । દેવેર્ષુ । મેર્ષિઃ ।
વિત્તમ્ । મ્ । અસ્ય । રોદમી ઇતિ ॥ ૧૪ ॥

અ૦—મનુના મનની પેઠે અમારા યજમા બેગનાર, દેવાનું આજ્ઞાન કરનાર, અત્યંત વિદ્વાન, નાનદિ-ગુણયુક્ત, સર્વ દેવો મધ્યે ધુદ્ધિમાન એવો અગ્નિ, અમારા હવિને શાસ્ત્રમર્મોદાપૂર્વક દેવાભિશુભ પ્રેરે. હે ધાવાપૃથિવી !, તમે આ મારું (સ્તોત્ર) લક્ષમા લ્યો. ૧૪

અહ્નાઃકૃણોત્તિવરુણોગાતુવિદંતર્ધોમદે ।

વ્યૂર્જોતિસ્તદામૃતિનવ્યાજાયતામૃતવિત્તમેઅસ્યરોદસી ॥૧૫॥૨૨

૧૦— વ્રહ્મ । કૃણોતિ । વરુણઃ । ગાતુર્વિદમ્ । તમ્ । રૂપદે । વિ ।
ઉર્જોતિ । હૃદા । મૃતિમ્ । ન્વ્યઃ । જાયતામ્ । ઋતમ્ । વિ-
ત્તમ્ । મે । અસ્ય । રોદમી ઇતિ ॥ ૧૫ ॥ ૧૧ ॥

અ૦—જે સપત્તિનું રક્ષણ કરે છે તે હૃદ્યનિવારક માર્ગને પ્રાપ્ત કરાવનાર વરુણ પાસે અમે, હૃદયગતી પ્રાર્થના કરીએ છીએ. (આ અમારે સ્તોતા), હૃદયપૂર્વક તેની મનનીય સ્તુતિ પ્રગટ કરે છે. તે સ્તુત્ય (વરુણ), અમને અત્ય-સિદ્ધ હો. હે ધાવાપૃથિવી !, તમે આ મારું (સ્તોત્ર) લક્ષમા લ્યો. ૧૫
ઇતિ બાષીશમા વર્ગ મમાપ્ત.

*અસૌયપન્થ્યાઆદિત્યોદિવિષ્ણવાચર્યકૃતઃ ।

નસદેવાઅતિક્રમેતર્વનામોનપંડયથવિત્તમેઅસ્યરોદસી ॥૧૬॥

* સૂર્યદ્વારેજતેચિરજ્ઞાઃપ્રયાગ્નિ ઇતિ ૬.

१०- अमो । यः । पन्थाः । आदित्यः । दिवि । प्रदशान्यम् ।
 कृतः । न । सः । देवाः । अतिदमम् । तम् । मर्ता । न ।
 पश्यय । वित्तम् । मे । अस्य । रोदमी इति ॥ १६ ॥

अ०—मन्ततभाभी, यथा (अथर्ववेद प्रथमे प्रथमः करनार उपाम-
 धेनो) भार्गवून अथो नो व्यादित्य, ध्रुवोऽथ मध्ये प्रदृष्ट
 रीते स्थापित करेवो छे तेनुं अतिक्रमल करवाने हे देवो !,
 तमे शक्तिमान नथी. हे (पापी) मनुष्यो !, (अथेक तथा
 दित), तमे ते क्षर्षने जेता नथी. हे धावापृथिवी !, तमे
 आ भाउं (स्तोत्र) लक्षभा स्यो. १६

वित्तः रूपैर्वदितो देवान् हवत ऊतये ।

तच्छुश्राव वृहस्पतिः कृष्णर्जहृणादुरुवित्तं मे अस्य रौदसो ॥ १७ ॥

१०- वित्तः । रूपैः । अवददितैः । देवान् । हवते । ऊतये । तत ।
 शुश्राव । वृहस्पतिः । कृष्ण । अहुरर्जोत् । उरु । वित्तम् ।
 मे । अस्य । रोदमी इति ॥ १७ ॥

अ०—कृषामां पाडेव निते, रक्षधुधं देवानी श्रुति करी ते अथु-
 र्भुतिअे भाभणा, अने तेवे तेने सकटभापी ओधारी विशाग
 कृषालु कथुं. हे धावापृथिवी !, तमे आ भाउं (स्तोत्र)
 लक्षभा स्यो. १७

अरुगोमांसकृष्टकः प्रयायन्तं दृढं हि ।

उज्जिहीते निचाय्या तर्पेव पृष्टपा मयो वित्तं मे अस्य रौदसो ॥ १८ ॥

१०- अरुणः । मा । मृन् । वृकः । प्रया । यन्तम् । दृढी ।

હિ । રત્ । ગિહાતે^{૩૨} । નિદ્વાય્ય^{૩૦} । તદ્દૃઢ^{૩૧} । પૃદ્દિદ્દા^{૩૩} -
મુયી । વિત્તમ્ । મે । અસ્ય । રોદમી^{૩૪} ર્હિતિ ॥ ૧૮ ॥

જા૦—લોહિતવધુના વરૂએ, મને એકાદ માર્ગે જતા જેયો અને
મને જોઇને, (પરિશ્રમથી) પીઠ લગાઇ જતા ચુતાર ઉભો
થાય તેમ (ખાઇ જવા) ઉભો થયો અથવા, (૨) માસાઢિકનો
મ પાદક એવો ચક્રમા, આકાશમાર્ગે જનાર નક્ષત્ર ગણને
જોઇ તેને બેગે છે, પણ તે મારી મમી રમા આવતો નથી હે
ધામાપૃથિવી !, તમે આ માર (સ્તોત્ર) લક્ષમા લ્યો ૧૮

પુનાઙ્ગપેણત્રયમિન્દ્રંવન્તોમિપ્યામવૃજનેસર્વધીરાઃ ।

તન્નોમિત્રોવરંણોમામહન્તામદિતિઃસિન્ધુ પૃથિવીહૃતયોઃ ૧૯।૨૬

૫૦— પુના । ઙ્ગપેણ^{૩૫} । વયમ્ । ઇન્દ્રંદૃશન્ત । અમિ । ત્યામ્ ।
વૃજને । સર્વધીરા । તત્ । ન । મિત્ર । વરંણ । મમહ-
ન્તામ્ । અદિતિ । સિન્ધુ^{૩૬} । પૃથિવી । હૃત । યૌ ॥ ૧૯।૨૬

જા૦—આ ગાનાયોગ્ય સ્તોત્ર વડે ઇન્દ્રનો અવગ્રહ મેળવી, પુત્ર-
પૌત્રાદિક વડે પ્રખ્યાત થઇ, અમે મત્રામ વિષે શત્રુનો પરાજય
કરીએ મિત્ર, વરૂણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી, અને
ધૃતેાક, અમારી તે (પ્રાર્થના) ને યોરો ૧૯

ઇતિ ત્રેવીશમો વર્ગ સમાપ્ત

સૂક્ત ૧૦૫.

૧ વિદ્યુત્ = વિદ્યોતમાના રશ્મય = પ્રકાશમાન રશ્મિઓ.

૨ તુઙ્ગાતે - ગ્રેરે છે

૩ મોપુ = મૈથ = નહીંજ.

- ૪ સ્થ = સ્વર્ગે દેના
- ૫ અવપાદિ = અવપન્ન વિષમ પ્રમદ = બદ
- ૬ શૂને = અપવમને = શૂન (દુષ્પ્રોશ્વિગતિવૃદ્ધી)
- ૭ અવમમ = આદિભૂત
- ૮ વરુણ = અનિષ્ટ-નિવારક દેવ
- ૯ ધર્ગસિ = ધારણ (ધૃજ્ ધારણે)
- ૧૦ અયંમા = અરોણા નિયન્તા = ઇન્દ્રો નિયન્તા દેવ
- ૧૧ વ્યન્તિ = બક્ષણ કરે છે. (વીગત્યાદી)
- ૧૨ પશૌષ = પશુધાનીય એવી કુવાની ભીતિ
- ૧૩ શિશ્રા = અન્નરમ નિપ્ત મૂનો, અથવા, કૃતસિપ્ત પુરુષ. (ઘ્નાશૌચે)
- ૧૪ જામિત્વાય = રૂપાત્રિર્ગન્ત-વાય = કુવાની માર નીકળવા. જમતિગચ્છતીતિજામિ)
- ૧૫ રેમ્મતિ = ગુતિ કરે છે (રેમ્મશબ્દે)
- ૧૬ ધિત = તીર્થસ્તમસ્તિરસ્કૃતોજ્ઞાન = ત્રિન
- ૧૭ હક્ષણ = સેનાય = કામનાનો રમ્મારનાર
- ૧૮ સધ્રીષીના = સદાચંતો યુગપદાગચ્છન્ત = એકદમ આગમન કરે છે (અદ્યન્ ગતી)
- ૧૯ આરોધને = સર્વસ્થાવરયે વ્યાપ્તે = મર્યાદાપૂર્ક (ક્ષાન્નિયતેતેનત્યારાધન)
- ૨૦ વહ્નતી = મહાન
- ૨૧ સેધન્તિ = નિષધન્તિ નિધારયન્તિ = નિસારે છે
- ૨૨ અર્ધન્તિ = પ્રેરે છે
- ૨૩ વિદુટર = અત્યંત વિદ્વાન
- ૨૪ સત્ત = નિષણ્ણ = ખેસી
- ૨૫ સુપૂદતિ = પ્રેરે (પૂદયરણે)

૨૬ ગાતૃષિદમ = માગને પ્રાપ્ત કરાવનાર.

૨૭ વ્યૂર્ણોતિ = વિવૃજોતિ = પ્રગટ કરે છે.

૨૮ અવહિતઃ = પાતિતઃ = પાડેલ.

૨૯ અંતૂરજાત્ = અંદસઃ પાપરૂપાત્ અસ્માન્ કૃપવાતાત્ = સંકટમાંથી. (અદિગતૌ).

૩૦ નિચારય = નેધને. (ચાયૃદશને).

૩૧ પૃષ્ઠામયો = આમથી અર્થાત્ (પરિશ્રમ) બરાબ મળેલ પીઠવાળો.

૩૨ ઉદગ્નિહોતે = ઉદગ્નછતિ = ઉભો થાય. (બોદાદગતૌ).

૩૩ આંગુષ્ઠેણ = આધોપશ્ચ યોગ્ય સ્તોત્ર વડે.

સૂક્ત ૧૦૬.

અગ્નિઃ-આગિરસ કૃત્સઃ દેવતાઃ-વિશ્વદેવઃ છન્દઃ-૧-૬ જગતી,
૭ મિષ્કુલ.

इन्द्रं मित्रं वरुणमुग्निमुतयेमार्तं शुर्वो अदितिहवावहे ।

रथुन दुर्गाध्वंसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अहंसो निर्दिष्यते न ॥ १ ॥

૧૦-— इन्द्रम् । मित्रं । वरुणम् । अग्निम् । ऊतये । मार्तम् । शुर्वः ।

अदितिम् । हवावहे । रथम् । न । दुर्गागात् । सुदानवः ।

सुदानवः । विश्वस्मात् । नः । अहंसः । निः । विपर्तन ॥ १ ॥

અન્—અને ઇન્દ્ર, મિત્ર, વરુણ, અગ્નિ અને મરુદગણ અને અદિતિને, રથભાગે આવીને કરીએ છીએ. સંપત્તિના નિવાસરૂપ અને દાનશર દેવો. (સારથિયો) રથને જેમ દુર્ગામ્ય પ્રદેશમાંથી છવાડે, તેમ અમને સર્વ સંકટથી છવાડે. ૧

तथादित्या आगता सर्वना तये भूत देवा वृत्रतुर्येषु अंभुवः ।

रथं न दुर्गाध्वंसवः सुदानवो विश्वं स्माद्यो अंहसो निष्पिपर्तन ॥२॥

प०— ते । आदित्याः । आ । गन् । सर्वदेता तये । भूत । देवाः ।
वृत्रैर्दुर्गेषु । शम्भुवः । रथम् । न । दुःगात् । वसवः ।
सुददानवः । विश्वं स्मात् । नः । अंहसः । निः । पिपर्तन ॥२॥

अ०—हे देवा ।, तमे युद्ध विषे अभने सहाय्य करवा पधारो.
म'आम विषे, तमे अभने सुष देनार हो (सारथियो) रथने
जेम उगारे, तेम तमे अभने सर्व संकटथी उगारे. २.

अवन्तुनः पितरः सुप्रवाचना उत देवी देवपुत्रे क्रतावृथा ।

रथं न दुर्गाध्वंसवः सुदानवो विश्वं स्माद्यो अंहसो निष्पिपर्तन ॥३॥

प०— अवन्तु । नः । पितरः । सुप्रवचनाः । उत । देवी इति ।
देवपुत्रे इति देवपुत्रे । क्रतुवृथा । रथम् । न । दुःगात् ।
वसवः । सुददानवः । विश्वं स्मात् । नः । अंहसः । निः ।
पिपर्तन ॥ ३ ॥

अ०—पुण्यश्लोक पितामो, अभाहं रक्षणु करो. वणी, सत्य वा
यहने वृद्धिगत करनारा देवमाता धावापृथिवी, अभाहं रक्षणु
करो. सपत्तिना निवामरूप, दानकर देवा, (सारथियो)
रथने जेम दुर्गम्भ (आज्याप्यावाणा) प्रदेशमाथी उगारे,
तेम अभने सर्वसंकटथी उगारे. ३

नराशंसं वाजिनं वाजयं ब्रह्मयध्वारं पूषणं सुमैरीमहे ।

रथं न दुर्गाध्वंसवः सुदानवो विश्वं स्माद्यो अंहसो निष्पिपर्तन ॥४॥

૧૦— મગશંસમ્ । વાગિનમ્ । વાજયન્ । ઇહ । સંપત્દશીરમ્ । પુષ-
 ણમ્ । સુન્વૈઃ । ઈમહે । રયમ્ । ન । દુઃદગાત્ । વસવઃ ।
 સુદદાનવઃ । વિશ્વસ્માત્ । નુઃ । અંહસઃ । નિઃ । પિપર્તન ॥ ૪

અ૦—મનુષ્યોને સ્તુતિ કરતા યોગ્ય, અનસપત્ત (અગ્નિ)ને પ્રત્ય-
 સિત કરી, આગે (હું તેની સ્તુતિ કરું છું.) અત્યંત
 બલવાન પૂષાદેવની અમે, ર્હાં સ્તોત્રો વડે પ્રાર્થના કરીએ
 છીએ, સંપત્તિના નિવામરૂપ, દાનશર દેવો, (સારથિઓ) જેમ
 રથને દુર્ગમ્ય પ્રદેશમાંથી ઉગારે, તેમ અમને સર્વ સંકટથી
 ઉગારે. ૪

બૃહસ્પતેસદૃમિશ્રઃસુગંઢધિશંયોર્યત્તેમનુહિંતંતર્દીમહે ।
 રયંનદુર્ગાધ્વસવઃસુદાનવોવિશ્વસ્માત્રોઅંહસોનિપિપર્તન ॥ ૫ ॥

૧૦— બૃહસ્પતે । સદમ્ । ઇત । નુ । સુદગમ્ । કૃષિ । રામ્ । યોઃ ।
 યત્ । તે । મહં દહિતમ્ । તત્ । ઈમહે । રયમ્ । ન । દુઃદ-
 ગાત્ । વસવઃ । સુદદાનવઃ । વિશ્વસ્માત્ । નુઃ । અંહસઃ ।
 નિઃ । પિપર્તન ॥ ૫ ॥

અ૦—હે બૃહસ્પતે ! તું અમને સદૈર સુખ દે. બ્રહ્માએ તું વિરે
 રથાપેલ, યજ્ઞના મનુષ્યોને અનુદાન એવી જે તારી શોભા-
 શાંતિ તથા સ્વભાષ, તેની અમે પ્રાર્થના કરીએ છીએ.
 સંપત્તિના નિવામરૂપ, દાનશર દેવો, (સારથિઓ) જેમ રથને
 દુર્ગમ્ય પ્રદેશમાંથી ઉગારે, તેમ અમને સર્વ સંકટથી ઉગારે. ૫

इन्द्रं कुत्सोऽत्र दृष्ट्वा शचीपतिं क्रादे निवाहूः कृषिं रददूतये ।

रयं न दुर्गाध्वसवः सुदानवो विश्वस्मात्त्रो अं हसो निपिपर्तन ॥ ६ ॥

પ૦— ઇન્દ્રમ । કુત્સાઃ । વૃત્રહનમ્ । શર્ષપતિમ । કેટિ । નિદ-
 મોદ્ધુઃ । ઋષિઃ । અહુર્ । કુત્યે । રપમ્ । ન । દુઃદગાત્ ।
 વસવઃ । મુદ્દગાનવઃ । વિશ્વસ્માત્ । નૃ । અંહસઃ । નિઃ ।
 વિપર્તન ॥ ૬ ॥

અ૦—કુવામાં પડેલ કુત્સ ઋષિએ, વૃત્રહન્તા તથા મર્વ કર્મના
 પાપણ્ણહાર, યજ્ઞેવા શસ્ત્રીના બતાં ઇન્દ્રના રક્ષણાથ સ્તુતિ કરી.
 મ પત્તિના નિવાસરૂપ, દાનચર દેવો, (સારથિઓ) જેમ રથને
 દુર્ગમ પ્રદેશમાંથી ઉતારે, તેમ અમને સર્વસંકટથી ઉતારે. ૬

દેવૈર્નેદિવ્યદિતિર્નિપાતુદેવસ્રાતાત્રાયતામપ્રયુચ્છન્ ।

તન્મોમિત્રોવરુણોમામહન્તામદિતિઃસિન્ધુઃપૃથિવીહુતયૌઃ ॥૭॥૨૪

પ૦— દેવૈઃ । નૃઃ । દેવી । અદિતિઃ । નિ । પાતુ । દેવઃ । ત્રાતા ।
 ત્રાયતામ્ । અપ્રદયુચ્છન્ । તત્ । નૃ । મિત્ર । વરુણઃ । મમ-
 હન્તામ્ । અદિતિઃ । સિન્ધુઃ । પૃથિવી । હુત । યૌઃ ॥૭॥૨૪

અ૦—દેવો સહ દેવી અદિતિ, અમારું અત્યંત રક્ષણ કરે.
 દેદીપ્તમાન, સર્વગ્રહક (એવા સર્વતાદેવ), પ્રમાદ કર્યા વિના
 અમારું પાલન કરે. મિત્ર, વરુણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી
 અને ધુલોક, અમારી તે (પ્રાર્થના)ને યોષે. ૭

ઘતિ ચોવીશમે વર્ગ સમાપ્ત.

સૂક્ત ૧૦૬.

૧ સર્વે ગાતયં = સર્વેર્ગરપુરુષેસ્તત્તાયવિસ્તરિતાર = પુદ્
 વિષે.

૨ ધૃત્યૂર્યેષુ = સપ્રાપ્ત વિષે.

- ૩ અધઃ = મહત્સમૂહરૂપબલં = મરૂદ્ધૃત્યુ.
 ૪ યસ્યઃ = નિઘાસયિતારઃ = સંપતિની નિવાસરૂપ.
 ૫ શુભવાચનાઃ = પુણ્યશ્લોક.
 ૬ યાજયન્ = હપદ્વયન્ પ્રલ્થલયન્ = પ્રભવવિત કરી.
 ૭ ક્ષયદ્વીરમ્ = અત્યંત બલવાન.
 ૮ સુગં = સુખ.
 ૯ યોઃ = મયાનાંયાયનં પૃથક્કરણં = ભયનાશ.
 ૧૦ કાદે = કુવામાં.
 ૧૧ નિઘાઠ્ઠઃ = નિપતિતઃ = પડેલ. (યાદ્યપપત્ને).
 ૧૨ અપ્રયુષ્ઠન્ = અપ્રમાણન્ = પ્રમાદ કર્યા વિના. (યુષ્ઠ-
 પ્રમાદ).

સૂક્ત ૧૦૭.

ઋષિઃ—આગિસ્મ કુત્સ, દેવતાઃ—વિશ્વદેવ, છન્દઃ—ત્રિષ્ટુભ્.

યજ્ઞોદેવાનાં પ્રત્યેતિ સુમ્નમાદિત્યાસો ભવતા મુલ્લયન્તઃ ।

આત્રોર્વાંચીસુપતિર્વિવૃત્યાદં હોશ્ચિદ્યાવંચિત્તો વિજુરાસન્ત્ ॥૧॥

૧૦—યજ્ઞઃ । દેવાનાંમ્ । પ્રતિં । ઇતિ । સુમ્નમ્ । આદિત્યાતઃ ।
 ભવન્ત । મુલ્લયન્તઃ । આ । વુઃ । ઊર્વાંચીં । સુપ્તિઃ । વૃ-
 ત્યાત્ । ઊંહોઃ । ચિત્ । યા । વૈચિત્તો વિત્ત્વનાં । અસન્ત્ ॥૧॥

અ—૧૪, દેવેને મુખ પ્રમાડે. હે આદિત્યો !, તમે અમને સુખ
 પ્રમાડો. જે, ઈન્દ્રી પુરુષને પણ અતિશય ધન દેનાર હોય
 તેવી કૃપાદષ્ટિ, અમારી અભિમુખ વળે. ૧

उपनोद्देवा अवसागं मन्त्रं गिरसां सार्षभिः स्तूयमानाः ।

इन्द्रं इन्द्रियैर्मरुतो मरुद्भिरादित्यैर्नो अदितिः शर्मयंसत् ॥ २ ॥

५०— उप । नः । देवा । अवसा । आ । गमन्तु । अंगिरसाम् ।

सार्षभिः । स्तूयमानाः । इन्द्रः । इन्द्रियैः । मरुतः । मरुत्-

दभिः । आदित्यैः । नः । अदितिः । शर्म । यंसत् ॥ २ ॥

अ०—अंगिरसोनां गाथेन भनोवते स्तुतिं कशता देवा, रक्षन्

वा अन्नसक, अभने प्राप्त हो। इन्द्र, पोतानां धन मद,

(आगच्छुपयाश) मइत, (प्राण्यदि) भरतो सह, अने अदिति,

आदित्यो मद अभने सुख द्यो २

तन्नः इन्द्रस्तन्वर्हणस्तदग्निस्तदर्यमा तत्संविता च नो धात् ।

तन्नो मिश्रो वर्हणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ३ ॥ २६

५०— तत् । नः । इन्द्रः । तत् । वर्हणः । तत् । अग्निः । तत् ।

अर्यमा । तत् । संविता । चैनः । धात् । तत् । न । मिश्रः ।

वर्हणः । ममहन्ताम् । अदितिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत ।

द्यौः ॥ ३ ॥ २६ ॥

अ०—इन्द्र, अभने ते अन्न द्यो। वइष्णु, अग्नि, अर्यमा,

अपिता, अभने ते अन्न द्यो। मिश्र, वइष्णु, अदिति,

समुद्र, अने बुद्धोक्त, अभारी ते (पार्थना) ने पोपो। ३

६ति पथीशमे। वर्ग समाप्त.

सूक्त १०७.

१ अहो धात् = दारिद्र्यमपि मातस्य पुत्रस्य = दश्रीने पथु.

૨ વરિષોવિત્તરા = અતિસય ધન પ્રાપ્ત કરાવનાર (વિદ્-
લલાભે)

૩ અર્ષાઘી = અભિમુખ

૪ ઇન્દ્રિયૈ = ધન મહ

૫ ઘનઃ = અન્ન (વાયતેરન્ને)

સુક્ત ૧૦૮.

અમિ - આગિરસ કુતસ, દેવતા - ઇન્દ્રાગ્ની, ૭-૬ - ત્રિપુલ

યદન્દ્રાગ્નીચિત્તત્પોરયોવાપ્તભિવિશ્વાનિમુવંનાનિચષ્ટે ।

તેનાર્પાત્સુરયંતસ્થિવાસાયાસોમંસ્પપિચતંમુતસ્ય ॥૧॥

૧૦- ય ઇન્દ્રાગ્ની ઇતિ । ત્રિપુલમ । રયં । વામ્ । અમિ ।
વિશ્વાનિ । મુવંનાનિ । ચષ્ટે । તેનં । આ । યાતમ્ । સુદાયમ્ ।
તસ્મિન્દ્રવાસાં । અર્ષં । સોમંસ્ય । પિચતમ્ । મુતસ્ય ॥૧॥

અ-હે ઇન્દ્રાગ્ની !, તમે તમારો જે અતિસય સુદર રય, સર્વ
ભુવનોને સન્મુખ ભુવે છે તે એક રથવિને એકમા બેસી
આવો, અને તે પગી અને કાઢેના મોખરમગુ પાત કરો ।

યાવદિદમુવંનવિશ્વમસ્ત્યંરુવ્યચાંવરિમતાંગમીરમ્ ।

તાર્વાંઅયપાતવેસોમોઅસ્ત્વરંમિન્દ્રાગ્નીમનંસેયુવન્ધવામ્ ॥૨॥

૧૦- યાવંત । કુદમ્ । મુવંનમ્ । વિશ્વમ્ । અસ્તિ । રુદ્દાયવો ।
વરિમત' । ગમીરમ્ । તાત્વાં । અયમ્ । પાર્તવં । સોમં ।
આતુ । અમ્ । ઇન્દ્રાગ્ની ઇતિ । મનંસ । યુવન્ધવામ્ ॥૨॥

અ૦—આ મર્વ જગત્, પ્રમાણુમા જેટલું મર્વવ્યાપક તથા પોતાના
ગૌરવવડે ગંભીર છે, તેટલો દે હંદ્રાગ્ની !, આ મોમરસ,
તમને પાન ડગ્વા, તથા અંતઃકળ્પને આનંદ આપના
પર્વામ દે. ૨

ત્રકાયેદિસદ્યૈરુનામંમદ્રંસંધ્રીચીનાદંત્રણાઉતસ્યઃ ।

તાવિન્દ્રાગ્રીમુચ્યંચ્ચાનિષયાટ્ણઃમોમંસ્યટ્ણાટ્ણેયામ્ ॥૩॥

૧૦— ત્રકાયે ર્દનિં । હિ । મુચ્યંકુ । નામં । મુદ્રમ્ । મધ્રીચીના ।
વુત્રહત્તૌ । હુમ । મ્ । તૌ । હુન્દ્રાગ્ની ર્દનિં । વદ્રવંચ્ચા ।
ન્દિમધં । વૃણ્ણ । મોમંમ્ય । વૃણ્ણા । આ । વૃણેયામ્ ॥૩॥

અ૦—તમે, (“ હન્દ્રાગ્ની ” એવું) મધુન્તા દેવાણુકારક નામ
ન પાદન ક્યું છે વગી, હે શત્રુનાલક (હરત્રમી) !, તમે
એકા મધાયે જનાગ હા હે કામનાના વગસાવનાર !, તમે
મધાયેજ એમી વીર્યવાની મોમગસ (પેટમાં) રહે. ૩

સર્પિદ્વિષ્ણિષ્ણાંનજાનાયતત્ત્વેચાવર્હિરુતિસ્તિરાણા ।

તૃત્રિ સોમૈઃ૧રિંપિક્તેભિર્વાગિન્દ્રાંધ્રીસૌમ્નસાયંયાતમ્ ॥૪॥

૧૦— સર્પદૈદ્વેષુ । અગ્નિર્વૃ । આનૈજાના । યતદ્દૈત્વેચા । વર્હિઃ ।
હુમ્દતિં । તિસ્તિરાણા । તૃત્રિ । સોમૈઃ । ૧રિંદસિસ્તેમિ ।
અર્વાર્ । આ । હુન્દ્રાગ્ની ર્દનિં । સૌમ્નસાયં । યાતમ્ ॥૪॥

અ૦—અગ્નિ પ્રદીપ્ત થતા, (અર્વાર્ આદિએ હવિને) યુતયુક્ત
ક્યું છે, પણ મૃહણ કરી છે, તથા હર્ષાસન પાથરેલું છે. હે
હન્દ્રાગ્ની !, તામડતોગ મદ ઉત્પન્ન કરનાર મોમરસ મોમેર
રહે. ૪ તે તમે અનુગ્રહ કરવા, અમારી અભિમુખ પધારો ૪

યાનીન્દ્રાગ્રીચક્રયુર્વીર્યાણિયાનિરૂપાણ્યુતતૃણ્યાનિ ।

યાર્ચાપ્રત્નાનિમરુપાશિવાનિતેભિઃસોમંસ્વપિવત્સુતસ્ય ॥૫॥૨૬॥

૫૦— યાનિ । ઇન્દ્રાગ્રી ર્ગ્રી । ચક્રયુર્ । વીર્યાણિ । યાનિ । રૂ-
પાણિ । ઉત્ત । તૃણ્યાનિ । યા । વામ્ । પ્રત્નાનિ । મરુપા
શિવાનિ । તેભિઃ । સોમંસ્વ । પિવત્સુતમ્ । સુતસ્ય ॥૫॥૨૬॥

અ૦—હે હન્ડાગ્રી !, તમે જે વીરક્રમે રેના, જે નિરૂપમાણ
સૃષ્ટિ રચેલી, વળી વૃષ્ટિ-પ્રદનાદિક જે મયો કરેનાં, તથા
તમારે જે પુરાતન કત્યાણ્કરકે મધ્યપદુ છે તેસર્વ મમેત,
તમે આ સિદ્ધ કરેલ મોમરસનુ પ્રાપ્ત કરો ૫

ધતિ હવીશ્રમે વર્ગ સમારત.

યદર્થવપ્રધમર્વાંઘ્રાન્નોઽયસોમોઅસુરેર્નોવિહવ્યઃ ।

તામૃત્યાશ્રદ્ધામૃત્યાદિયાતમયાસોમંસ્વપિવત્સુતસ્ય ॥૬॥

૫૦— યત । અવ્રવમ્ । પ્રધમમ્ । વામ્ । કૃણાત । અવમ્ । સોમં ।
ઔસુઃ । નુ । વિહવ્યઃ । તામ્ । મૃત્યામ્ । શ્રદ્ધામ્ । અવિ ।
આ । હિ । યાતમ્ । અર્થઃ । સોમંસ્વ । પિવત્સુતમ્ । સુતસ્ય ૬

અ૦—વચ્ચરભાગ તમારે એવન કરતા, (‘ મોમવડે હુ તમને
પ્રસન્ન કરીશ ’ એમ) મે જે મધ્યર્થ ઉપિત, અત્યંત આદ-
રપૂર્વક કરેલી તેને ઉચેલી તમે આવો, અને મિદ્ધ પ્રેક્ષ
મોમરસનુ પ્રાપ્ત થશે આમ કવાથી, અમારો આ મોમરસ,
સત્તિને વડે અર્પણ કરવાને વધુ યોગ્ય થશે ૬

ચદિન્દ્રાગ્નીમદંધઃસ્વેદુરોણેયઃપ્રહ્ણિરાગ્નિવાયજત્રા ।

અતઃપરિવૃષ્ણાવાહિયાનમયાસોર્મસ્યપિવતંમુતસ્ય ॥૭॥

૫૦- યત્ । ઇન્દ્રાગ્ની ઇતિ । મદંધઃ । સ્વે । દુરોણે । યત્ ।

પ્રહ્ણિ । રાગ્નિ । વા । યજત્રા । અઃ । પરિ । વૃષ્ણૌ ।

આ । હિ । યાતમ્ । અર્થ । મોર્મસ્ય । પિવતમ્ । મુતસ્ય ॥૭

અર્થ-હે ઇન્દ્રાગ્ની !, જો તમે પોતાને ઘેર આનંદ કરતા હો, જો તમે પ્રાણજ્ઞ (યજમાન) ને ત્યાં (હવિ સ્વીકારવા) અથવા, ક્ષત્રિયને ત્યાં (યુદ્ધ રિતે સહાય કરવા) આનંદ કરતા હો, ગમે ત્યાં હો, તે સર્વ સ્થાનેથી હે કામનાના વરસાવનાર !, તમે અવશ્ય આવો, અને તે પછી સિદ્ધ કરેલ સોમરસનું પ્રાશન કરો. ૭

ચદિન્દ્રાગ્નીયદૃપુતુર્વશેષુયદ્યુષ્વનુપુપુરુપુસ્યઃ ।

અતઃપરિવૃષ્ણાવાહિયાતમયાસોર્મસ્યપિવતંમુતસ્ય ॥૮॥

૫૦- યત્ । ઇન્દ્રાગ્ની ઇતિ । યદૃપુ । તુર્વશેષુ । યત્ । દ્યુષ્પુ ।

અનુપુ । પુરુષુ । સ્યઃ । અર્થઃ । પરિ । વૃષ્ણૌ । આ । હિ ।

યાતમ્ । અર્થ । મોર્મસ્ય । પિવતમ્ । મુતસ્ય ॥ ૮ ॥

અર્થ-હે ઇન્દ્રાગ્ની !, જો તમે યદુને (અહિંસક મનુષ્યોને) ત્યાં, તુર્વશ (હિંસક મનુષ્યો) ને ત્યાં, દ્યુષ્ (દોષ કરનારને) ત્યાં, અનુ (વિક્ષાન અનુષ્ઠાતા) ને ત્યાં, કિંવા, પુરુને (કામના વડે પૂર્ણ કરવા ચોખ્ખ અન્યસ્તોતાઓને) ત્યાં હો, ગમે ત્યાં હો તે સર્વ સ્થાનેથી, હે કામનાના વરસાવનાર !, તમે અવશ્ય આવો, અને તે પછી સિદ્ધ કરેલ સોમરસનું પ્રાશન કરો. ૮

૧૦- એવં । ઇન્દ્રાગ્ની રૂપિ । પુષ્પિદશાસી । સુતસ્ય । વિદ્યા । અન્મ-
 મ્પેમ્ । સમ્ । જ્યતમ્ । ધનાનિ । તત્ । નઃ । મિત્રઃ ।
 વરુણઃ । મમહન્તામ્ । અદિતિઃ । સિન્ધુઃ । પૃથિવી । હતા ।
 ઘૌઃ ॥ ૧૧ ॥ ૧૭ ॥

અ-—હે ઇન્દ્રાગ્ની !, એ રીતે સોમરમતુ પ્રાપ્ત કરી. તમે અમને
 સર્વ સંપત્તિ લો મિત્ર, વરુણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી
 અને હુલેશક, અમારી તે (પ્રાર્થનાને) પોષે ૧૭
 ઇતિ સત્તાવીશમે વર્ષ સમાપ્ત

સૂક્ત ૧૦૮.

- ૧ ડરુચ્ચવા = વિસ્તીર્ણકાવચન = સર્વવ્યાપક (ડરુચ્ચવા
 જોકરણે).
- ૨ ઘરિમતા = ઘરિમણા ડરુચ્ચેન = પેતાના ગૌરવરૂપે
- ૩ ઘર = પર્વાપ્ત
- ૪ સદ્યક્ = સદગત = સંપૂર્ણ
- ૫ જ્ઞાનજાના = હર્ષોષિમાઝ્યેનાઙ્ગમ્ભી = હવિને પ્રત્યુત્થ
 કરનાર. (અંજૂચકૌ).
- ૬ યતશુષા = ગૃહીતશુષ્કૌ = પાણી ગૃહીત કરનાર.
- ૭ તિસ્તિરાજા = આસ્તોર્ણકૃતવતી = પામરનાર. (સ્મૃત્રા
 જ્ઞાદને).
- ૮ રૂપાણિ = નિરૂપ્યમ્ભ્ય ગાય-અથવાદિક ભૂતપ્રાણિભ્યો.
- ૯ પ્રત્નાનિ = પુરાતન
- ૧૦ અસુરેઃ = હવિષાંશ્લેષકે, = અપ્તિભે વડે (અસુક્ષેપણે).
- ૧૧ અવમસ્યાં = સન્નિકૃષ્ટાયા = સન્નિપૂર્ણ, સમાપન્નતિ.

સૂક્ત ૧૦૯.

અધિઃ—આગિરસ કૃત્સઃ દેવતાઃ—ઇદ્રાગ્નીઃ, ઉન્દઃ—ત્રિષ્ટુભ્.

વિશ્વરૂપમનમાવસ્યંઽન્છન્નિન્દ્રાગ્નીજ્ઞાસજ્જતવાસજ્જાતાન્ ।
ન્નાપાયુવત્પમંતિરસ્તિપદ્યંસત્રાંધિર્યંવાજ્જપન્તીમતક્ષમ્ ॥૧॥

પ૦— વિ । હિ । અસ્થંમ્ । મનવા । વૈવ્યઃ । ડુચ્છન્ । ઇન્દ્રાગ્ની
ઈતિ । જ્ઞામઃ । હૃત । વા । સદ્ધૈર્જાતાન્ । નિ । અન્ના ।
યુવત્ । પ્રૈદ્યપતિઃ । અસ્તિ । મદ્યંમ્ । સઃ । વ્રામ્ । ધિર્યમ્ ।
વાજ્જપન્તીમ્ । અતક્ષમ્ ॥ ૧ ॥

અ૦—હે ઇન્દ્રાગ્ની !, પ્રશંભનીય ધન મેળવવાની ઇચ્છા ધર્મા, હું
મનથી તમનેજ ખાસ ગાતિજન તથા બાધવસ્વરૂપે મમજી
છઉં. તમારા વિના બીજા કોઈએ, મને આ શ્રેષ્ઠ શુદ્ધિ આ-
પેશી નથી. તેની શુદ્ધિવાળા મેં, ધનની ઇચ્છા કરી આ સ્તોત્ર
રચેલું છે. ૧

અથ્રંવંદિમૂરિદાવંત્રરાત્રાંવિજાંમાતુરુત્રવાંધાસ્યાલાત્ ।
અપાસોર્મસ્યપ્રયંતીયુવન્ધ્યામિન્દ્રાગ્નીસ્તોર્મંજનયામિનવ્યંમ્ ॥૨॥

પ૦— અથ્રંવમ્ । હિ । મૂરિદોવંત્રદત્તરા । વ્રામ્ । વિદનાંમાતુઃ ।
હૃત । વા । ધ્વા । સ્યાલાત્ । અથં । સોર્મસ્ય । પ્રૈદ્યપતી । યુવદ-
ધ્યામ્ । ઇન્દ્રાગ્નો ઈતિ । સ્તોર્મમ્ । જનયામિ । નવ્યંમ્ ॥૨

અ૦—હે ઇન્દ્રાગ્ની !, કોઈ શુભલીન જામાતા (જેમ કન્યાવાળાને
પુષ્કળ ધન અર્પણ કરે તેના)થી, તથા કોઈ કન્યાઆતા

*યદિન્દ્રાગ્નીઅવમસ્યાપૃથિવ્યામ્-યમસ્યાપરમસ્યામુતસ્યઃ ।

અતઃપરિવૃષ્ણાવાહિયાતમયાસોમસ્યપિવતસુતસ્ય ॥૯॥

૧૦- યત્ । ઇન્દ્રાગ્ની ઇતિ । અવમસ્યામ્ । પૃથિવ્યામ્ । મુખ્યમ-
સ્યામ્ । પરમસ્યામ્ । હુત । સ્ય । અતઃ । પરિ । વૃષ્ણૌ ।
આ । હિ । યાતમ્ । અર્થ । સોમસ્ય । પિવતમ્ । મુતસ્ય ॥૯

અ૦-હે ઇન્દ્રાગ્ની !, જો તમે સન્નિહૃષ્ટ એવી આ જ્વાળા વિધે
હો, અન્તરિક્ષ લોક વિધે હો, કિંવા દ્વરતિ' એવા દુરલોક
વિધે હો, અને ત્યાં હો તે સર્વ સ્થાનેથી, હે કામનાના વર-
સાધનાર !, તમે આવો, અને સિદ્ધ કરેવ સોમરમતુ પ્રાપ્ત
કરો. ૬

યદિન્દ્રાગ્નીપરમસ્યાપૃથિવ્યામ્-યમસ્યામવમસ્યામુતસ્યઃ ।

અતઃપરિવૃષ્ણાવાહિયાતમયાસોમસ્યપિવતસુતસ્ય ॥૧૦॥

૧૦- યત્ । ઇન્દ્રાગ્ની ઇતિ । પરમસ્યામ્ । પૃથિવ્યામ્ । મુખ્યમ-
સ્યામ્ । અવમસ્યામ્ । હુત । સ્ય । અતઃ । પરિ । વૃષ્ણૌ ।
આ । હિ । યાતમ્ । અર્થ । સોમસ્ય । પિવતમ્ । મુતસ્ય
॥ ૧૦ ॥

અ૦-હે ઇન્દ્રાગ્ની !, જો તમે દ્વરતિ' દુરલોકવિધે હો, અન્તરિક્ષ
લોકવિધે હો, કિંવા અન્નિહૃષ્ટ (સમીપવતિ) એવી જ્વાળાવિધે
હો, અને ત્યાં હો તે સર્વ સ્થાનેથી, હે કામનાના વરસાધનાર !,
તમે આવો, અને સોમરસતુ પ્રાપ્ત કરો. ૧૦

* યોદ્ધિતીયસ્યાતૃતીયસ્યાપૃથિવ્યામસ્યાયુપાનાન્મેતિ ॥

તે૦ સં૦ ૧-૨-૧૨ ।

યદિન્દ્રાગ્નીદિવિષ્ણોયત્પૃથિવ્યાંયત્પર્વતેષ્ણોર્પધોઽપ્સુ ।

અતઃપરિવૃષ્ણાવાહિયાતમથાસોમસ્યપિવતસુતસ્ય ॥૧૧॥

૧૦— યત્ । ઇન્દ્રાગ્ની ર્હિતિ । દિવિ । સ્પઃ । યત્ । પૃથિવ્યામ્ ।
યત્ । પર્વતેષુ । ઓર્પધીષુ । અપ્હૃષ્ણુ । અતઃ । પરિ । વૃ-
ષ્ણૌ । આ । હિ । યાતમ્ । અર્થ । સોમસ્ય । વિવતમ્ ।
સુતસ્ય ॥ ૧૧ ॥

અ૦—હે ઇન્દ્રાગ્ની !, જે તમે ઘૃયોદગ્નિને હો, અને પૃથિવી વિષે
હો, જે પર્વત, ઓર્પધી વા જગ વિષે હો, અને ત્યાં હો
તે સર્વસ્થાનેથી, હે કામનાના વરસાવનાર !, તમે આવો, અને
સિદ્ધ કરેલ સોમરસનું પ્રાપ્ત કરો. ૧

યદિન્દ્રાગ્નીરદિન્તામૂર્પસ્યમધ્યેદિવઃસ્વધયાંપ્રાદયેયે ।

અતઃપરિવૃષ્ણાવાહિયાતમથાસોમસ્યપિવતસુતસ્ય ॥૧૨॥

૧૦— યત્ । ઇન્દ્રાગ્ની ર્હિતિ । રત્નદર્શતા । સૂર્યસ્ય । મધ્યે । દિવ ।
સ્વધયાં । પ્રાદયેયે ર્હિતિ । અતઃ । પરિ । વૃષ્ણૌ । આ । હિ ।
યાતમ્ । અર્થ । સોમસ્ય । વિવતમ્ । સુતસ્ય ॥ ૧૨ ॥

અ૦—હે ઇન્દ્રાગ્ની !, તમે હૃદય પામેલ આદિત્યના પ્રકાશમાન-
અંતરિક્ષના મધ્ય ભાગ વિષે, પોતાના તેજ અથવા અન્ન વડે,
સપુષ્પ રહે છે તેથી હે કામનાના વરસાવનાર !, તમે અને
ત્યાં હો તે સર્વ અંતરિક્ષ-ભાગમાંથી આવો, અને સિદ્ધ કરેલ
સોમરસનું પ્રાપ્ત કરો. ૧૨

પુષેન્દ્રાગ્નીપપિવાંસાસુતસ્યચિશ્વાસગમ્યસંજયતંઘનાંનિ ।

તન્નોમિત્રોવર્ણોમામહન્તામર્દિતિઃસિન્ધુઃપૃથિવીહૃતગૌઃ

૫૦— એવ । ઇન્દ્રાણી રૂતિ । પુષ્પિદ્વાંસો । સુવસ્ય । વિશ્વો । અસ્મ-
મ્યમ્ । સમ્ । જયતમ્ । વનાનિ । તત્ । ત્વઃ । મિત્રઃ ।
વરુણઃ । મમહન્તામ્ । અદિતિઃ । સિન્ધુઃ । પૃથિવી । જુત ।
ઘૌ ॥ ૧૨ ॥ ૨૭ ॥

અ૦—હે ઇન્દ્રાણી !, એ રીતે સોમરસનું પ્રાશન કરી, તમે અમને
સર્વ સપત્તિ દો. મિત્ર, વરુણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી
અને ઇસોઠ, અમારી તે (પ્રાર્થનાને) પોષે. ૧૭
ઇતિ સત્તાવીશમે । વર્ષ સમાપ્ત.

સૂક્ત ૧૦૮.

- ૧ ઉદઘ્યચા = વિસ્તીર્ણવ્યાપનં = સર્વવ્યાપક. (ઘ્યચક્ષા
જીકરણે).
- ૨ ઘરિમતા = ઘરિમણા ઉદઘ્યેન = પોતાના ગૌરવપદે.
- ૩ અરં = પર્ણપત.
- ૪ સઙ્ગપ્ત્ = સદ્ગતં = સંયુક્ત.
- ૫ માતજાના = દર્શાવિમાજ્યેનાઋગ્મતૌ = હવિને ધૃતયુક્ત
કરનાર. (ઝંજૂઘ્યકૌ).
- ૬ યતસ્રુચા = ગૃહોતસ્રુચૌ = પાણી ગૃહણ કરનાર.
- ૭ તિસ્તિરાણા = આસ્તીર્ણકૃતવંતૌ = પાથરનાર. (સ્ત્રાઋ
ચ્છાદને).
- ૮ રૂપાણિ = નિરૂપ્યમાણુ ગાય-અશ્વાદિક ભૂતપ્રાણિભ્યો.
- ૯ પ્રત્નાનિ = પુસતન.
- ૧૦ અસુરૈઃ = દશિપાંપ્રક્ષેપકૈઃ = ઋત્વિજ્ઞેવૈઃ. (અસુક્ષેપજે).
- ૧૧ અવમસ્યાં = નશ્વિકૃષ્ટાયાં = સન્નિષ્ઠઃ સમીપવર્તિ.

સૂક્ત ૧૦૯.

અધિ:-આગિરમ કુત્મ. દેવતા-ઇન્દ્રાગ્ની; ઉન્દ:-ત્રિષુક્

વિશ્વયંમનંસાવસ્પંદ્રચ્છન્નિન્દ્રાગ્નીજ્ઞાસુતવાંસજાતાન્ ।
નાન્પાયુવત્પ્રમંતિરસ્તિપદ્યંસત્રાંધિર્યંવાજયન્તીમતસમ્ ॥૧॥

૫૦- વિ । હિ । અસ્વયંમ્ । મનંવા । વૈસ્વ્યઃ । ડુચ્છન્ । ઇન્દ્રાગ્ની
ઇતિ । જ્ઞાસઃ । સુત । વા । સુદૈજાતાન્ । ન । અન્પા ।
યુવત્ । પ્રૈદ્યમંતિઃ । અસ્તિ । પદ્યમ્ । સઃ । વામ્ । ધિર્યમ્ ।
વાજયન્તીમ્ । અતસમ્ ॥ ૧ ॥

અ-હે ઇન્દ્રાગ્ની !, પ્રત્યક્ષ ધન મેળવવાની ઇચ્છા થતાં, હું
મનથી તમનેજ આસ જાતિજન તથા બાંધવસ્વરૂપે સમજું
છઉં. તમારા વિના બીજા કોઇએ, મને આ શ્રેષ્ઠ શુદ્ધિ આ-
પેલી નથી. તેની શુદ્ધિરાગ્ય મે, ધનની ઇચ્છા કરી આ સ્તોત્ર
રચેલું છે. ૧

અશ્રવંહિમૂરિદાવંતરાત્રાંવિજામાતુરુતવાંધાસ્યાલાત્ ।
અથાસોમંસ્યપ્રયંતીયુવમ્પ્રામિન્દ્રાગ્નીસ્તોમંજનયામિનવ્યમ્ ॥૨॥

૫૦- અશ્રવમ્ । હિ । મૂરિદોવંતદનરા । વામ્ । વિદનામાતુ ।
સુત । વા । પ્રા । સ્યાલાત્ । અથ । સોમંસ્ય । પ્રૈદ્યવંતી । યુવદ-
મ્યામ્ । ઇન્દ્રાગ્ની ઇતિ । સ્તોમંમ્ । જનયામિ । નવ્યમ્ ॥૨

અ-હે ઇન્દ્રાગ્ની !, કોઇ અશ્રુહીન જન્માતા (જેમ કન્યાવાગ્યાને
પુષ્કળ ધન અર્પણ કરે તેના)થી, તથા કોઇ કન્યાબ્રાતા

(પોતાની ભગિનીની પ્રીત્યેય પુષ્કળ ધન અર્પણ કરે તેના)
થી, પણ તમે અતિશય દાતાર છો એમ મેં અવરય સાબ-
ળ્યું છે તેથી, તમને સોમરસ અર્પણ કરવાની સાથે હું
નનતર સ્તોત્ર રચું છું ૨

માચ્છેન્નરુદ્ધર્મારિત્તિનાર્ધમાનાઃપિતૃણાશક્તીર્નુયચ્છમાનાઃ ।

ઇન્દ્રાગ્નિશ્ચાકંઠૃપળોમદન્તિતાદ્યદ્રોષિષણાંવાગ્પસ્યે ॥૩॥

પ૦— મા । છન્ન । રુદ્ધર્મ । રિતિ । નાર્ધમાના । પિતૃણામ્ । શક્તી ।

અનુદ્યચ્છમાના । ઇન્દ્રાગ્નિદર્શ્યામ્ । કમ્ । ઘૃપ્ણ । મદ-
ન્તિ । તા । હિ । ઐંદ્રીરિતિ । ધિષ્ણેનાંવા । વૃપસ્યે ॥૩॥

અ૦—દોરીની પેઠે, વશદોરી અવિચિત્ત ન રહે અને વિચિત્ત ન
થાય તેની પ્રાર્થના કરનાર, પિતૃઓની શક્તિ (વશ)ને અનુ-
ક્રમે નિયત-અખડિત-રાખવાની ધમ્માવાળા પુત્ર ઉપાદાન
કરવાને સમર્થ (એના ઉપાસકો), ઇન્દ્રાગ્ની તરફથી સુખ
પ્રાપ્ત થાય તે પ્રકારે તેમને આનંદિત કરે ॥ (કેમકે) તે
શત્રુનાશક બળને દેવ, તે સ્તુતિની સમીપમા હોય છે અથવા,
જ્યારે પાપાણ્ણરૂં આમડાની ઉપર (સોમરસ કાઢે છે) ત્યારે
ઉપાસક, તેમની સ્તુતિ કરે છે ૩

યુવામ્યદિવોષિષણામદ્રાવેન્દ્રાગ્નીસોમમુશતીસુનોતિ ।

તારંશ્વિનામદ્રહસ્તામુપાણીઆઘાંવતમર્ધનાપૃક્તમ્પૃષ્ઠ ॥૪॥

પ૦— યુવામ્યામ્ । દિવી । ધિષ્ણાં । મર્દાશ । ર-દ્રાગ્નો રિતિ । સો-
મમ્ । વૃશતી । સુનોતિ । તૌ । અશ્વિના । મદ્રહસ્તા । મુ-

પ્રાણી इति सुदृषणी । आ । धावतम् । मधुना । पुंक्तम् ।
अप्पु ॥ ४ ॥

અ૦—હે ઇન્દ્રાગ્ની !, તમને આનંદ આપવા, દ્યોતમાન તથા તમારી ઇચ્છા કરનાર વિષણુ (મંત્રવાણી), મોમરસ તૈયાર કરે છે. યજ્ઞ, દિવ્ય ચમ મોમરસ તૈયાર કરે છે. અમ્બસંપન્ન, સુંદર દોહડ-મંપન્ન, સુદક્ષ એવા હે ઇન્દ્રાગ્ની !, તમે જલ્દી આવો, અને (સોમમાં) જળનો મધુર પદાર્થ બેળવો. ૪

युवामिन्द्राग्नीवसुनोविभागेतवस्त्वमाशुश्रवहृन्नहत्ये ।
तावासद्यावृर्हिपियज्ञेअस्मिन्प्रचर्षणीमादयेषांसुतस्य ॥५॥२८॥

૧૦— યુવામ્ । ઇન્દ્રાગ્નીઈતિ । વસુનઃ । વિદ્ભાગે । તૈવ દર્શના । શુશ્રવઃ । વૃન્નહત્યે । તૌ । આદયેષાં । વૃર્હિપિં । યજ્ઞે । અસ્મિન્ । પ્ર । ચર્ષણી इति । मादयेषाम् । सुतस्य॥५॥२८॥

અ૦—હે ઇન્દ્રાગ્ની !, તમે સપતિ બેળવવામા અને શત્રુનો નાશ કરવામા અત્યંત જળજાન છે। એમ મે સાબળેતુ છે. હે મર્દિષ્ટા ઇન્દ્રાગ્ની !, તમે આ યજ્ઞવિષે દર્શાવેલ ઉપર બેસી, સોમરસનુ પાન કરી, છેક તૃપ્ત હો ૫

धति अशुषीगमे। वर्गं समाप्त

प्रचर्षणिभ्यःपृतनाहवेषुपपृथिव्यारिरिचाथेदिवशं ।
प्रसिन्धुभ्यःप्रगिरिभ्योमहित्वामेन्द्राग्नीविश्वामुवनात्ययः॥६॥

૧૦— પ્ર । ચર્ષણિભ્યઃ । પૃતનાહવેષુ । પ્ર । પૃથિયાઃ । રિચિ-

ચાણે इति । द्वि । प्र । सिन्धुदभ्य । प । गिरि-
दभ्य । मुद्दि वा । प्र । इन्द्राग्नी इति । विश्वो । सुवना ।
अति । अन्या ॥ ६ ॥

અન્—સગ્રામો વિષે આપ્તાન કરતાં હે ઇન્દ્રાગ્ની !, તમે સર
મનુષ્યો, પૃથ્વી, હુતોઠ, મનુષ્ય, પર્વત, તેમજ અન્ય સર્વ
જૂતપ્રાણિઓ અધિક સામર્થ્યવાન છે । ૬

* આર્ષરતુશિસંતવજરાહસ્માઈન્દ્રાગ્નોઅવતશર્ચીમિઃ ।
इमेनुतेरश्मयुःसूर्येस्ययेभिःसपित्वंपितरोनआसन् ॥ ७ ॥

૧૦— આ । આર્ષર્ત્ત્વૈ । શિસંતર્ત્ત્વૈ । યજ્ઞનાહુ इति यजदवाहु । अ-
स्मान् । इन्द्राग्नी इति । अवतम् । शर्चामि । इमे । नु । ते ।
रश्मय । सूर्ये । येभि । सपित्वૈર્મે । पितर । न ।
आसन् ॥ ७ ॥

અન્—હે વજ્રહસ્તા ઇન્દ્રાગ્ની !, અમારા માટે ધન સ પતિ આણે
અને અમને ઘો અને પોતાના પરાક્રમ વડે અમારૂં રક્ષણ
કરે । ને (અર્ચિ-આદિ-માત્ર) વડે, અમારા પિતૃઓ પ્રથમ
લોકને પામ્યા તે આ રશ્મિઓ, વૃ સુવના છે ।

सुरेन्दराशिसंतवज्रहस्तास्माईन्द्राग्नौअवतंभरेषु ।
तन्नोमिनोवर्णोभामहन्तामदिति सिन्धुःपृथिवीव्रतद्यौः ॥ ८ ॥ २९

* ૧ તેવિષમ્મિસમયસ્ત્વિષીહ । છાદાગ્યોપનિષદિ ।

૨ અગ્નિષાપાદિત્ય સાયમવિશતિતસ્માદન્નિર્દૂરાન્નક-
દદશે । તેન્ ઘાન્ ૨-૧-૨ ।

५०- पुंस्त्वदरा । शिखतम् । वज्रहन्ता । अत्मान् । इन्द्राग्नी
इति । अवतम् । मरुषु । तन् । नः । मित्रः । वरुणः । मम-
हन्ताम् । अदितिः । सिन्धुः । पृथिवी । उत । द्यौः॥८॥२९

अ०—हे वन्द्यदरा, हे नगरवेत्ता धन्वाभी !, तमे अभने संपत्ति
द्यौः सभाभो मित्रे, अमार्शं रक्षयुः क्षरे। मित्र, वरुण, अदिति,
सिन्धु, पृथिवी, अने द्यौः, अमारी ते (प्रार्थना), ने
पोषो. ८

धति आगच्छत्रीशभो वगं सभाप्त.

सूक्त १०९.

- १ वरुणः = प्रशंसनीय धन.
- २ ज्ञासः = ज्ञातीन् = शक्तिमधु. (सुखदुःखादिकं साम्येन
जानन्ति इति).
- ३ प्रमतिः = श्रेष्ठ बुद्धि.
- ४ सजातान् = सज्जनीय भांधिवो.
- ५ भूरिदायसरा = पुष्कल धन देनार.
- ६ प्रयती = प्रदानेन सह = अर्पयु करवा साथे.
- ७ नाधमानाः = याचमाना = प्रार्थना करनार. (नाधू-
याश्चोयां)
- ८ अनुयच्छमानाः = अनुक्रमेण नियतान् कुर्वन्तः = अ-
नुक्रमे, अपठित सभवांनी धृष्ट करनार
- ९ धिषणायाः = स्तुतिनी, अथवा, सोमरस दाडवाना अर्पनी.
- १० अग्रो = शत्रूनावृणन्ती हिसन्ती = शत्रुनाशक; यद्वा,
पापायु.

११ तवस्तमा = अतिशय जलवान्.

१२ चर्यणो = सर्वद्रष्टा.

१३ वृतनाहवेपु = भ्रमाम विषे आर्द्रान यतां.

१४ शिक्षतं = घो. (शिक्षतिर्दानकर्मा).

१५ सपिरयं = सहप्राप्तव्य स्थानं = अल्लोका. (आप्तृणां).

१६ भरतम् = आदरतम् = आपो. (ह).

सूक्त ११०.

ऋषिः—आगिरम क्रतुः, देवताः—ऋषयः छन्दः—५-८ त्रिष्टुप्,
अवसिष्ट—७ गती.

तुतंमे मपस्तदुतायतेषुनः स्वादिं प्राधीतिरचयापन्नस्यते ।

अयंसमुद्रः इविश्वदेव्यः स्वाहांकृतस्यसमुद्रः पुनः क्रभवः ॥ १ ॥

प०— तुतम् । मे । अपः । तत । उम् इति । तायते । पुनरिति ।

स्वादिंष्टा । घीति । उचयाप । शस्यते । अयम् । समुद्रः ।

इह । विश्वदेव्यः । स्वाहांकृतस्य । सम् । उम् इति ।

तुण्णुत । क्रभवः ॥ १ ॥

अ०—हे ऋषयो !, मे (पूर्वे अग्निष्टोमादिक) कर्म पद कर्मां.
तेन कर्मो, हु पुनः कर्त्तुं. तेभा, अत्यन्त अधुर स्तोत्र,
स्तुत्य (देव अर्थे) गवाय के. आ याग विने, सर्व देवोना
अर्थे, आ सोममाभर (लरप्रर लर्षो छे) ते स्वाहा—अपश्य-
करेण (सोमरम) तुं यान करी, तमे छेक दृष्ट हो १

* આમોગયંપયદિચ્છન્તેતનાપાંક્રાઃપ્રાચોમમકેચિદ્રાપયઃ ।

સૌર્ધન્વનાસથરિતસ્યમૂપનાગચ્છતસવિતુર્દશિર્ણોગૃહમ્ ॥૨॥

૧૦— આમોગયમ્ । પ્ર । યત્ । ઇચ્છન્તે । એતન । અપાંક્રાઃ ।
પ્રાચં । મમ । કે । નિત્ । ઓગયં । સૌર્ધન્વનામ । સ્થિ-
તસ્ય । મૂર્ધના । અગચ્છત । સવિતુઃ । દાશુર્ણ । ગૃહમ્ ॥૨

અ૦— પરિપશ્વતાનવાગા, પ્રાચીન આમનધુ એવા જે કોઈ તમે,
ઉપમોગ્ય મોમની ઇચ્છા કરી, જ્યારે તપશ્વર્ણ કરવા અર-
ણ્યમાં) ગયા ત્યારે હે સુધન્વના પુત્રો !, તમે, આચરેલ
(તપ)ની અધિકતાને લઈ હવીરના અર્પણ કરનાર સોમરસ
કાદના (યજમાન)ને ઘેર મયા મદ્યા, સોમપાન દેનાર
એવા સવિતાના (તૃતીય સ્વનામ્ય) નિવાસસ્થાનને
પામ્યા ૨

ત્તસવિતાવોમૃતત્વમામૃતદગોત્તંયચ્છવ્યન્તુએતન ।

ત્વંચિચમસમસુંરસ્યમર્સણમેઋસન્તંષઠ્ઠુતાચતુર્વયમ્ ॥૩॥

૧૦— તત્ । સવિતા । વ । અમૃતત્વમ્ । આ । અમૃત । અર્ગો-
દમ્ । યત્ । શ્વવ્યન્ત । એતન । ત્યમ્ । નિત્ । ચમસમ્ ।
અસુંરસ્ય । મર્સણમ્ । ઈર્કમ્ । સન્તમ્ । અઠ્ઠુતા । ચતુર્-
વયમ્ ॥ ૩ ॥

અ૦— (હે ઋષિઓ) !, જ્યારે તમે ગૃહ કરવાને અશ્વત્થ-સર્વ
કાર્ધને દેખાતા-એવા સવિતાને સોમપાનની વિશાળતા કરતા
આવો છો, ત્યારે તે (સવિતા), તમને અભિમુખ થઈ દેવપણું

ગ્રેરે છે. (અર્પણ કરે છે). (કમકે) તમે, ત્વષ્ટાએ નિર્માણ
કરેલા સોમલક્ષણ કરવાના એક ચમસના ચાર ભાગ
કર્પા. ૩

*विष्णुशर्मातरणित्वेनवाघतोमतीसःसन्तोअमृतत्वमानशुः ।
सौधन्वनाक्रभयःसूरचक्षसःसंवत्सरेसमंपृच्यन्तधीतिभिः ॥४॥

प०— विष्टी । शर्मि । तुरणिद्वयेन । वाघतः । मर्तसः । सन्तः ।
अमृतक्षत्रम् । अनशुः । सौघन्वनाः । अमर्षः । सूदक्षसः ।
संवत्सरे । सम् । अपृच्यन्त । धीतिद्विभिः ॥ ४ ॥

અનુ—ઉપાસક એવા (ઋણુઓ), (યાગદાનાદિક) કર્મ જલ્દી કરીને, મર્ત્ય સતા દેવપણાને પામ્યા, સૂર્ય સમાન પ્રકાશ, વા શાન-વાળા એવા તે સુધન્વાના પુત્ર ઋણુએ, વસતાદિકાળે કરાતા (અભિષેકાદિક) કર્મોવડે સચુકત થયા. (અર્થાત્ હવિર્ભાગને યોગ્ય થયા). ૪

क्षेत्रमिव विप्रमुस्तेजनेनैकपात्रं प्रवृज्यते ईमानम् ।
 उर्ध्वस्तुताडयन्मार्धमाना अभर्त्येषु श्रवणं च्छमाणाः ॥५॥३०॥

प०- क्षेत्रम् । एव । वि । ममु० । तेजनेन । एकम् । पात्रम् ।
 क्रमवत् । जेहेमानम् । उपदस्तुताः । उपदमम् । नोबमानाः ।
 अमत्येषु । शर्व० । इच्छमाना ॥ ५ ॥ ३० ॥

જા. — સમીપરથી ઝાંખિયો વડે સ્તુતિ કરાતા, સર્વોપમાધાયક (સોમ)
ની યાચના કરનાર, દેવોદ્ભવે હવિરન્નની ઇચ્છા કરનાર

ઋહુઓએ, હોમમાં વપરાતા એક ચમસની, હોતની પેડે.
તીક્ષ્ણ શબ્દે, (ચાર વિભાગ કરવા) મોજણી કરી. ૫

ધર્તિ ત્રીશઓ ત્રય સમાપ્ત.

✽ આમંત્રીયામન્તરિસંસ્યનૃમ્યઃ સુત્રેવંધૃતંજુહવામવિદ્વનાં ।

તરણિત્વાયેપિતુરંસ્યસશ્ચિરફ્રમત્રોવાજંમરુહન્દિવોરજઃ ॥૬॥

૧૦— આ । મંત્રીયામ્ । અન્તરિસંસ્ય । નૃમ્યઃ । સુત્રાદૈશ્વ ।
ધૃતમ્ । જુહવામ્ । વિદ્વનાં । તરણિૈત્વા । યે । પિતૃ ।
અસ્ય । સુચિરે । ઋમર્વ । યાગમ્ । અરુહન્ । દિવઃ ।
રમઃ ॥ ૬ ॥

અ—અંતરિક્ષલોકના યજ્ઞેતા (ઋહુઓ)ઓને, સુત્રા (પણા) વડે
ધૃત હોમીએ તે પ્રમાણેજ, યાગપૂર્વકે સ્તોત્ર અર્પણ કરીએ.
નેઓ સર્વજનતપાનક એવા આ સૂર્યના સામર્થ્યને પામ્યા
તે ઋહુઓ, સ્વર્ગલોકના (સોમલક્ષણ) અન્તરે પામ્યા. ૬

✽ ઋમુનેદન્દ્રઃ શર્વમાનર્વોયાનુશ્વર્જૈર્મિર્વસુર્દદિઃ ।

યુષ્માર્કદેવા અવસાર્હનિપ્રિયેર્શમિતિષ્ઠેમપૃસ્તુતીરર્મુન્વતામ્ ॥૭॥

૧૦— ઋમુઃ । નુ । દન્દ્રઃ । શર્વસા । નર્વોયાન્ । ઋમુઃ । વર્જૈર્મિઃ ।
વસુર્દમિઃ । વસુઃ । દુદિઃ । યુષ્માર્કમ્ । દેવાઃ । અવસા ।
અર્હનિ । પ્રિયે । અમિ । તિષ્ઠેમ । વૈસ્તુતીઃ । અર્મુન્વતામ્ ॥૭

* આદિત્યરશ્મયોપ્યુગ્મઘટચયન્તે । નિં ૧૧-૧૬. ।

* સુધન્વાને ઋહુ, વિશ્વા અને વાજ એ નામના ત્રણ
પુત્રો હતા.

અ૦—ઋષુ, પોતાના સામર્થ્યના યોગે, અમારો અત્યંત પ્રશન્-
નીય રક્ષક છે, ઋષુ, અગ તથા ધનન્ય યોગે, સપત્તિના
ભગારૂપ છે. અમને તે, ધન તથા સપત્તિનો દેનાર હો હે
ઋષુ આદિ દેવો !, તમારા રક્ષણના બળે, શુભ દિવસે અમે
શત્રુઓની સેનાને દહર દર્ધ જીતીએ ૭

નિર્ધર્મેણઋષવોગાર્મર્ષિશ્વતસંવૃત્સેનામૃજતામ્રાતરપુનઃ ।

સૌર્ધન્વનાસાસ્વપત્યયાનરોજિત્રીયુવાનાપિતરાકૃણોતન ॥૮॥

૧૦— નિ । નર્ધર્મેણ । ઋષવ । ગાર્મ । ઈર્ષિશ્વત । સમ્ । વૃત્સેના ।
અમૃજત । મ્ તરમ્ । પુનરિતિ । સૌર્ધન્વાસ । સુદઅપ્ત્યયા ।
નૈર । મિત્રી ર્જિત્રી । યુવાના । પિતરા । અકૃણોતન ॥૮॥

અ૦—હે ઋષુઓ !, તમે આમડા વડે ગાયને છેક (જીવતી)
બનાવી, અને તે ગાયને વાછડા સાથે બેટો કરાવ્યો. સુધન્વાના
હે યજ્ઞનેતા પુત્રો !, તમે રક્ષા કર્માચરણના યોગે, જીર્ણ માત-
પિતાને પુન તરણ બતાવ્યા ૮

વાર્જેભિર્નોવાર્જસાતાવચિદ્વૃષ્ણમાર્દ્રિન્દ્રચિત્રમાર્દર્પિરાધઃ ।

તન્નોમિત્રોવરુણોમામહન્તામર્દિતિઃસિન્ધુઃપૃથિવીવૃતત્રયૈઃ ॥૯॥૧૧

૧૦— વાર્જેભિ । ન્ । વાર્જવાર્તા । ઈર્ષિદ્વિ । ઋષુદ્વાપાન્ । ર્દ્રિન્દ્ર ।
ચિત્રમ્ । આ । દર્પિ । રાધઃ । તત્ । ન્ । મિત્ર । વરુણ ।
મમહન્તામ્ । અર્દિતિ । સિન્ધુઃ । પૃથિવી । વૃત । દ્યૌઃ ॥
૯ ॥ ૧૧ ॥

અ૦—હે ઇન્દ્ર !, ઋષુઆદિ સહ વૃ, સઆમવિષે અર્ધો વડે
અમારે રક્ષણ કરે. અથવા, અન્ન-પ્રાપ્તિ પ્રમત્રે અમને

અન્નમંપન્ન કર. અમને, આદરપૂર્વક મુંદર ધન અપંખ કર.
મિત્ર, વરુણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી અને ધૃતેણી,
અમારી તે (પ્રાર્થના)ને પોષે. ૬

ઈતિ ઐકત્રીયશ્લોકો વર્ગ સમાપ્ત.

સૂક્ત ૧૧૦.

- ૧ ઋષયાણ = સ્તુત્યાણ = સ્તુત્યાર્થ.
- ૨ તાયતં = વિભક્તિ છે.
- ૩ આમોગયં = ઉપભોગ્ય.
- ૪ અપાયાઃ = પરિપક્વ યાનવાગા.
- ૫ આપય = પ્રાપ્તિયતારા = પ્રાપ્તિપ્રદ.
- ૬ મૂમના = મૂમનાઘનુસ્થેન = અધિકતાને લક્ષ.
- ૭ અગોષ્ઠમ્ = ગૃહિતુમશ્વર્યં = સર્વસ્વમાન.
- ૮ અસુરસ્ય = ભવદુઃ = ભવદાએ નિર્માણ કરેલ.
- ૯ યાચતાઃ = પ્રતિવિમિશ્રયતાઃ = અતિવિશેષ-વડે-સ પત્ર
- ૧૦ તરણિત્વેન = જલિ.
- ૧૧ વિદ્યો = દયાપ્યજ્ઞતા = વ્યાપ્ત કરીને. (વિદ્યુદ્ધવાતી).
- ૧૨ શર્મા = કર્મ.
- ૧૩ તેજનેન = તીક્ષ્ણ શબ્દવડે.
- ૧૪ જેહમાનમ્ = હોમક્રિયાંપતિપ્રયત્નમાન = હોમક્રિયામાં
વપરાતા. (જેહમયત્ને).
- ૧૫ નાધમાનાઃ = યાચમાનાઃ = યાચના કરનાર
- ૧૬ તરણિત્વા = ક્ષિપત્ત્યેન = જલિ.
- ૧૭ દદિઃ = દાતા.
- ૧૮ પૃત્સુમીઃ = સેના.

१९ निरपिशत = नि शेषेणाग्लिष्टा सयुक्तम् = संयुक्त करी.
(पिशअवयये)

२० तिघो = शुभ्रं, वृद्ध (जप्यपोषानी)

२१ अघिङ्गि = व्याप्नुहि = व्याप्त कर (विष्टव्याप्तौ)

सूक्त १११.

अधि-आगिरस कृत्स्न, देवता-समु ७-६-५ त्रिष्टुभ,
अवशिष्ट जगती

तल्लघर्थसुवृत्तविघ्ननापसस्तक्षन्हरीं इन्द्रवाहावृषण्वम् ।
तल्लन्पितृभ्यां प्रभवो युव वयस्तल्लन्वत्सायं मातरं सचाभुवम् ॥ १ ॥
प०- तल्लन् । रथम् । मुद्वृत्तम् । विघ्नोऽभवत् । तल्लन् । हरी
इति । इन्द्रवाहा । वृषण्वम् इति वृषण्वम् । तल्लन् ।
वितृढभ्याम् । नृमव । युवत् । वयं । तल्लन् । वत्सायं ।
मातरम् । सुचौहभुवम् ॥ १ ॥

अ०-विष्ट-शानपूर्वक, कौश-यपूर्वक काम करनेर अशुभोत्थे, इडे
करनेर वा इडे अकेवावे रथ, तथा इन्द्रना वाहनभूत तथा
पुत्र वा सपतिमान हरी नामना अश्वे निर्माणु कर्मा
तेभ्यो पोतानां वृद्ध मातपिताने तइषु वय प्राप्त करावु
तथा वा७३ अर्थे, तेनी साथे होनेर गायने निर्माणु करी १

आनोयज्ञाय तक्षतऋभुमद्वय क्रत्वेदक्षाय सुप्रजावतोमिषम् ।
यथाक्षयामसर्ववीरया विशाव नः सर्वाय गसयास्विन्द्रियम् ॥ २ ॥

૧૦— આ । નુઃ । યુજાય । તક્ષત । ક્રમુદમ્ । વયઃ । કચ્ચે ।
 દશાય । મુદ્ધપ્રમાર્ધતીમ્ । ર્પમ્ । ચર્પા । સર્પામ્ । સર્પદશી-
 રયા । વિશા । તત । નુઃ । શર્પાય । ધોમય । છુ । રુન્દિ-
 વમ ॥ ૩ ॥

અ૦—(હે ક્રમુદમો !) અથવા યનાર્થ, અપત ઉત્તમવા દશી-
 ગ્ન ચોમેર નિર્માણ કરે. અમે કર્મ તથા બળમ્પન્ન થઇએ
 તે માટે તમે, અમારા અર્થ રૂડા પુત્રપૌત્રાદિ વડે યુક્ત એવી
 સંપત્તિ (નિર્માણ કરે). પુત્રપૌત્રાદિક સર્વ પ્રજામદ(સુખે)
 રહીએ તથા બળ-મ્પન્ન થઇએ તે પ્રકારનું ધન અમને
 રૂડી રીતે દો ૨

આર્તક્ષતસ્રાતિમ્સ્મધ્યમૃમયઃસ્રાતિરયાંયસ્રાતિર્મર્તેનરઃ ।
 સ્રાતિર્નૌજૈત્રીસંપદેતરિશ્વર્હાન્નામિમનાંપિવૃત્તનાસુમુક્ષણિમ્ ॥ ૪ ॥

૧૦— આ । તક્ષત । સ્રાતિમ્ । અસ્મધ્યમ્ । ક્રમુદમ્ । સ્રાતિમ્ ।
 રયાંય । સ્રાતિમ્ । અર્ધેન । નર । સ્રાતિમ્ । ન । જૈત્રીમ્ ।
 સમ્ । મહેત । વિશ્વર્હા । જૈત્રીમ્ । અનામિમ્ । વૃત્તનાસુ ।
 સૈર્લક્ષણિમ્ ॥ ૪ ॥

અ૦—હે યજ્ઞેના ક્રમુદમો !, અમને ચોમેરથી ધન આણી આપો.
 અમારા પુત્રાદિકને ધન આણી આપો તથા અમને અશ્વ-
 ચોખ્ખુ ધન આણી આપો સદા સર્વદા (સર્વ યજ્ઞો) રૂડી
 રીતે પૂજે તેવી સર્વોત્કૃષ્ઠ મપત્તિ અમને દો. અમે સમામ વિશે
 અમારા અભિજન કરનાર, સમાન વા અધિક વધના યજ્ઞોના
 અથવા મિત્ર વા યજ્ઞોના (તમારી કૃપાથી) પરજલવ કરીએ. ૩

ઋષુક્ષણમિન્દ્રમાહુંવક્તવ્યંઋષૂન્વાજાન્મસ્તુઃસોમંધીતયે ।

હ્રમામિત્રાવરુણાનૂનમશ્વિનાતેનોદિન્વન્તુમાતયેજિગે ॥ ૪ ॥

૧૦— ઋષુક્ષણમ્ । ઇન્દ્રમ્ । આ । હુમે । વક્તવ્યે । ઋષૂન્ । વાજાન્ ।
મસ્તુઃ । સોમંધીતયે । હ્રમા । મિત્રાવરુણા । નૂનમ્ । અશ્વિના ।
તે । નુઃ । દિન્વન્તુ । માતયે । ધિયે । જિગે ॥ ૪ ॥

અ૦ - મારા રક્ષાધાર્ય તથા સોમપાનાર્ય હું, મહાન ઇન્દ્ર, ઋષુ,
વિશ્વા અને વાજને, તથા મરુતોને આર્દ્રાન કરું છું.
મિત્રાવરુણ તથા અશ્વિન ને અવસ્થ આર્દ્રાન કરું છું.
તે અમને ધન, ઈર્ષ તથા જપાર્ય પ્રેરે. ૪

ઋષુર્મૈરાયસંશિશાતુસાતિસમર્થજિદ્વાજોઽસ્માંઅંબિષ્ઠ ।

તન્નોમિત્રોવરુણોમામહન્તામદિતિઃસિન્ધુઃપૃથિવીહુતઘૌઃ॥૫॥૩૨

૧૦— ઋષુઃ । મૈરાય । સમ । શિશાતુઃ । સાતિમ્ । સૈમર્થ્યદક્ષિત્ ।
વાનઃ । અસ્માન્ । અંબિષ્ઠ । તત્ । નુઃ । મિત્રઃ । વરુણ ।
મમહન્તામ્ । અદિતિઃ । સિન્ધુઃ । પૃથિવી । હુત । ઘૌઃ ।
॥ ૫ ॥ ૩૨ ॥

અ૦— ઋષુ, અમને સત્રાગાર્ય અમને ધન જલ્દી પ્રેરે.
સન્શિત વાજ, અમારું રક્ષણ કરો મિત્ર, વરુણ,
અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી, અને ઘુલોક, અમારી તે
(પ્રાર્થના) ને ચોરો ૫

ઇતિ જત્રીશમેઃ વર્ષ સમાપ્ત.

सूक्त १११.

- १ विशन्तायमः उत्कृष्टेनज्ञानेननिष्पाद्य कर्माणोलाभयत्क-
मांणो घा = गानपूर्वकं वा औशस्यपूर्वकं क्षमं इत्यार.
- २ सद्यभुयम् = सहभुय सहवर्तमाना = भाये हेत्यार.
- ३ धास्त = धत्त = घा
- ४ जैत्रां = जयशोकां = भर्वाधिकं
- ५ सश्रणिम् = अभिमवन्तम् = पराभव इत्यार (सहजभिभवे).
- ६ ज्ञाति = सहजात = भगान् दयनो वा अन्ध
- ७ जिघे = जघार्थ.
- ८ प्रभुक्षणम् = मदान्.
- ९ मराय = मृगामार्थ.
- १० शिशानु = तिषणीकरोतु = जगदी प्रेते-प्राप्त करावे.
- ११ समर्पयितु = दत्तुमित् (मर्गा. मनुष्या ते. सहवर्तते
इति संग्रामः तत्र जेता)

सूक्त ११२.

अग्नि - आगिरस कुलम्, देवता - पदेती नमः पदेतु यरथु घावा
पृथिवी, नीलु यरथु अग्नि, अवशिष्ट सुकतना अश्विनः
७-६-२४, २५ त्रिकुल, अवशिष्ट नमती

इष्टेयावापृथिवीपूर्वचित्तयेयिष्ठमसुरुचंयामन्निष्टये ।

याभिर्भरेक्षारमंशायजिन्वयस्ताभिरुपुक्रुतिभिरश्विनागतम् ॥ १॥

૧૦— ફેલે । ઘાવાપૃથિવી રૂતિ । પૂર્વદનિર્લેયે । અગ્નિમ્ । ધુર્મમ્ ।
 સુદરુન્નમ્ । ધૌર્મન્ । દુષ્ટયે । યામિ । ધૈર્ । । કૌરમ્ । અ-
 શૌય । મિન્દય । તામિ । ઠમ્ રૂતિ । સુ । કૃતિદમિ ।
 અશ્વિના । જા । ગતમ્ ॥ ૧ ॥

અ.—હે ઘાવાપૃથિવી !, પેહેનેથીજ (અશ્વિવનાને) ચેતનવા
 હુ તમારી સ્તુતિ કરે છુ અથવા, અમારા સ્તોત્રની (બીજા
 સ્તોત્રની) પૂર્વેજ કદર થાય તે અર્થે, હુ ઘાવાપૃથિવીની
 સ્તુતિ કરે છુ (અશ્વિનોનુ) આગમન થતા, હુ ઈચ્છુ તથા
 રૂઠી કાંતિવાળા (આર્ધુનીય) અગ્નિની યાગાર્થ સ્તુતિ કરે
 છુ હે અશ્વિન્ !, અમાયવિરે તમારા વાગ્ય અર્થે (જય
 પ્રાપ્ત્યર્થ) તમારા જે સરક્ષણ મહિત (આગમન કરી)
 રાખનાર કરે છે તે સરક્ષણથી પુક્ત થઈ, તમે (અમારા
 પ્રત્યે આગમન કરે) ૧

યુવોટાનાયસુમરાંઅસુશ્વતોમ્યમાતસ્યુર્વવસનમન્તવે ।
 યામિર્ધિયોર્વયુર્ધ્મસ્ત્રિષ્ટયેતામિરુપુકૃતિર્ધિર્મિરશ્વિનાર્ગતમ્ ॥૨॥

૧૦— યુવો । ટાનાય । મુદમાર્ । ઈસશ્વર્ । રયમ્ । જા ।
 તસ્યુ । વૃવસમ્ । ન । મન્તવે । યામિ । ધિયે । અવેય ।
 કર્મન્ । દુષ્ટયે । તામિ । ઠમ્ રૂતિ । સુ । કૃતિદમિ ।
 અશ્વિના । જા । ગતમ્ ॥ ૨ ॥

અ.—સ્તોતાઓ! જેમ સ્તોત્રાર્થ સમજવા વાગ્નિપુણ વિદ્વાન પુરુષ
 પાસે એકલા થાય, તેમ રૂઠા સ્તોત્ર અર્પણ કરનાર અન્યત્ર
 અનાસક્ત એવા સ્તોતાઓ હે અશ્વિન્ ! તમારા રથ પાસે
 મન-ધાણાર્થે એકલા થાય છે જેના થોડે તમે (વાગ્ય) કર્મ

પ્રથમ વિદ્વાન પુત્રોને પાપન કરો છો તે મંત્રશાસ્ત્ર સદ તમે
(અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો. ૨

*યુવંનામૌદિવ્યસ્યપ્રજામંતેત્રિશાંસંયથોઅમૃતસ્યમુજ્મનાં ।

યામિર્ધેનુપસ્વં૧પિન્વંયોનરાતામિરુપુકૃતિર્મિરશ્ચિનાગંતમ્ ॥૩॥

૧૦— યુવમ્ । તામૌમ્ । દિવ્યસ્ય । પ્રજામંતે । વિશામ્ । ક્ષયયઃ ।
અમૃતસ્ય । મુજ્મનાં । યામિઃ । ધેનુમ્ । અસ્વૈર્ધે । પિન્વય ।
નરા । તામિ । ઉમ્ ૨૩૧ । મૃ । કૃતિદમિઃ । અશ્ચિના ।
આ । ગતમ્ ॥ ૩ ॥

અ:—હે પરાક્રમી અશ્ચિન્ દેવો !, તમે દિવ્ય સોમના બળવડે, તે
(ત્રણે દોહની) પ્રજાનું પ્રવાસન કરવાને અથવા, વૃદ્ધિજન
વરસાવવાને સમર્થ થાવ છો. જેના યોગે તમે શશુ (અપિના)
અથે, વાંઝણી ગાયને દૂઝણી કરી તે કૃપા સદ તમે (અમારા
પ્રત્યે) આગમન કરો ૩

*યામિઃપરિદમ્પ્રાતનંયસ્યમુજ્મનાંધ્વિમાતાતુર્પુતરણિર્વિભૂપંતિ ।

યામિસ્ત્રિપન્તુરભગ્ધ્વિચક્ષુણસ્તામિરુપુકૃતિર્મિરશ્ચિનાગંતમ્ ॥૪॥

૧૦— યામિઃ । પરિદમ્પ્રૈમા । તનંયસ્ય । મુજ્મનો । ધ્વિદમ્પ્રાતા ।
તુર્પુ । તુયોનિઃ । વિદમ્પુપંતિ । યામિઃ । ધ્વિદમ્પ્રૈતુઃ । અર્પવત્ ।
વિદ્વક્ષણ । તામિઃ । ઉમ્ ૨૩૧ । મૃ । કૃતિદમિઃ । અઃ
શ્ચિના । આ । ગતમ્ ॥ ૪ ॥

* લુઓ મંત્ર ૧૬ મો.

* વાયોરમિરિતિ । તે૦ આ૦ અશ્વમપ્રવાઠકે ।

નિમન્તુ અને કક્ષીયાન એક.

જા૦—જેના યોગેં યોગેર બ્રમણ કરનાર, ઉભયલોકનો નિર્માતા વાયુ, અથવા બે અરણિઓથી ઉત્પન્ન હોનાર પુત્રરૂપ અગ્નિના બળવડે વાયુ, શીઘ્રગામી મધ્યે અત્યંત શીઘ્રગામી રૂપે વ્યાપ્ત થાય છે, અથવા સર્વ પદાર્થને વિશૂંચિત કરે છે, જેના યોગેં ત્રિવિધ મરાવિષે કુશળ એવો ધક્ષીવાન વિદ્વાન થયો, તે (સર્વેય) સંરક્ષણ સહ હે અશ્વિનદેવો !, તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો. ૪

શ્વપાર્શ્વિર્ભનિર્વૃત્તં સિતપ્રધમ્યઽધ્વન્દનમૈરંયત્તં સ્વદૃશો ।

યામિઃ કણ્વં પ્રસિપાં સન્તમાર્વતં તામિરુપુકૃતિભિરશ્વિનાર્ગતમ્

॥૫॥૩૩॥

૧૦— યામિઃ । રંયમ્ । નિર્વૃત્તંમૈ । સિતંમૈ । અતઃપ્રધમ્યઃ । ઉત । વન્દનમ્ । રૈરંયતમ્ । સ્વીઃ । દૃશો । યામિઃ । કણ્વંમ્ । પ્ર । સિપાંસન્તમ્ । આર્વતમ્ । તામિઃ । ઉપુકૃતિ । સુ । કૃતિઃપિઃ । અશ્વિના । આ । ગતમ્ ॥ ૧ ॥ ૩૨ ॥

જા૦—હે અશ્વિન (દેવો) !, જેના યોગેં તમે કુવામાં (જળ વિષે) દેંદ્રેશ પાશળદ્વ રેણ તથા વન્દનને જળ બહાર કાઢી સૂર્યપ્રકાશ દાખવ્યો, જેના યોગેં (અધિકારમાં દેંદ્રેશ) પ્રકાશેન્ધુ કણ્વનું રક્ષણ કરેલું તે સંરક્ષણ સહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો. ૫

ઇતિ તેવીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

* ૧ રેણના ઉલ્લેખ માટે જુઓ. ૧૦-૩૧-૨, ૧-૧૧૭-૪, ૧-૧૧૬-૨૪.

૨ વન્દનના ઉલ્લેખ માટે જુઓ. ૧-૧૧૬-૬, ૧-૧૧૮-૬, ૧-૧૧૯-૭, ૧-૧૧૬-૧૧; ૧૨૭. ૬. ।

•યામિરન્તકુંજસમાનમારણેભુજ્યુયામિરન્યધિમિર્જિજિન્વયુઃ ।
યામિઃ,કુર્ફન્ધુમ્વ્યૈચ્ચજિન્વયસ્તામિરુપુકૃતિમિરશ્વિનાગતમ્ ॥૬॥

૧૦- યામિઃ । અન્તર્જમ । મર્મવાનૈમં । આર્દ્ધારણે । મુખ્યમ્ ।
યામિઃ । અભ્યધિદમિઃ । જિજિન્વયુઃ । યામિઃ । કુર્ફન્ધુમ્ ।
વ્યૈમ્ । ચ । જિન્વયઃ । તામિઃ । કુમરૂતિ । સુ । કૃતિ-
દમિઃ । અશ્વિના । આ । ગતમ્ ॥ ૬ ॥

અ-—જેના યોગે તમે અગાધ રૂપવિષે (અસુરોએ) દેહસ, ખૂડી
મરતા અન્તઃક (શત્રુઓનો અંત લેનાર રાજર્ષિ)ને ઉગાર્યો,
જે અત્રાં (નોંધ)ના યોગે (મમુદનિમમ્ સર્વપાલક તુષ
પુત્ર) ભુજ્યુને ઉગાર્યો, જેના યોગે કર્ક-કુ તથા વચ્ચને
તૃપ્ત કર્યો, હે અશ્વિનુદેવો !, તે મંરુશ્વ સહ તમે (અમારા
પ્રત્યે) આગમન કરો. ૬

•યામિઃશુચન્તિર્ધનસાંમુપસદંતસંપ્રર્ધમોમ્પાર્વન્તમગ્રયે ।
યામિઃ,પૃશ્નિગુપુરુક્તસમાર્વન્તામિરુપુકૃતિમિરશ્વિનાગતમ્ ॥૭॥

૧૦- યામિઃ । શુચન્તિમ્ । ધનસૌમ્ । સુદંતંસદમ્ । તમમ્ ।
પ્રર્ધમ્ । પ્રોઘ્યાદન્તમ્ । અગ્રયે । યામિઃ । પૃશ્નિદગુમ્ ।
પુરુદ્ધુત્સમ્ । આર્વન્તમ્ । તામિઃ । કુમરૂતિ । સુ । કૃતિદમિઃ ।
અશ્વિના । આ । ગતમ્ ॥ ૭ ॥

* ॥ તુમોદમુજ્યુમશ્વિનોદમેચ । ઋ० સં० ૧-૮-૮ ।
૨ વચના ઉશ્વેષ માટે ભુજો ૧-૬૪-૬; ૨-૧૩-૧૨;

૪-૧૧-૬. ।

* અગ્નિને ઉગારવેલો તે સંબંધમાં ભુજો ૧૧૭-૩.

ર્થમ્ । નર્થમ્ । આવંતમ્ । તામિઃ । ડમ્ ઇતિ । સુ । ડતિ-
દમિઃ । અશ્વિના । આ । ગતમ્ ॥ ૯ ॥

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવો) !, તમે જેના યોગે, મધુર નદીને વેહે-
વાવો છો, હે જ્વારહિન દેવો !, જેના યોગે તમે વસિષ્ઠને
પ્રસન્ન કરેલા, જેના યોગે તમે કૃતસઃ, શ્રુતર્થ અને નર્થ
(ઋષિ) નું રક્ષણ કરેલું, તે મંરક્ષણ સહ તમે (અમારા પ્રત્યે)
આગમન કરો. ૯

*યામિર્વિશ્વલાંઘનસામંથર્થ્યમહસ્રમીહૂઆજાવર્જિન્વતમ્ ।

યામિર્વશંપ્રશ્વ્યપ્રેણિમાવંતતામિરુપુડ્ઢતિમિરશ્વિનાગંતમ્ ૧૦॥૨૪

૧૦— યામિઃ । વિશ્વલામ્ । ધનદમામ્ । ઐર્થર્થ્યમ્ । મહસ્રમીહૂ ।
આજૌ । અર્જિન્વતમ્ । યામિઃ । વશંમ્ । અશ્વ્યમ્ । પ્રેણીર્મ્ ।
આર્વંતમ્ । તામિઃ । ડમ્ ઇતિ । સુ । ડતિદમિઃ । અશ્વિના ।
આ । ગતમ્ ॥ ૧૦ ॥

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવો) !, જેના યોગે તમે ધનસંપન્ન, (જાધો
હોદાઈ જવાથી) હૌંધવાને અસમર્થ, એવી (અગસ્ત્યના પુરો-
હિત એલની સંબંધિની) વિશ્વલાને હૌંધવાને સમર્થ કરી,
જેના યોગે તમે સ્તુતિના પ્રેરક અશ્વાધ્યના પુત્ર વશ(ઋષિ)નું
રક્ષણ કરેલું, તે સંરક્ષણ સહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન
કરો. ૧૦

(ધૃતિ ચોત્રીશમે વર્ષ સમાપ્ત).

* ૧ ઘેરિયાચ્છેદિપર્ણમ્ । ઋ૦ સં૦ ૧-૮-૧૦. ।

૨ વિશ્વલા સંબંધર્મા જુઓ ૧-૧૧૬-૧૫.

૩ અશ્વાધ્ય સંબંધર્મા જુઓ ૮-૬૬-૨૧; ૧-૧૧૬-૨૧;

૧૦-૪૦-૭.

યામિઃ સુદાનૂઔશિનાયં વણિજેંદીર્ઘ્યં વસેવધુકોશોઅક્ષરત્ ।
 કક્ષીવંન્તસ્તોતારંયામિરાવંતંતામિરુપુઋતિભિરશ્વિનાર્ગતમ્ ॥ ૧૧

૧૦— યામિઃ । સુદાનૂ ઇતિ સુદ્ધાનૂ । ઔશિનાયં । વણિજેં । દી-
 ર્ઘદશ્યં વસે । મધુ । કોશઃ । અક્ષરત્ । કક્ષીવંન્તમ્ । સ્તોતા-
 રંમ્ । યામિઃ । આર્ધનમ્ । તામિઃ । ઋમ્ ઇતિ । સુ । ઋતિ-
 દમિઃ । અશ્વિના । આ । મતમ્ ॥ ૧૧ ॥

અ૦—હે રક્ષા દાનવાળા અશ્વિન્ (દેવા) !, જેના યોગે તમે,
 ઉશિષ્પુત્ર દીર્ઘઅવા નામના વણિક (ઋષિ)ના અર્થે મધુર
 વૃષ્ટિજળ સિન્ધુ, તથા જેના યોગે સ્તોત્રકર્તા (ઉશિષ્પુત્ર)
 કક્ષીવાનનુ રક્ષણ કરેયું, તે (સર્વેય) મરક્ષણ સહ તમે
 (અભારા પ્રત્યે) આગમન કરો ૧૧

યામિરિસાંક્ષોદંસોદ્રઃપિપિન્વથુરન્નશ્વંયામીરયમાવંતંજિષે ।
 યામિશ્ચિશોકંહુસિયાહુદાનંતંતામિરુપુઋતિભિરશ્વિનાર્ગતમ્ ૧૨

૧૦— યામિઃ । રિસામ્ । સોદંક્ષી । હુદ્રઃ । પિપિન્વથુ । અન્નશ્વમ્ ।
 યામિઃ । રથમ્ । આર્ધતમ્ । જિષે । યામિઃ । ચિદશોકઃ ।
 હુસિયાઃ । હુતદઆર્ધત । તામિઃ । ઋમ્ ઇતિ । સુ । ઋતિ-
 દમિઃ । અશ્વિના । આ । મતમ્ ॥ ૧૨ ॥

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવા) !, જેના યોગે (અનાદૃષ્ટિને લઇ) જળ
 સહિત નદીને કાષાપૂર જળવડે વારપૂર કરી, જેના યોગે જપ
 મેળવવા અન્નસહિત રથનું રક્ષણ કર્યું, જેના યોગે (કર્ણવ-
 પુત્ર) ત્રિશોકે (હરખલી) આવેને મેળવી, તે (સર્વેય) સર્વ-
 રક્ષણ સહ તમે (અભારા પ્રત્યે) આગમન કરો. ૧૨

याभिःसूर्येपरियायःपरावतिमन्धातारुसैत्रपत्येष्वावतम् ।

याभिर्विप्रमभ्ररद्वाजमावतंताभिर्बुधुजतिभिर्भिनानावतम् ॥१३॥

प०— याभिः । सूर्यम् । परिदृष्टायः । परावति । मन्धातारम् ।
क्षेत्रपत्येषु । आवतम् । याभिः । विप्रम् । प्र । भ्ररद्वज-
जम् । आवतम् । तामिः । ऊम् इति । सु । ऊतिदमिः ।
अश्विना । आ । गतम् ॥ १३ ॥

अ०—हे अश्विन (देवा)!, जेना योगे तमे, इरवर्ती सूर्यनी पामे
(तेने अंधकारथी भुक्त करवा) योगेरे लभे छे, जेना योगे
तमे क्षेत्रपतिपत्न्याना कामभा मन्धातार (ऋषि)नु रक्षथु करेथु,
जेना योगे तमे विद्वान् वासरद्वाज (ऋषि)नु (अन्नप्रदान
वडे) रक्षथु करेथु, ते (भवेय) सरक्षथु सव तमे, (अमारा
प्रत्ये) आगमन करे. १३

याभिर्महामतिश्चिम्बंकशोजुपुदिवोदासंशम्बरहत्येष्वावतम् ।

याभिःपुर्भिद्यैत्रसदस्युमावतंताभिर्बुधुजतिभिर्भिनानावतम् ॥१४॥

प०— याभिः । महाम् । अतिविश्वम् । कशः हैजुवम् । दिवोदा-
सम् । शम्बरहत्ये । आवतम् । याभिः । पुःदमिद्यै । त्रसदस्युम् ।
आवतम् । तामिः । ऊम् इति । सु । ऊतिदमि । अश्विना ।
आ । गतम् ॥ १४ ॥

अ०—हे अश्विन (देवा)!, जेना योगे तमे, शंभरसुरने। वध
करती वेणाये, महान् अतिविश्व, (तथा असुरना लयथी)
जगप्रवेश करवा जनार, दिवोदास (ऋषि)नु रक्षथु करेथु,

જેના યોગે સંગ્રામવિષે, તમે (પુરુક્ષ પુત્ર) વ્રસદસ્ય
(ઋષિ)નું રક્ષણ કર્યું, તે (સર્વેય) સંરક્ષણ સહ તમે, (અમારા
પ્રત્યે) આગમન કરો. ૧૪

યામિર્વિઘ્નં વિપિપાનમુંપસ્તુતંકૃલિયામિર્વિત્તજાંનિદુવસ્યથઃ ।

યામિર્વ્યશ્વમુતપૃથિપાવંતંતામિર્પુઙ્ગાતમિરશ્વિનાગંતમ્ ૧૫॥૩૫

૧૦— યામિઃ । વશ્વમ્ । વિદિપિપાનમ્ । ઉપદસ્તુતમ્ । કૃલિમ્ । યામિઃ ।
વિત્તૈઃ જાનિમ્ । દુર્વસ્યથઃ । યાર્મિઃ । વિદમશ્વમ્ । ઉત ।
પૃથિમ્ । પાવંતમ્ । તામિઃ । ઝમ્ । ઇતિ । સુ । કૃતિદમિઃ ।
અશ્વિના । આ । ગતમ્ ॥ ૧૫ ॥ ૩૫ ॥

અ—હે અશ્વિન (દેવો)!, જેના યોગે તમે, સમીપરથ(મનુષ્યો)
વડે સ્થિતિ કરાતા, સોમરસનું વિશેષ પાન કરનાર (વિખનસ
પુત્ર) વશ્વ (ઋષિ)નું રક્ષણ કર્યું, જેના યોગે તમે, બાપાને
મેળવનાર કૃલિ(ઋષિ)નું રક્ષણ કર્યું, જેના યોગે તમે અશ્વ
ખોનાર પૃથિ(ઋષિ)નું રક્ષણ કર્યું, તે (સર્વેય) સંરક્ષણ સહ
તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો. ૧૫

ઇતિ પાંત્રીશમેઃ વર્ગ સમાપ્ત.

*યામિર્નરાગયવેયામિરત્રંયેયામિઃપુરામનંવેમાત્મપૃથઃ ।

યામિઃશારીરાજતંત્યૂર્મરશ્મયેનામિર્પુઙ્ગાતમિરશ્વિનાગંતમ્ ॥૧૬

* ૧ યાયવેચિન્નાસત્યાશ્ચીમિઃ । ઋઠ સંઠ ૧-૮-૧૨ ।

૨ દિમેનામિઘ્નસમવારયેથામ્ । ઋઠ સંઠ ૧-૮-૧. ।

૩ યવંપૃથેનાશ્વિનાવપન્ત । ઋઠ સંઠ ૧-૮-૧૭. ।

દીપ—સેંકડો દ્વારવાળા યંત્રગૃહ વિષે અસુરોએ અત્રિને

૧૦— યામિઃ । નૃસા । શયથે । યામિઃ । અત્રયે । યામિઃ । પુરા ।
મનવ । મૃદુમ્ । રૂપયુઃ । યામિઃ । શૌતિઃ । અમતમ્ । સ્પૂ-
ર્મદાદયે । તામિઃ । ઉમ્હતિ । સુ । ઉતિદમિઃ । અશ્વિના ।
આ । ગતમ્ ॥ ૧૬ ॥

અ૦—હે ગ્રહ અશ્વિન્ (દિવો) !, જેના યોગે તમે પૂર્વે રાધુ(કર્ક) ના અર્થે દુઃખનિર્ગમનમાર્ગ સંપાદન કર્યો, જેના યોગે અશ્વિ(કર્ક)ના અર્થે, જેના યોગે મનુના અર્થે દુઃખનિર્ગમન-માર્ગ સંપાદન કર્યો, જેના યોગે તમે સુધુભરશિમના અર્થે બાણે પ્રેર્યો, તે (અર્થે) સંરક્ષણ સદ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરે. ૧૬

યામિઃપઠર્વાજઠરસ્યમુજ્જનાગ્નિર્નાદીંદેચિત્તદ્દ્યોઝઝમુદ્ધા ।
યામિઃશર્પીત્તપર્વથોમદાધુનેતામિરુપુકૃતિભિરશ્વિનાર્ગતમ્ ॥૧૭॥

૧૦— યામિઃ । પઠર્વા । જઠરસ્ય । મુજ્જના' । અગ્નિઃ । ન । અર્ધો-
દેત્ । ચિત્ત । દ્વદ્વ । બૈર્મન । આ । યામિઃ । શર્પીતમ્ ।
અર્વથઃ । મદાધુને । તામિઃ । ઉમ્હતિ । સુ । ઉતિદમિઃ ।
અશ્વિના । આ । ગતમ્ ॥ ૧૭ ॥

અ૦—હે અશ્વિન્ (દિવો)', જેના યોગે કલ્કવડે પ્રદીપ્ત અગ્નિની પેડે, પઠર્વા (કર્ક) ચરીરબળ વડે યુક્તસ તો સંત્રામ વિષે યોગેર દેહાપ્યમાન થયો, જેના યોગે તમે સંત્રામવિષે (હન્દ્ર

નાપિશ્વ તે અગ્નિદાહમાંથી શીતળ જળ વડે તેને દુઃખ મુક્ત કર્યા. દારિદ્ર્યથી પીડાતા મનુને ધાન્યપ્રાપ્તિ વડે દુઃખમુક્ત કર્યા.

સાથે સ્પર્ધા કરનાર) શર્યાતનુ રક્ષણ કરેતુ તે (સર્વેષ)
સ રક્ષણ સહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો ૧૭

યાથિરંગિરોમનસાનિરુણ્યયોગ્યગચ્ઠ્યોવિરેગોર્થર્ણસઃ ।

યાથિર્મનુંસૂરમિપામમાર્વંતામિરુપુકૃતિમિરશ્વિનાર્ગતમ્ ॥૧૮॥

૧૦— યાથિ । અગિર । મનસા । નિર્દર્શ્યય । અર્થમ્ । ગચ્ઠ્ય ।

વિરેગે । ગૌર્ધર્ણસ । યાથિ । મનુંમ્ । સૂરમ્ । ઇપા ।

સમૃદ્ધમાર્વંતમ્ । તામિ । ઊમૃદિતિ । સુ । કૃતિમિ ।

અશ્વિના । આ । ગતમ્ ॥ ૧૮ ॥

અ૦—હે અગિરસ !, (તુ અશ્વિની સ્તુતિ કર) હે અશ્વિન
(દેવો) !, મનનીય સ્તોત્રવડે પ્રસન્ન સતા, યધ્વા મનપૂર્વક જેના
યોગે તમે (સ્તોતાએને) છેક સવૃષ્ટ કરો છો, જેના યોગે
(પશુએ ગુહાવિષે તાડેલ) ગોધન પ્રકટ કરતી વેળા તમે (સર્વ
દેવોના) મોખરે જાઓ છો, જેના યોગે યજ્ઞ મનુનુ અન્ન
વડે રક્ષણ કર્યું, તે (સર્વેષ) સ રક્ષણ સહ તમે (અમારા પ્રત્યે)
આગમન કરો ૧૮

યાથિઃપત્નીર્વિમદાર્યન્પુહયુરાધવાયાથિરુણીરશિસૃતમ્ ।

યાથિઃસુદાસૃહ્યુઃસુદેવ્યૈતાથિરુપુકૃતિમિરશ્વિનાર્ગતમ્ ॥૧૯॥

૧૦— યાથિ । પત્ની વિમદાર્ય । નિઃસુહ્યુ । આ । ધ્રુ । વા ।

યાથિ । અરુણી । અશિસૈતમ્ । યાથિ । સુદાસૈ । સુહ્યુ ।

સુદેવ્યમ્ । તામિ । ઊમૃદિતિ । સુ । કૃતિમિ । અ-

શ્વિના । આ । ગતમ્ ॥ ૧૯ ॥

અ—હે અશ્વિન (દેવે) !, જેના યોગે તમે વિમદને પત્ની (પુરુષિતની પુત્રી) છેક પ્રાપ્ત કરાવી, જેના યોગે તેને અશ્વ વધુની ગાયો અપેક્ષ કરી, જેના યોગે (પિતૃવનપુત્ર) મુદાસને પ્રસન્ન ધન પ્રાપ્ત કરાવ્યું, તે (મર્વેય) સંરક્ષણ (પ્રસાદ)સદ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો. ૧૯

*યામિઃશન્તાતીમર્વયોદદ્વાશુપેમુજ્યંપામિર્વર્ણપામિરધ્રિગુમ્ ।
ઓમ્યાર્વનાંમુપરામૃતસ્તુભંનામિરુપુઋતિર્મિરશ્વિનાગંતમ્

॥૨૦॥૩૬॥

૧૦— યામિઃ । શૈન્તાતીમર્વયોદદ્વાશુપેમુજ્યંપામિર્વર્ણપામિરધ્રિગુમ્ । ઓમ્યાર્વનાંમુપરામૃતસ્તુભંનામિરુપુઋતિર્મિરશ્વિનાગંતમ્ ॥ ૨૦ ॥૩૬॥

અ—હે અશ્વિન (દેવે) !, જેના યોગે તમે (દ્વિ) દેનારને સુખ-કર્તા યાઓ છો, જેના યોગે (વૃદ્ધપુત્ર) જીવ્યું તથા અધ્રિગુનું રક્ષણ કરો છો, જેના યોગે ઋતસ્તુબને સુખ-પુત્ર અન્ન પ્રાપ્ત કરાવો છો, તે (મર્વેય) સંરક્ષણ સદ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો. ૨૦

ધતિ છત્રીશભો વર્ગ સમાપ્ત.

— અધ્રિગુષાપચઠમીદેવાનાંશમિતારૌ । પે० બ્રા० ૨-૭. ।

ટીપ્પ:—જીવ્ય સંબંધમાં જીઓ ૧-૧૧૨-૬.

*યામિઃકુશાનુમસંનેદુવસ્યથોજવેયામિધૂનોઅર્વન્તમાર્વતમ્ ।
મધુમિયંભરથોયત્સરદ્ભ્યસ્તામિરુપુઠ્તિભિરશ્વિનાગતમ્ ॥૨૧॥

૫૦— યામિઃ । કુશાનુમ્ । ઈસંને । દુવસ્યથઃ । ઈવે । યામિઃ ।
ધૂનઃ । અર્વન્તમ્ । આર્વતમ્ । મધુ । પ્રિયમ્ । ભરથઃ । યત્ ।
મરદ્દેભ્યઃ । તામિઃ । ઝમ્ ઇતિ । સુ । ઝતિદ્ધિમિ । અશ્વિના ।
આ । ગતમ્ ॥ ૨૧ ॥

અ૦—જેના યોગે સપ્તમ વિષે, હે અશ્વિન્ (દેવો) !, તમે (સો-
મપાસક) કુશાનુનું રક્ષણ કર્યું, જેના યોગે તરણ (પુરક્રાંતિ)
ના વેગવત અશ્વનું રક્ષણ કર્યું, જેના યોગે, જે રક્ત મધ
મધમાખોને અર્થે સપાદન કરો છો, તે (સર્વેષ) સરક્ષણ
સદ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરો. ૨૧

યામિર્નર્ગોપુધુર્ધનુપાહ્લેશેત્રસ્યસ્રાતાતનંયસ્યજિન્વથઃ ।
ચામીરથોઅર્વથોયામિર્વેતસ્તામિરુપુઠ્તિભિરશ્વિનાગતમ્ ॥૨૨॥

૫૦— યામિઃ । નર્ગમ્ । ગોપુધુર્ધનમ્ । નૃદેમથે । શેત્રસ્ય । સ્રાતો ।
તનંયસ્ય । જિન્વથઃ । યામિઃ । રથાન્ । અર્વથઃ । યામિઃ ।
અર્વેતઃ । તામિઃ । ઝમ્ ઇતિ । સુ । ઝતિદ્ધિમિ । અશ્વિના ।
આ । ગતમ્ ॥ ૨૨ ॥

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવો), જેના યોગે તમે ઓવિષયક યુદ્ધ કરનાર
યજ્ઞનેતા (યજ્ઞમાન) નું સપ્તમ વિષે રક્ષણ કરો છો, જેના
યોગે ગૃદાદરૂપ ધન પ્રાપ્ત્યર્થે (યજ્ઞમાનનું) રક્ષણ કરો છો,

જેના યોગે તેના રથો તથા અધોનુ રક્ષણ કરે છે, તે (સર્વેય) મરક્ષણ મહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરે ૨૨

*યામિઃકુત્સંમાર્જુનેયશંતક્રતુમતુર્વીતિપ્રવંદમીતિમાર્વતમ્ ।

યામિધ્વસન્તિપુરુષન્તિમાવતતામિરુપુક્રતિમિરશ્વિનાગંતમ્ ॥૨૩

૧૦— યામિં । કુત્સંમ્ । આર્જુનેયમ્ । શાન્તક્રતુ ઇતિ' શાન્તક્રતુ । પ્ર । તુર્વીતમ્ । પ્ર । ચ । દમીતમ્ । માર્વતમ્ । યામિં । ધ્વુમન્તિમ્ । પુરુષપન્તિમ્ । માર્વતમ્ । તામિં । ઉમ્ ઇત' । સુ । ક્રતિદમિં । અશ્વિના । આ । ગતમ્ ॥ ૨૩ ॥

અ૦—હે સેકડો પરાક્રમ કરનાર અશ્વિન (દેવો) !, જેના યોગે તમે ઇન્દ્રપુત્ર કુત્સનુ, ધુર્વીતિનુ અને હલીતિનુ રક્ષણ કર્યું, જેના યોગે તમે ધ્વસન્તિનુ તથા પુરુષસન્તિનુ રક્ષણ કર્યું, તે (સર્વેય) સરક્ષણ મહ તમે (અમારા પ્રત્યે) આગમન કરે ૨૩

અમ્રસ્વતીમશ્વિનાવાચંમસ્મેકૃતંનોદસ્રાવૃણામન્નીપામ્ ।

અચ્યુત્યેવંમેનિહ્યેવાવૃષેવંનોમવત્તંગાજંસાતૌ ॥ ૨૪ ॥

૧૦— અમ્રસ્વતીમ્ । અશ્વિના । વાચંમ્ । અસ્મે ઇતિ' । કૃતમ્ । નુ । દસ્રા । વૃણા । મનીપામ્ । ઐચ્યુત્યે । અવંસે । નિ । હ્યે । વામ્ । વૃષે । ચ । નુ । મવતમ્ । વાજંડવાતૌ ॥ ૨૪ ॥

અ૦—હે અશ્વિન (દેવો) !, તમે અમારી વાણીને વિદિતકર્મ—

* વાજસનેયક —પત્રાદાન્દ્રસ્યગુહાંનામયદજુંનરતિ ।

અર્થ:—' અશ્વિન ' એ ઇન્દ્રનુ ગુહા નામ છે

સ પન્ત કરો કામનાના વરમાવનાર, સત્રૂના વિશ્વસ કરનાર
હે અશ્વિન (દેવો) !, તમે અમારી બુદ્ધિને વેદાર્થજ્ઞાનકુશળ
કરો. રાત્રિના પાછલે પહેરે, હુ રક્ષણાર્થ તમને છેક અશ્વિન
કરે છું. તમે સત્રામ વિશે યધ્યા અન્નપ્રાપ્તિ પ્રસંગે, અમારી
વૃદ્ધિ કરનાર હો. ૨૪

શુભિરુક્તુભિઃપરિપાતમુસ્માનરિષ્ટેભિરશ્વિનાસૌમંગેભિઃ ।

તન્નોમિત્રોવરુણોમામહન્તામદિતિઃસિન્ધુઃપૃથિવીજુતઘૌઃ ॥૨૫॥૧૭

૧૦— શુદ્ધિમિઃ । અરેતુંદમિઃ । પરિ । પાતમ્ । અન્વ ન્ । ઐરિષ્ટેભિઃ ।
અશ્વિના । સૌમંગેભિ । તત્ । નુઃ । મિત્ર । વરુણ । મમ-
હન્તામ્ । અદિતિઃ । સિન્ધુઃ । પૃથિવી । જુત । ઘૌ ॥૨૫॥૧૭

અ—હે અશ્વિન (દેવો) !, તમે અમારે સતદિવસ ચોમેર
રક્ષણ કરો. અખૂટ સૌભાગ્યદાયક ધનવડે, અમારે રક્ષણ કરો.
મિત્ર, વરુણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી તથા ઘુસોઠ,
અમારી તે (પ્રાર્થના)ને પેલો ૨૫

ઇતિ સાહગ્રીશભો વર્ગ સમાપ્ત

ઇતિ પ્રથમ અષ્ટક મધ્યે સાતમો અધ્યાય સમાપ્ત.

સૂક્ત ૧૧૨.

૧ પૂર્વચિતયે = પહેલેથીજ ચેતવવા, અથવા પૂર્વેજ કદર થાય
તે અર્થે. (ચિત્તોસંજ્ઞાને)

૨ યામને = આગમન યત્ન.

૩ મરે = સત્રામ વિશે.

૪ કારં = શબ્દકારિણ શક્તિ = સમનાદ

- ५ भंशाय = भाग अर्थे.
 ६ सुभराः = ३५० स्तोत्र अर्पण करार.
 ७ असद्यतः = अन्यत्र अनासक्त.
 ८ वचसम् = यथान्यायोपेतेन वचसा वाक्येन युक्तं विष-
 द्यितं = वाञ्छितं विधानं पुरः.
 ९ मन्तये = वृद्धित्तार्यं प्रतिपत्तये = स्तोत्रार्थं समन्वा.
 १० अद्वं = वाञ्छी.
 ११ परिव्रजा = बोभेर अभय करार.
 १२ तूर्पु = तरीतृपुधावस्तुमभ्ये = शीघ्रगामी मध्ये.
 १३ त्रिमन्तुः = त्रयाणामन्ता = पाञ्चस, हविर्ग, तथा सोमयज्ञ
 विषे कुशल एवे। कक्षीयान.
 १४ सितं = पाशयज्.
 १५ निवृत्तं = निवारितं = इ देवा. (वृद्धवरणे).
 १६ सिसासन्तम् = प्रक्षेप्य. (वनसणसमकौ).
 १७ जसमान = हिस्यमानं = भूमी भरता.
 १८ आरणे = अगाध इय विषे.
 १९ धनसाम् = धनस्य संमत्कारम् = धनस पन्.
 २० सुसंसदम् = सुपंसदम् = सुंदर धर.
 २१ ओम्यावन्तम् = सुभरप, सांत. (अथ)
 २२ शचीभिः = पशुभ १३.
 २३ श्रीणं = विष्णुजानुकं = विष्णु धुंठलुपाणा.
 २४ एतये = गन्तुं = ह्रीडवाने समर्थ.
 २५ अथर्व्या = अगच्छन्ती = ह्रीडवाने असमर्थ.
 २६ त्रेणिम् = रत्नाना त्रेक.
 २७ क्षोदसा = कूलानि = क्षोदसा (क्षुद्रिरसपेयणे).
 २८ कशः सुषम् = कशांस्युदकानि ज्वत्तइतिकशोजः =
 ज्वत्त प्रवेश करवा ज्वत्त. (सुगतौ).

- ૨૯ ચિત્તજ્ઞાનિ = લબ્ધમાર્ગ = ભાયાને મેળવનાર.
 ૩૦ દુઃસ્વપ્નઃ = રક્ષણ કરે છે.
 ૩૧ ગાતું = દુ.ખનિર્ગમન માર્ગ.
 ૩૨ રૂપયુઃ = રૂચિયુઃ = સંપાદન કર્યો. (રૂપરૂચ્યાં).
 ૩૩ શારીઃ = ખાણ.
 ૩૪ આજ્ઞતમ = પ્રેર્યો.
 ૩૫ અગમનુ = સમામ વિષે.
 ૩૬ નિરણયઃ = નિતરાંરમયય = છેક પ્રસન્ન કરે છે.
 ૩૭ ગોમર્ષસઃ = ગોરૂપસ્થ અરણીયસ્ય ધનસ્ય = ગોધનના.
 ૩૮ વિચરે = વિચરણે = પ્રગટ કરતી વેળા.
 ૩૯ અશિક્ષતમ = અદત્તમ = અર્પણ કરી.
 ૪૦ સુદેવ્યમ = પ્રસન્ન ધન.
 ૪૧ શંતાતી = સુખકર્તા.
 ૪૨ અસન્નૈ = સમામ વિષે.
 ૪૩ જથે = મેળવત.
 ૪૪ સરજ્ઞયઃ = મધમાખેત્ર.
 ૪૫ નૃપાદ્યૌ = સમામ વિષે.
 ૪૬ સાતા = સંમજ્જનાર્થ = પ્રાપ્ત્યર્થ.
 ૪૭ અપ્તસ્વતીમ = વિદિતકર્મસપ્ત.
 ૪૮ અપૂર્યે = ધીતનરહિતેરાત્રે પશ્ચિમયામે = રાત્રિને પાછલે પહેરે.
 ૪૯ અરિષ્ટેભિઃ = અદિસિતે = અખૂટ.
 ૫૦ અતુભિઃ = રાત્રિ.

અધ્યાય ૮ મો.

યસ્યનિઃશ્વસિતંત્રેદાયોવેદેશ્યોત્વિલંજગત્ ।
નિર્મમેતમહંવન્દેવિદ્યાતાર્થમહેશ્વરમ્ ॥ ૧ ॥

અ૦—વેદો જેના પ્રાણ છે, જેણે વેદમાંથી અખિત જન્મત નિર્માણ
કયું, તે (મારા શર) વિદ્યાતાર્થ મહેશ્વરને હું વંદન કરું છું.

સૂક્ત ૧૧૩.

અપિઃ—આગિરસ કૃત્સ, દેવતાઃ—પદ્મવી વાયાનો ઉત્તરાર્ધ રાત્રિ,
અવશિષ્ટ સજ્જાની દેવતા ઉપાઃ છન્દઃ—ત્રિષ્ટુબ્ધ

ઓમ્દ્વંદ્રેષ્ટંજ્યોતિંપ્રાંજ્યોતિરાગાંચિત્રઃપ્રકૃતોઅજનિષ્ટવિશ્વો ।
યથાપ્રસૂતાસવિતુઃસુવાયં૭વારાઙ્યુપસેયોનિર્મારૈક ॥૧॥

૧૦— ઇદમ્ । શ્રેષ્ઠમ્ । જ્યોતિષામ્ । જ્યોતિઃ । આ । અગાત્ ।
ચિત્રઃ । પ્રદક્ષતઃ । અજનિષ્ટ । વિદ્મ્વો । યથા । પ્રદસૂતા ।
સવિતુઃ । સુવાયં । ૭વ । રાત્રી । ડ્રુપસે । યોનિમ્ । ઐરૈક ॥૧

અ૦—(મદનસત્યાદિક) જ્યોતિઓ મધ્યે શ્રેષ્ઠ (ઉપા) નામનું
જ્યોતિ—તેજ, (૫૧૧ દિશાવિશે) આ ઉપાશ્રુ. સુંદર, સર્વ પદાર્થ-

પ્રકાશક, વ્યાપક પ્રકાશ (આ) પ્રગટ થયો જેમ રાત્રિ, સૂર્ય-
મકાશાત્ ઉત્પન્ન થઈ (અર્થાત્ સૂર્ય અસ્ત થતા રાત્રિ ઉત્પન્ન
થાય છે) તેમજ રાત્રિએ, ઉષાની ઉત્પત્તિ અર્થે પોતાનું
સ્થાન ખાલી કર્યું. યજ્ઞા, રાત્રિમકાશાત્ ઉત્પન્ન થયેલ ઉષા
સૂર્યને પ્રસવનારી થાય તેમ રાત્રિએ, ઉષાના પ્રસવ અર્થે
સ્થાન ખાલી કર્યું. ૧

રુશંઘ્વત્સારુશંતીશ્વેત્યાગ્રાદરૈર્ગુકૃળ્ણાસર્દનાન્યસ્યાઃ ।

સમાનર્થન્ધૂઅમૃતેઅનૂચીયાવાવર્ણચરતમામિત્તાને ॥૨॥

૧૦— રુશંઘ્વત્સા । રુશંતી । શ્વેત્યા । આ । અગ્રાત્ । અરૈર્કૃ ।
હ્રમર્તિ । કૃળ્ણા । સર્દનાનિ । અસ્યાઃ । સમાનર્થન્ધૂ इति
સમાનર્થન્ધૂ । અમૃતે इति । અનૂચી इति । ઘાવા । વર્ણમ્ ।
ચરત્ । આમિત્તાને इत्याऽમૃતે ॥ ૨ ॥

અ૦—દેહીધમાન (સૂર્યરૂપી) વસવાતી, દેહીધમાન શ્વેતવર્ણવાળી
ઉષા, આ આવી તેના માટે કૃષ્ણવર્ણની રાત્રિએ, (પોતાના
અર્ધમાસ લક્ષણ) સ્થાનો મોકળાં કર્યા. (સૂર્યની) સમાન
સખીઓ, અમર, એકબીજાની પાછળ અનુક્રમે જનાર, (રાત્રિ
તથા ઉષા), પ્રાણીઓનાં અથવા પરસ્પર રૂપને બદલતી,
અથવા અન્તરિક્ષ માર્ગે પ્રકાશતી, પ્રતિદિવસ પ્રયાણ કરે છે. ૨

સમાનોઅધ્યાસ્વસૌસ્તન્તસ્તમુન્યાન્યાચિસ્તોદેવશિષ્ટે ।

નર્મેયેતેનર્તસ્યતુઃસુમેકેનક્ષોપામાસર્મનમાચિરુપે ॥૩॥

૧૦— સમાનઃ । અધ્યાઃ । સ્વસૌઃ । અન્તન્વ । તમ્ । અન્યાદર્ભન્યા ।
નર્તતઃ । દેવશિષ્ટે इति દેવદેશિષ્ટે । ન । મેવેને इति । ન ।

તસ્યુતઃ । મુદમેકે इति मुदमेकै । नक्तोपता । सधर्मना ।
विहंपे इति विहंपे ॥ ૧ ॥

અ●—તે બન્ને બગિનીઓ (રાત્રિ તથા ઉપા)નો માર્ગ, એકજ તથા અવસાનરહિત છે. સૂર્યના શાસન અનુસાર તે બન્ને, તે માર્ગે વારાફરતી સંચરે છે તે સુંદર રાત્રિ તથા ઉપા, બિન્ન સ્વરૂપ છતાં એકત્રમને ચાલતા, પરસ્પર પ્રતિબંધ કરતી નથી, કિંવા (કવચિત્ પશુ) ચોક્ષતી નથી. ૩

આસ્વતીનેત્રીસુનૃતાનામર્ચેતિચિત્રાવિદુરોન્રાવઃ ।

પ્રાપ્યાજગદ્ધુનોરાયોઅરુયદુષાઅંજીગર્ધુર્વનાન્નિવિશ્વા ॥૪॥

૧●— માસ્વતી । નેત્રી । સુનૃતાનામ્ । અર્ચેતિ । ચિત્રા । વિ । દુરોઃ । નુઃ । ઔરુરિત્વાદઃ । પ્રદેઅર્ચ્યે । મર્ગત । વિ । કુમ્ । इति । નુઃ । રાય । અરુયત । દુષાઃ । અંજીર્ગૈઃ । મુર્વનાનિ । વિશ્વા ॥ ૪ ॥

અ●—તેજસ્વી, વાણીની ઉત્પાદક એવી ઉપા, આ દીસવા લાગી. તે સુંદર ઉપાએ, અમારા ગૃહદ્વારને છેક પ્રકાશિત કર્યાં. સર્વ ભુવનને પ્રકાશિત કરી તેણે, અમારી ધનસપત્તિને છેક પ્રગટ કરી ઉપા, સર્વ ભુવનોને (પાતાના મુખમાંથી) બહાર કાઢતી હોય તેમ દીસે છે. ૪

જિહ્વાદૃશ્યેચરિતવેમ્મધોન્યામ્ભોગર્મદૃષ્ટ્યેરાયત્ત્વમ્ ।

દુશ્રંપશ્યંધ્મ્યર્ચ્યાવિચ્છંદપાઅંજીગર્ધુર્વનાન્નિવિશ્વા ॥૫॥૧॥

૧●— જિહ્વાદૃશ્યે । ચરિતવે । મધોની । આદ્ભોગર્મે । દૃષ્ટ્યે । રાયે ।

ઝમ્ ઇતિ । ત્વમ્ । દુર્ધ્રમ્ । વશ્યતુદમ્યઃ । સુવિધાં । વિદ્વત્સે ।
 ડપા । અજીગ્મ । મુર્વનાનિ । વિશ્વાં ॥ ૬ ॥ ૧ ॥

અ૦—કોષને બોગાર્થ, કોષને યાગાર્થ, કોષને ધનાર્થ, સૂતેવાને,
 પ્રવૃત્ત કરના, તથા ઓછું દેખનારને દૂર દેખાડવા તૂ, છેક પ્રકાશી
 રહી છે વિશાળધનવતી ઉષા, સર્વ જીવનોને (પોતાના
 મુખમાથી) બહાર કાઢતી હોય તેમ દીસે છે ૫

ઇતિ પ્રથમ વર્ગ સમાપ્ત.

સુત્રાર્યસ્વશ્રવસેત્વમહીયાદૃષ્ટયેત્વમર્થમિવત્વમિત્યે ।
 વિસંદશાજીવિતામિપ્રચક્તડપાઅંજીગ્મુર્વનાનિવિશ્વાં ॥૬॥

૧૦— સુતૌર્થૈ । ત્વમ્ । શ્રવસે । ત્વમ્ । મહીયૈ । દૃષ્ટયૈ । ત્વમ્ ।
 અર્થમ્દૃશ્વ । ત્વમ્ । રૂત્યૈ । વિસંદશા । જીવિતાં । અમિદ-
 પ્રચક્તે । ડપાઃ । અજીગ્મ । મુર્વનાનિ । વિશ્વાં ॥ ૬ ॥

અ૦—ત પ્રગટ થઈ કોષને ધનાર્થ, કોષને અન્નાર્થ, કોષને મહત્તા-
 અર્થ, કોષને યશસ્વર્થ, કોષને છષ્ટમિદધર્થ પ્રવૃત્ત થવા પ્રેરે
 છે બિન્ન બિન્ન પ્રકારના ઉલ્લેખ પરત્વે અભિમુખ કરવા
 ઉષા, સર્વ જીવનોને (પોતાના મુખની બહાર) કાઢતી-ઉત્પન્ન
 કરતી-હોય તેમ દીસે છે ૬

પ્રપાદિવોદ્દુહિતાપ્રત્યંદર્શિન્યુચ્છન્તીંયુવતિઃપ્રુક્તવાંસાઃ ।
 વિશ્વસ્યેશાંનાપાર્થિવસ્પ્રવસ્થુલપોઅયેદ્મમ્યેન્યુચ્છ ॥૭॥

૧૦— ડપા । દિવઃ । દુહિતા । પ્રતિ । અદર્શિ । વિદુચ્છન્તીં ।
 યુવતિ । પ્રુક્તવાંસાઃ । વિશ્વસ્ય । રૂશાંના । પાર્થિવસ્ય ।
 વૈશ્વ । લપં । અય । ઋહ । મુદ્મો । વિ । રેચ્છ ॥ ૭ ॥

અ૦—પુરુષોને ક્ષણપ્રાપ્ત કરાવનાર અથવા નિત્યતરુણ, એવે વસ્ત્ર
ધારણ કરનાર અથવા નિર્મળ ક્રાંતિવાળી, સર્વ પાશિવ
સંપત્તિની સ્વામિની એવી આ દ્યુકન્યા (ઉપા), અધિકારને
દૂર કરતી, સર્વ કોષને આ દેખાઈ. હે મંગળ સંપત્તિવાળી
ઉપે !, તું આજે આ દેવયગ વિષે પ્રકાશ. ઉ

પરાયતીનામન્વેતિપાર્થમાયતીનામંશ્રમાશ્વરવતીનામ્ ।

વ્યુન્નન્તીઝીવમુદોરયન્ત્યુપામૃતંકંચનચોધર્યન્તી ॥૮॥

૧૦— પરાદયતીનામ્ । અનું । પુતિ । પાર્થઃ । આદયતીનામ્ । પ્ર-
થમા । શશ્વતીનામ્ । વિદુચ્ચન્તી । ઝીવમ્ । ઉત્કર્ષર્યન્તી ।
ઉપાઃ । મૃતમ્ । કમ્ । ચુન । ચોધર્યન્તી ॥ ૮ ॥

અ૦—આ ઉપા, આગળ વ્યતીત થયેલ ઉપાઓના માર્ગોને અનુ-
સરે છે. તે, હવે પછી આવનાર અનેક ઉપાઓ મધ્યે પહેલી
છે. અધિકારને દૂર કરતી, પ્રાણિઓના જીવાત્માને નિઃશ્ચિ-
પરાયણ કરતી ઉપા, દરકોષ ભૂતવત્ સતેલ પુરુષને જગત-
કનારી થાય છે. ૮

ઉપોયદૃગ્નિસમિર્ધેચકર્થેવિપદાવશ્રક્ષસાધ્યસ્ય ।

યન્માનુપાન્યક્ષ્યમાર્ણાઅર્જીગસ્તદેવેષુચક્રુપેમદ્રમર્મઃ ॥૯॥

૧૦— ઉર્ધ્વઃ । યત્ । અગ્નિમ્ । સમૃદ્ધર્થે । ચકર્થે । વિ । યત્ ।
આર્ધઃ । ચક્ષેસા । સૂર્યસ્ય । યત્ । માર્તુપાન્ । યક્ષ્યમાર્ણાન્ ।
અર્જીગુરિતિ । તત્ । દેવેષુ । ચક્રુપે । મદ્રમ્ । મર્મ્મઃ ॥૯॥

અ૦—હે ઉપે !, તે જે અગ્નિને પ્રજ્વલિત થવા તૈયાર કર્યા,
(અન્ધકાર વડે તિરોહિત જગતને) તે જે સૂર્યના પ્રકાશ

વડે અધિકારરહિત ક્યું, તે જે યજ્ઞકરનાર મનુષ્યોને
(પ્રકાશ વડે) પ્રગટ કર્યા, એવું દેવાને સેવન કરવાથોઅ તે
(ત્રિવિધ) કર્મ તેજ ક્યું. ૬

કિયાત્પાપત્તમગ્રામવાતિયાન્ધૂપુર્વાશ્ચનૂનંન્ગુચ્છાન્ ।

અનુપૂર્વાઃકૃપતૈવાવગ્રાનામ્પ્રદીધ્યાનાજોર્ષમન્યાભિરૈતિ ॥૧૦॥૨॥

૧૦— કિયંતિ । આ । યત । સૈર્મયા । મવાતિ । યાઃ । વિદ્વજ્ઞા ।

યા । ચ । નૂનમ્ । વિદ્વજ્ઞાન્ । મર્ત્ત । પૂર્વા । કૈર્ષેતે ।

વાવગ્રાનાં । પ્રદીધ્યાનાં । જોર્ષર્મ્ । અન્યાભિ । પ્રતિ ॥૧૦

અ૦—આ ઉપા, આપણી સમાપના કેટલી વેળા રહે ૥ (અર્થાત્
તે અત્યંત છે) જે પૂર્વે પ્રકાશી ગઈ અને જે હવે પછી
અવસ્ય પ્રકાશનાર છે તે, કેટલી વેળા રહી અને રહેનાર ૥
કામના કરાતી એવી આ ઉપા, પહેલાંની ઉપાઓની પેઠે
પ્રકાશ કરે છે આ અત્યંત તેજસ્વી ઉપા, હવે પછીની
ઉપા સાથે એકમ સાથ છે (અર્થાત્ આશ્વામિ ઉપાઓ, પશુ
આજ પ્રકારનું અનુકરણ કરે છે.) ૧૦

હતિ બીજો વર્ગ સમાપ્ત.

ઈયુષ્ટેયેપૂર્વેતરામર્પયન્વ્યુચ્છર્ત્તીમુપસંમર્ત્યૈસઃ ।

અસ્મામિન્નુપ્રતિચક્ષ્યામ્બુદોતેયન્તિવેઅંપરીપુપર્યાન્ ॥૧૧॥

૧૦— ઈયુ । તે । યે । પૂર્વેતરામ્ । અર્પયન્ । વિદ્વજ્ઞર્ત્તીમ્ ।

ઉપસમ્ । મર્ત્યૈસઃ । અસ્મામિ । ઉપ્રતિ । ચ । પ્રતિ-

ચક્ષ્યા । અમ્ । બોદિતિ । તે । યન્તિ । યે । ઔપરીપું ।

પર્યાન્ ॥ ૧૧ ॥

અ૦—જે મનુષ્યોએ, પ્રકાશ પામતી પ્રાણીન ઉપાને જોએલી તે
-આત્મા મયા. અમને પણ હાથ તે ઉપા દેખાય છે. હવે
પછીની રાત્રિ વિષે, આ ઉપાને જોનારા પણ યશે. (અર્થાત્
ત્રણે કાળ વિષે ઉપા બાપી રહે છે.) ૧૧

આવ્યદ્વેષાક્રતુપાક્રતેજાઃસુમ્નાવરીસુનૃતાઈરયન્તી ।

સુમંગલીર્વિમ્મતીદેવવીતિમિહાયોપઃશ્રેષ્ઠમાવ્યુચ્છ ॥૧૨॥

૧૦—યવૈપતદ્વેષાઃ । ક્રતુદવાઃ । ક્રતૈદમાઃ । સુમ્નેદવરીઃ । સુ-
નૃતાઃ । ઈરયન્તી । સુમંગલીઃ । વિમ્મતી । દેવદર્શીતિમિ ।
હહ । અથ । ઉપઃ । શ્રેષ્ઠતમા । વિ । ઉચ્છ ॥ ૧૨ ॥

અ૦—(રાક્ષસાદિ) દેશજ્ઞાને દૂર કરનારી, સત્ત્વ વા મગની
પાવણુહારી, સુખસંપન્ના, (પશુપક્ષિઆદિની) મધુર વાણી
ઉત્પાદન કરનાર, સુમંગલા, દેવાને પ્રિય એવા હવિને ધારણ
કરનારી અતિશ્રેષ્ઠ એવી હે ઉપે !, તુ આજ થરા વિષે
પ્રકાશ ૧૨

શર્વત્પુરોપાવ્યુવાસદ્રેવ્યથોઅથેદંવ્યાવોમધોની ।

અથોવ્યુચ્છાદુર્ચરાંઅનુચન્નજરામૃતાચરતિસ્વધાર્મિઃ ॥૧૩॥

૧૧—શર્વત્ । પુરા । ઉપાઃ । વિ । ઉવાસ । દેવી । અથો હિતિ ।
અથ । હ્રદમ્ । વિ । આવઃ । મધોની । અથો હિતિ । વિ ।
ઉચ્છાત્ । ઉત્તરારાન્ । એન્ । ધૂન્ । અમરાં । અમૃતાં ।
ચરતિ । સ્વધાર્મિઃ ॥ ૧૩ ॥

અ૦—આ દેરીપ્રમાન ઉપા, પ્રાણીનકાળથી સતત પ્રકાશતી રહી
છે. તે પછી તે ધનવતી ઉપાએ, આજે આ જગતને પ્રકા-

શિત કચું છે. વળી, હવે પછીના દિવસો વિશે પથ્ય તે પ્રકાશિત રહેશે. 'અજરા તથા અમરા એવી તે, પોતાના પ્રકાશવડે અમણ કરતી રહે છે. ૧૩

વ્યઽન્નિર્મિદ્વિવઆતાસ્વદ્યૌદપકૃષ્ણાન્નિર્નિર્જટ્ટેવ્યાવઃ ।

પ્રઘોધયન્ત્યરુણેભિરશ્વૈરોપાર્યાતિસુયુજારથેન ॥૧૪॥

૧૦— વિ । અન્નિર્મિદ્વિઃ । દિવઃ । આતામુ । અદ્યૌત્ । અપ । કૃષ્ણામ્ । નિર્નિર્જટ્ટૈઃ । દ્વિઃ । અવસ્તિત્યાવઃ । પ્રઘોધયન્તી । અરુણેભિઃ । અશ્વૈઃ । આ । યુવાઃ । યાતિ । સુદ્યુજા । રથેન ॥ ૧૪

અ૦—તે ઉપા, પોતાના પ્રકાશકે તેમ સહ દુશ્મૈકના વિશાળ પ્રાંત ભાગ વિશે જળહણી રહે છે. તે દેહાપમાન ઉપાએ, રાત્રિકૃત-કૃષ્ણસ્વરૂપને નાશ કર્યો. તે ઉપા, લોહિતવર્ણના અશ્વો વા વ્યાપક કિરણોથી રીરીતે મુક્ત એવા રથ વડે, (સતેજ પ્રાણિઓને) ભગ્ન કરતી, આજમન કરે છે. ૧૪

આવહન્તીપોષ્યાધાર્યાંણિચિત્રંકેતુકૃણુતેચેકિતાના ।

ઈયુર્પીણામુપમાશર્મ્મતીનાંવિમાત્રીનાંપ્રથમોપાધ્યક્ષૈત્ ॥૧૫॥૧॥

૧૦— આદરહન્તી । પોષ્યૌ । ધાર્યાંણિ । ચિત્રમ્ । કેતુમ્ । કૃણુતે । ચેકિતાના । ઈયુર્પીણામ્ । ઉપમા । શર્મ્મતીનામ્ । વિમાત્રીનામ્ । પ્રથમા । યુવાઃ । વિ । કૌશ્ઠૈત્ ॥ ૧૫ ॥

અ૦—અમારા મારે પુષ્ટિકર ધન આણનારી, સર્વસાદી ઉપા, અદ્ભુત પ્રકાશ પાડે છે. પેહેલાંની અનેક ઉપાઓની ઉપમાન-ભૂતા, અથવા તે મધ્યે છેલ્લી, તથા હવે પછી પ્રકાશમાન

હોનારી અનેક ઉપાઓ મધ્યે પેહેવી ઉપા, છેક જગદળી રહી છે. ૧૫

હતિ ત્રીજો વગે સમાપ્ત.

સદીર્ઘજીવોઅમૂર્તિઆગાદપમાગાત્તમઆજ્યોતિરેતિ ।

આરૂપપન્થ્યાંયાતવેસૂર્યાયાગન્મયત્રપતિરન્તુઆયુઃ ॥૧૬॥

પ૦—હત્ । ઈર્જ્વમ્ । જીવઃ । અમૂર્તિઃ । નમ્ । આ । અગાત્ । અપં । પ્ર । અગાત્ । તમઃ । આ । જ્યોતિઃ । દ્યુતિઃ । ઔરૂઃ । વર્નામ્ । યાતવે । સૂર્યાય । અગન્મ । યત્ર । પ્રેતિરન્તે । આયુઃ ॥ ૧૬ ॥

અ૦—હે મનુષ્યો! ઉઠો, અને પ્રવૃત્ત હો. આપણા શરીરનો પ્રેરક શ્વાત્મા આપ્યો છે. અંધકાર દૂર પથાપન કરી ગયો છે, અને તેજ આવે છે. સૂર્યને પ્રણામ કરવા ઉપા, તેનો માર્ગ મોકળો કરી આપે છે જ્યાં અન્નસંપત્તિ સમૃદ્ધ હોય ત્યાં આપણુ જઈએ. ૧૬

સ્પૂર્મનાવાચઽદિંયતિંવહિસ્તવાનોરેખઽપસૌવિદ્માતીઃ ।

અઘાતર્દુન્છગુણતેમધોન્યસ્મેઆયુર્નિદિંદોદિમ્જાવત્ ॥૧૭॥

પ૦—સ્પૂર્મના. । વાચ । હત્ । દ્યુતિઃ । વહિઃ । સ્તવાનઃ । રેખઃ । ઽપસૌ । વિદ્માતી । અઘાતર્ । તત્ । હ્રુછ । ગુણતે । મધોનિ । અસ્મેઈતિ । આયુઃ । નિ । દિદ્રીહિ । પ્રમાદ્યત્ ॥ ૧૭

અ૦—સ્તોત્ર વહેનાર-અર્પણ કરનાર-સ્તોતા, તેજસ્વી ઉપાની રત્નતિ કરતા, સંતત-તૈયાર કરેલ વેદસ્તોત્રો ઉચ્ચારે છે. એથી હે

ધનસંપન્ન ઉચે !, તું તે, સ્તોતાઅર્થે પ્રકાશ્ય અને જામને
પુત્રપોત્રાદિક તથા અન્નવડે યુક્ત કરતી છેક પ્રકાશ્ય. ૧૭

ચાગોર્મતીરુપસઃસર્વેવીરાવ્યુચ્છન્તિદાશુપેમર્થાય ।

વાયોરિવમ્નુતાનામુદ્કેતાઅશ્વદાઅશ્નવત્સોમમુત્વા ॥૧૮॥

૫૦— યાઃ । ગોદર્મતીઃ । ઉર્મતીઃ । સર્વેવીરાઃ । વિદ્યુચ્છન્તિ ।
દાશુર્વે । મર્થાય । વાયોઃઈવ । સ્નુતાનામ્ । ઉર્ત્તદર્મકે ।
તાઃ । અશ્વદાઃ । અશ્નવત્ । સોમૈદમુત્વા ॥ ૧૮ ॥

અ.—જે ગાસંપન્ન તથા વીરયુક્ત ઉપાગ્યો, હવે દેનાર યજમાન
અર્થે પ્રકાશે છે તે અશ્વ દેનારી ઉપાગ્યો, વાયુવેગી સ્તોત્રાની
સમાપ્તિ વેળા, સોમ્યામ કરનાર યજમાનને પ્રાપ્ત હે. ૧૮

માતાદેવાનામદિતેરનીકંયજ્ઞસ્પેકુર્તુર્વૃત્તીવિમાદિ ।

પ્રજાસ્તિકૃદ્વ્રહ્મણેનોબ્યુદ્ધાનોજનેજનયવિશ્વવારે ॥૧૯॥

૫૦— માતા । દેવાનામ્ । અદિતેઃ । ઈનીકમ્ । યજ્ઞસ્પે । કુર્તુઃ ।
વૃત્તી । વિ । માદિ । પ્રજાસ્તિકૃત્ । વ્રહ્મણે । નુઃ । વિ ।
ઉદ્ધા । આ । નુઃ । જને । જનય । વિશ્વેદ્દેવારે ॥ ૧૯ ॥

અ.—હે ઉચે !, દેવાની માતા, અદિતિની શોક્ય, અથવા શરિમ-
ગ્યોની ઉપાદક, બુધિનું મુખ, યજ્ઞની પ્રકાશક એવી તું,
વિશાળ સ્વરૂપે પ્રકાશ્ય. અમારાં સ્તોત્રા સાંભળી, પ્રદર્શનો
કરતી પ્રકાશ્ય. હે સર્વપ્રિયે ઉચે !, તું જામને જગદાગિમુખ
પ્રગટ-કર. ૧૯

યચિત્રમર્મત્રપસોવર્હન્તીજાનાયશશમાનાયમદ્રમ્ ।

તન્મોમિત્રોવરુણોમામહન્તામદિતિઃસિન્ધુઃપૃથિવીવૃતયીઃ ૨૦ ॥૪

૫૦— યન । ચિત્રમ્ । અર્ષઃ । ઉપર્ષઃ । વહેન્તિ । રૂર્મોનાય ।
 શરમોનાય । મદ્રમ્ । તત્ । નઃ । મિત્રઃ । વર્ષણઃ । મમ-
 હન્તામ્ । અદિતિઃ । મિત્રુઃ । પૃથિવી । ઉત । ઘૌઃ ॥૨૦॥૪

અ. — ઉપર, જે સુંદર તથા ઈષ્ટ ધનમ પત્તિને, શામ કરનાર સ્તોત્ર-
 કર્તાના અર્થે વર્ષા આવે છે તે કન્યાશુભરક હોય છે. મિત્ર,
 વરુણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી તથા ઘૌઠ અમારી તે
 (પ્રાપ્તના)ને પોષે ૨૦

પ્રતિ યાથા વર્ગ સમાપ્ત

સૂક્ત ૧૧૩.

- ૧ અરેક્ = આરેચયતો કલ્પિતયતો = ખાધી કધું. (રિચ્-
 વિરેચને).
- ૨ અનૂચી = અન્નચત્વરી = એકબીજાની પાછળ અનુક્રમે
 જનાર. (અન્નચત્વરી)
- ૩ આમિનાને = અદ્યગ્ન્યો = બદલની (બીજાંદિનાયાં)
- ૪ યાયા = ઘોતમાનેશ્વાનમસાંતરિક્ષમાર્ગેણ = પ્રકાશતી અ-
 થવા અન્તરિક્ષ માર્ગે.
- ૫ દેયશિષ્ટે = ઘોતમાનેનસૂર્યેણાનુશિષ્ટે = સૂર્યના શાસ-
 નાનુમાર.
- ૬ સુમેચે = શોભનમેહનેમર્ચેપાંસત્પાદકન્યાત્ શોભનમજ-
 નને = સુંદર (મિહસેચને)
- ૭ મેથેતે = દિંસ્ત પ્રતિબદ્ધ કરે છે. (મેયમેધૃદિસનયો.)
- ૮ અચેતિ = અજ્ઞાપિ = દીસવા લાગી (ચિત્તોમંજાને).
- ૯ દુર = દૂર
- ૧૦ પ્રાપ્યં = પ્રકાશંગમચિત્તવા = પ્રકાશિત કરી

- ૨૧ અઙ્ગીઃ = ઠઙ્ગિરતિ = પોતાના મુખની બહાર કાઢે છે.
(ગુનિગરણે).
- ૨૨ ઘ્યાયઃ = ઘ્યાયુણોત્ = પ્રકાશિત કર્યાં. (ઘૂમ્ઘરણે).
- ૨૩ જિઘ્રશ્ચે = સૂતેલાને. (જીહ્વસ્થપ્ને)
- ૨૪ ચરિત્તચે = ચરિતું = પ્રવૃત્ત થવા.
- ૨૫ ણામોમયે = આમોમયાય = ભોમાર્થ.
- ૨૬ દમ્ર = અમ્ર
- ૨૭ ઉર્ધ્વિયા = ઉર્ધ્વી = વિશાળ
- ૨૮ ક્ષત્રાય = ધનાર્થ.
- ૨૯ દ્યુયે = પ્રવૃત્ત થવા
- ૩૦ જીષિતા = જીષિતાનિ = જીવનનાં ઉપાયભૂત કૃષિ તથા વાણિજ્યપદિક.
- ૩૧ ઘસ્ત્રઃ = સંપત્તિની.
- ૩૨ ઘ્યુચ્છ = તમાંસિવિધાસયવર્જય = પ્રકાસ્મ. (ઉચ્છી-
વિકાસે).
- ૩૩ આયતીનામ્ = આગચ્છન્તીનાં = હવે પછી આવનાર
- ૩૪ સમયા = સમીપસ્થા = સમીપમા રહેનાર
- ૩૫ કૃપતે = કલ્પતે = સમર્થ થાય છે. (કૃપ્સામર્થ્યે).
- ૩૬ વાચશાના = કામચમાના = કામના કરાવી.
- ૩૭ પ્રદોષ્યાના = પ્રકરેણદોષ્યમાના = અત્યંત તેજસ્વી.
(દોષીદ્દોષી)
- ૩૮ જોપં = મદ.
- ૩૯ અપરીપુ = માવિનોપુ = હવે પછીની રાત્રિ રિપે.
- ૪૦ યાયપદ્રેષાઃ = યાયવન્તિ અસ્મતઃ પૃથક્તાનિદ્રેષાંમિ-
યયાસા = સક્ષસાદિક દ્રેષ્યાઓને દૂર કરનારી (યુમિધણે).
- ૪૧ સુમ્નયરી = સુખસંપન્ન.

- ૩૨ દેવધીતિમ = દેવપ્રિય દવિને. (દેવધીયતેકામ્યતેતિદેવ-
ધીતિતમ્)
- ૩૩ આતાસુ = આતતાસુવિસ્તીર્ણાસુવિશુ = વિશાળ પ્રાત
ભાગ વિષે
- ૩૪ નિર્નિજ = ૩૫.
- ૩૫ પોષ્યા = પોષણસમર્થાનિ = પુષ્ટિકર
- ૩૬ ઈયુષીણામ્ = ગમનયતીના = પૂર્વે થઇ ગયેલા
- ૩૭ અશ્વૈત્ = પ્રજ્ઞામૂત્ = જળદળી રહી છે (હુમોશ્વિ-
ગતિવૃદ્ધયા)
- ૩૮ અસુઃ = શરીરસ્વપ્નેરપિતા = શરીરનો પ્રેરક
- ૩૯ પ્રતિરન્તે = પ્રવર્ધયન્તિ = સમૃદ્ધ (તિરતિર્વર્ધનાર્થ)
- ૪૦ ષહિ = સ્તોત્ર વહેનાર (અર્પણ કરનાર)
- ૪૧ સ્યૂમના = સ્યૂમાનિ અનુસ્યૂતાનિ સતતતાનિ = સતત
તેવાર કરેલ. (વિદ્યુતશ્ચુસન્તાને)
- ૪૨ રેમ = સ્તોત્ર
- ૪૩ ઉદકે = સમાપ્તૌ = સમાપ્તિ વેળાએ
- ૪૪ સોમસુત્યા = સોમાનામભિપોતા = સોમયાગ કરનાર યજમાન
- ૪૫ અતીક = પ્રત્યનીક પ્રતિસ્પર્ધિસ્થ = શોભપણુ.
- ૪૬ વિશ્વધારે = સર્વધરણીયે = સર્વપ્રિય
- ૪૭ ઈજાનાય = યાગ કરનાર
- ૪૮ શશમાનાય = સ્તુતિમિ સમજનાય = સ્તોત્રકર્તા (શશ
પૂતગતૌ)

सूक्त ११४.

नक्षत्रि-आभिरस कुत्स, देवताः-४-६, छन्दः-१-६ जगती,
१०-११ त्रिष्टुप्.

* इमारुद्राय तव सैकपुर्दिने सुयध्वीराय प्रभं रामहेमतीः ।

यथाशमसंविपदे चतुष्पदे विश्वं पुष्टं ग्रामे अस्मिन्ननातुरम् ॥१॥

प०- इमा । रुद्राय । तवसे । कपुर्दिने । सुयत्तुर्वीराय । प्र ।
मरामहे । मुतीः । यथा । शम् । असत् । द्विष्टपदे । चतु-
ष्पदे । विश्वम् । पुष्टम् । ग्रामे । अस्मिन् । अनैतुरम् ॥१॥

अ०-अमे, प्रवृद्ध, नक्षत्रि औध्वय-सपत्न मन्त्रपुत्रे वडे युक्तः
अथवा वीरोना नारा करनेर इदानी, लेना योगे अभारा
मनुष्यवर्गने तथा अवाधादिक प्राप्तिओने शोभोपशान्ति थाय,
तथा अभारा आभविषे सन्निभूत प्राप्तिओ, पुष्ट तथा निरोगी
थाय, ते प्रकारे उत्तुष्ट स्तुतिओ प्रकथयले करीओ छीओ १

मृळानोरुद्रोत्तनो मयस्कृषि सुयध्वीराय नमसा विधेमते ।

यच्छं च योश्मनुं राये जे पितानर्दयाम् तव रुद्रमणीं तिषु ॥२॥

प०- मृळ । न । रुद्रः । उत्त । न । मय । कृषि । सुयत्तु-
र्वीराय । नमसा । विधेम । ते । यत् । शम् । च । मनुः ।
आदयेजे । पिता । तत् । अस्याम् । तव । रुद्र । मर्दनी-
तिषु ॥ २ ॥

* सोरादीयदरोदीत्तदुद्रस्य रुद्रत्वमिति । तै० सं०

અ૦—હે ૩૬ !, તું અમને સુખ દેનાર હો. વળી, તું અમને સુખ સંપાદન કર. ઐશ્વર્યસંપન્ન મરતો વડે યુક્ત એવા તને, અમે હવિરન્ન વા નમસ્કારવડે સેવીએ છીએ. મનુ પિતાએ, (યજ્ઞ કરી દેવા પાસેથી મેળવી) જે શેઝોપચાંતિ તથા ભયરહિત-પણું (પોતાની પ્રજાને) અર્પણ કર્યું તે, તારા માર્ગદર્શ-કત્વ તજેજ અમને પ્રાપ્ત હો. ૨

અશ્વામંતે સુમતિર્દેવ્યજ્યયાં સુયદ્ધૌ રસ્યત વં રુદ્રમીદ્રુઃ ।

સુમ્નાયં નિદ્વિશો અસ્માકમાચરા રિષ્ટવીરા જુહવામતે હવિઃ ॥૩॥

૫૦— અશ્વામં । તે । સુદમ્ તેમ । દેવ્યં જ્યયાં । સુયન્દર્શિત્ય । તવ । રુદ્ર । મીદ્રુઃ । સુમ્નઃ સુમ્નઃ । રત્ । વિશાં । અસ્મા-કંમ્ । આ । ચર । અરિષ્ટવીરાઃ । જુહવામ । તે । હવિઃ ॥૩

અ૦—હે કામનાના વરસાવનાર વા નિત્યતરણ ૩૬ !, અમને દેવ-યાગવડે વીરપુત્રયુક્ત એવો તું તેનો મંમગ્ર અનુમદ સિદ્ધ હો. તું, અમારી પ્રજાને સુખ દેતો આવ. અખાધિત પુત્રો વડે યુક્ત સતા અમે તુને હવિ અર્પણ કરીએ. ૩

* સ્વેષં વ્યં રુદ્રં યજ્ઞસાર્થં વંકું કવિમવંમે નિહયામહે ।

આરે અસ્મદૈવ્યં હેલો અસ્પતુ સુમતિમિદ્ર્યમસ્યાદં ણોમહે ॥૪॥

૫૦— સ્વેષમ્ । વ્યમ્ । રુદ્રમ્ । યજ્ઞસાર્થમ્ । વંકુમ્ । કવિમ્ । અવંમે । મિ । હયામહે । આરે । અસ્પતુ । દૈવ્યમ્ ।

* સ્વિષ્ટકૃત્વમિદમવિષ્વતિયદિર્મૈરાધયિષ્યામ રતિત-સ્વિષ્ટકૃતઃ સ્વિષ્ટકૃત્વમિતિ । તે૦ સં૦ ૨-૬-૮. ।

૧૫
 હેઠ્ઠ. । 'અસ્યુતુ । સુહમતિમ્ । इत् । वयमे । अंस्यु । सा ।
 वृणीमहे ॥ ૪ ॥

અ—દેવીપ્રમાન થતને સિદ્ધ કરનાર, વાક્ય આશનાર, સુદ્ધિમાન
 એવા રૂદ્રને, અમે સરક્ષણાર્થે છેક નિરંતર આર્પણ કરીએ
 છીએ. તે, દેવી કોષને અમારાથી દૂર રેશે. અમે, કેવળ તેના
 અનુગ્રહની ઇચ્છા કરીએ છીએ. ૪

द्विषोर्वराहमरुपंकपर्दिनत्वेपंरूपनमसा निह्नयामहे । -
 हस्तेविभ्रज्रेषजावार्यौणिशर्मवर्मच्छर्दिस्मभ्ययंसत् ॥५॥५॥

૫૦- દ્વિષઃ । વરાહમૈ । અરુપમ્ । નપર્દિનમ્ । ત્વેપમ્ । રૂપમ્ ।
 નમસા । નિ । હુયામહે । હસ્તે । વિભ્રત્ । પ્રેષજા । વા-
 ર્યૌણિ । શર્મ । 'શર્મ' । 'પર્દિઃ' । અસ્મભ્યમ્ । યમેતૈ ॥૫॥૫॥

અ—ઉત્કૃષ્ટ-ભોજન અથવા, વરાહ જેવા દૃઢ અંજવાળા, દેવીપ્ર-
 માન, જટિલ, તેજસ્વી, નિષ્પશ્ચિમ-વેદાતાધિગમ્ય-(એવા
 રૂદ્ર)ને, અમે હવિરન્ન-પદે વા નમસ્કારપૂર્વક નિરંતર આર્પણ
 કરીએ છીએ પોતાના બાહુઓ વિષે એક ઔપધ ધારણ
 કરતો તે, અમને આરોગ્ય, કેવલ તથા ગ્રહ દો. ૫

મતિ પાંચમે વર્ગ સમાપ્ત.

इदं पित्रेमरुतामृच्यते वचः स्वादोः स्वादीयो रुद्राय वर्धनम् ।
 रास्वाचनो अमृतमर्तमोजं नृन्मनेतो कापुतर्नयाय मृळ ॥६॥

૫૦- इदम् । पित्रे । मरुताम् । उच्यते । वचः । स्वादोः । स्वादीयः ।

રુદ્રાય । વર્ષનમ્ । રૈન્વિ । ન્ । ન્ । અમૃત । મૃત્તમોન-
નમ્ । રૈન્વિ । તૌકૈય । તર્નયાય । મૃત્ ॥ ૬ ॥

અ૦—આ મધુરમા મધુર, ઉત્પાદિત કરનાર સ્તોત્ર, (ઓર્ગણપચાર્થ)
મરતોના પિતા રૂદ્રની પ્રીત્યર્થ ગવાય છે હે અમર(દેવ)!,
તૂ માનવાને ભોગપર્યાપ્ત એવું અન્ન, અમરે દે મને તથા
મારા પુત્ર પૌત્રાદિને સુખી કર ૬

માનોમૃદાન્તમૃતમાનોઅર્મકમાનુક્ષન્તમૃતમાનંઉક્ષિતમ્ ।
માનોવધોઃપિતરંમોતમાતરમાનાંપ્રિયાસ્તુર્વોહરીરિષ ॥૭॥

૧૦— મા । ન્ । મૃદાન્તમ્ । ઉત । મા । ન્ । અર્મકમ્ । મા ।
ન્ । ઉક્ષન્તમ્ । ઉત । મા । ન્ । ઉક્ષિતમ્ । મા । ન્ ।
હૃદી । પિતરમ્ । મા । ઉત । માતરમ્ । મા । ન્ । પ્રિયા ।
તન્વ । રુદ્ર । રિરિષ ॥ ૭ ॥

અ૦—હે રૂદ્ર !, તૂ અમારા મધ્યે જે વૃદ્ધ તથા બાળક હોય જે
કુવાલ હોય, તથા જે ગર્ભરથ હોય, તેમને મારીશ નહીં
અમારા પિતા તથા માતાને તૂ મારીશ નહીં તૂ, અમારા
પ્રિય શરીરને વા પ્રગ્લને કુખ દષ્ટ્ય નહીં ॥

માનંસ્તૌકેતનંયેમાનંઆયૌમાનોગોપુમાનોઅશ્વૈપુરીરિપઃ ।
વીરાન્માનોહૃદ્રભામિતોવધોર્હૃવિવ્યન્તુઃસદમિત્ત્વાદવામહે ॥૮॥

૧૦— મા । ન્ । તૌકે । તનંયે । મા । ન્ । ઐયૌ । મા । ન્ ।
ગોપુ । મા । ન્ । અશ્વૈષુ । રિરિષ । વીરાન્ । મા । ન્ ।

હુદ । યૌમિતઃ । વલ્લોઃ । હવિર્ઘનતઃ । સદૈમ્ । इत् । त्वा ।
 હવામેહે ॥ ૮ ॥

અ૦—હે ૩૬!, તું અમારા પુત્રોને, પૌત્રોને, અમારા નોકરચાક-
 રને, અમારી ગાયોને, અમારા અશ્વોને મારીશ નહીં. ક્રોધા-
 વિષ્ટ થઈ તું, અમારા વીર પુરુષોને મારીશ નહીં. હવિવડે યુક્ત
 સતા અમે, સદૈવ તારું આજ્ઞન કરીએ છીએ. ૮

उपतेस्तोमान्वशुपाङ्गवार्कुरास्वापितर्मरुतांसुम्नमस्मे ।
 भद्राहितैष्टमतिर्मूल्यत्तमायावयमवइत्तैष्टणीमहे ॥ ९ ॥

૧૦— ઉપ । તે । સ્તોમાન્ । વજ્રુપાઃદૈવ । આ । અક્રામ્ । રાસ્ત્વં ।
 પિતઃ । મુલ્લામ । સુમ્નમ્ । અસ્મે ઇતિ । મદ્રા । હિ । તે ।
 સુદમ્મતિઃ । મુલ્લયતદ્દેમા । અથ । વયમ્ । અર્થઃ । इत् । ते ।
 વૃણીમહે ॥ ૯ ॥

અ૦—(હે ૩૬), ગેવાગેલી પેઠે છું, (અર્થાત્ પ્રાતઃકાળે સંજાળેલાં
 ઢોર જેમ સાંજરે તેના ધણીને પાછાં સોપિ તેમ તારી પાસેથી
 મળેલાં) સ્તુતિમંત્રો તને સમર્પિત કરું છું. હે મરુતોના
 પિતા!, તું અમને સુખ અર્પણ કર. ત્હારી કૃપા અત્યંત
 સુખ દેનારી તથા આશ્રય કરવા લાયક છે. તેથીજ અમે,
 ત્હારા સંરક્ષણની રૂઢી વાચના કરીએ છીએ. ૯

आरितेगोष्ठपुतर्पूरुष्टांस्यध्वीरसुम्नमस्मेतेअस्तु ।
 मूलार्चनोअधिष्ववृद्धिदेवार्चाचनःसर्गपच्छध्विवर्हीः ॥ १० ॥

૧૦— ઐ । રે । ને । ગોઠ્ઠપ્તમ્ । ઊત । પૂરુષદ્વજ્નમ્ । સર્વત્દેવીર ।

સુન્નમ્ । અસ્મે ર્તિ । તે । અસ્તુ । મુઠ્ઠ । ચ । નઃ ।
અધિ । ચ । વ્રુહિ । દેવ । અર્ધે । ચ । નઃ । શર્મ । યજ્ઞ ।
દ્વિદર્શીઃ ॥ ૧૦ ॥

અ૦—હે સર્વશત્રુના વિશ્વંસક (૩૬) !, ત્હારું ગાયને હજુનાર તથા
માયુસને હજુનાર આયુષ, અમારથી દૂર હો. ત્હારો સુખ-
વૈભવ, અમને (સિદ્ધ) હો. તું, અમને સુખસિદ્ધ્યર્થ પ્રસન્ન
હો. હે દેદીપ્યમાન (૩૬) !, અમારો પક્ષ ધરી, (બ્રાહ્મણો
મનુષ્ય) અમારી પ્રશંસા કર. અને તે પછી ઘાવાપૃથિવી
મધ્યે હોનાર અથવા, દક્ષિણોત્તર માર્ગનો અથવા જ્ઞાનકર્મનો
સ્વામી એવો તું, અમને સુખ દે. ૧૦

અર્થોચામનમોઽસ્માઅવૈસ્વર્વઃશુનોતુંનોહર્વૈરુદ્રોમુરુત્વાન્ ।
તન્નોમિત્રોવરુણોમામહન્તામર્દિતિઃસિન્ધુઃપૃથિવીજુતયૌઃ ૧૧॥૬

૧૦— અર્થોચામ । નમઃ । અસ્મે । અર્વૈસ્વર્વઃ । શુનોતું । નુ । હર્વમ્ ।
રુદ્રઃ । મુરુત્વાન્ । તત્ । નઃ । મિત્રઃ । વરુણઃ । મમહન્તામ્ ।
અર્દિતિઃ । સિન્ધુઃ । પૃથિવી । જુત । ઘૌઃ ॥ ૧૧ ॥ ૬ ॥

અ૦—અન્ન વા સંરક્ષણની ધ્વજ કરીને અમે, (આ સ્તોત્ર)
ગાયું. આ (૩૬)ને નમસ્કાર હો. મરુક્ત એવો ૩૬, અમારી
પ્રાર્થનાને સ્વીકારે. મિત્ર, વરુણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી
તથા ધ્રુવેશક, અમારી તે (પ્રાર્થના)ને પોષે. ૧૧

ઇતિ છઠો વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्तं ११४.

१ रुद्र = ३५देव. (रोदयति सर्वमन्तकालेइति, (२) यद्वा-
रुतसंसारस्यद्रुःपतन्प्रापयतिइति, (३) यद्वा रुतः
शब्दरूपाउपनिषद् तामिष्टंयते गम्यते प्रतिपाद्यत इति,
(४) यद्वा रुतशब्दात्मिकावाणीतत्प्रतिपाद्यात्मविद्या वा
तामुपासकेभ्यो रातिददातीति, (५) यद्वा इणञि
आप्पणोतीतिइत् अंधकारादि त दणातिविदारयतीति,
(६) यद्वा कदाचिद्देवा सुगन्धामे अग्न्यात्मको रुद्र
देवैर्निक्षिप्तं धनमपहृत्य निरगात् असुराग्निं तत्रा देवा-
पतमं विष्यदृष्ट्वा धनमहरन् तदानीमरुदत् तस्माद्रुद्रः ॥

२ तदसे = प्रवृद्ध. (तद्यतिवृद्धपथं)

३ कपर्दिने = जटिल

४ क्षयद्वीराय = औश्वर्षस्यपत्न, अश्वपुरोवडे युक्त, अथवा,
वीरेणा नाश करनार

५ अनातुरम् = निरोगी

६ नमसा = हविर्नमवडे

७ योः = अयानां यायन = अपरहितपथं.

८ प्रणीतिषु = प्रकृष्टनयनेषु तत्सु = भार्गवशैक्य तयेन-

९ देवयज्यया = देवयानवडे

१० भीदु = अभयानां वरसावनार (मिहसेधने)

११ हेळः = कोप.

१२ वराहम् = उत्कृष्ट-भोजन, अथवा वराह जेवा हृद अगवाणा.

१३ तर्मे = अन्य.

१४ छदिः = गृह (छपतेक्षीयतेसुवर्णादिमिधने. इति
छदिः)

१५ यमत = प्रयच्छतु = द्ये. (यमउपरमि).

१६ रमने = आरमने = मने.

१७ तोकाय = पुत्रने.

१८ रास्य = प्रयच्छ = दे. (रादाने).

१९ उदयन्तम = युवानने.

२० उक्षितम् = अभिरक्षणे.

२१ आयी = नेक्षयाक्षने. (इण्गती).

२२ भामित. = क्रोधाविष्ट यध. (मामक्रोधे).

२३ आरे = हरे.

२४ द्वियद्वाः = द्वयोःस्यानयोःपरिवृद्धः = द्यावापृथिवी मध्ये
द्वेनार, अथवा दक्षिणेनार भागने अथवा यानकभने स्वाभी.
(घर्हते = वर्धते).

२५ अयस्ययः = अनेभ्यु अथवा संरक्षणेभ्यु

सूक्त ११५.

ऋषिः—आगिरस कुत्स, देवता—सूर्य; छन्दः—त्रिष्टुप्

* चित्रं देवानामुदगादनीकुंचस्तुमित्रस्यवरुणस्यग्नेः ।

आप्राद्यावापृथिवीअन्तरिक्षमूर्यआत्मानगंतस्तस्युपध ॥१॥

प०— चित्रम् । देवानाम् । उत । अगात् । अनीकम् । चस्तुः ।

* योनीतपन्नुदेतिससर्वेषांभूतानांवाणानादावोदेति ।

ते० आ० प्रथमाध्याये ।

મિત્રસ્ય । વરુણસ્ય । અગ્ને । આ । અપ્રાઃ । ધાત્વાપૃથિવી
 રતિ । અન્તરિક્ષમ્ । સૂર્ય । આત્મા । જગત્ । તુત્સુપ્ ।
 ષુ ॥ ૧ ॥

અ૦—રશ્મિઓના અથવા દેવોના તેજ સમૂદરપ, મિત્ર, વરુણ તથા
 અગ્નિઓના અસુરપ સુદર સૂર્યમંડળ, (આ) ઉગ્મુઃ તે ધાત્વા-
 પૃથિવી અને અન્તરિક્ષને (પોતાના તેજવડે) યોગેર વ્યાપ્ત
 કરેછે. સૂર્ય, સર્વ જગત્ તથા સ્થાવર પદાર્થોના આત્મા-
 જવાત્મા-છે. ૧

સૂર્યોદિવીપુપમંરોચમાનામયોનયોપામૃભ્યેતિપુશ્વાત્ ।
 યજ્ઞાનરોદેવ્યન્તોયુગાનિવિતન્વતેમતિમદ્રાર્યમદ્રમ્ ॥૨॥

૧૦— સૂર્ય । દેવીમ્ । ઉપસમ્ । રોષમાનામ્ । મૈર્ય । ન । યોપામ્ ।
 અભિ । ઇત્ । પુશ્વાત્ । યજ્ઞ । નર । દેવદ્યન્ત । યુગાનિ ।
 વિદતન્વતે । મતિ । મદ્રાર્ય । મદ્રમ્ ॥ ૨ ॥

અ૦—કોઈ મનુષ્ય, જેમ સુદર ઓની પુઠે જાય તેમ સૂર્ય, ધનાદિ-
 ગુણયુક્ત, દેદાપ્યમાન ઉપાની પુઠે જાય છે જે ઉપાનો
 ઉદય થતાં, સૂર્યોપાસકે ચલનેતાઓ, પોતાના દબો પ્રસારે છે
 અગ્ને, મગળદેવ અર્થે તે મગળદેવ (સૂર્ય)ની (સ્તુતિ
 કરીએ છીએ) અથવા, દેવમન્યવાણા ઉપાસકે દપની
 ઉપાના પ્રત્યેક ઉદય સમયે, શ્લાર્ય (અગ્નિદેવોનાદિ)
 મગળકર્મ કરવાને પ્રવૃત્ત થાય છે ૨

મદ્રાઅશ્વાહૃતિઃસૂર્યસ્યચિત્રાણતંવામનુમાત્રાસઃ ।
 નમસ્યન્તોદિવઆપૃષ્ઠમસ્યુપરિધાવાપૃથિવીયન્તિમુદયઃ ॥૩॥

૫૦— યદ્રાઃ । અથાઃ । હરિતે । સૂર્યસ્ય । મિત્રાઃ । ઇર્તદેવાઃ ।
અનુદેમાયોસઃ । નમમ્યન્નં । દિવઃ । આ । પૃષ્ઠમ્ । અસ્યુઃ ।
પરિ । ધાવાપૃથિવી રિનિ । યન્તિ । મૃગ ॥ ૧ ॥

અ—કસ્યાણુકારક, હરીજનાર, અથવા રસ હરીજનાર, વિચિત્ર
અથવાગી, વ્યાપક, સમલ વા નીલવર્ણના, અનુક્રમે સ્તુતિવડે
પ્રસન્ન થનાર, વન્દનીય એવા મુખના અશ્વો, અથવા રશ્મિઓ,
દુનોકના પૃથ્થભાગને પ્રાપ્ત થાય છે અને એકજ દિવસમાં
ધાવાપૃથિવીની પ્રદક્ષિણા કરે છે ૩

તત્સૂર્યસ્યદેવત્વંતન્મહિત્વંમધ્યાકર્તૃર્વિતંતંસંજમાર ।
યદેદયુક્તહરિતઃમૃગસ્યાદાદ્રાત્રીવાસંસ્તનુતેસિમસ્યૈ ॥૪॥

૫૦— તત્ । સૂર્યસ્ય । દેવદન્વમ્ । તત્ । મહિદન્વમ્ । મુખ્યા ।
કર્તૃઃ । વિદનેતમ્ । સમ । જમારુ । યદા । ઇત્ । અયુક્ત ।
હરિતે । મૃગદસ્યાત । આત્ । રાત્રી । વૈસં । તનુતે ।
સિમસ્યૈ ॥ ૪ ॥

અ—તે, મુખનું એશ્વર્ય તથા માહાત્મ્ય છે કે તે. (કૃષિ-આદિ)
કમ અધુરા હોય તે દરમ્યાન, પોતાના વિચારને પામેના
રશ્મિઓનો પોતાના વિષે ઉપમહાર કરી વે છે. તે પોતાના
હરિદર્શના અશ્વોને, કિવા રસ હરીજનાર રશ્મિઓને, યથાથી
અથવા આ પૃથિવીલોકમાથી જે કાળે ઊડી અથવા ખેચી લઈ
અન્યત્ર સમુક્ત કરે છે ત્યારે રાત્રિ, એકદમ સર્વલોક વિષે
ધોર અન્ધકાર ફેલાવે છે અથવા, મર્ત વિશ્વમાંથી દિવસને
ખેચી લઈ, અન્ધકાર ફેલાવે છે. ૪

તન્મિત્રસ્યવર્ણસ્યામિત્રેષુસૂર્યોરૂપંકૃણુતેઘોરૂપસ્યે ।

અનન્તમન્યદ્રુશદસ્યપાર્જઃકૃષ્ણમન્યહરિતઃસંભરન્તિ ॥૫॥

૧૦— તત્ । મિત્રાયં । વર્ણસ્ય । અમિત્રેષે । સૂર્યઃ । રૂપમ્ ।
કૃણુતે । ઘોઃ । રૂપંકૃણુતે । અનન્તમ્ । અન્યત્ । ઠશત્ ।
અસ્ય । પૌર્નઃ । કૃષ્ણમ્ । અન્યત્ । હરિતઃ । સમ્ ।
ભરન્તિ ॥ ૫ ॥

અ૦—ઉદ્ય સમયે, મિત્ર તથા વરૂણલોકને (અર્થાત્ સર્વ જગતને)
દર્શન થવા તે, નજના મધ્યમદેશ વિષે પોતાના તેજને પ્રગટ
કરે છે. તેના હરિદશ્વના અશ્વો અથવા રશ્મિઓ, એક કાળે
અનન્ત, દેદીપમાન શ્વેતવશ્વના જળને, (દિવસને) અને બીજે
કાળે, કૃષ્ણવશ્વના જળને (રાત્રિને) ધારણ કરે છે. ૫

અઘાદેવાઽદિતાસૂર્યસ્યનિરંદસઃપિપૃતાનિરવચાત્ ।

તક્ષોમિત્રોવર્ણોમામહન્તામદિતિઃસિન્ધુઃપૃથિવોઽુતયૌઃ ॥૬॥૭

૧૦— અઘ । દેવાઃ । ડતદંદતા । સૂર્યસ્ય । નિઃ । અંદસઃ । પિપૃત ।
નિઃ । અવચાત્ । તત્ । નુઃ । મિત્રઃ । વર્ણઃ । મમહન્તામ્ ।
અદિતિઃ । સિન્ધુઃ પૃથિવી । ડુત । યૌઃ ॥ ૬ ॥ ૭ ॥

અ૦—હે દેદીપમાન સૂર્યરશ્મિઓ !, આ સૂર્યોદય સમયે ધતડત
પ્રસરતાં એવાં તમે, અમને પાપ તથા સંકટથી છેક ઉતારો.
મિત્ર, વરૂણ, અદિતિ, સમુદ્ર, પૃથિવી તથા બુલોક,
અમારી તે (પ્રાર્થના)ને પોષો. ૬

ઇતિ સાતમે વર્ગ સમાપ્ત.

सूक्त ११५.

- १ अनीकं = तेजः समूह.
 २ मयं = मनुष्य.
 ३ युगानि = अभिहोत्रादिकः कर्मो; कर्मोः ६ पत्नी.
 ४ एतद्वा = अथवा. (एतद्व्यगस्तद्व्यंगमार्गगन्तारः).
 ५ अनुमाणाः = अनुकर्मो स्तुतिवडे प्रमत्त यनार.
 ६ कर्ताः = कर्माणि.
 ७ सिमस्मै = सर्वस्मिन् = सर्व मध्ये
 ८ मधस्यात् = सहतिष्ठत्यस्मिन्नितिसधस्योरथः = २थ,
 अथवा पार्थिव लोकाभायी.
 ९ वासः = धार अधार अथवा, द्विस. (आच्छादायितु
 तमः यद्वा वामरमहः वासः).
 १० उपस्थे = उपस्थाने मध्ये = मध्य प्रदेश विषे
 ११ पाजः = पञ्ज. (पातिरक्षतीति पाजः)

सूक्त ११६.

ऋषिः—ऋक्षीवान्, देवता—अग्निः; छन्दः—त्रिष्टुप्.

* नासत्याभ्यां त्रिर्द्विर्वपष्टं ज्ञेस्तोमोऽयमर्थं त्रिष्वेव वातः ।
 यावर्भगाय विमदाय जायांसेना जुवांन्युहतूरयेन ॥ १ ॥

૧૦— નામંત્યોમ્યામ્ । નર્હિ દર્શ । પ્રા । વૃજ્જે । સ્તોમંન્ । ડ્યમિ ।
 ઊમ્પિયોદ્દવ । વાતં । યૌ । અર્મંગાય । વિદમ્દાપં । જાયામ ।
 સેનાદંજુવા । નિદ્દુહતું । રપેન ॥ ૧ ॥

અ૦—(જેમ હાથ ચળમાન, વગાર્ય) પૂરવ દર્શાવત છેડી તેવાર
 કરે તેમ હુ, અશ્વિન્દેવો માટે સ્તોત્ર તેવાર કરે હુ વાપુ,
 જેમ મેધજળને ખૂન ગ્રેરે તેમ હુ, જે અશ્વિનોએ વિમલ
 નામના બાગસપિની (સ્વયંવરમા મેળવેલી) સ્ત્રીને, (શત્રુનો
 નાશ કરી) વેળવાળા સ્થવરે ઘેર પહોચાડેલી તેના માટે ખૂન
 સ્તોત્ર ગાઉ છું ॥ ૧

* વૃક્ષપર્ત્મભિરાશુદેમંભિર્વાદિવાનાંવાજૂતિમિઃશાશ્વદાના ।
 તદ્રાસંભોનાસત્યાસહસ્રંમાજાયમર્ચ્યમ્ધર્મેજિગાય ॥૨॥

૧૦— વૃક્ષપર્ત્મંઽપિ । આશુદેમંદમિ । વા । દવાનામ્ । વા । જૂતિ
 દમિ । શાશ્વદાના । તત્ । રાસંમ । નાસત્યા । સહસ્રંમ્ ।
 આજા । ચમર્ચ્યં । પ્રદધૈ । જિગાય ॥ ૨ ॥

અ૦—જેસત્રેર હનાર, તથા શીઘ્રગતિવાળા અશ્વોના યોગે, તથા
 (ધન્વાદિ) દેવોની પ્રેરણાના યોગે આત્મર્ચ પ્રેરનાર એવા
 (પ્રભાવતિએ અર્પણ કરેલ) તમારા (વાહનરૂપ) રામભે,
 હે અશ્વિન્ (દેવો) !, વૈવસ્વતના મિત્ર, અત્યંત ધનોપેત
 સગ્રામવિષે, હનારો શત્રુને જીત્યા વા, સદ્સહજ મેળવ્યા. ૨

* પ્રજાપતિર્વૈભોમાચરાશોદુદિતરપ્રાયચ્છત્ । વે૦ ધા૦

*તુગ્રોદ્ભુજ્યુપંશ્વિનોદમેધેરયિનરુશ્ચિન્મમૃત્ત્વંઅવાહાઃ ।
તમૂહ્યુર્નોભિરાત્મન્વર્તીભિરન્તરિક્ષમુદ્ધિરપોદકામિઃ ॥૧॥

પ૦— તુગ્રં । હ । મુન્યુમ્ । અશ્વિના । ઉદ્દમેધે । રયિમ્ । ન ।
કઃ । ચિત્ । મમૃદ્વૌને । અવં । અહૌઃ । તમ્ । ઉહ્યુઃ ।
નોમિ । આત્મન્વર્તીભિઃ । અન્તરિક્ષપ્રૃત્તદર્શિઃ । અર્પદઉદ-
કામિઃ ॥ ૧ ॥

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવ) !, મરણોન્મુખ (ધનસ્રોત્રી) મનુષ્ય,
જેમ ધનની આશા છોડી દે તેમ ખરેખર તુગ્રે, (પોતાના
પુત્ર) ભુજ્યુને સમુદમાં છોડી દીધો. તમે, તેને જળની
ઉપર ચાલનાર, જળ પ્રવેશે નહીં તેવી તમારી પોતાની અથવા
દે નાવ વડે ઘેર પોહોંચાડેલો. ૩

તિસ્ત્રઃક્ષપ્તિરહાત્તિવ્રજન્તિનાંસંત્યામુજ્યુમૂહ્યુઃપતંગૈઃ ।
સુમુદ્રસ્યપન્વન્નાર્દ્રસ્યપારેત્રિધીરયૈઃશતપંદ્રિઃષઠ્ઠૈઃ ॥૪॥

પ૦— તિસ્ત્રઃ । ક્ષપ્તઃ । ત્રિઃ । અહા । અતિવ્રજન્તદ્ધિઃ । નાસંત્યા ।
મુન્યુમ્ । ઉહ્યુઃ । પતંગૈઃ । સુમુદ્રસ્ય । પેન્વન્ । આર્દ્રમ્ય ।
પારે । ત્રિદ્ધિઃ । રયૈઃ । શતપંતદ્ધિઃ । ષટ્ઠર્મથૈઃ ॥ ૪ ॥

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવ) ! તમે ત્રણ રાત્રિ અને ત્રણ દિવસ
પર્યંત દેખનાર (ચક્રેષી) સેંકડો પાદવાળા ૭ અર્થે.

જોડેલા એના ત્રણ રથોના યોગે, ભુજ્યુને જળમય સમુદ્રની
પાર જવવર્ગિત પ્રદેશવિશે લઈ આણ્યો ૪

અનારમ્ભનેતદંવીરયેધામનાસ્થાનેઅગ્રમ્ભેસંમુદ્રે ।

યદંધિવનાહૃદયુર્મુજ્યુમસ્તંજતારિત્રાનાર્વપાતસ્થિવાંસમ ॥૫॥૮॥

૧૦— અનારમ્ભે । તત્ । અવીરયેધામ । અનાસ્થાને । અગ્રમ્ભે ।
સમુદ્ર । યત્ । અધિનો । હૃદયુર્મુજ્યુમ્ । સ્તંજ ।
જતારિત્રામ । નાર્વમ્ । આનાસ્થિવાંસમ્ ॥ ૧ ॥ ૮ ॥

અ—હે અધિન્ (દેવો)!, આતબનરહિત, જે વિશે દહી ન
રાકાય તેવા, હાથેથી પકડાય તેવા આધારભૂત પદાર્થ વિનાના
સમુદ્રવિશે, તમે સેકડો હવેસાવાળા નરિમા ભુજ્યુને
એસાડીને, જે (તેના પિતા વ્રમને) ઘેર પહોચાડ્યો તે,
તમારે મોઢું પરાક્રમ છે. ૫

ઈતિ આઠમે વર્ગ સમાપ્ત

*યમંધિનાહૃદયુઃશ્વેતમશ્વમ્પાશ્વાયશ્વદિત્સ્વસ્તિ ।

તદ્વાંદ્રાપ્રમહિંકીર્તિર્ન્યમૂત્પૈદ્વોવાજીસદમિદ્ય્યોર્અર્ચ ॥૬॥

૧૦— યમ્ । અધિના । હૃદયુઃ । શ્વેતમ્ । અશ્વમ્ । અષ્વઐશ્વાય ।
શશ્વત્ । ઇત્ । સ્વસ્તિ । તત્ । વામ્ । દ્રાપ્રમ । મહિં ।
કીર્તિર્ન્યમ્ । મૂત્ । પૈદ્વ । વાજી । સદમ્ । ઇત્ । હર્ચ ।
અર્ચ ॥ ૬ ॥

* આ આખ્યાયિકા સ બધર્મા ભુજો ૧-૧૧૭-૯. ૧-૧૧૮-૯;

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવો)!, તમે ષેદુને જે શ્વેતવણુનો અશ્વ અર્પણ કર્યો તે તેને સદૈવ જન્મમળ પમાડતો. તમારું તે દાન, અતિ મંબીર તથા પ્રથમનીય હતું. (તથા) ષેદુને વા શીઘ્ર ગામી, શત્રુનો પ્રેરણિતા, અથવા યુદ્ધવિશે પ્રેરવા યોગ્ય, વેગવાન એવો તે અશ્વ, અમોને પણ સદૈવ આર્ધાન કરવા યોગ્ય છે. ૬

યુવનંરાસ્તુવતેપંજિયાયંકુસીવંતેઅરદતંપુરન્ધિમ્ ।

કારોતરાચ્છુપાદશ્વસ્યવૃષ્ણઃશતંકુમ્ભોઅસિચતંસુરાંયાઃ ॥૭॥

૧૦— યુવમ્ । નરા । સ્તુત્વે । પંજિયાયં । કુસુવંતે । ઔરદતમ્ । પુરંમદૈવિમ્ । કારોતૈત્ । શુપાત । અશ્વસ્ય । વૃષ્ણ । શતમ્ । કુમ્ભાન્ । અસિચતમ્ । સુરાંયાઃ ॥ ૭ ॥

અ૦—હે શરા અશ્વિન્ (દેવો)!, તમે તમારી સ્તુતિ કરનાર પશુ કક્ષીવાનને વિપુલ શુદ્ધિ અર્પણ કરી દારના પીપની પેટે, તમારા સમર્થ અશ્વોની ખરીઓમાંથી તમે દારના સે કરેલા ધન અર્પા. ૭

*હિમેનાગ્નિઘ્નંસર્વવારયેષાંપિતુમતીમૂર્જેમસ્માઅધત્તમ્ ।

ક્રવીસેઅગ્નિમદિગ્નાર્વનીતમુન્નિન્યયુઃસર્વગણંસ્વસ્તિ ॥૮॥

૧૦— હિમેનં । અગ્નિમ્ । ધૃસૈર્મે । અવારયેષામ્ । પિતુર્દૈમતીમ્ । કર્તૃમ્ । અમ્વૈ । અધત્તમ્ । કૃત્રીસૈ । અગ્નિમ્ । અશ્વિના । અર્ષદનીતમ્ । ઉત્ । નિન્યયુઃ । સર્વદાગણમ્ । સ્વસ્તિ ॥ ૮ ॥

અ. — હે અશ્વિન (દેવો) !, તમે શીતોદક વડે બળબળતા અગ્નિને નિવાર્યો. આ (અત્રિ)ને બલપ્રદ અન્ન અર્પણ કયું. અંધારા પીડામંત્રગૃહ વિશે અવશે મુખે નાંખેલા અત્રિને બહાર કાઢી, સગોપાંગ અથવા તેના પુત્રમણ્ડસમેત, તેને ધર સરીસલામત આપ્યો. અથવા (૨) વૃષ્ટિજળવડે, અશ્વિવત્ જળહળતા નિદામકાળના દિવસની તીક્ષ્ણતાને નિવાર્યો. આ અગ્નિને, (પુરોહારાદિક) અન્નયુક્ત, બલકારક ધૂત અર્પણ કયું. પૃથિવીના પદાર્થો નિસ્તેજ યતાં ઔપધિઓ ઉત્પન્ન કરવા, હવિ વા ઔપધિના બલક (પાર્થિવ) અગ્નિને, વીદિ-આદિ ઔપધિ સમેત તમે બહાર આપ્યો. (અર્થાત્, કારણા-ત્મક પાર્થિવાગ્નિ વિશે રહેલાં સર્વ ઔપધિઓને, તમે વૃષ્ટયુદ્ધક વડે વ્યક્ત કર્યાં.) ૮

પરાવૃતંનાંસત્યાનુદેયામુચાર્ધુઘ્નંચક્રયુર્જિહ્વારમ્ ।

સરુજાણોનપાયનાંપરાયેસહસ્રાંયતૃપ્યંતેગોતંમસ્ય ॥ ૯ ॥

૧૦— પરાં । અવૃત્તમ્ । નામસ્યા । અનુદેયામ્ । તુષાદઘ્નમ્ ।
 ચક્રયુઃ । જિહ્વારમ્ । સાર્ન્ । જાપં । ન । પાયનાંય ।
 રાયે । સહસ્રાંય । તૃપ્યંતે । ગોતંમસ્ય ॥ ૯ ॥

અ. — મૃત્ય-સ્વભાવવાળા, વા સત્યનેતા, વા નાસિકાથી ઉત્પન્ન હોનાર હે અશ્વિન (દેવો) !, તમે કૃષ દૂર હતો તેને સમીપમાં આપ્યો. મળું ફેરવી હૃષર આણી તેનું મુખ વાંકું વાળ્યું. તેમાંથી હવિ અર્પણ કરનાર, સહનથીલ, તૃપાત્ ગોતમને પાન કરવા અર્થે, જળ વેહેવા લાગ્યું. અથવા, તેથી ગોતમને અર્સન્ન સંપત્તિ મળી. ૯

જુજુરુપોનાસત્યોત્તરવિષામુંશ્વતંદ્રાપિમિવચ્યવાનાત્ ।

પ્રાતિરતંજહિત્સ્યાપુર્દસાદિત્પતિમકૃણુતંકુનોનામ્ ॥૧૦॥

૫૦— જુજુરુપઃ । નાસત્યા । ઉત । વત્રિમૈ । પ્ર । અમુંચતમ્ ।
દ્રોપમદૈવ । ચ્યવાનાત્ । પ્ર । અતિરતમ્ । જહિતસ્ય ।
આયુઃ । દસ્યા । આત્ । ઇત્ । પતિમ્ । અકૃણુતમ્ । કુની-
નામ્ ॥ ૧૦ ॥ ૯ ॥

અ—હે અધિન્ (દેવો) । તમે, અર્થે અથવનના સરીર ઉપરથી,
કેવળની પ્રભાણે જરાવસ્થાને છેક ઉબેડી નાંખી. હે દસ્યા,
અથવા મુદર (દેવો) ।, તમે (પુનાદિઓએ) ડાડેય (અથવન)
ઋષિનું આપુણ વધાયું, અને તે પછી તેને તરણ કન્યાઓનો
પતિ કર્યો. ૧૦

ધતિ નવમે વર્ગ સમાપ્ત.

*તદ્વીનરાશંસ્યંરાધ્યંચાભિષ્ટિમન્નાંસત્યાવલ્યમ્ ।

યદ્વિદ્વાંસાન્નિધિષ્ઠિવાપંગૃહ્મુદુર્ગતાદૂપધુર્વન્દનાય ॥૧૧॥

૫૦— તત્ । વામ્ । નુરા । શંસ્વર્ગ । રાધ્યમ્ । ચ । ઐમિષ્ટિમત્ ।
નાસત્યા । વૈલ્યમ્ । યત્ । વિદ્વાંસાં । નિધિમદૈવ । અવલ્ય-
હમ્ । ઇત્ । દર્ગનાર્ત । ઈપયુઃ । વન્દનાય ॥ ૧૧ ॥

અ—હે આરોગ્યનેતા અધિન્ (દેવો) ।, વિદ્વાન્ એવા તમે,
નિધિની પેઠે સંતાડેલા વન્દનને કુવાની જ્ઞાર કાઢેલો તે
તમારું કૃત્ય, પ્રશંસનીય, આરાધનીય, અભિષુષે પ્રાપ્ત કરવા
ચોગ્ય તથા ધામના કરવા ચોગ્ય છે. ૧૧

*તદ્દાંનરાસનયેદંસંહ્રમ્ભાવિષ્કુંળોમિતન્યતુર્નવૃષ્ટિમ્ ।
 દુધ્યદ્દુધ્યન્મધ્વાધર્વણોવામશ્વસ્યશીર્ણાપ્રયદંમિવાચં ॥૧૨॥

૧૦— તત્ । વામ । નરા । સૈનયે । દસં । હ્રમ્ । આંવિઃ । કુંળો-
 મિ । તુર્ન્યતુઃ । ન । વૃષ્ટિમ્ । દુધ્યદ્ । દુ । યત્ । મધુ ।
 આધર્વણઃ । વામ્ । અશ્વસ્ય । શીર્ણા । પ્ર । યત્ । ર્નમ્ ।
 હ્રવાચં ॥ ૧૨ ॥

અ૦—હે યરા દેવો !, અથર્વના પુત્ર દુધ્યદે અશ્વનુ શિર ધારણ
 કરી, તમને જે મધુવિદ્યા કહી સભળાવી તે તમારા
 દુશઘ્ન પરાક્રમને, ગર્જના જેમ વૃદ્ધિને પ્રગટ કરે તેમ હું
 પ્રગટ કરું છું. ૧૨

અજોહવીનાસત્યાકરાવાંમહેયામંપુરુષુજાપુરંનિયઃ ।
 શ્રુતંતસ્ત્થાસુરિવધિમ્ત્યાહિરંબ્યહસ્તમશ્વિનાવદત્તમ્ ॥૧૩॥

૧૦— અજોહવીત્ । નાસત્યા । કૌરા । વામ્ । મૈહે । યામન્ ।
 પુરુષુજા । પુરંમદ્ધિ । શ્રુતમ્ । તત્ । કૌસ્તુ હાવ । વધિ-
 મ્ત્યાઃ । હિરંબ્યહસ્તમ્ । અશ્વિનો । અદત્તમ્ ॥ ૧૩ ॥

૪ ઇદ્રે દધ્યન્ અશ્વિને પ્રવચ્ચં વિદ્યા અને મધુવિદ્યા શીખવેલી
 અને તેને કહેલું કે તે બીજા ક્રામને શીખવવી નહીં જે શીખવીશ
 તો તારો શિરચ્છેદ કરીશ. અશ્વિનદેવાએ દધ્યન્નુ શિર તોડી, ત્યાં
 અશ્વનુ શિર બોડી દીધું. તે પછી, અશ્વિનને તેણે બન્ને વિદ્યા
 શીખવી. ઇન્દ્રે તેનું શિર કાપી લીધું તેની જગાએ, અશ્વિનદેવે મળ
 મસ્તક બોડી દીધું.

અ.—હે અદુપાવક વા, અદુદ્દત્તવાળા અશ્વિન્ (દેવો) ! મદાપુદ્ધિ-
માન વધીમતીએ, અભિમત ક્ષેત્ર સંપાદન કરનાર એવા
તમે તેની, મહાન સ્તોત્ર વડે (વારંવાર) પ્રાર્થના કરી.
ગુરના વચનની પેઠે, તમે તે (એક ચિત્તે)-સાંઘળા. તમેએ,
તેને હિરણ્યદસ્ત નામનો પુત્ર અર્પણ કર્યો. ૧૩

આસ્નોઽવકસ્યવર્તિકામધીકૈયુવંનરાનાસત્યામુમુક્તમ્ ।

હુતોકૃવિપુરુશ્ચાચુવંહકૃપમાણમકૃણુતંવિચક્ષે ॥૧૪॥

૧૦— ઔસ્નઃ । યૃકેન્વ । વર્તિકામ્ । ઔમીકૈ । યુવમ્ । નરા ।
નાસત્યા । અમુમુક્તમ્ । હુતો હતિ । કૃવિમ્ । પુરુદ્ધમુજા ।
યુવમ્ । હ । હૈમાણમ્ । અકૃણુતમ્ । વિદ્યક્ષે ॥ ૧૪ ॥

અ.—હે અશ્વિન્ (દેવો) !, વૃક (શ્વાન) તથા વર્તિકા
(ચીમણી)નું પુદ્ધ પ્રાપ્ત થતાં તમે, વર્તિકાને વૃક્ના મુખ-
માંથી હાકાવી. હે અદુપાવક (દેવો) !, તમેજ સ્તુતિ કરતા,
કૃવિ (કવિ)ને દક્ષિણ કર્યું. ૧૪

ચરિત્રંહિવેરિવાચ્છૈદિપર્ણમાજાગ્રેલસ્યપરિત્વમ્બ્યાયામ્ ।

સુગ્રોજંઘામાર્ધસીવિશ્વલાયૈવનેહિતેસર્તૈવેપત્યંધત્તમ્ ॥૧૫॥૧૦॥

૧૦— ચૃરિત્રમ્ । હિ । વૈદૃવૈ । અચ્છૈદિ । પર્ણમ્ । ઔજા ।
લેહત્યં । પરિતૃતૈમ્બ્યાયામ્ । સુગ્ર । જઘામ્ । આર્યસીમ્ ।
વિશ્વલાયૈ । વને । હિતે । સર્તૈવૈ । પ્રતિ । અવત્તમ્ ૧૫ ૧૦

અ.—સંગ્રામ વિશે, ખેલ રાગની શ્રી વિશ્વલાનો ચરણ,
પક્ષિની ખાખની પેઠે હેઘધ ગયેવો (તેના પુરોહિત અગન્યે
તમારી સ્તુતિ કરતા), હે અશ્વિન્ (દેવો) ! તમે, ચંદ્ર વિશે

આપિત ધનસંપત્તિ છતવાનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થતાં, તેમાં જવા
રાત્રિ વિશે આવી, એકદમ લોખંડી અંધ બેસાડી. ૧૫

ઠતિ દશમેઃ વર્ગ સમાપ્ત.

● મતમેપાન્વુકયેચક્ષુઃપ્રાપ્તમ્ભવતેપિતાન્વચંકાર ।

તસ્માંસીનાંસત્યાવિચક્ષુઃપ્રાપ્તમ્ભવતેપિતાન્વચંકાર ॥૧૬॥

૧૦- જ્ઞાતમ્ । મેપાન્ । વુક્યે । ચક્ષુઃપ્રાપ્તમ્ । વુક્ષ્મઃપ્રાપ્તમ્ । તમ્ ।

પિતા । અન્વમ્ । ચકાર । તસ્મે । અસી ઇતિ । નાસત્યા ।

વિદક્ષે । આ । અચક્ષુઃ । દક્ષા । મિપમ્ । એન્વન્ ૧૧

જા-પ્રકાશને, (અગ્નિને) યજ્ઞ (વૃક્ષસ્વરૂપે) તેની પાસે
આવેલો તેને એકસો મેંદા કાપી અવગણ્યાં તેને, તેના પિતા
(વૃષાભિર) એ, (ડોળા ફેડી) આધરો કર્યાં તેને; હે રક્ષા
દેવવેદ અગ્નિ (દેવો) !, તમે જોવાને અસમર્થ એવી
આંખોને દેખતી કરી. ૧૬

● આયાર્યદુહિતામૂર્યસ્યુકાર્પ્યેવાતિષ્ઠુર્વજાજયન્તી ।

વિશ્વેદેવાઅન્વમન્યન્તદુદ્ધિઃસમુશ્રિયાનાંસત્યાસનેયે ॥૧૭॥

• ૧ પ્રજાશ્વઃજ્ઞાતમેકષમેપાન્ । પ્રજા મં ૧-૮-૧૬ ।

૨ અશ્વિની ચે વૈષ્ણાનાંમિપજી । તે મં ૨-૩-૧૧ ।

આ અન્વમનાં, વળી બુધો ૧૧૭-૧૭-૧૮.

• ૧ પ્રજાપતિયેતામાયરાતેનુદિતરંમાયચક્ષુઃ । દેવ

જા ૪-૭ ।

૦ નાત્યેનોતમિતામૂર્યઃ । પ્રજા મં ૮-૩-૨૦ ।

ટીપ-સવિતાદેવને પોતાની કન્યા શ્રુતિને સોંપરાખતે દેખી

१०— आ । वाम् । रथम् । दुहिता । सुर्वप्य । रौर्षिद्वय । अ-
तिष्ठत् । अर्षिता । जयन्ती । विधे । देवाः । अनु । अम-
न्यन्त । त्वत्तमि । मम् । ऊ५ इति । श्रिया । नास-या ।
मचेये । इति ॥ १७ ॥

अ०—हे अश्विन (देव) । तभार अश्ववडे अतेयी सुर्वप्या,
सरतनां कानी प्रभासे, तभार रथ उपर आरुढ यध. तेने,
सर्व भूतरे देवाओ, उद्यपूर्वक अनुमोहन आप्यु त्पारे तमे,
उदीरीते गोशवा बाग्या. १७

यद्यातिद्विबोदासायवर्तिभिरद्विजायाश्चिनाहयन्ता ।

रेवदुवाहसचनोरथोवांरुपमर्धगिगुमारंशयुक्ता ॥ १८ ॥

१०— यत् । अयोतम् । दिव. द्वासाय । वर्ति. । अस्तद्विजाय ।
अश्विना । हन्ती । रेवत् । उवाह । सुर्वेन । रथे । वाम् ।
वपुमः । च । गिगुमारः । च । युक्ता ॥ १८ ॥

अ०—हे अश्विन (देव) ।, स्तोत्रवडे तभार अश्विन यता तमे,
द्वि धारवु करार दिवोदासने येर यथा त्पारे तभारे
रुपावत रथ, मनयुक्त अन्न वर्ध आवेसे. ते रथे, बेल
तथा ५३ (आह) जेडेवा. १८

रयिसुस्रवंस्वपुत्रमार्युःसुवीर्यनासत्यावहन्ता ।

आजह्वर्षिसर्पनसोषत्राजैस्त्रिहोमागदधतोमयातष ॥ १९ ॥

पञ्चः इती. सर्व देवाओ, सरत करी के सौनी आगण ने देदी
नय तेने सुर्वा चरे. अश्विनदेवा वेमा अतेवा होम, सुर्वा तेमना रथ
उपर आरुढ यध.

५०—रयिम् । सुहृत्पत्न्यम् । सुहृत्पत्न्यम् । मायुं । सुहृत्पत्न्यम् ।
नामत्या । वहन्ता । मा । जह्वीम् । तद्वेनसा । उप ।
वाजै । त्रि । महि । भागम् । दधतीम् । अयातम् ॥ १९

अ०—हे अश्विन (देव) !, द्विपत्न्या त्रयुवारं द्विपत्न्या
आहूति देनार, द्विपत्न्या त्रयुवारं द्विपत्न्या त्रयुवारं
अभिभूय, तमे अकृतं भनवाणा यष्ट स पति, २३ अण,
२३ सतति तथा २३ वीर्यं पत्न्यं अन्न देता आवोष्टे १६

*परिविष्टजाहुपविश्वतःसीसुगेभिर्नक्तमृहयूरजोभिः ।

विभिन्दुनानासत्यारथेनविपर्वतांभजरयूःअयातम् ॥ २० ॥ ११ ॥

५०—परिविष्टम् । जाहुपम् । विश्वतः । सीम् । सुहृत्पत्न्यम् । नक्तम् ।
ऊह्युः । रजं हवि । विभिर्भिन्दुना । नासत्या । रथेन । वि ।
पर्वतान् । भजरयूःति । अयातम् ॥ २० ॥ ११ ॥

अ०—हे नित्यतरुण अश्विन (देव) !, तमे योमेर (शत्रुमे-
वडे) वीर्यं पत्न्या त्रयुवारं द्विपत्न्या त्रयुवारं, सर्वमेव २३ वडे रात्रिनी
वेणाये सुभभ, २७८ माये उदार आपयो, अने अने
पर्वतो योयया २०

धति अजीयारमे वर्गं समाप्त.

*एकस्यावस्तोरापतरणांयवशंमन्विनामनयेसुहृत्सः ।

निरहतदुच्छुनाइन्द्रवन्तापृथुश्रवसोवृषणावरतिः ॥ २१ ॥

* ' जह्वी ' सप्तम्यां लुओ ७-७१-६

* ' वस ' सप्तम्यां लुओ ११२-१० नीचेनी टीप

१०— एकस्याः । वस्तिः । आवृतम् । रौम्य । वराम् । अधिना ।
सुनये । सुहृत् । निः । अहतम् । दुर्द्धुताः । इन्द्रवन्ता ।
पुष्टव्रतः । वृषजौ । अरांतीः ॥ २१ ॥

अ०—हे अग्निन् (देवा) । तमे, प्रत्येकं द्विभ्यं असंख्यं सुन्दरं
संपत्तिं भजे ते रीत्ये, वरा (ऋषि)षुं रक्षषुं कर्तुं । हे
अभिनाना वरमावनाशयो । तमे इन्द्रनी सहाय्यं वडे युक्ता
यष्ट, पृथुभवाणा उपप्रवक्षरकं शत्रुभोजने । जेकं नाशं कर्तुं । २१

शूरस्यचिदाचैतकस्यावृतादानीचादुच्चार्यक्रयुःपासवेवाः ।

शुपर्वेचिन्नासत्याशर्वाभिर्जसुरस्येस्तुर्यपिप्यधुर्गामि ॥२२॥

१०— शूरस्य । चित् । आर्चतद्वस्य । अवनात् । आ । नीचात् ।
उच्चा । चक्रयुः । र्पातवं । वारिति वीः । शुपर्वे । चित् ।
नासत्या । शर्वाभिः । जसुरस्ये । स्तुर्यम् । पिप्यधुः । गाम् ।
॥ २२ ॥

अ०—ऋषयस्तेना पुन शूरने पीय तमे, वडा कृपाभायी पाण्डुरी
उपर अर्धुं । हे अग्निन् (देवा) । तमे आत (हमीयभ)
शाय (ऋषि) अर्थे तभाश पशकभ वडे, वांज्यी गायने इज्यी
करी २२

* अदस्यतेस्तुवतेकृष्णियार्कजुयतेनासत्याशर्वाभिः ।

पशुननष्टमिददशैनायविष्णाप्येददधुर्विश्वकाय ॥२३॥

१०— अदस्यते । स्तुवते । कृष्णियार्थ । ऋजुयते । नासत्या ।
शर्वाभिः । पशुम् । न । नष्टम् । दशैनाय । विष्णा-
प्यम् । ददधुः । विश्वकाय ॥ २३ ॥

અ૦—હે અધિવત્ (દેવો) !, પોતાનું સંરક્ષણ ધન્યનાર, સ્તુતિ કરનાર, અને સન્માર્જે જનાર કૃષ્ણપુત્ર વિધિકર્તા, ખોવાયય પશુની પ્રભાણે, તમે તમારા પરાક્રમ વડે, વિષ્ણુદેવ તામના (ખોવાયય) પુત્રને નજરે કર્યો. ૨૩

*દશરાત્રોરગિવેનાનવદ્યૂનર્વનદ્વંશચિતમુપ્સ્વંન્તઃ ।

।વપુતરેભમુદન્નિમદ્વંશુન્નિન્યયુઃસોમમિવસુવેણ ॥૨૪॥

૧૦— દશ । રાત્રીઃ । અગિર્વન । નર્વ । દ્યૂત્ । અર્વંન્દમ્ । અપિ-
તમ્ । અપ્સહુ । અન્તરિતિ । વિડ્પ્રતૈર્મૈ । રેમમ્ । હૃદંતિ ।
પ્રૈર્વૈકતમ્ । ઉત્ । નિન્યયુઃ । સોમમદદૈવ । સુવેણ ॥૨૪॥

અ૦—ધાતક દેશના વડે આધી, દશ રાત્રિ અને નવ દિવસ જગમા ખૂડાડી, અન્યત્ર પીડિત તથા સંતપ્ત એવા રેણુને, તમે પળી વડે, સોમરસને ઉપર કાઢે તેમ જલાર કદમ્બે ૨૪

પ્રવાંદંસાંસ્યમ્બિનાવોચપ્રસ્યપતિઃસ્વાંસુગર્વઃસુધીરઃ ।

હુતપર્શન્નન્નુવન્દીર્ઘમાયુરસ્તમિવેજ્ઞારિમાર્ગજગમ્પામ ॥૨૫॥૧૨

૧૦— પ્ર । શ્રામ્ । દંસાંતિ । અધિનો । અવોચમ્ । અસ્ય । પતિઃ ।
સ્યામ્ । સુદૃગર્વે । સુધીરઃ । હુત । પર્શન્ । અન્નુવન્ ।
દીર્ઘમ્ । આયુઃ । ઐસ્તંમદદૈવ । ઇત્ । જરિર્મૈર્ગમ્ । જગ-
મ્પામ્ ॥ ૨૫ ॥ ૧૨ ॥

અ૦—હે અધિવત્ (દેવો) !, મેં આ પ્રકારે તમારા પરાક્રમેનું
વર્ણન કર્યું. હું રૂડી ગાયો તથા વીર પુરુષો વડે મુક્ત થઈ,
આ (રાષ્ટ્ર)નો સ્વામી થાઉં. વળી, અશ્વ આદિ યાવત

ધન્વિયોના સામર્થ્ય વડે મંપલ થઇ દીર્ઘાયુષ્ય પ્રાપ્ત કરી,
જેમ કોઇ, (ગૃહપતિ નિષ્કંટકપણે) પોતાના ગૃહ વિષે પ્રવેશ
કરે તેમ, હું વૃદ્ધાવસ્થાને પામું. ૨૫

ધતિ વ્યારમેઃ વગ્, સમાપ્ત.

સૂક્ત ૧૧૬.

- ૧ પ્રવૃજે = છેદી તૈયાર કરે. (ધૂમ્નીવર્જને).
- ૨ અગ્નિયાનિ = મેધસ્થ જળને.
- ૩ અર્ધેનાય = બાળને.
- ૪ સેનાશુભા = યત્ન પકડી ન સકે તેવા વેશવાળા. (જુગતો).
- ૫ નાસત્યામ્યાં = સત્સુમલી સત્યો ન સત્યો અસત્યો ન
અસત્યો નાસત્યો તામ્યાં = સત્યસ્વરૂપ અશ્વિનૃદેવો અર્થે.
- ૬ ધીક્ષુપત્મભિઃ = ચલમદુત્પન્નૈઃ = જોરજોર ઉડનાર.
- ૭ આશુદ્દેમભિઃ = શીઘ્ર અતિવાળા. (આશુ દિશ્વન્તિ
ગણ્ણતીર્યાશુદ્દેમાનઃ સૈઃ).
- ૮ જૂતિમિ. = પ્રેરણેઃ = પ્રેરણાના મેળે.
- ૯ શાશ્વદાના = શાશ્વદમાનયોઃ અત્યર્થ પ્રેર્યમાણયોઃ =
અત્યર્થ પ્રેરનાર. (શશ્વદ્દશાતને).
- ૧૦ સદમેધે = સમૃદ્ધ વિષે. (મિદ્ધસેધને).
- ૧૧ મમૃષાન્ = ઝિજ્ઞાસમાણઃ = મરણોન્મુખ.
- ૧૨ અવાદાઃ = પર્યત્યાક્ષીત્ = છેડી દીધો. (મોહાક્ ત્યાગે).
- ૧૩ ર્જતરિક્ષગુન્નિઃ = જગતી ઉપરજ ચાકનાર. (મુરુગતી).
- ૧૪ ધમ્વન્ = ધમ્વનિ = જળવર્જિત પ્રદેશ વિષે. (ધર્મિર્ગત્યર્થઃ)
- ૧૫ અનારંભણે = આલંબનરહિત.

- १६ अग्रभणे = अग्रहणे = हाथेची पकडाय तेव्हा आधारभूत पदार्थो विनाना।
- १७ शतारिजा = सेकडा हनेसावाणी (ऋगती)
- १८ अस्त = गृह
- १९ अघाभ्याय = अहन्तव्यायाभ्यायपेदुनाम्ने राजर्षये = पेदुने
- २० अर्यः = शत्रून् प्रेरयिता अथवा, युद्ध विषे प्रेरवा योऽय
- २१ पुरधिम = विपुन शुद्धि
- २२ कारोतरात् = दाशना पीपमाथी
- २३ वृष्ण = समर्थ
- २४ भरदत्तम् = द्यलिखतम् = अपूर्ण करी
- २५ द्रस = दीप्यमान = जलजलता
- २६ पितृमतोम् - अन्त्युक्त
- २७ ऋषीसे = अपगततेजस्के वृषिशीब्रह्मे = निस्तेजः, सुकाम गयेना पदार्थो विषे अथवा आधार पीडायत्र गृह विषे.
- २८ अघतम् = अवस्तातत कूप = कुवा.
- २९ जिह्वधार = वाक्का मुखवाणी (जिह्वधक धार द्वार यस्य स तम्)
- ३० शुश्रुक् = जीर्णात् = श्रुत्य.
- ३१ वक्षिम = कृत्स्न शरीरमाधृतयावस्थिता जरा = नरावस्थाने (धृज्वरणे)
- ३२ द्रापिम = कपय
- ३३ कनोना = कन्यामेना.
- ३४ अभिष्टिमत् = अभिष्टुभ प्राप्त करवा योऽय
- ३५ यरूथ = परणीय कामयितव्य = श्रमना करवा योऽय

३६ दर्शतात् = अर्घ्यगै पिपासुमि द्रष्टव्यात् कृपात् =
कुपानी ७६१२

३७ ऊपथु = अर्घ्यै = ७६१२ अर्घ्ये (दुवप् बीजतस्तु
सताने)

३८ दस = ३३१

३९ सनये = धन्यभाष्यै

४० तम्यतु = गन्ना

४१ करा = अभिमत इति ठा

४२ महे = महनीय = पूजनीय

४३ यामन् = यामनि याति गच्छतीति याम = स्तोत्र

४४ शासु = आश्यात् (गु)ना

४५ भासु = आश्यात् = शुभभाष्यै

४६ अमोके = अभिगते = प्राप्त

४७ कृपमाणम् = स्तुति कर्ता

४८ चरित्र = चरित्र

४९ वे = पक्षिना

५० आज्ञा = आज्ञा = सन्नाम विधे

५१ पणितकम्यायाम् = शक्ति विधे (पणित यनां (सूर्य)
तकतीति (ति ११-१५)

५२ सतये = ७५१

५३ चक्षदान = अपी अवगवनादने (क्षदतिरत्तिकर्मा)

५४ अनर्थन् = द्रष्टव्य प्रति गमनरहिते = बोधाने असमर्थ
(ऋगतौ)

५५ काष्मै = शरतनु ठा

५६ धति = धर

५७ हय ता = स्तुतिमिराहूयमानौ = स्तोत्रवडे आर्क्षान यता

- ५८ सधतः = सेधतः = कृपावत.
 ५९ शिशुमारः = ग्राहः = ऋ३.
 ६० विभिन्नुना = विशेषेण सर्वस्य मेदकेन = सर्वभेदः.
 (भिदिर् विदारणे).
 ६१ अजरयू = अजरहित.
 ६२ घस्तोः = प्रत्येक द्विस.
 ६३ रजाय = रमणीयाय = सु६२.
 ६४ दुष्टदुताः = दुष्टसुजान्दुःखस्यकटुन = उपद्रवकारक. (शुन = सुज).
 ६५ वाः = उ६३.
 ६६ पातवे = पानार्थ.
 ६७ असुरयो = आन्त. (जसुहिसायां).
 ६८ स्तर्घम् = निघृप्तप्रसवां = धा३धृ.
 ६९ अघस्पते = संरक्षण धृ३धृगारणे.
 ७० अन्नमदं = ५६. = (जह वन्धने).
 ७१ अयितम् = हिसितम् = अत्यंत पीडित. (अयहिसायां)
 ७२ उदनि = उ६३ विधे.
 ७३ विप्रुतं = विप्रुतं व्याप्तिस्त सर्वांगं = अ३३३. (मुद्गतां).
 ७४ प्रघृक्तं = प्रघृजनेन संतर्धं = संतप्त.
 ७५ अस्तं = ५२.
 ७६ जरिमाणं = वृद्धावस्था.

સૂક્ત ૧૧૭.

ઋષિ:-કશીવાન; દેવતા:-અશ્વિન; છન્દ:-ત્રિષ્ટુભ.

મધ્વઃસોમસ્યામ્બિનામદાયમૃત્નોહોતાવિવાસતેવામ્ ।
 હૃદિષ્મતીરાતિવિશ્રિંતાગીરિપાયાંતંનાસત્યોપવાજૈઃ ॥૧॥

૧૦— મધ્વઃ । સોમસ્ય । અશ્વિના । મદાય । મૃત્નઃ । હોતા । મા ।
 વિવાસતે । વામ્ । હૃદિષ્મતી । રાતિઃ । વિદશ્રિંતા । ગીઃ ।
 રિપા । યાતમ્ । નાસત્યા । ઉપ । વાજૈઃ ॥ ૧ ॥

અ૦—હે અશ્વિન (દેવો) !, મધુર સોમરસ વડે તમને આનંદ
 પમાડવા આ પુરાતન હોતા, (હોમ કરનાર યજમાન)તમારી
 પરિચર્યા કરે છે. તમારા માટે હવે હવે હવે મૂકેલું છે,
 તથા સ્તોત્રો તૈયાર કરેલાં છે. હે અશ્વિન (દેવો) !, તમે
 અન્ન તથા બળ લાઇને અમારી પાસે આવો. ૧

યોનાંમમ્બિનામનંસોજર્વીણાન્નયુઃસ્વસ્વોવિશંઞાજિર્ગાંતિ ।
 પૈન્નગચ્છંયઃસુકૃતોદુરોણંતેનંનરાવૃતિર્નસ્મર્મ્યયાતમ્ ॥૨॥

૧૦— યઃ । વામ્ । અશ્વિના । મનંસઃ । જર્વીણાન્ । રવઃ । સુદમયઃ ।
 વિશંઞા । ઈર્ગાંતિ । યેનં । ગચ્છંયઃ । સુદૃઢઃ । દુરોણમ્ ।
 તેનં । નરા । વૃતિઃ । અસ્મર્મ્યમ્ । યાતમ્ ॥ ૨ ॥

અ૦—હે અશ્વિન (દેવો) !, તમારો મનથી પણ અતિથય વેગ
 વાળો, રૂડા અશ્વોવાળો રથ, લોકાભિમુખ પ્રયાણ કરે છે. જે
 રથવડે, રૂડા યાગ કરનારના યજ્ઞશૃદ્ધ પ્રતિ પ્રયાણ કરે છે. તે
 વડે હે યજ્ઞ (દેવો) !, તમે અમારે ઘેર આવો. ૨

*ऋषिर्नरावंहंसः पांचजन्यमृषोऽमादत्रिमुंचथोगणेन ।

मिनन्तादस्योरशिवस्यमाया अनुपूर्ववृषणाचोदयन्ता ॥३॥

प०— ऋषिम् । नरौ । अंहंसः । पांचजन्यम् । ऋषीसांत । अ-
त्रिम् । मुंचथः । गणेन । मिनन्ता । दम्प्योः । अशिवस्य ।
मायाः । अनुपूर्वम् । वृषणा । चोदयन्ता ॥ ३ ॥

अ०—हे शरा, अभयाना वरसावनार अश्विन (देवा) !, तमे दुष्ट
असुरनी उपलब्धने अनुकमे निवारयु करी, पापदपी अशि
कुंडमाथी दोषप्रिय अत्रिऋषिने, अशिशुद्ध वा परिवारसह
मुक्त कथो. (पांचजन्यो मध्ये होनार सङ्ग्रस्त भूयनि भुञ्ज
कथो) ३

*अमृत्वनगूहमश्विनादुरेवैऋषिर्नरावृषणारेममपु ।

सन्तरिणीथोविमर्तुदंसोभिर्नवांजूर्यन्तिपुर्व्याकृतानि ॥४॥

प०— अमृत्म् । न । गूहम् । अश्विना । दुरैवैः । ऋषिम् ।
नरा । वृषणा । रेमम् । अपदम् । मम् । तम् । गिणीथैः ।
विह्वृतम् । दंसैः दमिः । न । वाम् । ऊर्यन्ति । पुर्व्या ।
कृतानि ॥ ४ ॥

अ०—हे शरा, अभयाना वरसावनार अश्विन (देवा) ! तमे,
विश्लिष्ट अवयववाणा (व्याधित) अश्वनी पेटे, दुष्टा
(असुरे) ओ अश्वनी पेटे जग निने लुप्तदेव, विश्लिष्ट अन्-
यववाणा रेभऋषिने, (पद्वार अदी) तयाय पराक्रम वडे,

* ' अत्रि ' संबंधमां लुञ्जो ११२-७ नीयेनी टीप.

* ' रेम ' संबंधमां ११२-५; ११६-२४ नीयेनी टीप लुञ्जो.

૩૬૧ રીતે સમો કયો તમારા પૂર્વ-પરાક્રમે, અથ્વા યત્ના
નથીજ. ૪

*સુપુત્રાસંનર્કિતેરુપસ્થેસૂર્યનદંસ્રાતર્મસિષ્ણવન્તમ્ ।

શુમેરુર્યનદંર્ગતંનિસ્વાતમુદૂપયુરશ્વિનાવન્દનાય ॥૫॥૧૩॥,

૫૦— સુસંવાસમ્ । ન । નિઃકેતે । રુપસ્થે । સૂર્યમ્ । ન ।
દસ્રા । તર્મસિ । સિષ્ણવન્તમ્ । શુમે । રુક્મમ્ । ન । દર્ગતમ્ ।
નિદંવાતમ્ । ઉત્ । રુપયુ । અશ્વિના । વન્દનાય ॥૫॥૧૩॥

અ—પૃથ્વીના ખોળા વિશે સતેવ પુરુષની પેઠે (કૃવા વિશે) પડેલ,
(રૂપાતર્ગત) અધકાર વિશે નિવાસ કરનાર સૂર્ય જેના
(તેજસ્વી), શોભાથી (પડેલ) સુરસુંભવ આભરણુ જેવા
દર્શનીય, એવા (કૃવા વિશે) દેહવા વન્દનકર્તાવિને, હે સુવર
અશ્વિન (દેવો) !, તમે બહાર કાઢ્યો ૫

ધતિ તેરમે વર્ગ સમાપ્ત

તદ્દૌનરાશસ્યંપજ્ઞિયેર્ણુક્ષીર્વતાનાસત્યાપરિઝમન્ ।

શુફાદશ્વેસ્યવાજિનોજનોયશ્નતુભોઞસિશ્વતંમર્ધૂનામ્ ॥૬॥

૫૦— તત । વામ્ । નરા । શસ્યમ્ । પજ્ઞિયેર્ણ । ક્ષીર્વતા ।
નાસત્યા । પરિઝમ્મનૈ । શુફાત્ । અશ્વેસ્ય । વાજિનૈ ।
જનોય । યશ્નમ્ । તુમાન્ । અર્મિચતમ્ । મર્ધૂનામ્ ॥ ૬ ॥

અ—હે યરા અશ્વિન (દેવો) !, અશીષ્ટ વસ્તુની પ્રાપ્તિ પ્રસંગે
તમે, (જે) વેગવત અશ્વની ખરીમાંથી બહારમાં, મહત્તા સે

ધમ સિન્ધી પૂર્ણ, તે (તમાર પરાક્રમ), હુ-પશ્ચિય-કક્ષી-
વાન વડે અત્યંત પ્રશસનીય છે. ૬

*યુવંનરાસ્તુવતેકૃષ્ણિયાર્યવિષ્ણુર્ધ્વદદયુર્વિશ્વકાય ।

ધોર્પાયૈચિત્પિતૃપદેદુરોણેપતિર્જૂર્યન્ત્યાગ્નિનાવદત્તમ ॥૭॥

૧૦- યુવમ્ । નરા । સ્તુવતે । કૃષ્ણિયાર્ય । વિષ્ણુર્ધ્વમ્ । દદયુ ।
વિશ્વકાય । ધોર્પાયૈ । ચિત્ । પિતૃપદે । દુરોણે । પતિર્મ્ ।
જૂર્યન્ત્યૈ । અગ્નિનૌ । અવદત્તમ્ ॥ ૭ ॥

અ-હે રક્ષા (દેવો) !, તમે સ્તુતિ કરનાર કૃષ્ણપુત્ર વિશ્વકને,
(તેનો ખોલાપલ પુત્ર) વિષ્ણુર્ધ્વ મેળવી આપ્યો. હે
અગ્નિન (દેવો) !, તમે પિતાને ઘેર (અવિવાહિત) રહી
ધરડી થનાર ધોર્પાને પતિ મેળવી આપ્યો ૭

*યુવંશપાર્વાયુરુક્ષંતીમદત્તમ્મુદઃક્ષોણસ્પાગ્નિનકર્ણાય ।

મુવાચ્યતઃષ્ટપણાકૃતંવાયર્ણાપિદાયુશ્વર્ષોઽધ્યર્ષત્તમ ॥૮॥

* ૧ ટીપ — ‘વિશ્વક’ સબધમાં ૧૧૬-૧૩ નીચે ટીપ જુઓ.

૨ શ્લોકાગ્રને ધોર્પા નામની શક્તિવાદિની કુહિતા હતી. તેને
કુષ રોગ (કેદ) હોવાથી, વર ન મળતાં અવિવાહિત રહેલી.
અગ્નિનોએ, તે રોગ મટાડી તેને, વર મેળવી આપે.

* ટીપ — આજણની પરીક્ષા કરવા કદવને અસુરોએ ગાદ
અધકારમાં રૂંદેવો. અને કશું કે તૂ આજણ હોય તો ઉપાગળ
ક્યારે હોય તે એજાળી કહેવો. અગ્નિનોએ, તે કદવ પાસે જઈ કશું,
ઉપા વેળાએ અમે વીણા વગાડીશું તે ઉપરથી તૂ, ઉપાગળ થયો
એમ બોલ્યો.

૫૦— યુવમ્ । ર્યાવોય । રુશંતીમ્ । અદત્તમ્ । મહઃ । ક્ષોર્ણેત્યૈ ।
અશ્વિનો । કાઘોય । પ્રવાચ્યમ્ । તત્ । વૃષણા । કૃતમ્ ।
વામ્ । ષત્ । નાર્સદાયૈ । શ્રવઃ । અષિઽઅર્ષતમ્ ॥ ૮ ॥

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવો) !, તમે (કુષ્ઠ રોગને લઇ ક્યામવર્ણના) ર્યાવ(ઋષિ)ને ગોરો સ્ત્રી મેળવી આપી. (અંધ હોવાથી) એકતિ વસનાર કણ્વ(ઋષિ)ને, તમે તેજસ્વી ચતુ આખ્યા હે કામનાના વરસાવનારાઓ !, તમે નૃષદપુત્ર (બધિર) કણ્વને, જે કાને આખ્યા તે તમારૂં પરાક્રમ પ્રશંસનીય છે. અથવા(૨), કણ્વાય તમે વીણાનો પ્રયણ શ્રવિ કર્યો તે તમારૂં પરાક્રમ પ્રશંસનીય છે. ૮

● પુરુવર્ષીસ્યશ્વિનાદધાનાનિપેદવંઠહથુરાશુમર્ષમ ।

સહસ્રસાંવાજિનમર્મતીતમહિદનંશ્રવસ્યૈતરુવ્રમ્ ॥ ૯ ॥

૫૦— પુરુ । વર્ષીસિ । અશ્વિના । વર્વાના । નિ । પેદવે । ઠહથુ ।
આશુમ । અર્ષમ્ । સહસ્રર્હેનામ્ । વાજિનમ્ । અર્પતિદૈતમ્ ।
અહિદહનમ્ । શ્રવસ્યમ્ । તરુવ્રમ્ ॥ ૯ ॥

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવો) !, અનેક રૂપ ધારણ કરનાર એવા તમે, પેદુને હજારો સપત્તિ પ્રાપ્ત કરાવનાર, બળવાન શત્રુઓ જેની સામે બધ ન સકે તેવા શત્રુઓ વધ કરનાર, સ્તુત્ય, તારક તથા શીઘ્રગામી અથવા અર્પણ કર્યો ૯

*પ્રતાનિવાંથવસ્યાસુદાનુઘ્રહાંગૂપંસદંનુરોદંસ્યોઃ ।

યદ્દાપજ્ઞાસૌઅશ્વિનાહવંતેયાતમિષાચંવિદુષેચવાર્જમ્ ॥૧૦॥૧૪

૧૦— પ્રતાનિ । શ્વામ્ । ઐવસ્યાં । સુદાનુઽહતિસુઘ્રાન્ । ઘ્રહાં ।
 ઐંગૂપમ્ । સદંનમ્ । રોદંસ્યો । યત્ । શ્વામ્ । પુજાસં ।
 અશ્વિના । હવંતે । યાતમ્ । ઇષા । ચ । વિદુષે । ચ ।
 વાર્જમ્ ॥ ૧૦ ॥ ૧૪ ॥

અ—હે દાનશર (દેવો)^૧, તમારા આ (પરાક્રમે) અવશ્યીય છે
 ઘાવાપ્રથિવી સ્વરૂપે રહેનાર એવા તમને સ્તોતાના સમીપમાં
 આશુનાર, અથવા તમને પ્રસન્ન કરે તેવું સુદર સ્તોત્ર રચ્યું
 છે હે અશ્વિન્ (દેવો)^૨, જ્યારે ધૃત્વે (અગિરસ ગોત્રના
 યજ્ઞમાનો) તમને આર્પણ કરે ત્યારે અન્ન સહ પધારો, અને
 સ્તોત્ર બાણનાર (હું) ને, અન્ન વા બળ અર્પણ કરો ૧૦

ધતિ ચોદમે વર્ગ સમાપ્ત

સૂનોમનિનાશ્વિનાગૃણાનાવાજવિપ્રાંયસુરણારદંતા ।

અગસ્ત્યેઘ્રહાંણાવાઘ્રધાનાસંવિશ્પલાંનાસત્યારિણીતમ્ ॥૧૧॥

૧૦— સૂનો । મૌનૈન્ । અશ્વિના । ગૃણૌના । વાર્જમ્ । વિપ્રાંય ।
 ધૌરણા । રદંતૌ । અગસ્ત્યે । ઘ્રહાંણા । ઘ્રધ્રધાના । સમ્ ।
 વિશ્પલામ્ । નાસત્યા । અગિણીતમ્ ॥ ૧૧ ॥

અ—હે પાપક અશ્વિન્ (દેવો)^૧, (એલના પુરોહિત) અગસ્ત્યે

* દ્રમે અશ્વિના સંવતસરોઽર્ધિર્વશ્વાનર इति । તે० સં०
 ૬-૬-૪ ।

स्तोत्र वडे तभारी स्तुति करता, तमे मेधावी (भारद्वाज ऋषि)ने अन्नसंपत्ति अर्पण करी अगस्त्यना स्तोत्रवडे प्रसन्न यष्ट, तमे (जेधनी श्री) विश्वज्ञानी (सभाम विषे कृपायवी) लक्षणे इही भगी करी ११

*कुह्यान्तांसुष्टुतिकाव्यस्यदिर्वोनपातावृषणाश्रयुत्रा ।

हिरण्यस्येवकुलश्रुतिर्वातसुष्टूपयुर्दशमेअश्विनाहन् ॥१२॥

प०— कुँह । यान्ता । सुष्टुतिम् । काव्यस्य । दिर्व । नैपाता । वृषणा । श्रुष्टुर्वा । हिरण्यस्येव । कुलश्रुतिम् । निर्देसातम् । उत । उपयु । दशमे । अश्विना । अहन् ॥ १२ ॥

अ०—हेहीमभान सूर्यना पुत्र, कामनाना वरसावनार, शत्रुना परित्राता, जेवा हे अश्वित् (देवा) ।, तमे काव्य (लार्गव) नी इही स्तुति साजगवा, तेने कथे निवासस्थाने लज्जे छे ।, भूमि विषे शटेस सोनानो लरेस दाडो शोष्ठ (निपुण्य पुरष), ज्दार कादे तेभ तमे, दशमे द्वादडे (रेळने) ज्दार कादयो अथवा, रेळने तमे ज्दार कादयो ते कथु स्थान १. १२

*युवच्यवानमश्विनाजरन्तपुनर्युवानंवक्रयुःशचीभिः ।

युवोरथंदुहितामूर्यस्यसहश्रियानासत्यावृणीत ॥१३॥

प०— युवम् । च्यवानम् । अश्विना । जरन्तम् । पुन । युवानम् । चक्रयु । शचीभि । युवो । रथम् । दुहिता । सूर्यस्य । सह । श्रिया । नामृत्या । अवृणीत ॥ १३ ॥

* दशरात्रीरश्विनेन । ऋ० स० १-८-१२ ।

* भावार्थदुहिता । ऋ० स० १-८-११. ।

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવો)^૧, તમે રૂઢ અવનાનને તમારા પરા-
ક્રમ વડે, યુવાન કર્યો હે અશ્વિન્ (દેવો)^૧, સૂર્યની દુહિતા,
પોતાની કાંતિ સહ અથવા, ઋક્સહસ્ર રૂપી સ પતિ સહ તમારા
૨૪ હિપર આરઠ યષ. ૧૩

*યુવંતુગ્રાયપુષ્યેભિરેવૈઃપુનર્મન્યાર્થમવતંયુવાના ।

યુવંમુજ્યમર્ણસોનિઃસંમુદ્રાદિભિરુહયુર્ક્રજેભિરથૈઃ ॥૧૪॥

૧૦— યુવમ્ । તુગ્રાય । પુષ્યેભિં^{૨૩} । એવૈં । પુનઃ૬મ્ન્યૌ । અમવતમ્ ।
યુવાના । યુવમ્ । મુજ્યમ્ । મર્ણસ । નિ । સમુદ્રાત્ ।
વિહૃમિં^{૨૪} । ઉહયુઃ । ક્રજેભિઃ^{૨૫} । અથૈ ॥ ૧૪ ॥

અ૦—હે હુ અને ટાળનાર (દેવો)^૧, તમે તમારા પુરાતન સ્તોત્રો
વડે, (હુજ્યપિતા) તુગ્રાને પુન સ્તવનીય યયસા, તમે
અતિમન, વેગવાન અશ્વોના યોગે હુજ્યક્રને, અગાધ સમુદ્ર-
માંથી બહાર કાઢી આપ્યો ૧૪

અર્જોહવીદશ્વિનાતૌગ્ર્યોગ્રામોઃસમુદ્રમ્વ્યધિર્જગન્વાન્ ।

નિષ્કર્મહધુઃસુયુજારથૈનમર્ણોજવસાદપણાસ્વસ્તિ ॥૧૫॥૧૫॥

૧૦— અર્જોહવોત્ । અશ્વિના । તૌગ્ર્ય । ગ્રામ્ । પ્રૈકર્કઠ્ઠુઃ^{૨૬} । સમુ-
દ્રમ્ । અગ્ર્યધિ । જગન્વાન્ । નિ । તમ્ । ઉહયુઃ । સુ-
યુજા । રથૈન । મર્ણ દગવમા । વૃણા । સ્વસ્તિ ॥૧૫॥૧૫

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવો)^૧, તુમને પુન તેના પિતાના ક્રમે

જતાં, સમુદ્ર વિષે પડી ગયેલા. તેણે, અવ્યયિત ચિત્તે તમારી સ્તુતિ કરી. હે મનના જેવા વેગવાળા, કામનાના વરસાવનાર (દેવો) !, તમે રૂઝ અશ્વોવહે મુક્ત એવા રથ વડે, તેને સેમપૂરક બહાર કાઢી આણ્યો. ૧૫

કવિ ૫૬૨મો વર્ગ સમાપ્ત.

*અનોહવીદભિનાવર્તિકાવામાસ્નોયત્તમીમમુંચતંતૃકસ્ય ।
વિજયુપાયયયુઃસાન્વદ્રેર્જાતિવિષ્વાર્ચોઅહતંત્રિપેર્ણ ॥૧૬॥

૧૦— અનોહવીત્ । અશ્વિના । વર્તિકા । વામ્ । આસ્નઃ । યત્ ।
સીમ્ । અમુંચતમ્ । તૃકસ્ય । વિ । ઐયુપાં । યયુઃ । સાનું ।
અદ્રેઃ । જાતમ્ । વિષ્વાર્ચઃ । અહતમ્ । ત્રિપેર્ણ ॥ ૧૬ ॥

અ—હે અશ્વિન (દેવો) !, બ્યારે તમે આનના મુખમાંથી મુક્ત કરી ત્યારે ચીમણીએ, તમારી સ્તુતિ કરેલી. તમે, તમારા જય-
શીલ રથના યોગે પર્વતની ટોચે ગયેલા. તમે વિશ્વાથના
પુત્રને વિષ વડે ઢાળ્યો. અથવા, (૨) સૂર્યમંડળમાંથી મુક્ત
કરી તે સમયે, હિપાએ તમારી સ્તુતિ કરેલી. ૧૬

*શતમેપાન્વૃષ્યેમામહાનંતમઃપર્ણાંતમર્શિવેર્ણિષ્ણા ।
આસીઋજ્ઞાર્થેઅભિનાવચત્તંચોતિરુન્વામંચક્રયુર્ધ્વિચક્ષે ॥૧૭॥

* ૧ આસ્નોયૃક્સ્ય । ઋઙ્ સં ૧-૮-૧૦. ।

૨ પરિવિષ્ટજાહુધમ્ । ઋઙ્ સં ૧-૮-૧૧. ।

* શતમેપાન્વૃષ્યેષક્ષદાનમ્ । ઋઙ્ સં ૧-૮-૧૨. ।

१०— शतम् । मेपान् । वृष्ये । ममहोमम् । तमं । प्रहर्नीतम् ।
 अशिवेन । पित्रा । आ । असी इति । ऋज्जऽअश्वे । अ-
 श्विनौ । अघतम् । ज्योतिं । अन्वार्य । चक्रधु । विद्वचर्षे
 ॥ १७ ॥

अ०—वृक्षीने सेठो मेढा समर्पण करनार ऋज्जऽअश्वने तेना निदध
 पितामे आधना कथो तेने, हे अश्विन (देवा) । तमे,
 अश्वि आपी ते आधनाने, पधु ज्येष्ठ शठे तेवी प्रकाशक अश्वि
 आपी १७

शुनमन्वायुभरमहयत्सावृकीरंश्चिनावृपणानरेति ।
 जारःकुनीनइवचसदानऋजाश्वःशतमेकचमेपान् ॥१८॥

१०— शुनम् । अन्वार्य । भरम् । अहयत् । सा । वृकी । अ-
 श्विना । वृपणा । नरो । इति । जार । कुनीन इव । चस
 दान । ऋज्जऽअश्वे । शतम् । एकम् । च । मेपान् ॥ १८ ॥

अ०—ते वृक्षीने, आधना (नान्वाय)ने, (अश्विन्द्रिय वडे नि-
 प्पाद्य) पोषक सुख प्राप्त थाय ते अन्वायी प्रार्थना करी
 हे अश्वयुक्त, वा सर्वव्यापक, कामनाया वरसावनार शत्रु
 अश्विन (देवा) ।, तद्वत् कभी पुरुषनी पेठे, (ते ज्येष्ठ
 पोतानु सर्व द्रव्य पर सीने आपी हे तेम) ऋज्जऽअश्वे भने
 ओकसे ने ओक मेढा आपीने आप्या छे १८

मृहीवामूतिरंश्चिनामयोभूस्तस्त्रामधिष्ण्यासंरिणीयः ।
 अयायुवामिदं ह्यत्पुनरन्धिरामच्छतसीवृपणावबोभिः ॥१९॥

૫૦— મહી । વામ્ । ઋતિઃ । અશ્વિના । મયદમૂઃ । ઋત । સ્ત્રી-
મમ્ । વિષ્ણુર્વા । સમ્ । રિણીયઃ । અર્ધં । યુશમ્ । રત ।
અદ્યત્ત । પુર્વેદવિઃ । આ । અગ્ન્યત્તમ્ । સીમ્ । વુપ્તૌ ।
અર્ધદમિઃ ॥ ૧૯ ॥

જ૦—હે અશ્વિન (દેવો) !, તમારી સંરક્ષણ-કૃપા, મહાન તથા
સુખદાયક હોય છે. હે સ્તવનીય દેવો !, તુટેલ અવયવવાળા
(અગ્નિદિક)ને તમે સમા કરો છો. વળી, અત્યંત બુદ્ધિમતી
(ધોષા અથવા વિશ્વલો)એ, તમારીજ પ્રાર્થના કરેલી
ત્યારે, હે કામનાના વરસાવનાર (દેવો) !, તમે કૃપા સહ તેની
પાસે ગયેલા. ૧૯

અર્ધેનુંદસાસ્તૃર્વાવિપક્તમર્ધિન્વતંશ્યર્વેઅશ્વિનાગામ્ ।

યુવંશર્વાભિર્વિમદાયજાયાન્યૃદ્યુઃપુરુષિત્રસ્યયોષામ્ ॥૨૦॥૧૬

૫૦— અર્ધેનુંમે । દસા । ર્ધિન્વમ્ । વિદતંક્તૌમ્ । અર્ધિન્વતમ્ ।
શ્યર્વે । અશ્વિના । ગામ્ । યુવમ્ । શર્વાભિઃ । વિદમદાય ।
જાયામ્ । નિ । ઋત્વઃ । પુરુષિત્રસ્ય । યોષામ્ ॥૨૦॥૧૬

જ૦—હે દર્શનીય અશ્વિન (દેવો) !, તમે શય અર્ધે, કૃષ્ણ-
અવયવવાળી, વાંઝણી, દુધ-ન-દેનારી ગાયને દુધધી કરી.
તમારા પરાક્રમ વડે તમે વિમદને, પુરુષિત્રની ઠંથા, એ
તરીકે આણી આપી. ૨૦

ધતિ સોળમા વર્ગ સમાપ્ત.

યવંતૃકૈનાશ્વિનાવપન્તેર્ધદુહન્તામનુપાયદસા ।

અભિદસ્યુંબકુરેણાવપન્તોરુજ્યોતિશ્ચક્રયુરાર્યાય ॥૨૧॥

૧૦— યવંમ । ઘૃક્ષે^{૧૧} । અશ્વિના । વપન્તૌ । ર્પમ । દુહન્તા ।
મર્ણપાય । દસ્ટા । અધિ । દસ્યુમ । ચક્રિણે^{૧૨} । ધર્મન્તૌ ।
હુરુ । જ્યોતિઃ । ચક્રુઃ । આર્યૈય ॥ ૨૧ ॥

અ૦—હે દર્શનીય અશ્વિન (દેવ) !, તમે વિદ્વાન મનુના અર્ધે,
હળવડે યવાદિક માન્ય વાવી, ઘૃષ્ઠપુદ્ગલ વેહેવડાવી, તથા
અમુરારિક, વજ્રવડે હથેલી તમારું વિશાળ માદાઅ દેખાડ્યું.
અથવા, તમે સૂર્યાખ્ય જ્યોતિ નિર્માણ કર્યું. ૨૧

* આયુર્નિજાયાશ્વિનાદધીચેન્ન્યંશિરામત્યૈરયતમ ।

સઘામધુમયોચદતાયન્ત્વાપ્સ્યંદસાવપિકુર્ષંવામ ॥ ૨૨ ॥

૧૦— આયર્વજાયા । અશ્વિના । દધીચે । અન્નર્પમ । શિરઃ । પ્રતિ ।
પેરયતમ । સઃ । ઘામ । મધુ । પ્ર । યોચત । અતુડપન્ ।
ત્વાપ્મ । યત । દસ્ટૌ । અપિદૈકૈર્સ્યમ । વામ ॥ ૨૨ ॥

અ૦—હે અશ્વિન (દેવ) !, અયર્વધુપુત્ર દધ્યકને તમે અન્નર્પ
શિર ધારણ કરાવ્યું. તેણે, (હું તમને પ્રવર્ધવિદ્યા તથા
મધુવિદ્યાનો ઉપદેશ કરીશ એવી પૂર્વે કરેલી પ્રતિજ્ઞાને,) સત્ય
સિદ્ધ કરવા, તમને ઇન્દ્ર પાસેથી. મેળવેલી મધુવિદ્યા કહી, હે
દર્શનીય (દેવ) !, તેણે તમને પ્રવર્ધ વિદ્યા (અવધવ
જોડવાની વિદ્યા) કહી. ૨૨

સદાકવોસુપ્રતિમાચંકેત્રાંવિશ્વાધિયોઽશ્વિન્નામાવંતમે ।

અસ્મેર્યિનાંસત્યાકુર્હન્તામપત્યસાચંશ્રુત્યૈરરાયમ ॥ ૨૩ ॥

૧૦— સદા । કવો ર્જિતિ । સુદપ્રતિમ । આ । ચંકે । વામ । વિશ્વાઃ ।

धिपः । अश्विना । प्र । अवतम् । मे । अस्मे इति । रयिम् ।
नास्तत्या । बृहन्तम् । अपत्यर्द्धैर्वाचम् । श्रुत्यम् । राधाम् ॥ २५ ॥

अ०—हे विद्वान् अश्विन (देव) !, तमसी भगवन्पुत्री कुं
सदा प्रार्थना करे भुं. भारां सर्वेषु कर्मोनुं, तमे छेद रक्षय
करो. हे अश्विन (देव) !, अमने विपुत्र, पुत्रादि-संपन्न,
सर्वेषु संपत्ति द्यो. २३

हिरण्यहस्तमश्विनारराणापुत्रं नरावधिमृत्या अदत्तम् ।
त्रिधा ह्रियावमश्विनाविकंस्तमुज्जीवसपेरयत सुदान् ॥ २४ ॥

य०— हिरण्यहस्तम् । अश्विना । राराणा । पुत्रम् । नरा । वधिमृ-
मृत्याः । अदत्तम् । त्रिधा । ह । श्यावम् । अश्विना ।
विकंस्तम् । उत् । जीवसे । ऐरयतम् । सुदान् इति सु-
दान् ॥ २४ ॥

अ०—रमयु करनार वा उदार, यरा हे अश्विन (देव) !, वधि-
मतीने तमे हिरण्यहस्त नाभने पुत्र आप्यो. हे दानय
अश्विन (देव) !, त्रयु देव्यो (असुरेभ्यो) विदेदेवा
श्यायने सभो करी तमे ज्यतो उद्यज्यो. २४

एतानि वामश्विनावीर्याणि प्रपूर्वाण्यायवोवोचन् ।
वक्ष्यन्तः कृण्वन्तो वृषणायुवभ्यां सुवीरांसो विदध्यामवदेम ॥ २५ ॥ २७ ॥

य०— एतानि । वाम । अश्विना । वीर्याणि । प्र । पूर्वाणि ।
वक्ष्यन्तः । कृण्वन्तः । वृषणा । युवभ्याम् ।
सुवीरांसः । विदध्याम् । आ । वदेम ॥ २५ ॥ २७ ॥

અ૦—હે અશ્વિન (દેવો) !, તમારા આ તથા પુરાતન પરાક્રમે,
મારા પિતાદિકે વણવેલાં હે કમળાના વરસાવનારાઓ !,
તમારા માટે સ્તોત્ર કરનારા અમે, સુવીરપુત્રસંપન્ન થઈ,
એમાં સુકોતો ગાઈએ, અથવા અતિથિને સન્માનીએ ૨૫

ઈતિ સત્તરમો વર્ગ સમાપ્ત.

સૂક્ત ૧૧૭.

- ૧ પ્રત્નઃ = પુરાતન.
- ૨ રાતિઃ = દ્વાતલ્લં હવિઃ = અર્પણ કરવાનું હવિ.
- ૩ માલિગાતિ = આમિમુચ્યેન ગચ્છતિ = લોકાભિગુપ્ત
પ્રયાણ કરે છે.
- ૪ દુરોણ = દેવયજ્ઞનલક્ષણં ગૃહં = યજ્ઞ ગૃહ.
- ૫ ઋષીસાત્ = શતદ્વારે ચત્રગૃહે પ્રક્ષિપ્તાત્ તુષાગ્નેઃ =
અગ્નિદ્વંડમાંથી.
- ૬ દુરેયઃ = દુષ્પ્રાપ્તેઃ અસુરેઃ = ૬૫ અસુરોએ.
- ૭ વિપ્રુતં = વિશ્લિષ્ટાવયવવર્તનં = વિશ્લિષ્ટ અવયવવાળું.
- ૮ જૂર્વેન્તિ = જૂર્ણ થાય છે.
- ૯ સંરિણીષઃ = સંઘત્તમ = સમે કર્યો. (રીગતિરેષણયોઃ).
- ૧૦ સુપુષ્વાસં = સુતેય.
- ૧૧ નિઝંતેઃ = પૃથ્વીના.
- ૧૨ ક્ષિપતં = નિવાસ કરનાર.
- ૧૩ પરિગમન્ = પરિગમને = અભિષ્ટ વસ્તુની પ્રાપ્તિ પ્રસન્ન.
- ૧૪ પિતૃવદે = વિત્રાસવદે = પિતાના. (વત્સલિશરણાદિપુ).
- ૧૫ જૂર્વેન્તયૈ = જરાંમાપ્તુવત્યૈ = ધરી થનાર.

- ૧૬ ક્ષોણસ્ય = ક્ષોણાય = એકર્તિ વસનાર; (૨) વીશ્વાનો.
 ૧૭ ઘર્ષાસિ = ૩૫ (ધૃમ્વરણે).
 ૧૮ સદસ્યસામ્ = સદસ્યમંરુયાકસ્ય ઘનસ્ય સનિતારં
 દાતાર = હજારો સંપત્તિ પ્રાપ્ત કરાવનાર.
 ૧૯ અપ્રતીતમ્ = શત્રુભિરપ્રતિગતમ્ = શત્રુ જેના સામે જઈ
 ન સોઢે તેવો.
 ૨૦ તરુજમ્ = તરિતારં = તારક. (તૃતરણે).
 ૨૧ મ્મણ્યા = શ્રવણીય.
 ૨૨ આગૃષમ્ = આઘોષણીયં = હુંદર.
 ૨૩ સુતોઃ = કુંભારમસૂતસ્ય અગસ્યસ્ય = અગસ્યના.
 ૨૪ માનેન = સ્તુત્યસ્ય પરિચ્છેદકેન સ્તોત્રેણ = સ્તોત્ર વડે
 ૨૫ યુગાના = સ્તુયમાનો = પ્રસન્ન થઈ. (ગૃશબ્દે).
 ૨૬ મુરણા = મર્તાંરો પોષકો = પોષક.
 ૨૭ રદન્તા = વિલિઙ્ગન્તો નિષ્પાદયન્તો = અર્પણ કરી.
 ૨૮ કુદ્ = કુજ = કપા.
 ૨૯ નપાતા = પુત્ર
 ૩૦ શયુજા = શયોઃ વાયકો = શયુના પરિભ્રાતા
 ૩૧ નિક્ષાતમ્ = દાઢેલ.
 ૩૨ અષ્ટીત = સમમજત = આરક થઈ. (ધૃમ્ સંમતો).
 ૩૩ યથે = સ્તુત્યં પ્રતિ ગન્તૃમિઃ સ્તોત્રીઃ = સ્તોત્રી વડે. (દષ્ટ
 ગતો).
 ૩૪ પુન મગ્યો = પુન. સ્તવનીય.
 ૩૫ વિમિઃ = ગન્તૃમિ. = અતિમાન
 ૩૬ પ્રહસેમિઃ = શીઘ્રગતિવાળા (ઋજગતિસ્થાને).
 ૩૭ પ્રોદ્ધુઃ = પિત્રા પ્રાપિતઃ = પિતાના કામે જતા.
 ૩૮ અજોઘ્મીત્ = આદ્યત્ = આદ્યના કપુ.

३९ जयुषा = जयशीलेन = जयशील.

४० ममदानं = पूजितवन्तं = आश्वरार्थं समर्पणं करना.

४१ शुनम् = सुभ.

४२ भरं = पोषक.

४३ कनीजः = तक्षुकाभी पुरुष. (कनीषीसौ).

४४ चक्षदानः = शकरीकुर्वन् = क्षपी कटका करीने.

४५ छात्रं = व्याधित.

४६ धिष्ण्या = स्तवनीय.

४७ पुरधिः = अत्यंत सुदिमती.

४८ विपत्ताम् = विद्येयेणसक्तावयवां = कृशवयववर्णा;
(घञ्जसंभे).

४९ अधेनुम् = अदोऽधोम् = दूध न देनेवाली.

५० स्तयम् = निवृत्तप्रसवो = वांछु. (स्तुष्टमाच्छादने).

५१ वकुरेण = लासमानं वज्रवडे.

५२ यपता = यापयन्ती = पापीने.

५३ घृकेण = लांगलेन = दणवडे.

५४ धमरता = अभिघ्नन्ती = दण्डीने. (धमतिघंघकमां).

५५ अविकथयम् = छिन्नस्य यज्ञशिरसः कक्षप्रदेशेन पुनः
सन्धानभूतं प्रवर्णयिष्यास्यं रहस्यम् = अवयव न्येऽपानी
(प्रवर्णयि) विद्या.

५६ अपत्यसाधम् = अपत्यैः समयेत = पुत्रादिसप्त. (अ-
पत्यैः सहसेधतेमंगच्छते इति अपत्यसाधून्म)

५७ ररायो = प्रपच्छतम् = आधो.

५८ आर्यके = प्रार्थना करे धुं. (कैमेशब्दे).

५९ घृत्यं = प्रसंसनीय, उत्तुष्ट.

६० रराणा = रममाणीदाताशौ वा = रमणु करना वा उदार.

૬૧ વિકસ્તમ = વિચ્છિન્ન = વિચ્છેદવા.

૬૨ આયષઃ = મનુષ્યો.

૬૩ વિદથં = યત (વિદજ્ઞાને).

સૂક્ત ૧૧૮.

અધિ—કક્ષીવાન્; દેવતા—અધિન્; છન્દઃ—ત્રિષ્ટુભ્

આવાંરથોઽમ્ભિનાઞ્યેનપત્વાસુમૃલીકઃસ્વર્વાયાત્વર્વાહ્ ।

યોમર્ત્યસ્યમનસોજર્વીયાન્ત્રિવન્ધુરોઽવૃણાવાતરંહાઃ ॥૧॥

૧૦— આ । વામ્ । રથઃ । અશ્વિના । રથેનૃપત્વા । સુદમૃલીકઃ ।
સ્વૃક્ષીવાન્ । યાતુ । અર્વાહ્ । યઃ । મર્ત્યસ્ય । મનસઃ । જર્વી-
યાન્ । ત્રિવન્ધુરઃ । વૃણા । વાતરંહાઃ ॥ ૧ ॥

અ—હે અધિન્ (દેવો) !, તમારા પ્રશંસનીય ગતિવાળા
અધો વડે દોડનાર, અથવા રથેન પક્ષીની પેઠે થીમ્ ગતિવાળો,
કક્ષ્યાશુકારક, ધનસંપન્ન રથ, અમારી અભિમુખ આવો હે
કામનાના વરસાવનારા (દેવો) !, જે (રથ), મનુષ્યના
મનથી અતિશય વેગવાળો, તથા દાંડાવાળો, અને વાયુવેગી છે. ૧

ત્રિવન્ધુરેણત્રિવૃતારથેનત્રિચક્રેણસૃષ્ટતાયાંતમર્વાક્ ।

પિન્વંતંગાજિન્વંતમર્વંતોનોવૃર્ધ્યંતમ્ભિનાઘીરમ્સમે ॥૨॥

૧૦— ત્રિવન્ધુરેણ । ત્રિવૃત્તા । રથેન । ત્રિચક્રેણ । સૃષ્ટતા ।
મા । યાતુમ્ । અર્વાક્ । પિન્વંતમ્ । ગાઃ । જિન્વંતમ્ ।
અર્વંતઃ । નઃ । વૃર્ધ્યંતમ્ । અશ્વિના । ઘીરમ્ । અસ્મે ઇતિ ॥૨॥

અ૦—તથા દાડવાળા, ત્રિકોણી, તથા ચક્રવાળા, રૂડી ગતિવાળા રથ વડે, તમે અમારી અભિમુખ આવો હે અશ્વિન્ (દેવો) ! તમે અમારી ગાયોને દુધાણી કરો, અશ્વોને ચપળ કરો, અમારા પુત્રાદિકને ઉત્કર્ષ કરો ૨

પ્રવચામનાસુદૃતારથેનદસાવિમંશૃણુતશ્લોકમદ્રેઃ ।

કિમ્ગવાપ્રત્યવર્તિંગમિષ્ટાહુર્વિપ્રાસોઅશ્વિનાપુરાજા ॥૩॥

પ૦— પ્રવર્તેદધામના । સુદૃતાર્થેન । વર્તૈઃ । ઇમમ્ । શૃણુતમ્ । શ્લોકમ્ । અદ્રે । કિમ્ । ળંગ । ગ્રામ્ । પ્રતિ । એવર્તિમ્ । ગમિષ્ઠૌ । આહુ । વિપ્રાસ । અશ્વિના । પુરાદર્જૌ ॥૩॥

અ૦—હે દર્શનીય (દેવો) !, તમે તમારા શીઘ્રગામી, રૂડીગતિવાળા, રથ વડે (આવી) સ્તોતાઓનું આ સ્તોત્ર સાંભળો હે અશ્વિન્ (દેવો) !, પ્રાચીન મેધાળી પુરુષો, તમને શું સ્તોતાઓનું—દારિદ્ર્ય-ટાંગવા-જનાર નથી કહતા ૩

આર્વાશ્યેનાસોઅશ્વિનાવહન્તુરથેયુક્તાસંઆશર્વપતગાઃ ।

યેઅપ્તુરોદિવ્યામોનઘૃઘ્રાઅભિપયોનાસત્યાવહન્તિ ॥૪॥

પ૦— આ । વામ્ । શ્યેનાસં । અશ્વિના । વહન્તુઃ । રથે । યુક્તાસં । આશર્વ । પતગા । યે । એપ્તુર । દિવ્યાસં । ન । ઘૃઘ્રા । અમિ । પ્રયં । નાસત્યા । વહન્તિ ॥ ૪ ॥

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવો) !, તમને હવિસ્-ન પ્રત્યે આણે છે તે સમર્થ, પ્રશસનીય ગતિવાળા રથે ભેડેલા અશ્વો, તમને । અમારી સગીપ આવો જે જળની ચેરે વેગવાળા, અન્તરિક્ષ

વિને હોનાર ગીધપક્ષિના જેવા શીઘ્રગતિવાળા અશ્વો, હે
અશ્વિન્ (દેવો) !, તમને દવિરન્ન પ્રત્યે આણે છે. ૪

આત્રાં રથં યુવતિસ્તિપ્તદત્રં જુષ્ટવીનં રાદુહિતામૂર્યસ્ય ।

પરિલામશ્વાવપુંપઃ પતંગાવયોં વહન્ત્વરુષાઅમીકે ॥૬॥૧૮॥

પ૦— આ । શ્વામ્ । રથમ્ । યુવતિઃ । તિપ્તુત્ । અત્ર । જુષ્ટવી ।
નરા । દુહિતા । સૂર્યસ્ય । પરિ । શ્વામ્ । અશ્વાઃ । વપુંપઃ ।
પતંગાઃ । વયોંઃ । વહન્તુ । અરુપોઃ । અમીકે ॥ ૬ ॥ ૧૮ ॥

અ૦—હે યત્રા (દેવો) ! તરથ સૂર્યકન્યા પ્રસન્ન થઇ તમારા આ
રથ ઉપર આશ્રય થઇ, સુંદર અથવા પુષ્ટ, સમર્થ ઉનાર,
ગતિવાળા, દેહીધમાન વા હિંસકરહિત અશ્વો, તમને છેક
અભારી શૃદ્ધની સમીપમાં લઇ આવે. ૫

ઇતિ અદારમેઽવર્ગી સમાપ્ત.

સદ્વન્દનમૈરતંદં સનામ્નિરુદ્રે મંદં દ્વાવૃષ્ણાશર્ચીભિઃ ।

નિષ્ઠૌઘ્યં પારયથઃ સમુદ્રાત્પુનઃ ક્યવાનં ચક્રયુર્ગુવાનમ્ ॥૬॥

પ૦— ઉત । વન્દનમ્ । ઇરતમ્ । દંભૈર્નામિઃ । ઉત । રેમમ્ । દ્વા ।
વૃષ્ણા । શર્ચીમિ । નિઃ । તૌઘ્યમ્ । પારયથઃ । સમુદ્રાત્ ।
પુનરિતિ । ક્યવાનમ્ । ચક્રયુઃ । ગુવાનમ્ ॥ ૬ ॥

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવો) !, તમારા પરાક્રમ વડે તમે વંદનને
(કુવાની) બહાર કાઢ્યો હે દર્શનીય, કામનાના વરસાવનાર
(દેવો) ! તમારા પરાક્રમ વડે, તમે રેણને (કુવાની)
બહાર કાઢ્યો. તમે ઘૂમ પુત્ર જીજ્ઞ્યુને સમુદ્રની પાર બહાર
આણ્યો, અને વ્યવાનને તરથ કયો. ૬

યુવમત્રયેવનીતાયતપ્સમૂર્જિમોમાનંમશ્વિનાવધત્તમ્ ।

યુવંકળ્વાયાપિરિસાયચસ્રઃપ્રત્યંધત્તંમૃત્તિર્જુજુપાણા ॥૭॥

૧૦— યુવમ્ । અત્રયે । અર્વદનીર્તાયં । તપ્સમ્ । ઊર્જિમ્ । ઓર્મોર્નમ્ ।
અશ્વિનો । અવધત્તમ્ । યુવમ્ । કળ્વાય । અપિરિસાયે ।
ચસ્રઃ । પ્રતિ । અવધત્તમ્ । મૃદસ્તુતિમ્ । જુજુપાણા ॥૭॥

અન્—હે અશ્વિન્ (દેવો) !, તમે (પીડા દેવા મંત્ર ગૃહ વિષે)
નીચે આલેસ અગ્નિના અર્થે, (પીડાર્થ દેહેલા) ઉપાગ્નિને
(શીતોદક વડે નિવાર્યો), તથા તેને સુખકર રસસંપન્ન અને
અપરંપુ કપુરું, મુદર સ્તુતિને સેવનારા એવા તમે, (અંધારા
ગૃહ વિષે) પ્રવેશાવેશ કપવના અર્થે, ઉપાગ્રકાશક વીણાનાદ
કર્થો, અથવા ચક્ષુ વિનાના કપરને ચક્ષુ આપી. ૭

યુવંધેનુંગપર્વેનાધિતાયાપિન્વતમશ્વિનાપુર્યાર્યં ।

અમૃંચત્વર્તિક્રામંહંસોનિઃપ્રતિજંયાંવિરપલાંયાઅવધત્તમ્ ॥૮॥

૧૦— યુવમ્ । ધેનુમ્ । ગૃયર્વે । નાધિર્તાયં । અવિન્વતમ્ । અશ્વિના ।
પુર્યાર્યં । અમૃંચતમ્ । વર્તિકામ્ । અહંસઃ । નિઃ । પ્રતિ ।
જવામ્ । વિરપલાંયાઃ । અવધત્તમ્ ॥ ૮ ॥

અન્—હે અશ્વિન્ (દેવો) !, તમે યાચના કરનાર પુરાતન રાધને,
આપ દૂગણી કરી આપી. ચીમણી (ચક્રાણિ)ને સંકટમાંથી
ઉક મુક્ત કરાવી. અથવા, (આદિત્યચરત) ઉપાને મુક્ત
કરાવી. તમે વિરપલાને (લોખંડી) નાંધ બેસાડી. ૮

युवंश्वेतंपेदयइन्द्रजुतमहिहनेमश्विनादत्तमश्वम् ।

जोहृत्रमयोअभिभूतिमुग्रं संहस्रसां वृषणं वीरवैगम् ॥९॥

प०— युषम् । श्वेतम् । पेदये । इन्द्रजुतम् । अहिहनेम् । अश्विना । अदत्तम् । अश्वम् । जोहृत्रम् । अयम् । अभिभूतिम् । उग्रम् । महस्रस्रसाम् । वृषणम् । वीरवैगम् ॥९॥

अ०—हे अश्विन् (देवा) ! तमे पेदुने श्वेतवधुनो, इन्द्रे अर्पयु क्रेय, शत्रुनाशक, (मन्त्राभविने) अतिशय कथकलादी करनार, शत्रुनो पराभव करनार, वीरवान, अमर्य धन मेजवनार, तत्रयु तथा दद अजवागो अथ अर्पयु कर्षो. ६

तावानरास्ववसेसुजाताहवामहेअश्विनानार्धमानाः ।

आनुवपुवमृमत्तार्येनगिरोजुषाणामुवितायपानम् ॥१०॥

प०— ता । वाम् । नरा । सु । अर्धसे । सुजुता । हवामहे । अश्विना । नार्धमानाः । आ । नुः । उप । वपुवता । र्येन । गिरः । जुषाणा । सुविताय । पातम् ॥ १० ॥

अ०—हे गरा अने अजिगत अश्विन् (देवा) ! आरा प्रकरना तमने, अने धनेअधुओ नरक्षयार्थ रदीरीते अर्द्धान करीजे छीजे. अमारी स्ततिनु सेवन करीने अमने रहु धन अथवा मुष्प देवा, धनसंपन्न रथ वडे तमे अमारी समीपमा पधारो. १०

आश्वेनस्युज्वसुनूतनेजास्येयातिनासत्यासुजोषाः ।

२ इवेहिवांमश्विनारातहव्यःशश्वत्तमायावपमोव्युष्टी ॥११॥१२॥

१०— आ । श्येनस्य । अर्चसा । नूनिन । अस्मे इति । यातम् ।
नासृत्य । सदनोषाः । हवे । हि । वाम् । अश्विना । रूतं-
द्वेषः । श्वतर्द्धमायाः उपसः । विद्व उष्टौ ॥१॥१९॥

अ०—हे अश्विन (देवा) । तमे अश्वना नवतर वेगे अमारा
प्रत्ये पधारो. हे अश्विन (देवा) । विसिंषन् यध दुः,
तमने सनातन उषाना उदय जंशेभर आर्क्षान अश् धुः ११

धृति आगच्छीशर्मा चर्ग सभापत.

सूक्त ११८.

१ श्येनपदवा = शंसनीयैरभ्यैः पतन् यदा श्येन एव शीघ्रं
पतन् = प्रसंसनीय गतिवाणा अभ्ये वडे; अथवा, श्येनपक्षी
नेवे। शीघ्रगतिवाणा.

२ हववान् = धनसंपन्न.

३ वातरंहाः = वायुवेगी.

४ सुवृता = शीघ्र गतिवाणा.

५ पिश्वतं = पयसा पूरयत्तम् = इक्ष्णी अरे.

६ सिश्वतम् = प्रीणयत्तम् = अपण अरे.

७ प्रवद्यामना = शंकुदृगमनेन = शीघ्रमार्गा.

८ अग्नेः = आदरं कुर्वतः स्तोतुः = स्तोतापुं. (हवमादरे).

९ अश्वतिम् = धरिष्.

१० पुराजाः = पूर्वजाताः = आनीन.

११ गमिष्ठा = मन्वृतमो = अनार.

१२ अप्तुरः = आप इव न्वरीयेताः = जंशनी वेगः वेगवागां.

(पुरस्वरणे).

- ૧૩ જુષ્ઠો = પ્રીતા સતી = પ્રસન્ન યષ્ઠ. (જુષ્ઠી પ્રીતિ સેવ-
નયોઃ)
- ૧૪ અમોષ્ઠે = ગદસમીપ.
- ૧૫ યયઃ = ગચ્છન્તઃ = ગતિવાળા.
- ૧૬ અરુપાઃ = દેદીપ્યમાન; અથવા, હિંસકરહિત.
- ૧૭ દસનામિઃ = કર્મો વરે.
- ૧૮ અવતીતાય = અવસ્તાપ્રીતાય = નીચે આણેય
- ૧૯ ઋજં = રમસ પન્ન અન્ન.
- ૨૦ ઓમાન = મુખકર.
- ૨૧ અપરિસ્તાય = પ્રવેશિતાય = વદ્ધા અપરિલિતાય;
પ્રવેશાવેય, અથવા, ચક્ષુરહિત.
- ૨૨ નાધિતાય = યાચમાનાય = યાચના કરનાર.
- ૨૩ પૂર્વાય = પુરાતન.
- ૨૪ દ્વન્નજૂતં = દ્વન્નગમિતં = ઇન્દ્રે અર્પણ કરેલ. (જુગતૌ).
- ૨૫ 'જોદ્વનમ = અતિશયેન આદ્વાતારમ = (સત્રામ વિષે)
અતિશય હણહણાટી કરનાર.
- ૨૬ અર્યઃ = અરેઃ = શત્રુને.
- ૨૭ અમિભૂતિમ = અભિભાવુક; પરાભવ કરનાર.
- ૨૮ ઘીદ્વગમ = દ્વઃ અગવાળા.
- ૨૯ સુધિતાય = સુપ્ત પ્રાપ્તવ્યાય ધનાય સુખાય વા = રૂઢિ
ધન અથવા સુખ દેવા
- ૩૦ રાતદ્યવઃ = રાત્રિદ્યેન દ્વિધાયુક્તઃ. સન્ = હવિર્સંપન્ન યષ્ઠ.
- ૩૧ 'શશ્વસમાયાઃ = નિત્યઃ સનાતન.

सूक्त ११९.

अधिः—दीर्घतमसनापुत्र क्षीवान् : देवताः—अग्निः, छन्दः—जगती.

आवांरथंपुरुमायमनोजुर्वज्जीराम्वयज्ञिर्यंजीवसेहृवे ।

सहस्रकेतुंवनिनंशतदंसंश्रुष्टीवानवरिवोधामभिप्रयः ॥१॥

५०—आ । वाम । रथम् । पुरुहमायम । मनःहजुर्वम् । जीरह-
वश्चम् । यज्ञिर्यम् । जीवसे । हृवे । सहस्रकेतुम् । वैनिनम् ।
शततह्वसुम् । श्रुष्टीद्वानम् । वरिवै.ध्वाम् । अभि । प्रयः ।

ख०—हे अग्नि (देव) । तमारा बहुविध आश्रयकारक,
अथवा अद्भुत कर्म करनेवा, मनना केवी शीघ्रगतिवाणा
वेमवान अश्वोवडे युक्त, यशविशे आर्क्षन करवायोग्य, अनेक
संपत्तिना भोजनकार अथवा दशक, छहकमपन्न, से कडे
संपत्तिवाणा, शुभकर अथवा जल्दी प्राप्त होना, धनप्रद
अथवा रथने, आरा छपनार्थ दविरन्न प्रत्ये आर्क्षन कडे छुं. १

ऊर्ध्वाधीतिःप्रत्यस्यप्रयाग्न्यर्धाग्निसस्मन्तसमयन्तुआदिशः ।

स्वदापिधर्मप्रतियन्त्युतयुआवांमूर्जानीरथमभिनारुहत् ॥२॥

५०—ऊर्ध्वा । धीतिः । प्रति । अस्य । प्रद्वेषांपनि । अर्धाग्नि ।
शस्मान् । सम् । अयन्ते । आ । दिशः । स्वदापि । धर्मम् ।
प्रति । यन्ति । ऊतैयैः । आ । वाम् । ऊर्जानी । रथम् ।
अभिना । अरुहत् ॥ २ ॥

ख०—आ (रथ) प्रयाग्य अर्धा वेतज्जगती बुद्धि, (अग्निन
देवता) स्तुति करवा तेना साभे छ-मुअ थाप छे. ते स्तुतिअ.

તેમને જઈ મળે છે. હું દવિને મધુરં કરં છું. સદાપ્યક
કાલિન્ને, તે દવિ પ્રત્યે જાય છે. હે અમ્બિવન્ (દેવો) !
(તે વેળાપે) સૂર્યકન્થા, તમારા રથ ઉપર આરૂઠ થઈ. ૨

સંયન્મિયઃપંસ્પૃશ્નાનાસોઅગમંતશુમેમુલાઅમિતાજાયવોરણે ।

યુવોરહમવણેચેકિતેસ્યોપદંશ્વિનાવહંયઃસૂરિમાવરંમ્ ॥૩॥

૫૦— સમ્ । યત્ । મિયઃ । પંસ્પૃશ્નાનાસઃ । અગમંત । શુમે । મુલૌઃ ।
અમિતાઃ । જૈયવઃ । રણે । યુવોઃ । ઈહં । વ્રવણે । ચેકિત્તે ।
રપઃ । યત્ । અશ્વિના । વહંયઃ । સૂરિમૈ । આ । વરંમ્ ॥૩॥

અ૦—પરસપંન, અસીમ જયસીમ મનુષ્યો, સંપ્રામવિષે ધનપ્રા-
પ્ત્યર્થે પરસ્પર રૂપધો કરતા એકદા થાય છે ત્યારે, હે અમ્બિવન્
(દેવો) ! જૂતલ વિષે તમારે જ રથ દેખાય છે. તે રથવડે,
તમે સ્તોતા પ્રત્યે એક ધન લઈ જાઓ છો. ૩

ન્યુવંમુજ્યુંમુરમાણંવિભેગંસ્વયુક્તિભિર્નિવહંતાપિતૃમ્યઆ ।

યાસિષ્ટવર્તિર્વૃણાવિજેન્મ્યૈદિવોદાસાપમદિચેતિન્નામર્ષઃ ॥૪॥

૫૦— યુવમ્ । મુન્યુમ્ । મુરૈમાણમ્ । વિદૈભિઃ । ગુતમ્ । સ્વૈયુ-
ક્તિદમિઃ । નિવહંતા । પિતૃદમ્યઃ । આ । યાસિષ્ટમ્ ।
વર્તિઃ । વૃણા । વિજેન્મ્યૈર્મૈ । દિવઃદવાસાય । મદિ । ચેતિ ।
ન્નામ્ । અર્ષઃ ॥ ૪ ॥

અ૦—હે કામનાના વરસાવનાર (દેવો) ! તમે અશ્વોવડે ધારણ
કરી, સમુદ્રવિષે જડાલેલ જુલુથને આપોઆપ જોડાઈ જનાર
(અશ્વો) વડે વહન કરી, તેના વડિલ પાસે દૂર ઘેર ગયા.

તેજ પ્રભાણે, દિવોદાસનુ (જગરનો વધ કરી) મહાન સર-
ક્ષણ કરેનુ તે (અમને સુવિદિત જ-છે) ૪

યુવોરશ્વિનાવપુષેયુર્વાયુજંરથવાણીયેમતુરસ્યશર્ધ્યમ્ ।

આવીપતિત્વંમરુવાયજમુષીયોપાવૃણીતજેન્યાયુવાંપતી ॥૫॥૨૦॥

૫૦— યુવોઃ । અશ્વિના । વપુષે । યુર્વાયુજંમ્ । રથમ્ । વાણી । ઇતિ ।

। યેર્મેતુ* । અસ્ય । શર્ધ્યમ્ । આ । વામ્ । પ્રતિદત્ત્વમ્ ।

મરુવાયે । જમુષીં । યોપાં । અવૃણીતુ । જેન્યાં । યુવામ્ ।

પતી । ઇતિ ॥ ૧ ॥ ૨૦ ॥

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવો) । તમારા પ્રદત્ત અશ્વોએ, તમે
નેડેલા રથને (આદિત્યાખ્ય) લક્ષ્યરથાને પ્લેગ્યાડયો અને
તમને શોભા આપી તે પછી હેડમા છતાગથી સૂધાએ,
તમારી પાસે આવી 'તમે મારા પતિ છો' એમ કહી પતિ
તરીકે વરી, તમારી સાથે મખાપણ કર્યું. ૫

ઇતિ વીશમે વર્ગ સમાપ્ત

યુવંરેમપરિપૃતેરુહ્યયોહિમેનયર્મપરિતપ્તમરયે ।

યુવંગયોરંવસંપિપ્યયુર્ગવિમદીર્ષેન્વન્દનસ્તાર્પણા ॥૬॥

૫૦— યુવમ્ । રેમમ્ । પરિપૃતૈર્હેતે । રુહ્યય । હિમેનં । યર્મમ્ ।

પરિદત્તમ્ । અત્રંય । યુવમ્ । ગયો । ઐવસમ્ । પિપ્યૈયુ ।

ગર્વિં । પ્ર । દીર્ષેણં । વન્દનં । તૌરિ । આયુષા ॥ ૬ ॥

અ૦—હે અશ્વિન્ (દેવો) । તમે રેણનુ ચોમેર પ્રેરણા કરનાર
ઉપવ્રમાથી રક્ષણ કર્યું. અત્રિ અર્થે ચોમેર તપાવેલ ટુપા-

अग्निने तमे शीतोदक वडे (वार्यो). तमे शशिनी गाय विने
पौण्डिक द्वय वधार्युः नन्दने दीर्घायुष्य वडे पोष्ये ६

युववन्दनं निरुतं जरुण्यया रघुनदं सत्ताकरुणासमिन्वयः ।

क्षेत्रादाविप्रजनयो विपुन्यया प्रवामत्रं विवृते दुसना भुवत् ॥७॥

प०— युवम् । वन्दनम् । नि.दक्रतमै । ऊर्ण्यया । रघुम् । न ।
दस्रा । करुणा । सम् । ईन्वयः । क्षेत्रार्त्त । आ । विप्रम् ।
जनयः । विपुन्यया । प्र । वाम् । अत्र । विवृते । दुसना ।
भुवत् ॥ ७ ॥

अ०—हे दीर्घायुष्य (देवा) ! (नृणां) रघुनी पेडे वृक्षावस्थाने लक्ष
जरावस्थाये छेक व्याप्त करेता वन्दने, सिद्धपदराग जेवा
तमे पुनः तद्वत्थु जनाये ॥ (गभस्थ वामदेवनी) स्तुति
मालिनी, तमे ते मेधावी (ऋषि) ने तेनी मानाना उदरनी
पुढार शोष्ये । तमात्रं पराक्रम, आ यजमानतुं रक्षाक्ष करवाने
ममयं डे । -७

अगच्छतं कृपमाणं परावर्तिपितुः स्वस्य त्वमंस्तानि बाधितम् ।

स्वर्धतीरित ऊतीर्षु वोरहं चित्रा अमीके अमवन्त्राभिष्टयः ॥८॥

प०— अगच्छतम् । कृपमाणम् । पूर्वोद्धार्य । पितुः । स्वस्य ।
त्यजसौ । निद्वर्धितम् । स्वर्धतीः । इतः । ऊतीः । युवोः ।
अहं । चित्राः । अमीके । अमवन् । अभिष्टयैः ॥ ८ ॥

अ०—पोताना पिताजे दूरेस्थ विने (ससुं विने) त्याज करतां
पीडाता शुभ्रयुजे तमासी स्तुतिं करतां, तमे तेनी पासे गय

આથી તમારા જ શોભનગતિમંપન્ન, સુદરપ્રસાદ સર્વત્ર એવ-
શ્ય હોય છે. ૮

ઉત્તસ્યાવામધુમન્યસિકારણમ્દેમોર્મસ્યૌશ્નિજોહુંવન્યતિ ।

યુવંદધીચોમનઆર્ચિવાસયોથાશિરઃપ્રતિવામર્ચયંવદત્ ॥૧॥

૧૦— ઉત । સ્યા । વામ્ । મધુમ્ । મસિકા । અર્ચેત્ । મદે ।
સોર્મસ્ય । ઔશ્નિઃ । હુંવંન્યતિ । યુવમ્ । દધીચઃ । મનઃ ।
થા । ચિર્વોસય । અર્ચ । શિરઃ । પ્રતિ । વામ્ । અર્ચ્યમ્ ।
વદત્ ॥ ૧ ॥

અ૦—તે મધમાખે, મધુસપન્ન એવા તમે તેની સ્તુતિ કરી ઉશિ-
જનોપુત્ર કક્ષીવાન, તમને સોમપાનવડે પ્રસન્ન કરવા આશ્નિ
કરે છે. (તે માખને મધુધન કરવા મધુવિદ્યાની કામના વડે
યુક્ત મતા) તમે, દ્વિધનુ મન સતુષ્ઠ કયું. તે પછી તેણે,
અશ્વિના મસ્તક વડે (મધુવિદ્યા) કહી ૮

યુવંપેદવેપુરુવાર્મશ્વિનાસ્પૃષાંશ્ચતંતરુતારંદુવસ્યયઃ ।

શૈયૈર્મિયુંપૃતનાસુદુષ્ટર્ચકૃત્યમિન્દ્રમિવચર્પણોસદૈમ ॥૧૦॥૧૧॥

૧૦— યુવમ્ । પેદવે । પુરુવૌર્મ્ । અશ્વિના । સ્પૃષૌર્મ્ । શ્વંતમ્ ।
તરુતૌર્મ્ । દુવસ્યયઃ । શૈયૈર્મિ । ઐમિદ્યમ્ । પૃતનાસુ ।
દુસ્તર્મ્ । ચૈર્કૃત્યમ્ । ઇન્દ્રમ્ । દૈવ । ચર્પણિદસદૈમ્ ૧૦ ॥ ૧ ॥

અ૦—હે અશ્વિન (દેવ) ! તમે પેદને બહુપ્રિય, સત્રામવિષે
સ્પર્શ કરનાર શત્રુઓનો પરાભવ કરનાર, શ્વેતવર્ણનો, યોદ્ધા-
ઓને સત્રામોવિષે અજિત, સુન્દર ડાંતિવાળો, કાયકુદયલ તથા
પન્દની પેઠે સત્રુનો પરાભવ કરનાર અથ અર્પણ કર્યો. ૧૦

હતિ એકવીશમો વર્ગ સમાપ્ત.

સૂત્ર ૧૧૯.

- ૧ પુરુમાયમ્ = બહુવિધ આશ્ચર્યકારક; અથવા, અદ્ભુત ક્રમ કરનાર.
- ૨ જીવાશ્વમ્ = વેગવાન (જુગત્પર્યઃ).
- ૩ ઘનિનં = ઉદકસંપન્ન.
- ૪ સુશોધાનમ્ = સુખકર; અથવા, જલદી પ્રાપ્ત હોનાર.
- ૫ ચરિવોધામ્ = ધનદાતારમ્ = ધનપ્રદ.
- ૬ જ્યોતિઃ = ભુદિ.
- ૭ પ્રયામનિ = પ્રયાણે ગમને સતિ = પ્રયાણ કરતા વેંતળ. (યાપ્રાપણે).
- ૮ શક્ષમ્ = શક્તિ = શક્તિ કરવા. (શીસુસ્તુતૌ)
- ૯ અચક્ષ્તે = અચક્ષ્તે = જ્યાં મળે છે. (અચક્ષ્તૌ).
- ૧૦ સ્વદામિ = સ્વાદિષ્ઠ (મધુરં) કરે છું.
- ૧૧ ડર્શાનો = દર્શકન્યા.
- ૧૨ ઘર્મમ્ = હવિ; અથવા મહાવીરસ્ય અગ્નિ.
- ૧૩ હૃતયઃ = અધિતારોરક્ષકા પ્રતિવ્રજઃ = સહાયક પ્રતિવ્રજે.
- ૧૪ વસ્તુધાનાસઃ = અન્વેષી રૂપધા કરનાર.
- ૧૫ મલ્લાઃ = મલ્લવંતો મલ્લોપેતાઃ = યદ્ય-સંપન્ન.
- ૧૬ જ્ઞાવચઃ = જ્ઞાવી.
- ૧૭ શુભે = શોભનાય ધનાય = ધન-પ્રાપ્ત્યર્થ.
- ૧૮ અદઃ = યવ = જ.
- ૧૯ યુવો = યુવયોઃ = તમારા.
- ૨૦ પ્રવણે = પ્રવર્ણેણ સંમજ્જનોયે મૂતલે = મૂત્ર વિષે.
- ૨૧ હેકિતે = જ્ઞાયતે = દેખાય છે. (કિતજ્ઞાને).
- ૨૨ સુરિમ્ = સ્તોતા પ્રત્યે.
- ૨૩ મુરમાણં = મિત્રમાણં = મિત્ર કરતા.

૨૪ સ્વયુક્તિમિ = આખોઆખ જોડાઈ જનાર

૨૫ વિમિ. = અગ્ન્યેવડે

૨૬ વિજેન્યમ્ = દૂરસ્થ (વિજનોદૂરદેશ)

૨૭ યુવાયુજમ્ = તમે જોડેલા

૨૮ ચેમતુ = પ્રાપ્તયામાસતુ = પહોચ્યાડ્યા

૨૯ શર્ધ્યમ્ = ચરત લક્ષ્યસ્થાન (શઘુમસદ્દને)

૩૦ જેન્યા = હોડમા છતાપથી (જિજ્ઞયે)

૩૧ પરિસુતે = પરિત પ્રેરકાદુપદ્મવાત્ = ચોમેર પ્રેરથા
કરનાર ઉપદ્રવથી

૩૨ અવસમ્ - રક્ષક વચ્ચે = પૌષ્ટિક દૂધ

૩૩ પિપ્પથુ = વધારું (પાપાથી વધારો)

૩૪ પ્રતારિ = પ્રવૃદ્ધ કર્થો (તિરતિર્યંધનાથ)

૩૫ નિર્મતમ્ = નિરોપેણ પ્રાપ્ત = છેક બ્યાપ્ત કરેત

૩૬ જરણયયા = જરાવરથા વડે (જનનથી)

૩૭ કરણા = કર્મેણ કર્તાતો શિલ્પકુશલો = શિલ્પકુશલ

૩૮ વિપન્યયા = સ્તુતિવડે (વનસ્તુતો)

૩૯ ક્ષેત્રાત્ = માતુરુદરલક્ષણાસન્મસ્યાનાત્ = માતાના
હોરમાધી

૪૦ જનય = જનનયય = જ્ઞાર કાડ્યે. (જનોપાદુર્ભાવે)

૪૧ દગ્ધય = ઘસ = જનાબ્યે. (દલિલયામો)

૪૨ વિધતે = પરિચરતે યજમાનાય = વજમાનને (વિધ
વિધાને)

૪૩ પરાવતિ = દૂર દેશ વિષે

૪૪ ત્વજસા = ત્વામેન = ત્યાગ કરતાં

૪૫ વૃષમાણમ્ = સ્તુત્યન્ત = સ્તુતિ કરનાર કૃપતિ
સ્તુતિકર્મા)

- ४६ स्वयंतीः = शोभनगमनयुक्ताः = शोभनमति-मंथन.
 ४७ अमिष्टयः = अम्येषणीयाः = अेषणीय.
 ४८ हुयन्यति = आह्वयति = आर्क्षति करे छे.
 ४९ अरपत् = अस्तीत् = स्तुति करी. (रपक्यकार्यायाचि).
 ५० विधासतः = पर्यंचरतम् = संतुष्ट क्षु.
 ५१ पुरुषारम् = बहुमिर्वरणोयं = बहुप्रिय.
 ५२ तहताहम् = तारक = पराभर करनार.
 ५३ स्पृधाम् = स्पृधमानानां शत्रूणाम् = स्पृध करनार शत्रुने.
 ५४ शयैः = शोध्यमाने. (शोयते इति शयौ योद्धारः तैः).
 ५५ अभिद्युम् = अभिगतदोस्ति = सुंदर कतिवाणे.
 ५६ चक्रेत्यम् = मर्षेषु कार्येषु पुन. पुनः प्रयोज्य = ३५६
 कुशध.
 ५७ चर्षणिस्तहम् = शत्रुजनानामभिभवितारम् = शत्रुने.
 पराभर करनार.

सूक्त १२०.

ऋषिः-उशिषुत्र क्षीवान्. देवता-अग्निः; छन्दः-१ गायत्री,
 २ ककुभ, ३ कविशत, ४ नष्टरूपी, ५ तनुशिरा, ६ उग्निशु,
 ७ विष्टारपृच्छती, ८ इति, ९ विराज, १०-१२ गायत्री.

* काराधदोत्रांश्विनावांकोवांजोपवृभयोः । .

कृयाविधात्यप्रचेताः ॥ ? ॥

* काराधदोत्रांश्विनावांमिति नवाभात्यमिरिति ।

काराधदोत्रांश्विनावांमिति नवविषयद्वयस्य ।

ये० भा० १८२१. ।

૫૦— કા । શઘત્ । હોત્રાં । અશ્વિના । વામ્ । કઃ । વામ્ ।
 જોષે । હ્રમયોઃ । કૃથા । વિષોતિ । અર્પદ્વેતાઃ ॥ ૧ ॥

અ—હે અશ્વિન (દેવો) ! તમને કથી સ્તુતિ પ્રસન્ન કરી થકે ?
 તમને ઉપાસને કાશુ સંગ્રહ કરી થકે ? તમારું માહાત્મ્ય
 બાધ્યા વિના શી રીતે તમારી પરિચર્યા કરે ? ૧

વિદ્વાંસાવિદુરઃપૃચ્છેદવિદ્વાનિત્યાર્પરોઅચેતાઃ ।

નૃષિન્નુમર્તેઅર્કૌ ॥ ૨ ॥

૫૦— વિદ્વાંસૌ । હત્ । કુરઃ । પૃચ્છેત્ । અવિદ્વાન્ । કૃત્વા ।
 અર્પરઃ । અચેતાઃ । નુ । ચિત્ । નુ । મર્તે । અર્કૌ ॥ ૨ ॥

અ—આ રીતે અગાનીએ, સર્વગ અશ્વિનોને જ તેમની ઉપાસના
 માર્ગની પૂજા કરવી થોડી છે કેમકે, તેમનાથી અન્ય સર્વેય
 લુહિલીન હોય છે. શત્રુઓ વડે અનાકાત એવા તે અશ્વિનો,
 સ્તોત્રાને બદ્ધી (ધનસંપત્તિ અર્પણ કરે છે). ૨

તાવિદ્વાંસાહવામહેત્રાંતાનોવિધ્વાંસામન્યવોચેતમય ।

માર્ચિયમાનોયુવાકુઃ ॥ ૩ ॥

૫૦— તા । વિધ્વાંસૌ । હવામહે । વામ્ । તા । નુઃ । વિધ્વાંસૌ ।
 મન્યં । વોચેતમ્ । અય । પ્ર । આર્ચિત્ । દર્પમાર્તે । યુ-
 વૌકુઃ ॥ ૩ ॥

અ—હે અશ્વિન (દેવો) ! તે સર્વગ એવા તમને, અમે આગ્રહ
 કરીએ છઈએ. તે અભિગ એવા તમે, અમને આ જ સ્તોત્ર
 બોલો. તમારી કામના કરી અથવા, સ્તુતિ વડે તમને સંયુક્ત
 કરી હવે અર્પણ કરતો, હું તમારી અત્યંત પ્રાર્થના કરું છું. ૩

વિપુંચ્છામિષાકયાઈનદેવાન્વર્ષદ્કૃતસ્યાદ્દુતસ્પદસા ।

પ્રાતંચસર્હસોયુવંચરમ્યંસોનઃ ॥ ૪ ॥

પ૦— વિ । પુન્ચ્છામિ । પૈર્કયા । નૈ । દેવાન્ । વર્ષદ્કૃતસ્ય ।
અદ્દુતસ્ય । દસા । પ્રાતમ । ચ । મેર્હસઃ । યુવમ્ । ચ ।
રમ્યંસઃ । નઃ ॥ ૪ ॥

અ૦— (હે અર્ધિન્ દેવો) । હુ તમને વિશેષ પ્રહ્ન ૭૭. પરિ-
પક્વ બુદ્ધિના અન્ય દેવાને હું પ્રહ્નતા નથી. હે દર્શનીય
(દેવો) । તે તમે, વર્ષદ્કારપૂર્વક અર્પણ કરે, આશ્વર્થ-
કારક, અત્યંત બલોત્પાદક સોમરસનું પાન કરે અને અમને
પ્રીત ઉદ્ભવશીલ કરે. ૪

મયાધોપેઘૃગંવાણેનશોમેયયાંવાચાપર્જતિપજ્ઞિયોવામ્ ।

મૈપયુર્નૈવિદ્વાન્ ॥ ૫ ॥ ૨૨ ॥

પ૦— મ । યા । ધોર્ષે । મૃગંવાણે । ન । શોર્મે । યયાં । વાચા ।
વર્જતિ । પજ્ઞિયઃ । વામ્ । મૈ । મૈર્ષદ્યુઃ । ન । વિદ્વાન્ ॥ ૨૨ ॥

અ૦— જે સ્તુતિ (યોષાના પુત્ર) મુહુરત્યને તથા ભૃગવાણુને
શોમેલી તેજ સ્તુતિ વડે પજ્ઞિય કક્ષીવાન તમારી સ્તુતિ કરે
છે. અનેમ્હુ તથા સ્તુતિને અભિચાતા એવો તે (કક્ષીવાન
સંપૂર્ણ કામ હો) ૫

ઇતિ બાવીશમો વર્ગ સમાપ્તઃ.

*શ્રુતંગાયંતર્કવાનસ્યાઈચિદ્ધિરિરેમાંશ્વિનાવામ્ ।

આસીશુમસ્પત્નીદન્ ॥ ૬ ॥

प०— श्रुतम् । गायत्रम् । ते॒र्वानस्य । अ॒हम् । चि॒त् । हि ।
 रि॒मे । अ॒श्विना । वाम् । आ । अ॒क्षी इति॑ । शु॒भ । प॒ती-
 इति॑ । दन् ॥ ६ ॥

अ०—हे अश्विन् (देव) । तमे अ-ध ययत्त (ऋग्वेद) वृ
 स्तोत्र भागणेषु । मे तमारी तेन प्रभाषे स्तुति करी ठे
 शोभन कर्भना पाषण्डान् अथवा हे नृपना स्वामी । तमे
 ते (ऋग्वेद) ने ययु अपर्षु करेदी ६

युवहास्तंमहोरन्युवग्रायन्निरतंसतम् ।

तानोवसुसुगोपास्यातपावन्नोवृकादद्यायोः ॥७॥

प०— युवम् । हि । आस्तंम् । मृ॒हे । र॒न् । युवम् । वा । यत् ।
 नि॒ द्रभ॑तंत । स॒तम् । ता । न । वृ॒क॒द॒इति॑ । सु॒गो॒पा ।
 स्या॒तम् । पा॒तम् । न । वृ॒का॒त् । अ॒द्या॒योः ॥ ७ ॥

अ०—महान धनना देनार (रक्षक) तमे न छे । धनने विनाश करे
 नार पंथु तमे न छे । हे सपत्तिना निवासरूप देव । तमे
 अमार इदी रीते सरक्षषु करनार छे । अमार अनिष्ट ध्विज-
 नार चार (दुष्ट)पी रक्षषु करे ७

मारस्मैधातमभ्यमित्रिणो नोमाकुत्रानोगृहेभ्यो धेनवोगुः ।

सनासुजो अशिश्वीः ॥ ८ ॥

प०— मा । क॒स्मै । धा॒तम् । अ॒मि । अ॒मि॒त्रि॒णै । नः । मा ।
 अ॒कु॒त्र । नः । गृ॒हे॒भ्यः । धे॒न॒वः । गु॒ः । स्त॒न॒द॒मु॒म ।
 अ॒शि॒श्वी ॥ ८ ॥

अ०—तमे अभने ठाठपक्षु सत्रु माये युद्ध भेगाप करवगे। नदि.
 दूजपुी माये, पोतानां वाछडनि छोटी अभारा धरनी, ७५२
 अभम्य प्रदेष्ट विने म न्दओ। ८

दुहोयन्मित्रधितयेयुवाकुंरापेचनोमिर्मनंवानंवन्यं ।
 इपेचनोमिर्मनंवन्यं ॥ ९ ॥

प०—दुहोयन् । मित्रैर्धितये । युवाकुं । रापे । च । नः । मिमी-
 तम् । वार्मद्वयै । इपे । च । नः । मिमीतम् । वेनुद्वयै ९

अ०—तभारी कामना करनार अथवा, स्तुतिओ वडे तभने म युक्त
 करनार (स्तोनाओ), अ-धुशूनना रक्षक्ष अर्थे तभारी
 पामेधी धन प्राप्त करे छे (तथा), अभने असयुक्त धन तथा
 गोयुक्त अन्न घो. ८

अश्विनोरसंनरयमन्त्रंवाजिनीवतोः ।

तेज्जाहंभुरिवाकन ॥ १० ॥

प०—अश्विनोः । अमनम् । रयम् । अनधम् । वाजिनीवतोः ।
 तेन । अहम् । मूर्ति । वाकन ॥ १० ॥

अ०—अश्विनोः अथवा अन्नसंपन्न अश्विनोः अथ रक्षित
 रयनी दुं उपासना करे ७६. ते रयना योगे भने अन्त
 ॥ इत्याद्य सिद्ध हो अथ दुं धर्म ७६. १०

अयमंमहमातनुषातेजनांनु ।

सोमपेयं सुखोरयः ॥ ११ ॥

प०—अयम् । महम् । मा । तेन । उपासते । मनीन् । अनु । सो-
 मपेयम् । सुखः । रयः ॥ ११ ॥

અ૦—હે ધનસ પન્ન રથ । તૂ (પુત્રપૌત્રાદિવડે) મને સમૃદ્ધ કર
તે મુખપ્રદ રથને, ગોમપાનાર્થ સ્તોતાઓ મધ્યે (અશ્વિન
દેવો) લખ જામ છે ૧૧

અધસ્વર્ણસ્યનિર્વિદેર્મુજતશ્ચરેવતઃ ।

હુમાતાવર્ષિનઙ્ગતઃ ॥ ૧૨ ॥ ૨૩ ॥

૧૦—અર્ષ । સ્વર્ણસ્ય । નિ । વિદે । અર્મુજત । હુ । રેવતઃ ।
હુમા । તા । વર્ષિ । નઙ્ગત ॥ ૧૨ ॥ ૨૩ ॥

અ૦—હવે, મને સ્વર્ણના પદાર્થ પ્રત્યે તથા ધનનો ઉપભોગ (દાન)
ન કરનાર પુરુષ પ્રત્યે નિર્વેદ ઉત્પન્ન થયો છે. કારણ કે, તે
ઉભય જલ્દી નાશને પ્રાપ્ત થાય છે ૧૨

ધતિ ત્રેવીશામ્ વર્ગ સમાપ્ત

સૂક્ત ૧૨૦.

૧ હોત્રા = વાહુ = સ્તુતિ.

૨ જોષે = જોષણેસેવને પ્રીણનેશા = સેવન વા પ્રસન્ન કરવા.

૩ કયા = કેતવ્યકારેણ = શી રીતે.

૪ અપ્રચેતાઃ = માહાત્મ્યમજ્ઞાનનુ = માહાત્મ્ય જાણના વિના.

૫ વિધાતિ = પરિચરતિ = પરિચર્યા કરે. (વિધવિધાને).

૬ દુર = દ્વારાણિ સ્તુતિપરિચરણોદ્દેશાયમૂતાગ્મમાર્ગનુ =
ઉપાસના માર્ગની

૭ અક્રો = યનુમિરવાક્રાન્તો = યનુઓ વડે અનાક્રાંત.
(ઋગ્વેદવિશેષે)

૮ અચેતાઃ = શુદ્ધિની.

૩૦ અકુત્ર = અગમ્ય પ્રદેશ વિશે.

૩૧ મિત્રધિતયે = વન્ધુજનના ધારણાર્થે = બાધુજનના રક્ષણાર્થે.

૩૨ મિમીતમ્ = કુરુતમ્ = કરો (માહ્યમાને)

૩૩ અસનમ્ = સમમજ્જમ = (ષણ્મધક્તૌ).

૩૪ વાક્ત્વ = કામયે = ઇચ્છુ ઇ. (કનીકાન્તૌ)

૩૫ સમદ્વ = ધનસંપન્ન

૩૬ તદ્વ = વિસ્તારય = સમૃદ્ધ કર.

૩૭ ઉદ્યાતે = ઉદ્યતે = બર્ષિત્વ ઇ. (વહવાપણે).

૩૮ ઘલ્લિ = જલ્લી

સૂક્ત ૧૨૧.

ઋષિ — કક્ષીવાન, દેવતા — વિશ્વેદેવ કિંવા, ૧૬, ઉન્દઃ — ત્રિધુલ્લ

કલિત્યાનૈ; પાપ્રૈદેવ્યતાં શ્રવતિરો અંગિરસાં તુરણ્યન્ ।

પ્રયદાન્નદ્વિગ્ન આહર્મ્યસ્યોરુક્રૈસ્મૃતે અધ્વરેયમંત્રઃ ॥ ૧ ॥

૧૦— વૈત્ । રૂત્યા । નૃન્ । પૌપ્રૈમ્ । દેવદ્યતામ્ । શ્રવત્ । ગિર, ।

અંગિરસમ્ । તુરણ્યન્ । પ્ર । યત્ । ઓર્નદ્ । વિશ્વ । આ ।

હર્મ્યસ્ય । રુરુ । મંસ્મૃતે । અધ્વરે । યમંત્ર ॥ ૧ ॥

અ૦— સ્તુતિનેતાઓનો પાલક (ઇન્દ્ર), (યોશ્વ ધનની) પ્રેરણા કરતો, ઘોતમાન વા ઘનાદિ-ગુણયુક્ત (ઇન્દ્ર)ની કામના કરનાર અગિરસોની આ પ્રમાણની સ્તુતિઓ ક્યારે સંભિગશે । તે (ઇન્દ્ર), ત્યારે યજમાનની (ઋત્વિજાદિક) મંડળીની

સન્મુખ પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે પૂજનીય એવો તે, અમારા વચ
વિષે ઉત્સાહપૂર્વક આક્રમણ કરે છે. ૧

સ્તંભોદિદ્યાંસપ્રરુણૈપ્રુપાયદ્મુર્વાજાંદ્રવિળંનરોગોઃ ।

અનુસ્વજાંયદ્દિપદ્યસતુવાંમેનામર્ષસ્યપરિપ્રાતરંગોઃ ॥૨॥

૧૦— સ્તંભીત્ । હ । ઘામ્ । ॥ । ઘૃહ્ણંમ્ । પ્રુપાયત્ । ક્લમ્ ।
વાજાંય । દ્રવિળમ્ । નરૃ । ગોઃ । જનુ । સ્વદગામ્ । મૃદ્દિપઃ ।
ચક્ષત્ । ઘૌમ્ । મેનામૃ । અર્ક્સ્ય । 'વૈરિ' । પ્રાતરમ્ ।
ગોઃ ॥ ૨ ॥

અ૦—તેણે ધુલોક સ્થિર કર્યો. (પથિએ ફરણ કરેલી) ગાયો,
ઉદક, વજ્ર, વા કિરણોનો નેતા, સર્વસ્વરૂપે વિશાળ રીતે
ભાસતો ઇન્દ્રે, સર્વધારક ઉદક, બધાથે વા અન્નાર્થ વર્ષાવે છે
તે સૂર્યરૂપી મહાન્ ઇન્દ્ર, પોતાથી ઉત્પન્ન થયેલ રત્નિ અથવા
ઉપાની પાછળ ઉદય પામે છે તેણે ઘોડીને એમાંતા બતાવી. ૨

નક્ષત્રવંમરુગીઃપૂર્વ્યેરાદ્તુરોવિશામંગિરસામનુચ્ચન્ ।

તજ્જદ્વજંનિર્ધુતંતસ્તમ્મદ્યાંચતુષ્પદેનર્પીપદ્વિપાદૈ ॥૩॥

૧૦— મૈતૈત્ । દૈર્ઘ્યમ્ । અરુગીઃ । પૂર્વ્યમ્ । રાદૈ । તુરૈ । વિશામ્ ।
અંગિરસામ્ । અનુ । દ્યૌર્નિ । તત્ત્વ । વર્જમ્ । નિર્ધુતમ્ ।
તસ્તમ્મત્ । ઘામ્ । ચતુઃપદે । નર્પીય । દ્વિદ્વપાદૈ ॥૩॥

અ૦—અગિરસ લોકોનો ધનનો પ્રેરણિતા એવો સૂર્ય—સ્વરૂપ ઇન્દ્ર
અરુણવર્ણની અથવા કાંતિવાળી ઉપાને પ્રકાશતો, અમાર
પુરાતન સ્તોત્ર દરેકજ સંભળે. તે ઇન્દ્રે, યજુઓ પ્રત્યે પ્રયોગ
કરવાને તત્પર એણે વજ્ર તેવાર કયું. તેણે, મનુષ્યોને ઉપ-

યોગી દ્વિપાદ તથા ચતુષ્પાદ પ્રાણિને અર્થે દુલોકને સ્થિર
કર્થો ૩

અસ્યમદેસ્વર્યદાઋતાયાર્પિતમુસ્ત્રિયાણામનીકમ્ ।

યદ્દમસર્ગેત્રિકકુભ્નિવર્તદપદ્મહોમાનુપસ્યદુરોવઃ ॥૪॥

૫૦— અસ્ય । મદે । સ્વૈર્યમ્ । દાઃ । ઋતાય । અર્પિતૈતમ્ । મુસ્ત્રિ-
યાણામ્ । ઈનીકમ્ । યત્ । હ । પ્રૈદ્વર્ગે । ત્રિકકુર્કૃપે । ત્રિ-
વર્ત । અર્થે । દુલ્લઃ । માનુપસ્ય । દુરઃ । વૃત્તિર્થે ॥૪॥

અ—(હે ઇન્દ્ર) । તે આ (સોમપાન) વડે દરબાઈ, (પશુઓ)
મંતાડેલ આયોનો રત્ન સમૂહ, ચાર્થ (અગ્નિસોનો) અર્પણ
કર્થો. જ્યારે ત્રણેલોકવિષે ત્રેલોક (એવે ઇન્દ્ર), સુદમધ્યે છે
પ્રવૃત્ત થાવ છે ત્યારે તે, દ્રોહ કરનાર મનુષ્યના (પશુ અસુ-
રના) દરવાજાએ ફાટી નાખે છે. ૪

તુમ્યપયોયત્પિતરાવનીતારાયઃસુરેતસ્તુરણેશુરણ્ય ।

શુચિયત્તેરેવણાર્યજન્તસન્નદુર્યાયાઃપર્યજ્ઞિયાયાઃ ॥૫॥૨૪॥

૫૦— તુમ્યમ્ । પર્યઃ । યત્ । પિતરૌ । અનીતામ્ । રૈવઃ । સુદરેતઃ ।
તુરણે । મુરુણ્યૂં ઇતિ । શુચિં । યત્ । તે । રેકૃજઃ । આ ।
અર્પન્ત । સિન્નઃદુર્યાયાઃ । પર્યઃ । યજ્ઞિયાયાઃ ॥૫॥૨૪॥

અ—(હે ઇન્દ્ર) । તુમ્હને જમવને ચોપણ કરનાર માતપિતારપ
સાવાપ્તિવી, જ્યારે શીઘ્રગામી એવે તૂ તેના માટે (આમે
વિષે) મનુદ્ધિકર, શોભનવીર્યકર એવું દુધ ધારણ
કરાવે છે, જ્યારે ધીરની ધાર વસ્ત્રાવનાર આયોનું, ધનની પેઠે

અત્યંત પ્રિય અથવા પીષ્ટિઃ દૂધ તૂને અર્પણ કરે છે,
(ત્યારે તું શ્રેષ્ઠ કરનાર મનુષ્યના દરવાજા ફોડી નાંખે છે). ૫

ઈતિ ચોવીસમા વર્ગ સમાપ્ત.

અપ્રયજ્ઞેતરણિમંમતુમરોન્યસ્યાત્રુષસોનમૂરઃ ।

इन्द्रुर्येष्टिराष्टस्यंदुर्यैःसुवेणसिचळमरणाधिषाम ॥६॥

૧૦— ઈષ્ટ । પ્ર । જિજ્ઞે । તુરેણિઃ । મમતુ । પ્ર । રોચિ । અપ્રયાત્ર
ત્રુષસઃ । ન । સૈઃ । ઇન્દુઃ । યૈર્નિઃ । આષ્ટ । સ્ત્રિઃ । સુવેણ
સિચન્ । જૈરણાં । અભિ । ધામ ॥ ૬ ॥

અ૦—દેવે (સ્તુતિઓ વડે પ્રસન્ન થઈ આ ઇન્દ્ર) પ્રગટ થયેલ
ચત્રનો પશ્ચાત્ત કરનાર એવો તે (અમને) આનંદિત કરે.
ઉપાની સમીપમાં રહેનાર મૂર્ચના પેઠે તે અત્યંત પ્રકાશે છે.
(આર્જુનીય) વેદિ સ્થાન વિશે દક્ષિણમૂલ એવા ને આપણ
પણી વડે પ્રશંસનીય સોમરસનું પાન કરીએ છીએ (તેમને
ઇન્દ્ર આનંદિત કરે). ૬

स्त्रिष्टमायद्रनधितिरपस्यात्મૂરોઅજ્જરેપરિરોધતાગોઃ ।

यदप्रभासिकृत्षांअनुगूननर्विशेषविषैतुरार्य ॥७॥

૧૦— સ્ત્રિષ્ટમા । યત્ । નૈર્નવધિતિઃ । અપ્રપ્યાત્રૈ । સૈર્નિઃ । અજ્જરે ।
પરિ । રોધનો । ગોઃ । યન્ । હ । પ્રદર્શૈર્નિઃ । કૈર્નિઃ । અનુ ।
દાન્ । નૈર્નવિશે । રુદ્રાદૃષ્ટે । તુરાર્ય ॥ ૭ ॥

અ૦—ત્યારે રૂડી ચક્રવર્તી રૂઢાડી (કાષ્ઠ કાપવાને) પ્રવૃત્ત થાય
છે ત્યારે અજ્ઞાન, યગદિયે પશુને યાગદે આધવાને સમર્થ

થાય છે. અથવા (૨) મુદર ફિરણો વડે ચક્રચક્રી મેધમાળા
વરચાદ વરસાવવાને પ્રવૃત્ત થાય છે ત્યારે અંતરિક્ષ મધ્યે
વર્તંતો સતો પ્રેરક ઇન્દ્ર, જળનિરોધક પ્રતિબંધને નિવારે છે.
(હે સૂર્યસ્વરૂપ ઇન્દ્ર) । તું નિમ્ન્યે, ન્યારે રૂડા દિવસો વિશે
અત્યંત પ્રકાશે છે ત્યારે કાષ્ઠાદિક લેવા અરણ્યમાં પ્રવેશ
કરનારની અથવા, મન્તવ્ય સ્થળ પ્રત્યે જવાને અશક્ત એવા
પુરૂષની તથા પશુને પ્રેરનાર ત્વસ્યુક્ત ગોવાળની (ઇચ્છા
પરિપૂર્ણ થાય છે.) ૭

અષ્ટામહોદિવઆદોહરીંદુહયુન્નાસાંમભિયોધાનવત્સમ્ ।

હરિયત્તેમન્દિનંદુક્ષન્વૃધેગોરંમસમદ્રિંભિર્વાતાપ્યમ્ ॥૮॥

૫૦— ઊંટા । મહા । દિવેઃ । ઔદઃ । હરી રૂપિ । રૂહ । હૈન્દવ-
ત્સમ્ । અમિ । યોધાનં । ઊત્તમ્ । હરિમ્ । યત્ । તે ।
મન્દિનમ્ । ધુક્ષન્ । વૃધે । ગોદાંમસમ્ । અદ્રિંભિઃ । વૃ-
તાપ્યમ્ ॥ ૮ ॥

અ૦—તુને આનંદિત કરવા ન્યારે મનોહર, મદકર, વીર્યવાન તથા
વાયુવેગી એવા તુને પાન કરવા યોગ્ય એવા સોમરસ પાષાણ
વડે કદાચ છે તો (હે ઇન્દ્ર) !, એક મદકર સોમરસના
ભોક્તા એવા ત્હારા અશ્વેને તું સોમપાન કરાવ્યું, અને હે
યુદ્ધ કરનારા (દેવ) અમારા ધનાપહાર શત્રુને પરાજય
કર. ૮

ત્વમાયસંપ્રતિવર્તયોમોર્દિવાંઅશ્માન્તુમુપંનોત્તમૃચ્વા ।

કુત્સાયિયત્રપુરુહૃતચન્વચ્છુષ્ણમનુન્તૈર્પરિયાસિંવૃધૈઃ ॥૯॥

૧૦— ત્વમ્ । આયસમ્ । પ્રેતિ । વર્તયઃ । ગોઃ । દિવઃ । ઐશ્વત્રીમ્ ।
 અપંહનીતમ્ । ઐશ્વત્રી । કુર્ત્ત્વય । યત્ર । પુદ્ધ્યન્તુ । યન્ત્રિ ।
 શુષ્ણમ્ । અનન્તૈઃ । પરિદપામિ । ઐશ્વત્રી ॥ ૧ ॥

અર્થ—હે અવુરુત (દેવ) । તું ન્યારે કુર્ત્ત્વય શુષ્ણામુરના અપામમાથી અપંહ
 આયંધો વડે વધ કરવાને ચોમેર અટકત યાવ છે ત્યારે તે,
 શુષ્ણામુરના વધાર્ય, શુષ્ણામુરના નેજાથી ત્વષ્ટાએ આજેન
 શીંગળાપી શોભમય વજ્ર ફેંક્યું. ૯

પુરાયત્મુરુસ્તપ્સોર્જપતિસ્તપ્સદિવઃકલિગંદેતિર્પસ્ય ।

શુષ્ણસ્યચિત્પરિહિતંપદોજોદિવસપ્રિસુપ્રંપિતંતદાર્દઃ ॥ ૧૦ ॥ ૨૫

૧૦— પુરા । યન્ । સ્તપ્ઃ । તપ્ઃ । ઐશ્વત્રીમ્ । તમ્ । અત્રિર્વૈશ્વઃ ।
 કલિર્દર્શનમ્ । હેતિર્મૃ । અર્ચ્ય । શુષ્ણમ્ । ચિત્ । પરિદહિતમ્ ।
 યન્ । શોભઃ । દિવઃ । પરિ । પુદ્ધ્યન્તમ્ ॥ તત્ । આ ।
 ઐશ્વત્રીમ્ ॥ ૧૦ ॥ ૨૫ ॥

અર્થ—પૂર્વે ન્યારે સ્તપ્, તમેશ્વરી શુષ્ણામુરના અપામમાથી સુક્ત
 થયો ત્યારે હે વજ્રધારી (દેવ) તે તેના મેધરૂપે આવરણ
 કરનાર સત્ત્વને લાગી કાઢ્યો. અથવા, (૨) આ શુષ્ણામુરના
 મેધરૂપે આગ્રહને (ભાંગી નાખ્યું). શુષ્ણામુરનું ને અ ।
 આજેન કરનાર અથવા જોતમાન સૂર્યની ઉપર હૃદ આપી રહેયું
 તેને, તે ફેંદી નાખ્યું. ૧૦

ઇતિ પચ્વીશમે વર્ગ સમાપ્ત

* અનુત્ત્વામુહીવાનસીઅચક્રેયાવાક્ષામામદતામિન્દ્રકર્મન્ ।
ત્વંવુત્રમાશ્વયાનસિરાસુંમહોવર્જેણસિન્ધુપોવરાહુમ્ ॥૧૧॥

૧૦— અનુ । ત્વા । મુહીઈતિ । પાનસીઈતિ । અચક્રેઈતિ । ઘોવા-
ક્ષાપા । મદતામ્ । ઇન્દ્ર । કર્મન્ । ત્વમ્ । વુત્રમ્ । આશ્વ-
યાનમ્ । સિરાસું । મહૃ । વર્જેણ । સિન્ધુર્વે । વૈરાહુમ્ ૧૧॥

અ૦—(હે ઇન્દ્ર) । મહાન બળવાન સર્વવ્યાપક એવા ઘાવા-
પૃથિવી, (વૃત્રાવધાદિક) કર્મ વિષે પ્રવૃત્ત એવા તને અભિ-
નદન વા પ્રસન્ન કરે છે તે, એમોર વ્યાપ્ત વરાહાર (શ્રેષ્ઠ
ભક્ષ્ય સ્વરૂપ) વૃત્રને સરતા જગવિષે મહાન વળગડે (હણીને)
સવાડયે । ૧૧

ત્વમિન્દ્રનયોયાંઅવોનૃન્તિષ્ટાવાત્સપ્સુયુજોવહિંષાન્ ।
યતેક્રાવ્યુગ્ધનામન્દિનંદાદૃઢ્વઞ્ણપાર્યતતક્ષવર્જમ્ ॥૧૨॥

૧૦— ત્વમ્ । ઇન્દ્ર । નયૈ । યાન્ । અવૈ । નૃન્ । તિષ્ઠૈ । વૈર્તિષ્ય ।
સુહયુર્જ । વહિંષાન્ । યમ્ । તે । ક્રાવ્ય । યુગ્ધના । મન્દિ-
નમ્ । દાત્ । વૃઢ્વઞ્ણમ્ । પૌર્થિમ્ । તતમ્ । વર્જમ્ ॥૧૨॥

અ૦—હે ઇન્દ્ર ! લોકહિતકાર એવો તુ, જે અશ્વોનુ રક્ષણ કરે
છે તેવા વાધુવેગી સ્થવિષે રડીરીતે બેડાબ જનાર અતિશય
ગતિવાળા અશ્વો ઉપર આરૂઢ હેલ કવિપુત્ર ઉશાનાએ, તુને
જે મદકર, વૃત્રધાતક, સતુને પાર ચૂકનાર વળ અપાણ
રેતુ તે તે ધસી સડું થયું છે । ૧૨

● त्वंमूर्तोहरितोरामयोनन्मर्षुक्रमेतन्नोनायमिन्द्र ।

प्रास्यं पारं नवतिनाभ्यानामर्षिर्कृतेमवर्तपोयज्यन् ॥१३॥

प०— त्वम् । मूर्तः । हरितः । रम्यः । योन् । मर्त्तु । नृकम् ।
एतशः । 'ने । अयम् । इन्द्र । प्रहस्य । पारम् । नवतिम् ।
नौभ्यानाम् । अर्षि' । कर्त्तम् । अवर्तयः । अयज्यन् ॥१३॥

अ०—हे मूर्त ! सुखस्वरूपे दोलार जेवा ते, हरिद्वर्णना अश्वेने
अथवा, सुखरश्मिज्योने सोभाप्यां आ ज्येतेश नाभना अश्वे,
रथचक्रने जेवी आप्पुं. ते वगी, यरा न करनाराने नव
नदीनी पार हेंडी त्वाई कर्तव्य क्युं. १३

● त्वंनोअस्याइन्द्रदुर्हणायाःप्राहिर्वन्निवोदुरितादुभीके ।

प्रनोवाजान्नव्योइअर्षुध्यानिपेयन्धिभ्रवसेसूनृताये ॥१४॥

प०— त्वम् । नः । अस्या । इन्द्र । दुःइहर्णायाः । प्राहि ।
वन्निज्यु । दुःइतात् । उभीके । प्र । नः । वाजान् ।
न्येय । अर्षुध्यान् । इपे । धिन्धि । भ्रवसे । सूनृताये १४

अ०—हे वन्द्यपन्न (देव) । तू, अभने आ दुस्तर दारिद्र्यही
तथा मभीपवति सत्राभविषे स्रकटही उबार तू, अभने
अनाथ, क्रीत्यर्थ, तथा प्रिय अने सत्य चापुनीना अर्थ,
रथसंपन्न तथा अश्वसपन्न वा, अश्वधनुष्य सपत्ति अपर्षु
६२ १४

* पतञ्जलसूर्योदिततामसयस्तु । तै० स० १-६-४. ।

* दासपयर्गैरयिमश्वधुष्यम् । अ० स० १-६-२५. ।

માસાર્તેઅસ્મત્સુમતિર્વિદંસદ્વાજમમહઃસમિર્ષોવરન્ત ।

આનોભજમધવન્ગોજ્વર્યોમંહિષ્ટાસ્તેસધમાદઃસ્યામઃ ॥૧૫॥૨૬॥

इति प्रथमेष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥

પ૦— મા । સા । તે । અસ્મત્ । સુડમતિ । વિ । દર્શતે । વાજેડ-
મમહં । સમ્ । ર્ષ । વરન્તે । આ । ન । મમ । મમજ્વન્ ।
મોષુ । ઐર્ય । મંહિષ્ટા । તે । સધેડમાદ । સ્યામ ॥૧૫॥૨૬॥

અ૦—હે ધનસ પન્ન (દેવ) । ત્હારી કૃપા, અમારા પ્રત્યે મ શુભ
હેલ અન્નસ પતિ, અમને રડીશતે ઢાકી ઘો હે ધનસ પન્ન
(દેવ) । ધનપતિ એવો વૃ, અમને ગેસ પન્ન કરે, અમે,
સ્તુતિઓ પડે તારો મહિમા અતિશય વધારતા પુત્રપૌત્રાદિકે
સહ આનંદમાં રહીએ ૧૫

धति छवीशमे। वर्ग सभास्त

वेदार्थस्यप्रकाशेनतमोदादं निवारयन् ।

पुमर्याधतुरोदेयाद्विद्यातीर्थमहेम्बर ॥ १ ॥

અ૦—વેદનો અર્થ પ્રકટ કરી, હૃદયનો અન્ધાર દાળી, (ગુરુ)
વિદ્યાતીર્થ મહેમ્બર, આરે પુરુષાર્થ સિદ્ધ કરો

धति प्रथम अष्टक समाप्तः

સૂક્ત ૧૨૧.

- ૧ કત્ = કદા ક્યારે.
- ૨ પાત્ર = પાત્રક. (પારક્ષણે).
- ૩ તુરણન્ = પ્રેરયન્ = પ્રેરણા કરતો (તુરણત્વરાયાં).
- ૪ હર્મ્યસ્ય = ગૃહયુક્તયજમાનસ્ય = યજમાનની.
- ૫ આનદ્ = પ્રાપ્ત કરે છે. (અગ્નિ).
- ૬ પ્રવિણમ્ = સર્વપ્રાણિભિઃ અભિદ્રવણીયમ્ = સર્વધારક.
- ૭ ધરણં = ઉદક.
- ૮ પ્રુપાયત્ = પ્રુષ્ણાતિ સિઞ્ચતિ = વર્ષાવે છે. (પ્રુષસેષને).
- ૯ અગ્નિઃ = સ્વર્સ્વરૂપે વિશાળ રીતે બાસતા.
- ૧૦ મદ્વિષઃ = મહાન.
- ૧૧ પ્રામ્ = વૃણોતિતમસાસર્વયજ્ઞ્યામકાશેનવૃણોતીતિ=શનિ,
અથવા ઉપા
- ૧૨ મેતામ્ = ધોડી.
- ૧૩ પરિ = વિપરીતામકરોત્ = ઉભડી ખનાડી
- ૧૪ નક્ષત્ = નક્ષત્રુવૃણોત્ = સાબળો. (નક્ષત્રો)
- ૧૫ હવમ્ = આહવાન = સ્તોત્ર.
- ૧૬ અનુષ્ઠન્ = કરેજી.
- ૧૭ તુરઃ = ધનનો પ્રેરણિતા (તુરત્વરણે).
- ૧૮ રાટ્ = રાજયન્ = પ્રગથતો (રાજુદીસૌ).
- ૧૯ નિયુતમ્ = હસ્તચ્યેનમહનિતરાંયુક્તં = યતુઓ પ્રત્યે પ્રયોગ
કરવાને તત્પર
- ૨૦ નર્પાય = નૃમ્પ્યોદિતાય = મનુષ્યોને ઉપયોગી.
- ૨૧ સ્વર્ગ્ય = સ્વાત્મ. (સ્વશબ્દે).
- ૨૨ અપીઘૃતમ્ = નિગૂઢમ્ = સંતાડેલ.

૧૧ અનીક = સંધ = સમૃદ્ધ.

૨૪ પ્રસર્જે = યુદ્ધ વિશે. (પ્રકર્ષેણ સૃજ્યન્તેસ્મિન્નિષધઃ इति).

૨૫ ત્રિકકુપ્ = ત્રણેએક વિશે ઉચ્છિન્ન (શ્રેષ્ઠ).

૨૬ અપથઃ = અપવૃણોતિ ઉદ્ઘાટયતિ = ફેંકી નાખે છે.

૨૭ તુરજે = ક્ષિપ્રકારિણે = શીઘ્રગામી

૨૮ મુરણ્યુ = કૃત્સ્ન જગત્તે પેષણુ કરનાર. (મુરણપોષણે).

-૨૯ રાધઃ = રાધકં = સમૃદ્ધિકર.

૩૦ સ્વર્તુઘાયાઃ = ક્ષોરસ્ય દોઘ્ન્યા = ક્ષીરની ધાર વરસાવનાર.

૩૧ રેવણઃ = ધનવત્ અત્યંત પ્રિય, અથવા, પૌષ્ટિક.

૩૨ મધ = રુદાની = હવે.

૩૩ પ્રજજે = પ્રાવુર્ચભૂવ = પ્રગટ થયે. (જનીમાવુર્માવે).

૩૪ તરણિઃ = શાસ્ત્રાંતારક = શત્રુનો પરાજય કરનાર

૩૫ સૂરઃ = સૂર્ય.

૩૬ સ્વૈવુદ્યૈઃ = સ્વભૂતસમૃદ્ધહવિષ્કૈઃ = હવિસ્સમૃદ્ધ (ઈદિ પરમેશ્વર્યે) = રૂઢિનિ પ્રભૂતાનિ ચ તાનિ દ્રવ્યાનિ સ્વભૂતાનિ ચ દ્રવ્યાનિ ચેષાં તૈઃ; (૧), (રૂઢી દીપ્તૌ) = સ્વાયત્તાનિ રૂઢિનિ રૂદ્ધાનિ દ્રવ્યાનિ ચેષાં તૈઃ; (૨), સ્વભૂત રૂઢં પુરોવર્તિ દ્રવ્ય હવિર્યેષાં તૈઃ).

૩૭ જરણા = જરણીયઃ સ્તોતવ્યઃ = પ્રશસનીય (જરતિ સ્તુતિકર્મા).

૩૮ વનધિતિઃ = વનલેખ્યે વૃક્ષસમૃદ્ધે નિધાતવ્યાશઙ્ઘી = ફેંકાડી. યદ્વા, વનમુદકમસ્વા ધોયતતિ વનધિતિર્મેઘ-માલા = મેઘમાળા

૩૯ અપસ્યાત્ = અપઃ વિસનાત્પક્વઃ કર્મઃ રક્તૃમિષ્ઠેત્ = કર્મ કરવને પ્રદાન થાય છે.

૪૦ સૂઃ = પ્રેરક અપ્વર્ધુ, અથવા પ્રેરક, ઈન્દ્ર

- ૪૧ રોધના = રોધનાગ્યાવરણાનિ = જળનિરોધક પ્રતિ-
બંધને. (રુધિર્આવરણે), (૨). રોધનાય યૂપેનિયોજ-
નાય = પશુને યાંભણે આધવા.
- ૪૨ સ્વિષ્મા = સુદોષ્મા = રૂડી ચકચકની. (શોભતંદુષ્મંદોત્તં
આસ્યં દોત્તિર્વાયસ્યાઃ સા)
- ૪૩ પ્રમાસિ = પ્રકર્ષેણ દોપ્યસિ = અત્યંત પ્રકાશે છે.
- ૪૪ કૃત્વ્યાન્ = કર્મસુમાધુન્ = રૂડા.
- ૪૫ અનર્વિદ્ = અનસાશકટેનદુગ્ધનાયામરણાયઅરણ્યં પ્રવિ-
શતેયધ્યાગત્તવ્યંસ્થલપ્રતિગતુંઅશક્તાયપુરુષાય = કાષ્ઠા-
દિક્કે સેવા અગ્ન્યર્મા પ્રવેશ કરનારને; અથવા, ગતવ્ય સ્થલ
પ્રત્યે જવાને અશક્ત પુરુષને. (અનસાવિશતિ પ્રાપ્નોતીતિ
અનર્વિદ્; (૨) અરગત્તવ્યપ્રતિવિશતીતિ અર્વિદ્અર્વિદ્
અનર્વિદ્).
- ૪૬ પશ્વિપે = પશુને પ્રેરનાર.
- ૪૭ પરિ = પરિમર્શનિ = સમર્થ થાય છે.
- ૪૮ તુરાય = ત્વરમાણાયગોધનપાલાય = ત્વરાયુક્ત ગોવાળની.
- ૪૯ અષ્ટા = માકારી = ભોક્તા (અશ્વમોક્તને)
- ૫૦ દિવઃ = મહર્કે ચોખરસના.
- ૫૧ આદઃ = પાયય = પાન કરાવ્યું.
- ૫૨ સુમ્તસહમ = ધનનેા પરામત્વ કરનાર.
- ૫૩ ઉત્સમ્ = ઉત્સાહગિતારમ્ = શત્રુને.
- ૫૪ યોધાન. = યોધનશીલ.
- ૫૫ ધૃધે = ધર્મેનાય = આનંદિત કરવા.
- ૫૬ મન્દિતમ્ = મહર્કે
- ૫૭ ગોરભસમ્ = પયોબલેતમ્પ્રેગવન્તમ્ વીર્યાવાન.
- ૫૮ વાતાશ્વમ્ = વાતેનપ્રાસવ્ય = વાયુવેગી

- ૫૯ અદ્રિભિ. = પાપાણુ વડે :
 ૬૦ અપ્રમાનમ્ = શીઘ્રશત્રોઘ્યાવક્રમ્ = શીઘ્રઘ્યાપી
 ૬૧ ક્રમ્ભા = તેજસ્વી ત્વષ્ટાએ
 ૬૨ ઘન્યનુ = દ્વિસનુ = વધાર્વ.
 ૬૩ ઘઘે = આયુધો વડે :
 ૬૪ અપીતે = સત્રામભાથી
 ૬૫ અદ્રિષ = વજ્રધારી (આદ્રિનાસ્થનેનેસ્વદ્રિર્વજ્ર તદ્વત્).
 ૬૬ ફલિગમ્ = મેચરૂપેનાઘૃણ્યમ્ = મેધરૂપે આવરણ કરનાર.
 ૬૭ હેતિમ્ = હસ્તારમ્ = શત્રુને અથવા, આયુધને
 ૬૮ પ્રસ્ય = નિરસિતવાનુ = હાડી કાઢ્યો.
 ૬૯ પરિહિતમ્ = આશ્છાદિત = ૬૬ ઘ્યાપી રહેયું.
 ૭૦ આદ = આદના વિશ્લિષ્ટકૃતવાનુ = દેહી નામ્નુ (કુબિ.
 દારણે)
 ૭૧ પાજતી = ચલચત્વૃ = બળવાન
 ૭૨ ઘાવાક્ષામા = ઘાવાપ્રધિવી
 ૭૩ સિરાસુ = સરણશીલાસુઅપ્સુ = સરતા બળવિધે
 ૭૪ મહ. = મહતા = મહાન
 ૭૫ ઘરાહુમ્ = ઘરાહારમ્ = ગ્રેહ બક્ષસ્વરૂપ.
 ૭૬ સિચ્ચવ = અસ્થાપવ. = સુવાડ્યો.
 ૭૭ નૃનુ = નૈતૃનુઅગ્વાનુ = અશ્વોને.
 ૭૮ ચાતસ્ય = વાયુના જેવા વેગવાળા
 ૭૯ પાર્યમ્ = શત્રુનાંપારણેષમર્ચમ્ = શત્રુને પાર મૂકનાર.
 ૮૦ રમય = રમય. ઉપરમય. = થોભાળ્યા
 ૮૧ મ = અને
 ૮૨ નાઘયાનામ્ = નાઘાતાર્યાનાંનદીનામ્ = નાવ વડે તરાય
 તેવી નદીના

८३ कर्तम = कर्तव्य.

८४ अयज्यन् = यज्ञ न करनाराने.

८५ दुर्हणायाः = दुःखेन हस्तक्यायाः = दुस्त२.

८६ अभीके = अमिमासे = अभीपवर्ती.

८७ यग्धि = यच्छ = अपर्णु ३२

८८ अश्वबुध्यान् = अश्वानां बोधकान् अश्वयायद्विलम्ब्यन्ते
तावत् यश्चाश्वबुधान् अश्वमूलान् अश्वप्रमुखान् =
अश्वमपन वा अश्वप्रमुख.

८९ दसत् = दृश्यत् = १७३ ६। (दसुत्तपक्षये)

९० वाजप्रमहः = धनैः प्रमहनीय. = धनसपन्न.

९१ संवरन्त = संवृताकुर्वन्तु = ६३१ श्लो

९२ अयैः = धनपति.

९३ मंहिष्ठाः = प्रवर्धयितार. = महिमा वधारता.

९४ सधमादः = सहमाद्यन्त. = सध आनदित रक्षीये

ऋग्वेदसंहितार्चामकारादिक्रमकोशः ।

(ऋग्वेदसंहितानी ऋग्वेदोक्तानां अकारादिक्रमः)

मंत्रः	अष्ट.अ.वर्गः	मंत्रः	अष्ट.अ.वर्गः
अकारितहंद्रुगोतसेमिः	१-९-९	अमोनशांदाघारंष्टयिर्वी	१-९-११
अक्षुन्नमीमदंतहि	१-६-३	अमोहवीदक्षिनातौष्ट्यो	१-८-१५
अगच्छतुं कृपमाणंपरा	१-८-२१	अमोहवीदक्षिनावर्तिका	१-८-१६
अग्निविश्वोऽभिपृक्षः	१-९-१६	अमोहवीक्षासत्पाकुरावा	१-८-१०
अग्नीषोमाचेतितत्	१-६-२८	अतारिष्मत्तमसत्वारं	१-६-२५
अग्नीषोमाविपुतं	१-६-२९	अस्योनाज्मन्तसर्गप्रवक्तः	१-९-२
अग्नीषोमायभाहुंति	१-६-२८	अत्राहुगोमन्वत	१-६-७
अग्नीषोमायोऽथवा	१-६-२८	अघातिभंगिरस्तमः	१-९-२३
अग्नीषोमावुनर्नवा	१-६-२९	अदितिर्द्यौरदितिर्तृगिस्तं	१-६-१६
अग्नीषोमाविमानिनः	१-६-२९	अद्यादेव उदिनासूर्यस्य	१-८-७
अग्नीषोमाविमंसुर्मे	१-६-२८	अद्रौचिदस्मा अंतर्दुरोणे	१-९-१४
अग्नीषोमासवेदसा	१-६-२९	अधं प्रज्ज्ञेतरणिर्मयत्तु	१-८-२५
अग्नीषोमाहविषःप्रस्थि	१-६-२९	अघंस्वनादुननिष्पुः	१-६-३२
आनेतत्र्यदुःस्थि	१-७-२२	अघंस्वप्नस्यनिर्विदे	१-८-२३
आनेशनस्यगोमंतः	१-९-२७	अघामन्येऽथतैअस्माभघा	१-७-१९

मन्त्रः	अष्ट.अ.वर्ग	मन्त्रः	अ.अ. वर्ग
अविद्वयो रदवा उक्थ्यं १४	१-६-४	अर्वाद्देहिसोमकामत्वाद्दुः	१-७-१९
अधिपेशां सिवपतेनूत्तरेव	१-६-२४	अवतुन पितरं सुगवाच	१-७-२४
अधिश्रियनिर्दुश्चार्ह	१-५-१८	अवत्मानाभरतेकेतवेदाः	१-७-१८
अधिमानौ निनिघ्ने	१-५-२०	अवस्यनेस्तवतेकृष्णिपायं	१-८-२
अधेनुं दद्यात्तूर्यं विपका	१-६-१६	अवानो अग्न ऊतिभिः	१-५-१८
अनारं भजेतर्धपीरयेषाम्	१-८-८	अवोचामुनमो अस्मा	१-८-१
अनुत्त्व महीपाजंसी भचुके	१-८-२६	अवोचामाहुगण	१-२-२६
अपेन शोशुचदुष	१-७-५	अदयामते सुमृतिर्देवयस्य	१-७-५
अमस्वतीमध्विनावाचम	१-७-३७	अग्नवहिर्मृदिवावत्तरावा	१-७-२८
अभिवागोतमागिराजात	१-५-२६	अश्वनगूलहमध्विनासुदेवैः	१-८-११
अमिष्टं नतैर्भद्रिवो	१-५-३१	अश्वावतिप्रथमो गोपुंगुः	१-६-४
अमीये देवास्यनं	१-७-२०	अध्विनावतिरस्मदा	१-६-२७
अमीये पंचाक्षरं	१-७-२१	अध्विनोरसतुरथं	१-८-२३
अयं मित्रस्य वरुणस्य	१-१-३२	अपाळहयुस्तु उतनामुपमि	१-६-२२
अयं संमहमासन	१-८-२	अष्टामशोदिवआदो हरीः	१-८-२५
अराविहोतास्यं निर्धत्त	१-५-१४	असाविसोमं द्रते	१-६-५
अरुणोमोमकुट्टं	१-७-२३	अमिहिर्वोरसेन्य	१-६-१
अर्चति नारीरुपमोनविष्टि	१-६-२४	अनीय पथा आदित्य	१-७-२१
अर्थमिद्वारुं अर्थिनं	१-७-२७	अस्मेवत्सपरिपतनविन्दु	१-५-१७
अर्विद्भराने अर्वतो नृभि	१-५-२०	अस्पमदैस्त्वयिदाकृताय	१-८-२४

मंत्रः	अ.अ.वर्गः	मंत्र	अ.अ.वर्गः
अस्यवीरस्यब्रह्मिणि	१-६-११	आप्यायस्वमदितम	१-६-२२
अस्यश्रवोन्धः सप्तविंशति	१-९-१४	आप्यायस्वसमेतुते	१-६-२२
अस्यश्रोपंत्वामुवः	१-६-११	आमनीषामतरिक्षस्यनृ	१-७-३१
अहंसोअस्मिः पुरासुते	१-७-२१	आमरतेशिशतं वज्रवाहू	१-७-२९
अहानिगृध्रा पर्याव	१-६-१४	आमोग्यं प्रयदिच्छतु ऐत	१-७-३०
आचवहासिनाह	१-९-२२	आयद्विषे नृपतितेज आनद	१-९-१६
आनेक्षतस्रातिमम्मम्येष्ट	१-७-३२	आयद्वरीं इष्टविमता ।	१-९-४
आतिष्ठवृत्रहृष्ये	१-६-९	आयेविधास्त्वपत्यानितृष्यु	१-९-१८
आतेसुपर्णाभमिनंतरेवैः	१-९-२७	आरेतेगोघ्नमुतपृषघ्न	१-८-६
आयर्गणायाश्चिनादधीचे	१-८-१७	आरोवमीवृहतीवेविदामा	१-९-१७
आदगिराः प्रयमंदधिरे	१-६-४	आवहंतीपोष्णावापीणि	१-८-३
आदिस्तेविश्वेवस्तुनृपंत	१-९-१२	आवारपंडुहितासूर्यस्य	१-८-११
आदैर्घ्यानित्रताचिकित्वा	१-९-१४	आवारपंडुरुमायमनोजुष	१-८-२०
आनोअग्नेरयिमेर	१-९-२८	आवारपंडुवतिस्तिष्ठद्वर्	१-८-१८
आनोअग्नेसुचेतुना	१-५-२८	आवारषोअधिनाश्येनप	१-८-१८
आनोमद्रा कर्तव्येयस्तु	१-६-१९	आवाश्येनासोअधिनावह	१-८-१८
आनोयज्ञायतस्तत्क्रमु	१-७-२८	आविद्युर्मद्भिर्मस्तः	१-६-१४
आन्यद्विवोमातरिष्वा	१-६-२८	आविष्टयोर्वधेतेषारुण्यु	१-७-१
आपंप्रौषाधिंरज	१-६-१	आवौवहंतुस्तस्योरघुष्यदः	१-६-९
आपोनदेवीरुपयंतिहोत्री	१-६-४	आश्येनस्यजन्तस्रानृतेन	१-८-१९

मंत्रः	अष्ट.अ.वर्गः	मंत्रः	अष्ट.अ.वर्गः
आस्नोयृक्स्यवर्तिकां	१-८-१०	इमेचित्तवमन्यवे	१-५-२१
इन्द्रं कृतसो वृत्रहणं शचीव	१-७-२४	इयुष्टेये पूर्वतरामपश्यन्	१-८-३
इन्द्रं मित्रं वरुणमग्निमुतये	१-७-२४	इशानकृतो घुनयोरिशाद	१-५-६
इन्द्रं तुभ्यमिदद्विवो	१-५-३०	इष्टेद्यावाग्धिबी पूर्वचित्त	१-७-१३
इन्द्रं मिदरीं बहूतो व्रति	१-६-५	उतद्युमत्सुवीर्यं	१-५-२२
इन्द्रस्यांगिरसां चैष्टौ	१-५-१	उतनोषियो गोअग्राः	१-६-१७
इन्द्रोपनूनमर्षत	१-६-५	उतव्रवंतु जंनवः	१-५-२१
इन्द्रोदधीषो अत्यभिः	१-६-७	उतवायस्यवाजिनः	१-६-११
इन्द्रो मदायवावृधे	१-६-१	उतस्यावांमधुमन्मसिकार	१-८-२१
इन्द्रो वृषस्य तविर्षी	१-५-३०	उत्तेशतान्मधवजुश्चमूय	१-७-१५
इन्द्रो वृषस्य शोषत	१-५-२९	उदपसन्नस्यामानवो वृषा	१-६-१४
इच्छं तुरेतोमिषस्तनूषु	१-५-१२	उदीर्ध्वजीवो अमुनेभागा	१-८-४
इच्छन्नध्वस्य यच्छिरः	१-६-७	उद्यंयमीतिसवितेवमाहु	१-७-९
इत्थाहिसोम इन्मर्दे	१-५-२९	उद्वंदनमैरतंदसनामि	१-८-१९
इदं श्रेष्ठं न्योतिषां न्योतिरा	१-८-१	उधेतेस्तोमान्यशुषादुवाकंरं	१-८-६
इमे यज्ञमिदं वच	१-६-२०	उपनोदेवामवसागंमंतु	१-७-२५
इमंस्तोममर्हते ज्ञातवेदसे	१-६-३०	उपप्रनिन्वज्जुशती	१-५-१५
इममिंद्रमुतं पिब	१-६-५	उपप्रयंतो अज्वरं	१-५-२१
इमतिधियं प्रमेरमहोमहीम्	१-७-१४	उपहुरेपुयदविष्वं	१-६-११
इमारुद्राय तवसे कपर्दिने	१-८-५	उपोष्टृष्टृणी गिरः	१-६-३

मंत्रः	अष्ट.अ.वर्गः	मंत्रः	अष्ट.अ.वर्गः
उमेमद्रेनोपयेतेनयेने	१-७-२	एकस्यावस्तोरावतरणाय	१-८-१२
उरुतेजयःपयैतिबुध्न	१-७-२	एतत्पचंइंद्रवृष्णउक्थं	१-७-११
उरुपाणोव्यभिरीक्षेः	१-६-२१	एतत्पचयोननयचेति	१-६-१४
उपस्तच्चिप्रमाधर	१-६-२६	एताउत्पाउपसंकेतुमकत	१-६-२४
उपस्तमरपांयरासंसुदीरं	१-६-२७	एताधिकित्वोभूमनिवा	१-७-१४
उपोअघेहगोमति	१-६-२६	एतातेअग्रउचपानिवेचः	१-७-२०
उपोनजारोविमावोत्तः	१-६-१३	एतानिवापश्चिनावीर्षाणि	१-८-१७
उपोयवमिसुमिषैचुर्कथं	१-८-२	एतानिवाभ्रवस्थासुवान्न	१-८-१४
ऊर्ध्वनुद्रेवतंभोनसा	१-६-१०	एतेतंद्रजंतवः	१-६-२
ऊर्ध्वाधीति.प्रत्यस्यप्रयाम	१-८-२०	एनांगुपेणवृषमिद्रवंतः	१-७-२३
ऊर्जुनीतिनोवर्णः	१-६-१७	एवामिगीतमेनिर्कुतावा	१-७-२७
ऊनस्यदेवाभनुंनरा	१-७-९	एवानोभग्नेसमिषावृधानः	१-७-२
ऊतस्यप्रेषाऊतस्यधीतिः	१-७-१२	एवानोभग्नेसमिषावृधाना	१-७-४
ऊतस्यहिधेनवोवावशानः	१-७-२०	एवेद्राग्नीपपिवांसासुतस्य	१-७-२७
ऊमुक्षणमिद्रमाहुवउत	१-७-३२	एषादिवोदुहिताप्रत्यदर्शि	१-८-२
ऊमुर्नइंद्रःशर्वसानेधीया	१-७-३१	एषास्यावोमस्तोनुमर्त्री	१-६-१४
ऊभुर्भरायसंशिशालसा	१-७-३२	एहदेवामयोधुवा	१-६-२७
ऊपिर्नस्तुभ्वाविशुप्रशस्तः	१-७-१०	एहामइहोतानि	१-७-२४
ऊर्ध्वनरावंहस.पांचजन्यं	१-८-१३	ओत्थेनरुद्रंमृतयेगुः	१-७-१८
		कडमर्बोनिष्पमाचिकेत	१-७-१

मंत्रः	अष्ट अक्षरं	मंत्रः	अक्षरं
वर्षेपनेतुम्यतेकोवि	१-६-८	गोमितावाह अभितक्रतुः	१-७-१५
कृपादाशेमाश्रये	१-६-२५	गोमातरोयन्मयैते	१-६-९
कृदामर्तमराधसे	१-६-१	गोपुमर्शस्तिवनेपुषिये	१-५-१४
कदित्यान् पात्रैश्चकृतां	१-८-२४	धृषुषाध्वंविनिर्	१-५-८
कद्वेस्तस्यधर्षसि	१-७-५१	चंद्रमावप्स्वतरा	१-७-२०
कस्तेभुविर्नना	१-५-२३	चक्रायेहिमघ्याः इन्मर्मभुद्र	१-७-२६
कातुवर्षेतिर्मनस	१-५-२४	चित्रं देवानामुर्दगावर्भीक	१-८-७
काराधुदोत्राश्विनावा	१-८-२२	चित्रैरुजिभिर्वधुषे	१-५-६
कियात्पायस्समद्यामर्षति	१-८-२	चित्रोपदध्रादृष्टेतोनविष्टु	१-५-१०
कुहयातासुदुर्तिकृत्यस्य	१-८-१५	मनेनशेर्वआहूय	१-५-१४
कोअग्निर्भीष्टिहविषा	१-६-८	नातवैदसेसुनवामसोम	१-७-७
कोअधर्षुकेधुरिगा	१-६-८	जामि सिधुनाभ्रातेव	१-५-९
कत्वामहोअनुव्यधं	१-४-१	जिह्वानुद्रेवतंतया	१-१-१०
क्षत्रायत्वंश्रवंसेत्वंमहीया	१-८-२	जिह्वश्ये चरितेवमुचोनी	१-८-१
क्षेत्रमिवविभंमस्तेर्मेनेन	१-७-२०	जुनुह्योनासत्योतवनि	१-८-९
क्षेमोनसाधु कर्तुर्नमद्रः	१-५-११	जुपस्वसुप्रयस्तमं	१-५-२१
गयस्फानोअमीवृहा	१-६-२१	तत्त्वानरोदमभा	१-५-१९
गर्भोयोअपागर्भ-	१-५-१४	तवश्चरापावयैवसत्याः	१-५-१०
गूहतागूह्यंतर्	१-६-१२	तस्मारयंमधवन्प्रावसात	१-७-१४
गुणानोअगिरोमि	१-५-१	तवादित्याआगतासर्वता	१-७-२४

मंत्रः	अष्ट.अ.वर्गः	मंत्रः	अष्ट.अ.वर्गः
तेवर्धतुस्वतवसो	१-६-१०	त्वंसोमासितसर्वति.	१-६-१९
तेहिवस्वोवसशानाः	१-६-१७	त्वंहृत्यदिद्रचोदी	१-९-४
स्मनावर्हतोदुरो	१-९-१३	त्वंहृत्यदिद्रमसयु	१-९-९
त्रिःसप्तपद्गुह्यानि	१-९-१८	त्वंहृत्यदिद्रारिषण्यन्	१-९-४
त्रित. कूपेर्वहितोदेवान्	१-७-२१	त्वमंगप्रशंसिष	१-६-८
त्रिवंशेर्णत्रिवृत्तार्येन	१-८-१८	त्वमंश्चर्युक्तहोता	१-६-११
त्रिविष्टिवाहप्रतिमानमो	१-७-१९	त्वमोयुसप्रतिवर्तयोगो.	१-८-२९
त्रीणिजानापरिभूयत्यस्य	१-७-१	त्वमिद्रनर्योयांभवोमुन्	१-८-२६
त्वंचसोमनोवश	१-६-२०	त्वमिमाओषधी सोम	१-६-१६
त्वंजामिर्नाना	१-९-२६	स्वयावद्वज्रसुकृतं	१-६-१०
त्वंनिगेपुनघनाहोविष	१-७-१९	स्वादेवेपुमयमंहवामहे	१-७-१९
त्वंत्याजइद्रवेचित्रा	१-९-९	स्वाहृत्यदिद्रार्गमातौ	१-९-९
त्वंन सोमविधतोर्क्ष	१-६-२०	स्वायेद्रमोमंसुषुमासुदत्त	१-७-१६
त्वंनोअस्याइद्रदुर्गणायाः	१-८-२६	त्वेभग्नेसमुतिमिक्ष	१-९-२०
त्वमहोइद्रयोहशुग्मे	१-९-४	त्वेषरूपकृणुतउत्तरयत्त	१-७-२
त्वंसत्यइद्रघुष्परेता	१-९-४	त्वेषवयंकृदयंजुसार्ध	१-८-९
त्वंसुरोहरितोरामयोनुन्	१-८-२४	त्वोतोवाज्यहृषो	१-९-२२
त्वंसोमक्रुमि सुक्र	१-६-१९	दधन्तुधनयत्तस्य	१-९-१९
त्वंसोमपचिवितो	१-६-१९	दशरात्रीरशिवेनानवद्युन्	१-८-१२
त्वंसोममहेभर्ग	१-६-२०	दशमेत्वष्टर्जनयंतुगर्भ	१-७-१

मंत्रः	अष्ट. अ. वर्गः	मंत्रः	अ. अ. वर्गः
दस्युच्छिन्नाश्वापुरुहृतपूर्वैः	१-७-११	नक्तोषासावर्गामामेभ्यानि	१-७-३
दाधारक्षेममोकोनर	१-९-१०	नक्षत्रमस्थीः पूर्व्याराट्	१-८-२४
दिवोनयस्यरेतसोदुधानाः	१-७-८	न्यस्यदेवादेवतानमर्ताः	१-७-१०
दिवोवराहपरुपंकपर्दिनै	१-८-९	नयोर्हपद्मिष्यः	१-९-२२
दुरोकशोचिः क्रतुर्न	१-९-१०	नराशंस्रिजानिर्वाजयन्निह	१-७-२४
दुहीयन्मिप्रधितयेयुवाकुः	१-८-२३	नवेषमानतन्युते	१-९-३१
देवानामद्रासुमतिर्जनू	१-९-१५	नज्यतदुन्य्यहितं	१-७-२२
देवेननोमर्नसादेवसोम	१-९-२३	नहिनयादधीमसिं	१-९-३१
देवैर्भोदेव्यदितिर्निपातु	१-७-२४	नानाहित्वाहर्वमानाजना	१-७-१४
देवोदेवानामसिमित्रो	१-९-३२	नानेत्याभ्यां बर्हिर्दिव्यवृजे	१-८-८
देवोनयः पृथिवी	१-७-१९	निकाव्यावेवसुः हशश्चत्	१-९-१७
देवोनयः सवितासत्य	१-९-१९	निरिद्रम्याअधिं	१-९-२९
धुभिरुक्नुमिः परिपातम्	१-७-३७	निश्चर्मणक्रमवोगामपिषा	१-७-३१
ध्रुविणोवाद्रविणमस्तुर	१-७-४	नूनपराचसदंनरयीणाम्	१-७-४
द्विताविध्वसननामनीळि	१-९-२	नूष्टिरंभेस्तोवीस्वतं	१-९-८
द्विपोनोविधतोमुखातिं	१-७-५	परायतीनामर्वातिपायः	१-८-२
द्वेविरुपेचरतः स्वर्धे	१-७-१	परावतनासत्या नुदेयां	१-८-९
धन्वन्स्त्रोतः कृणुते गातं	१-७-२	परिप्रनातः क्रत्वा	१-९-१३
नकिष्टृताभ्रता	१-९-१३	परिदेयामेको	१-९-१२
नकिष्टृपीतरः	१-९-६	परिविष्टं जाहुपंविधतः सी	१-८-११

मंत्र	अष्ट अ.वर्ग.	मंत्र	अष्ट अ.वर्ग.
पशुक्षत्रासुमगां	१-६-२६	प्रनूतमर्तु शर्वसा	१-५-८
पुधानतासुगुहां	१-५-९	प्रपूतास्तिग्मशोचिषे	१-५-२८
पितुर्नपुत्रा कर्तुं	१-५-१२	प्रमदिर्नेपितुमर्दता	१-७-१२
पितु प्रश्नस्यमन्मना	१-६-१३	प्रयन्महेशवसानार्थ	१-५-१
विन्वैत्यपोमुरुं सुदानं	१-५-७	प्रयत्तेगानेसुरथं	१-७-५
पुत्रोनजातोऽण्यो	१-५-११	प्रयदुने महस्वत	१-७-५
पुन पुनर्जायमाना	१-६-२५	प्रयद्द्विष्टिण्या	१-७-५
पुनराराक्षितं वज्रहस्ता	१-७-२९	प्रयदयेपुष्टपतीरशुं	१-६-५
पुण्यत्सुरस्तमसो भवीति	१-८-२५	प्रयाचोपेभृगवाणेनशोभे	१-८-२२
पुरुषपीत्यश्विनादर्षाना	१-८-१४	प्रयेशुभेतुननयो	१-६-९
पृष्टिर्नरुणवासिर्तिर्न	१-५-९	प्रवधामनासुवृत्तारभेन	१-८-१८
पूर्वाभिर्हिर्ददाशिम	१-६-१२	प्रवादसांत्यश्विनावदोचं	१-८-१२
पूर्वोदेवामवतुष्टु	१-६-३१	प्रवोमहेषहिममो	१-५-१
पृषदधामरुतं पृश्निं	१-६-१९	प्रसुविशोऽसतो	१-५-२४
पृष्टोद्विपृष्टोऽग्नि	१-७-१	प्रियाप्रदानिपृथो	१-५-११
प्रवर्षणिभ्यं पृतनाहवेषु	१-७-२९	प्रेक्षभीहिचृष्णहि	१-५-२९
प्रजावतावचसा	१-५-२४	प्रैषामन्मेषुष्टयिबी	१-६-१३
प्रतियत्स्यानीयादर्शि	१-७-१८	वर्हिर्वायत्स्वपत्याय	१-६-४
प्रत्यर्चिस्तदस्या	१-६-२४	बृहस्पतेस्तदमित्रं सुगं	१-७-२४
प्रत्वेससु प्रतवस	१-६-१४	ब्रह्मावृणोतिवर्ण	१-७-२९

मंत्र.	अष्ट.अ.वर्गः	मंत्रः	अष्ट.अ.वर्गः
मनैतुविश्वेदेवत्वं	१-१-१२	यएकइद्विदये	१-६-६
मद्रंर्णीमि.शृणुयाम	१-६-१६	यच्चित्रमर्जुपसोवहंती	१-८-४
भद्राअधाह्रितु सूर्यस्य	१-८-७	यजानोमित्रावरुणा	१-१-२३
मरामेघमकुणवा	१-६-२०	यज्ञपृच्छाम्यवम	१-७-२०
मास्वतीनेत्री	१-६-२१	यज्ञैरयंवाप्रथम	१-६-४
मास्वतीनेत्रीसूतृताना	१-८-१	यज्ञैर्यज्ञवाहस.	१-६-११
भूरिकर्मणेषूपमायवृष्णे	१-७-१७	यज्ञोदेवानाप्रत्येतिस्मृम	१-७-२५
मधीघर्दीविभृनो	१-१-१५	ययाविप्रस्थमनुपो	१-१-२४
मदेमदेहिनो	१-६-२	यदब्रवंप्रथमंवावृणान	१-७-२७
मधुनक्तमुतोपसो	१-६-१८	यदयातदिवोदासायवृति.	१-८-११
मधुमात्रोवनस्पति	१-६-१८	यदभुंस्थाभरुपा	१-६-३१
मधुवाताऋतायुते	१-६-१८	यदिद्राग्नीभवमस्या	१-७-२७
मध्व सोमस्याश्विनामदा	१-८-१३	यदिद्राग्नीउदितासूर्य	१-७-२७
मनोनयोऽन.	१-१-१६	यदिद्राग्नीद्विषो	१-७-२७
मोषुदेवाअदत्वं	१-७-२०	यदिद्राग्नीपरमस्या	१-७-२७
य.शूरैर्मिहय्योयश्चमीरु	१-७-१२	यदिद्रग्नीमदयस्व	१-७-२७
य सोमसह्येतव	१-६-२१	यदिद्रग्नीमदुपुतुर्	१-७-२७
य स्नीहितीपुपुर्व	१-१-२१	यमृतप्यपयंवा	१-१-२७
यईद्राग्राचित्रतमोरथे	१-७-२६	यदुदीरंतआजयो	१-६-१
यईचिकेतगृहा	१-१-११	यद्वातजूतोवना	१-१-९

मंत्रः	अष्ट.अ.वर्गः	मंत्रः	अष्ट.अ.वर्गः
यद्वांसस्तनः परमेस्वस्यै	१-७-१३	यामिर्नराश्रयवेवाभिः	१-७-३६
चद्वन्तर्वाणाशनि	१-६-३१	यामिर्नरंगोपुयुषं	१-७-३७
यमैश्विनाददसुं श्रुतमश्वं	१-८-२	यामिर्मैरामसिपिग्वं	१-७-३९
यमोहज्ञानोयमो	१-६-१०	यामिर्विप्रं पिपिपानं	१-७-३९
यत्तुवृक्षेणाश्विनावपन्ता	१-८-१७	यामिर्विश्वलघ्नतां	१-७-३४
यष्टिद्वित्वायद्व्यः	१-६-६	यामिं कृष्यानुमसने	१-७-३७
यस्तुभ्यदाशाद्योवां	१-६-१२	यामिः कुत्समार्जुनेयं	१-७-३७
यस्मैस्वमायमसे	१-६-३०	यामि. पठ्वानरंरुग	१-७-३६
यस्मैस्वमुद्रविणो	१-६-३२	यामि. पन्नीर्विमृदाय	१-७-३६
यस्य दूनो असिख्ये	१-६-२१	यामिः परिष्मृतनयस्य	१-७-३६
यस्ययावोपृथिवीपौत्यं	१-७-१२	यामिः शनीर्विपणा	१-७-३४
यस्यामंस्वश्वसामानंमु	१-७-१०	यामि शंतांतीमवपो	१-७-२६
यस्यानांस्तु सूर्यस्येवयामः	१-७-८	यामि शुचन्तिवन्मां	१-७-३४
योगोमतीरुपस्तु सर्ववीरा	१-८-४	यामि सिन्धुंमत्तुमत्तुं	१-७-३४
यातेषामानिद्विवि	१-६-२०	यामि सुदान्भौशिनाय	१-७-३९
यातेषामानिद्विनि	१-६-२२	यामि. सूर्यंरियाय.	१-७-३९
यानिन्द्रानीचक्रं १-१	१-७-१६	यामिर्गाराशोदोद्गः	१-७-३९
याग्रायेमर्ता तसुपूदो	१-९-२०	यामिरेमनिवृतं	१-७-३३
यामिर्गिरोमनमा	१-७-२६	यामयर्वाभनुष्पिता	१-९-३१
यामिस्तं कृतसमान	१-७-३४	यान्दिवेभुवनंविभु	१-७-२६

मंत्रः	अष्ट.अ.वर्गः	मंत्रः	अ.अ.वर्गः
यावयद्वेपाकृतपाकृतेजाः	१-८-३	युमत्रयेर्वनीतायतुसं	१-८-१९
यावित्याश्लोकमादिव	१-६-२७	युवमेनानिदिवि	१-६-२८
यानःशर्मशमानाय	१-६-१०	सुवानोह्युद्वाअमरा	१-५-६
युक्तस्तेभस्तुदक्षिण	१-६-३	युवाम्यादिवीधिवणामदा	१-७-२८
युववाहिवाग्निनी	१-६-२६	युवामिद्राग्नीवसुनोविमा	१-७-२८
युनज्जितेब्रह्मणा	१-६-३	युवोरश्चिनावपुषेयुवायुजं	१-८-२०
युयोपनाभिरुपरस्यायोः	१-७-१८	युवोर्दानायसुमरा	१-७-३३
युवन्ध्वानमश्चिनाजन्तं	१-८-१५	युयंतत्संत्यश्वतः	१-६-१२
युवतासांदिव्यरथं	१-७-३३	योअग्नीपोमाहविषा	१-६-२९
युवतुम्रायपुष्येभिरेवैः	१-८-१५	योअध्वरेपुशन्तम	१-५-२५
युववेनुशयवेनायितार्थं	१-८-१९	योअर्योर्धर्तुमोर्भनुं	१-६-२
युवनरास्तुवृतेकृष्णिपार्थं	१-८-२४	योमशानांयोगानां गोपति	१-७-१२
युवनरास्तुवृतेपञ्जिपार्थं	१-८-२९	योनिष्टद्वन्निषदेभकारि	१-७-१८
युवंपेदवेष्टुल्वारमश्चिना	१-८-२१	योर्नोअग्नेभिदा	१-५-२८
युवंमुच्यंभुरमाणंविभिर्भि	१-८-२०	योवामश्चिनामनसोमर्वा	१-८-१३
युवंरंभपरिपूतेरुल्ययः	१-८-२१	योविश्वतःसुप्रतांकः	१-६-३१
युवंवन्दनंनिर्ऋतंनरुण्यया	१-८-२१	योविश्वस्यमर्गंतःप्राण	१-७-१२
युवंश्यावायुरुशतीमदत्तं	१-८-१४	योव्यंसजाहपाणेन	१-७-१२
युवंश्वेतंपेदवद्वंजुतं	१-८-१९	रयिर्नचित्रासुरोन	१-५-१०
युवंद्यास्तंमहोरन्पुवं	१-८-२३	रयिर्नयःपितृवित्तो	१-५-१९

मंत्रः	अ.अ.वर्गः	मंत्र	अ.अ.वर्गः
रयिमुक्षुजंस्वपत्यमायुः	१-८-११	वियेच्युतत्युतासर्वत	१-५-११
राज्ञोनुतेवरुणस्य	१-६-१९	वियेभ्राजतेसुमंत्वात	१-६-२
शायोमुष्ण संगमनोवसूनां	१-७-४	वियोवीरुत्सुरोर्ध	१-५-११
रुशद्वत्सराशतीश्चेत्यागात्	१-८-१	विरायंभौणोद्दुरः	१-५-१२
शेदंसीभावेदता	१-५-७	विशांगोपाभस्य	१-६-३०
रोहिचृत्पावासुमदैशुर्ल	१-७-२१	विशोयदहेनृभि	१-५-११
सुधैर्दुःशमाभय	१-६-३१	विश्वेदेसोरयिमि	१-५-७
सुतेमं पूर्वादिषो	१-५-१४	विश्वानिदेवीसुर्वना	१-६-२५
वनेपुजाशुभतेपु	१-५-११	विश्वहेन्द्रोभचिवक्तानो	१-७-२१
सुयमेसुत्तयायुजावृत्तं	१-७-१४	विश्वहेन्द्रोभचिवक्ता	१-७-१५
वर्धतीमाप पुन्वा	१-५-९	विष्टीशभीतरणित्वेनवाय	१-७-३०
वर्धान्यं पूर्वी क्षपो	१-५-१४	विहस्यमनमावस्यहच्छ	१-७-२८
वार्जेभिर्नोवानसात्	१-७-३१	वीक्षुचिद्रुद्रापितरो	१-५-१५
वितेवज्रासोअस्थि	१-५-३०	वीक्षुपत्यंभिराशुहेमंमिर्वा	१-८-८
वित्वात्परं शुरुता	१-५-१४	वृष्णेरावोयसुमंस्त्रायवेध	१-६-१
विदतोमन्नरौ	१-५-११	वेवाअदंसोअग्निर्वि	१-५-११
विद्वोअग्नेवमुनानि	१-५-१७	वैश्वानरनवतस्सत्तगमस्तु	१-७-६
विनं पुय सुविनायं	१-६-२७	वस्वानस्यंसुमतौस्यामि	१-७-६
विश्वोअग्नेमघवानो	१-५-१९	व्यर्जिभिर्दिवआतास्व	१-८-३
विष्टंछानिप्राक्याश्नदेवा	१-८-२२	न्यून्यतीदिवोभंतां	१-६-२१

मंत्रः	अष्ट.अ.वर्गः	मंत्रः	अष्ट.अ.वर्गः
शेनोमित्रःशंवरुण	१-६-१८	संयन्मित्रःपस्पृधानासो	१-८-२०
शकेयत्वासुविधे	१-६-२०	सईधानोवसुंक्र	१-९-२७
शतमेपान्वृकयेचसदाने	१-८-११	सग्रामेमिःसनितासरथे	१-७-९
शानमेपान्वृकयेमामहानं	१-८-१६	सघातंवृषणंरथमधि	१-६-३
शतमिक्षुशुरदो	१-६-१६	सजातुर्धर्माश्रद्धान्भो	१-७-१६
शरस्यचिदाघृत्कस्यावता	१-८-१२	सजामिमिर्यत्सुमजाति	१-७-१०
शशमानन्यवानरः	१-६-१२	सजोपाघोरीःपदैरु	१-९-९
शश्वत्पुरोपाव्युवासदेव्य	१-८-३	सतोहोतामनुष्वदा	१-७-२२
शुक्रःशुशुकोऽपोन	१-९-१३	सत्वंनंइंसुर्येसोअण्ड	१-७-१९
शुनमुंवायमंमह्वयत्सा	१-८-१६	सत्त्वमंमसौमगुत्व	१-६-३२
शुष्णंविप्रकुर्येववृनमिद	१-७-१७	सत्त्वामदुहृपामदः	१-९-२९
शुराइवेद्युधयो	१-६-१०	सदाकनीसुमतिमार्चके	१-८-१७
श्रियमेकंमानुभिः	९-६-१३	सधारयत्यथिर्वोप्रप	१-७-१६
श्रियेकंओअर्धितनूयु	१-६-१४	सनुःसिधुंमिबनायया	१-७-९
श्रीणन्वर्पस्यादिर्व	१-९-१२	सनात्सर्नीळाअवनीरुवा	१-९-२
श्रुतंगायत्रंतंवानस्याहं	१-८-२३	सनादेवत्सुरायो	१-९-३
श्वसित्यप्सुहसोनसीदन्	१-९-९	सनादिंवपिमृमा	१-९-२१
संजानानाउर्पसीदव	१-९-१७	सनायतेगोर्तमइद्र	१-९-३
सत्तेपयांसिसु	१-६-२२	सनायवोनर्मसानव्या	१-९-३
संमातपंत्यभितः	१-७-२१	सर्नेमिसुख्यंस्वंपुत्यमानः	१-९-२

सनौनुणांनृतयो	१-५-२५	सुभगःसत्रयन्यत्रो	१-६-१२
सपूर्वयानिबिदोऽन्य	१-७-३	सुषुप्तांसननिर्वीतेहृष्ये	१-८-१३
सप्रत्ययासहसामायामानः	१-७-३	सुमंहरात्वावयं	१-६-४
समंगुमी.सर्मदनस्यकृत्	१-७-२	सुनोमनिनाश्विनागृणाना	१-८-१५
समांतरिर्धाप्रुवार्	१-७-३	सूर्योदिवीमुपसरोचमाना	१-८-७
समानोअध्वास्वलोऽरुन्त	१-८-१	सेनैवमृष्टामंदष्टा	१-५-१०
समिद्धेष्वग्निष्वांनजाना	१-७-२६	सोअंगिरोभिगिरात्तयो	१-७-८
सयोदृषादृष्येभिःसमो	१-७-८	सोर्मगीरिष्ठावयं	१-४-२१
सर्वजमृदस्मृहाभीमउग्रः	१-७-१०	सोमयास्तैमयोभुक्	१-४-२०
ससुष्येनयमतिवार्धतश्चि	१-७-२	सोमंरारुधिनोऽनुदि	१-१-२१
ससुषुमासस्तु मा	१-५-१	सोमोऽधेनुंसोमो	१-१-२१
ससुषुभिर्नरुदेमिर्कृष्वा	१-७-८	सोमोनेवेधाच्छत	१-५-२
सुहस्रैसाकंमर्चत	१-५-२०	स्तंभीद्विधासुषुष्णप्रुपाय	१-८-२४
सुहस्राक्षोविचर्षणिः	१-५-२८	स्युमनावाचउविर्तिव	१-८-४
सविक्नु समर्यः	१-५-२५	स्वभायस्तुष्यंदमभा	१-५-१६
सहिस्रपाषांअग्नी	१-५-१४	स्तुस्तिनृदंरोवृद्धश्रवाः	१-६-१६
सहिस्रसृष्ट्यपदश्चो	१-६-१२	स्वादोऽरिप्याविपुवतो	१-६-६
साधुर्नगृञ्जुस्तैव	१-५-१४	स्वाध्वोदिवभासत	१-५-१८
सिधुर्नक्षोदुःप्रनीची	१-५-१०	स्विध्यायद्वनवितिरपस्या	१-८-२५
सिंहाईवननदति	१-५-७	हिरण्ययैमिःप्रविमिः	१-५-८
मुक्षेत्रियासुभातया	१-५-५	हिरण्यस्तमधिनुसराणा	१-८-१७
मुपुर्णाएतआमते	१-७-२२		

प्रथम अष्टक मध्ये वर्गादिककोष्टक ।

अध्याय १

वर्ग सूक्त ऋचा

दैव त्रयाग संग्रहः । (देवतात्रयाने लगता
त्यागना संग्रह)

३७ १९ १९४ अग्नयइदमम ९ वायव इद० ३ इन्द्रवायु-
म्यामिदं० ३ मित्रावरुणाम्यामिद० ३ अश्वि
म्यामिद० ३ इद्रायेद० ३ विश्वेभ्योदेवेभ्य-
इद० ३ सरस्वत्याइद० ३ इद्रायेद० २३
मरुभ्य इदं० इद्रमरुभ्य इद० मरुभ्य इद० इद्रमरु-
भ्य इदं० मरुभ्य इद० २ इद्रायेद० ११ अग्नय
इदं० ९ निर्मध्याहवनीयाम्यामिद०
अग्नय इद० ६ इष्माय (समिद्धाय वा) मय इद०
तनूनपात इदं० नराशसाधेदं० इलायेदं० अहि-
इदं० देवीभ्योव्याम्य इदं० उपानक्ताम्यामिदं०
दैवीभ्याहोतृभ्यांप्रचेतोभ्यामिदं० सरस्वतीळा-
भारतीभ्य इद० त्वष्ट इदं० वनस्पतय इदं० स्वाहा
कृतिभ्य इद० विश्वेभ्योदेवेभ्य इदं० १२ (अग्नय
इद० २ विश्वेभ्यो देवेभ्य इद० अग्नय इद० ९)
इद्रायेद० मरुभ्य इद० त्वष्ट इदं० अग्नय इदं०

मिदं० २ प्रनापतये हरिश्चंद्राय (अधिपवण-
वर्माणे) नेदं० इंद्रायेदं० २३ अश्विम्यामिदं०
३ अग्नय इदं० १८ इंद्रायेद० १५

अध्याय ३

वर्गः सूक्त ऋचाः त्यागः ।

३५ १४ १७३ इंद्रायेद० १५ अश्विम्यामिदं० १२ अग्निमि-
त्रावरणरात्रितवितृम्य इदं० सवित्र इद० १०
अग्नय इद० १२ पूषायेदं० २ अग्नय इद० १२
यूषायेद० २ अग्नय इद० ६ मरुम्य इद० ४०
ब्रह्मणरूपतय इदं० ८ वरुणमित्रार्यमभ्य इद० ३
आदित्येभ्य इद० ३ वरुणमित्रार्यभ्य इदं० ३
पूष्ण इद० १० रुद्रायेदं० २ मित्रावरुणहेद्रेभ्य-
इद० रुद्रायेद० ३ सोमायेद० ३ अग्नय-
भ्युपोभ्य इद० २ अग्नय इदं० २१ अग्निदे-
वेभ्य इद० अश्विम्यामिदं० १५

अध्याय ४

वर्गः सूक्त ऋचाः त्यागः ।

२९ १५ १५२ अश्विम्यामिदं० १० उपस इदं० २० सूर्यायेदं०
१३ इंद्रायेदं० ७२ अग्नय इदं० ९ अग्नये-
वैश्वानरायेदं० ७ अग्नय इद० ५ इंद्रायेद० १६

रोदसीभ्यामिदं० विश्वेभ्योदेवेभ्य इदं० अग्निरो-
 दसीभ्य इदं० विश्वेभ्योदेवेभ्य इद० ३ इन्द्रोदसी-
 भ्य इदं० सूर्यरश्मिरोदसीभ्य इदं० विश्वेभ्योदेवे-
 भ्य इदं० सूर्यरश्मिरोदसीभ्य इदं० विश्वेभ्योदेवेभ्य
 इदं० अग्निरोदसीभ्य इदं० २ वरुणरोदसीभ्य इदं०
 विश्वेभ्योदेवेभ्य इदं० २ रोदसीभ्यामिदं० विश्वे-
 भ्योदेवेभ्य इद० ११ इन्द्राग्निभ्यामिदं० २१
 ऋभुभ्य इदं० १४ द्यावापृथिव्यग्न्यश्विभ्य
 इदं० अश्विभ्यामिदं० २४

अध्याय ८

वर्गः सूक्त ऋचा

त्याग ।

२६ ९ १२५ उपोराग्निभ्यामिदं० उपस इद० १८ उपो मित्रा-
 वरणादितिसिंधुपृथिवीद्युभ्य इद० रुद्रायेदं० ११
 सूर्यायेदं० ९ अश्विभ्यामिदं० ८३ इन्द्रायेदं० १५

रोदसीभ्यामिदं० विश्वेभ्योदेवेभ्य इद० अमिरो-
 दसीभ्य इद० विश्वेभ्योदेवेभ्य इद० ३ इद्रोदसी-
 भ्य इद० सूर्यरश्मिरोदसीभ्य इदं० विश्वेभ्योदेव
 भ्य इद० सूर्यरश्मिरोदसीभ्य इद० विश्वेभ्योदेवभ्य
 इद० अमिरोदसीभ्य इद० ९ वरुणरोदसीभ्य इद०
 विश्वेभ्योदेवभ्य इद० २ रोदसीभ्यामिदं० विश्वे
 भ्योदेवभ्य इद० ११ इद्राभिभ्यामिदं० २१
 ऋमुभ्य इद० १४ द्यावापृथिव्याभ्यश्चिभ्य
 इद० अश्विभ्यामिदं० २४

अध्याय ८

नगं सूक्त ऋचा

त्याग ।

२६ ९ ११९ उपोरात्रिभ्यामिदं० उपस इद० १८ उपोमित्रा-
 वरणादितिसिधुपृथिवीद्युभ्य इद० कृत्रायेद० ११
 सूर्यायद० ९ अश्विभ्यामिदं० ८ इद्रायेद० १९

अष्टक १ विभाग १

कोष्टक.

सूक्त	अ. अ. व.	ऋषि	छंद	देवता	महत्त्व
१	१-१-१-२	पशुच्छंदस् विश्वः	गायत्री	अग्नि	
२	१-१-१-४	मित्रपुत्र	"	१-३ वायु ४-६ इंद्र वायु ७-९ मित्रावरुण	
३	१-१-१-६	"	"	१-३ अश्विनौ ४-६ इंद्र, ७-९ विश्वेदेव	
४	१-१-७-८	"	"	१०-१२ सरस्वती इंद्र	
५	१-१-९-१०	"	"	"	
६	१-१-११-१२	"	"	१-३ इंद्र ४-९ मरुत् ९-७ इंद्र व मरुत् १० इंद्र	

सूक्त	अ. अ. प.	ऋषि	छन्द	देवता	महत्त्व
७	१-१-१३-१४	"	"	इन्द्र	
८	१-१-१५-१६	"	"	"	
९	१-१-१७-१८	"	"	"	
१०	१-१-१९-२०	"	अनुष्टुप्	"	
११	१-१-२१	मैत्रायणुच्छन्द- स्पृन्	"	"	
१२	१-१-२२-२३	मेघातिथिकण्व- पुत्र	गायत्री	१ निर्वर्त्य व आहवनीय अग्नि अथशिष्ट अग्नि आग्नीषुक्त विश्वेदेव	
१३	१-१-२४-२५	"	"	१ ऋतु २ मरुत	
१४	१-१-२६-२७	"	"	३ त्वष्टृ ४ अग्नि ५	
१५	१-१-२८-२९	"	"	इन्द्र ६ मित्रावरुणौ ७-१० द्रविणोदम ११ अश्विनौ १२ अग्नि	
१६	१-१-३०-३१	"	"	इन्द्र	

सूचक	अ. अ. व.	उपवि	छंद	देवता	महत्त्व
१७	१-१-३२-३३	"	४-५ पादनिचूर्ण अ- वशिष्ट गायत्री	इन्द्रावरुण	
१८	१-१-३४ ३५	"		१३ वृहणस्पति ४ वृहणस्पति व इंद्रासग ५ वक्षिणा व वृहणः स्पति ६-८ सदस्पति ९ सदस्पति व नराशंस अग्निमारुत	
१९	१-१-३६-३७	"	"	ऋमु	
२०	१-२१-२	"	"	इंद्राग्नी	
२१	१२-३	"	"	१-४ अश्वि ५-८	
२२	१-२४-७	"	"	सविष्ट, ९-१० अभिन, ११ देव्य, १२ इंद्राग्नी, वरुणाग्नी, अ- मायी. १३-१४ यावा वृषिनी. १५ वार्षिनी,	

सूक्त	अ अ व	सूक्ति	छंदः	देवता	महत्त्व
२३	१-२-८-१२	मेवातिथिकाणव	१९ प्रउडण्णिह २०- २२-२४ अनुष्टुप् अवशिष्ट गायत्री	१६-२१ विष्णु किंता १६ कृतान्वदैशत्या १ वायु २-३ इन्द्रवायु ४-६ मित्रावरुण ७-९ मरुद्गण विशिष्ट इन्द्र १०-१२ विश्वेदेव (वृषण) अवशिष्ट अप १ प्रमावति २ अग्नि ३-५ सविता ५ पग अवशिष्ट वरुण वरुण अग्नि	वापनावतारतुं मूळ
२४	१-२ ११-१५	शुन शेष अन्त्रीर्गर्तपुत्र	३-५ त्रिष्टुप् अव- शिष्ट गायत्री गायत्री " १-१२ गायत्री १२ त्रिष्टुप् १-६ अनुष्टुप् ७-९ गायत्री	१-१२ अग्नि १२ विश्वेदेव १-३ इन्द्र ५-६ उडू- सयमुसल ९ हरिश्चन्द्र	शुनःशेषमूक्त
२५	१-२-१६-१९	"	"		
२६	१-२-२०-२१	"	"		
२७	१-२-२२-२४	"	"		
२८	१-२ २५-२६	"	"		सोम- कुटबानी मोहेती

पुस्त	अ. अ. व.	श्रुति	छः	देवता	महत्त्व
२९	१-२-२७	सुग्रीगर्तपुत्र	पंक्ति	सोम	अग्निपयवणचर्म अयथा
३०	१-२-२८	"	११ पादनिचृत गा- वत्री ६ त्रिष्टुप् अ- वशिष्ट गायत्री	इन्द्र १-१६ इन्द्र १७-१९ अश्वी २०-२२ उषा	
३१	१-२-२९-३२	हिरण्यस्तुप अग्निरस	८-११-१८ त्रिष्टुप् अवशिष्ट जगती त्रिष्टुप्	अग्नि	
३२	१-२-३३-३६	"	"	इन्द्र	
३३	१-३-१-३	"	"	अश्विनौ	
३४	१-३-४-५	"	९-१२ त्रिष्टुप् अ- वशिष्ट जगती		
३५	१-३-६-७	"	१-९ जगती अव- शिष्ट त्रिष्टुप्	१ अग्नि मित्रावरुण रात्रि वसवितु अवशिष्ट सवितु	सुंदर वर्णन

सूक्त	अ. भ. व	ऋषि	छंद	देवता	महत्त्व
३६	१-३ ८ ११	कण्वोपगुप्त	विषम बृहतीसम सतो बृहती	१३-१४ यूप अवशिष्ट अग्नि	
३७	१-३ १२-१४	"	गायत्री	मरुत	
१८	१-३-१५-१७	"	"	"	
३९	१-३ १८-१९	"	विषम बृहती सम-सतोबृहती	"	
४०	१-३ २०-२१	"	"	प्रह्लासास्पति	
४१	१-३-२२-२३	"	गायत्री	१-३, ७-९ वरुण, मित्र, अर्यमा ४-६ आदित्य	
४२	१-३-२४-२५	"	"	पुषन्	
४३	१ ३-२६-२७	"	९ अनुष्टुप् अवशिष्ट गायत्री	३ मित्रावरुण ७-९ सोम अवशिष्ट रुद्र	
४४	१-३-२८-३०	प्रह्लादपुत्र	सम सतोबृहती विषम बृहती	१-२ अग्नि, उषा व अश्वी अवशिष्ट अग्नि	
४५	१-३-३१ ३२	"	अनुष्टुप्	अग्नि, १० उत्तरार्ध अनेक देवो	

सूक्त	अ अ अ य.	ऋगि	छंदः	देवता	महत्त्व
४६	१-३-३३-३५	"	गायत्री	अग्निनी	सूर्यं सुंदर वर्णन आर्यं अने दत्तु मन्त्रे मेद
४७	१-४ १-२	"	प्रागाय	"	
४८	१-४-३-५	"	"	उदा	
४९	१-४-१	"	अनुष्टुप्	"	
५०	१-४ ७-८	"	१-९ गायत्री १०-	सूर्य	
५१	१ ४ ९-१५	सम्यग्भगिर-पुत्र	१३ अनुष्टुप् १-१३ जगती १४	इंद्र	
५२	१-४-१२-१४	"	१५ त्रिष्टुप् १-१२-१४ जगती	"	
५३	१-४-१५-१६	"	१२-१५ त्रिष्टुप्	"	
५४	१-४ १७-१८	"	१-९ जगती	"	
५५	१-४-१९-२०	"	१-५-७-१० जगती	"	
५६	१ ४-२१	"	१-८-९-११ त्रिष्टुप् जगती	"	
५७	१ ४-२२	"	"	"	
५८	१ ४-२३	"	"	"	

सूक्त	अ. अ. प.	अंगि	छंद	वृत्त	महत्त्व
१८	१-४-२३-२४	नोषागौतम कु लोत्पन्न	१-९ मगनी शिष्ट त्रिष्टुप्	भाषा	
१९	१-४-२५	"	त्रिष्टुप्	वेधाना भग्नि	
२०	१-४-२६	"	"	अग्नि	
२१	१-४-२७-२९	"	"	इंद्र	

अष्टक १ विभाग २

१२	१-५-१-३	नोषागौतम कु- लोत्पन्न	त्रिष्टुप्	इंद्र	
१३	१-५-४-३	"	"	"	
१४	१-५-४-८	"	१-१४ मगनी १९ त्रिष्टुप्	महत्त्व	
१५	१-५-९	नराशर शक्ति वृद्ध	द्विपदाविताम	अग्नि	
१६	१-५-१०	"	"	"	
१७	१-५-११	"	"	"	

सूत्र	अ. अ. वर्ग	नयि	छंद	देवता	महत्त्व
६८	१-५-१२	संशर शक्ति पुत्र	द्विषदाविमान	अग्नि	
६९	१-५-१३	"	"	"	
७०	१-५-१४	"	"	"	
७१	१-५-१५-१६	"	त्रिष्टुप्	"	
७२	१-५-१७-१८	"	"	"	
७३	१-५-१९-२०	"	"	"	
७४	१-५-२१-२२	गोतम बहुगण पुत्र	गायत्री	"	
७५	१-५-२३	"	"	"	
७६	१-५-२४	"	त्रिष्टुप्	"	
७७	१-५-२५	"	"	"	
७८	१-५-२६	"	गायत्री	"	
७९	१-५-२७-२८	"	१-२ त्रिष्टुप् ४-६ उष्णिह ७ १२ गायत्री	अग्नि	
८०	१-५-२९-३१	गोतम बहुगण पुत्र	पक्ति	इंद्र	यूनवध
८१	१-६-१-२	"	"	"	
८२	१-६-३	"	१ ५ पक्ति, ६ नगती	"	

સુક	અ. અ. વ.	ઋષિ	છંદ	દેવતા	મહત્ત્વ
૮૩	૧-૬-૪	ગોતમ રહુગણ પુત્ર	મગતી	દેવ	અયર્થ પ્રથમ યજ્ઞ કો છે અને આ- ગિરમ પ્રથમ અગ્નિ પ્રત્યક્ષિત કરે છે.
૮૪	૧-૧-૧-૮	"	૧-૧ અનુષ્ટુપ, ૭-૨ ઉષ્ણિહ, ૧૦-૧૨ વંક્ષિ, ૧૨-૧૬ માયત્રી, ૧૬-૧૮ ત્રિષ્ટુપ, ૧૨ ચુરતી, ૨૦ સતોચુરતી ૧-૪-૬-૧૧ અગતી ૬-૧૨ ત્રિષ્ટુપ માયત્રી મગતી ૧-૬ પ્રસ્તારવંક્ષિ, ૬ વિરાટરૂપા ૨-૪ ત્રિષ્ટુપ	"	
૮૫	૧-૬-૨-૧૦	"		મરુત	
૮૬	૧-૬-૧૧-૧૨	"		"	
૮૭	૧-૬-૧૨	"		"	
૮૮	૧-૬-૧૪	"		"	

सूक्त	अ अ. व	ऋषि	छंद	देवता	महत्त्व
८९	१-६ १९-१६	गोतम रद्वयण पुत्र	१ ९-७ जगती ६ विराज ८-१० त्रिष्टुप्	विधदेव	मायुर्मयीदा एक सेरुडोनी छे
९०	१-६-१७-१८	"	१ ८ गायत्री ९ अनुष्टुप्	,	'मधुवाता नतायते' मध
९१	१ १९-२३	"	१ ४ १८-२३ त्रि ष्टुप् ९-१६ गायत्री	सोम	
९२	१-६-२४-२७	"	१ ७ उष्णिह १ ४ जगती ९-१२ त्रि	उषा	
९३	१-६-२८ २९	"	१ ३ १८ उष्णिह १-३ अनुष्टुप्, ९- ११ गायत्री ४-७ १२ त्रिष्टुप् ८	अग्नीषोमी	
९४	१ ३०-३२	कुत्सआगिरस	जगती किंवा त्रिष्टुप् १-१४ जगती १९- १६ त्रिष्टुप्	अग्नि यित्र, वरुण, अदिति, सिन्धु, वृषि- वी द्यु	

सूक्त	अ अ व.	ऋषि	छंद	देवता	महत्त्व
२५	१-७-१-२	कुत्सभंगिरस	त्रिष्टुप्	अग्नि अथवा ओषध्य अग्नि	
२६	१-७-३-४	"	"	अग्नि क्रिया द्रविणोदस	
२७	१-७-५	"	गायत्री	अग्नि शुचि दिवा	
२८	१-७-६	"	त्रिष्टुप्	अग्नि	
२९	१-७-७	कश्यप मरीचि पुत्र	"	वैश्वानर अग्नि	
३०	१-७-८ ११	जज्ञाश्व, अ- म्बरीष, सह- देव ययमान सुरावप वृ- षागीरराजपुत्र	"	जातोद अग्नि क्रिया अग्नि	
३१	१-७ १२-१३	कुत्सभंगिरस	१-७ जगती ८-११ त्रिष्टुप् १-१० न गती ११ त्रिष्टुप्	इंद्र	

सूक्त	अ. अ. व.	ऋषि	छंद	देवता	महत्त्व
१०२	१-७-१४-१५	कुसभांगिरस	त्रिष्टुप्	इंद्र	त्रित कुवामां प- डेओ तेणे कोली प्रार्थना
१०३	१-७-१६-१७	"	"	"	
१०४	१-७-१८-१९	"	"	"	
१०५	१-८-२०-२३	त्रित व्यान्तव किंवा कुत्स	१-७-२-१८ यक्ति ८ मसृष्टृहती ते मध्ये १९ त्रिष्टुप् १-३ जगती ७ त्रिष्टुप्	विधेदेव	
१०६	१-७-२४	कुत्सभांगिरस	त्रिष्टुप्	"	
१०७	१-७-२५	"	"	"	अनेक आख्या- यिकावास्तु सूक्त
१०८	१-७-२६-२७	"	"	इंद्राग्नी	
१०९	१-७-२८-२९	"	"	"	
११०	१-७-३०-३१	"	५९ त्रिष्टुप् अव- शिष्ट जगती	ऋभु	
१११	१-७-३२	"	१-४ जगती ५ त्रिष्टुप्	"	
११२	१-७-३३-३७	"	१-२३ जगती २४- २५ त्रिष्टुप्	द्यावापृथिवी अग्नि	

सूक्त	अ. अ. व.	ऋषि	छन्द	देवता	महत्त्व
११३	१-८-१-४	कुत्सआगिरस	त्रिष्टुप्	उषा रात्रि	सृष्टिचमत्कार
११४	१-८-५-६	"	१-९ जगती १०- ११ त्रिष्टुप्	रुद्र	
११५	१-८-७	"	त्रिष्टुप्	सूर्य	सुन्दर वर्णन
११६	१-८-८-१२	कत्सीवान	"	अश्विनौ	अनेक महत्कृत्योक्तुं वर्णन
११७	१-८-११-१७	"	"	"	
११८	१-८-१८-१९	"	"	"	
११९	१-८-२०-२१	"	जगती	"	
१२०	१-८-२२-२३	"	१-१०-१२ गायत्री २ ककुम् ३ कायि- राज ४ नष्टरूपी ५ तद्गुदिरा ६ उष्णिह ७ विष्टारचुहती ८ कृति ९ विराज त्रिष्टुप्		
१२१	१-८-२४-२६	"		विधेदेव किंवा इन्द्र	